

The Library of

Class 944.027
Book qC73mD

**PHILIPPE DE COMMINES
MEMOIRER**

UDGIVET AF
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

HANS MOGENSENS OVERSÆTTELSE AF PHILIPPE DE COMMINES MEMOIRER

MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET
UDGIVET AF POUL NØRLUND
ORDBOG AF KR. SANDFELD

TREDIE BIND

UNIVERSITY OF
MINNESOTA
LIBRARY

KØBENHAVN MCMXIX
GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG
H. H. THIELES BOGTRYKKERI

1865

1865

1865

TO YTI23VIMU
ATO23MIM
YIARBU

9-1-13
C-13

INDLEDNING

PHILIPPE DE COMMINES OG HANS MOGENSEN

280113

AUG 3 1923
Cammermeyer

PHILIPPE DE COMMINES

Philippe de Communes har ikke skrevet sine memoirer for at skildre sig selv. Uden derfor at forfalde til affektation har han skudt sin egen person mere i baggrunden end memoireforfattere plejer at gøre. Af hans personlighed giver værket et stærkt indtryk, men af hans liv kun et spredt og ufuldstændigt, kun en sjælden gang strejfer han med en hentydning ind over de perioder der ligger udenfor de behandlede tidsrum 1465—1483 og 1494—1498.

Heller ikke Sleidanus' biografiske noter på de sidste sider af denne udgaves andet bind overflødiggør nogle sammenfattende bemærkninger om Communes' liv og personlighed.

Hans slægt, der bærer navnet van den Clyte, stammer fra Flandern. Hans forfædre tilhørte den regerende overklasse i Ypern og stod under væverkampene i det 14. årh. skarpt imod demokraterne. Hans farfader blev adlet og trådte i grev Ludvig af Maele's tjeneste, hans far og farbroder hørte til Burgunderhertugernes mest betroede mænd. Selv må han være født i et af årene nærmest efter 1445. Hans forældre døde, mens han var dreng, og — efter en noget forsømt barndomstid — var det hans fadder, hertug Philip den gode, efter hvem han var opkaldt, der tog sig af ham; så snart han kunde sidde på en hest kom han til Burgunderhoffet, hvor han knyttedes til greven af Charolais (1464), den senere hertug Carl den dristige, først som hans page, siden som hans junker og råd.

Gennem sin slægt og gennem sin egen opvæxt var han således nøje knyttet til det burgundiske hus. Som vi kan forfølge det gennem de første bøger af hans værk, vandt han også i høj grad sin herres tillid, han tjente sine første sporer i slaget ved Monthléri, han var i Carls nærmeste omgivelser ved Péronnemødet, da Ludvig XI holdtes fangen, og ved ødelæggelsestogtet mod Liège, der fulgte umiddelbart derefter, og han sendtes i vigtige missioner til England, til Spanien og andensteds.

Men hvor mange bånd der end knyttede ham til Burgunderhoffet, sprængte han dem efter 8 års tjeneste. En augustnat 1472 forlod han i dybeste hemmelighed hertug Carls lejr ved Eu og drog til Ludvig XI, hvis lande hertugen netop da hærgede. Tidspunktet var ypperlig valgt, men der hørte et skarpt blik til at indse det dengang. Burgunderhertugen stod tilsyneladende paa sin magts tinde, men i virkeligheden var hans stilling allerede da kritisk. Kong Ludvig, der hidtil var gået fra nederlag til ydmygelse, var nu ude over sin forsagelses tid. Hans broder, hertug Carl af Guienne, var nylig død, og dermed mistede feudalherrerne

deres samlingspunkt i oppositionen mod det kongelige regimente. Hertugerne af Burgund og Bretagne står fra da af alene indenfor riget, deres hovedstøttepunkt kommer til at ligge udenfor, i England, men derved pirres den franske nationalfølelse, Ludvig kan knytte de splittede kræfter sammen og er nu den stærkeste i spillet.

Ludvig XI var 4 år om at bringe Commines over på sin side. Vi ved af sikre vidnesbyrd, at der under det skæbnsvangre Péronnemøde var en vis hemmelig forståelse mellem dem, Commines hjalp med til at berolige hertug Carl og bringe et forlig istand, og siden søgte kongen ved trusler og tilbud at vinde den unge smidige diplomat.

Der er skrevet så meget om Commines' flugt fra hertug Carl, at det ikke kan undgås at skrive endnu mere. Hans mange beundrere har forsvaret ham hæftigt, og hans fjender — særlig de nederlandske historikere fra Jacques Meyer og ned efter — har i de voldsomste udtryk beskyldt ham for svigagtighed og forræderi. En sådan diskussion kan dog ikke længere fortsættes med udbytte. „Forræderiet“ kan ikke mere vurderes moralsk, datidens begreber er ikke længere vore, og en „defension“ som den, Hans Mogensen i sin fortale har leveret, er — skønt kun 100 år yngre end Commines — ganske ude af tidsånden, desuden i sine detaljer ganske forfejlet, således som det i kommentarerne påvises. Man må anlægge rent objektive, historiske synspunkter. Man må mærke sig to forhold. For det første hertug Carls voldsomme forbitrelse. Han tilgav aldrig og har tydelig nok — trods Hans Mogensen — betragtet det skete som et forræderi, et brud på tro og love. Ikke alene konfiskeredes øjeblikkelig alle Commines' ejendele, men endnu i 1475 undtoges han ved stilstanden i Vervins, sammen med et par andre, udtrykkelig fra den almindelige amnesti. For det andet må man vide, at Commines havde talløse stalbrødre; så godt som samtlige politikere i anden linje skifter en eller flere gange parti fra ven til fjende, og næsten alle samles de efterhånden ved Ludvigs hof. Det er tidsånden der må bære hovedansvaret; en vis koldsindig troløshed var just en af de lidet opbyggelige sider ved denne desillusionerede overgangstid, der ligger lige langt fra riddertidens personlige troskabsforhold og senere århundreders borgertroskab mod konge og fædreland. Der var ingen idealer, eller, om man vil, ingen bånd, ingen pligter, der bandt, ingen jord at slå rødder i. Også Commines var en kondottiere. Hans samtid vilde vel kunne enes om den kendelse, at han visselig begik et forræderi, men at et forræderi ikke var æreløst.

Nu vilde det være ganske forfejlet i Commines' overgang til Ludvig XI kun at se et resultat af bestikkelser og lavsindet begærlighed. Der lyser ud af hans skildringer en lede ved Carl den dristiges politik og åndelige habitus, der ikke er kunstig opstillet, men tilstrækkelig vel begrundet til at overbevise. Burgunderhertugens halstarrighed og egensindighed, hans efterhaanden helt sindssyge mangel på mådehold og beherskelse, i optræden som i politik, var egenskaber der på det dybeste frastødte hans tjener, for hvem også hans tapperhed var et udslag af uovervejende dumdristighed. Derimod drages Commines' inderste natur mod kong Ludvig som mod en magnet.

I modsætning til sin modstander forstod den franske konge ikke blot at knytte rådgivere til sig, men også virkelig at udnytte deres ævner. Hertug Carl var altid en ensom mand, selv til sine fortrolige kom han ikke i et nært forhold, og Burgundertiden var ikke en frugtbar læretid for Commines. Han har derfor måttet føle en ganske anden tilfredsstillelse ved sin nye stilling ved det franske hof. Hans karriere — der mindre betegnes ved store embeder end ved fortrolige missioner og personlig indflydelse hos kongen — beskriver en kurve, hvis højdepunkt nås i 1475, da Edvard IV af England med sin drabelige hær manøvreres ud af riget uden sværds slag.

I denne tid var han persona grata fremfor nogen anden. De fremmede legationer henvender sig til ham eller henvises til ham af kongen, kongen selv vil høre hans råd og underholder sig med ham; og mens der næppe en eneste gang i Commines' erindringer findes spor af en tankeudvexling med hertug Carl, så er Ludvig trådt i et virkelig fortroligt forhold til sin tjener, har givet ham „adskillig nyttig lærdom“ og har i høj grad præget hans personlighed.

Hertug Carls død gav anledning til nogen misstemning mellem kongen og Commines. Denne sidste blev sendt til Nederlandene som politisk agent for at få stæderne til at falde fra Burgunderne, men han optrådte ikke nær pågående nok og tog sig den dristighed at mene, at kongen drev sagen paa uklog og illoyal måde. Han faldt en tid i unåde, fik forskellige kommissioner der fjærnede ham fra det aktuelle politiske theater i nordøst, og således gik det til at han sendtes til Florens, hvor han knyttede et varmt venskabeligt forhold til Lorenzo Medici, med hvem han siden stod i livlig brevvexling (et forhold som aldeles ikke omtales i memoirerne). Efter at han atter havde vundet kongens venskab, blev han i en årrække Florentinernes egentlige tillidsmand ved det franske hof.

Da Ludvig XI så i sin sidste levetid blev apoplektisk, var Commines atter om ham, han var den der bedst forstod den syge mands vink, og Ludvig synes at have stolet på hans troskab i denne tid da han ellers mistænkte de fleste, halvt afsindig som han var af forfølgelseshallucinationer.

Commines' skildringer af kongens legemlige og psykiske lidelser i hans sidste levetid hører til de mest gribende og dybest menneskelige i hans bog. Hans stærke sympathi for mesteren, hans beundring for hans klogskab og hans selvbeherskelse støder sammen med hans religiøst betonedede erkendelse af, at kongens lidelser var en straf for de ubeskrivelige lidelser han havde voldet andre mennesker. Ikke stilen, der aldrig forlader sin jævne gangart, men just hvad den uforstyrrelige ro fordølger af sindsbetagelse har givet disse sider noget af den store pathos.

Ludvig XI's død i 1483 blev den anden store krise i Commines' liv, langt mere skæbnesvanger end den første. Det viste sig, at Flandrerne var en fremmed i riget, han havde ingen rødder i Frankrigs jord, men havde voxet som en mistelten på det kongelige træ. Ludvig havde lønnet hans tjenester rigeligt med gods og guld, havde gjort ham til sénéchal af Poitou og skænket ham flere gårde af konfiskeret stormandsgods. Nu indtrådte den voldsomme reaktion efter Ludvig XI's

hensynsløse regimente. Slægten La Trémoille, hvis konfiskerede besiddelser Communes delvis besad, krævede deres gods tilbage og anlagde en proces imod ham, som de tilsidst vandt fuldstændig. — Værre end den økonomiske var dog hans politiske ruin. Ved Ludvig XI's død var tronarvingen Carl VIII kun et barn, og formynderstyrelsen lededes under hans mindreårighed af hans ældre søster den kloge Anna af Beaujeu og hendes mand Peder af Beaujeu, siden hertug af Bourbon. Deres politiske retningslinje var en energisk fortsættelse af Ludvig XI's anti-feudalistiske politik; men de kunde ikke besidde den autoritet som den afdøde konge først efter mange års møje havde tilkæmpet sig. Prinserne af blodet og deres følgesvende, de mindre feudalherrer, rejser hovedet og kræver det gamle regimente genindført. De får et stændermøde indkaldt, der ingen fordele bringer dem, de koketterer under hertugen af Orléans' (Ludvig XII's) ledelse med en slags liberalisme, de driver årelange fejder mod regeringen og konspirerer landsforræderisk med rigets fjender, men når heller ikke ad disse veje frem; deres stilling var så kendelig svækket siden 1465, og de demonstrerede nu selv deres afmagt overfor centralregeringen; to af de mægtigste huse, Burgund og Anjou, var døde og deres lande for største delen inkorporerede i riget, og man manglede dennegang en tronprætendent at samle sig om.

Man skulde synes, at Communes' naturlige plads havde været blandt fruen af Beaujeu's rådgivere, en af de fornemste bærere, som han var, af traditionen fra Ludvig XI's tid. Men han brød endnu engang kontinuiteten i sit liv. Ganske vist udnævntes han til medlem af regeringsrådet og opholdt sig flittigt ved den unge konges hof; men en overleveret billet fortæller os, at endnu samme nat kong Ludvig døde knyttede Communes sig til prinsernes parti. Han intrigerer en tid lang „under ærægtigt skin“, men bliver snart Beaujeu'erne mistænkelig, forvises fra hoffet og afsættes fra sine embeder. Efter atter at være taget til nåde gribes han et par år efter på fersk gærning i konspirationer mod regeringen. Han fængsles, sidder en tid i fangetårnet i Loches, siden i Conciergeriet i Paris, hvor han, som han selv lejlighedsvis fortæller, sad og fulgte sejladsen op og ned ad Seinen. I marts 1489 dømmes han af parlamentet til 10 års forvisning til sine godser, — hans hustrus gård Argenton havde man ikke kunnet tage fra ham.

Da er det, at han i sin ensomhed skriver sine memoirer om Ludvig XI og Carl den dristige, der må være udarbejdede i årene nærmest omkring 1490.

Den 10 års forvisningstid overholdtes imidlertid ikke, allerede i begyndelsen af 1490'erne optræder han atter ved hoffet, men sin gamle position genvandt han aldrig, der var ingen rigtig tillid til ham mere. Under toget til Neapel, som han forgæves bekæmpede, benyttede man vel i høj grad hans diplomatiske snille og kendskab til de italienske forhold og forhandlingsformer, men han er altid kun et redskab. Han sendes til Venedig for at holde denne farlige modstander neutral, men hans autoritet undergraves efterhånden her, fordi han ingen støtte eller underretning får fra højeste sted og gang på gang desavoueres af kendsgærnin-gerne. Til sidst må han opleve den tort, at man i Venedig på trods af hans nærværelse danner den store liga mod Frankrig. Venezianerne vidste at fortælle om,

hvorledes han var gået helt fra samlingen, dengang dogen meddelte ham, at forbundet var en kendsgerning, og det var utvivlsomt også hans største politiske nederlag. Selv om den opgave, der var stillet ham, var nok så uløselig, måtte hans prestige dog yderligere svækkes derved; de, der vilde ham ilde i kongens omgivelser, havde fået et nyt våben imod ham. Ved forhandlingerne med fjenden under Carl VIII's tilbagetog spiller han atter en vis rolle, men han tilslører ikke i sine skildringer, hvor magtesløs han stod, og hvor lidet han alt i alt udrettede.

Han forsvinder nu praktisk talt fra det offentlige liv. Hjemme på sin gård nedskrev han i årene 1497—98 sine erindringer om toget til Neapel, der formede sig som en bitter anklage mod magthaverne. Efter Carl VIII's død indfandt han sig hos den nye konge, men heller ikke Ludvig XII — til hvem han i Beaujeu'tiden nærmest havde sluttet sig — fandt anvendelse for hans ævner eller følte tillid til hans person; „for hans skyld vor jeg kommen i al min hinder og skade“, siger Communes selv, „dog kom hand det ikke nu stort ihu.“ Efter et årtis politisk uvirksomhed dør han ret ubemærket omkring 1511.

Når Communes i sin fortale til Angelo Cattho giver det udseende af, at hans optegnelser kun skal tjene til materiale for et andet og fornemmere, latinsk værk, som Cattho vilde udarbejde, kan man kun opfatte det som en beskedenhedsfrase. Det hele værk, men især bøgerne om Ludvig XI, bærer præg af at være bestemt til mere end at fortælle sandfærdigt om oplevede begivenheder. Det som bogen virkelig blev i det 16. årh., var den fra forfatterens hånd målbevidst bestemt til, en eksempelsamling til belæring for fyrster og statsmænd. Når kejser Carl V excerperede visse partier til praktisk brug (Claude Seyssel), eller når mangfoldige statsmænd havde bogen under deres hovedgærde eller i deres studerekammer som en huspostil (Bellay), handlede de i Communes' ånd, der gang på gang fremhæver, at man ikke blot skal læse hans bog men også tage lære af den. „Thi endog der kan være stor forskel både på sagerne og på herrerne, som kunne have med hinanden at gøre, så er det dog til gavns, at man har vidskab om det som er forfaret“ (I 191, 10f). „Groft og simpelt folk skulle ikke sinke sig med denne bog og tegnetavle at læse, men fyrster og andet ypperligt folk skulle (håbis jeg) finde god undervisning heri“ (I 185). De gode og kloge gerninger skal man tage til mønster, men også statsmændenes svigagtighed og trædskhed fortælles der om, fordi „det gøres behov at man ved at sige af verdzens bedrageri og arighed (ikke dennom at bruge, men at man kan vogte sig for dennom) såvel som af det gode“ (I 164—165).

Men skønt Communes således er fuldblods pragmatiker, er det måske af alt det mest beundringsværdige ved ham, at hans didaktiske formål ikke har skadet hans fremstillings sandfærdighed*, således som det ellers erfaringsmæssig næsten

* Holberg fremhæver også Communes' sanddruhed. I Hans Michelsens fortale til Peder Pårs hedder det: „Herodotus fører udi sit Sprog langt bedre Stil end den franske Skribent Comineus; men derimod lyver den første mere paa eet Blad, end den anden udi sit hele Verk.“

altid sker. Det er kun få værker, der er kommet så uskadt igennem århundrederne og igennem den moderne kritik, som netop hans bog om Ludvig XI. Det er hans synspunkter og hans domme der i overvejende grad endnu behersker vor opfattelse af denne betydningsfulde og sammensatte overgangstid.

Det er især tre egenskaber der karakteriserer ham som historieskriver. Først hans enestående iagttagelsesævn. Hans oplevelser er opfattet så præcist og intenst, at kun få andre — måske kun Saint-Simon — når op på siden ad ham. Betegnende er hans beretninger om Ludvig XI's sygdom, der af læger erkendes for ligeså præcise som en sygejournal, hvorfor diagnosen også har været let at stille. Skarpest og mest indtrængende er han i sin iagttagelse af menneskene, og den række af portrætter vi har fra hans hånd står endnu friske som hans store landsmænds, de flamske maleres billeder. Klare i linjerne og rene i farverne, beherskede, ærlige og virkelighedstro til de fineste detaljer.

En anden egenskab er hans usædvanlige objektivitet, der ikke er tilkæmpet, men en ejendommelighed ved hans naturel. Det var hans natur at betragte tingene nøgternt og køligt, hans mangel på lidenskab er både hans styrke og hans svaghed. Uden at fordølge sine sympathier har han givet kongen hvad kongens var og hertugen hvad hertugens var, og han forklarer meget fint hvorledes de to supplerede hinanden, således at der af dem bægge i forening vilde være kommet en ideel fyrste.

Noget anderledes stiller forholdet sig med bogen om Carl VIII's tog til Italien, der er mere forsvar og anklage end det sømmer sig et historieværk. Hans egen vanskæbne under toget har gjort ham bitter og undertiden uretfærdig, men alligevel næppe så uretfærdig, som moderne franske historikere vil hævde (Dela-borde, Boislisle). Hans grundopfattelse, som han delte med mange af de klogeste, var at toget var et fejltrin fra først til sidst, at selve ideen var forfløjen, at forberedelserne var uforsvarlig skødesløse, at udførelsen var uden fast plan og ved sin mangel på mådehold udfordrede de neutrale, at endelig resultaterne var fattige på grund af en mageløs letsindighed. Om det er lykkedes at rokke denne opfattelse er et stort spørgsmål. Af had til en modstander som Steffen af Vesc har han nok givet denne et for stort ansvar og gjort ham til en for ringe person, men ellers synes de fleste af hans anklager vel begrundede, og når Franskmændene alligevel ikke har haft grund til at angre det kostbare togt, er det af ganske upolitiske grunde, som man ikke kan vente at Communes skulde have blik for, nemlig fordi der knyttedes kulturelle forbindelser ad denne vej, således at den italienske renaissance derigennem fik indpas i Frankrig.

Man har også grebet Communes i en række positive fejltagelser, især fra den senere del af værket. Hans svaghed er kronologien, som han ofte grovelig forsynder sig imod, og adskillige andre hukommelsesfejl kan konstateres, som dog intet har med hovedsagen at gøre. Når der derimod i de italienske skildringer kan findes grovere fejl, hænger det sammen med, at han den meste tid befandt sig i Venedig og således måtte nøjes med referater i stedet for selvsyn; desuden hørte han ikke til de mest indviede og kom derfor til at mangle det overblik over

begivenhedernes udvikling som netop i så eminent grad udmærker hans tidligere skildringer.

Vi er her nået til den tredje af Commines' store egenskaber: hans indtrængende sagkundskab, som han har forud for de fleste af alle tiders historikere. Just fordi han i Ludvig XI's dage hørte til de mest indviede og de aller klogeste, var han istand til at bedømme hver tings betydning og stille den på sin rette plads. Vi kan derfor vel finde fejl hos ham, men misforståelser kun, hvor han i forbigående taler om fjærne lande eller ældre tider som han blot kender på anden hånd.

De gode lærdomme, Commines vil meddele de unge og uerfarne fyrster og statsmænd, kan dårlig sammenfattes på nogle få linjer. I registret vil man under artiklen „Commines“ finde de vigtigste af hans sætninger nævnt. Deres almindelige tendens hænger nøje sammen med det ideal af en politiker som han (forøvrigt uden blind kritikløshed) fandt i Ludvig XI. Det er Ludvigs mådehold, hans forsigtighed og kloge frygtsomhed, der stilles overfor hertug Carls ubeherskethed, dumdristighed og egenrådighed. Carl den dristiges mod er som nævnt snarest en last, bedre og klogere er det at være ræd i rette tid som kong Ludvig. For den rå kraft havde Commines i det hele kun ringe agtelse; når han selv i slaget ved Montlhéry viste sig tapper, bundede det i ungdommens uvidenhed om farerne, og Ludvigs vellykkede coup, da han i 1475 fik den engelske hær ud af landet uden sværds slag — ganske vist mod en årlig „tribut“ —, var for ham en langt større bedrift end kong Edwards 9 sejrrige kampe. Karakteristisk er den hyppig gentagede påstand, at det var modgangen der gjorde Ludvig XI til den store politiker: hans ungdoms genvordigheder, hans første magtløse kongetid gav ham al den smidighed, tålmodighed og menneskekundskab, som siden skaffede ham sejren over de indre fjender. Og selv kong Ludvig gjorde medgangen overmodig, da han efter hertug Carls død vilde gabe over mere end han kunde magte (se begyndelsen af 8nde bog). En betragtning som denne er betegnende for Commines' hele livssyn, som ikke mindst de bitre år i 1480'erne havde præget. Hertug Carls overmod og Carl VIII's sorgløshed syntes ham ikke blot uforstandige, men vakte hans had og harme. Den strålende burgundiske kultur med dens saftige livsglæde ser han kun som kontrast til de ulykker der fulgte bagefter, eller ligefrem som ulykkens årsag. Gang på gang dvæler han ved den menneskelige storheds forgængelighed. Hertug Carl, som alle havde skælv for mens han levede, plyndredes efter sin død af frække hænder, og Carl VIII lå i sine sidste timer på en ussel strådyne i det ringeste rum på sit slot, og hvem som vilde gik ind til ham uden ærbødighed for hans kongelige værdighed.

Heller ikke hans stærke tro på gengældelsen er uden forbindelse med hans egen skæbne, han har fundet en trøst i at vide, at gud straffer menneskene og særlig de store og mægtige, thi — som han siger — de små straffer menneskene for deres forseelser, de store derimod kan ingen ramme uden gud. Hertug Carl straffes for sit forræderi mod connétablen af Saint-Pol, og gud styrter ham og hans hus i fordærvelse. Kong Ludvig straffes for sit tyranniske regimente over-

for folket og må leve sin sidste tid i afsindig angst for menneskene og for døden. Richard III rammes for sin grusomhed mod sin slægt, Adolf af Geldern for sin umenneskelighed mod sin fader. Også de ulykkelige dronninger Anna af Bretagne og Margrethe af Østerrig straffes af gud og får ulykke med deres børn, fordi deres ægteskaber var mod den hellige skrift (II 157).

Hans tro på guds indgriben er ikke blot den fra fædrene nedarvede tro, men hans indholdsrige livs erfaring. Carl VIII's sejrige marsch til Neapel var ham vel det største bevis på en sådan guddommelig indgriben; toget var så letsindigt og uforsvarligt tilrettelagt, at det vilde været dømt til forlis, om ikke gud havde forblindet fjenden, fordi det var hans ønske, at Carl skulde reformere kirken, således som Savonarola prædikede det. Da den letfærdige konge svigtede sin bestemmelse, mistede han også guds støtte, og alt det vundne gled ham ud af hænderne.

Mangfoldige gange har han også iagttaget det modsatte, hvorledes guds hævnende hånd slog ned over de stærke og omstyrtede de kløgtigst udtænkte planer.

Han har set al menneskelig storhed smuldre og selv måttet erkende,
at livet var for sammensat eller indfiltret til at vor for-
stand kunde råde for dets forløb eller ud-
rede dets naturlige årsagskæde.

HANS MOGENSEN

Den første udgave af Philippe de Commynes' memoirer udkom i 1524. Året efter fødtes i København hans danske oversætter Hans Mogensen. Hans forældre kendes ikke, men var uden tvivl jævne og uformuende borgerfolk. Noget slægtsnavn havde han heller ikke; efter sin fødeby kaldtes han, når et tilnavn behøvedes, Hauniensis *. Hans liv, særlig dets første halvdel, er kun kendt i de grovere træk. Han immatrikuleredes i 1544 ved universitetet og blev året efter baccalaureus philosophiæ. I de tretten år der derefter forløb, inden han kreeredes til magister, forsvinder han så godt som fuldstændig for os. En del af tiden har han uden tvivl brugt til studierejser; vi ved fra Huitfeldt og Lyskander, at han var „vel forsøgt“ både i Tyskland og Frankrig, og det fremgår af rentemesterens regnskaber, at der i 1554 udbetaltes ham en studieunderstøttelse på 20 daler efter kansleren Johan Friis' befaling.

Efter erhvervelsen af magistergraden virker han i 10 år (1558—1567) som professor ved universitetet. Det første år var han ansat som professor pædagogicus ved den såkaldte lectio Virgiliana; det var en af de laveste professorposter og lønnedes kun med halvdelen af en almindelig filosofisk professors gage. Men allerede året efter kom den oprykning, som Peder Palladius' død forårsagede, også Hans Mogensen til gode; han udnævntes til professor i græsk, og som sådan virkede han resten af sin universitetstid. I det lidet, han har efterladt sig af selvstændige litterære arbejder, mærkes tydelig den græske læsemester, hans lignelser eller citater hentes nok så hyppigt fra den græske historie og litteratur som fra bibelen.

I universitetets historie kom Hans Mogensen ikke til at betyde noget nævneværdigt. H. F. Rørdam (Kjbhvns. Univ. Hist. II 502f.) formoder, at han i 1562 deltog i den legation, der under rigshofmesteren Eyler Hardenbergs ledelse sendtes til den russiske czar nord om Norge; der fandtes nemlig i Lyskanders håndskriftsamling et værk med titlen „Iter legationis Danicæ in Russiam 1562 a Johanne Magno“. Rørdams formodning er det hverken lykkedes at bevise eller at afkræfte. Urimeligt er det ikke, at man har valgt den unge professor, der altid fremhæves som sprogkyndig og rejsevant, til sekretær for dette gesandtskab.

* Det beror på en misforståelse når der i Norske Rigsregistrarer III 73 gives ham tilnavnet Blix. Udgiveren har mulig forvexlet ham med magister Mogens Lauridsen Blix, der i begyndelsen af 17. årh. var sognepræst ved Thronhjelm domkirke. (Se A. Erlandsen: Gejstligheden i Thronhjelm stift s. 38).

Resen, der ellers nævner legationens medlemmer (Frederik II s. 70), har dog ikke Hans Mogensens navn.

I 1566 optoges han i konsistorium sammen med de øvrige ordinære filosofiske professorer, som endnu ikke havde haft sæde deri, og samme år blev han tillige dekanus for det filosofiske fakultet. I denne egenskab kreerede han 7 magistre (jfr. hans *Themata de tempore quæ pro gradu magisterii in philosophia publice defendent VII candidati*. Hafn. Pridie non. julii 1566); men endnu inden hans dekanatstid var omme, trak han sig (d. 26. marts 1567) tilbage fra universitetet og modtog kaldelse til sognepræst i Stege, hvor han fulgte efter den stridbare Iver Bertelsen, med hvem han i 1563 havde haft en skarp konflikt, mens de bægge var professorer. Han havde iøvrigt selv i konsistorium været med til at pådømme den kætterisag, der foranledigede mester Ivers afsættelse.

De følgende 12 års præstevirksomhed (1567—1579), først i Stege og siden i Skåne, hvorhen han inden 1574 kaldedes til sognene Lyngby-Genarp-Gödelöf i Bare herred, blev hans lykkeligste tid, i hvilken så godt som hele hans litterære virksomhed falder. Hvad han udrettede af litterært arbejde, var udelukkende oversættelser, som han i reglen forsynede med kortere, velskrevne indledninger. Hans første og anseligste værk er hans oversættelse af *Commines*, som han afsluttede i 1574. I forhold til den er det andet kun småtterier. Dens kraftige og lødige stil taler tilstrækkelig for sig selv og viser, at Hans Mogensen besad hvad han selv engang kalder „*donum linguarum* det er tungemaals gaffuer“. Den, der har haft lejlighed til at gå dette arbejde efter i sømmene, kan tillige vidne om, hvor omhyggelig gennemarbejdet det er, reelt og formelt. *Commines'* knappe og ofte lidet gennemsigtige sprog fortolkes som regel rammende, på en måde der også vidner om solide kundskaber i det franske sprog. At resultatet ikke altid er blevet tilfredsstillende har Hans Mogensen kun den mindste del af ansvaret for. Det fremgår af den detaljerede redegørelse i kommentarerne, at de fleste af de alvorligere misforståelser kan føres tilbage til den desværre meget slette text-udgave, *Jean de Selve's*, som han benyttede. Dette er så meget mere harmeligt, som der allerede på denne tid fandtes en betydelig forbedret udgave, besørget af den lærde *Denis Sauvage*.

Det synes som om Hans Mogensen ikke siden har haft mod til at påtage sig større opgaver. Det er også muligt, at han rent fysisk allerede forløftede sig på sit første værk; vi hører ialfald, at han nødtes til at holde kapellan just ved den tid, da han gjorde sin *Commines* færdig*.

Fire år efter (1578) udgav han en oversættelse af de schmalkaldiske artikler sammen med „*trende saare nyttelige smaa bøger Mart. Lutheri*“ (3: *Troens Bekiendelse*. Om den rette oc falske Kircke, oc huor ved de ere at kiende fra hinanden. De trende Symbola, eller Christelige Trois Bekiendelse, som i Kircken endrectelige brugis.). Den lille bog indledede han med en „*formaning til læseren om guds ord at elske oc affholde*“.

* Det fremgår formentlig af sammenhængen i *Ny kirkehist. Samlinger* III 585—588, at det var inden 1575, at *Andreas Madsen Blenthorp* var hans kapellan.

I 1579 renskrev han en oversættelse af Johannes Mathesius' lille skrift „Quindeloff“, som aldrig opnåede at komme i trykken men derimod nåede frem til kong Frederik II's bibliothek (nu i Universitetsbibliotheket, Rostgd. saml. 3. 8vo).

I 1580 endelig udkom hans i 1579 fuldendte oversættelse af „De tolff Patriarchers Jacobs sønners testamenten“, hvortil slutter sig den lille folkebog „Asse-naths historie“, der er optaget i Sprog- og Litteraturselskabets Danske Folke-bøger I (1915). Denne bog, der ender med en „Almindelig bøn om alle slags dyder oc gaffuer, tilhobe samlet aff Augustini scriffter“, optryktes flere gange i løbet af det 17. århundrede*.

Der er den fælles ejendommelighed ved næsten alle Hans Mogensens oversættelser, at de er blevet til på foranledning udefra af så den ene, så den anden adelsmand.

Det formynderskab, den danske adelsstand øvede over vor litteratur i Frederik II's tid, er et ganske ejendommeligt kapitel i vort åndelige livs historie og endnu mere i vor adels historie, der just dengang stod på sin magts højdepunkt og virkelig på næsten alle områder var det førende og prægende element i staten. En ikke ringe part af adelen besad en solid videnskabelig eller humanistisk dannelse, erhvervet på ungdommens udenlandsrejser, også bortset fra de virkelig lærde som Arild Huitfeldt, Tycho Brahe eller den noget yngre Holger Rosenkrantz. Rigets første mænd, den gamle kansler Johan Friis, den nye kansler Niels Kaas, rigshofmesteren Peder Oxe, gik i spidsen som Anders Sørensen Vedels mægtige beskyttere, og adskillige af rigsråderne og de menige adelsmænd fulgte efter, særlig som fremmere af oversættelseslitteraturen, der jo desværre også blev Vedels væsentligste indsats. På de skånske herregårde har Hans Mogensen truffet sådanne åndelig interesserede herremænd, de har drøftet åndelige materier under måltidet og i de lange aftener, og resultatet er stundom blevet, at den kundskabsrige præst opfordredes til at oversætte den bog, der havde været på tale, så at andre gode danske mænd kunde blive delagtige i dens indhold.

Hans Mogensens fortale til det lille utrykte skrift om „Quindeloff“, som han dedicerer til Pernille Gøye, Hack Ulfstands frue, giver et ypperligt lille situationsbillede. „Iblant gott folck handlis gierne gode tale. Saa skede dett oc gunstige frue i fiord vintir, en gongh blant andre, att eders gode mand, min gunstige iunker, oc i finge epther moltid at tale om fromme quinder oc deris dydelige oc lofflige gierninger, aff den orsage att wj før moltid skede haffde læst noged gott om quindfolck, wdi den bog som Hack Ulstandt ethers kierre hosbonde nyligen var bleffuen foræridt, oc kallis exempellbog. Da lod jeg mig mercke, att ieg viste aff en lidin bog at sige som kallis quindeloff, som Joannes Matthesius haffde sammen schreffuidt huilcken ieg haffde i mine vere, fordanskedt, dogc icke renschreffuen. Da effter ieg fick Hacks spörsmaal korteligin berettidt, huordan bog dett vor, huad hendis indhold vor, oc huor aff hun vor tagen: beffol Hack mig, ieg skulle samme bog lade renschreffue, oc lade then komme ether till honde.“ Han priser Johannes Mathesius, bogens forfatter, og taler om sin andel: dansken

* Bibliografi i Danske Folkebøger I 231 ff.

er min sodan som hun kand verre. Han fortsætter derefter: „Jeg vill oc ey giöre tuende suogre med en dotter: oc der for will ieg haffue ether wfordult, att ieg nogle aar sidin, haffuer ladett dette quindeloff komme enn ocsaa min gunstige frue till haande, som nu er salig i gudt, dog vor den paa den tiidt ganske raa oc groffhuggin, fordi hun bleff daa fordanskedt medt hast. Sidin den tiidt, oc syn-derligin effter ieg fick min iunckers beffalning som offuen er rørtt, haffuer ieg hende flitteligere offuerseet, corrigeridt, rettidit, oc forbædrit. Ther som ieg for-nemmer, at denne lille thieniste er ether teckelig, oc i den gunsteligin antage: bliffuer ieg redebon oc modig, videre att lade mig bruge till sodant arbeide, for-modindis att dett kommer gudt till ære.“

På lignende måde har han oversat de schmalkaldiske artikler efter opfordring af Erik Rosenkrantz til Langtind, der med sin første hustru havde fået flere gårde i Skåne. Bogen var Erik Rosenkrantz's kæreste læsning, og han vilde have den oversat for at delagtiggøre danske kristne i samme gode.

Hans Mogensen ender også her sit forord med samme lidt ydmygende suppli-catz som før til Pernille Gøye. Jeg vil ikke lade mig fortryde, siger han, „mine stunder oc wmage, som ieg haffuer paaouget, oc vere gantske villig at lade mig bruge, om ieg videre bliffuer ansøgt og tilbefodret, met de gaffuer, gud mig for-lent haffuer.“

Vigtigere er det imidlertid, at adelen ud over sådanne opbyggelige småting også ønskede at fremme større arbejder og udstrakte sin interesse til den poli-tiske historie. Sådanne sværere opgaver løftede man hellere i flok. Mest påtræn-gende var det at støtte den fædrelandske historieskrivning, og Vedels tålmodige og utålmodige patroner blev efterhånden en hel skare. At man imidlertid også havde sit blik rettet udefter, viser f. ex. biskop Mads Langs oversættelse af Pla-tinas pavehistorie, som Johan Friis foranledigede og siden lod Vedel bearbejde. Men selv dette værk smager endnu af de theologiske interesser, og som et vid-nesbyrd om interessen for den rent politiske, fremmede historie står Hans Mo-gensens oversættelse af Communes helt alene. Den blev forøvrigt til just i de samme år som Vedel arbejdede med sin Saxo-oversættelse.

De, der stod faddere til den, var delvis også de samme som støttede Vedel. Den mand, som stillede Hans Mogensen opgaven, var den åndelig interesserede og foretagsomme Bjørn Andersen Bjørn til Stenalt, Johan Friis' slægtning og ven, der vel delvis har følt sig som bæreren af slægtens traditioner efter den gamle kanslers død. I 1570erne var han lensmand på Aarhusgård (1572—1580). Det fremgår af Huitfeldts ord, at det var under et besøg her, at tre andre adels-mænd lovede deres bistand til, at værket kunde udkomme i trykken. Peder Gyldenstjerne, der i 1575 blev rigsmarsk, nævnes også blandt Vedels beskyttere. Den sydsjællandske herremand Eyler Krafse til Egholm, lensmand på Korsør slot, vides ellers ikke at have haft interesser af denne art; han er mest kendt ved sin triste skæbne, idet han i 1581 dømtes fredløs, fordi han ved uforsigtig-hed havde dræbt sin kones søstersøn, Tyge Brahe til Tostrup. Han levede siden i landflygtighed og døde i Rostock 1599.

Mest betydning fik dog Huitfeldts eget løfte om bistand, idet det faldt i hans lod at gennemse værket, både som den kyndigste og som den der levede længst. Han var fra 1570—1580 sekretær i det danske kancelli og Vedels gode ven og beskytter.

At man netop kastede sine øjne på Communes' historieværk var næppe nogen tilfældighed. Ikke alene var bogen i det 16. århundrede meget udbredt og anset for en gavnlig læsning for unge statsmænd, men det er højst sandsynligt, at man i Strassburg, hvis universitet flittig besøgte af den unge danske adel, er bleven særlig påvirket til gunst for den franske statsmand. Her levede hans latinske og tyske oversættere og udgivere, Johannes Sleidanus, Caspar Hedion, Michael Beuther, til hvilken sidste adskillige danske adelsmænd var trådt i et personligt forhold*.

Det er desuden også rimeligt, at Communes' lejlighedsvis udfald mod den kongelige enevælde og strænge hævvelse af folkets skattebevillingsret har lydt behageligt for den selvbevidste danske adels øren, og det er lønnende at sammenligne marginalernes mange små interesserede og bifaldende „Mærk“ ud for sådanne steder med de forskrækkede forbehold i en senere dansk oversættelse fra enevoldstiden (se nedenfor, håndskriftbeskrivelsen, hs. i Karen Brahes bibliotek)**.

Imidlertid, når der er dvælet så udførligt ved adelens litterære interesser, må det tilføjes, at det mere er dens forståelse og interesse, end egentlig dens økonomiske ofre for videnskaben, som vækker vor beundring. Ganske vist må det indrømmes, at det kun var såre lidt af Danmarks videnskabelige virksomhed, der kunde påkalde storstilet understøttelse, men det føles dog som et forræderi mod Hans Mogensen, at hans største arbejde, der virkelig var en betydelig indsats, lodes i stikken på halvvejen. Bjørn Andersen levede i 9 år efter at oversættelsen var fuldført, Peder Gyldenstjerne i 20 år, men ingen af dem befordrede den i trykken. Huitfeldt, der, uvist når, havde fået håndskriftet tilsendt af Hans Mogensen, genoptog vel planen, gennemså bogen strax efter at han havde fuldført sit eget store værk, gjorde den færdig til trykken og skrev sin ypperlige lille fortale (1605), men atter blev det ved de gode hensigter. Den gamle rigskansler blev snart efter syg, og da han døde i 1609, var der ingen til at løfte arven efter ham.

Af sin skånske herregårds- og landsbyidyl reves Hans Mogensen brat ud, da konsistorium i 1578 ved en ulykkelig indskydelse udså ham til noget større. Den thronhjemske biskop, den éngang så kraftige og djærve Hans Gaas, var blevet gammel og skrantede, og det var nødvendigt at give ham en medhjælper, der tillige kunde blive hans efterfølger. Man drøftede forskellige kandidater, men enedes om at indstille Hans Mogensen som nr. 1, fordi han var „eruditus,

* H. F. Rørdam: Arild Hvitfeldt s. 18 f.

** En tankevækkende tilfældighed er det også, at den afskrift af Hans Mogensens oversættelse, der i sin tid fandtes i det Coijet'ske bibliotek (nu i Det kgl. bibl. København), er bundet sammen med det monarchomachiske skrift af Junius Brutus.

politicus, prudens et expeditus et aptus ad profectiones". (Danske Magazin VI 334).

I efteråret 1578 fik han sin udnævnelse, og i foråret 1579 sejlede han til Throndhjem, hvor Hans Gaas imidlertid allerede var død, således at han strax indtrådte i bispeembedet.

Det var utvivlsomt et fejlgreb at sætte Hans Mogensen på denne udsatte post. Det var synd for manden selv, og det var vel også til skade for stiftet. Hans bispetid blev ham vistnok en bitter tid, han plagedes af tre ting, som nok skulde tage modet fra sin mand: et slet helbred, økonomiske bekymringer og — som han selv siger — „de mange syssel og forhindringer som mig af mit embede paa-hænge". Allerede i Skåne havde hans sundhed været mindre god, og ved konsistoriets forhandlinger om bispeembedets besættelse fremføres det, at han var vel meget til års og måske ikke kunde leve længe. Det siger sig selv, at det barske throndhjemiske klima og de besværlige synsrejser ikke har været gavnlig for hans skrøbelighed.

Også hans pengesorger har åbenbart været af gammel dato, og ved hans tiltrædelse af bispeembedet måtte kongen skænke ham 100 daler til at begynde sin husholdning med i Throndhjem*. Han synes at have haft en ret stor børneflokk, mindst tre døtre og en søn, der åbenbart var velbegavet og som han „med stor bekostning holdt udenlands at studere" i 6 år**. Desuden anvendte han mange penge til at istandsætte forfaldne kirker i sit stift***. Resultatet var ialfald, at han efterlod sig „et elendigt og gældslagent hus", som gav hans enke, Boel Eriksdatter, trange kår.

På den anden side er det vel ligeså berettiget, når det siges, at det ikke var en mand af Hans Mogensens støbning man havde brug for i Throndhjem. Man trængte til en myndig prælat, der kunde tumle det i flere henseender besværlige stift, men Hans Mogensen havde ikke de ævner og den karakter som skaber en prælat, og hans indsats blev derfor heller ikke af nogen betydning. Det kan tilføjes, at han heller ikke var nogen egentlig theolog. Naturligvis var han en god Lutheraner, taknemmelig mod gud fordi „han haffuer taget oss aff det tycke oc sorte mörck, det ælendige oc ynckelige paffuedomme", — og ligeså ærlig forarget på den nye opkommende videnskab, som „altid vil vide noget mere end andre og lære noget besynderligt og skarpsindigt og høre græsset gro mere end andre som tilforn have været". Alligevel var hans interesse mere menneskelig end theologisk. I sin fortale til „Quindeloff" kalder han sig selv for en discipel af Johannes Mathesius, der just mellem alle tidens drabelige theologer repræsenterer en mere praktisk, jævn og human kristendom. Den samme jævne og humane ånd går igennem alt det lidet Hans Mogensen har skrevet. Ikke mindst gælder dette det eneste litterære arbejde som hans „mange syssel" i Throndhjem levnede ham tid til, ligprædikenen over Jacob Huitfeldt, Arild Huitfeldts

* Kancelliets Brevbøger 9/8 1579; jfr. 14/8 1579 og Norske Rigsregistrarer II 292 f. og 296.

** Nye kirkehist. Saml. I 346.

*** Norske Rigsregistrarer III 580.

broder, der i 1583 døde som lensmand i Thronthjem. Denne ligprædiken bearbejdede han i 1585 og besørgede i trykken, forsynet med en til enken stilet fortale, der ånder af jævn og menneskelig medfølelse.

Han taler etsteds heri om døden der „venter paa os med opspændte kæfter ligervis som en gabendes drage eller lindorm. Hver stund snapper han efter os, hvorfor ikke er at undre om han engang rammer“. Han har vel selv følt lindormen ligge på lur bag skærene i de norske fjorde, hvor den i over 16 år snappede forgæves efter ham, indtil den ramte ham d. 30. novbr. 1595, 70 år gammel.

HÅNSKRIFTBESKRIVELSE

III

BESKRIVELSE AF HÅNSKRIFTERNE

Der er i fortalen til 1ste bind gjort rede for, at intet af de tre bevarede håndskrifter er Hans Mogensens original, og at de indbyrdes er søsterhåndskrifter uden gensidig afhængighed. Derimod udskødes et spørgsmål, som ikke var af direkte betydning for udgavens principper, nemlig om deres fælles kilde var selve Hans Mogensens uforandrede original, eller, med andre ord, om ikke Arild Huitfeldt havde gennemset oversætterens håndskrift også før han lod det afskrive; man skulde nemlig antage, at det ellers ikke havde været nødvendigt at lade det store afskrivningsarbejde foretage. Der skal her, inden håndskrifterne enkeltvis beskrives, anføres forskellige iagttagelser, der taler for denne formodning.

1) Eet argument afgiver de i Arild Huitfeldts fortale forklarede tegn † :|, som findes omkring i teksten, og som omrammer de stykker, der ikke er gengivet i den latinske (og tyske) oversættelse. De er medtaget af selve afskriverne og findes både i S og i R, ligesom der er spor af dem i K, der ellers med vilje har udeladt dem. Hvis det var Hans Mogensen, der selv havde sat dem, vilde det være i høj grad rimeligt, om han havde forklaret dem i sin egen fortale, thi de forklarer jo ikke sig selv. Det bliver efter hele sammenhængen naturligt at tænke sig, at det er Huitfeldt der har anbragt dem, samtidig med at han kontrollerede Hans Mogensens manuskript med Sleidanus' text ved siden af sig.

2) Lignende spor af et første lag Huitfeldt'ske rettelser kan findes i marginalnoterne, der kun delvis er lånt fra den franske text (således er næsten alle de forklarende noter frie). Når der i marginalen findes forslag til en rettelse, som er aldeles selvindlysende rigtig, kan det dårlig være oversætterens eget, da han vilde have indført rettelsen i teksten.

II 240,32 står et „1491“, hvorved i marginalen foreslås „melius 1495“, der efter sammenhængen er selvfølgelig.

Noget lignende gælder varianterne til I 151,27, hvor sammenhængen må være følgende: I Hans Mogensens håndskrift har stået „anno 1400“, hvorved Huitfeldt må have skrevet et „fortasse 1470“. I afskrifterne har R forstået rettelsen og optaget den i teksten; K har beholdt det forkerte år og blot i marginen skrevet „fortasse“. S har i selve teksten skrevet „anno 1400 fortasse 1470“, hvilket Huitfeldt så (påny) har rettet til „anno 1470“. (Ifald Huitfeldt har foretaget sit formodede første gennemsyn, medens Hans Mogensen endnu levede, er det ganske naturligt, at han kun har givet sine rettelser en henstillende karakter, thi det var vel oversætteren selv, der skulde besørge udgivelsen).

3) Det engelske kongehus York kaldes i den franske text overalt „Dyorth“ (c: d'Yorth). Denne form findes flere steder i S og K (I 38,17 marg.; II 51,36; 120,9), men alle disse steder har Huitfeldt rettet til „Jorck“. 4 andre steder (I 52,18; 58,12; 58,20; 93,14) findes derimod i S denne sidste og rigtigere form, ligesom overalt i R. Det er lidet sandsynligt, at Hans Mogensen snart skulde have benyttet den ene, snart den anden form, thi han har vel nok ikke forstået formen „Dyorth“. Rimeligere er det, at Huitfeldt har rettet den ved sit første gennemsyn, men enten har oversprunget nogle steder eller rettet utydeligt. I 38,17 bærer præget af en sådan utydelig rettelse: K har den oprindelige form „Diorth“, R den rettede „Jorck“, S har oprindelig „Dorten“, rettet ved kontrol-læsningen til „Dorck“ (den samme mellemform findes også I 161, passim i S og I 58,12 og 58,20 i K, hvor de to andre håndskrifter har den rettede form), medens Huitfeldt atter retter til „Jorck“.

Hvad her er fremført, sandsynliggør formentlig den opstillede formodning, for hvilken det vil være vanskeligt at føre et exakt bevis. Anerkender man den, kan den drage videre konsekvenser efter sig, thi det bliver da muligt, at det er Huitfeldt, der har oversat Sleidanus' forklaringer og „de besynderligste stykker“, der findes I 20—22; men dette vil kun kunne afgøres ad filologisk-statistisk vej.

S.

Hs. i Riksbiblioteket i Stockholm, mærket med blæk på ryggen: „Comineus mscr. 101“. ca. 1600. Dette hs. er lagt til grund for udgaven.

Består af 428 blade af størrelsen 32,5 × 20,2 cm. Arkene har et vexlende antal blade. Papiret har samme vandmærke (en dobbeltørn) med undtagelse af blad 353, der har en gavl mellem to krenelerede tårne. Hs. har samtidig blad- og arkbetegnelse, dog først fra Ludvig XI's histories 1. bogs 1. kap. Da bladbetegnelsen har forskellige uregelmæssigheder, har den imidlertid ikke kunnet anvendes i udgaven. Indbundet i et velbevaret pergamentsbind.

Hs. har tre lacuner: efter 164v (spring i den gamle foliering fra 144 til 153), efter 200v (spring i den gamle foliering fra 188 til 193), og endelig mangler et stykke af Sleidanus' kommentar til Ludvig XI's historie.

Det er i fortalen til første bind omtalt, at det register, der findes bag i hs. (delvis også bevaret i R), ikke vilde blive optaget i udgaven. Det fylder 17 blade, og som en prøve aftrykkes her den første side:

REGISTER TIL KONG LODUIGS OC KONG CARLS KRØNICKE.

Huor ingen bogstaff findis epther tallit, Ikall mand løge i den første part, lom [er] kong Lodvigs XI historie. Men huor effter tallit findis den bogstaff A, Ikall mand vide at det findis i den anden part, lom er kong Carls VIII historie.

A.

- Abeuille gaar kongen til honde. lib. 8 cap: 2.
 Adelsmend holle kong Edvard louge i sin nød. lib: 4 cap. 11.
 Adolph hertog Gellertz. lib: 5: cap: 4.
 Advocaters wbillighed i Franckriige. lib: 9 cap. 7.
 Adelsfolck maa icke vere hertoger i Genua. lib. 5 cap: 4. A.
 Adorni, en flect laa kallit, haffue regimentit til Genua. jbidem.
 Ære oc medgang formiddelt hoffmodighedtt ere hert. Carl lkadelige. lib. 1 cap. 8.
 Almogen i fiende land vederfari ingen lkade aff hertog Carls krigsfolck. lib: 1.
 Almue wden regimente, huordan. lib: 3 cap: 9. cap: 4.
 Almue er farlig, naar hand bliffuer rørt. ibidem.
 Almue er en wftaddig ting. lib. 2 cap. 8. Item lib. 2 cap: 7. A.
 Alarm i den burgundiske leiger. lib: 1 cap. 19.
 Alarm for Løicke. lib. 3 cap. 7.
 Alleveigne findis baade ont oc gott. lib: 4 cap. 8.
 Alle mand vil nu vere hertog Carl paa hals. lib. 7 cap. 5.
 Alting haffuer nogit til modstand. lib: 8 cap. 11.
 Almoe lom kongen gjør kort for sin dødt. lib. 5 cap. 8. A.
 Kong { Alphonfus lider it føige nederlag. lib. 1 cap. 9. A.
 { Alphonfi wmildhed oc grumhedt. lib. 2 cap. 4. A.
 { Alphonfi gerighed, wgudelighed, kiøbmandlkaff, store oc vnderlige frøct-
 { Alphonfus landfluctig. lib: 2 cap: 4. A. actighedt. ibidem.
 { Alphonsus giffuer lig i kloster oc dør aff steen. ibidem.
 Alexandria, der hoß flar kongen sin liuffuende leiger. lib. 4 cap. 5. A.
 Albertin en jtaliansk greffue thaler met tu tunger. lib. 4 cap: 8. A.

Texten er skrevet med 9 forskellige hænder, der fordeler sig på følgende måde:

- m 1 har skrevet fol. 1 r—16 r.
 m 2 — fol. 17 r—19 v, 85 r—104 v, 177 r—196 v, 249 r—260 v, 359 r—378 v.
 m 3 — fol. 21 r—28 v, 157 r—164 v, 391 r—394 v.
 m 4 — fol. 29 r—40 v, 137 r—144 v, 395 r—398 v.
 m 5 — fol. 41 r—48 v, 145 r—156 v, 173 r—176 v, 197 r—200 v, 311 r—322 v.
 m 6 — fol. 49 r—56 v, 105 r—112 v, 201 r—212 v, 272 r—278 v, 291 r—
 310 v, 353 v—358 v, 399 r—410 v.
 m 7 — fol. 57 r—64 v, 165 r—172 v, 213 r—224 v, 323 r—334 v.
 m 8 — fol. 65 r—76 v, 113 r—124 v, 237 r—248 v, 261 r—269 v, 335 r—
 346 v, 379 r—390 v.
 m 9 — fol. 77 r—84 v, 125 r—136 v, 225 r—236 v, 279 r—290 v, 347 r—353 v.

Registret er skrevet af m8, m6 og m7.

m 1, der bl. a. har skrevet Huitfeldts egenhændig signerede fortale, er naturligvis Huitfeldts egen skriver. Hånden genfindes i „Rigens forfølgningsbog“ bd. 1598—1602 og bd. 1607—1609 (det mellemliggende mangler), dens tidligste datering er marts 1600; ligeledes i „Rigens dombog“ bd. 1597—1609 (tidligst d. 24. maj 1600), og i „Kgl. dombøger til almindelige herredage“ 1599 (tidligst d. 10. november 1599). Skriveren har således været i kanslerens tjeneste fra o. 1600 til hans død.

De andre skrivere har derimod ikke kunnet genfindes i Arild Huitfeldts tjeneste. Alligevel er det overvejende sandsynligt, at det er ham, der har ladet ikke blot Hans Mogensens fortale, men hele hans originalmanuskript afskrive; det samme vandmærke findes da også igennem hele bogen. Efter at forskellige skrivere havde kontrolleret afskriften, har han selv gennemgået den, og hans egenhændige rettelser (mH) findes optaget i variantapparatet, for såvidt de har mere end orthografisk interesse.

R.

Hs. i Rigsarkivet i København, historisk-genealogisk arkiv 47 (tidligere i det historiske arkiv under ordenskapitlet*). ca. 1600.

Består af 393 blade af størrelsen 32,7 × 20,3 cm., gennemgående samlede i ark på 12 blade. Papiret har samme vandmærke (en gavl mellem to krenelerede tårne) med undtagelse af de 5 sidste blade, der har en dobbeltørn. Hs. har været indbundet i et pergamentsbind, hvoraf kun halvdelen af ryggen og den ene side er bevaret. Ved ryggen ligger to løse pergamentsstrimler med rester af minuskler og nodetegn. Bogen har kunnet lukkes fortil med to par læderstrimler. Teksten er skrevet med 2 hænder fra ca. 1600, af hvilke den ene har skrevet hele den egentlige text samt marginalnoterne indtil blad 49r, den anden marginalnoterne fra blad 49v og registret.

Ved den mishandling, håndskriftet har været udsat for, er en del ark bortkommet, særlig de indledende partier, det meste af første bog, noget af anden bog, samt registret fra begyndelsen af bogstav E (de sidste er ligefrem revet ud). Desuden er adskillige blade, særlig i første halvdel af Ludvig XI's histories femte bog, ormædte eller på anden måde stærkt læderede. En redegørelse for, hvad der mangler af teksten, findes forøvrigt i variantapparatet, hvor det ved angivelse i marginen er noteret, hver gang et håndskrift svigter. Håndskriftet indeholder ingen samtidige eller senere selvstændige tilføjelser til teksten, derimod har to hænder fra det 17. århundrede dels efter fjerde bog, dels efter femte bog gjort nogle teksten ganske uvedkommende optegnelser: det første sted et utydelig skrevet udkast til et digt, det andet sted en stump af et brev.

* N. M. Petersens Danske Litteraturhistorie III 400 f.

K.

Hs. i Det kgl. bibliothek i Kjøbenhavn, gl. kgl. saml. 600 fol. (har tidligere tilhørt den svenske friherre Vilhelm Julius Coijet († 1709), hvis rige bibliothek* på Lyngbygård (Kristianstad len, Skåne) blev plyndret af de danske i 1710; hans snørklede signatur findes på den første textside udfor overskriften til Ludvig XI's krønike og på det sidste forsatsblads bagside). ca. 1650.

Består af 419 blade af størrelsen 31 × 21 cm. Papirets vandmærke er stadig skiftende. Hs. er indbundet i et mørkebrunt hellædersbind med glatte sider og smukke, forgyldte ornamenter på ryggen; rygtitlen:

HIST= LVDOVI= | XI : PÅ DANSKA | OCH | QUÆSTIO : MORALIS.

Kun de første 264 blade indeholder Hans Mogensens oversættelse, hvoraf alene Ludvig XI's historie forefindes. Hele Carl VIII's historie, alle fortæller og kommentarer samt registret mangler. Titelblad mangler også. Dette parti er skrevet med fire forskellige hænder, der fordeler sig således:

m 1 har skrevet blad 1—150.

m 2 — blad 151—152r, 153r l. 5—200v l. 4, 200v l. 9—253v l. 16.

m 3 — blad 152v—153r l. 4, 200v l. 4—9 samt marginalnoterne på siderne 168v—180v.

m 4 — blad 253v l. 16—264r (finis).

Texten indeholder nogle enkelte uregelmæssigheder. Blad 213v—214v findes et fra grundtexten og de andre hss. afvigende indskud, som er aftrykt i varianterne ved II 55,1, og hvis proveniens ikke kan oplyses. Det afsnit, som det erstatter, er istedetfor anbragt ved II 98,30. Fremdeles mangler marginalnoterne fra blad 187r til 253v, og endelig findes særlig i den første del nogle rettelser og marginalnoter af en ikke synderlig yngre hånd; det væsentlige heraf er opført i variantapparatet.

Bladene 270—418 i samme bind optages af en latinsk afhandling med vedføjet dansk oversættelse (latin på de venstre, dansk på de højre sider), skrevet næppe synderlig senere end det første afsnit i en pyntelig renskrift. Denne afhandling, der hverken har titelblad eller nogen art af titel, består af fire quæstiones og kan efter disses overskrifter bestemmes som det monarchomachiske skrift: Junius Brutus, Vindiciae contra tyrannos, Edinburgh 1579 (jfr. P. Janet: Histoire de la science politique² II 157 f.).

TO ANDRE OVERSÆTTELSE AF COMMINES.

Foruden disse tre håndskrifter med Hans Mogensens oversættelse af Philippe de Communes' memoirer kendes to andre danske håndskrifter hver med sin selvstændige oversættelse af det samme værk, som her kortelig skal omtales.

* Om det Coijet'ske bibliothek og dets skæbne se J. C. W. Hirsch i Danske Magasin V R. 5. Bd. 97 ff.

I. Hs. i Karen Brahes bibliothek nr. 1618. Sidste halvdel af 1600erne.

Består af 652 sider af størrelsen 31,8 × 20,5 cm. og er indbundet i et hvidt pergamentsbind med træplader. Indeholder Ludvig XI's og Carl VIII's historie samt Sleidanus' 2 forklaringer dertil og Commynes' fortale til ærkebispens af Vienne.

Oversættelsen er ikke foretaget direkte efter den franske original, men efter Sleidanus' latinske bearbejdelse. Omendskønt den er omhyggelig prentet, er den dog ikke færdigpudset, en del steder, som oversætteren ikke har kunnet klare, står blanke, undertiden med den latinske text vedføjet med mindre skrift eller rødt blæk. Adskillige rettelser er også foretaget i texten, både af skriveren selv og af en anden samtidig hånd, og forbedringer og tilføjelser er opført i marginen. Sammesteds findes også et stort antal noter, dels jævnføringer med andre steder i texten, dels realoplysninger og dels endelig nogle bemærkninger, hvis fælles tendens er karakteristiske for oversætteren som den enevælden hengivne tjener.

Tre sådanne noter vil hævde, at det er Philip den godes altfor store mildhed i skatteudskrivning, der har svækket Burgunderrigets forsvarskraft. S. 16 (≈ Hans Mogensen I 31,19 f.): „Atqvi ortum est hac lenitate malum vide etc.“ S. 75 (≈ HM. I 89,21 ff.) i anledning af bombardementet på Bouvignes: „Sed causa neglectæ; debitæ tamen suis defensionis, videtur fuisse non laudanda sumendi tributa lenitas“. S. 254 (≈ HM. I 266,25 f.): „Sed qvanto tandem cum provinciarum incommodo! vise etc.“

S. 409 (≈ HM. II 125,10), hvor der tales om „princer som sandelig ei have rett til, at lægge sit folk nogen tyngde mod sin willie paa“, bemærker oversætteren: „NB! dette er saadan autoris oor, hvilche en translator ei tør, uden høi øfrigheds befahling, wiige fra, enddog ieg meener det ei er vel taled, som og af denne same autore selv kand beviises. Revisores wiide selv sit embede“.

S. 411,12 (≈ HM. II 38,12) rettes „princers (dovenhed og oondschaab)“ til „folkes“, og s. 411,32 rettes på samme måde „princer (som ere ilde lærde)“ til „fornæhme folch“.

Udfor ss. 412—415 (≈ HM. II 39—41) skrives på langs ad marginen: „Her er over alt hiid og diid autor saare rumtalende, hvilket oversædteren dog ei tør for andre, uden befahling faldende udi andres embede: som tilforne er meldet pag. 409“.

S. 416 (≈ HM. II 42,5 ff.), hvor Commynes hævder, at „der er alddeeles ingen potentat, der har rett till, at fordre saa meget som en hviid af sit folk, over den ordentlige aarlige skatt“, bemærkes i marginen: „Gud bevare mig, det var af autore meget underligt taled, dog faaer ieg vertere hands oord“.

S. 417 (≈ HM. II 42—43) i marg.: „Udi dee dage kunde det saaledes wæred udi Frankrig“.

I de kommenterende noter henvises til en række forfattere, mest fra 15.—16. århundrede, nemlig Italienerne Paulus Aemylius, Palmerius, Paulus Jovius, Onufrius Panvinus, Franskmanden Froissart, Tyskerne Kreintzheim og Doctor

Luther (som berømmer Alphons den vise „som et træffeligt speil for konger, i et sært schrift recommenderet koning Christ. 3. i Danmark"). Af ældre forfattere desuden Tacitus (historiae) og kronisten Sigebertus Gemblacensis. Endelig henvises s. 194 (≈ HM. I 216,6 f.) ved omtalen af Christiern I's rejse til Neuss til: Jens Laursøn p. 508 (d. e. Jens Lauritzøn W[olf]: *Diarium sive Calendarium ecclesiasticum politicum et oeconomicum*, 1648). Denne henvisning giver således en terminus post quem for værkets tilblivelse.

På bogens sidste side læses forneden:

DEO, REGI, et PATRIÆ
Venimus ad portum magni, immensique laboris;
siste igitur cursus fessa carina tuos!

Verset er sandsynligvis gjort over Ovids *Ars amatoria* III 748.

II. Hs. i Gaunø bibliothek, fra 1676*.

Består af 190 blade af størrelsen 31,6 × 20,2 cm., gennemgående sammenhæftede i ark på 6 og 6 blade. Indbundet i hellædersbind med guldsnit og forgyldte ornamentter. Rygtitlen: PHILIP. | COMIN | DE · LVD | VICO. XI.

Såvel på forsiden som på bagsiden af bindet Thotts våben, kronet og med to korslagte palmegrene under. På forsiden i øvre venstre hjørne er stemplet et ligeledes forgyldt, sammenskrevet HT, 3: Holger Thott til Søfde og Marsvinsholm (i Ljunits h., Skåne), velkendt for sin gode bogsamling, † 1695.

Hs. er helt igennem skrevet med samme pyntelige hånd. Der mangler et særligt titelblad. Overskriften på første side lyder: Den Ædle Och Høyberømte | PHILIPPI COMINÆI | Historie | Om Ludovico XI | Konge wdi Francherig | Och | Hertug Carl Aff Burgundien.

Nederst på den side, hvor Ludvig XI's historie slutter, står: M. DC. LXXV.

Til Carl VIII's historie lyder overskriften på første side: PHILIPPI COMINÆI | Histories Beskriffvelße | Om | Kong Carl Den VIII Aff Francherig | Och om Hans Neapolitanske Krig.

Nederst på sidste side læses: Marsvinsholmb den 28 Febr. 1676. M. T.**

I tiden 1675—febr. 1676 er altså håndskriftet blevet til. Hvis signatur de to bogstaver M T er, må imidlertid stå hen; det vilde være naturligt at tænke på en Thott, men på ingen af Holger Thotts dalevende slægtninge passer bogstaverne.

* Magister O. Andrup har henledt udgiverens opmærksomhed på dette hs., som lensbaron Reedtz-Thott velvilligst har udlånt til undersøgelse.

** Frk. dr. phil. Ellen Jørgensen har henledt opmærksomheden på, at en afskrift af en dansk Justinus-oversættelse, som findes på det kgl. bibliothek (Thott 428 fol.), har samme signatur: Marsvinsholmb Anno 1676, die 24. Augusti. M. T. Den er også skrevet af samme hånd og indbundet i et meget lignende bind med Holger Thott's våben og navne-ciffer.

Af karakter er hs. ubetinget en afskrift, ensartet og sirligt, men på den anden side — efter sproget at dømme — en afskrift efter en ikke meget ældre original.

Oversættelsen er foretaget efter Sleidanus' latinske bearbejdelse af Communes, og, som det synes, uden benyttelse af den tyske, svenske eller de ældre danske oversættelser. Sleidanus' forklaringer til værkets to dele, der er optaget i Hans Mogensens oversættelser, mangler såvel som Sleidanus' fortaler.

Dit at de künde spinnen d'wiel m'w'igheit, or leggen den ind, or den
 vedoffenar Gaffien lid sijn m'w'igheit out, or s'k'antied d'wiel L'iff or
 d'wiel Diale (man, w'elst) s'k'illen dat v'nd'g'ent. + D'wiel m'w'igheit
 om d'wiel d'wiel, s'k'ing s'k'ellor, d'wiel, at dat m'w'igheit, om d'wiel
 m'w'igheit d'wiel s'k'ing s'k'ellor, or s'k'ellor

En god Lunden for
fengsel.

[illegible]

For many on
manifest left
with.

402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913

FINIS

Naad, fraa, oc det vel snart: Huis lettes forligesmaal rids sig
 der saa snartliges kommer det kelson. De troer sig forrest, efter
 de ting som jeg imin tiid seet saftuer, at end safter sig medli,
 gan viller tie lette lige.

131

Forrest oc forliges
 maal aftuender
 noget ont.

Niette Bog, aff Kong Lodvigs i Franckerige oc Hertog Karls aff Bургundien historie.

Bandis om Fred imellom Kongen aff Fran-
 cerige, oc Engeland, formedelt en stor sin Pen-
 ding som Kongen loffuede de Engelse.

Cap: ii.

Der om anden dagen (som i fort saftuer) offrande
 der deris var kommen tie de Engelse, medis were oc deris de
 gater, fordi vi were paa fire mil vige, eller nimer, nar sin anden.
 Der deris var glæd oc loftig, oc fied sin besalning paa den de de
 fuer sam var fied, oc der tie nogle poudinge.

Imellom disse begater bleffur mange middel forregiffur.
 De Engelse efter deris bodene begavde derom i Franck-
 rige, eller i det minste Normandien oc Aquitania. Efter lang
 taltale oc gienfar, kom sagen summe forste dag vel nar i vige,
 fordi de stode fu at siges paa saas fied. Der kommer den
 dag siem igen, oc de ander drog tie deris loigter.

De Engelse
 deris begiering.

Kongen indsporde aff demum pua de Engelse were be-
 gervende, oc fua deris fiedt affstod safter vorst. De var
 den sanden, at Kongen skulle giffur demum swag so os faldt,
 fiedesindstue huse derom were vange forrest de drog der
 fraa, oc at Kongen kon. (Det er Kongen som i dag loftuer)
 skulle tage Kong Edwards allest Provien tie rids, Guichen i dag
 oc droning i Engeland. De skulle sin saftuer det Hertogdomme
 Aquitania, tie sit veldi eller Gelftesindstue huse (vare

De Engelse er
 skæning tie fiedt
 sandt.

VARIANTER OG RETTELSE
KOMMENTARER NAVNEREGISTER

RETTELSER OG VARIANTER

For de indledende afsnit (s. 3—22) er kun 1 tekstkilde bevaret (S) m1 (s. 3—22) S skælner kun uklart mellem udlydende d og dt; udgiveren har henført de tvivlsomme tilfælde til dt S. 3 titelbladet: Årstallet står i hs. med arabiske tal, ændret af typografiske grunde 5, 13 bøgger] rett. af udg.; bogger S 7, 4 bedriff] måske bedriffte 7, 19 goede] rett. mH; vdi goede S 8, 2 sprog] rett. af udg.; sprøg S 8, 13 tydlike] nogid tydlike S; rettet af mH 9, 12—13 underskriften egenhændig af Huittfeldt 11, 18 thet] muligvis thette (opløst forkortelse) 12, 18 slutparentesen mgl. i S 12, 27 Franckrige] rett. af udg.; Freanckrige S 13, 11 hallBenn] måske hellBen 14, 19 men] rett. af udg.; med S 15, 6 Aeren] rett. af udg.; Aaeren S 16, 37 Hans MogenBen] slettet af mH 20, 20 raad] rett. af udg.; read S 22, 14 wore] S har wor, således at r ender i et sving henover ordet For det følgende 2 tekstilder (S K) 25, 5 Cap. I] står i hs. over kapiteloverskriften; af typografiske hensyn ændret i overensstemmelse med de følgende kapitler 25, 18 did] rett. fra dit vistnok af skriveren 25, 25 Oliuier] rett. fra Oliffuier måske ved en senere hånd 25, 31 fanger] mH; fangit S 25, 31 marg. Philippus] S har Phili:

26, 6 ftæd] rettelse fra ftædt måske ved senere hånd 26, 15 Tanneguy] hss. har Tamreguy 26, 15 Chastel] overskrevet af mH; måske opr. Chafal 26, 20 veyene] weyen K; weye mH 27, 21 ix] xv K 27, 24 marg. lkoner] K; lkøner S 27, 29 f. marg. Beslutning paa hertog Philippi suar] Hertog Philippi klaage svar K 28, 6 ff. marginalnoten] K; mgl. S 28, 10 lom [kede] senere hånd 28, 10 marginalnoten] K; mgl. S 28, 14 ff. marginalnoten] K; mgl. S 28, 19 och] senere hånd; aff S 28, 19 f. marginalnoten] K; mgl. S 28, 20 land] mH; hand S 29, 2 mene] gemene rett. mH 29, 8 huilcken] rett. af udg.; huicken S 29, 10 haffde] rett. af udg.; haff S 29, 11 døtre] rett. mH; opr. læsemåde usikker 29, 12 tilkommelle] komme rett. mH 29, 15 wretferdighed] rettelse fra wretferdighed måske ved senere hånd 29, 17 f. marginalnoten] K; mgl. S 29, 32 af] mH 30, 7 f. marginalnoten] K; mgl. S 30, 18 offuer] mH 30, 29 marg. aff] i K 30, 33 oc] mgl. K 30, 35 marg. Hertug] Her K 30, 35 f. ere bleffne] mgl. K 31, 13 f. long tiid haffuer] haffuer lang tid K 31, 20 det] de K 31, 21 maate vel] vel motte K 31, 30 marg. vanbrused] misbrused K 32, 8 vognborg] rett. af udg.; vongborg S 32, 31 hen] rett. fra hend vistnok allerede af skriveren selv 32, 33 f. Der vor inthed reigBetøig inde, wden bemelte Joachim oc hans lallkaff] tilføjet af senere hånd 32, 35 f. marginalnoten] K; mgl. S 33, 1 belønnid] ret-

telsen fra belønne måske ved senere hånd 33, 4 den (tid)] senere hånd 33, 6 fienden] bægge steder rettet af skriveren selv fra vinden; K har kun een gang: fienden er i byen 33, 31 f. marginalnoten] mgl. K, der i stedet for med en senere hånd har: Goed kundschab och correspondentz en kostelig ting 33, 34 ff. marginalnoten] K; mgl. S 34, 3 befæstninger] rettet til beffestninger vistnok af en senere hånd 34, 8 slutparentesen mgl. i S 34, 10 Johannis] Johannes K 34, 28 alt] mgl. K 34, 28 rigens mene] mene rigens rett. mH 34, 29 beffröctede] rett. af udg.; beffroctede S 35, 19 Longimeau] muligvis Longimeaux; Longimeauxs rett. mH 36, 14 [kriffne] opkriffne rett. mH 36, 32 Baa etc.]

S R K For det følgende 3 tekstilder (S R K) 36, 35 wel] mgl. K 36, 36 marg. forbud] forbund R 37, 3 fremmerste] fornemmerste R 37, 8 afflidne] rett. af senere hånd fra afflides 37, 8 oc] rett. af udg.; o S 37, 13 f. Anthonius] rett. fra Anthonius muligvis af mH 37, 16 f. marginalnoten] R K; mgl. S 37, 21 Rouille] R K; Roduille S 37, 21 Maderey] R K; Moderey S 37, 31 f. lille det ieg] lille jeg K 37, 33 lyntis mig] mig liuntes K 37, 34 ff. marginalnoten] R K; mgl. S 38, 5 ført krig i] hollitt feide mett R 38, 7 marg. Frantzoser oc de] Frantzofche och K 38, 9 duelige] R K; duelig S 38, 10 ypperlige] ypperlig R 38, 11 fordi] for K 38, 12 leffningerne] R; leffningene K; leffninger S 38, 12 Di] mgl. K 38, 17 Diorth] K (jfr. marginalnoten); Dorten S, rett. af senere hånd til Dorck; Jorck mH, R og senere hånd i K; i den franske text kaldes York bestandig Dyorth (D'Yorth) 38, 17 marg. Diorth] S; Jorck R; K mgl. hele noten 38, 21 megen] nogen R 38, 22 Lalain] rett. fra Lalaind måske ved mH 38, 24 Torfou] rettet af udgiveren efter den franske text; hss. har Torson 38, 25 K med senere hånd flg. marginalnote: Thiden maa icke forlømmis i krig 38, 26 haffde strax] strax haffde R; haffde K 38, 27 de (lom)] mH 38, 34 verid] werre R K 39, 4 ff. K med senere hånd flg. to marginalnoter: De worbene knegtes, lom idelig tiene, deris loff. — Landfolk, lom lidet bruges, deris wlschickelighed 39, 8 holl] hoffuid fore mH 39, 10 †] rett. af udg.; : S 39, 13 oc] mgl. K 39, 18 f. marg. wordning] rett. af udg.; wodning S 39, 19 oc en] om en K 39, 33 f. marginalnoten] af skriveren indsat i texten efter l. 34 emod; rett. af senere hånd 39, 33 marg. belkicker] schicker R 39, 34 vilde haffue] haffde willed R 40, 2 it] mgl. K 40, 4 forgrebe] forgriber R 40, 7 f. marginalnoten] R K; mgl. S 40, 16 lagde] rett. af senere hånd fra hagde 40, 17 marg. wordentlighed] rett. af udg. ~ R K; wordelighed S 40, 31 ff. marginalnoten] R K; S har blot: Wngdom oc wffor 41, 11 største] første R 41, 28 Montheri] denne form er den almindelige i R og stemmer med den latiniserede form i Sleidanus' oversættelse 41, 29 marg. fienden] K R; fiender S 41, 30 marg. fluchten] flugtt R 42, 12 it stød] stød R 42, 13 mauge] R K; umage S 42, 18 fla] senere hånd 42, 20 ff. marginalnoten] R K; mgl. S 42, 22 droft] mH; droht S 42, 22 førde] forde S 42, 26 undffaldet] nedtt faldett R 42, 27 anlkrued] i K opr.: anheved, rettet af senere hånd til anlkrued 42, 30 marg. undlettis] i K tilføjet med senere hånd: och hielpis ved en tienere 42, 36 megit] nogett R 43, 3 aldt] R K; altid S 43, 4 f. marginalnoten] R K; mgl. S 43, 6 reed] reed

paa **R K** 43, 23 vare] werre **R** 43, 28 store] *mgl.* **K** 43, 37 foer] **S K**; faer **R**;
 fard **mH** 44, 2 vore] *mgl.* **R** 44, 5 Mondtheri] *jfr. noten til* 41, 28 44, 6
 Cap. VII] *senere hånd* 44, 9 hw adt, att] att *tilføjet af senere hånd*; hen att **R**
 44, 12 foruift] wiift **R** 44, 12 icke hand verid allene] hand icke allene weritt **R**;
 allene *mgl.* **K** 44, 18 haffue] **R K**; *mgl.* **S** 44, 22 *marg.* Corbeil] *rett. af udg.*;
 Corbiel **S** 44, 23 der] *mgl.* **K** 44, 30 monge] **R K**; *mgl.* **S** 44, 32 mit] tuertt
mH 45, 1 Geufroy] *rett. mH*; Geufwy **S** 45, 2 de] thend **R** 45, 5 vaare]
senere hånd 45, 5 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 45, 6 tu tulind] 10 000 **K**
 45, 8 liuntis] Biunis **R K** 45, 25 der] **K R**; de **S** 45, 29 fted] fted Bom **R K**
 45, 31 lette] *senere hånd* 45, 31 f. der paa] paa **K** 45, 35 hertogens] greff-
 uens **R** 46, 1 første] *rett. af udg.*; forste **S** 46, 3 raad] **R K**; *mgl.* **S** 46, 11
 oc] *mgl.* **K** 46, 13 *marg.* Contay] *rett. af udg.*; Conray **S** 46, 14 bliffue] bleff-
 ue **R** 46, 27 lom] *mgl.* **K** 46, 34 vor alt] altt wor **R** 47, 7 ferlk] frifch **R**
 47, 20 oc førde] the førde **R** 47, 27 All] Men **K** 47, 27 ennda] **R K**; *mgl.* **S**
 48, 3 faa] *rett. mH*; laa **S** 48, 4 mechtigere] *rett. mH*; merchtligere **S** 48, 9
 ieg] att ieg **R** 48, 10 f. trætt. Oc aldrig hand vor] *tilføjet af senere*
hånd 48, 12 vd adt flæs] att Blaes **R** 48, 12 io] ia **R** 48, 21 dagen] *senere*
hånd 48, 22 natteleige] natthe leiger **R** 48, 24 *marg.* whørt] *rett. af udg.*;
 whort **S** 48, 32 ligger] **R K**; legre **S** 49, 9 all] **R K**; alle **S**; alld *rett. mH*
 49, 23 f. i hans fraværelle] *tilføjet af senere hånd* ~ **K**; *mgl.* **S R** 49, 25 første]
 forste **S** 49, 29 haffue] **R K**; haffde **S** 49, 35 vd] *måske* vdt eller vdi; wdt **R**;
 ud **K** 49, 36 och] **R K**; *mgl.* **S** 50, 3 Amboise] *rett. af udg.*; Aamboise **S**
 50, 11 neften] meften **R** 50, 24 kaste] **R K**; haffde **S** 50, 26 **K** *her en margi-*
nalnote skrevet af en senere hånd: Aff hendeller kommer tit store mißtanker
 50, 35 andre] *For det følgende 2 tekstilder* (**S K**) **S K**
 51, 1 der] *mgl.* **K** 51, 5 vitnefbyrd] *måske* vitnefbyrd 51, 12 ff. *marginal-*
noten] **K**; *mgl.* **S** 51, 16 f. *marginalnoten*] **K**; *mgl.* **S** 51, 18 kied] *måske* keed
 51, 18 indførde] *rett. af udg.*; indforde **S** 51, 32 menilke] menilkes *rett. mH*
 52, 3 det] *mgl.* **K** 52, 4 bunttsforuante] **mH**; *S's opr. text overstreget af mH og*
ulæselig 52, 5 protonotarius] *rett. af senere hånd fra* pronotarius 52, 7 f.
 Lanclastre] **S K** (~ *den franske text*); Lancastre *rett. af senere hånd i S* 52, 10
 indgaa] *rett. af senere hånd*; nidgaa **S K** 52, 14 begierit] *måske* begeerit 52, 18
 Jorck] *mgl.* **K** 52, 23 lkier] *måske* lkeer 52, 25 *marg.* Førfter ere mißtancke-
 fulde] *mgl.* **K**; *istedetfor med senere hånd*: Horfore store herrer gierne ere miß-
 tankefulde 53, 5 Estampes] *senere hånd*, **mH K**; Emstampes **S** 53, 14 sell-
 lkaff] *rett. af senere hånd*; skellkaff **S** 53, 33 med ført] ladet medføre **K** 54, 1
 line] sin **K** 54, 15 første] *rett. af udg.*; forste **S** 54, 16 lengft kunde] kunde
 lengft **K** 54, 19 vell] ved **K** 54, 31 v^e] vr^e *rett. mH*; 500 **K** 54, 32 *marg.* førft]
rett. af udg.; forft **S** 54, 33 saare] laa laare **K** 55, 6 som det] **K**; som de **S**
 55, 9 tilbørligdt] *måske* tilbørligtt 55, 12 Montagu] Montagou **S**; *rett. måske af*
mH 55, 21 oc der for] derfor **K** 55, 22 huilcken] huilcke **K** 55, 23 bleffue]
rett. af senere hånd og mH; bleffuede **S** 55, 28 Loheac] **mH**; Loheag **S** 56, 1
 droge alle diße] drog allt dette *rett. mH* 56, 3 *marg.* frantzofke] **S efter dette**

et selvstændig stående re 56, 8 Mort] Mart: mH 56, 8 Folses] rett. af udg.; Fölses S 56, 10 marg. halffmil] miil K 56, 10 oc er] er oc K 56, 12 Her- under tilføjet og atter slettet af skriveren: Elkede staden op 56, 19 stater] mH; staer S 56, 22 marg. dem] den K 56, 24 figis] rett. mH; måske oprindelig ligis S 56, 24 befalinger] befalning K 57, 2 f. oc gaar ud offuer den mene mand] K; mgl. S 57, 4 onde] laare onde K 57, 7 hær] rett. af senere hånd; måske opr. hier 57, 9 marg. [kiffte] [kiffter K 57, 11 De Engellke] senere hånd; oprindelig læsemåde usikker 57, 21 meged] mgl. K 57, 21 de] den K 57, 22 løffte] løffter K 57, 24 f. herrer] mH; herre S 57, 34 f. Engellkers] Engellkes K 58, 8 vl.] K; vii. S 58, 29 f. hertogen] K; mgl. S 58, 29 f. K med senere hånd flg. marginalnote: Kong Edward aff Engeland lader affliffue sin broder i itt fad maluelie 58, 33 dötter] daatter K; filles franske text 59, 10 att] senere hånd; mgl. S K 59, 29 giøre] at gøre K 60, 7 ff. marginalnoten] K; mgl. S 60, 9 fult] felt K 60, 19 ff. marginalnoten] K; mgl. S 60, 19 Suarene] rett. af udg. ~ K; Suarede S; Suared rett. mH 60, 19 vore] lom vore rett. mH 60, 30 K med senere hånd flg. marginalnote: Gud giffuer wiibe raad 61, 31 m5, der her begynder og siden oftere vender tilbage, har ikke skælnet mellem stregernes tal i m og n, hvorfor det tit bliver umuligt at afgøre, om der skal læses n eller nn, m eller mm. Den samme vanskelighed gælder e og i. Udg. har søgt at bestemme de usikre tilfælde udfra de sikre. Der vil ikke i variantapparatet blive gjort rede for dette ved hvert enkelt ord 62, 2 fœrter] rett. af senere hånd og mH; fœrter S 62, 4 wed icke retter] icke rettere veed K 62, 4 ij] mgl. K 62, 12 aldrig haffde vi] wi aldrig haffde K 62, 14 pening] måske pennig 62, 15 haffde icke] icke haffde K 62, 19 marg. omkring] rett. af udg.; omkring S 62, 23 f. marginalnoten] K; mgl. S 62, 24 lee] senere hånd 62, 25 mine] senere hånd; edt S 62, 25 ad] senere hånd; aff S 62, 30 imod] senere hånd; ved S 62, 33 all] senere hånd; aff S 62, 36 fuld] vel K 63, 1 ii] elleffue K 63, 2 aedelle] måske rett. af senere hånd fra adelle; aedellen rett. mH 63, 5 marg. omgengelle] rett. af udg.; omgenglle S 63, 10 ii^c] 1100 K 63, 18 wvillig] rett. af senere hånd; willigt S 63, 20 [kencte] K; [kencke S 63, 26 [kytfferd] senere hånd; [kyffthedt S 63, 30 vell] rett. af senere hånd fra for (~ K) 63, 33 vilde] tilføjet af senere hånd 64, 2 kome] kommer K 64, 4 rett] mH; oprindelig læsemåde usikker 64, 8 [muck] senere hånd; oprindelig læsemåde usikker 64, 9 f. ieffne Charenton] senere hånd 64, 30 en och huer] huer oc en K 65, 8 i lige] K; lige i S 65, 8 tenchte] K; tencke S 65, 19 weige] mH; måske opr. veige, rett. af senere hånd til veitz 65, 29 f. dett bleff oc bestilled] rett. af udg. ~ K; i S står disse ord efter l. 28 [kyffbro 65, 33 falle] anfalle rett. mH 66, 9 allt] rett. af mH; opr. læsemåde usikker 66, 12 tho] ti K 66, 13 dette ike] icke det K 66, 16 møget] noget K 66, 23 Och] mgl. K 66, 30 vachten] wact K 67, 1 att tage] oc toge K 67, 4 giortt] senere hånd; opr. læsemåde usikker 67, 12 rige] senere hånd 67, 12 marg. Bette] måske Bete 67, 14 obenbarlige] rett. af udg.; obenbarlge S 67, 20 sprok] måske sproke 67, 37 beuege] mH; beuige S 68, 2 Bin haand] Bine støcker mH 68, 11 marg. bruge] rett. af udg.; buge S

68, 14 end] **K**; heller **S** 68, 24 mig alt] *rett. af udg.*; mig alt **S** 70, 3 taale] **K**; talle **S** 70, 9 tåld] *måske rett. af senere hånd fra tål* 70, 10 att] *rett. af udg.*; alt **S** 70, 28 thennom] *senere hånd* ~ **K**; hannom **S** 70, 33 intet thill] til intet **K** 71, 23 lagt] *rett. af senere hånd fra langt eller måske laagt* 71, 23 dend] *senere hånd* ~ **K**; denne **S** 71, 32 haffde ike] icke haffde **K** 72, 1 H.] her **mH** 72, 16 dagning] dagningen **K** 72, 18 Lau] *hss. har Lan* 72, 28 marg. dygder] *rett. af udg.*; dygdger **S** 73, 5 Lau] *hss. har Lan* 73, 15 taaget] **K**; vistnok taagu **S** 73, 23 største] **K**; første **S** 73, 26 Johan] *hss. har Carl* 73, 26 marg. Johans] *hss. har Carls* 73, 29 mod] mod, oc **K**; *jfr. noten til 73, 30 ff. marg.* 73, 29 de] *senere hånd* ~ **K** 73, 29 drage] droge **K** 73, 30 største] *senere hånd* ~ **K**; første **S** 73, 30 ff. marginalnoten] *denne indsættes af K i teksten foran l. 29 Baa* 73, 34 forevart] *rett. af senere hånd*; forevar **S** 73, 35 thillforn] det tilforn **K** 75, 10 gaff fore] forre gaffue **K** 75, 14 huilke] *rett. af udg.*; hulke **S** 75, 30 Lau] *hss. har Lan*
 76, 1 f. tillforn haffde] haffde tilforn **K** 76, 2 Hertogen] *rett. af udg.*; Hero-gen **S** 76, 6 Broder] **K**; *mgl. S* 76, 13 Morvillier] *rett. af senere hånd*; Mortvillier **S** 76, 29 marg. løgte] løger **K** 76, 31 marg. det] *mgl. K* 77, 3 bekommer] behager **K** 77, 14 Diusie] *hss. har Dinsie* 77, 20 f. haffde lkeet] lcheedt haffde **K** 77, 26 tilbørligt] wtilbørligt **K**; *jfr. den flg. note* 77, 27 giorde] icke giorde **K** 78, 2 mogeligt vor] var mueligt **K** 78, 8 oc] *mgl. K* 78, 9 mange] *rett. af udg.*; mangre **S** 78, 37 flecht] lin flect **K** 79, 34 Pikard] *rett. af udg.* ~ **K**; Pikand **S** 80, 5 Conflans] *rett. mH*; Conflans **S** 80, 12 Conflans] *rett. af udg.*; Conflans **S** 80, 13 marg. Carl] **K**; *mgl. S* 81, 13 oc] *mgl. K* 81, 21 da] oc da **K** 81, 23 Carls] **K**; Carl **S** 82, 1 der] **K**; *mgl. S* 82, 4 marg. til] **K**; *mgl. S* 82, 13 f. marginalnoten] **K**; *mgl. S* 83, 14 pleigede ilde] ilde pleigede **K** 83, 18 største] *rett. af senere hånd*; første **S** 83, 22 alle] *rett. af senere hånd*; alld **S** 83, 34 stor] laare stor **K** 83, 35 ikulle occlaa] occlaa ichulle **K** 84, 2 lagns] *rett. af senere hånd*; opr. læsemåde usikker 84, 13 Noyon] *rett. af udg.*; Noyou **S** 84, 18 hundred **K**; *mgl. S* 84, 22 marg. Lanto] **K**; Lante **S** 85, 20 største etc.] *For det følgende 3 tekstilder (SRK)* 85, 21 **K** har her fejlagtig den samme marginalnote som findes ved 87, 14. Formodentlig forårsaget ved, at den foregående note bægge steder ender med wlamdrechthgedt 86, 11 en] **RK**; *mgl. S* 86, 33 forfeilBe] forBiellBer **R** 87, 5 icke her om] her om icke **R** 87, 18 hafft] **RK**; *mgl. S* 87, 36 f. marg. han lidet er goed forre] **RK**; *mgl. S* 87, 37 herre] her-rer **R** 88, 22 megen] nogen **R** 88, 35 Kongen naar hand] naar Kongen **K** 89, 2 line] Bin **R** 89, 13 i] **RK**; **I S** 89, 16 f. fynderligen] i fynderlighed **K** 89, 28 førend] *rett. af udg.*; forend **S** 89, 32 marg. at] er at **K** 90, 28 grum] **RK**; gruelig **S** 90, 29 f. Løickelke] måske Løiikelke 90, 35 ff. marginalnoten] **R**; *mgl. SK* 91, 2 fortog] *muligvis fortug, overskrevet af mH* 91, 24 De vore] Och wore **RK** 91, 27 marg. tencke] tenchte **K** 91, 29 der] thet **RK** 91, 29 forlamlede] *rett. af senere hånd*; lamlede **S** 91, 29 alld] *rett. mH*; måske alle **S** 92, 3 ff. marginalnoten] **R**; *mgl. SK* 92, 6 aldrig ikulde] ichulle aldrig **K** 92, 17 f. Carls raadflag] Carll raadfløg **R** 92, 26 Strax] *rett. af udg.*; Srax **S** 93, 3 Do-

vern **mH K**; Davern **S R** 93, 3 thill] **R K**; *mgl. S* 93, 10 kunde] *måske rett. af senere hånd fra kunte* 93, 14 slecht] *rett. af udg.*; sliect **S** 93, 14 Lynche-
 ſtre **R K**; Lancastre **mH**; *mgl. S* 93, 20 *marg.* thenckte] thencker **R** 93, 23
 hand] **R K**; hans **S** 93, 28 ſtæde] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 94, 6 bleffue]
 bliffuer **R** 94, 17 Legaterne] *rett. af udg.*; Letagerne **S** 94, 35 herr] **mH**; *opr.*
læsemåde usikker 95, 9 med wuilge] wvillie **K** 95, 9 *marg.* lager] **R K**; *mgl. S*
 95, 13 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S* 96, 6 f. *marg.* gudz ſkyld och it got yndeft]
 guds wenſkabs oc et got ryctes ſchyld **K**; *hele noten mgl. i R* 96, 8 freden] **R K**;
 ſtæden **S** 96, 8 dennom] *rett. af udg.*; dendom **S** 96, 17 diße] *rett. mH*; diße **S**
 96, 27 thor] **R**; tør **K**; thror **S** 96, 27 ſtor] ſtore **K** 97, 3 for Saincton] **R K**;
mgl. S 97, 7 [køt] **K R**; [kot **S** 97, 8 tulind] *rett. af senere hånd*; lind **S** 97, 10
 ſlachording] *måske* ſlachordning 97, 10 aar] *rett. af udg.*; aar **S** 97, 13 *marg.*
 att] **R K**; och **S** 97, 15 *marg.* Bretann] **R**; *mgl. S K* 97, 19 f. *marginalnoten*]
R K; *mgl. S* 97, 22 førend wii motthe ſpørge thet] **R K**; *mgl. S* 97, 23 nød-
 des] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 97, 27 Saincton] **mH**; Seincton **S** 97, 29
 xii^c] *rett. af senere hånd*; xii **S** 97, 31 Rauenſtein] *rett. af senere hånd*; Raen-
 ſtein **S** 97, 35 ſtore] **R K**; *mgl. S* 98, 1 dreffuen] **mH**; breffuen **S** 98, 7 liger-
 uiß] lige **R** 98, 9 og *marg.* Creuekør] **R**; Crenekør **S K** 98, 11 *marg.* Cordes]
rett. af udg. ~ **R K**; Cordell **S** 98, 11 fyrigt] fritt **R** 98, 18 thagid] **mH**; *mgl. S*
 98, 23 natten] *rett. af senere hånd*; natten natten **S** 98, 31 huer] for **mH** 98, 32
 huor] for huer **mH** 99, 6 *marg.* Herrens] **R K**; Herren **S** 99, 21 mand] hand **R**
 99, 31 och (myterj)] **R K**; *mgl. S* 99, 32 f. vor dennom thilforne] thilforn wor
 thenum **R** 100, 2 nogid] **R K**; møgid **S**

101, 3 *marg.* dyre] **R K**; dyd **S** 101, 16 fare] føre **R** 101, 24 f. Jmbercort]
rett. af udg.; Jmbercoit **S** 101, 26 der hafft] hafft ther **R** 102, 3 vor] er **R**
 102, 21 beraad] raad **R** 102, 22 forleng] *rett. af udg.*; førleuge **S** 103, 8 och
 endnu] endnu ocſaa **K** 103, 10 icke end da] endda icke **K** 103, 21 harde]
måske rett. af senere hånd fra horde 103, 33 willed giffue] **R K**; giffuet **S**
 103, 34 ſtor] *vistnok senere hånd* 103, 35 att morgen] om morgenen **R** 104, 2
 tuende] *senere hånd* 104, 3 befræctede] *rett. af udg.*; befroctede **S** 104, 12
 marſkalcken] *rett. mH fra marſkacken* 104, 24 intet actendis det] *rett. senere*
hånd; det intet actendis **S** 104, 24 haffue] haffde **R K** 105, 1 hand icke haffde]
rett. af udg. ~ **R K**; haffde hand icke **S** 105, 1 kunditt] **R K**; kunde **S** 105, 11
 er den] *rett. mH* ~ **R**; en der **S**; er en **K** 105, 16 oc (gott)] eller **R** 105, 18
 lade] lade aff **K** 105, 19 tijd] **mH**; lyd **S** 105, 24 *marg.* wtacknemmelige] *rett.*
af udg.; wtackmemmelige **S** 105, 27 en (den)] **mH**; ey **S** 105, 27 ſtorſte] *rett.*
af udg.; ſtorſte **S** 105, 29 f. *marg.* megit omgais] haffuer megen omgengelße
 med **K** 106, 1 [køn] **K R**; [kønne **S** 106, 5 Løicke] *rett. af udg.*; Loicke **S**
 (ligeledes 106, 19 *marg.*; 106, 23; 109 27) 106, 6 lkaar] ſchade **R** 106, 7 tu]
mgl. R 106, 12 ſted] ſtod **R K** 106, 12 [nart] *rett. af udg.*; luart **S** 106, 16
 huilcken] huilche **R** 106, 17 fordrag] **R K**; friddragtt **S** 106, 18 haffde] **R K**;
 haffuer **S** 106, 20 ſtaden] ſtadan **S** 106, 22 i] **R K**; til **S** 106, 25 øigne] *rett.*
af udg.; oigne **S** 106, 25 de] **K R**; den **S** 106, 30 haffde] **R K**; *mgl. S* 106, 30

allerkierift] kerrift **K** 106, 33 indridende] wdridende *rett. i R* 106, 35 sanch-
nings] **R K**; lancknis **S** (*opr. lancknedis, rett. af skriveren selv*) 106, 36 optogis]
opthages **R** 107, 3 bøie] boie **S** 107, 4 blef hufit strax] strax bleff hußid **R K**
107, 8 for] wed **R** 107, 11 i kircken igien] igien i kirchen **R** 107, 17 baare] **R K**;
bode **S** 107, 25 fenickkerne] fennicker **K** 107, 31 *marg. gior] gjørre R; K mang-*
ler hele noten 107, 32 f. Haffde hand icke laaledis] Saaledis haffde hand iche
R K 107, 34 ellkte] ellcher **R** 107, 34 *marg. ordsprock] rett. af udg.; ord-*
spock S 107, 35 førftis] **R K**; forfters **S** 107, 37 haffue] haffde **R** 108, 2 de
belynderligste] Bynderligste **R** 108, 8 f. *marginalnoten] R K; mgl. S* 108, 18
Bolonia] **mH K**; Balonia **S R** 108, 19 vore tilforne] thilforn wore **R K** 108, 26
høre] gjørre **R** 108, 33 hannom gierne] giernne hanum **R** 109, 7 befinde] **R**;
befinde **S K** 109, 8 det] **K R**; der **S** 109, 11 det (kommer)] **K R**; der **S**
109, 11 der] **K R**; *mgl. S* 109, 13 aff paffuen] **K**; **S R** *mgl. de to ord i texten,*
men har i marg. S. aff paffuen, hvor S antagelig er en misforstaaelse af et ind-
skudstegn 109, 15 intid] *måske rett. af mH fra* intit 109, 18 liuffnis] *rett. af*
udg.; liuffuis S 109, 25 behectid] *rett. af senere hånd; opr. læsemåde usikker*
109, 32 kongens] **R K**; kongers **S** 110, 3 were] **mH**; vel **S** 110, 5 huis de] *rett.*
mH; de huis **S** 110, 9 Chantoße] **R K**; Cantoße **S** 110, 11 bleff oc] och bleff
R K 110, 20 orlaage] *måske af skriveren selv rettet til* orßage 110, 20 och eff-
ne] **R K**; *mgl. S* 110, 23 lade] lode **R** 110, 24 drage] **R K**; *mgl. S; mH ind-*
sætter istedet adskillie efter l. 25 anden 110, 29 line] **K R**; lin **S** 110, 32 her-
togerne] **K R**; hertogen **S** 110, 34 f. hertogen] herthogerne **R** 111, 4 He-
rolden] **K R**; Oc herolden **S** 111, 13 xx] trediffue **K** 111, 16 lin] *rett. af udg.*
~ R K; aff lin **S** 111, 17 formotte] **R K**; formelte **S** 111, 17 hoes **mH**; ther **S**
111, 23 Balue] *overskrevet af mH; opr. læsemåde usikker* 111, 24 Tanneguy]
hss. har Tannegay 111, 33 Carl] *rett. af udg.; Carls S* 111, 35 f. forderffuit]
fordreffuid **R** 111, 36 nidbrut] indbröt **K** 113, 10 belkermelle] *rett. af udg.;*
~ R K; belkermeller **S** 113, 14 store] større **R** 113, 14 Borbon] *rett. mH;*
opr. læsemåde usikker 113, 19 f. regenteren] regenthen **R** 113, 22 rentheme-
stere] **R**; rentemestere **S K** 113, 26 stille] **R K**; lkillie **S(?)mH** 113, 31 oc
affbreck] *senere hånd* 113, 32 fore] *rett. af udg.; fare S* 114, 2 Rosmont] **K R**;
Rosmoret **S** 114, 7 Breße] *rett. af udg.; Breßen S* 114, 20 Herren aff Breße
förde] och förde herren aff Bresse **R** 114, 20 bedendis] bedendis hanum **R**
114, 26 myndeligen] ydmigeligen **R** 115, 7 rundeligen] wnderthiden **R** 115, 9
marg. leet] leß mH 115, 13 ofte haffuer] haffuer ofte **R** 115, 17 er] **mH**;
oc **S** 115, 23 *marg. formindlkit] formindliches K* 115, 24 mestendelen] neste-
delen **R** 116, 7 laange] *måske rett. mH fra* laang 116, 7—8 klerickernis]
klercheriis **R K** 116, 12 at] **K R**; *mgl. S* 116, 15 haffuer icke] iche haffuer
R K 116, 16 taabelige] *mgl. K* 116, 19 løst] *rett. af udg.; løst S* 116, 19 thid]
R K; *mgl. S* 116, 20 vell verit] werrid well **R K** 116, 31 *marg. gott] R K; lit S*
116, 32 atspørge] forßpørge **R** 116, 32 oc] **R K**; at **S** 116, 32 lade] lod **R**
116, 34 f. bøgger, lom lkreffne ere, oc allermest historier ere til] *rett. af udg. ~*
R K; bøgger oc allermest historier lom lkreffne ere til **S** 117, 3 øien] *rett. af*

udg.; oien **S** 117, 7 krig] **R K**; *strid* **S** 117, 24 gode] **R K**; *mgl.* **S** 117, 31
 til] *senere hånd* 117, 34 oc vare] **K**; *mgl.* **S R** 118, 1 lamme tid vor] var lamme
 tid **K** 118, 8 denne] **K R**; den **S** 118, 13 første] første **R** 118, 17 dom-
 herrers] *rett. af senere hånd*; domherrens **S** 118, 22 næsten] **R K**; mesten **S**
 118, 22 alle vor] *rett. af udg.* ~ **R K**; vor alle **S** 118, 26 vor icke giort hertogen
 til modstand, men alleniste imod deris biskop, huilcken de oc laa førde] var giort
 alleniste imod deris biskop, oc icke hertogen til modstand. Bispen førde de **K**
 118, 31 det] *mgl.* **R** 118, 33 laaledis] *rett. af senere hånd*; laa **S** 118, 34 verit
 (affliffuede)] *mgl.* **R** 119, 3 der giøre] giørre ther **R**; giøre det **K** 119, 4 slut-
 parentesen *mgl. i* **S** 119, 12 herrers] **R K**; herrens **S** 119, 13 hertogen] hand **K**
 119, 20 fine] **K R**; fin **S** 119, 21 rørrt emod] **R K**; vreddt paa **S** 119, 23 da]
mH; oc **S** 119, 25 diße] thenne **R** 119, 27 ont] *således vistnok opr.*; ontt **mH**
 119, 27 ff. *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 119, 35 f. wd att retthe] **R K**; att vdrette **S**
 119, 36 betencke] bethenchthe **R** 120, 2 *marg.* er] **R K**; *mgl.* **S** 120, 5 om] *rett.*
af senere hånd; *opr. læsemåde usikker* 120, 14 och] **R K**; *mgl.* **S** 120, 14 f.
 deraf er kommit megit ondt] der er kommed meget ont aff **K** 120, 17 Faa] *rett.*
af senere hånd; Fra **S** 120, 20 staa] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 120, 21 chri-
 stenheden] **R K**; christendommen **S** 120, 25 Hendrich] *rett. af senere hånd*; He-
 rich **S** 120, 29 Lau] *hss. har* Lan 120, 30 laa (haffuer mig)] **mH**; *måske* lom **S**
 120, 31 *marg.* oc] *mgl.* **R** 121, 2 Henrich] *rett.* **mH**; Herrich **S** 121 2 Bin] **R K**;
 Bitt **mH**; *mgl.* **S** 121, 7 nogen] megen **R** 121, 10 er icke] icke er **R K** 121, 14
 kongeriige] kongerigerne **R K** 121, 29 Alburg] **R K**; Aalborg **S** 121, 36 deris]
K R; *mgl.* **S** 121, 37 en medeie] *senere hånd* ~ **mH R**; it billede **S**; **K** *lader*
plads stå åben til ordet 122, 1 [kildis] [childe **R** 122, 1 laledis] *rett. af udg.*;
 ladedis **S** 122, 13 stund] *måske opr.* stond, *rett.* **mH** 122, 19 Da] Oc da **K**
 122, 32 laare] *senere hånd* ~ **R K**; lodan **S** 122, 33 opsetlike] *rett.* **mH**; setlike **S**
 122, 37 hanom fortracte] *rett. af udg.* ~ **R K**; haffde fortracte **S**; haffde for-
 tract *rett.* **mH** 123, 1 aff] *senere hånd*; till **S** 123, 12 effter den dag aldrig]
 aldrig eptther thend dag **R** 123, 13 nogit] megid **R** 123, 17 dette] *rett. af senere*
hånd; de **S** 123, 18 Di] *senere hånd* 133, 26 Edvard] *rett. af udg.*; Ervard **S**
 123, 35 Thiennerne] **R K**; Tienere **S** 124, 9 liden] **K R**; oc liden **S** 124, 11
 oc] *mgl.* **R** 124, 14 mening] *rett.* **mH**; meninghed **S** 124, 34 kølid] *rett. af udg.*;
 kolid **S** 125, 2 *marg.* Carls] **R K**; Carl **S** 125, 4 iblant] thill **R** 125, 10 nøttige]
rett. af udg.; nøttige **S** 125, 12 an] *rett. af udg.*; om **S** 125, 15 *marg.* omflag]
 anblag **R** 125, 21 beuaage] beuogthe **R** 125, 26 monge] *mgl.* **R**
 126, 11 betenckte] thencthe **R** 127, 1 huilckid] huilcken **K** 127, 5 kister]
 kiste **R** 127, 12 *marg.* forlendis] sendes **K** 127, 14 god] gode **R** 127, 19 f.
 vederligen] wederthiden **R** 127, 22 iij^c] *senere hånd*; iij^c **S** 127, 24 Løikiske]
rett. **mH**; Løibiske **S** 127, 32 offueruerendis] **R K**; aff neruerendis **S**; aff *slettet*
af mH 127, 32 *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 127, 34 om] *senere hånd* 127, 34 f.
 vnsetning] *rett. af senere hånd*; vnsetning **S** 128, 9 det] the **R** 128, 11 oc haff-
 uer ieg] ieg haffuer och **R K** 128, 19 Baa] **R K**; *mgl.* **S** 128, 25 Den dag] Och
 dog **R** 129, 9 de] **K R**; *mgl.* **S** 129, 25 mørck] mørcht **R** 129, 27 det] the **R**

129, 27 megen] **R K**; nogen **S** 130, 2 brugte de] the brugthe **R K** 130, 3 iblant] iblant var **K** 130, 3 hundrede] hundede **S** 130, 5 neften] mesten **R** 130, 11 løchter] lochter **S** 130, 11 haffde] **R K**; haffde de **S** 130, 11 iiij] **R K**; ny **S** 130, 16 kunde] **R K**; skulde **S** 130, 18 der] thend **R**; dem **K** 130, 30 *marg.* Vdfald ere farlige] Wdtfardt er farlig **R** 130, 31 de] *senere hånd* 131, 1 røchtedis] rochtedis **S** 131, 8 tidender] thidende **R** 131, 9 at] **K R**; *mgl. S* 131, 11 Sergine] **K**; Serigme **S**; Serigne **R** 131, 13 ret] *senere hånd*; re **S** 131, 13 oc] **K R**; *mgl. S* 131, 16 liuntes] **K R**; liunis **S** 131, 24 tilføre dennom] thenum thilføre **R** 131, 34 Lau] *hss. har Lan* 132, 11 indbrot] nedbrött **R** 132, 11 den anden] the andre **R** 132, 15 aff (vort)] *mgl. R* 132, 19 *marg.* folckerijg] fuld aff folck **K** 133, 28 falde] falden **S** 134, 10 *marg.* Franchemontaner] *rett. mH fra* Franhemontaner 134, 25 mand] *mgl. R* 134, 30 [karuacht] foruachtt **R** 135, 4 och] *mgl. R* 135, 14 faa] faaa **S** 135, 18 at klokken vor icke enda] endda at klochen var icke **K** 135, 18 ved] *mgl. R* 135, 23 senge] seng **K** 135, 29 føige] **R K**; *mgl. S* 136, 8 f. paa it andet kammer der offuen offuer] offuen offuer paa et andet kammer **K** 136, 13 vant] wogned **mH** 136, 29 end] **R K**; *mgl. S* 136, 34 *marg.* Skotter] [schötter **R** 137, 2 [aag] *måske rett. af senere hånd fra* laa 137, 5 Franchemontaner] **R**; Frachemontaner **S**; Francomontaner **K** 137, 10 nidlagd] **R K**; indlagd **S** 137, 11 [aare] **K R**; laa **S** 137, 12 huad] *rett. af udg. ~ R K*; haad **S** 137, 18 ene] **mH**; *mgl. S* 137, 25 deris] **K R**; *mgl. S* 137, 32 hand] hand wor *rett. mH* 137, 34 raad] raadet **K** 138, 4 dett] **mH**; der **S** 138, 7 De haffde oc] *rett. af udg. ~ R K*; Oc de haffde **S** 138, 13 lig] mig **mH** 138, 19 f. nid[kut] *rett. af udg. ~ R K*; ind[kut] **S** 138, 24 *marg.* will] **R K**; vilde **S** 138, 28 vilde] will **R** 138, 30 hand (vel)] **mH**; *mgl. S* 138, 33 laage] droge **R** 138, 37 [amuitthigheder] Bamuitthighed **R** 139, 1 nu vor] *rett. af udg. ~ R K*; vor nu **S** 139, 11 det] **K R**; de **S** 139, 32 [tundede] *rett. mH*; [tundene] **S** 140, 3 emod] med **R** 140, 8 mene] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 140, 9 der hand] *rett. mH*; hand der **S** 140, 18 [aa] **K R**; *mgl. S* 140, 25 oc offuer [amme lit moltid haffde hand [lilled lig] *rett. af udg. ~ R K*; haffde hand [lilled lig oc offuer [amme lit moltid] **S** 140, 27 [aadan] Baadant **R K** 140, 37 mennilker] mennilke *rett. mH* 141, 4 *marg.* De] Det **K** 141, 8 tho] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 141, 11 vegt] wachtt **R** 141, 22 [ommeren] lömmeren **S** 141, 22 j] **mH** 142, 3 Lau] *hss. har Lan* 142, 8 de] thenum **R** 142, 12 *marg.* om] for **R** 142, 27 [tore] [tor **R** 142, 31 Hertog] *måske rett. af senere hånd fra* Hertug 143, 2 [milhandlings] *senere hånd*; [milkundeligs] **S** 143, 9 [bestalling] **R K**; [bestilling] **S** 143, 11 [lencte] [lanchte] *rett. af senere hånd* 143, 16 fod folckit] *rett. af udg. ~ R*; folckit **S**; fodfolck **K** 143, 20 Mola] **mH**; Moha **S** 143, 33 iiij] *rett. mH*; iiij **S** 144, 1 haffue] *rett. af udg. ~ R K*; at haffue **S** 144, 3 Pollenee] **R K**; Pollene **S** 144, 11 fingre] **R K**; fingrene **S** 144, 14 il kamper] i [tomper] **K** 144, 15 den] dem **K** 144, 15 kurffue] huffuer **K** 145, 3 [ubtilige] subthiligen **R** 145, 5 ff. *marg.* Guyenne og Aquitania ombyttede i **R** 145, 25 *marg.* articklene] arthickle **R** 145, 31 hand bød] *senere hånd* 145, 32 ff. *marginalnoten] af skriveren indsat i teksten efter l. 32 till; rett. af senere*

hånd 145, 35 eder] *senere hånd*; *opr. måske ether* 146, 21 f. [aadanne] Baadan R 147, 6 gaffuis] giffuis K 147, 6 *marg.* Orlagen] Aarlaghe R 147, 9 arff oc deell] arffuedeell R 147, 19 *marg.* faar] R K; faa S 147, 20 det] ther R 147, 21 hand handlede] handlede hand R 147, 26 *marg.* med it] i R; it K 147, 31 att] R K; det S 147, 34 uduifte] wduiße R K 147, 35 hin anden] huer andre mH 148, 4 vel oc] oc vel K R 148, 8 andett] *rettelse fra anden vistnok skriverens egen*; anden R 148, 10 feiden] feide R 148, 17 wndlocke] K R; udlocke S 148, 32 conestablen] *rett. af udg.*; conestabablen S 148, 33 iiij^c (bis)] *rett.* mH; iiij S 148, 34 oc hand haffde] hand haffde och R 149, 2 *marg.* leffue] bliffue R 149, 23 *marg.* Herredag] K R; Herredage S 149, 24 før aldrig] aldrig før R 149, 31 under] *rett.* mH; *oprindelig læsemåde usikker* 150, 4 for] aff K 150, 21 *marg.* [kiecker] måske [kiccker 150, 25 monedt] mand R 151, 13 hørde] *rett. af senere hånd*; hørdt S 151, 17 Bolleuin] R K; Bollouin S 151, 27 anno 1470] *rett.* mH ~ R; anno 1400 fortalse 1470 S; anno 1400 og i *marg.* fortalse K 151, 29 hans] *rett.* mH; hand S 151, 31 noged] R K; nogen S, *overstreget af mH* 151, 31 alle] alle gode S 152, 6 dennom] hanum R 152, 21 f. venner oc flectinge] Blegther och wanner R 153, 13 lagen] *rett. af senere hånd* ~ R K; orlagen S mH 153, 26 f. *marg.* broders [schriffuelse] R K; broder [kriffuer S 153, 32 breff] R K; breffue S 154, 2 hand gaffue] R K; giffue S 154, 8 att] R K; *mgl.* S 154, 12 andre [aadanne] Baadanne andre R 154, 15 *marg.* merckelig] R K; mechtig S 154, 17 oc] *således vistnok opr.*; och *rett.* mH 155, 7 giorde] R K; giord S 156, 2 *marg.* Britania] R K; Britanie S 156, 5 andre] alle andre R 156, 15 [kulle] [chall R K 156, 23 hanum] R K; *mgl.* S 156, 23 mig att bestolle] at bestolle mig K 156, 27 frid] *rett. fra feide måske ved senere hånd* 157, 1 thilførde] indførde R 157, 14 holt hand] hand holt K 157, 15 vell i] wed R 157, 16 f. *marg.* haffuer] haffde R; K *mgl.* hele noten 157, 18 mar[kalcken] *rett. af udg.*; mar[kacken S 157, 19 Beauuæs] *rett.* mH; Baauuæs S 157, 35 f. *marginalnoten*] R K; *mgl.* S 157, 36 de] tha R 157, 37 porte] *rett. af udg.* ~ R K parte S 158, 5 nauffn] nauff S 158, 15 i] thill R 158, 16 hob] mact K 158, 24 *marg.* ɔ:] R 158, 27 lit folck] *senere hånd* 158, 30 huer] *mgl.* R K 159, 8 komme] *rett.* mH; bekomme S 159, 11 ilde] *senere hånd*; icke S 159, 15 dennem] K R; hannom S 159, 16 forstore] for sterche R 159, 25 lidste] list K 159, 28 viij^c] *rett.* mH; viij S 159, 31 *marg.* Vnderlotterne] Wnderlotte K 160, 26 *marg.* stor] store R K 161, 15 *marg.* erchebilpen] erchebibilpen S 161, 17 *marg.* for] medt R 161, 18 *marg.* den] R K; dem S 161, 27 denne] Bamme R 161, 30 fordi] *overskrevet af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 162, 4 før] *rett. af udg.*; for S 162, 4 haffuer] *overskrevet af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 162, 9 oc] oc oc S 162, 16 j] mH; *mgl.* S 162, 18 f. endog att hand] att hand dog R 162, 26 *marg.* bliffue] R K; bleffue S 163, 2 80] R K; 8 S 163, 2 f. hues hand haffde aff litt arffuegodz] lit arffuegodtz huis hand der aff haffde K 163, 2 *marg.* forleninger] R K; befalninger S 163, 10 f. *marginalnoten*] R K; *mgl.* S 163, 21 f. *marg.* undkommer] *rett. af udg.* ~ R K; udkommer S 163, 22 nidlagde] *rett. af udg.* ~

R K; indlagde **S** 163, 23 *marg.* Eduards] *sidste stavelse usikker* 163, 32 *marg.* merckelig] underlige **R** 163, 34 dett] de **K** 163, 34 *marg.* Hert.] **RK**; Hertog **S** 163, 36 *marg.* barfelleng] **R K**; barfell **S** 164, 3 haffuer] haffde **R** 164, 4 thenchtt] **R K**; thenckte **S** 164, 7 *marg.* thill] *mgl.* **K** 164, 10 for] aff **K** 164, 27 beletting] *måske* belettning (*opløst forkortelse*) 164, 37 wed] **mH** 165, 2 [aa] *overskrevet af mH*; *opr. læsemåde usikker* 165, 9 himmeligen thill] til hemmeligen **K** 165, 9 mand] **R K**; *mgl.* **S** 165, 9 *slutparentesen mgl.* **S K** 165, 11 thill] *mgl.* **K** 165, 22 [kenckte] *rett. fra* [kencker *af senere hånd* 166, 3 wand] **R K**; land **S** 166, 16 dog] **R K**; *mgl.* **S** 166, 18 der] **K R**; dett **S** 166, 19 [ette] lod Betthe **R** 166, 20 lod] **R K**; lod dennom **S** 166, 20 de] till de *rett. mH* 167, 33 wolle] **R K**; *mgl.* **S** 167, 35 [lechter] herrer **R** 167, 36 kunde vell well kunde **R K** 168, 10 f. kommit] bekommid **R** 168, 14 Der] *rett. af udg.* ~ **R K**; Oc der **S** 168, 14 ff. *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 168, 15 *marg.* godt] god **K** 169, 5 brødre] broder **R** 169, 5 en [uar] och Buor enn **R**; en [var oc **K** 169, 10 *marg.* [kønn] **K R**; [kønne **S** 169, 17 till] *rett. af udg.* ~ **R K**; till i **S** 169, 20 [aare] megidtt **R** 170, 10 der] *mgl.* **R** 170, 12 neppeligft] neppelig **K** 170, 20 *marg.* Engellske] Engellskis **R** 171, 4 [aa] Bom **R** 171, 4 *marg.* velløft] **R K**; løft **S** 171, 12 adt] thill **R** 171, 16 for] **R K**; *mgl.* **S** 172, 13 roße och] **R K**; *mgl.* **S** 172, 15 førftis] førfters **R** 172, 16 er] er det **K** 172, 19 fin] *mgl.* **R** 172, 27 oc vndffongede hannom] hanum **R**; *mgl.* **K** 172, 28 xv^c] **R**; 1500 **K**; xi^c **S** 172, 30 icke haffde] haffde icke **K** 173, 9 fra] **R K**; for **S** 173, 13 *marg.* Eduard] Eduars **R** 173, 19 er] **R K**; vor **S** 174, 2 faft] langt **K** 174, 3 f. Sombrøfset] *rett. mH*; *opr. vistnok* Sorrebøfset 174, 5 anhang] *rett. mH*; anhand **S** 174, 10 *marg.* befrøcter] frøcter **R** 174, 13 flyg] flyß *rett. mH* 174, 27 altflammen] *rett. mH*; altflamme **S** 174, 27 megid] noged **R** 174, 36 leilig tid] **K R**; leilighed **S** 175, 12 i] *mgl.* **R** 175, 17 mig] *mgl.* **R** 175, 29 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 175, 33 fult] ramme **R** 175, 35 god] gode **R**

176, 4 hertog Carl] **K R**; hertog **S**; hertogen *rett. mH* 176, 9 forgangen] fremgangen **K** 176, 9 haffde] haffuer **R** 176, 29 ftore] **R K**; *mgl.* **S** 176, 32 de Engellsche der] *rett. af udg.* ~ **R K**; der de Engellsche **S** 176, 34 flid] fliid **K** 177, 33 antuorde hannom] hanum anttuorde **R** 177, 34 Andriße] Ambroße **R** 177, 34 *marg.* gjør] **R K**; *mgl.* **S** 178, 22 oc vel] well och **R** 178, 29 dertil] **K R**; *mgl.* **S** 178, 31 *marg.* til] i **R** 179, 10 ellers vell] *rett. af udg.* ~ **R K**; vell ellers **S** 179, 20 giernings] gierninger **R** 179, 26 f. aff Montagu] **R**; Montagu **K**; *mgl.* **S** 179, 31 *marg.* Blifue] *rett. af udg.* ~ **R K**; Blefue **S** 179, 37 f. Der fick hand] Fich hand der **K** 180, 2 hanum] **R K**; *mgl.* **S** 180, 13 *marg.* it ftort] ftor *rett. mH* 180, 15 ett] *rett. mH*; *måske opr. en* 180, 22 thill hanum] **R K**; *mgl.* **S** 180, 23 haffde] haffuer **R** 180, 25 de [om] thenum **R K** 181, 5 den menige] mene **R** 181, 9 f. *marg.* om[kiff]telle] *rett. af udg.* ~ **R K**; om[kiff]teller **S** 181, 15 uden] foruden **R K** 181, 20 for] **R K**; fra **S** 182, 8 obenbare] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 182, 13 *marg.* For monge] Fromme **K** 182, 17 f. huorledis da] da huorledes **K** 182, 21 lade] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 182, 21 f. *marg.* angændis] *rett. af udg.* ~ **R K**; omgaendis **S** 182, 22 och fornufftig] **R K**;

mgl. S 182, 23 icke er] er icke **R** 182, 24 och thalle med] **R K**; *mgl. S* 182, 28
 förfters] **R K**; förftens **S** 182, 33 legge] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 183, 16
 dog] **R K**; *mgl. S* 183, 18 thill] **R K**; *mgl. S* 183, 28 nogen nyft] **R K**; nyft **S**
 183, 34 giöris] giordes **K** 184, 5 ydermere] **R K**; *mgl. S* 184, 15 *marg. ord-*
[prock] K R; [prock **S** 184, 16 fridshanler] fridzhanndlinger **R K** 184, 24
 icke giort] **K R**; giort **S**; giort jcke *rett. mH* 184, 24 lag] aarBage **K** 184, 26
 dog intit vil] *rett. af udg. ~ R K*; vil dog intit **S** 184, 30 til] *rett. af udg. ~*
R K; der til **S** 184, 34 for Bnimen] **R K**; lidft **S** 184, 34 herthog] **R K**; *mgl. S*
 185, 2 til] thill med **R** 185, 11 *marg. for] giort for R* 185, 13 [chulle] **R K**;
mgl. S 185, 13 finde] *rett. mH*; findis **S** 185, 19 bilcop] *rett. af udg.*; bilpop **S**
 185, 34 hand] **mH**; *mgl. S* 186, 2 *marg. regiere] regieris K* 186, 5 naboer]
R K; naboerne **S** 186, 6 gestebudit] gestebud **R** 186, 9 fremfølger] *rett. af*
udg.; fremfølger **S** 186, 19 Carl oc] **K**; Carl for mig oc **S**; Carll herom **R**
 186, 22 ff. *marginalnoten] R K*; *mgl. S* 186, 23 vi] wii Baaledis attbor **R**
 186, 24 att nar] **R K**; *mgl. S* 186, 30 afftyre] **K R**; afftyre **S** 186, 30 *marg.*
befrøcter] frøcter K 186, 34 kongen] *rett. mH*; konge **S** 187, 3 *marg. icke*
tor vid] ike tör R; tör icke ved **K** 187, 16 le] *slettet af mH* 187, 19 *marg.*
Mongen] rett. af udg. ~ R K; Monge **S** 187, 22 *marg. lenge] lang K* 187, 23
 hans] **R**; hand **S**; deris **K** 187, 23 *marg. vere] verde R*; vorde **K** 187, 31
 krigBmact] *rett. af udg. ~ R K*; mact **S** 187, 33 Atriktt] **mH**; Atrchyt **S** 187, 35
 her] *rett. af udg.*; her her **S** 188, 16 oc hertogen] hertogen **K** 188, 20 huilcken]
rett. af udg. ~ R K; huilcke **S** 189, 3 van] **K R**; vant til **S** 189, 10 f. dagtingning]
rett. mH; dragtingning **S** 189, 15 frwen] *rett. mH*; frwen til **S** 189, 26 haffde] **mH**
 189, 29 f. *marg. lamme] laadanne R*; *hele noten er i K rykket ind i teksten efter l. 27 ord*
 189, 34 förend] *rett. af udg.*; forend **S** 190, 4 her effter faa] faa her effter **R**
 190, 19 Carls] **R K**; Carl **S** 190, 22 ff. *marginalnoten] R K (K dog: icke lam-*
tøcker); mgl. S 190, 31 f. *marginalnoten] R K*; *mgl. S* 190, 32 belchylle mig]
R K; *mgl. S* 190, 33 wtilböriligen om] er wthilböriligen med **R** 190, 34 eller]
 eller om **R** 190, 35 lkriffuer] Biger **R** 190, 37 bilcop] *rett. af udg.*; bilpop **S**
 191, 3 litt] *rett. mH*; *måske opr. liit* 191, 4 det] **K R**; der **S** 191, 4 i] *mgl. K*
 191, 10 bleffue] **R K**; bliffuer **S** 191, 11 ff. *marginalnoten] R K*; *mgl. S* 191, 13
 forfaritt] fremfarid **R** 191, 14 Sant] Saadantt **R** 191, 19 Contay] *rett. mH*;
måske opr. Contaj 191, 22 byen] **R K**; egnen **S** 191, 24 Min] Men min **R**
 191, 27 formaftig] formectige **K** 191, 31 J haffue] Jeg haffuer **R** 192, 8 fremdelis
 oc] **K R**; oc fremdelis **S** 192, 9 emodtt] *rett. mH*; *måske opr. imodtt* 192, 14
 fridsarticklenis] *rett. mH ~ K*; fridsartickelis **S**; fridzarthichlens **R** 192, 23
 credentze] **R K**; crentze **S** 192, 24 *marg. verd] ehr werdt R* 192, 26 antuorde]
rett. af udg.; antuordede **S** 192, 27 vduifte] *rett. mH*; vduife **S** 192, 28 hand]
 hand jcke *rett. mH (misforstående ordet wred, uræd)* 192, 30 vere] *rett. mH*;
 vor **S** 193, 8 Vilde oc] **K R**; Oc vilde **S** 193, 21 forlamlede] **K R**; lamlede **S**
 193, 22 icke det] thet icke **R** 193, 22 lin] Bine **R K** 193, 23 naar hand] paa thet
 hand dog **R**; paa det lag hand **K** 194, 1 ff. *For de flg. afsnits vedkommende indtil*
5te bog kap. 9 er papiret i R stærkt beskadiget, og dette håndskrifts text svigter

derfor ofte, i særdeleshed marginalnoterne 194, 11 dagen] R K; anden dag S 194, 14 marg. indtage] indtog R 194, 19 marg. berendis] brendis R 194, 21 domkircken] måske rett. af mH fra domckircken 194, 26 haffde] rett. af udg.; haffde haffde S 194, 33 aff] R K; att S 194, 34 wor nock] rett. af udg. ~ R K; nock S; nock wor rett. mH 194, 34 forluare] foruare R 194, 34f. gud lod paakiende att hand iche vilde, att stadden laaledis ikulle bliffue forderffuit] rett. af udg. ~ R; gud vilde, att stadden laaledis ikulle icke bl. f. S; gud vilde iche at staden schulle laaledes bliffue forderffued, lom hand lod paakiende K 194, 34 marg. Beauuæs] rett. af udg. ~ mH K fra Beuuæs; ligesaa 195, 29 marg. 196, 14 marg. 195, 14 marg. vor] ehr R 195, 27 byenn] R K; porten S 195, 30 haftmodighed] hoffmodighed K 195, 35 f. gick hertog Carls lkøtt stedtze holt] således i alle hss.; mHs konjektur er ikke overbevisende: gick h. C. lkøtt stedtze aff, holtis laa 196, 1 stormefført] rett. af udg. ~ R K; stormeffort S 196, 13 Loheac] rett. af udg., hss. har Loheas 196, 21 alle] j alle rett. mH 196, 24 ligelom] ligeruiß Bom R K 196, 30 stormen] rett. mH; storme S 196, 34 iche enda] R K; da enda S; da jntyd mH 197, 1 kommitt] kommed wd R 197, 3 de] ther R 197, 6 oc lnærede lig] thi Bnerede the Big R; de Bnerrede lig K 197, 13 der] rett. mH; opr. vistnok den 197, 17 ophog] rett. mH; opr. vistnok opreß 197, 29 heer] måske herr 198, 1 oc] af typografiske hensyn rett. af udg. fra och 198, 10 Cap. I] mgl. S 198, 20 henrömppt] R K; henfendt S 198, 24 stolmestere] skolemestere K 198, 25 haffue] K; haffde S R 199, 12 krig] engellche krig R 199, 24 höffuidtzmands] rett. af udg.; höffuidtzmands S 200, 1 f. marginalnoten] R K; mgl. S 200, 2 penlion] i penßion R 200, 5 haffde nu] R K; nu haffde S 200, 22 end] R K; end vid S 200, 23 vender] wende R 200, 26 marg. Orlager] rett. af udg. ~ R K; Orlagen S

201, 6 brende] brendes rett. mH 201, 27 landlkab] rett. af udg. ~ R K; landlab S 201, 30 marg. Coneftablens] Coneftab: S; denne forkortelse og lignende andre af samme ord er i det flg., særlig i marginalnoterne, meget hyppige; de opløses men noteres ikke i variantapparatet 201, 33 f. aldrig haffde] haffde aldrig K 202, 2 xlv] xv R 203, 6 Lymofin] måske Lymoelin 204, 8 leide] rett. af senere hånd; måske opr. laide 204, 14 f. lin kyriß paa] K R; paa lin kyriß S 204, 22 hand] rett. af udg. ~ R K; hans S 204, 24 lagd oc belluttid] rett. af udg. ~ R K; belluttid oc lagd S 204, 24 all] R K; mgl. S 204, 26 oc] och vel K 204, 28 droge] rett. mH; drogen S 204, 33 slagbom] rett. mH; opr. læsemåde usikker 205, 26 haffuer] haffde K 205, 29 Armignac] rett. mH; Armigna S 205, 32 ved] oc veed K; mgl. R 205, 33 marg. wiil] K; enß S; mgl. R 206, 3 red] rett. mH; ret S 206, 14 thet] R K; mgl. S 206, 16 men] R K; måske allen S 206, 22 plichtig] rett. af udg.; pliehtig S 207, 20 Gelleren] rett. af udg.; Gellereren S 207, 23 hoff aff] hoff K 207, 25 marg. whørligt] laare whørligt K; mgl. R 207, 28 lkinne] lkimpte mH 207, 30 f. fangne herris] fangnis K 208, 11 vere] gjøre senere hånd; høre K; mgl. R 208, 15 til] til, til K; mgl. R 208, 19 vilde heller] heller vilde K 208, 20 maa-de] maader K; mgl. R 208, 26 Amyens] sidste bogst. vistnok af senere hånd

208, 27 lamme tiid haffde] *rett. af udg.* ~ R K; haffde lamme tiid S 208, 28
 fick hand] *rett. af udg.* ~ R K; hand fick S 209, 7 heffnn] *måske* heffun 209, 21
 Tyfland] *vistnok af skriveren selv rett. fra Tyflkland* 209, 28 velde] *rett. af senere*
hånd fra vede 209, 33 oc] *at rett. af senere hånd* ~ K 210, 1 med] aff K
 210, 4 hand førde] førde hand R 210, 5 heffune] heffue *rett. mH* 210, 6 hel-
 ler] *mgl. K* 210, 9 bekofte] wdbekofte R K 210, 11 det] K R; *læsemåde i S*
usikker 210, 22 oc] att R K 211, 2 belæggrer] K R; belægrede S 211, 13
 heder] hellder mH 211, 26 Aniu] *rett. af udg.; hss. har Amiu* 211, 30 beredne]
 K; berede S; *mgl. R* 212, 3 retferdig] *rett. af udg.; rerferdig S* 212, 5 marg.
 vadspurdt] *rett. af udg.* ~ R K; vdadspurdt S 212, 12 lamtøcke] K R; lam-
 tøckede S 212, 12 marg. krige] R K; krig S 212, 18 nesten] melten R
 212, 26 lommeren] *rett. mH*; lommere S 213, 12 *parentesen begynder i hss. för*
huilkid 213, 17 de] K R; den S 213, 20 en] K R; den en S; denne mH
 213, 25 och] R K; om S 213, 35 aff] R K; i S 214, 17 megid] noged R
 214, 19 prauandt] *således alle hss.* 214, 21 kyrförster] *således alle hss.* 214, 23
 lendt] lende mH 214, 23 wde] *rett. mH*; wd S 214, 26 keyleren] *rett. af*
udg.; kiyleren S 215, 9 haffuer werrid] R K; er S 215, 18 Heseuare] *rett.*
af udg. ~ *den franske text*; Hescuare S K; HeBuare R 215, 18 marg. om] R;
 oc S K 215, 25 handledis] *rett. mH*; huorledis S 215, 33 forløb] *rett. af se-*
nere hånd; foløb S 215, 34 conestablens] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker*
 215, 37 hanum] R K; hans S 216, 6 der] K R; *mgl. S* 216, 20 reigftis] K R;
 reiglis S 216, 24 ff. *marginalnoten*] R K; *mgl. S* 216, 25 vid] med R 217, 1
 huilcken] huilche R 217, 15 f. *marginalnoten*] R K; *mgl. S* 217, 17 ff. *margi-*
nalnoten] R K; *mgl. S*; K har dog cap: 12 i st. f. cap: 2 217, 27 nedlagde]
 mH; *opr. læsemåde overstreget af mH og usikker* 217, 33 Om] och om R
 218, 1 al] alle R 218, 8 hartt] R K; *mgl. S* 218, 9 i] R K; *mgl. S* 218, 19 ff.
ordstillingen efter R K; S har ombyttet de to første punktummer 218, 22 marg.
 Atrichter] R K; Atrich S 218, 24 marg. Vforløcthed] Wforløget K 218, 25
 marg. gör] *rett. af udg.*; gör gör S 219, 7 fremlent] K R; fremlet S 219, 11
 fleck] folch R 219, 13 compacht] *rett. af senere hånd*; copacht SRK 219, 17
 ochBaa] R K; oc S 219, 32 thend] R K; en S 219, 34 vide] K R; vilde giff-
 ue S 220, 13 stolbroder] *rett. af udg.* ~ R K; stolbrødre S 220, 14 robte]
 och robthe R 220, 20 skindit] Ichind R 220, 23 marg. wdtydning] K R; *må-*
ske wdlyning S 221, 1 f. *marginalnoten*] R K; *mgl. S* 221, 5 stetze] *rett. af*
senere hånd; setze S 221, 6 ene] R K; allene S 221, 20 marg. er det] ehr i
 det R K 221, 33 ydermere tale] *rett. af udg.* ~ R K; tale ydermere S 221, 37
 noged] R K; *mgl. S* 222, 3 til hertog Carl] *mgl. R, der foran menendis har:*
 thet gjorde hand 222, 6 fordi hand] *senere hånd* 222, 8 oc] K R; oc S
 222, 17 conestablens] R K; conestables S 222, 17 oc] *senere hånd* 222, 23 f.
 kunde laa] *rett. af udg.* ~ R K; laa kunde S 222, 27 bemelthe] R K; *mgl. S*
 222, 29 f. *marg. conestablens broder*] R K; conestablen S 222, 35 vilde] vilde
 haffue K 223, 6 drage] R K; draged S 223, 8 quit] fri R 223, 20 Ikön oc
 stor] stor och Ichön R 223, 26 bestolling] bestilling R K 223, 32 Der] Thes R;

Det **K** 224, 20 Calæs] *rett. af udg.* ~ **R K**; Calas **S** 224, 26 rigeligen] *rett. mH*; rigelen **S** 224, 30 *marg.* haffue] *rett. af udg.*; haffue haffue **S** 224, 31 i] *senere hånd* 225, 1 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S** 225, 9 *marg.* den] **K R**; de **S** 225, 14 f. fordi de ere i dennom [elff] *tilføjet af senere hånd* (**m 7**) 225, 21 *marg.* liuffne] *rett. af udg.*; liuffue **S** 225, 23 bestilling] **R K**; måske bestalling **S** 226, 15 lartiere] **K**; lartere **S**; Lartiere **R** 226, 21 kircken] kircher **R** 226, 23 dette vilde hannom] hanum thetthe wille **R** 226, 29 att] **R K**; *mgl.* **S** 226, 30 taged dett] thetthe **R** 227, 4 luige] *rett. senere hånd*; beluige **S** 227, 8 mand] **R K**; *mgl.* **S** 227, 13 hand] **mH** 227, 13 helpendis] *rett. af senere hånd*; helpend **S** 227, 18 [kulde] *rett. af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 227, 21 *marginalnoten*] **R K**; *mgl.* **S**, hvor dog **mH** har indføjet: Fortalsis Estrinlay 227, 26 acte] att achthe **R** 228, 10 syndelige] måske sondelige, *overskrevet af senere hånd* 229, 2 herr] **K R**; herre **S** 229, 10 iij tuBind] 2¹/₂000 **K** 229, 18 Bolonien] **mH**; Babilonien **S** 229, 21 derfaar] och therfor **R** 229, 31 f. giort haffde] **K R**; haffde giort **S** 230, 11 beffaledt] *rett. af udg.* ~ **R K**; beffledt **S** 230, 21 sin] Bine **R K** 230, 21 vonlige] wenlige **R** 230, 21 [krymteri] *rett. mH*; [kymteri **S** 230, 32 fremmedt] fremmede **R K** 230, 35 *marg.* land] landz **K** 231, 6 f. komme] komne wore **R** 231, 15 *marg.* bruger] **R K**; beuifer **S** 231, 22 lig] *senere hånd* 231, 26 hid] *senere hånd* ~ **R**; *mgl.* **S K** 231, 31 tro] trode *rett. mH* 231, 33 dennom] *rett. af senere hånd*; hannom **S** 231, 34 victige] *rett. af udg.* ~ **mH R K**; victiger **S** 232, 17 Estrinlay] **K R**; Estinlay **S** 232, 17 kongen] *rett. af udg.*; kongens **S** 232, 18 vore] *rett. af udg.*; vare **S** 232, 21 Compiegnes] *rett. af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 232, 34 thill] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 232, 35 Vienne] *rett. af senere hånd*; Nenne **S** 233, 2 Och] Oc da **K** 233, 6 Estrinlay] *rett. af udg.*; Enstrinlay **S** 233, 7—13 Kongen haffde etc.] Strax lom hand var let til bordtz oc haffde grundet en liden ftund, lom hand pleyede at gøre (huilcked dennem fiuntes vel wnderligt, lom hannem icke kiende, oc mangel, icke videndis aff hans viis, dömbte hannem at verre vanvittig: men hans gierninger udviilde, at det icke laa var), huilckede etc. **K** 233, 8 dennom Biuntes] *rett. af udg.* ~ **R K**; Biuntes dennom **S** 233, 10 vanvittig] *rett. af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 233, 10 *marg.* vfkickelighed] *rett. af udg.* ~ **R K**; vfkickelig **S** 233, 16 *marg.* giort] **R**; *læsemåde i S usikker*; *mgl.* **K** 233, 17 vell [kulde] *rett. af udg.* ~ **R K**; [kulde vell **S** 233, 21 wext] **mH K**; wextx **S**; wex **R** 233, 28 ieg] **R K**; dett ieg **S** 233, 34 wii] **R K**; *mgl.* **S** 234, 3 f. beqveme] beqvemere *rett. mH* 234, 8 wor] **R K**; *mgl.* **S** 234, 9 Caen] **K R**; Cain **S** 234, 12 tromettere (haffue)] thrommetherne **R** 234, 15 *marg.* om] **R K**; om att haffue **S** 234, 16 †] *rett. af udg.*; †] **S** 234, 18 tientte] **mH**; tienhen **S** 234, 25 klædning] kleder **R** 234, 32 herolden] **mH**; helolden **S** 235, 2 det] **K R**; dette **S** 235, 9 min] **R K**; linn **S** 235, 10 *marg.* Siuffnes] *rett. af udg.*; Siuffues **S** 235, 12 forBeelBer] forBiellBe **R** 235, 15 och att] att *rett. senere hånd* 235, 18 att] *af senere hånd rett. fra och* 235, 20 *marg.* görendes] *rett. af udg.* ~ **R K**; och görendes **S** 235, 21 lin] *rett. af udg.* ~ **R K**; hin **S** 235, 29 naadigste]

R K; naadige **S** 235,32 thillbud] *vistnok af senere hånd rett. fra bud* 235, 33 *marg. forhandling*] hanlinnigh **R** 236, 6 ydmigede] *måske af senere hånd rett. fra ydmige* 236, 10 hertog] *rett. af udg.*; hertogs **S** 236, 16 dett] *slettet vistnok af senere hånd* 237, 3 hertog] **R K**; hertogs **S** 237, 11 oc] **mH** 237, 20 *marg. beslutter*] besluttning **K** 237, 26 kroner] *croner rede penge* **K** 238, 4 *marg. vnderligt*] endeligt **R** 238, 7 [krifft] *måske [krifft]* 238, 11 *marg. fortaar*] **K R**; *vistnok forstant* **S** 238, 17 *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S* 238, 19 Buigde] Buige *rett. af senere hånd* 238, 22 meg Biuntes] *rett. af udg.* ~ **R K**; Biuntes meg **S** 238, 24 f. Bamen föige] Bammenføge **R** 238, 26 læ] lonne **mH** 238, 27 bringe] **mH**; bruge **S** 238, 37 offthe bud] bud ofte **R** 239, 10 kunde werre ett midell] **R K**; haffde kunde midell **S**; haffde kunde midlett *rett. mH* 239, 12 benefnde] **R K**; benefde **S** 239, 23 vi] **K**; di **S**; *mgl. R* 239, 26 bemelthe] **R K**; *mgl. S* 239, 27 hæreme] *rett. af senere hånd, måske opr. herme* 239, 29 [køttes] [kiøtte] **mH** 240, 4 tillaugede] tillaugedes *rett. mH* 240, 6 hulden] huld *rett. af senere hånd, men mH rett. atter hulden* 240, 14 med] **R**; mod **S**; *mgl. K* 240, 14 spott] *rett. af udg.* ~ **R K**; spott [kyldt] **S** 240, 28 mißtøcke] mißthanche **R** 241, 6 bleffue] **R K**; bliffue **S** 241, 16 begge] *rett. af senere hånd; opr. læsemåde usikker* 241, 28 f. *marg. fridtzhandell*] fridzmal **R** 242, 9 hid] her **R** 242, 14 hieme] **mH**; thjenne **S** 242, 20 stad[portene] stadtprestene **R** 242, 24 y] til **K** 242, 35 f. *marg. lader tage*] tager **K** 242, 36 ladit] lod **R** 243, 7 strax] da strax **K** 243, 8 der] *rett. mH*; de **S** 243, 20 f. allene vilde] *rett. af udg.* ~ **R K**; vilde allene **S** 243, 23 Der] Deß **R** 243, 32 *marg. Eduardtz*] *rett. af udg.*; Eduandtz **S** 243, 33 f. inted der ud] der udi inted **K** 243, 36 Da] Thi **R** 244, 6 *marg. ceremonie*] ceremonier **R** 244, 7 [adanne] *rett. af senere hånd fra lame* 244, 7 dage] dag *rett. mH* 244, 14 gick] gich ieg **R** 244, 14 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S* 245, 16 f. Paa kongens etc. oc ieg] *senere hånd* 245, 19 floden] fteden **mH** 245, 37 wdaff] aff **K** 246, 2 line] *rett. af udg.* ~ *den franske text; hss. har hine* 246, 7 f. laa mand icke etc. den anden] *senere hånd* 246, 14 den] der *rett. mH* ~ **R** 246, 15 trengd] *rett. af udg.*; tregnd **S** 246, 27 den] enn **R** 247, 15 vii] **R K**; *mgl. S* 247, 28 hen vid den] hen weed en **R**; en **K** 247, 31 oc] aff **R** 248, 15 leet] end Beett **R** 248, 18 Beruick] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 248, 20 nid] ind **R** 248, 20 Foran Kongen et fejlagtigt † 248, 21 gick] **mH**; *mgl. S R K* 248, 29 L'isle] **K R**; L'ilke **S** 248, 35 dennom [aaledis] *rett. af udg.* ~ **R K**; [aaledis] dennom **S** 249, 3 de] *måske di* 249, 17 varid] werrid **R** 249, 30 uilde] *således vistnok opr.; overskrevet af mH* 249, 31 at] och **R** 249, 33 hannom] hanum och **R** 249, 35 di at hand i fin trong aldrig] thi hand aldrig i Bin thrang **R** 250, 12 artickle] *rett. fra artickler vistnok af skriveren selv* 250, 14 f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S* 250, 18 vel nu] nu well **R** 250, 27 feide] nogen feide **R** 251, 21 Engellke til Amiens] til Amyens aff de Engellke **K** 251, 22 vor wißeligen] wißeligen wor **R** 251, 29 *marg. Bretailles*] **K**; Bretallies **S**; Bretalles **R** 251, 31 *marg. Comineus*] Comminæo **K** 252, 28 der] did **R** 252, 34 Hand fick oc] *rett. af udg.* ~ **K R**; Oc hand fick **S** 253, 31 rede] **K** ~ *den franske text*;

mgl. R 253, 7 Cap: V] *mgl. S* 253, 22 om etc.] *For det følgende 2 tekstkilder* (R K); *da S således mangler, er R lagt til grund* 253, 33f. forundrede] for- R K
undrer K 254, 3 merche] formercke K 254, 10 nende] nendes K 254, 12
monge] mangen K (*jfr. flg. note*) 254, 12 mend] mand K 254, 36 flore]
mgl. K 255, 15 om] om dette K 255, 19 widthage] *rett. af udg.* ~ K; wid-
thog R 255, 33 droge] K; drage R 255, 35 aff] K; *mgl. R* 256, 22f. [chulle
noked] noget [kulle K 257, 2 att] oc beflutte at K 257, 20 [chulle] faa [kulle K
258, 3 thenum] *måske* thennum 258, 5 Kongen] K; Konger R 258, 18 komne]
K; komme R 258, 19 *marg.* Frantzolke oc] K; Frantzolcher R 258, 30 daar-
lig] endelig K 258, 31 Baa] *mgl. K* 258, 32 med] til K 258, 35 *slutparente-*
sen mgl. R 259, 1 ff. *marginalnoten*] K; *mgl. R* 259, 5 at det] K; *mgl. R*
259, 10 f. *marginalnoten*] *mgl. K* 259, 17 herthog Carll] hannem K 259, 18
hanum] *måske* hannum 259, 19 kommendis] kommandes var K 259, 20 aff]
K; och R 259, 32f. forundrede] forundrede lig K 259, 35 *marg.* igienn] *mgl. K*
259, 36 ther] det K 260, 2 dog etc. . . . emellum] *mgl. K* 260, 2 thenum] *måske*
thennum 260, 16 hender] hende K 260, 18 hanum] *måske* hannum 260, 18
marg. falde] K; fare R 260, 37 anden] K; *mgl. R* 261, 2 *marg.* raadt] be-
raad R 261, 5 wi affuede] udi affviide K 261, 9f. thennum] *måske* thenum
261, 9f. *marg.* tör ingen lide] K; troer ingen leide R 261, 19 thidender] *rett. af*
udg. ~ K; nder R (*blandet sammen med det forrige ord*) 261, 24 Kongen] K;
Konger R 262, 4 och folchid] folched K 262, 12 *marg.* Bergen] K; Borgen R
262, 21 an] K; en R 263, 7 elchetthe] *rett. af udg.* ~ K; elchetthe R 263, 10
marg. det] K; de R 263, 13 *marg.* alt] K; *mgl. R* 263, 16 *marg.* löcke kom-
mer] K; löc = kommer mer R 263, 36 alle] all K 264, 4 med] imod K 264, 13
Carlls] *rett. af udg.*; Carll] R 264, 23 men] *mgl. K* 264, 26 ther] *rett. af udg.*;
thet R 264, 28 iche] *mgl. K* 265, 16f. och hans Bag bleff ført i retthe] *mgl. K*
265, 20 hart etc.] *For det følgende 3 tekstkilder* (S R K) 265, 21 paa] *mgl. K* S R K
265, 25f. *marginalnoten*] R K; *mgl. S* 265, 28 *marg.* leffuerer] leffuerede R
265, 34 [elff ochlaa] oclaa [elff K 266, 2 wnderlige] *rett. af senere hånd; opr.*
læsemåde usikker 266, 8 og 9 aar] *rett. af udg.*; aaar S 266, 14 köne] [chönne R
266, 21 chriſtenhed] chriſtenheden mH 266, 24 werre] huus K 266, 32 beløn-
derlige] Bynderlige R 266, 33 løffue] beløffue R K 266, 33 iiij] *fejllæsning*
for iiij; halff fierde K 266, 36f. och haffde . . . tulind] *tilføjet af senere hånd*
266, 36 *marg.* giorde] R K; gjør S 267, 2 vor] *således vistnok opr.; overskrevet*
af mH 267, 6 end det allene] *rett. af udg.* ~ R K; allene det S 267, 7 men]
mgl. K 268, 21 Jacob] *rett. af senere hånd fra Jabob* 268, 25 xl] *rett. af senere*
hånd; opr. læsemåde usikker 268, 26 anrid pendinge] *rett. af senere hånd; opr.*
læsemåde usikker; anridtz penge K 268, 26 det] till det *rett. mH* 268, 26 reig-
lettøig] *rett. af senere hånd; reigletting* S 268, 26 hand] R K; mand S 268, 27
Som hand nu drog igiennom Lyon] K ~ *den franske text; mgl. S R* 268, 28
naffnn] *måske* naffun 268, 31 antuorde] R K; antuordede S 268, 34 Piemont]
mH; Piernontt S 269, 9 slachting] *måske* slachtning 269, 10 wndride] mH;
opr. vistnok undertrede 269, 26 *marginalnoten* lyder i K: Mode imellem kongen

oc hert: Carl belluttes 269, 30 her] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 269, 31
 føyge] førige **K** 270, 8 Remontt] *rett. mH*; *vistnok* Mermontt **S** 270, 10 und-
 lettning] *måske* undletting 270, 25 møtte] møder **R** 270, 25f. ambazater]
 legater **K** 270, 29 *marg.* Suitzers] **R K**; Sitzer **S** 270, 29 *marg.* stor] gode **K**
 271, 8 bemelte hertog Sigmund] bemelte Sigmundus **R**; hertog Sigismund **K**
 271, 20 Thi] Oc **K** 271, 20 thennom] *rett. mH*; hannom **S** 271, 23 forbund]
rett. af senere hånd; *opr. læsemåde usikker* 271, 31 veyr] *rett. mH*; *opr. læse-*
måde usikker 271, 31 lømmede] *rett. af udg.*; lømmedede **S** 271, 33 Sigmund]
 Sigilmund *rett. af senere hånd* 271, 33 dette] **K R**; det **S** 271, 36 thill] **R K**;
mgl. S 272, 20 *marg.* foracter] frøcter **R** 272, 26 beste] *rett. af udg.*; beste
 beste **S** 272, 30 det] **K R**; der **S** 272, 34f. Forthi etc. . . . minde end nu] **R K**;
mgl. S 273, 8f. *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S* 273, 15 møde] **mH**; *mgl. S* 273, 16
 melten] nesten **R** 273, 18 noged] **R K**; *mgl. S* 273, 20 dett] *rett. mH*; *opr. læ-*
semåde usikker 273, 31 viij] viij **K** 273, 32 Dett] Der **K** 273, 34 *marg.* och
 heffue] at haffue **R**; **K mgl. hele noten** 273, 37 gongne] *rett. af udg.*; gogne **S**
 274, 1 fordij] for **K** 274, 16 haffuer] haffde **K** 274, 18 beretning] *måske* berett-
 ning 274, 20 vort] vore **K** 274, 21 vort] vore **K** 274, 22 *marg.* Krigsfolcks]
R K; Krigsfolck **S** 274, 25f. *marg.* alle Suitzers landz] all Svitzerlandz **K** 274, 27
 belked] *rett. af udg.* ~ **R K**; belken **S** 274, 29 *marg.* tab] lkade **K** 274, 30
 diß [narere] dißmere **R** 274, 31 och føre raadt vid] *slettet i K, måske af en*
senere hånd 274, 31 och vere der [om] *indføjet i K af en senere hånd*
 274, 32 vor] *i K rett. af skriveren til floed an* 275, 22 saadanne] Baadan **R**
 275, 25 *marg.* Jt] *mgl. K* 275, 34 Hand] *mgl. K* 275, 34 giøre lin undskylling]
rett. af udg. ~ **R K**; lin undskylling giøre **S** 275, 36 der finde] finde der **K**
 276, 3 hertogens] *rett. af udg.*; hertogen **S** 276, 6 end [nart kunde anderle-
 dis] end [nartt anderledis kunde **R**; kunde end [nart anderledis **K** 276, 19 der]
 thet **R** 276, 19 *marg.* medgang] **K**; modgang **S**; godgang **R** 276, 20 *marg.*
 Hertogens] **R**; Hertogen **S**; Hert: **K** 276, 27 uordet] *rett. af udg.* ~ **R K**; uorde **S**
 276, 29 Hand] Oc **K** 276, 32 enthen] **R K**; huercken **S** 276, 35 for] **R K**; fra **S**
 277, 2 handt] *rett. af udg.*; handt hand **S** 277, 4 *marg.* stutzige] *i K rett. af skri-*
veren fra stutzigt til heroilke 277, 7 *marg.* dette] de **R**; *mgl. K* 277, 9 [aa]
mgl. K 277, 14f. prechtighed] oprechthighed **R** 277, 23f. en tid lang thill
 Binde] til sinde en tid lang **K** 277, 24 strax] **K R**; strax att **S** 277, 30 ike
 bleffue] *rett. af udg.* ~ **R K**; bleffue ike **S** 278, 1 mod] med **R** 278, 3 Pro-
 vintz] **mH** *retter ved en misforståelse*: provintzen 278, 3 vore aff Provintz, de]
rett. af udg. ~ **R K**; de vore aff Provintz **S** 278, 8 *marg.* truer] **R**; *vistnok* thie-
 ner **S**; *mgl. K* 278, 11 met] *måske rett. af senere hånd fra med* 278, 11 *iste-*
detfor forrige marginalnote har K her flg.: Kong Renatus maa drage till kongen
 aff Franckerige 278, 18 *istedetfor forrige marginalnote har K her flg.*: Oprich-
 tighed haffver oc macht hoß sin fiende 278, 20 wwenlkaff] *rett. mH fra wen-*
 lkaff 278, 22 emod] **R K**; medt **S** 278, 25 tenckte] *rett. senere hånd fra tencke*
 278, 27 thalidt] *senere hånd*; althid **S** 278, 28 *marg.* Kongerne] Kongen **R**
 278, 28 alltt] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 278, 29f. regierede] *rett. mH*;

opr. læsemåde usikker 279, 8 maade] maader **K** 279, 10 paakommen] kommen paa **K** 279, 20 haffue] haffde **K** 279, 25 **K** her flg. marginalnote: I wlycke kiendis wvenner 279, 26 droge] drage **R** 280, 1 hengde] rett. **mH**; måske opr. hengd 280, 3 budk] **R**; budik **K**; budlk **S** 280, 7 flagen] **R K**; fladen **S** 280, 10 vell haffuer] rett. af udg. ~ **R K**; haffuer vell **S** 280, 13 seirvindinger] rett. af udg. ~ **R K**; vistnok seirvindege **S** 280, 20 egien] **R K**; mgl. **S** 280, 21 thøg] senere hånd 280, 27 at] och **R K** 280, 28 marg. Orter] **R**; Ort **S**; mgl. **K** 280, 31 Lucern] rett. **mH** ~ **R**; vistnok Leuern **S**; Luern **K** 280, 31 Suitz] rett. af udg.; hss. har Suritz 280, 33 raadt] rett. senere hånd 280, 36 Auis] Switz **mH** 280, 36 marg. histories] histories **R**; mgl. **K** 280, 37 forBamlede] rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 281, 1 f. marg. forlamler] lamblar **R** 281, 7 marg. formindschidt] **R**; formindscher **S**; formindlike **K** 281, 10 det] måske dett 281, 17 och] oclaa **K** 281, 23 ville] rett. **mH** ~ **R K**; vill **S** 281, 28 Det] rett. af udg. ~ **R**; Der **S**; Der det **K** 282, 3 f. de Bom wore i thet tydlke forbund] rett. af udg. ~ **R K**; de tydlke forbund **S**; de tydlke lom wore i dette rett. **mH** 282, 4 marg. forbund] **K R**; forbud **S** 282, 4 er om taaled] om er tald **K** 282, 8 welberufte] **mH**; berufte **S** 282, 10 ff. Till denn former etc.] denne sætning lyder i **K** som følger: Den tylke mact var icke endnu tilfulde foramlid, der var oc ingen ankommen til den effterfølgendis slacting, vden de Suitzer, huilcke ieg her offven haffver omtallid. 282, 14 raad] arlage **K** 282, 20 sodant] line **K** 283, 6 faa] **R K**; mgl. **S** 283, 7 føige] faa **K** 283, 11 det] **K R**; dette **S** 283, 15 nedlagd] **mH**; indlagdt **S** 283, 16 ike nu] nu icke **R** 283, 17 att] att att **S** 283, 17 haffde] **R K**; mgl. **S** 283, 22 f. Piemont] rett. af udg.; Piernont **S** 283, 29 arckelied] rett. af udg. ~ **R K**; arckeleid **S** 283, 29 liunis] siuntiß **K** 283, 30 end] m(e)hr end rett. **mH** 284, 4 [aa] **S K**; saare **mH R** 284, 6 slactingen] rett. **mH**; måske opr. slectingen 284, 15 Tours] **R K**; Tuors **S** 284, 20 wggers] rett. **mH**; dagars **S** 284, 21 haand] handen **mH** 284, 23 Sauoye] rett. **mH**, vistnok fra Seuoye 286, 9 fulldreffuitt] rett. **mH**; fordreffuitt **S** 286, 22 haffde icke] haffde hanum icke **R** 286, 24 ff alle marginalnoter i kap. VIII mangler **K** 286, 33 uaar nu] nu wor **R** 287, 13 belkriffue] [chriffue **R** 287, 13 f. [kulle nu fremdelis] nu fremdellis [chulle **R** 287, 16 om] **R K**; mgl. **S** 287, 18 [aadan] [aadant **K** 287, 20 eed] ord **R** 287, 21 udgiffuis] wdgauffue **R**; wdgauffuiß **K** 287, 35 enlig] rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 287, 35 hornackidhed] haardachtighed **mH** 288, 14 forftand] rett. **mH**; måske opr. forftond 288, 33 Carl] **K R**; Carl hand **S** 289, 5 thitt] mgl. **R K** 289, 7 finder] rett. af senere hånd; opr. læsemåde usikker 290, 8 foruente] **K R**; foruente **S** 290, 11 f. foruare] forluare **R** 290, 14 ftor] rett. af udg.; for **S** 290, 24 Dette] **K R**; Dett **S** 290, 32 marginalnoten lyder i **K**: Limfeldighed er icke altid tienlig i kriegsvelen 291, 15 marg. for] **R K**; faaer **S** 291, 22 holde] beholle **R** 291, 30 Campobach] rett. **mH** fra Campodach 292, 22 lomme] rett. **mH**, vistnok fra lamme; lomme aff dennem **K** 292, 22 och] **R K**; mgl. **S** 292, 23 all] alle **K** 292, 24 tient] tientte **K** 293, 3 roed] **R**; mgl. **S K** 293, 14 Fongen] rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 293, 14 icke] **R K**; mgl. **S**; jngen **mH** 293, 31 mand] **R K**;

mgl. S 293, 32 den] **K R**; *mgl. S* 294, 5 dett haffde] haffde det **K** 294, 10 *marg. wlouactighed]* wloughlghedt **R** 294, 15 [kiull] **mH**; [kiud **S** 294, 32 [ky] fly **R** 294, 32 *marg. Förfter]* Förften **K** 294, 34 kand der till] ther thill kannd **R** 294, 34 *marg. louge]* **R K**; konge **S** 295, 10 forredlig] **R K**; forredelße **S** 295, 28 harnilk] *måske* hornilk 295, 28 *marg. belicte]* belchicke **R** 295, 31 rent] thriintt **R** 295, 35 stillstand] stille **R** 295, 36 bleff i] att bliffue j *rett. mH* 295, 37 arbeidede] arbeide *rett. mH* (*jfr. forrige note*) 296, 4 greffues] **R K**; greffuens **S** 296, 5 neruærendis] offueruerendis **R** 296, 11 io] end **K** 296, 19 ilde] **R K**; icke **S** 296, 24 *marg. wuenner]* wvenlkab **K** 296, 31 forltracte] oc forltracte **K** 297, 7 vilde] vill **K** 297, 21 vilge] *rett. mH* fra vidge 298, 9 nidlegge] *rett. af udg.*; indlegge **S** 298, 10 adborid] **mH**; adkoridt **S** 298, 20 aff] fran **mH** 298, 25 den veig] ther **R** 298, 29 i] i en **R** 298, 33 vor laa] laa wor **R** 298, 33 forklæd] klæd **K** 299, 1 Legier] **K**; Leiger **S R** 299, 1 *marg. Legier]* Leiger **R**; *mgl. K* 299, 2 vidtog] tog vid **K** 299, 3 *marg. der]* det **R**; *mgl. K* 299, 5 *marg. kongerne]* kongen **R** 299, 9 den] **K R**; denne **S** 299, 16 daatter] **K R**; dötter **S** 299, 24 wor] **mH**; *mgl. S* 299, 25 hand] **mH**; *mgl. S* 299, 27 leilighed] *måske* *rett. af mH* fra beleilighed 299, 28 huilckiid] **mH**; huilchen **S** 300, 13 dag] **mH**; *mgl. S* 300, 14 j^c] **R** ~ **K**; j **S** 300, 14 lx] och lx **R** 300, 20 vilße] sidfte **K** 300, 23 vilde] vil **K** 300, 31 de Tyfke, laa tilige de] laa tilige de Tyfke **K** 301, 2 det] **K R**; de **S** 301, 23 forrædere] **mH**; forræderi **S** 301, 24 Conde] *rett. af udg.*; *hss. har* Cande 301, 30 *marg. i mod]* med **K** 301, 37 giøre] føre **K** 302, 10 vore belluttede] belluttede vore **K** 303, 7 en] **R K**; *mgl. S* 303, 15 ypperlig oc hederlig] hederlig och ypperlig **R** 303, 22 förfte] förfter **K** 303, 22 *marg. gierninger]* giernning **R** 303, 29 lenge] jcke lenge *rett. mH* 304, 20 vared] werrid **R** 304, 29 xx] oc xx **K** 305, 1 wor] **mH**; *mgl. S* 305, 5 jeffnftor] *rett. mH*; jenffftor **S** 305, 9 vel end] end vel oc **K** 305, 11 med] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 305, 15 der] **K R**; den **S** 305, 21 f. falde ned] **R**; falde ind **S**; nedfalde **K** 305, 25 j^c] **mH**; *mgl. S* 306, 1 ff. *marginalnoten lyder i K*: Stoer lycke vendis till stor wlycke 306, 8 forfkickellße] [kickellße *rett. mH*

ANDET BIND

3, 12 haffde] **mH**; *mgl. S* 3, 12 af] **mH**; *mgl. S* 3, 15 adt] *måske* *rett. af senere hånd fra* ad 3, 16 f. *marg. begaffuer]* begaffvede **K** 3, 18 *marg. lige]* lagde **K** 3, 19 *marg. victig]* victige **RK** 3, 23 kongen dett] thet kongen **R** 3, 24 ij^c] *rett. mH*; ij **S** 3, 25 der] *mgl. K* 4, 1 *marg. fryder]* **RK**; fröctede **S** 4, 3 den] **RK**; denne **S** 4, 10 *marg. Mongen]* *rett. mH*; Monge **S** 4, 11 *marg. hannom]* hannem dog **K** 4, 12 grebe] **R K**; gribe **S** 4, 14 det] **K R**; *mgl. S* 4, 16 laa fledt] flet **K** 4, 24 f. Offuer maalthid thalde hand althid om thenne [amme handell] **R K**; *mgl. S* 4, 30 [org] aff sorg **K** 4, 31 dennom] *mgl. R* 4, 32 lig **RK**; *mgl. S* 5, 7 förfte] **mH**; förfte **S** 5, 11 att] *mgl. K* 6, 2 beleftninger]

mH; beftillingerne **S** 6, 2 icke bleffue] **K R**; bleffue icke **S** 6, 10 [ön] *rett. af udg.* ~ **R K**; en [ön **S** 6, 35 den] **K R**; dem **S** 7, 3 op] om **R**; *mgl.* **K** 7, 12 vellde] wolde **R** 7, 18 vor] er **K** 7, 19 [omme] *rett. af udg.*; lom [omme **S** 7, 28 kongens glæde nu] nu kongens glede **K** 7, 32 all] *mgl.* **K** 7, 32f. *marginalnoten*] *mgl.* **K** 8, 7f. gud dog] dog gud **R** 8, 12 förftens] förfternis **K** 8, 18 titell] thillthall **R** 8, 20 haffue] **R K**; haffde **S** 8, 20 *marg.* betuinge] tuinge **K** 8, 22 vdi komne] komne wdi **R** 8, 25 le[kelße] lekelße **K** 8, 34 konnig] *måske* koning 9, 2 kunde igen] egien kunde **R** 9, 2 for (vdenn)] *mgl.* **R K** 9, 11 behageliger] behagelige **R**; behagelig **K** 9, 12 att] och **mH R K** 9, 12 *marg.* gaa] **R K**; paa **S** 9, 19f. *marg.* er forlendt] forlendis **R** 9, 20 [ynderlig] befönderlig **K** 9, 23 gierningen] gierninger] **K** 9, 33 *marg.* hans] at faa lig **R** 10, 2 maaltydt] *rett. af senere hånd fra* maaltydtz 10, 5 Gent] *rett. af senere hånd*; *måske opr.* Gertt 10, 11 ahøre *rett. af senere hånd*; *opr. læsemåde usikker* 10, 14 fange] faa **R K** 10, 18 Och] **S K**; Det *senere hånd* ~ **R** 10, 18 alt] *senere hånd* ~ **K** (ald); adt **SR** 10, 19 Di] *mgl.* **K** 10, 26 Oc] **K R**; De **S** 10, 32 om er] **K R**; er om **S** 11, 1 vill] ville **R** 11, 5 vor] *måske* var 11, 10 fremdeles] *måske opr.* femdeles, *rett. af mH til frembdellis* 11, 11 der (lom)] *rett. mH*; *måske opr.* det 11, 13 optenkt] *vistnok rett. af senere hånd fra* optenk 11, 13 aff] **R K**; ved **S** 11, 17 denne] *måske rett. af senere hånd fra* denn 11, 25 [kriffthen] *rett. mH*; *måske opr.* [kreffthen 11, 26 vill] *rett. af udg.* ~ **R K**; ville eller velle **S** 11, 27 er] wor **R** 11, 27 mogeligt] troligt **mH** 11, 27 nogen] monge **R** 12, 12 Poictu] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 12, 14 fremgang] fremgangen **R** 12, 16 *marg.* brende] **R K**; lade brende **S** 12, 19 naadige] **R K**; naadigste **S** 12, 25 vor] slettet af **mH** 12, 26 thill] *mgl.* **R** 12, 27 Hand] *rett. mH*; Hans **S** 13, 3 aande] **mH**; raade **S** 13, 10 flechting] *måske* flechning 13, 13 villkaar] *måske rett. af skriveren til* vildkaar 13, 14 befestinger] *måske* befestninger 13, 27 For det følgende stykke indtil 19, 32 er **R** lagt til grund, idet **S** mangler **R K** 13, 34 wilde] velde **K** 13, 37 konngen] konger **K** 14, 28f. dertil tilbøvelig: tj hand haffde vered] **K**; *mgl.* **R** 14, 32 hannum] dennem **K** 15, 14 for] fort **K** 15, 17 credenntz] *mgl. i K, hvor plads er lad* åben 15, 18 For hele det følgende stykke indtil 113, 17 findes ingen marginalnoter i **K** 15, 20 hunn] hand **K** 16, 16f. Philippi feider, oc giffue] **K**; Philipp **R** 16, 29 Baa Baare lagd hanum] hannem saa saare lagd **K** 16, 29 bleff iche] icke bleff **K** 16, 34 vere] **K**; *mgl.* **R** 17, 23 auffilsgaard] *rett. af udg. fra* alffusgaard 17, 30 thet] der **K** 18, 4 wquem] vbequem **K** 18, 18 *marg.* Bilchee] *måske* Bilchen 18, 19 Molins] **K**; Malins **R** 19, 14 Hannd fich] Oc fick hand **K** 19, 29 enndog] endog at **K** 19, 30 wolde] velde **K** 19, 32 For det følgende er atter de tre tekstilder bevaret (**S R K**) **S R K** og **S** lagt til grund 19, 35 til] i **R** 20, 3 part] portt **R**; paartt **K** 20, 4 att] och **R** 20, 5 mur] mure **K** 20, 17 part] portt **R** 20, 35 penndinge] **R**; gierning **S**; *mgl.* **K**, idet plads lades åben 21, 8 wor] **R K**; *mgl.* **S** 21, 27f. vdoffuer] offuer **R** 22, 7 *marg.* igien] *mgl.* **R** 22, 13 vore aff] wor **R** 22, 14 igienkommid] egienum kommed **R** 22, 16 at de] **K R**; at **S** 22, 22 [læt] er [let **K** 22, 36 Douay] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 22, 36 neften] **K R**; meften **S** 23, 3

affliffue mange] *rett. af udg.* ~ **R K**; mange affliffue **S** 23, 15 Der gick] Oc gaff **K** 23, 16 [om] **mH** 23, 29 de (bleffue)] det **K** 24, 8f. er nogen [om] nogen **K** 24, 10 *marg.* er] *mgl.* **R** 24, 14 dog hand haffde] hand dog hand well haffde **R**; hand dog vel haffde **K** 24, 22—24 Bom the preuelegier] **R K**; *mgl.* **S** 24, 34 willed] ville **K** 25, 11 deris förftindis] **K R**; förftindens **S** 25, 16 kriggen] kongenn **R** 25, 17 [aa] och Baa **R** 25, 18 endnu] *mgl.* **K** 25, 21 hand] **mH**; *mgl.* **S** 25, 30 noged] meget **K** 25, 35 *marg.* med] *mgl.* **R**

26, 2 herrer] **R K**; herre **S** 26, 4 toge] tage **K** 26, 12 *marg.* legaterne deris] legaternis **R** 26, 19 bradeligen] beraadeligen **K** 26, 27 breff] fröckenis breff **K** 27, 26 [om] *mgl.* **R** 28, 15 gædt] ædt **mH** 28, 16 *marg.* alt] *mgl.* **R** 28, 18 xv] xx **K** 28, 23 wdi hand wor wdi] hannd wdi wor i **R** 28, 25 fiuntis] siunis **K** 28, 29 flecht] Blegthenn **R** 28, 30 von] vann **R K** 28, 34 [in] enn **R** 29, 1 De] Oc **K** 29, 4 lagde ydermere] *mgl.* **K** 29, 10f. *marg.* fröickenid] fröiken **R** 29, 15 werre beuiift] **R K**; beuiiße **S** 29, 15 end] endnu **R** 29, 16 kand] **K R**; kand vel **S** 29, 23 langt] lenge **K** 29, 23 *marg.* imellom] imodt **R** 29, 36 [aa vel] well Baa **R** 30, 1 deris] **K R**; voris **S** 30, 25 der] *mgl.* **K** 31, 14ff. *marginalnoten*] **R**; *mgl.* **S K** 31, 35 liffluid] *mgl.* **K** 31, 37 brug] loug **R** 32, 4f. *marg.* affliffuis] **R**; affliffue **S** 32, 15 adt de icke] icke at de **K** 32, 22 hunn] **R K**; huer **S** 33, 2 fore at [taa] att forrestaa **R** 33, 13 boßiddendis] **R**; beliddendis **S K** 33, 31 saa wor hannum och loffuid, att hanum [schulle annttuordis] **R K**; oc **S** 34, 1 printzen] **K R**; printzens **S** 34, 15 beltaa] vedstaa **K** 34, 15 igien der om] **K R**; der om igien **S** 34, 35 ij] it **K** 34, 37 for] fra **K** 35, 16 xvij] **R**; vj **S**; xvi **K** 35, 18 megit] noged **R** 35, 20 noged] **R K**; megit **S** 35, 21f. *marginalnoten*] *mgl.* **R K** 35, 24—27 er [aa moduillig i chriſtenheden] i **K** tilføjet af en senere hånd 35, 33 Di] *rett. af udg.* ~ **R K**; Di i **S** 35, 35 *marg.* chriſten] chriſtedt **R** 36, 5 angaaenndis] **R K**; anleindis **S** 36, 6 Fenedig] Fenedien **K** 36, 18 onnde] **R K**; *mgl.* **S** 36, 20f. Fourgouzi] Fregozi **mH** 36, 30 *marg.* Tyſkland] thylche land **R** 36, 31 de (Suitzer)] *mgl.* **R** 37, 5f. herthogernne aff Gieldern] **R K**; *mgl.* **S**; Gieldern **mH** 37, 17 itt] *mgl.* **K** 37, 18 oc kand] kand oc **K** 37, 24 och haffue] **R K**; de haffde **S** 37, 33 [om (vell)] saa **K** 37, 34f. *marginalnoten*] **R**; *mgl.* **S K** 38, 8 ij] **R K**; *mgl.* **S** 38, 14 icke] ilde **R** 38, 14 *slutparentesen* *mgl.* **S** 38, 19f. *marg.* perlonens] måske har hs. perlonene 38, 22 hanum] **R K**; dennom **S** 38, 28 end] *rett.* **mH**; måske opr. en 38, 32 langt] lenge **K** 39, 3 Bände] **mH**; opr. læsemåde usikker 39, 4 [narere] Bnarlige **R** 39, 12 *marg.* Verd] Ret **R** 39, 22 herre] herrer **R** 39, 25 domerne] domeren **R** 39, 31 farlig] *rett.* **mH**; måske opr. forlig 40, 1 och] **R K**; *mgl.* **S** 40, 3 forbædrer] hs. har forkortelsen: forbæd'r 40, 4 raad] raade **R** 40, 5 icke nu] **K R**; nu icke **S** 40, 7 er och klar noch] **R K**; *mgl.* **S** 40, 11ff. *marginalnoten*] **R**; *mgl.* **S K** 40, 12 [oledis der udj] der udj saaledis **K** 40, 18 effter att følge] at effterfølge **K** 40, 20 forderffue] *rett.* **mH**; måske opr. fordreffue 40, 21 lemper] lempe **R** 41, 10 mude] niude **K** 41, 16 *marg.* [om] [om ehr] **R** 41, 28 fattige] fattigt **R** 41, 36 thages] **R K**; bliffue tagen **S** 42, 11 for[sambling] for[samblin]ge **R** 42, 13 herredag] **R K**; herredager **S** 42, 14 fore]

rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 42, 20 langt] **mH**; opr. måske langt 42, 22
 beflutinger] måske beflutninger 43, 8 nogen] rett. af udg.; noges **S** 43, 15 att]
 mgl. **K** 43, 16 hw] rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 43, 22 och] att **R** 43, 28
 forgribe] **R K**; forgrope **S** 44, 4 marg. Det] mgl. **R** 44, 9 herren] herrer **K**
 44, 10 Bæd] **mH**; opr. læsemåde usikker 44, 12 befröchtendis] rett. af udg.; be-
 frochtendis **S** 44, 17 aar] *hs. har* aaar 44, 18 tilforne] måske tilforne 44, 20
 thußind] **mH**; mgl. **S** 44, 26 marg. giorde] gör **R** 44, 28 paavougede] op-
 uougede **R** 45, 7 almogen] al almogen **K** 45, 22 nauffngiffne] rett. af udg.
 nauffngiffne **S** 45, 33 anden] **R K**; mgl. **S** 46, 1 motte igien] igien matte **K**
 46, 13 giöre det] rett. af udg. ~ **R K**; det giöre **S** 46, 13 marg. hort] måske hart
 46, 22 i] **R K**; mgl. **S** 46, 33 thager] **mH**; taler **S** 47, 3 thenum] **mH**; hanum **S**
 47, 9 hendede] rett. **mH**; opr. læsemåde usikker 47, 19 marg. De] mgl. **R** 47, 28
 marg. ypperlige] ypperste **R** 48, 10 piner] pine **K** 48, 14 hertogdömmen] her-
 thogdömme **R**; herredömmen **K** 48, 14 greffuedömmen] greffuedömme **R**
 48, 17 tenckte] thenncher **R** 48, 27 Det troer ieg fuldkommeligen] Sanddeligenn,
 thet throer ieg fuldkommelige **R**; Det troer ieg sandeligen **K** 49, 12 ennd [kulle]
 rett. af udg. ~ **R K**; i **S** opr. [kulle end, men end vistnok slettet af skriveren selv
 49 14 tulind] thußinndste **R** 49, 28 dommerenn] **R**; dommere **K**; dennom **S**
 49, 29 Klagemaaled] Klagemaal **K** 50, 6f. bewiß] måske beuiß 50, 11 ingen]
mH; måske igien **S** 50, 20 vil] **K R**; vilde **S** 50, 22 Baar] **R K**; mgl. **S** 50, 23
 och forstörre] forstörer **K** 50, 33 vell oc] och well **R** 50, 33 befalinger] be-
 ftillinger **K**

51, 10f. oc er hin anden med eds forplict foruante] mgl. **K** 51, 10 forplict]
 pligt **R** 51, 13 om [kiönt det] om thet [chönnt **R** 51, 15 wrad] **mH**; raad **S**
 51, 17 line] Big och Bine **R**; sig sine **K** 51, 18ff. marginalnoten] **R**; mgl. **S K**
 51, 21 des] **mH**; deris **S** 51, 22 och] mgl. **R** 51, 22 effter] med **K** 51, 31 mon-
 gen] monnge **R** 51, 36 Dyort] Jorck **mH**; Jorch **R**; Yort **K**; jfr. *noten til I*, 38,
 17 52, 2 aar] *hs. har* aaar 52, 7 haffue] haffde **K** 52, 11 det] rett. **mH**; opr.
 læsemåde usikker 52, 12 marg. offuer] aff **R** 52, 23 taged] rett. **mH**; måske
 opr. tage 53, 8 til forlad] thil forlod **R**; til forlid **K** 53, 15 till] til med **K** 53, 22
 [agen] således vistnok opr.; overskrevet af **mH** 53, 23f. thog Big regimenntid
 thill] **R K** mgl. **S** 53, 34ff. marginalnoten] **R**; mgl. **S K** 53, 35 froen] fruene **K**
 53, 35 ochBaa] **R K**; mgl. **S** 54, 2ff. marginalnoten] **R**; mgl. **S K** 54, 6 marg.
 Richardz] **R**; Richentdus **S** 54, 8 wdi] **R K**; mgl. **S** 54, 13 f. [om ieg der aff]
 der aff som ieg **K** 54, 19 Francilci] *hs. har* Fancilci 54, 22 Penebroch] rett.
mH ~ **K**; Ponebroch **S R** 54, 22 och] mgl. **K** 54, 22 f. bemelte hertog] herto-
 gen **K** 54, 23 fongne] *hs. har* fogne 54, 28 lende] rett. af udg. ~ **R K**; hende **S**
 54, 30 till] **mH**; mgl. **S** 54, 33 v] 10 **K** 55, 1—56, 17] istedetfor dette stykke
 (jfr. variantnote til II 98, 30) læses i **K** flg.:

KONGEN AFF ENGELAND OC GREFFUEN AFF RICHEMONT HOLDER IMOD HUER ANDER EN STOR SLACTORNING CAP: XVII

Der nu kongen aff Engeland haffde iact at holle en slactordning imod greffuen aff RICHEMONT, huilcket ieg her om videre frembeder lkal forklaare, laader hand anraabe oc forsamle hen wed en xv tulind mend baade aff bölfesköttere saauellom || aff foedfolck, end oc laa lader forsamle alle sine beste mend baade ridere oc öffuerster oc holt med dennom hiemelige raad huorledis de best kunde faa midel til, dennom at nederlege oc foriage, oc haffde i sinde en paart aff deris beste öffuerster laa uel som hannem selff at tage til fange, der som gud allermegtigste hannem löcke der til haffde giffued. Huilcket deris anlag icke kunde gelinge, mens selff, laauellom alt hans folck matte giffue rögt oc icke kunde stande hannem imodt.

Der hand nu det fornam, at hand var sterckere baade paa folck bölfesköttere oc anden röftning, saa laader hand tuinde aff hans beste oc fornembste betrote mend vdkicke i gelantuiß som skulle giöre deris beste paa alle steder at forhuerffue aff alle flags de fleste mueligt war, at kunde bekomis, oc forhuerffuede de hen wed en iij tulinde kyrilßer i Abritanien [sic!] oc en part i Flandren oc gaffue de huer perlon strax paa haanden, for de skulle verre dennom hulde oc troe naar slactningen skulle stande, (dog gud bedre huad trokaff der befantis naar det paa galte) iij kroner.

Der nu disse tuinde hans troe mend komme til bage igien som ware vdfchickede i gelantuiß, med denne andeel tal [sic!] folck, bleffue de vel antagne || imod. Oc kongen begönte strax at laade forsamle sine öffuerste oc raadslager med dennom, huorledes hand [senere hånd: kunde] komme til at laade hans armeide brecke hans fiender, hans lande wden forderffuelle oc lkaade. Mens llig hans optenckende bleffue affllagne, oc matte endeligen forhaanden med huer andre, oc der slactningen stoed bleff kongen laauel som en paart aff hans beste oc wißeste mend lkudt paa wolfteden, huilcket ieg her om frembeder widere lkal om-mellis, (oc maa lkee) lligt lkeede aff deris onde optenckende oc anlag.

55, 5 hanum] R; mgl. S 55, 6f. bekostning] R; bestolling S 55, 7 komme] kommer R 55, 7 i] thill R 55, 9 løbe de] mH; løbe S R 56, 1 fick] rett. mH; fick fick S 56, 7 aar] hs. har aaar 56, 16 mord] mord och R 56, 18 er icke rett] icke er K 56, 19 maa mand] mannd maa R 56, 26ff. marginalnoten] mgl. R K 56, 29 bag] i K slettet af en senere hånd 56, 34 der] K R; det S 56, 36f. it luoder] en fane mH 57, 1 gick] mH; fick S 57, 4 marg. Geldren] Gelderrens R 57, 20] der] rett. mH; der der S 57, 21 ny] R K; mgl. S 57, 21 egienn] R K; mgl. S 57, 22 marg. ende] tende R 57, 24 Wore] rett. mH fra Hore 57, 25 krig] R K; mgl. S 57, 25 angaaindis] anlangendis K 57, 25 marg. bestilninger] R; befestillinger S 57, 26 feide] R K; frid S 58, 7 Lod-

uigs] **R K**; Loduigs herris **S** 58, 10 de] **S K**; det **mH R** 58, 17 oc end] endt oc **K** 58, 17 vel oc] well **K** 58, 25 Montgommer] *rett. mH*; *opr. vistnok* Montgommeni 58, 27 droft] **R** (*den franske text: escuyer*); noft **S**; neft **R** 58, 28 fick] *herefter indføjer mH*: oc begaffuede hand 58, 29 hendis] *rett. af senere hånd, måske mH, fra hend* 58, 29 ftor] *vistnok af skriveren selv rettet fra ftore* 59, 11 er] **R K**; *mgl. S* 59, 15 oc tilforn] thillfornn **R** 59, 19 oc] *mgl. R* 59, 26 thu] **R** (*den franske text*); *mgl. S K* 59, 32 penlionarier] penlionerer *rett. mH* 60, 3 Bid] **R K**; lkik **S** 60, 6 Deß] Oc **mH** 60, 9 kunde der mett] *rett. af udg. ~ R K*; der mett kunde **S** 60, 10 pendinge] penningene **K** 60, 14 lige] sige det **K** 60, 18 hede] *overskrevet af mH*; *opr. læsemåde usikker* 60, 24 andre] **R K**; *mgl. S* 60, 29 skal] **K R**; skulle **S** 61, 6 haffde] **R K**; haffden **S** 61, 7 hartt] **R K**; *mgl. S* 61, 9 bedroge] bedrage **R** 61, 14 daather] **mH R K**; daather fröicken **S** 61, 14 i Franckerige] wdj Engeland **mH** 62, 6 xx] *hs. har* XIX 62, 14 tillaugen] *måske* tillaugnn 62, 15 i] *hs. har i i* 62, 24 feide] *rett. mH*; frid **S** 63, 1 bleffue] bliffue **R K** 63, 2 forBuarre] **R K**; foruare **S** 63, 10 forre att komme] **R K**; forekomme **S** 63, 10 Di] Oc **K** 63, 11 kunde] kannd **R** 63, 17 riigefte] **mH R**; ringeste **S K** 63, 31 fløtte oc före] före oc fløtte **K** 63, 35 lkönt det] det lkönt **K** 64, 7 emellom] *hs. har e- imellom* 64, 9 förft-innde] **R K**; hertoginde **S** 64, 12 occlaa vore] vare occlaa **K** 64, 16 rund] rundeligenn **R** 64, 32 her] **R K**; er **S** 64, 32 haffuer] *slettet af mH* 64, 32 laag] **R K**; llaag **S** 64, 35 haandheds] harheds **K** 64, 35 wederforis] **mH R**; vederfaris **K**; vndergiffuis **S** 65, 1 foriage] **R**; forlange **S**; forlauge **K** 65, 2 ja] saa **K** 65, 3 fröcht] *rett. af udg. fra frocht* 65, 5 det til] **K R**; *mgl. S* 65, 11 kunde] **mH**; *mgl. S* 65, 25 taldes] *rett. mH*; talde **S** 66, 2 hende] wor hende *rett. mH* 66, 14 bellutes] besluttet **K** 66, 22 trode at] adtraadde **mH** 66, 25 oc] *mgl. K* 66, 27 slutparentesen *mgl. S* 66, 34 effter] **R K**; lige effter **S** 67, 1 tillichreffuid] *rett. mH*; forlichreffuid **S** 67, 2 förftinderne] förftindern *rett. mH* 67, 7 haffde] haffue **R K** 67, 8 huilckid oc alt lamen hun da lamtöchte] huilched hun alttBamen och tha Bambthöchthe **R**; huilcked alt sammen hun oc da samtöckte **K** 67, 10 *marg. legaters*] **R**; legater **S** 67, 12 her offuen er] **R K**; er offuen **S** 67, 27 *marg. giorde*] giort **R** 67, 30 ilde vor] *rett. af udg. ~ R K*; vor ilde **S** 67, 32 den] **K R**; en **S** 67, 36 driffue] **mH**; drage **S** 68, 3 icke vor] **K R**; vor icke **S** 68, 5 karg] **R K**; kars **S** 68, 5 anden] **K**; nogen andenn **R**; *mgl. S* 68, 8 giftermalitt] **mH**; giftermal **S** 68, 8f. hertogindens folck icke] **K R**; icke hertogens folck **S** 68, 11 och] **R K**; *mgl. S* 68, 13 det] **K R**; de **S** 68, 18 megit groffue] noged groffuere **R** 68, 21 *marg. iche*] **R**; til **S** 68, 22 kongernis dotter] kongernis dottre *rett. mH*; kongens daather **R**; kongernis dötter **K** 68, 22 her i] *mgl. K* 68, 22 det det] **K R**; det de **S** 68, 31 haffde] *rett. mH*; haffue **S R K** 68, 33 it] i it **K** 68, 36 graffuer] *rett. af udg. (den franske text har sepultures)*; gaffuer **S R K** 69, 6 de fremmede] **K R**; fremmede de **S** 70, 9 thing] **mH**; *mgl. S* 70, 11 i] ett **mH** 70, 12 forftand] ringe forftand *rett. mH* 70, 19 fröicken] fröickene *rett. mH* 70, 20f. der aff vederfaris] vederfaris der aff **K** 70, 21 effter] ther effter **R** 70, 22 de] **K R**; *mgl. S* 70, 26

forbædrede] forbedrer **R** 70, 28 hen] *mgl.* **R** 70, 34 vor] *mgl.* **R** 71, 2f. med en heft att hun fald] **R K**; *mgl.* **S** 71, 5 henndis] **R K**; deris **S** 71, 19 tilbage] thilbage egienn **R** 71, 22 litt] *overskrevet af mH*; *måske opr.* lit 72, 12 suitzerelke] *således vistnok opr.*; *rett. af mH* til suitzelke 72, 25 *marg.* nødt] trang **R** 72, 27 vilde [elff] *rett. af udg.* ~ **R K**; [elff vilde **S** 72, 34 en] **R K**; *mgl.* **S** 73, 5 *marg.* affhender] **R**; affsender **S** 73, 6 *marg.* herligheder] herlighedt **R** 73, 9 *mogeligt*] *mogeligt er rett. mH* 73, 14 det] *mgl.* **K** 73, 25 f. *marginalnoten*] *mgl.* **R K** 73, 32 denne] Baadanne **R** 74, 12 diß] *måske deß* 74, 14 herren] herre *rett. mH* 74, 18 de] *mH*; *mgl.* **S** 74, 25 Zyrick] *mH*; Tryrick **S R K** 74, 26 oc[aa] oc **R K** 74, 28 *slutparentesen mgl.* **S** 74, 32 vilde] oc vilde **K** 75, 2 *altid* hafft] hafft allthid **R** 75, 6 fanged] **R K**; faait **S** 75, 8 aff] **R K**; oc aff **S** 75, 9 bliffue] leffue **R** 75, 10 *letteligen* kand] **R K**; *kand letteligen* **S** 75, 12 ftrid] **R K**; krig **S** 75, 13 handell] **R K**; hand **S** 75, 14 dragne] wore dragne *rett. mH* 75, 17 Dole] *mH*; *måske opr.* Dale 75, 23 kongen] **R K**; *mgl.* **S** 75, 33 icke vor der] *rett. af udg.* ~ **R K**; vor der icke **S** 76, 2 *marg.* opgifuidt] opgiffues **R** 76, 19 det haffde] *rett. mH*; de haffde **S** 76, 31 wißelte] **R K**; vißide **S** 76, 32 försten lom des magt haffuer] **K**; herren **S**; förster Bom theris magtt haffue **R** 76, 32 thill] **R K**; *mgl.* **S** 76, 33 velie] wduelie **K** 77, 6 og 77, 7 Beaune] **R K**; Brune **S** 77, 11 Beaune] *rett. af senere hånd og mH*; Brune **S** 77, 12 indtage] indthoge **R** 77, 14 forftandig] en forftandig *rett. mH* 77, 16 motte haffue] haffde mat **K** 77, 27 hen] *mgl.* **R** 78, 21 dette] **K R**; det **S** 78, 22 höigmeße] höigmelen **K** 78, 25 att ihiefla] oc ihiefllo **K** 79, 8 liden kunde] kunde liden **K** 79, 14 lamme] i den lamme **K** 79, 19 huilcke] **K R**; huilcken **S** 79, 26 bleff] **R K**; bleff oc **S** 79, 29 bönnis] **R K**; börns **S**; bön *rett. mH* 80, 2 haffde lenge] *rett. af udg.* ~ **R K**; lenge haffde **S** 80, 2 vore] haffde werid **K** 80, 16 hertogen] **K R**; hertoger **S** 80, 21 thill] *mgl.* **R** 80, 28 icke wdenn] **R K**; ickun **S** 81, 13 Da] Oc **K** 81, 16 Theroanne] *rett. mH*; *måske opr.* Theroenne 81, 24 fornam] det fornam **K** 81, 29 Abri-gan] *rett. af udg.*; *hss. har* Abrigau 81, 32 Aire] *rett. af udg.*; *hss. har* Atre 83, 23 paa] ther paa **R** 83, 34 [kulle laadant] laadant [kulle **K** 84, 3 laaledis] *hs. har* laadelis 84, 10 laa] saa att *mH R* 84, 15 [ky] fly **K** 84, 15 og 84, 15 *marg.* Advocaters] *Advocatores R* 85, 2 vd] *mgl.* **K** 85, 6 Den] *mH*; Dee **S** 85, 14 den nu] *rett. af senere hånd*; der nu **S** 85, 15 *marg.* omvende] omvender **R** 85, 33 hertogen] *rett. mH fra* hertog 85, 34 Flanderen] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 85, 34 i] **K R**; *mgl.* **S** 85, 35 vnder] *således vistnok opr.*; wndre *mH* 86, 3 haffuer] **R K**; hafde **S** 86, 4 herre] herrer **R** 86, 16 der] *mgl.* **R** 86, 16 1480] **R**; 1470 **S K**; i **S** *tilføjer mH i marg.*: forte 1480 86, 17 vor] *tilføjet af senere hånd* 86, 17 *marginalnoten*] **R**; *mgl.* **S K** 86, 23 lom] *mH*; *mgl.* **S** 86, 24 Da] **K R**; Dog **S** 86, 24 ett] *måske først af mH rettet fra* en 86, 26 f. jernhøtterne] **K R**; den jernhøttere **S**; den jernhøtterne *rett. mH* 86, 34 Fumee] **R K**; Fumel **S** 87, 4 fornam] *mH*; for **S** 87, 8 nogit] megid **R**; *mgl.* **K** 87, 15 kongerne] **R K**; konger **S** 87, 19 kongerne] **K R**; konger **S** 87, 26 er] **R K**; oc **S** 88, 5 tancke] *mH*; *måske opr.* tacke 88, 12 haffde laledis] Baa-

ledis haffde **R** 88, 15 hiertit] hierthe **R** 88, 16 hiertit] hierthe **R K** 88, 17 f.
i denne lag lœnderligen] Bynderligen i thenne Bag **R** 88, 24 fla] Blo **R** 88, 30
forffor] *rett. af udg.* ~ **R K**; forffør **S** 88, 31 vdgangenn] *rett. af udg.* ~ **K** (vd-
gangen) og **R** (wdgaaen); vdgenn **S** 88, 34 marſchalck] *rett. af udg.*; marſchack
S 89, 6 och] **R K**; *mgl.* **S** 89, 10 lodan] laadan en **K** 89, 12 lit] *mgl.* **K** 89, 13
laare] **K R**; luare **S**; luar *rett.* **mH** 89, 13 luag] Biug **R** 89, 16 xiiij] **R K**; iiij
S 89, 18 *marg.* igien] giffuen **R** 89, 22 hannom] hand **R** 89, 24 ſtrax] **R K**;
mgl. **S** 89, 34 xv] xv^c *rett.* **mH** 90, 4 ham] *rett. af udg.* ~ **R K**; ham igien **S**
90, 6 megid] **R K**; monge **S** 90, 9 *marg.* helligdommen] måske hellegdommen;
helligdom **R** 90, 10 litt] *overskrevet af mH*; måske opr. lin 90, 12 dog] **R K**; *mgl.*
S 90, 12 tilbage] **R K**; tilbage igien **S** 90, 14 lin] en **K** 90, 17 Lyns af] **mH**; *mgl.* **S**
90, 18 Philibert] Philibertz **R**; Philibertus **K** 90, 19 Tuers] *overskrevet af mH*; opr.
måske Tuer 90, 24 dett] **mH**; der **S** 90, 24 til Turin] i **K** *indsendt efter* hertog 90,
24 forneffne] **K**; forne^{ne} **S**; forſchreffne **R** 91, 2 *marg.* hertogindens] **R**; hertogin-
den **S** 91, 5 venner] thiennere **R** 91, 8 Dette [kede] Skede dette **K** 91, 24 Strax]
hs. har Srax 91, 26 hertoges] måske hertogis 91, 31 nar] **mH**; wor **S** 91, 31
erre aff] **R K**; wore af **mH**; *mgl.* **S** 91, 32 haffue] haffde *rett.* **mH** ~ **K** 92, 10
Thi] **R K**; Thi at **S** 92, 10 er] **R K**; fordi er **S** 92, 11 fordi] **R K**; *mgl.* **S** 92, 15 f.
nogen tid giorde] **K R**; giorde nogen tid **S** 92, 15 *marg.* beſuærede] beſuer **R**
92, 20 vor hand] *rett. af udg.* ~ **R K**; hand vor **S** 92, 21 fick dett] **mH**; *mgl.* **S**
92, 24 *marg.* paa] op **R** 92, 24 f. att[killige] *rett. af udg.* ~ **R K**; att [killige] **S**; att
adlkyllie **mH** 92, 29 hanns] **R K**; *mgl.* **S** 93, 1 *marg.* Carls] Carl **R** 93, 4
garte] **mH**; parte **S** 93, 6 f. *marg.* Lodvigs indkomme] Lodvig jnkommen **R**
93, 27 *marg.* Vachthuſit] Vachthus **R** 93, 36 innd] **R K**; *mgl.* **S** 94, 16 mone-
der] maanned **R** 94, 30 leffnit] *hs. har* leffuit 94, 32 nidbrøtt] **R K**; indbrøt **S**;
nedbrutt **mH** 95, 1 lin] aff Binne **R** 95, 2 wor hannd] **R K**; *mgl.* **S** 95, 5
huilcked] **K R**; huilcken **S** 95, 6 bygd] **mH R**; leyd **S**; leiged **K** 95, 7 til] i **R**
95, 11 mere liuntis] *rett. af udg.* ~ **R K**; liuntis mere **S** 95, 19 hoffue] *overskre-*
vet af mH; opr. læsemåde usikker 95, 22 *marg.* Vile] Diſſe **R** 95, 31 endnu]
nu **R** 96, 7 dennom] hanum **R** 96, 10 laa] oc laa **K** 96, 10 mand] **R K**; *mgl.*
S 96, 16 jngen] **mH**; thegen eller thagen **S** 96, 20 hofftienes] **K R**; hoff-
tienes **S** 96, 26 wor] **mH**; *mgl.* **S** 96, 28 ilde] iche **R** 96, 29 siug] **mH**; lius
S 96, 37 de] thet **R** 97, 11 haffde] **R K**; haffue **S** 97, 14 f. *marginalnoten*] **R**;
mgl. **S K** 97, 24 Mitt forleett haffuer verid] At igien komme til det ſom er det
belynderligſte aff wort forleett **K** 98, 6 oc da—98, 8 Calæs] *mgl.* **K** 98, 18
stater] **R K**; ſtæder **S** 98, 21 lannditt] **R K**; land **S** 98, 21 foruiiſte] fornemſte
mH 98, 24 til] i **K** 98, 29 f. kunde hielpe oc udrette hannom til beſte] ſelskaff
ſom hand kunde haffue got aff **K** 98, 30 Hand vor etc.] *Istedetfor dette punk-*
tum findes i K indsat det første stykke af 8. bogs 17. kap. (der dog her betegnes
som Cap: XIV), nl. II 55, 1—56, 17 (jfr. noten til 55, 1) 98, 30 mögitt] **mH R**;
medh **S** 98, 31 miſt] *rett.* **mH**; opr. læsemåde usikker 99, 5 Dett wor
land[kaff] *mgl.* **R** 99, 5 stad] **mH**; opr. læsemåde usikker 99, 6 frantzolk] *rett.*
mH fra frantzock 99, 9 att theris—99, 10 the dog iche] **R K**; *mgl.* **S** 99, 10

kongen] *senere hånd*; *opr. måske krogen* 99, 11 grentzer] **K R**; grentz **S** 99, 14 Baare] **R K**; *mgl. S* 99, 19 giøre] *rett. af senere hånd fra giøris* 99, 21 Savoye] *rett. af senere hånd fra Savope* 99, 29f. dett greffuedöme] **mH**; greffue domme dett **S** 99, 33 Malconoio] *rett. mH fra Malconnios* 100, 7 med] **mH**; *mgl. S* 100, 12 galne] giecke **mH** 100, 17 ambalater] **mH**; ambalter **S** 100, 21 herren aff—100, 22 leffuer, och] **R K**; *mgl. S* 100, 28 hannom [kulle giøre] [kulle giøre hannom **K**

101, 11 och] **R K**; *mgl. S* 101, 12 Raar] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 101, 17 affrill] aprilis **mH** 101, 29 ett] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 101, 32 begyndelsesparentesen *mgl. S* 101, 34 rantzon] **K R**; rantzen **S** 101, 35 oc] *mgl. K* 102, 1 ahøre] paahøre **mH** 102, 3 [kimpt] [krompt **mH** 102, 7 moxen] **mH**; nogen **S** 102, 8 ilde] icke **K** 102, 22 enten] *mgl. R* 102, 25 det] **K R**; der **S** 102, 28 wed] **R K**; *mgl. S* 102, 31 der] *mgl. R* 102, 32 konng] **R K**; *mgl. S* 103, 2 S:] **R K**; **H**: **S** 103, 4 lin] *mgl. R* 103, 12f. [aa megid haffde ftunditt] haffde ftundet [aa megid **K** 103, 25 medt] och medt **R K** 103, 26 De konger] Oc kongen **K** 103, 32 att kongen] **mH**; *mgl. S* 104, 8 der] thennd thid **R** 104, 14 giemme] *rett. mH*; grumme **S** 104, 17 herrers] **R**; herrers **S**; herris **K** 104, 22 den] **K R**; *mgl. S* 104, 35 neften] **K R**; meften **S** 105, 12 [kiude] **mH**; [kulde **S** 105, 13 dett] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 105, 13 *marg. andre]* anden **R** 105, 21 ftatt eller beffalning] beffalling eller statt **R** 105, 22 ieg] **R K**; *mgl. S* 105, 24 Aquitaniam] Aquitanienn **R** 106, 6 till kongen] *rett. mH fra till till kongen* 106, 20 noged] **R K**; megid **S** 106, 25 det] **K R**; der **S** 106, 25 haffde hafft] hafft haffde **R**; hafft haffuer **K** 106, 29 ftönne] **mH**; lömer **S** 106, 30 monge] nogen **mH R** 107, 12 ftortt] Baa ftortt **R** 107, 16 eller] **R K**; oc **S** 107, 31 att] *mgl. K* 107, 31 hanns] **R K**; *mgl. S* 107, 31 Coctier] **R K**; Costier **S** 108, 3 oc] ochBaa **R** 108, 8 forordinerede] **R K**; ordinerede **S** 108, 12 tillkiende] *rett. mH*; bekiende **S** 108, 19 liug] **K R**; luag **S** 108, 21 der] her **K** 108, 24 nød] **R K**; lag **S** 108, 26 hannom (liuntis)] hannd **R** 108, 28 [aa] lom **K** 108, 37 maanids] maan neders **R** 109, 1 att] *hs. har att at* 109, 5 och] *rett. mH*; om **S** 109, 5 de] *hs. har de de* 109, 26 nogitt] **mH R**; megitt **S K** 109, 27 leed] **mH**; *muligvis opr. laad* 109, 27 icke end] *rett. mH*; icke end icke **S** 109, 28 offuen] *rett. mH*; offuer **S** 109, 30 oc] *mgl. R* 110, 4 enthen] **R K**; *mgl. S* 110, 9 hannem tillforn] *rett. mH* ~ **R**; til = hannem **S**; tilforn hannom **K** 110, 11 igienkomne] *rett. af udg. fra igienkomme* 110, 13f. drottnings] drotningens **K** 110, 14 dette] **K R**; dette forbud **S** 110, 18 herrers] herris **K** 110, 26 dennom—110, 28 fröcte for] *mgl. K* 110, 35 *marg. uaar]* ehr **K** 110, 36 [aa (laare)] **R K**; *mgl. S* 110, 36 at] oc **R** 110, 37 kunde haardere] haardere kunnde **R** 111, 2 hand talde] *rett. mH*; talde **S** 111, 6f. i [kulle icke] icke [chulle i **R** 111, 9 hannom uor] war hannem **K** 111, 11 hafft] **R K**; *mgl. S* 111, 26 regnerer] **K R**; regner **S**; regierer **mH** 111, 34 huilche] **R K**; huilcken **S** 112, 4 hannom] hannem oc **K** 112, 7 adt] *hs. har adt att* 112, 9 aff] **R K**; *mgl. S* 112, 13f. til wort fynderlige] **K R**; fynderlige **S**; fynderlige till mitt *rett. mH* 112, 28 ølekar] *vistnok først af mH rettet til ølkar* 112, 32 [kiude [kulle] [chulle [chiude **R** 112, 37 krigsmact]

krigßuerge **K** 113, 1 att] **R K**; att de **S** 113, 2 indtage] **K R**; indtoge **S** 113, 9
 hofftienerne] **K R**; hofftienerne **S** 113, 12 gredtze] *hs. har gredtze* 113, 22 ett]
R K; lit **S** 113, 35 da] der **mH** 113, 35 suaret **K** 113, 35 der] **K R**;
mgl. S 113, 35 icke haffuer] haffuer icke **K** 114, 5 wille] **R K**; vil **S** 114, 7
 haffuer] haffde **K** 114, 9 haffue] *senere hånd*; *mgl. S* 114, 9f. *marg.* lide me-
 gitt] nogit lide **R**; meget lide **K** 114, 11 oc] *mgl. K* 114, 17 nødthörfft] **R K**;
 nød **S** 114, 18 thill] **R K**; emod **S** 114, 21 all] att **R K** 114, 22 siæll oc liiff]
rett. af udg. ~ **R K**; liiff oc siæll **S** 114, 22 hannd] **R K**; *mgl. S* 114, 34f. vor
 den næft] vor der næft ephther *rett. mH* 114, 34 *marg.* død] *rett. af udg.*; døde
S 114, 36 tog hannom nu] *rett. af udg.* ~ **R K**; nu tog hannom **S** 115, 3 faren]
rett. mH; *oprindelig læsemåde usikker* 115, 10ff. *marginalnoten*] **R K**; *mgl. S*
 115, 11 *marg.* medt] i **K** 115, 18 icke vor] *rett. af udg.* ~ **R K**; vor icke **S** 115, 19
 thidfordriff] **R K**; tilffordrif **S** 115, 20 med] **R K**; *mgl. S* 115, 23 oc offte vell]
 vell offte **K** 115, 25 paa] **mH**; *mgl. S* 115, 26 haffde regimente] *sletter mH*
 115, 28 thill] **R K**; oc **S** 115, 33 *marg.* alvore] aluorlig **R K** 115, 34 dett] **mH**;
 til **S** 115, 34 Thi] **R K**; Oc **S** 115, 37 jntyd] **mH**; *mgl. S* 116, 4 Baare] **R K**;
 laa **S** 116, 4 det] **K R**; de **S** 116, 8 aff aarit] om aarid **R** 116, 12 med Bine
 naboers] **R**; ved lin nabois **S**; med sine naboer **K** 116, 17 huilckit] huilche **R**
 116, 24 herrer] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 116, 24 *marg.* hans] **R K**;
 lin **S** 116, 26 prague] **R K**; prague] **mH**; **S** nu *ulæseligt* 116, 29 dödt]
rett. af udg.; döbt **S** 116, 30 wftyer] *rett. mH*; wftys **S** 116, 33 *marg.* Kongens]
rett. af udg.; Kongen **S** 116, 37—117, 1 att drage] **mH**; *mgl. S* 117, 8 mit]
 med ett **mH** 117, 15 kost] **mH**; kaant **S** 117, 19 der tilvont] *rett. mH*; til vont
 der **S** 117, 21 förftenn] **R K**; förfter **S** 117, 28 omhyggeligheder] omhyggelig-
 hedt **K** 118, 5 da] dog **R** 118, 6 hafft glæde eller løft] glede eller løft hafft **R**
 118, 7 hand] **R K**; der hand **S** 118, 8 intit kunde] kunde intet **K** 118, 8 *marg.*
 Barndommen] Barndom **K** 118, 11 hafft] **R K**; *mgl. S* 118, 14 den] **K R**; en **S**
 118, 16 *marg.* eldre end] offuer **R** 118, 28 fick oc] *rett. af udg.* ~ **R K**; oc fick **S**
 119, 29 vde] *rett. mH*; vden **S** 119, 33 *marg.* Huo] Hand **R** 119, 33f. *margi-*
nalnoten lyder i K: Huo lom vill forvell, hand far verre 120, 9 hertogen] *rett.*
mH; hertog **S** 120, 9 Dyurch] Jorck **mH**; Jorch **R**; Dyorth **K** 120, 19 Len-
 clastre] **K** (~ *den franske text*); Lenclustre **S**; Lencheftre **R**; Lencaftre **mH**
 120, 21 Hans] thj hans **R** 120, 22 anhangs] annhenging **R**; anhengig **K** 120, 24
 Lenclastre] *rett. af udg.* (*jfr. ovfr.* 120, 19); Lenclustre **S**; Lenchaftre **R**; Lanfter **K**;
 Lencaftre **mH** 120, 30 det] der **K** 121, 2 wnder] **mH**; vder **S** 121, 15 Lan-
 celot] **mH** *tilføjer*: eller Ladislauus 121, 30 hans (*vordentlige*)] **mH R**; hand **S K**
 121, 31 hans] hannem hans **K** 121, 34 *linjen lyder hos R*: och (Bom mig er forre
 Bagd) thet gannfche rige lige Baa 121, 34 fore] *mgl. K* 122, 7 Snart] *rett. af*
udg.; Suart **S** 122, 11f. megen myndighed] *rett. mH*; meget **S** 122, 13 *marg.*
 Huniades] **R K**; Hunides **S** 122, 15 *marg.* paagribis] **R K**; paagribit **S** 122, 21
 möftöcke] *rett. af udg.*; möftöcke **S** 122, 23 förftinden] *rett. mH*; förftinde
S 122, 27 Strax] *rett. af udg.*; Srax **S** 122, 29 haffue] **R K**; haffde **S**
 122, 30 *marg.* Vngerns] Wngernis **S** 123, 9 litt] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde*

- usikker* 124, 5 den (orientlke)] **mH**; det **S** 124, 5 f. keyßer] **mH**; *mgl. S* 124, 7 reilig] erlig **R** 124, 7 mongen] **R K**; monge **S** 124, 7 quinde] quinder **mH** 124, 7 f. ypperlig] **R K**; de ypperlig **S** 124, 10 förste] *hs. har* förste 124, 15 f. mange øer, oc der iblant Mitilenez. Hand indtog] *mgl. R K* 124, 23 mercheligste] **R K**; mectigste **S** 124, 34 haffuer] **R K**; hafde **S** 125, 1 det] **K R**; den **S** 125, 1 well] **R K**; *mgl. S* 125, 10 giøre] *rett. af udg.*; giøre **S** 125, 10 f. *marg.* paa lagde] lagde paa **R** 125, 16 forkorthed] **R K**; forkaartis **S** 125, 23 eller ey] ey heller **K** 125, 27 middellweyg] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 125, 30 ieg] **R K**; *mgl. S*, *hvor mH retter l. 31* haffuer til haffuer werid 125, 32 haffde] **mH**; *mgl. S* 125, 33 senligere] **mH**; *opr. læsemåde usikker*
- S R** 126, 7 Finis] Sed sic eft finis. Laus detur gloria Trinis **R** 126, 7 *Hermed op-* hører **K**; *for det flg. er kun S R bevaret* 127, 7 oc] *mgl. R* 127, 13 kand] *til-* föjet af senere hånd 128, 1 farbrøders] *rett. af senere hånd*; forbroder **S** 128, 17 vilte] *tilföjet af senere hånd* 128, 30 manddrab] *rett. af udg.*; mandbrab **S** 129, 2 dett] ther **R** 129, 8 och anden] *rett. af senere hånd*; anden **S** 129, 24 friden] **R**; feiden **S** 129, 32 inde haffue] **R**; indehaffde **S** 130, 2 allerheftigste] *rett. af senere hånd*; allerhöigste **S** 130, 26 stende] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker*
- R** 130, 31 der] thet **R** 130, 34 affsted etc.] *For det flg. stykke er kun eet hs. be-* varet (**R**) 131, 20 keyßeren] *rett. af udg.*; keyßeren att **R** 132, 13 broder- Bönn] *rett. af udg. fra* borderBönn 133, 2 fröichenn] *rett. af udg.*; froichenn **R** 133, 30 f. Mecheln] *rett. af udg.*; Merheln **R** 134, 6 i (Prouintz)] *tilföjet af udg.* 134, 8 aff thenum] *rett. af udg. fra* inthet aff thenum 134, 10 kongerne] *rett. af udg. ~ den franske text*; kongens **R** 134, 27 komne] *rett. af udg. fra*
- S R** komme 134, 31 Druentia] *rett. af udg. fra* Deuentia 134, 37 Den flod etc.] *For det flg. er atter S bevaret og lagt til grund (S R)* 135, 2 Molam] *rett. af udg. ~* **R**; Molan **S** 135, 3 Antuerpen] *rett. af senere hånd fra* Antuergen 135, 19 de] thet **R** 135, 29 j^m] *rett. af senere hånd fra j* 135, 35 reigletögedt] reyßethöig **R** 135, 35 trætte] thretter **R** 136, 6 veridt] werre **R** 136, 11 bliffue] bleffue **R** 136, 11 fremdragne] *rett. af senere hånd*; fremgogne eller fremjogne **S** 136, 15 der] *rett. af udg. ~ R*; der er **S** 136, 28 giffuitt] giffue **R** 136, 31 etc.] *mgl. R* 137 *Smudstitlen er indsat af udg.* 139, 9 Fordanlked] *Fra dette ord af er resten af titelbladet overstreget af mH* 139, 11 Generup] **R**; Ganerup **S** 141, 1 f. f. Dend förste bog aff Carls VIII kongis aff Franckerige krönicke om hans tog i Naples] *tilföjet af udg. i overensstemmelse med den sædvanlige bogoverskrift, som hss. her mangler* 141, 6 f. begierede] *rett. af udg.*; begieredet **S** 141, 13 op- tegnelße] forthegegnellße **R** 141, 15 med] hog **mH** 141, 24 *marg.* haffde] haff- uer **R** 141, 33 preident] *rett. mH*; pelident **S** 142, 25 Loduig] **R**; *mgl. S* 142, 30 aff] med **R** 143, 10 nogid] megid **R** 143, 11 ehuor] **R**; *i S er det förste bogstav forskrevet* 143, 12 Lau] *rett. af udg. ~ den franske text*; Lan **R**; Pan **S** 143, 34 förste] *hs. har* förste 144, 8 at] *mgl. R* 144, 22 [könne] [chön **R** 144, 25 stater] *hs. har* strater 144, 31 Bit] *således vistnok oprindelig*; lin **mH** 145, 13 Burbon] *rett. mH*; *vistnok fra* Burkon 145, 16 for^{as}] *rett. mH fra* forne 145, 16 hanum] **R**; *mgl. S* 146, 4 were] *rett. mH*; mere **S** 146, 5 hand] **mH**; *mgl. S*

146, 9 ligelaa] Baa R 146, 18 lagde] mH; haffde S 146, 31 marg. Franckerige] *måske først af senere hånd rettet fra Franckrige* 146, 33 Beaucarie] Beaucaine eller Beaucane rett. mH 147, 11 oc] och wor R 147, 11 marg. kaldis] kallidt R 147, 16 marginalnoten] R; mgl. S 147, 23f. lig icke] iche Big R 148, 6 en] thend R 149, 2 lomme] mH; lom S 149, 3 ehuor] rett. mH; ihuo S 149, 8 hulpe] hielpe R 149, 23 mängen] monge R 149, 29 Höffuidtzmanden] rett. af udg. ∞ R; Höffuidtzmand S 150, 6 höffuidtzmanden] rett. af udg.; hoffuidtzmanden S 150, 8 brödre] rett. af udg.; brodre S 150, 15 der] her R 150, 22 Big] R; mgl. S 150, 28 oc] mgl. R 150, 33 thilthalle] R; tihal S

151, 5 vederfarris] wederfforis R 151, 5 oc] mH; *måske oprindelig at* 151, 17 Baa] R; laare S 151, 19 vii] rett. mH; vii S 151, 19 hundrid] rett. af udg.; hundid S 151, 20 huilcket] rett. mH; huilcke S 151, 21 inthet andit effter] epther indthet andett R 151, 25 hertugdömmet] rett. mH; hertugdömmen S 151, 34 sköne] mgl. R 152, 4 oc] och tha R 152, 10 oc fordeel] mgl. R 152, 10 formiddelt] rett. af udg.; formiddeltst S 152, 13 böns] borns mH 152, 13 Ferdinandi (dotter)] mH; Festinandi S 152, 18 den (dag)] mH; opr. læsemåde usikker 152, 30 thiennere] R; mgl. S 153, 2 handle] handled rett. mH 153, 4 det tilhørde] ther thilhørde R 153, 16 aar] R; mgl. S 153, 28 staar] rett. mH; staar itaar S 153, 34 Med] rett. mH; Mod S 154, 4 Loduig thend] mH; mgl. S 154, 5 broders lön] broderbönn R 154, 16 legat] legatz R 154, 23 end] endnu R 154, 24 de] the billigen R 154, 27 de (lig)] mH; mgl. S 155, 10ff. marginalnoten] R; mgl. S 155, 15 eller] mH; mgl. S 155, 27 Sanlis] mH; opr. læsemåde usikker 155, 32f. roligen kunde] kunde roligen R 155, 33 tiid] thid Bom R 157, 1 marginalnoten] R; mgl. S 157, 9 iiij] R; iii S 157, 9 oc] the R 157, 10 den] thet R 157, 12 og 157, 16 Castilien] rett. mH; Castalien S 157, 19 er omtalid] om er thalled R 157, 23 greffuers] rett. mH; oprindelig vistnok greffuens 157, 24 lade] lode R 157, 35 ved] med ieg R 158, 12 tuende] rett. af udg. ∞ R; tuende allene S 158, 15 marg. Fenedier] R; Frantzoler S 158, 17 vi] the R 159, 4f. offuer] R; offuen S 159, 12 ieg] ieg end R 159, 16 oc] och i R 159, 19 marg. legat] mgl. R 159, 20 aff] mgl. R 159, 20f. forhobendis] rett. mH; forbindis S 159, 22 luægis] rett. mH; opr. læsemåde usikker 159, 24 aldrig kunde] kunde aldrig R 159, 26 det] rett. mH; de S 160, 1 tornere] tornering mH; tornerenn R 160, 13 men] mH; med S 160, 33 for] till mH; wed R 160, 34 alle] alle the R 161, 3 icke vor] wor iche R 161, 13 Tyrcken] rett. mH; oprindelig vistnok Tyrcker 161, 15 oc (tiuge)] mH; mgl. S 161, 15 bor] rett. mH; vor S 161, 19 erckebilpen] erckebilpe rett. mH 161, 20 haffde] haffue rett. mH 161, 20 offte] *overskrevet af* mH; opr. læsemåde usikker 162, 15 afflagt] affblaged R 162, 17 de] thet R 162, 25 att] mH; mgl. S 162, 31 i] mgl. R 163, 5 giff] rett. af udg.; giff S 163, 12 frantzolke] thend frantzo-liche R 163, 20 Non] rett. mH; opr. læsemåde usikker 163, 21 raaditt] R (∞ den franske text); Loduig S 163, 22 krigsher] mH; kyrißer S 163, 24 Urfinus] rett. mH; Urfimus S 163, 27 vel oc] och well R 163, 31 afflagid] rett. mH; opr. læsemåde usikker 164, 5 locke] löcke rett. mH 164, 7 io] R; to S 164, 7 Baa]

och Baa R 164, 17 nedlagde] *rett. mH*; indlagde S 164, 18 megid] nogett R 164, 27 nedlagd] *rett. mH*; indlagd S 165, 6 bilpen] *rett. mH* *vistnok fra* pilpen 165, 14 hand] *mH*; *mgl. S* 165, 18 först hende] hinde först R 165, 23 leet] haffuer Beett R 165, 33 *marg. kiøbmend]* kiøffmanden R 165, 34 vide] kunde wide R 165, 37 begynder] begynthe R 165, 37 och] *mgl. R* 166, 1 kongeriger] konger R 166, 18 *marg. legatz]* legat R 166, 24 de] the och R 166, 28f. *marg. [kulde komme]* kommer R 167, 4 tillkynder] tillkyndede R 167, 7 kongen] och kongen R 167, 26 Baa saa] Baa R 167, 31 indehaffue R; hinde haffue S, *rett. af mH til wdj hinde haffue* 168, 3 huilckid] *rett. af udg.*; hulckid S 168, 8 tycke] *vistnok först af senere hånd rettet til töcke* 168, 10 lade] *mH*; *mgl. S* 168, 11 Brilonet] *rett. af udg. fra Bilonet* 168, 16 en] *mH*; *mgl. S* 168, 22 dog] *mgl. R* 169, 6 herre] herthog R 169, 6 *marg. Hertugen]* R; Hertog S 169, 17 idel] *mgl. R* 170, 7f. thetthe] R; *mgl. S* 170, 17 till] *mH*; *mgl. S* 170, 20 oc varede—170, 22 Fenedig] *mgl. R* 171, 12 för—171, 14 aldrig] *mgl. R* 172, 1f. *marginalnoten]* R; *mgl. S* 173, 22 *marg. det]* thes R 173, 24 drog] dog och R 173, 29 aff andre] andre R 174, 4 forraadt] forstaaed R 174, 11 mest] *rett. mH*; *oprindelig vistnok neft* 174, 21 Myolens] R; Myolene S 174, 37 de thenchthe icke] *rett. af udg. ~ R*; de icke S; tencktte jcke *mH* 175, 3 her] *mH*; ere S 175, 7 Pila] *rett. mH*; Pica S 175, 7 thiße legater] *rett. af udg. ~ R*; legater S; legaterne *rett. mH* 175, 12 vere kunde] kunde werre R 175, 16 *marg. igien]* *mgl. R* 175, 27 aff] R; *mgl. S* 175, 28 *marg. hans]* *mgl. R* 175, 32 atborid] *rett. af udg.*; arborid S 175, 34 *marg. Her]* Hertog R 176, 4 oc] att R 176, 24 huldne] *mH*; huldne som huldne S 176, 31 lydig- hedd] höghed R 176, 32 nu giøre] giøre *rett. mH* 176, 33 bleffue] bleffue the R 177, 1 dend] dem R 177, 18 belædede] betæde *mH* 177, 29 att] allt R 177, 30 tillagenn] *måske* tillagen 177, 36 beßetting] R; befeltning S 178, 2 de] ther R 178, 3f. vilde] *mgl. R* 178, 13 de] *rett. af udg.*; de de S 178, 32 pa- latz] palladzed R 179, 2 de] ther R 179, 2 Baa haffuer ieg] R; *mgl. S* 179, 2 *marginalnoten]* R; *mgl. S* 179, 9 wille] *mgl. R* 179, 21 mitt] mig R 179, 26f. friitt paß egennum landett elldr i thet høiegste, naar hannd finge] R; *mgl. S* 180, 4 ligelom] ligeruiß R 180, 4f. naturlige] rette narthurlige R 180, 5 gaff] gaff hand R 180, 11 *marg. er]* ehr at R 180, 21 fra] fanged fra R 180, 27 aff] *mgl. R* 180, 27 *marg. i]* thil R 180, 29 wanleindis] vanßeett R 180, 30 vunde] *rett. af senere hånd; opr. læsemåde usikker* 181, 5 dagen] anden dagen R 181, 12 störe vere kunde] kunde större werre R 181, 20 Som] *rett. fra* Somt, *vistnok af skriveren selv* 181, 21 hand giorde] *mH*; giorde hand S 181, 23 *marginalnoten]* *mgl. R* 181, 32 Ende paa förste bog] *mgl. R* 183, 6 vilde rett] rett wille R 183, 7 kongen] R; kong S 183, 29 haffde] haffuer R 184, 16 de] *mH* 184, 25 de] *mgl. R* 184, 27 haffde] haffue R 184, 35 de Vrliner] Vr- Biner R 185, 8 Sernon] R; Hernon S 185, 14 well] R; *mgl. S* 185, 18 kong Alphonfi aff Naples [ön Ferdinandus] Ferdinandus kon Alphonfi aff Naples Bön R 185, 33 prachticke] prachthicher R 186, 4ff. *marginalnoten]* R; *mgl. S* 186, 10 i to] tho R 186, 16 bleff i samme dage] i samme dage bleff R 186, 16ff.

marginalnoten] R; *mgl. S* 186, 16 *marg. Aubygny*] *rett. af udg. fra Ambygny* 186, 19 *marginalnoten*] R; *mgl. S* 186, 24 til] for R 186, 24ff. *marginalnoten*] R; *mgl. S* 187, 15 Rom] R; *mgl. S* 187, 19 regenterne] *rett. af udg.* ~ R; regentere S 187, 22 det] *rett. mH*; de S 187, 23 laa] laa en *rett. mH* 187, 30 til Rom] Rom R 188, 15 *marg. wlougachtighedt*] *wloughlighedt och wmildthedt* R 188, 18 lod] R; *mgl. S* 188, 18 fange] R; *mgl. S* 188, 19f. en laare] *kun bevaret som kustode* 188, 20 till] *mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 188, 25 kommit] kommed thill kongen R 188, 35 bleffue] R; bliffue S 189, 1 *marg. xxiiij*] R; *xxiiij S* 189, 9 giorde] och giorde R 189, 13 hertog] *mgl. R* 189, 25 hand] hannd Belff R 189, 26 det det dyrifte igien] *rett. af udg.*; det dyrifte igien S; thet egien thet dyderfte R 189, 28 hand] mand R 190, 7 och holle—190, 8 bekostning] *mgl. R* 190, 10 anammede] annammendis R 190, 21 aant] armt R 190, 23 och] och Baa R 191, 1 laalenge verid] werrid Baa lenge R 191, 13 *marg. omkomme*] omkommen R 191, 14 wechte] *mgl. R* 191, 36 en] *hs. har en en* 192, 27ff. *marginalnoten*] R; *mgl. S* 192, 29 andre] *mgl. R* 192, 31 *marg. offuermaadige fröchtachtighedt*] R; *offuermaadighedt S* 193, 3 vrtefröe] *måske af skriveren selv rettet til vrtefrö* 193, 3 befol hand] hand befoell R 193, 9 gierne] *mgl. R* 193, 20 en] *mgl. R* 194, 6 at afflette] aff att Betthe R 194, 10 bleff] bleff hand R 194, 13 fremmerfte] fornembft R 194, 16 tyller tillforn] thilfornn thyBer R 194, 16 her] ther R 194, 33 indfalden] nedfalden R 195, 3 patrimonio] patrimonium R 195, 4 drogis] dragis R 195, 5 nu vell] well nu R 195, 29 Cardinalerne] *hs. har Candinalerne* 195, 31 *marg. o:] mgl. R* 195, 32 *marg. gamle*] en gammel R 196, 9 aff] *findes kun som kustode* 196, 24 vndrömbde] wdrömbde R 197, 24 Mingamer] R; Mungamer S 198, 12 occlaa flog] Blog ochBaa R 198, 21 faner] fane mH 199, 10 Troye] R; Troe mH; *oprindelig læsemåde i S usikker* 199, 16 Matelon] *rett. af udg.* ~ *den franske text*; Marelon S R 200, 5 dennom] hanum R 200, 23 Caponaue] R; Caponoue S 200, 25 er] mH; och S 200, 26 *marg. en*] ehr en R 200, 28 nogen] *rett. af udg.*; nogen nogen S; nogle R 200, 29 perlonn] perBonner R 200, 32 hardhedt] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker*

201, 18 det] *rett. mH*; de S 201, 22] girnig] *således vistnok oprindelig*; gerning mH 201, 37 Valence] *rett. af udg.* ~ R; Valente S 202, 27 Senteri] R; Senteni S 202, 29 dennom Croya bleff] Croya bleff thenum R 202, 36 offuen] R; offuer S 203, 1 wlöche] R; wlöckes S 203, 4 de vilde] wille R 203, 22 *marg. röbe de*] R; røbede S 204, 10 wor] R; *mgl. S* 204, 17 Herren] Herthogenn R 204, 18 var daa] tha wor R 204, 22 trende] tuende mH 204, 28f. for hans lchylde mig wdßend haffde, och hanum thill erre] R; *mgl. S* 204, 33 tractere] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 205, 3 *marg. Legattens*] Legaters R 205, 15 barcke] barcker eller gondelett *rett. mH* 205, 17 Omkring] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 205, 22f. *marginalnoten*] R; *mgl. S* 205, 36 den store canal] *rett. af udg.* ~ R; denne store canal S 206, 3 longs] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker, måske lenge eller longe* 206, 8 imurit] indmured R 206, 10 lkorften] *rett. mH* fra florten 206, 13 herlige en] herligen *rett. mH*

206, 16 hielper] *måske* hilper 206, 37 Biunges] *rett. af udg. fra* Biuges 207, 1 kosteligste] **R**; kostelige **S** 207, 2 mußaick] *rett. mH*; *måske oprindelig* mußeick 207, 13 *marg. uecht*] **R**; megid **S** 207, 15 drotninger] *måske* drotinger 207, 15 *marg. fire*] *fjerde* **R** 207, 21 *marg. viis*] *måske* vies 207, 27 ephther] **R**; eff **S**; aff *rett. mH* 207, 28 dræfel] *rett. mH*; *måske oprindelig* dræler 207, 29 lamén] *rett. mH*; lame **S** 207, 35 *marg. nogen*] mange **R** 207, 35 *marg. och stæder*] *mgl. R* 208, 3 alle] och alle **R** 208, 9 wifte] **mH**; viðdom **S** 208, 16 haffde] haffue **R** 208, 16 for] **mH**; stort **S** 208, 20 *marg. Fenediger*] De Fenediger **R** 208, 31 er] wor **R** 208, 37 den] *rett. mH*; *muligvis oprindelig* dend 209, 1 de lig] **mH**; dig **S** 209, 1 Belff] *mgl. R* 209, 1 forðaage] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 209, 4 erre] **mH**; *mgl. S* 209, 14 frembdellis] **mH**; *oprindelig læsemåde usikker* 209, 16 gongen] gonge **R** 209, 20 longvarendes] *hs. har* longvaredes *eller* longvarndes 209, 21 haffde] haffuer **R** 209, 21 Siden] och Bidenn 209, 22 Brundulium] *rett. af udg.*; *måske oprindelig* Brundulium; Brundulium *rett. mH* 209, 22 till] the thuende steder thill **R** 209, 29 føre] *rett. mH*; *oprindelig måske* för 209, 32 haffde] haffuer **R** 210, 3 *marg. Neapolitanfke*] De neapolitanfche **R** 210, 4 och] **mH**; *oprindelig læsemåde usikker* 210, 4 gaffue] **mH**; giffue **S** 210, 8 den] for den *rett. mH* 210, 8 offthe] offthe haffuer rörd *rett. mH* 210, 9 Alle] Alle legaternne **R** 210, 12 oc Baa] *mgl. R* 210, 12 fin] line *rett. mH* 210, 20 raadflag] anslag **R** 210, 22 thill en] thill thend **R** 210, 22 *marg. paa*] *mgl. R* 210, 23 och] *mgl. R* 210, 26 bön] **mH**; *oprindelig læsemåde usikker* 210, 28 de Fenediger] Fenedig **R** 211, 2 did och Baa] ochBaa did **R** 211, 2 Bernardin] **R**; Bernandin **S** 211, 3 och om] om **R** 211, 10 nu] *mgl. R* 211, 28 allerede] *rett. mH*; alle ede **S** 211, 32 Di] tha **R** 211, 33 vnderligen] wenligen **R** 211, 33 *marg. giendluar*] gille luar **R** 211, 36 herres] *måske* herris 212, 12 the] **R**; *mgl. S* 212, 28 vill] *måske* vell 212, 29 satt] **mH**; *måske oprindelig* Beet 212, 30 ville] *måske* velle 212, 32 forstrecke] *rett. mH*; forstecke **S** 212, 34 leen] **mH**; land **S** 213, 3 end] **mH**; med **S** 213, 13 hand y Jtalia vilde] i Italien wille hand **R** 213, 27 grwe] **mH**; guiffue **S** 213, 27 bliffue] bleffue **R** 213, 31 veridt] *måske* veredt 214, 35 giffue] **R**; begiffue **mH**; *mgl. S* 215, 17 *marg. omhu*] **R**; kongen **S** 216, 2 Carls] **R**; Carl **S** 216, 8 afftens] en afftens **R** 216, 22 kom] komme *rett. mH* 216, 27 fröchtede] *hs. har* frochtede 217, 1 [schreffuid] *hs. har* [schreffuid 217, 8 att drage for Ast] **mH**; *mgl. S* 217, 16 tuert] ther thuert **R** 217, 37 oc] *mgl. R* 218, 14 *marg. Frygde*] **R**; Feide **S** 218, 16 fore] føre **R** 218, 18 banckett] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 218, 32 lang] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 218, 34 *marg. Proces* **R**; *mgl. S* 219, 6 altid pleigede] pleiede althid **R** 219, 22 huilcken] huilckett *rett. mH* 219, 22 omtale] egienn omthalle **R** 220, 2 ind] (= end **R**); inde *rett. mH* 220, 7 iij] **R**; iij **S** 220, 13 hoeß] weed **R** 220, 15 Thi] De **mH** (*jfr. flg. note*) 220, 15 legaten] *rett. af udg.*; legater **S**; lathen **R** 220, 18 fra] **R**; *mgl. S* 220, 24 Gallipolis] *rett. mH*; Gallipolis **S** 220, 24 dom] *rett. mH*; *oprindelig læsemåde usikker* 220, 32 høffuidzmend] høffuedtzmend och befalingfmd **R** 221, 12 vor] er **R** 221, 17 y] *mgl. R* 221, 17 alt] *mgl. R* 221, 24 Brixia] *rett. mH*;

Briria S 221, 25 *marg.* for] paa R 221, 26 bleffue] bliffue R 221, 27 i] *mgl.* R 221, 36 aar] *rett. af udg.*; aaar S 222, 12 fare] føre R 222, 22 *marg.* Sauonarola] *rett. af udg.*; Sanonarola S R 222, 29 hans] R; hand S 223, 7 aff] *hs. har* aff aff 223, 8 det] the R 223, 9 bliffue] bie R 223, 13 y] thill R 223, 36 offueruerendis] R; offuerendis S 224, 1 wdlendt] *rett. mH*; undlendt S 224, 15 tage] *rett. af udg.* ~ R; toge S 224, 29 lom flrengeligen y de Florentiner deris land] i the Florentiner theris land lom flrengeligen R 225, 6 aff] R; *mgl.* S 225, 11 gott] R ~ *den franske text*; *mgl.* S 225, 14 thill] R; fran mH; *mgl.* S 225, 16 *marg.* Savonarola] R; Sauoronola mH; *den opr. læsemåde i S utydelig.*

226, 28 det] lom R 227, 6 Cap. IV] *mgl.* S 227, 18 folck] folch thill med-ynnch R 227, 22 drauanterre] *måske* drauanterne 227, 22 De] *mgl.* R 227, 29 greffuen] *rett. mH*; greffuer S 228, 9 vell] *mgl.* R 228, 14 Petresancta] *rett. mH* fra Petrestancta 228, 14 *marg.* indgiffne] wndergiffne R 228, 20 f. Jtt andett kalled Cerfauelle fich enn anden hans thienneren] R; *mgl.* S 228, 37 komme] R; komne S 229, 33 i] i det *rett. mH* 230, 21 huer] huem R 230, 29 *marg.* Jt] *mgl.* R 231, 5 Beaumont] *rett. af udg.*; Braumont S 231, 8 forundrer] forundrede R 231, 28 det] did R 231, 32 offuer den] offuen paa R 231, 36 *marg.* ud at rette] at wdtrette R 232, 4 haffde] R; haffue S 232, 13 f. hundred] *måske* hundrid 232, 19 hertugens] mH; kongens S 232, 21 stæden] stadenn R 232, 22 *marg.* Pontremulo] R; Pentremulo S 232, 28 plyndrede hannom] plyndrede thennom *rett. mH* 232, 32 wilde] R; *mgl.* S 232, 36 fremdelis] fremdelis fort] *rett. mH* 233, 4 droge] drage R 233, 15 huilcken] huilche R 233, 22 iij] R; ny S 233, 24 Hertogen] R; Hertog S 234, 6 att formene] R; formene S 234, 7 Hertogen] *rett. mH*; Hertog S 234, 8 det er det] ther er thend R 235, 1 Kongens] R; Kongen S 235, 4 forundre] forundrede R 235, 7 *marg.* bestörckis] bestichis R 235, 10 hertogen] *rett. af udg.* ~ R; hertogens S 235, 11 fra rodd] forraad R 235, 11 f. hand vor] wor hand R 235, 14 [kulle vere der met] ther med [schulle werre R 235, 29 oc i] och R 235, 35 den] ther R 236, 9 aff] R; all S 236, 10 haffde] R; *mgl.* S 236, 22 komme] mH; *mgl.* S 236, 24 kongen] R; konge S 237, 2 [ammen] *rett. mH*; [amme S 237, 17 commilsari] commilsarier *rett. mH* 237, 19 Janitger] *måske* Janitgrer 237, 28 leiger] leigett R 237, 29 begyndtte] begynde R 238, 2 ham] thenum R 238, 6 ett [chud] R; *mgl.* S 238, 30 lagde] forrelagde R 238, 32 [kyttids] [kyttens mH 239, 10 i] R; *mgl.* S 239, 15 *marg.* de] *rett. af udg.* ~ R; den S 239, 21 herrernne] R; herren S 239, 36 ligge] lægre mH 239, 36 lig] mH; lit S 240, 1 f. naturen] natur R 240, 3 f. for lig det ieffne land] *rett. af udg.* ~ R; det ieffne land for lig S 240, 9 for] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 240, 14 the] R; icke S 240, 18 iij] R; iij S 240, 22 lettelligen] retteligen R 240, 30 nid] R; ind S 241, 5 leffned] R; leffid S 241, 5 *marg.* kongens] R; kongen S 241, 8 aff kuld] kuld R 241, 30 wd] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 241, 36 All] R; Aff S 242, 4 mil veigs] welch mill R 244, 8 met mig] mig thill R

242, 14 om] *mgl.* R 242, 25 the beraade] R; oc beraade S; oc beraade de
rett. mH 242, 31 her] *mgl.* R 243, 23 endda] oß enda R 243, 31 forby]
rett. mH; *opr. læsemåde usikker* 243, 32 flactning] enn Blagthing R 243, 33
for] aff R 244, 2 lamme heft] R; lammesteds S 244, 3 ickun] iche wdenn R
244, 3 *marginalnoten*] R; *mgl.* S 244, 7 er oc] och er R 244, 9 liden oc
ringe] ringe och liidenn R 244, 19 nefnde] neffnde hand R 244, 20 wfrid-
lommelig] och wfredlommelig R 245, 7 denne] *mH*; *opr. læsemåde usikker*
245, 10 den] thend anden R 245, 25 for fod] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker*
245, 25 vellk] hallf vellk *rett. mH* 245, 30 Stratioter] R; Statioter S 245, 31
inddroge] innd thoge R 246, 1 kunde vere] werre kunde R 246, 1 for-
lode lig oc] och forlode Big R 246, 8 Bernardin] R; Benardin S 246, 12
Stratioter] R; Srtioter S 246, 22 salige hertugens aff Wrbin] *mH*; *mgl.* S
246, 28 vdført] op ført R 247, 11 *slutparentesen mgl.* S 247, 11 de] theris R
247, 17 iij] R; iij S 247, 27 haffde] R; haffue S 247, 28 *marg. gemmer*] glemmer R
247, 30 *marg. tor vid] således vistnok opr.*; teær vid *rett. mH*; vidthörfft R
247, 35 rett] R; det S 247, 37 bleff] wor R 248, 1 for] thill R
248, 12 eller] och R 248, 32 achterlke] achtherfte R 249, 13 ij] ij S
249, 14 gruelige] *mH*; guelige S 249, 16 Stratioterne] *rett. af udg.*; Srtioterne S
249, 17 drabningen] drabning R 249, 19 oß] *mgl.* R 249, 22 *marg. fortrauff]* fortouff R
250, 20 Hannd flap well] R; *mgl.* S 250, 22 beffallid] *rett. af udg. ~* R; beffallis S
250, 23 vnge] *rett. af udg. ~ den franske text*; voge S; *mgl.* R 250, 30 forlorid] forborid R
250, 33 kunde haffue] haffue kunde R

251, 37 wden] wed *eller* wied *mH* 252, 6 fich] R; *mgl.* S 252, 7 horer] R;
herrer S 252, 13 iij] R; iij S 252, 13 paa] *mH*; *mgl.* S 252, 16 muleried]
mußeri *mH* 252, 24 begge] baade R 252, 30 *marg. fatzon]* R; fatzen S
252, 31 aff] i R 252, 32 en hel] thennd hele R 252, 33 der] ther well R
252, 35 f. somme til] *rett. af udg.*; sommet til S 253, 11 Vrliner]
the Vrliner R 253, 13 ligifte] dißligifte R 253, 17 eders] ether R
253, 18 och] *mgl.* R 253, 18 fick] *mH*; gick S 253, 27 margreffuen] greff-
uenn R 253, 30 forlamlett] *rett. mH*; forlamling S 254, 10 anden] R; anden
dag S 254, 22 och] *mgl.* S 254, 31 f. lomme] lomme aff thenum R 254, 32
dett] *rett. mH*; dett det S 255, 2 vore hannom iche] iche wore hanum R
255, 4 haffue wij] R; hafde wij *mH*; *mgl.* S 255, 5 lamble] *mH*; *mgl.* S
255, 26 silde] *mH*; ilde S 255, 28 f. thienere] *mH*; tiene S 255, 31 schultzen]
rett. mH; schultz en S 255, 34 fiender] fienden R 256, 1 forffølge] *rett. af udg. ~* R;
forfføge S 256, 8 för] förend R 256, 14 beneffnde] neffnde R 256, 27 hoes]
mH; *mgl.* S 256, 31 vel oc] och well R 256, 33 aff] emel- lum R
257, 2 bliffue] bleffue R 257, 4 andre] the andre R 257, 9 Vore] Vortt R
257, 17 dennom dette] thetthe thenum R 257, 17 thill] R; *mgl.* S 257, 24 ind]
med R 257, 34 lagde mig] lagde thill mig R 258, 1 ieg giffue] ieg giörre R
258, 3 end] *mH*; *mgl.* S 258, 4 huilkid] huilke *mH*; huilchen- dis R
258, 9 eder] *mH*; *mgl.* S 258, 10 i rende] R; rende S 258, 11 en

stor] thend store R 258, 18 iche haffde] R; haffde en S 258, 22 af] mH
 58, 30 förste] först R 260, 6 vognede kongen, stod op] kongen vognede,
 stod hand op rett. mH 260, 10 der] mH 260, 23 lagd haffde] lagde R
 261, 1 f. *marginalnoten*] mgl. R 261, 3 f. paa det] laa paa R 261, 13 en
 anden] anden R 261, 21 f. *marginalnoten*] R; mgl. S 261, 25 f. nogiid] rett.
 mH; no- S 261, 32 fodfolckid] fod folch R 262, 8 Nouarre] rett. af udg.;
 Nauarre S R; Nouare rett. mH 262, 23 i byen igien] egien i byen R 262, 27
 höigeligien] *hs. har höigeligeligen* 263, 2 adt at] att R 263, 7 f. anlangindis]
 angaaendis R 263, 31 *marg. De*] mgl. R 264, 2 handewending] mH; opr.
læsemåde usikker 264, 3 forgiffue] forgiffte R 264, 26 *marg. i*] ehr i R 266, 9
 fienderne] fiennenden R 266, 20 forløbe] rett. mH; forløbene S 267, 1 jeg] rett.
 af udg.; jeg ieg S 267, 20 der] rett. af udg. ~ R; den S 267, 21 *marg. oc*]
tilføjet af udg. 267, 25 effter] rett. mH; opr. *læsemåde usikker* 267, 25 den]
 rett. mH, *vistnok fra* der 267, 26 iij] rett. mH; iij S 268, 1 en] och enn R
 268, 17 bemelthe] R; mgl. S 268, 26 kong] R; kongen S 268, 31 bædre]
 mH; opr. *læsemåde usikker* 269, 5 dag for dag] dag fra dag R 269, 9 *marg.*
 Cappelar] R; Cappelan S 269, 11 Abeckfin] mH; *måske* Abrefin S 269, 13
 fiendens] R; fiendis S 269, 22 *marg. beleigring*] bestollning R 270, 12 thuende]
 mH; kuende S 270, 12 vor liugt] vore liuge rett. mH 270, 17 jcke] mH;
 opr. *vistnok* intedt 270, 24 gaff kongen] haffde kongens rett. mH (*der har læst*
gaff som haff) 271, 3 foruentendis] foruenthendis att R 271, 10 oc] *hs. har or*
 271, 20 f. lett dennom] lett thenum forre R 271, 29 Sonia] Sirmia mH 272, 31
marg. mindste] minst R 273, 1 ieg herren] R; herren S 273, 7 böre] R;
 höre S 273, 9 til] mgl. R 274, 15 aff dennom] mgl. R 274, 17 Nouarre] rett.
 af udg.; Nauarre S R 274, 26 och ieg] R; mgl. S 274, 32 ieg] mH; mgl. S
 276, 3 Albertin] mH; Alvertin S 276, 3 f. *marginalnoten*] R; mgl. S 276, 10
 lagde] lagde att R 277, 4 nidlagde] rett. af udg.; indlagde S 277, 8 *marg.*
Beneffnis] rett. af udg. *fra Beueffnis* 277, 29 denne] *tilføjet af en senere hånd,*
måske mH 278, 1 öffuerste beffalingsmend] öffuerst beffallingsmand R 278, 4
 dett hertogdömmen] rett. af udg. ~ R; hertogdömmen S; hertogdömmet rett. mH
 278, 6 en anden] thend anden R 278, 12 redtzherr] raadtzherr R 278, 25
 art] actt R 278, 28 ff. *marginalnoten*] R; mgl. S 279, 23 retzherr] R;
 retzherr S; den retzherr rett. mH 279, 24 att] mH; opr. *læsemåde usikker*
 279, 25 ankomne] R; ankomme S 279, 27 liunis] liunthis R 279, 31 lomt
 (*bis*)] *måske af skriveren* rett. til lome; lomtt R 280, 13 Frantzöber] rett.
 mH; Frantzoner S 280, 20 vell uore] wore well R 280, 24 lille] mH;
 mgl. S 280, 31 oc betalde] *hs. har oc oc betalde* 280, 34 iij] rett. mH *fra*
 iij 281, 12 Nogen] Mongen R 281, 23 nedlegge] mH; indlegge S 281, 28
 de] thet R 281, 32 f. Ligny] *måske har* S Lyny 282, 5 offueruælde] rett.
 af udg.; offuælde S 282, 10 hundritt] mH; mgl. S 282, 19 ligen] *således*
vistnok opr.; lige rett. mH 282, 29 Piennes] rett. af udg. ~ *den franske text*;
 Gennes S R 282, 30 igienn] rett. af udg. ~ R; och igienn S 282, 31 lage]
 R; lagde S; saae mH 283, 15 denum] mH; kongen S 283, 17 lig] mH;

mgl. S 283, 17 *emoed*] *mH*; *opr. læsemåde usikker* 283, 19 [*kulde*] [*schulde*
 och *R* 283, 22 *dagtingnin*] *vistnok först af senere hånd (mH?) rett. til dag-*
tingen 283, 27 [*aa*] *mgl. R* 283, 28 *noged*] *R*; *megid S* 283, 37 *vilde*] *wilte mH* 284, 6 *marg. xiiij*] *R*; *iiij S (jfr. de oplysende noter)* 284, 8 *marg.*
etc.] R; *eam S* 284, 9 *en*] *mgl. R* 284, 10 *forftaar*] *rett. mH*; *ftaar S*
 284, 17 *de*] *rett. af udg. ~ R*; *den S* 284, 21 og 21 *marg. Thurin*] *rett. af udg.*;
Thurim S 284, 32 *altflammen*] *rett. af udg. ~ R*; *altflammen fra S* 284, 36
Thurin] *rett. af udg.*; *Thurim S* 286, 7 *helligste*] [*chicheligste R* 286, 9 *uid*
Rom] *wed thenum aff Rom R* 286, 12 *j*] *mgl. R* 286, 18 *marg. forllag*] *R*;
forllas S 286, 30 *haffde*] *hs. har haffde haffde* 286, 32 *hand*] *R*; *de S*
 287, 8 *Oreliers*] *mH*; *opr. læsemåde usikker* 287, 14 *wdj*] *mH*; *opr. læsemåde*
usikker 287, 34 *kongens*] *rett. af udg.*; *kongers S* 288, 23 *dett*] *vistnok af*
mH rett. fra den 289, 10 *ieg*] *att ieg R* 289, 10 *Oc*] *Da mH* 289, 24
Mett] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 289, 31 *f. marginalnoten*] *R*; *mgl. S*
 290, 14 *gjerne villed*] *willed gjerne R* 291, 15 *giord lammesteds*] *lammesteds*
giortt R 291, 20 *de*] *mH*; *mgl. S* 291, 21 *bedriff*] *måske först af mH rett.*
fra bedröfft 291, 31 *iblant*] *emellum R* 291, 31 *alt*] *mgl. R* 291, 31 *marg.*
Herren] *Huer R* 291, 34 *dennom*] *mgl. R* 292, 30 *oc*] *och laa R* 292, 30
egne] *måske egen* 293, 1 *befalnings*] *beffallinngers R* 293, 11 *fra*] *for R*
 293, 13 *er*] *R*; *en S* 293, 17 *den vile*] *the wife R* 293, 20 *haffde*] *haffue R*
 293, 20 *f. arbeider*] *fleber och arbeyder R* 293, 21 *marg. herrerne*] *herrer R*
 293, 31 *oclaa*] *mgl. R* 294, 8 *VI*] *mH*; *VII S* 294, 8 *marg. afflindis*] *måske*
en forskrivning; *afflinndig R* 294, 15 *bliffue*] *bleffue R* 294, 16 *mongen*
förste] *monge förster R* 294, 27 [*kiede*] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker*
 295, 1 *latt*] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 295, 1 *Alepoc*] *Alepot rett. mH*
 295, 6 og 295, 8 og 296, 2 *Entranges*] *Entrages rett. mH (rigtigere form)* 295, 24
thill] *R*; *mgl. S* 295, 26 *thulinnd*] *R*; *mgl. S*; *m (?) mH* 296, 4 *dett*] *rett.*
mH; *opr. læsemåde usikker* 296, 5 *Montpenlier*] *rett. af udg.*; *Montpenlioc S*
 296, 17 *marg. pant*] *part R* 296, 20 *laa paa*] *paa laa R* 296, 22 *der*] *rett.*
af udg. ~ R; *det S* 296, 27 *marg. herre*] *herrer R* 296, 28 *ting de*] *rett.*
mH; *ting S* 297, 2 *eblant*] *rett. mH*; *eblatt S* 297, 7 *kunde opdriffue i*] *R*;
kundriffue i S; *kunde riffue lamens j rett. mH* 297, 23 *hörlome*] *mH*; *opr.*
læsemåde usikker 297, 32 *haffde*] *rett. mH*; *haffue S* 298, 3 *thenom*] *R*;
hannom S 298, 4 [*om*] *R*; *mgl. S* 298, 6 *fiendens*] *fiendernis R* 298, 10
aff Guienne] *Aquitania R* 298, 11 *raade*] *R*; *vande (?) S* 298, 20 *huilcken*] *rett.*
af udg. ~ R; *huilcke S* 298, 23 *den*] *rett. mH*; *de S* 298, 24 *alle*] *and*
re R 298, 29 *ij*] *R*; *ij S* 298, 30 *iiij*] *R*; *iiij S* 298, 35 *nød*] *nød wor*
rett. mH (der åbenbart har overset det foranstående i) 299, 7 *veigne*] *weig*
mH 299, 36 *motte dog milte*] *milte dog R* 300, 1 *oc*] *mH*; *mgl. S* 300, 17
tornerer] *tornerenn R* 300, 23 *riigt*] *mH*; *rigitt S* 300, 33 *end*] *R*; *mgl. S*
 301, 3 *begiere*] *rett. mH fra gegiere* 301, 4 *fienden*] *rett. mH fra fiende*
 301, 6 *er icke*] *iche er R* 301, 10 *holdis*] *S har hold, med sidste streg i d*
forlænget under linjen 301, 14 *der*] *ther lom R* 301, 16 *for*] *lom R* 301, 20

ij] **mH**; *opr. læsemåde usikker* 301, 21 ett] **mH**; i (?) **S** 301, 33 hans] lin **R** 301, 36 tenckte] *rett. af udg.* ~ **R**; tencke **S** 302, 7 er] **R**; en **S** 302, 8 ij] **R**; ij **S** 302, 9 fod] **R** ~ *den franske text*; *mgl. S* 302, 13 stor] *mgl. R* 302, 25 toge] thage **R** 303, 4 ij] till **mH** 303, 29 forhobedis] *rett. af udg.* ~ **R**; forhobendis **S** 303, 30 her] *mgl. R* 303, 37—304, 1 thill feide i Italien] **R**; *mgl. S* 304, 4 parti] *rett. mH fra varti* 304, 20 at] *mgl. R* 305, 6 *marg.* Aarlager] Aarlage **R** 305, 10 det] *rett. af udg.* ~ **R**; der **S** 305, 12 [che] **R**; *mgl. S* 305, 12 Genuæ] Genua **R** 305, 13 megen] *således vistnok opr.*; mögen *rett. mH* 305, 14 da] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 305, 29 tog] indthog **R** 305, 34 det] ther **R** 306, 1 cardinalens] **R**; cardinalen **S**; cardinalen till *rett. mH* 306, 7 feil] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 306, 12 ahnflag] **mH**; flag **S** 306, 14 lom] *mgl. R* 306, 18 megit haffde] haffde megid **R** 306, 23 alle] all **R** 306, 29 anlaage] laage **R** 306, 36 ij] **R**; ij **S** 307, 7 ij] **mH**; *mgl. S* 307, 14 fenedilke] thet fenedilche **R** 307, 24 f. [kade oc Baa] och laa [chade **R** 308, 16 megid] mange **mH** 308, 16 [orger] [orrig **R** 308, 16 *marg. större*] store **R** 308, 22 wnthe] **R**; *mgl. S* 308, 36 kommen] wor kommen *rett. mH* 309, 10 enda] **R**; *mgl. S* 309, 26 Deß] Deßligest *rett. mH* 310, 1 der] den **R** 310, 18 ff. *marginalnoten*] **R**; *mgl. S* 310, 33 beledde] befodde **R** 311, 10 Oc] *mgl. R* 311, 23 vor icke] icke wor **R** 313, 20 f. Och att bemelthe kong] **R**; *mgl. S* 313, 21 drotning] drotningen *rett. mH (jfr. forrige note)* 314, 7 sin] hindis **R** 314, 16 tid] thid long **R** 314, 28 *marg. megen*] *det sidste bogstav er bortskåret ved indbindingen* 315, 5 kort] kortt thid **R** 315, 6 spanlk] *rett. af udg.*; spanck **S** 315, 9 f. thill hoßbonnde i Portugall] **R**; *mgl. S* 315, 22 noged] **R**; meget **S** 315, 28 di] *mgl. R* 315, 30 fröikens] **mH**; fediskens **S** 315, 33 er icke] icke er **R** 315, 34 Spanier] *rett. af udg.* ~ **R**; Spanien **S** 316, 4 fremmid] ett fremmid *rett. mH* 316, 17 maanidtz] maaneders **R** 317, 16 forltyrede] *rett. mH*; forlkyrede **S** 317, 18 haffde] haffde och **R** 317, 22 dennom] hanum **R** 318, 10 paa det tog] *mgl. R* 318, 21 hoß] **R**; *mgl. S* 318, 34 f. thil-lamen] **R**; *mgl. S* 319, 9 maader] maade **R** 319, 20 belynderlig] lynderlig **R** 319, 33 thill] **R**; *mgl. S* 320, 8 alldrig] **mH**; *mgl. S* 320, 13 auffrild] aprilis **mH** 320, 18 f. tilfforn hafft] hafft thilfornn **R** 320, 22 emod] *kun bevaret som kustode* 320, 28 hellinde] med hellinde **R** 321, 3 liggindis] ligge **R** 321, 18 *marg. Hieronymus*] **mH tilføjer**: Sauoranola (*sic!*) 321, 25 f. *marginalnoten*] **R**; *mgl. S* 322, 1 med] **R**; mod **S** 322, 14 fore] *vistnok rett. mH, måske fra fare* 322, 23 paa] och allt paa **R** 323, 2 *marg. trachter*] vachter **R** 323, 2 andre] the anndre **R** 323, 14 en] *mgl. R* 323, 15 vilde] *rett. af udg.*; vilde vilde **S** 323, 36 [and] **R**; *mgl. S* 324, 23 begyntis] begynnthe **R** 324, 26 hommes] *rett. mH*; *opr. læsemåde usikker* 325, 14 *marg. haardhed*] **R**; haanhed **S (jfr. flg. note)** 325, 15 haardhed] *vistnok af skriveren selv rett. fra haanhed* 325, 15 at vere] *rett. mH*; at vere at vere **S** 325, 21 oc [kade] *kun bevaret som kustode* 325, 23 endnu] *rett. af udg.*; endnu **S** 325, 26 ij] wed] **R** 325, 28 aff] **R**; *mgl. S*

326, 3 Martellus] *rett. mH*; Marcellus **S** 326, 9 Meroneus] Meroueus *rett. mH* (\neq 326, 18; 326, 23; 326, 24) 326, 9 marg. aff] i **R** 326, 19 xij] *rett. af udg. \sim den franske text; hss. har xj* 326, 29 1498] **R**; 1499 **S** 326, 32 kong Carll VI] **R**; *mgl. S* 326, 35 Finis] *derunder i R, vistnok med senere hånd,*
S Ende 327, 1 *For det sidste stykke er kun ét hs. (S) bevaret* 327, 10 Pannonia] Pannoniam *rett. mH* 328, 19 Loduig] *rett. af udg. \sim Sleidani text;*
 Carl **S** 328, 19 xij] *herover har mH sat en stjerne og i marg. skrevet: vide an 12 (jfr. forrige note)* 329, 21 tyrklke] *måske af en senere hånd rett. fra tylke* 330, 29 Samum] *rett. mH; opr. læsemåde usikker* 331, 26 kalldis] **mH**; *mgl. S* 333, 20 1509] *rett. af udg. \sim Sleidani text; 1519 S* 333, 28 f. *Herudfor skriver mH i marg., gældende hele det sidste stykke: (dette maa wdj trycken bliffue wde).*

KOMMENTARER

FØRSTE BIND

- 5, 15 VII. Jt regifter] Se beskrivelsen af hs. S.
- 5, 20 En sum paa her Angeli Catthi etc.] Dette stykke er helt forsvundet fra hss.; en levnedstegning af Cattho findes første gang ved Denis Sauvage's udgave af Communes (første tryk 1552), men den optoges derfra i adskillige senere optryk af Selves-udgaven, som Hans Mogensen benyttede (f. ex. i optrykket af 1567).
- 7, 14 en wlærdt mand, som icke forstoed latinen] Se II 332, 22 f.
- 7, 25 f. Communes har stilet sine memoires til Angelo Cattho (se fortalen I 17 ff. og registret under „Cattho“); men det er sikkert, at denne aldrig nåede at få udarbejdet det værk, han ifølge Communes samlede stof til. Bogen om Carl VIII er iøvrigt aldrig kommet ærkebispens i hænde, da han døde i 1497 og Communes først blev færdig det følgende år.
- 8, 17 Johannes Sleidanus, fremragende tysk historiker, † 1556. Hans hovedværk „commentarii de statu religionis“, der et par gange citeres i marginalen, var i århundreder den mest benyttede fremstilling af Reformationstidens historie og er overraskende ved sin forstandige benyttelse af utrykt stof. Hans bearbejdelse af Communes udkom første gang 1545 og har oplevet mangfoldige optryk; forinden havde han foretaget en lignende bearbejdelse af Froissard.
- 8, 18 f. Caspar Hedion var professor i theologi i Strassburg. Hans oversættelse af Sleidanus' bearbejdelse udkom første gang 1551—1552. Den her omtalte senere udgave (med en fortale og forklaring af Michael Beuther von Carlstatt, discipel af Luther og Melancton, prof. i historie i Strassburg) kom i 1566.
- 8, 24 Renecke foß] En yndet folkebog; den oversattes i 1555 fra plattysk af Herman Weigere („En Ræffue Bog“, genudgivet af Niels Møller blandt Det danske Sprog- og Litteraturselskabs skrifter).
- 8, 25 Faustus] Ligeledes en folkebog, der første gang udkom på tysk i 1587 og allerede i 1588 forelå i dansk oversættelse („Historia om D. Johan Fausto den widbercyctede Troldkarl“. Se Nord. Tidsskrift för Bok- och Biblioteksväsen III 203, 1916).
- 11, 19 ff. Man kan ikke sammenligne Communes' stilling med greven af Saint-Pol's. Den sidste hørte til de fyrstelige lensmænd og stod i feudalkrigen 1465 (krigen for det mene bedste) ikke i hertug Carls tjeneste, men var hans forbunds-fælle.
- 11, 26 ff. Hvad her siges, gælder netop ikke Communes. Morgenen efter hans natlige flugt i 1472 konfiskerer hertug Carl alle hans besiddelser og ejendele („au moyen de ce qu'il s'est . . . rendu fugitif au parti à nous contraire“), og

- endnu ved våbenstilstanden i 1475 undertages Communes udtrykkelig fra overenskomsten (art. 4).
- 11, 32 I memoirerne optræder både brødre af connétablen (Jacob af Saint-Pol og herren af Hautbourdin) og sønner (greven af Roussy og Peder af Saint-Pol) i burgundisk tjeneste, men som ganske selvstændige personer. Da hertug Carl under Somme-kampene i 1471 truer med at beslaglægge connétablens godser i Burgund, kan denne svare med at beslaglægge en besiddelse, som hans egen søn Johan indehavde inden for daværende fransk territorium.
- 12, 32 hundrede aar siden, oc enda femb, oc paa dett siette] Den omtalte sendefærd finder sted i 1472, og Hans Mogensens oversættelse bærer året 1574 på titelbladet. Sådanne kronologiske fejlregninger er imidlertid for hyppige, til at man heraf tør slutte noget om en senere affattelsestid for fortalen.
- 13, 15 ingen feide] En mærkelig tankeløshed. Communes forlader hertug Carl just som han efter det forgæves angreb på Beauvais drog brændende og hærgende ind i Normandiet, således som det skildres i slutningen af fjerde bog. Den omtalte fredsaftale blev til intet på grund af hertugen af Guiennes uventede død, der helt ændrede situationen (se I 190, 22).
- 13, 25 herren aff Cordes] Se II 20f., hvor Communes selv objektivt leverer forsvar og anklage.
- 14, 14 f. siddet med hannom thill bords] Se I 233, 13. 250, 37. II 9, 33.
- 14, 16 klæd lige wed maiestaten [ellff] Se I 248, 3.
- 14, 17 f. forlentt legatzuife] Se II 77—81.
- 15, 19 Flanderns statsretlige forhold til Frankrig er svævende i det 15. årh.
- Det var gammelt fransk len, men Burgunderhertugen respekterede ikke dette, og ved flere fredsaftaler, også for Madrid-freden af 1526, der nedenfor omtales, således ved overenskomsten i Péronne 1468, erklæres Flandern for uafhængigt af det franske parlament, hvilket dog ikke forhindrede den franske konge i alligevel at kræve sin ret respekteret.
- 15, 26 Comminej bog] I 150, 10.
- 16, 1 ff. Der hentydes formodentlig særlig til den store opstand i Gent 1540, der — rigtignok forgæves — søgte støtte i Frankrig.
- 18, 32 affbreck, skade oc sorrig] Se herom II 332, 28 ff. og udgiverens biografi af Communes i indledningen til dette bind.
- 20—22 Dette afsnit er en oversættelse af Sleidanus' register til sin oversættelse.
- 25, 8 hertog Carll aff Burgundien] Således kalder HM. ham overalt, men hans titel var på dette tidspunkt greve af Charolais, som Communes også benævner ham. Først i 1467 blev han ved faderens død hertug af Burgund.
- 25, 15 Carll, der han vaar i Holland] Derhen var han flygtet fra Burgunderhoffet på grund af de herrer af Croy's konspirationer mod ham (jfr. I 28—29 og II 118, 25).
- 25, 17 Bastarten af Rubempré var en slægtning af herrerne af Croy.
- 25, 28 greffuedöme Burgundien] Medens hertugdømmet Burgund (nuv. Bourgogne) var fransk len, var grevskabet (nuv. Franche-Comté) len af den tyske kejser. Det knyttedes først varigt til Frankrig ved freden i Nimwegen 1678.
- 26, 3 den mest mistanckefulde förftinde] Det var intet under, hvis hertuginde Isabella med årene var bleven skinsyg, Philip havde så vidt vides o. 20 maitresser

- og ligeså mange uægte børn, hvoraf flere optræder nedenfor.
- 26, 13 den tid han vaar til Tours hoff kongen] Det var i 1461 kort efter Ludvig XI.s tronbestigelse; ved samme lejlighed var det at han udnævntes til guvernør af Normandiet (ndf. l. 32).
- 28, 15 f. de herrer aff Croy oc . . . de aff Chimay] Skal være: „de herrer af Croy og Chimay“. De to brødre var førere for den mægtige slægt Croy, hvis separatistiske og landsforræderiske planer retfærdiggør Carls optræden. Det er rigtigt, at de bærer ansvaret for tilbagesalget af Somme-stæderne, — de var uden tvivl bestukket af Ludvig XI.
- 29, 10 huilcken sølter] Agnes af Burgund (kaldet Madame la Grant) g. m. hertug Carl af Bourbon. Hun havde flere sønner end den ene Communes nævner; i det følgende omtales tre, Johan, der var bleven hertug efter faderen, Carl, kardinal og ærkebisp af Lyon, samt Peder af Beaujeu, der arvede hertugtitlen efter broderens død og gennem sit ægteskab med Ludvig XI.s datter Anna blev formynderregent i Carl VIII.s mindreårighed.
- 30, 28 den gamle krig imellom Franckerige oc Engeland] Dermed forstår Communes den anden hoveddel af Hundredårskrigen, der begynder 1415 og fortsættes nedover til 1453.
- 30, 30 oc hertog Philippus wor i forbund med hannem] Efter at de franske i 1419 havde myrdet hertug Johan den uforfærdede på Montereau-broen, sluttede hans søn Philip sig til Englænderne indtil freden i Arras 1435.
- 31, 5 i 36 aar] Skal være o. 30 år, 1435 — 1465.
- 31, 22 nu] o. 1489.
- 31, 23 deris store wlycke] fr. „cecy“ o. den ufred, som her omtales. Deres store ulykke kan ikke siges at begynde før i midten af 1470erne.
- 31, 25 Karbad oc anden höytid med quindfolck] Badstuerne var i denne tid tilholdssteder for en omsiggribende letfærdighed, som tilsidst fik øvrigheden til at lukke dem. At gå i bad med sin elskerinde var meget yndet, og scener af denne art fremstilles ofte på tidens galante billeder.
- 33, 1 ilde belönnid] Nantouillet, der allerede i 1465 udnævntes til grand maitre d'hôtel (ypperst hoffmester), anklagedes siden for forræderi og halshuggedes 1468.
- 34, 10 broder] Skal være: brødre (jfr. noten til 29, 10).
- 36, 13 rigens ordentlige oc lkrieffne krigsfolck] Det er ordonnanskompagnierne, de stående afdelinger som Carl VII organiserede på grundlag af generalstændernes bevilling af en fast årlig skat (taille).
- 36, 15 f. krigsfolckedt . . . Arriereban] fr. „l'arriereban du Dauphiné“. A. betegner egentlig undervasallernes lensydelse, men hos Communes hele lensopbuddet (hvis fuldstændige navn ellers er „ban et arriereban“). HM. opfatter det (se I 194, 8 marg.) som „den veldige hob“, hovedstyrken, i modsætning til fortroppen (arriereban — avantgarde!).
- 37, 2 Den 27 julij] Skal være: den 16. juli.
- 37, 22 som vor hannom med giffuen aff den stad Pont S. Maxence] Misforstået af HM.; skal være: som havde overgivet byen (nl. til Burgunderne).
- 37, 30 [piud] fr. „pal“, snarere pæl eller stok.
- 37, 34 alle [kulle fette fod til iord] Fra det 14. årh.s midte (slaget ved Crécy) var det bleven skik, at ridderne sad af

- og kæmpede til fods; de opildnede derved de menige fodsoldater, men utvivlsomt svækkede de tillige deres egen slagkraft — hvorfor man også i det 15. årh. ofte igen opgiver denne kampmåde.
- 38, 1 her Philippus aff Lalain] Der er her udfaldet noget enten af HM.s forlæg eller af hans egen text. Philip er ikke herren af Cordes' broder, men Commynes meddeler om ham: „Philippe de Lalain s'estoit mis à pied: car entre les Bourguignons etc.“
- 38, 4 illa delbædre] Herefter har Commynes: „et tenoient cela des Anglois (nl. den skik at bruge afsiddet rytteri), avec lesquelz le duc Philippe etc.“
- 38, 5 f. i XXXII aar] Philip deltog kun i krigen fra 1419 til 1435. Jfr. II 7, 32.
- 38, 13 ff. De her nævnte begivenheder strækker sig over mange år. Henrik VI bliver som spædt barn konge i 1422 og kronet 1431 i Paris. Borgerkrigen begynder omkring midten af århundredet (Rosekrigen 1455—1485), og Yorkerne kom til Roret i 1461.
- 39, 4 lkøtter, lom ere i stedze befollling] fr. „archiers d'ordonnance“, hvormed må menes de skytter, der hørte til hver af ordonnanskompagniernes „lanser“. Jfr. noten til I 148, 32 f.
- 39, 5 meged affholne] HM.s textudgave har måske haft „favorisez“ istedetfor „orfaverisez“ ɔ: i forgyldte rustninger (det må erindres at ordonnanskompagnierne så godt som udelukkende rekruteredes blandt adelen).
- 39, 9 f. ypperste køgemestere] Således oversættes overalt det franske „grand écuyer“, overstaldmester, og „maitre d'hôtel“, hofmester.
- 39, 11 bro] fr. „pavoys“, ɔ: skjold. Pavesen var et stort skjold, ofte af mands-
højde, som skytten kunde stille foran sig, mens han skød.
- 40, 19 f. Det er en almindelig klage i denne tidsalder, at lensopbuddets riddere eller gendarmen ikke fungerer tilfredsstillende på grund af deres manglende uddannelse og ufuldstændige udrustning. Ved oprettelsen af ordonnanskompagnierne søger man at forbedre den slette disciplin.
- 40, 22 f. Om hertug Carls senere oprettelse af ordonnanskompagnier efter fransk forbillede se I 159 og 187—188.
- 40, 25 f. Efter Carls død splintredes Burgunderriget; endnu da Commynes i 1489 skrev dette, var bægge de burgundiske provinser samt Artois og Picardiet i fransk besiddelse, og Flandrerne nægtede at adlyde de nye burgundiske herrer.
- 42, 22 droft] fr. „escuyer trenchant“. Her tænkes utvivlsomt på „le premier écuyer tranchant“, hvis opgave var at føre den fyrstelige standart, og som derfor fulgte umiddelbart efter fyrsten. Oversættelsen er for så vidt berettiget, som grundbetydningen af bægge ord er den samme, taffelmester el. lign., men drostens stilling er dog i den senere middelalder langt mere betydningsfuld. (Det ses iøvrigt af varianterne hertil og til II 58, 27, at skriverne ikke har forstået ordet „drost“, det var da kun kendt af de lærde).
- 44, 24 f. Da mente de Frantzoler lom vore dragne der fra] Således efter den franske texts „cuidoient les François [que]“, men der bør læses „cuydoient“ alene eller „cuydions“, idet subjektet er Burgunderne. Jfr. 46, 27.
- 46, 37 villed, at wi — 47, 2 en time tilforn] Således forsøger HM. at få en mening ud af sin forvanskede text. Efter Mandrot's textudgave kan oversættes: „og der var mange folk som nu

- sagde at vi skulde give os efter fjenden, men en time tilforn havde været meget nedtrykte. Jeg havde en hest etc."
- 47, 22 hoffkledning] fr. „hocqueton" : en kappe eller overtræksskjorte som herolderne bar med deres herres våben broderet over brystet.
- 47, 30 f. i den fted at] Tilføjet af HM.; jfr. flg. note.
- 47, 31 nøttig i krig] Måske har HM.s textudgave haft „utile", men den rigtige læsemåde er „inutile", : uvirksom for krig; den flg. sætning skulde i fortsættelse deraf være oversat: og holdt ikke af nogen ting som dertil hørte.
- 48, 2 hans forfædre] Jfr. I 266.
- 48, 4 til krig] De franske texter har: „pour belles et grosses villes". Det er måske „belles", der hos HM. er bleven til krig.
- 48, 12 VII aar] Fra 1465 til 1472, da Commines gik i Ludvig XI.s tjeneste.
- 49, 7 Carl VII erobrede Normandiet i 1449 og indlemmede det 1452 i den franske kronas lande.
- 49, 14 kongens befolling] : ordonnanskompagnierne, se noten til I 36, 13.
- 49, 17 pantzerliorter eller [kinneharnisk] Se noten til I 55, 34.
- 50, 2 hand] Således den benyttede } text, men alle senere udgaver har rigtigere „de" (om fangerne).
- 51, 37 de gamle krig] Se noten til I 30, 30.
- 52, 9 sin moders lide] Isabella af Portugals forældre var kong Johan af P. og Philippa af Lancaster, datter af Johan af L., stamfader til kongelinjen.
- 52, 20 monge aar] I 1468 ægtede Carl Margrethe af York (hans tredje hustru).
- 52, 21 f. det engelske orden] Hosebåndsordenen, som Carl modtog i 1470.
- 53, 7 tuende] Skal være: disse tuende.
- 53, 15 rosen] fr. „la goutte" : gigt.
- 54, 26 denne dag gubernator i Burgundien] nl. for den franske konge; Burgund indtoges efter hertug Carls død som forfaldet len, og Baudricourt, der var gået i Ludvig XI.s tjeneste, indehavde guvernørstillingen til 1488, da han forfremmedes til maréchal. Inden det tidspunkt er altså dette afsnit skrevet.
- 55, 34 f. pantzer harnisk] fr. „brigandines", der ikke var et panser- men et pladeharnisk, bestående af små plader som nittedes under et overtræk af læder eller et finere stof som silke eller fløj. Efter det onde rygte, der gik om de to hertuger, bar de altså en sådan trøje med de behørig nitnagler men uden de tunge plader nedenunder.
- 56, 28 Oc findis etc.] Det flg. stykke er udtværet og misforstået af HM.; meningen er ikke, at man selv sælger sit embede, men at kongen sælger det. Modificeret kommer oversættelsen til at lyde: „Og findes der befalinger, som ingen besolding have, hvilke sælges for 800 kroner; og andre som have besolding vel ringe og kunne sælges dyrere end besoldingen sig i 15 aar kan beløbe. Her af kommer det, at ingen takker af eller vil opsige sit embede. Og dette er en ting som parlamentet støtter (nl. at man forbliver i sit embede); det er og vel og billigt, men det rammer ogsaa saa godt som alle." Med det sidste sigtes uden tvivl til en strid om parlamentsrådernes uafsættelighed, der førtes i Ludvig XI.s tid. Kongen bevilgede dem i 1467 denne ret (der nødvendigvis var en følge af uskikken med embedssalget, som dog på denne tid kun er i sin vorden), men han krænkede den ofte siden.
- 57, 5 Att ieg her etc.] HM. tværer atter, fordi hans text er forvansket. Commines skriver: Jeg taler om disse embeder,

- fordi de får folk til at ønske omvæltninger, og ikke alene i vor tid, etc.
- 57, 31 [log liden haanden aff dennom] idet Philip i Arras (1435) kom overens med de franske uafhængig af det bristede forlig mellem England og Frankrig.
- 58, 6 krig] Rosekrigen mellem Lancaster og York, 1455—1485.
- 58, 12 Om Henrik VI.s sidste tid og død se I 173 og 180. Han afsattes og fængsledes i 1461, dræbtes 1471.
- 58, 15 alle, lom flagne vore, bleffue halshugne] Denne drastiske misforståelse skyldes en fejl i den franske text, der har „tous morts“ istedetfor „tout mort“ (sc: eurent les testes trenchées luy et le conte Warvyc). Sætningen er iøvrigt uheldig fra Communes' side. Richard af York faldt 1460 ved Wakefield, Warwick først 1471 ved Barnet (og uden at blive halshugget!). Måske har C. tænkt på Warwicks fader, Richard Nevill, greve af Westmoreland, der fangedes ved Wakefield (II 120, 10) og halshuggedes dagen efter.
- 58, 19 en slachting] Slaget ved Ludlow 1459. HM. er her ved et tilfælde kommen til at forbedre Communes, der fremstiller det som om Warwick's flugt med Edward skete efter slaget ved Wakefield, hvad oversætteren ikke har kunnet forlige med den — urigtige! — beretning om W.s fald i samme slag; han har derfor l. 17 „haffde tilforn ført“ istedet for textens „førte“ og l. 19 „en slachting“ for „slachtingen“.
- 58, 32 Linchestre] Skal være „Gloucester“.
- 60, 21 droge försterne etc.] fr. „Ainsi s'en retournerent demourant en grand' pratique“. Subjektet er de parisiske sendemænd.
- 61, 10 skötter] fr. „francs archiers“. Det oftere omtalte friskyttekorps var oprettet af Carl VII i 1440erne ligesom ordonnanskompagnierne; det dannedes ved regelmæssig udskrivning, således at hvert sogn stillede 1 mand, der fritoges for skatter (deraf „friskytte“). Korpset kom snart i vanry for sin udisciplinerthed.
- 61, 26 f. Franciscus Sforza's hjælpekorps gik over den franske grænse i samme måned som slaget ved Montlhéry stod, juli 1465. I marts det følgende år dør hertugen, og korpset drager kort efter hjem.
- 62, 20 ff. Communes var paa Tournelleslottet sammen med kongen i vinteren 1474—1475. — De omstændigheder, der bragte C. i fængsel efter kong Ludvigs død, er omtalt i den foranstående biografi af ham. Han sad først et halvt år i fangelslottet Loches sydøst for Tours, og derefter (fra juli 1487 til marts 1489) i Paris „en la haute chambre de la tour carrée de la conciergerie du Palais“, som det hedder i aktstykkerne, 3: i Conciergeriet ved det til parlamentet overladte kongelige Palais på Seinesøen (nu „Palais de justice“).
- 63, 3 f. fruer och jomfruer oc qvinder] Det er det franske „dames“ der her og andensteds volder HM. så meget besvær.
- 64, 4 raadhufllet thill Conflans] Med „l'hôtel de C.“ menes sikkert Burgunderhertugernes slot der.
- 66, 21 f. Høffuitßmendene kaffe etc.] fr. „et faict les bendes et les rooles de ceulx qui devoient passer“ 3: efter at afdelingerne var formeret og der var taget register over, hvem der skulde drage over.
- 70, 10 min tunge haffuer giort mig stort lkaade] Ludvig XI var berygtet for sin uhyre talestrøm, de fremmede gesandter kunde under deres audienser ofte have vanskeligt ved at få et ord indført (La-

- visse: *Histoire de France* IV 2, 330); se et andet eksempel I 252 f.
- 70, 20 f. Nærmere herom II 116—117 og 292—293.
- 70, 26 heffungerighed] Commynes hentyder ofte til de masseafskedigelser og forfølgelser Ludvig XI foretog umiddelbart efter sin tronbestigelse; som han havde levet i fjendskab med sin fader, turde han heller ikke lide på dennes mænd. Først siden søger han atter at vinde dem for sig, en for en.
- 71, 34 flott holl S: Anthonij port] Det er den berømte Bastille, opført i sidste halvdel af 1300erne.
- 72, 11 slott Boys de Vincennes] Skal være: Vincennes-skoven (ved V. slot).
- 72, 25 tuctemelter] fr. „conducteurs“ s: kondottierer.
- 73, 26 lkinnendis] Den benyttede texts „luysant“ er sikkert en forvanskning af andre texts „l'usance (de ceste maison)“.
- 75, 15 tre maaneder] S. 84, 20 siges ni måneder (jfr. marg.). Det skete imidlertid i høsten 1463, altså 2 år før.
- 75, 20 fluctig] Jfr. noten til 70, 20.
- 76, 2 hans søfter till echte] Carl var i 1439 bleven formælet med Catharina af Frankrig, Carl VII.s datter, som allerede døde i 1446, da Carl var 13 år, hun selv 18 år gammel.
- 79, 5 her offuen] Se 67, 31 og 77, 18.
- 79, 27 ihuor føie det er achtendis] Den franske text har tvertimod „det (nl. Normandiet) er af stor betydning, og der opkræves der store skatter“. Commynes opgiver meget rigtig Normandiets skattebeløb til 950,000 fr. (HM. 900,000), hvilket omtrent bliver $\frac{1}{4}$ af hele rigets skat, medens hertugdømmet kun udgjorde $\frac{1}{10}$ af rigets område.
- 79, 34 liden] nl. i jan. 1466, da Ludvig XI tog Normandiet tilbage fra sin broder.
- 79, 35 Hand] nl. Jacob af Brézé.
- 81, 9 byen] Nogle ord er herefter udfaldet, måske allerede i det benyttede tryk af den franske text: „for enden af en grav“; jfr. s. 64—65 hvor disse anlæg er omtalt.
- 81, 23 Carls dend VII tid] Det var i Carl VI.s tid, men ganske vist på dauphinens anstiftelse.
- 82, 20 by i Lothringen] Det var Épinal, en gammel fristad eller republik som i 1444 havde givet sig under Frankrig for at finde beskyttelse mod bispen af Metz. Siden havde Ludvig XI overdraget den til maréchal'en af Burgund, men befolkningen nægtede at anerkende ham; det var dog først i aug. 1466, at byen overdroges Johan af Calabrien, den lothringske hertug.
- 84, 20 marg. Supra] Se 75, 15 og noten dertil.
- 84, 22 feidet hans fader] Ludvig havde bevæget Liègerne dertil ved at give dem falsk besked om den politiske situation i Frankrig; ved freden i Conflans svigtede han dem fuldkommen på trods af sit løfte.
- 84, 25 kunde de] Den benyttede text har „ilz peurent“, bedre texter derimod „il peult“; ialdfald må sætningen forstås om hertug Carls expedition.
- 84, 28 Freden i Saint-Trond, decbr. 1465. Liègerne havde allerede inden Carls ankomst lidt et blodigt nederlag ved Montenacken, 22. oktbr. 1465.
- 85, 22 marg. Umiddelbart sydøst for Rouen lå på S. Kathrinebjerg et befæstet Benediktinerkloster.
- 88, 7 lagd haffuer] Se 68, 6.
- 88, 25 end till at forhuerffue de andris naade] Skal være: „og til at erhverve deres naade“. (Fejlen skyldes delvis den franske text).

89, 11 dinanderj] Dinants betydning i denne håndværksgren var i middelalderen så stor, at „dinanderie“ i den kunstindustrielle terminologi er blevet en fællesbetegnelse for alle middelalderlige kobberarbejder, uanset hvor de stammer fra.

89, 18 floden] ɔ: Meuse.

89, 24 huor stort had] Bouvignes var grundet som en konkurrent til Dinant i dens metalindustri. Dinanterne var nødt til at søge det ler, de skulde bruge til deres støbeforme, på den anden side floden; da greven af Namur forbeholdt dette for Bouvignes, lå heri en evig kilde til strid og had mellem byerne.

89, 32 flaged lig fra Løicke] I Liège rådede på den tid et revolutionært regimente; under ledelse af den neden omtalte Ras af Lintre (ellers kaldet: af Heer) havde man i foråret 1465 påtvunget landet en diktator eller mamburg, som adskillige stæder (som Huy og Dinant) ikke vilde anerkende; Dinant gav dog efter senere på året, nogen særfred vides den ikke at have sluttet, således som Huy; tværtimod var den Burgunderne mere forhad end nogen anden by, på grund af nogle personlige smæderier mod Burgunderhoffet, og Carl nægtede at optage den i Saint-Trond freden. (Se 84, 28 anm. og 90, 32).

92, 35 megit erred emod] Således efter den anvendte franske texts „fort yré contre“; rigtigere er læsemåden „tiré entre“ ɔ: kongen var draget imellem de to hertuger, havde adskilt dem.

92, 35 Brittanien] HM. glemmer derefter „og hertugen af Burgundien“ (jfr. l. 36 „diße hertoger“).

93, 34 Liny] Skal være: Huy. Denne by lå i bispedømmet Liège, men var på kant med det franksindede revolutions-

styre i hovedstaden og støttede bispen, som havde søgt tilflugt der.

94, 1 y de lmaa stæder i Lanto Løicke] fr. „sur les marches de Liège“ ɔ: på grænserne af Løicke, nl. om Løwen.

94, 20 den britanske fred] Det franske „la paix de Br.“ er sikkert en forvanskning af bedre texts „ledict pays de Br.“.

97, 9 f. den tijd vij møtte dennom] Se 91, 7.

100, 9 f. Engellke och Suitzer] De engelske bueskytters berømmelse stammer fra Edvard I.s walisiske krige (ca. 1300) og hævder sig under de langvarige kampe i Frankrig, hvor de gang på gang gør udslaget. De schweiziske hellebardister og lansenerer besejrer i det 14. årh. flere gange de østrigske riddere, men stod først på Communes' tid efter sejrene over Burgunderne på toppen af deres berømmelse.

101, 2 Laitre] Skal være: Lintre. Ras af Lintre eller af Heer, en af førerne for det franksindede revolutionsparti, er allerede nævnt ovenfor i anm. til 89, 32.

101, 13 Mayne] En uheldig korrektur af oversætteren, hans franske text har det rigtige „Mouy“ (Colard de Moy).

102, 33 raadhuilet] Det er ikke dette men

bispens palads, der menes med det her og i det følgende bestandig nævnte „palais“ (jfr. l. 23 f.).

103, 11 grofflmæderne och guldlmæderne] Den benyttede text har ganske vist „orfèvres“, men de andre texts læsemåde „fèvres“ må bestemt foretrækkes. Thi det var sikkert i dette „smedelav“, at Hymbercourt trådte ind. Blandt byens 32 lav var det det fornemste, dominerende på samme måde som væverlavet i de flanderske stæder; det omfattede alle slags smede, såvel grovsmede som kandestøbere og våbensmede (byens

- våbenindustri stammer fra middelalderen), kun ikke guldsmedene.
- 103, 12 kiortell med farffue udi] fr. „robbe de liurée“. Også andensteds fra ved vi, at hvert lav havde sit livrée som bares ved højtidelige lejligheder.
- 103, 29 flydde] Ras af Lintre flygtede til Ludvig XI og trådte i hans tjeneste som kammerjunker.
- 106, 4 f. drog hand ind y byen] Indtoget fandt sted d. 17. november 1467.
- 106, 29 f. den stad i landit, lom haffde hannem allerkierist] Den havde støttet Carl i hans ungdom, da han måtte forlade sin faders hof. Jfr. II 118, 28.
- 107, 1 den tid de gjorde fred met hannom] Freden i Gavres 1453.
- 107, 29 andre steder [kulle tage exempell] Det gjaldt særlig Brüssel og Mecheln.
- 107, 34 lit folckis ord[prock] II 119, 2 opgives det at være et udsagn af Philip den gode.
- 108, 20 hertug Philippi tidt] Jfr. anm. til 107, 1.
- 109, 11 naar det kommer thill hande gierning] I det af HM. benyttede tryk må ordet „Dieu“ være udfaldet. Efter de ubeskadigede tekster lyder oversættelsen: naar guds hånd lægger sig derimellem.
- 109, 13 bandlette] Bisp Ludvig af Bourbon havde i 1461 lyst interdikt over byen, og dette bekræftedes af pave Pius II ved en bulle af 1. maj 1462.
- 110, 7 sommeren 1468.
- 111, 6 dog haffde hand] Communes skriver: dog fik hand (nl. Carl) ogsaa andre lige-saadanne breve andensteds fra.
- 112, 8 lende didt bispen] I stedet for „y envoya l'evesque“ har de bedre tekster „fit retirer l'evesque du Liège.“
- 112, 10 f. hertogens statthollere] Carl havde ved den sidste fredsslutning tiltaget sig titlen af „uindskrænket foged og skyts-herre“ og i forbindelse dermed så godt som hele den verdslige jurisdiktion; han var den faktiske men ikke den lovlige hersker. Den under alle revolutioner lige sorgløse biskopregent Ludvig af Bourbon, var politisk betydningsløs.
- 113, 12 enda i hans tieniste] Efter hertug Carls død gik herren af Cordes i Ludvig XI.s tjeneste, se II 20.
- 114, 4 Tydlske] Hermed menes ofte i dette værk Schweizere, — de hørte jo også, ialfald theoretisk, til det tyske rige indtil 1648.
- 114, 4 f. lom hertogen haffde kundlkaff med, bode i Sauoye oc i Burgundien] Communes skriver: som er naboer både til Savoyen og Burgund (Franche-Comté).
- 114, 6 f. herren aff Breße] Han havde i sin faders tid været fører for et nationalt savoyisk parti imod den overhåndtagende franske indflydelse.
- 115, 2 hans herberg] c: på slottet, således som han havde ønsket.
- 115, 14 y xvij aar] 1464 kom Communes til Burgunderhoffet; 18 år dertil giver kun 1482, hvilket passer dårlig med at denne del af værket skulde være skrevet i slutningen af 1480'erne, som ellers det meste tyder på.
- 118, 10 f. ihiellagen strax der effter] Se I 130, 21.
- 118, 15 f. Diße cannicker] Communes skriver „denne cannick“.
- 119, 10 en konge i Franckriige] Der sigtes til Carl den enfoldige, der i 923 blev fanget i et baghold af grev Herbert af Vermandois og siden holdtes i fangenskab til sin død 929, den sidste tid på slottet i Péronne.
- 120, 9 anden stedz] Se I 84, 4.
- 120, 17 ff. Voldgiftsmødet angående de spanske stridigheder fandt sted i 1463.
- 120, 22 forbund sammen kong effter kong]

Det var ved fransk hjælp at huset Trastemara kom til roret i Castilien, idet Bertran du Guesclin i 1360'erne sendtes Henrik af Trastemara til undsætning; det støtter sig siden til Frankrig.

120, 29 f. Commynes besøgte i 1471 Spanien i hemmelig mission for Carl den dristige, den sidste større opgave, der betroedes ham i burgundisk tjeneste.

120, 30 f. den ypperste gubernator til S. Jacob] Skal være: „stormester for Sct. Jacobsordenen“, der var en af de i 12. årh. stiftede og siden meget indflydelsesrige gejstlige ridderordener til Maurernes bekæmpelse.

120, 32 greffuen aff Lodesme] Ledesma er netop identisk med den nys nævnte stormester for Sct. Jacobsordenen. Jfr. anm. til 122, 3.

120, 33 holt megit aff] fr. „mignon“.

121, 1 Granaten] Henrik IV førte en kostbar men resultatløs krig mod Maurerne.

121, 9 Namur] Skal være: Navarra.

121, 14 Bidassoa var grænseflod mellem Castilien og Frankrig på strækningen nærmest den biscayiske bugt.

121, 17 befalingsmand till S. Jacob] Se noten til 120, 30.

121, 23 Baione] Navnet mulig forskrevet i teksterne; Bayonne ligger urimelig langt borte fra det sted, hvor forhandlingerne fandt sted.

122, 3 f. Kong Henrik af Castilien var en meget svag mand; blandt hans regerende yndlinge var Beltran de la Cueva, greven af Ledesma, længe den stærkeste. Som lavadelsmand var denne de højadelige en torn i øjet (især efter at han havde opnået den meget fornemme stilling som stormester for Sct. Jacobsordenen), og det lykkes tilsidst ved en revolte at styrte ham. Det var på dette tidspunkt (1464), at kong Henrik trøstede ham

ved at udnævne ham til hertug af Albuquerque [Alburg]. Samtidig stredes man også om arvefølgen; de højadelige ledere, der ikke vil anerkende Henriks datter som ægte, samler sig om hans søster Isabella, der siden ægter Ferdinand af Aragonien. I 1467 udbryder regulær borgerkrig, der fortsættes efter Henriks død (1474) indtil freden i Alcantara 1479, hvor Isabellas sejr sikres, skønt Portugal og Frankrig havde støttet hendes modstandere (se I 299).

122, 8 ff. Ludvig XI's voldgiftskendelse, som iøvrigt nærmest faldt ud til Aragoniernes fordel, vakte utilfredshed i alle lejre. Som helhed var den spanske politik hans ømmeste punkt, fuld af skuffelser og fejlgreb. I hele Europa havde han heller ikke modstandere, der var ham så jævnbyrdige i sejr udholdenhed og rænkefuldhed som det aragonske kongepar, Johan II og Johanna Henriquez, Ferdinand den katholskes forældre.

122, 10 liden ocfaa] Efter den franske text blot: ocfaa.

122, 11 Commynes forrykker rækkefølgen af begivenhederne. Den catalonske opstand, der ved Barcelona's udholdenhed strakte sig over mere end 10 år, fra 1461 til 1472, søgte Ludvig XI af al magt at støtte og udnytte, omendskønt Catalonerne var for kloge til at betro deres sag i hans vold. Den korte tid han var i forbund med Aragonierne ligger derimod i perioden nærmest før mødet i 1463.

122, 13 haar kriig] Den begyndte med en rejsning mod det franske regimente i Roussillon 1473. Jfr. II 115—116 og noten til II 103, 20.

122, 18 til Trier] 1473. Det var Carls mening ved denne lejlighed at lade sig krone til konge. Alt var ordnet dertil,

- da kejser Frederik natten før festdagen forsvandt i en båd ad Mosel, muligvis — som det påstodes — af frygt for et nyt Péronne.
- 122, 28 krig til Nys] Se I 210 ff.
- 122, 30 brødre aff itt orden] Carl havde i 1468 udnævnt Edvard til ridder af den gyldne Vlies og blev selv i 1470 ridder af den engelske hosebåndsorden. Se I 174, 12 f.
- 122, 31 mode til S. Paul] 1471.
- 122, 35 haffde hertogen hulpt kongen] Se I 177—179.
- 123, 4 Pfalzgreven besøgte 1467 Brüssel.
- 123, 14 hertog Sigismundus] Dennes og Warwick's besøg hos Carl falder i 1469.
- 123, 20 tog lamme greffuedömme fra hertog Carl] År 1474, se I 217, 1 ff.
- 123, 25 Om mødet ved Picquigny se I 245—250.
- 125, 4 den lom haffde der paa befalning] Det var kardinal Balue.
- 126, 1 udi landhed tror ieg] Efter de bedste texter har den følgende sætning en modsat mening: at han (kongen) havde ladet dem blive der, og at han ikke var kommen tilbage.
- 126, 17 en ven] Sikker, som det formodes i marginalen, Commynes selv, jfr. 127, 9 f.
- 127, 5 f. crucifix (huilckid er det lande teggen at faa leyer vdi)] Det drejer sig om et bestemt kors, som hed sejrskorset. Efter Mandrot's text kan oversættes: det sande kors som sanctus Carolus Magnus bar, som kaldes sejrskorset.
- 128, 31 en pauffuens legat] Onofrio af Sancta-Croce. Hans mission var dels at forlige bisp og folk dels at værgen den gejstlige stat mod hertogens overgreb. Commynes' beskyldning mod ham, som gentages af andre burgundiske forfattere, er vistnok ganske uretfærdig.
- Da han var vendt tilbage til Italien, skrev han en indberetning til paven for at retfærdiggøre sig mod bagvaskelserne; men den synes aldrig at være nået frem til Vatikanet. Manuskriptet fandtes i 1818 hos en boghandler i Rom af den danske historiker H. F. J. Estrup, som i 1828 publicerede en afhandling derom i Molbechs Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst II (Saml. Skr. II 405 ff.).
- 129, 36 drengefanen] En uheldig oversættelse af „pages et varletz“, thi der tænkes ikke på noget bestemt korps, men på de rideknægte og oppassere, der fulgte hver „glavind“ og førte reservehestene.
- 130, 16 f. gjorde liden it britt flachtorden] HM.s indskud.
- 132, 22 moler] fr. „barricaves“, der rimeligvis her skal forstås som kulgruber; der var i det 14. årh. begyndt en omfattende kulminedrift i Lièges omegn.
- 134, 26 holbonden aff dett huß lom hertogen laa wdi] I den franske text nævnes både værten for dette hus og for det, som kongen laa i (hvad også sammenhængen kræver, jfr. I. 32 f.).
- 140, 34 f. førft i denne histori] I 99, 25.
- 142, 3 herren af Lau etc.] Se I 114.
- 142, 12 Neuers oc Croy] Herrerne af Croy's forhold til hertug Carl er omtalt I 28—30 (jfr. noten til 28, 15). Greven af Nevers og Rethel, Johan II af Burgund, var af en burgundisk sidelinje, men havde sluttet sig til Ludvig XI og støttede sig til denne i sine krav på Brabant.
- 142, 36 det femte aar] Kun det tredje.
- 144, 5 iern møller] Fra Franchimont kom en væsentlig del af det råmateriale, som jærnindustrien i Liège havde behov; ved de primitive ovne, hvor det ud-

- smeltedes, anvendtes vandmøller til at drive blæsebælgene.
- 147, 7 Om de jærnbure hvori Balue og bispen af Verdun anbragtes se II 111, 22.
- 147, 29 f. tretten eller fiorten aar] 5: indtil freden i Arras 1482 mellem Ludvig og hertug Carls svigersøn Maximilian af Østrig.
- 148, 32 f. befolning paa iiij^c kyriffer eller iiij^c [pedzer udj munstrigen] Ordonnans-kompagnierne (jfr. noten til I 36, 13 og 187, 37) deltes i „lanser“, således at der til hver hørte én fuldtvæbnet ridder (gendarm) og desuden i forskelligt antal beredne skytter, pager og rideknægte. Connétablen fik altså ved mønstringen udbetalt sold for 400 lanser, uden nogen indblanding af kommissæren, der ellers havde til hverv at kontrollere kompagniernes styrke, førend han udbetalte solden til kaptajnerne. (Jfr. I 201, 31 f.).
- 149, 22 f. de trende stater] Det var ikke på stændermødet i 1468 — der fandt sted för Péronneaffæren og ganske rigtig var det eneste Ludvig XI lod afholde — men på et notabel møde i 1470, at forholdsreglerne mod Burgund træffes og Péronnefreden annulleres (udtrykket l. 25 — 26 „nogle huilcke hand selff benefnde“ tyder også på et notabelmøde).
- 149, 32 oc der till met paa det greffuedømme Ponthieu] Skal være: „formedelst det grevedømme Ponthieu“. Dette grevskab, hvori Abbéville og Saint-Valéry lå, hørte til de strækninger, der kommer ind under den traditionelle benævnelse „Somme-stæderne“, som i 1435 blev burgundisk og under Ludvig XI stadig skifter besidder. Eu lå udenfor dette og var et selvstændigt len af Frankrig.
- 150, 5 f. fordi det var kongens høyhed emod] Greven af Eu havde sikkert lenspligt overfor hertug Carl, men ikke i en kamp mod kongen (som det udtrykkelig var reserveret i Péronnefreden), og han havde desuden lenspligt overfor kongen for andre af sine besiddelser.
- 150, 21 f. foldede it stort antal almues folck] Det var ikke „almuesfolk“ som Carl på denne måde holdt rede, men selve lensopbuddet, riddernes og byernes m. m. (den franske text blot „gens“); de fik altså en lille godtgørelse for beredskabet og fuld sold, når de mødte til den månedlige mønstring. Det er et skridt hen mod en stående hær, som Carl også snart efter måtte gå over til, se I 159, 20 og noten dertil.
- 151, 8 om førsterne i Franckerige] fr. „des seigneurs“; en anden læsemåde „des serviteurs“ harmonerer dog bedre med det følgende.
- 152, 2 Oc vor hand der fem eller sex dage] Bör snarere knyttes til det følgende: Oc vor der fem eller sex dage, at de aff Amyens stode i handell (med de to herrer), thi kongens krigsher etc.
- 153, 26 bønnen] Trykfejl for: lønner (linjer).
- 153, 26 papir] Skal være: vox (for at brevet ikke skulde blive opsnappet, gemtes det i en klump vox). Fejlen skyldes den franske udgave.
- 155, 1 ff. lod føre hundrede kyrilBer i kongens thienilte] Hertugen af Bretagne var pligtig til at yde kongen lenstjeneste, hvad han rigtignok på grund af sin uafhængige stilling gentagne gange unddrog sig i Burgunderkampene.
- 157, 18 marskalcken] Den franske text har flertalsform; der fandtes også to maréchal'er under connétablen.
- 157, 24 lige lom dett skulde vere den veldige hob] fr. „par manière d'arriereban“. Jfr. I 36, 15 (anm.) og 194, 8 marg.

157, 26 adtraa, att vide etc.] Det følgende er, skönt ordret oversat, ret uklart. En virkelig mening fås først ved at indskyde nogle ord, som alene findes i det sidst udgivne, men bedste håndskrift (ed. Mandrot 1901), hvorefter oversættelsen lyder: „... attraa efter at komme til at kæmpe; men kongen begyndte allerede at forstå den arrighed, som var i disse anslag, og saa vel at han ikke havde afgjort endnu, men var i krig mere end nogensinde“. Commynes' tankegang er — i fortsættelse af hans tidligere betragtninger —, at det var Saint-Pol's og hertugen af Guienne's machinationer, som fik en krig igang mellem de to fyrster mod deres vilje, og Ludvig så nu, at han var drevet videre frem, end han ønskede.

159, 20 herre dage] Stort generalstændermøde i Arras i juli 1471. De stående tropper, som Carl oprettede ved hjælp af den bevilling, der her tilstodes ham, organiseredes efter de franske ordonanskompagniers forbillede, men dog med ret betydelige forbedringer. Således søgte Carl at komme ud over inddelingen i lanser (se noten til I 148, 32) ved tillige at indføre en deling efter våbenarter; medens de „lavere“ våbenarter ellers var bleven grupperet om ridderne, søger man nu at give skytterne en selvstændigere stilling inden for hæren, som svarede til deres selvstændige betydning under slaget.

162, 7 en hertog] Hertugen af Exeter (Henrik Holland), dattersöns søn af Johan af Lancaster, Edvard III.s søn og stamfader til kongehuset Lancaster. Hans ægteskab med Edvard IV.s søster Anna opløstes i 1472.

162, 16 gud kiender — 162, 18 Jfraels børns tiid] Således efter den anvendte franske

text; foretrækkes må dog en anden sætningsdeling efter bedre udgaver (Mandrot o. fl.): Gud kender ikke mere folk som han gjorde i Israels børns tid, han taaler nu onde fyrster og ondt folk.

162, 29 ff. Kong Eduard etc.] En trykfejl i den franske text har helt forrykket meningen af det følgende stykke; efter den korrigerede text kan oversættes: For at vende tilbage til kong Edvard af England var greven af Warwick den første mand i riget og den som oppebar den slægt af York, hertugen af Sommerset derimod [oppebar] den slægt af Lancaster.

163, 3 Beruick fick vuilge oc trette medt lin herre] De var allerede fra o. 1464 uenige om udenrigspolitikken, idet Warwick ønskede tilnærmelse til Frankrig, mens Edvard knyttede sig til Burgund. Det egentlige oprør begynder derimod først 1469—70.

163, 11 Cales] HM.s „forbedring“ af „Scales“. Dette navn var imidlertid ikke dronningens faders (Richard Woodville, greve af Rivers) men hendes broders, just han, der „gick unden“, og som nævnes I 170, 3.

163, 22 nidlagde greffuens aff Beruick folck] Slaget ved Stamford, marts 1470, hvor Edwards artilleri vakte panik i fjendens rækker.

164, 9 stabelen till Calæs] Allerede i det 14. århundrede var den engelske uldstabel (efter hvilken al den engelske uld skulde bringes til byen og derfra sælges videre til fastlandets fabrikanter) bleven flyttet fra Brügge til Calais. Jfr. I 176, 30 ff. og 259, 20 ff.

164, 8 f. den lom raadde for stabelen til Calæs, kallid Dittiles] Således efter den benyttede franske text „le maire de l'estape Dittiles“. Navnet findes ikke i

- andre udgaver og er sikkert en misforståelse. Godefroy (1706) læser „des toiles“, senere udgg. „de Calles“.
- 164, 18 det riddere orden] Hosebåndsordenen.
- 164, 25 dett hufß aff Lescalle] Således også de ældre franske udgaver, men Mandrot's og andres læsemåde må foretrækkes: „l'hostel de l'estaple“, stabelkontoret.
- 164, 35 greb hert: Carl alle de frantzolke kiøbmend] Dette var en af de vigtigste klager, der fremførtes mod hertug Carl på notabelmødet i Tours 1470 (se I 149, 22 f. og noten dertil). Den „ferske“ krig, der fulgte derefter, var den allerede skildrede kampagne i Picardiet.
- 165, 12 den menige mand] Derefter kræver meningen et indskud: „og adskillige af dem“
- 166, 5 aar 1470] Således efter gammel fransk stil, der regnede årets begyndelse fra påskedag. Efter ny stil: jan.-febr. 1471.
- 166, 26 itt thorn til Lunden] fr. „la tour de L.“ = Tower.
- 171, 22 Alkmaar ligger ikke i Friesland, men i Holland.
- 173, 12 de fri stæder] Jfr. I 178, 8 marg.
- 173, 19 tornid (huilckid er po slottid)] fr. „en la tour (qui est le chasteau)“, = i Tower (hvilket er slottet). Jfr. I 166, 26.
- 173, 32 f. da vor ieg til Bolonia liden til Bolonia] Efter den franske text blot: jeg var kommet til ham fra Calais og fandt ham i Boulogne.
- 174, 3 Clocestre] Skal være: Exeter; ligeledes 177, 11 og 180, 22.
- 174, 12 f. det gyldene flyg] Skal være: den gyldne Vlies (= vædderskind, Jasons gyldne skind var ridderordenens symbol).
- 174, 20 Aquitania] HM. forvexler Guienne med Guines, et slot ved Calais.
- 175, 19 det gyldne reuestre] Det er det engelske „ragged staff“ der hos Commynes er blevet til „ravestoc“ > „revestre“; det betyder en knortekæp og var Warwick's mærke. Den sidste af C.s udgivere, Mandrot, foreslår også i den følgende parentes at læse „bâton noué“ for „noir“.
- 177, 11 Clocestre] Skal være: Exeter.
- 177, 35 Fær i Seland] Commynes skriver: Vere i Holland; men HM. har ret i sin korrektur.
- 178, 20 till North] Således efter den franske text. Skal være: i den nordlige del af landet („au nord“).
- 178, 23 f. mandagen] Stemmer ikke med angivelsen 179, 4; efter de bedre texter skal også læses „torsdagen“.
- 179, 13 Slaget ved Barnet, 14. april 1471.
- 180, 12 Clarentz] Skal være: Gloucester.
- 180, 22 Clocestre] Skal være: Exeter.
- 181, 2 Slaget ved Tewkesbury, 4. maj 1471.
- 181, 19 Ther ieg lidft loed aff] I 159, 18.
- 184, 3 forfare alle practicker] fr. „entendrois toutes pratiques“; mere mening giver læsemåden „entretendroye“, vedligeholde (ed. Mandrot).
- 185, 19 Lyon] Skal være: Léon i Bretagne.
- 186, 6 Derfor er det raadeligt etc.] Bør snarere oversættes: Alligevel når en ting begyndes, tænker hver at se enden derpå (i kort tid).
- 186, 34 kongen aff Franckriige hafde ingen søn] Urigtigt, dauphinen (Carl VIII) var ved denne tid o. 1½ år gammel, født 30/6 1470.
- 187, 22 vor konning, lom i dag regnerer] Carl VIII.
- 188, 2 x kyriffer til offuers] Der menes: 10 kyrisser over de andre. Carl inddelte kompagniet i 10 dizaines, hver på 10 lanser og ført af en dizainier, den

- første dizaine førte löjtnanten (le conducteur) selv. (Jfr. noten til I 148, 32).
- 192, 15 de britanſke legater] Commines skriver „hertugen af Aquitaniens legater“, hvad sammenhængen også kræver.
- 193, 7 den conflantzke handell] I 80—84.
- 193, 7 det hand fuor til Perona] I 126—127.
- 194, 8 marg. Arrierban] Angående HM.s opfattelse heraf se I 36, 15 og 157, 24 samt noterne dertil.
- 194, 21 domkircken] fr. „l'evesché“ : biskopspaladset.
- 195, 14 en liden becks [kyld] Le Thérain.
- 195, 20 den ottende junij] Skal være: 27. juni.
- 196, 32 der de fornumme] Snarere: der han fornam.
- 198, 11 kom ieg i kongens thieniste] Se herom Hans Mogensens „defension“ I 10 ff. og en redegørelse i biografien af Commines foran i dette bind.
- 198, 17 Jblant andre etc.] Det følgende er ret forvansket i den franske text som HM. forgæves har søgt at redde. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: Iblandt andre kom Philippus af Essars, hertugens (af Bretagne) tjener, og Vilom af Soupplainville, herrens af Lescun [HM.: Escut] tjener. Denne Lescun var en tid lang etc.
- 199, 23 halff parten aff Aqvitania] Således næsten alle de franske texter, men kravet er ganske utænkeligt, hvorfor læsemåden „l'amyrauté“ istedet for „la moytié“ må foretrækkes (efter Mandrot's udgave). Guvernøren for Guienne bar titel af admiral.
- 199, 26 f. kongens orden eller flys] fr. „l'ordre du Roi“, den af Ludvig XI stiftede Sct. Michaels orden, der skulde danne en politisk modvægt mod den burgundiske Vlies, men aldrig nåede den samme anseelse. Vlies (flys) opfatter oversætteren som en almindelig benævnelse for ridderordener.
- 200, 24 1473] Skal være: 1472.
- 200, 31 Abeuille] Skal være: Saint-Quentin (HM.s fejl).
- 202, 14 herredag] Blot: møde eller sammenkomst (assemblée).
- 203, 36 f. lom grentzede med hertog Carls land] Skal være: som han holdt paa hertugens haand (fr. „tenans dudict duc“ eller „tenuez audit duc“).
- 205, 29 greffuen aff Armignac] Johan V af Armagnac (i det sydvestlige Frankrig) rejste i 1472 et oprør mod Ludvig XI; det lykkedes ham herunder at fange den kgl. provinskommandant Peder af Beaujeu, som først flere måneder efter befriedes i Lectoure, ved hvilken lejlighed Armagnac faldt for morderhånd (se II, 7, 25).
- 206, 13 herren af Trimulie] Georg af La Trémoille, en af Carl VII.s favoriter, var en tid almægtig, men faldt 1433 i unåde.
- 206, 15 nogle i Spanien] De er omtalt I 120—121.
- 207, 16 lamme tiid] Året för, 1473.
- 207, 21 f. denn gamle herris aff Bourbon] Skal være: her Peder af Bourbons („Pierre“ er i den benyttede textudgave blevet til „père“).
- 207, 23 i det hoff aff Burgundien] Jfr. I 29, 10.
- 207, 30 f. lom haffde den fangne etc.] Skal være: „hvis søster den fangne herre havde til ægte“, nl. Catharina af Cleve, Philip den godes søsterdatter.
- 208, 10 til bød hand hannom] Det følgende kan efter bedre texter (Mandrot) oversættes: at titlen af gubernator eller mamburg i landet (nl. Geldern) skulde han beholde med hele indtægten, undtagen etc.

210. 15 Wdi en trette etc.] Sætningens første del er bleven helt forstyrret ved fejl i den franske text; efter bedre texter kan oversættes: „Paa grund af klage [„querelle“ er her efter Mandrot's tolkning = „querela“] fra en bisp af Köln (hvor, de var to, som stod efter beneficet), broder til den sidste Pfalzgreve, tog hertug Carl sig fore etc.“ Forholdet er følgende: Ærkebisen af Köln, Rupprecht af Bayern, broder til Pfalzgreve Frederik, var kommet i strid med sit kapitel, der vilde have en administrator, og hertil havde udset Hermann, broder til landgreven af Hessen. Hertug Carl støttede Rupprecht, kejseren og de tyske fyrster kapitlet.
211. 13 Vent grand] En misforståelse som HM. har fra sin franske textudgave; der skal læses „le lentgrave de Chesse“, landgreven af Hessen, jfr. l. 18 og slutningen af forrige note.
213. 17 f. enten førft eller lift paa lommen] De franske texter er indbyrdes afvigende, mest tiltalende er Mlle. Dupont's læsemåde „au fin commencement de la saison“ ɔ: „strax i begyndelsen af sommeren“.
216. 6 kongen aff Danmarck] Kort efter at være vendt tilbage fra sin store Romafart foretog Kristiern I en rejse til Rhinen og tilbragte et halvt år med forgæves forsøg på at mægle mellem de stridende.
216. 28 samme morian] Det er ikke ham, men hertugen af Lothringen, der får dette tilsagn.
216. 35 forbund paa x aard] Se I 270—271.
217. 19 Bafell] Marginalnoten har ret i, at her skal læses Breisach; se også I 271, 12 ff.
217. 24 marfkalcken aff Burgundien] ɔ: hans enke, thi han selv døde i 1469.
221. 2 hans hustru] Marie af Savoyen, søster til Ludvig XI.s anden hustru Charlotte af S.
221. 15 sine kyrißer] Se I 201, 31.
224. 20—32] Næsten ordret gentagelse af I 213, 19—29.
224. 33 tilfforn sagd] I 212, 30.
226. 15 herold kallid lartiere] ɔ: Hosebånd (efter den engelske orden). På samme måde havde hertug Carl en herold der hed Toison d'or. Jfr. andre heroldnavne: Bretagne (udsendt fra Bretagne I 110, 32), Luxemburg (burgundisk), Plein Chemin (i admiralen af Bourbon's tjeneste, I 234, 18).
227. 2 Saint-Pol's søster var kong Edvards svigermoder.
228. 17 HM. har forvexlet Saint Lo eller Laud med S. Lou eller Lupus. Det er den første, der her må være tale om.
230. 4 f. Bende hannom etc.] HM.s fri digtning over den fr. text, der synes uforståelig, hvis den ikke blot gentager det nylig sagte („mettoit ledict connestable la créance sur le dit duc de B.“).
230. 35 f. Spanien och Italien paa den østre lide etc.] Den samme forskydning af verdenshjørnerne findes ofte hos middelalderlige forfattere, som når Adam af Bremen lader Fyn ligge syd for Sjælland (se flere eksempler fra nordiske kilder hos Steenstrup: Kundskaben om Jorden s. 63). Jfr. I 275, 2 f.
230. 37 fløder Tydfland ind paa off] Til Champagne grænser Lothringen, som var et tysk len; iøvrigt lå de burgundiske lande mellem Frankrig og Tyskland; de var ganske vist alle len enten til den ene eller anden side, men føltes som noget for sig.
232. 3 esmael] Et emaillet spænde med våbenmærke.
232. 16 lod hannom giffue vid Havart etc.]

- Skal være: ved afrejsen gav ham Havart etc. en nobell (den benyttede fr. text har „depar“ istedet for „au départ“).
- 233, 3 de ord] Se I 227, 19.
- 233, 29 [kulde bliffue electus] fr. „une election“, det vil blot sige et embede.
- 234, 8 nu] Villiers døde 1490; inden den tid er altså dette afsnit skrevet.
- 234, 11 f. fenicke, Bom tromettere haffue etc.] Fanens våbenmærke kunde bruges til en heroldskjortel.
- 236, 4 y dag kantzeler] Siden marts 1487.
- 237, 24 Edvardtz eldste frøicken] Elisabeth, som i 1486 ægtede Henrik VII af England.
- 239, 28 S. Jørgen var hertug Carls skyts-helgen.
- 239, 29 Blanc Borgne] ♂: Hvidöje.
- 243, 29 f. intaged oc foruarit] Den franske text har her istedetfor „faict brusler“ trykfejlen „faict bailler“, hvilket ingen mening giver. Ludvig XI lod virkelig de to byer gå op i flammer for at hindre deres besættelse.
- 244, 6 den dag] ♂: Ugedag; de uskyldige børns dag (d. 28. december) var i 1474 faldet på en onsdag. Det var ikke noget for Ludvig XI enestående således at fejre ugedagen for denne fest.
- 244, 24 marg. Deut.] ♂: Deuteronomion, 5te Mosebog.
- 244, 31 lamme tiid] fr. „à ceste heure“, ♂: nu. Herren af Gyé (Peder af Rohan) blev først maréchal i 1476; som saadan optræder han under Carl VIII.s Italiens-tog; under Ludvig XII faldt han i unåde (1504).
- 246, 14 Carls VII tid] Skal være: Carl VI, der først døde 1422. På samme måde står der 247, 15 kong Carl VII istedet for dauphinen.
- 246, 16 Englænderne belejrede Rouen i 1418 og erobrede den i januar 1419.
- 246, 19 f. hertog Johan oc hertogen aff Orleans] Om striden mellem de to prinser se omstående skildring af Sleidanus II 127—129.
- 246, 25 it aar tilforn] Efter den fr. text: 11 år. Ludvig af Orléans myrdes i november 1407, Johan af Burgund i september 1419.
- 248, 29 bispen aff L'Isle] Rimeligvis har Commynes tænkt på bispen af Ely; det var imidlertid Thomas Rotherham, da bisp af Lincoln, der som kansler førte ordet i Picquigny.
- 255, 29 theris retthe och wiße aarlige rennthe] ♂: deres domæneindtægter, jfr. I 212, 9.
- 257, 14 Bom ligger i Hennegau] Skal være: paa grænsen af H. (fr. „sur les marches de Henault“).
- 258, 35 baftartt aff Burgundien] Skal være: af Bourbon.
- 259, 2 Bin eed] Se I 242, 12.
- 259, 20 thold aff wld] Uldstapelen i Calais er omtalt I 164, 9 (jfr. anm.) og 176, 30.
- 263, 7 daather daather] Skal være: søsterdatter (jfr. marginalnoten).
- 264, 31 f. wifte och enda indthet] Commynes skriver just det modsatte, at kongen var underrettet derom.
- 266, 15 en frøicken aff Flandren] Grev Ludvig af Maeles datter og eneste arving, Margrethe.
- 266, 25 f. Philippus haffde y long thid ingen [katt optagid] Selv om dette er overdrevet krævede han ialfald ingen årlig skat, og summerne var beskedne i forhold til hvad de dreves op til af Carl.
- 267, 4 f. opuacte hannom en fiend] Hertug René II af Lothringen, der sammen med Schweizerne fældede Carl.
- 268, 14 Efter kong René's fordrivelse fra Neapel ved Alphons af Aragonien i 1442, genoptog Anjou'erne først kampen

- efter Alphons' død (1458). René's søn Johan af Calabrien leder en uheldig expedition der ender med nederlaget ved Troja i 1462.
- 270, 25 det gamle tylke forbunds, lom ere de Suitzer] Det schweiziske edsforbund stammer i sin snævrere skikkelse fra o. 1260 og udvidedes allerede i løbet af 1300erne til de 8 gamle kantoner.
- 270, 34 det ny forbund] Den såkaldte „niedere Vereinigung“.
- 271, 10 anden flædz] I 216—217.
- 273, 34 kongen aff Franckerige] Johan den gode, fanget af Englænderne 1356 ved Poitiers.
- 274, 5 Fire honde folck] Denne meningsløshed stammer fra den franske text, der har „Quatre sortes“ istedet for „Quantes sortes“.
- 274, 8 en vogen fuld aff lamflkind] Hertugen af Savoyen havde udstedt forbud mod at transitere varer til markedet i Lyon, førend de havde været udbudt i Genève. Den her omtalte affære, hvor en Nürnbergerkøbmand havde søgt at smugle sine lammeskind igennem, var kun eet af påskuddene til krigen.
- 275, 1 lit rige] Således efter den franske texts „son royaume“, der er meningsløst, thi René havde ikke noget kongerige at give bort. Andre texter har i stedet „son pays de Prouvence“.
- 275, 2 f. fra det veltre haff indtill det øltre] Se noten til I 230, 35.
- 275, 7 Alle mand etc.] I det følgende stykke har HM. søgt at redde den forvanskede franske text, men sammenhængen kræver just den modsatte mening. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: Til alle sendte nu kongen sit bud, og deriblandt var den ene hans søster, fru af Savoyen, som var saare paa hertug Carls side, og den anden var hans morbroder, Renatus af Sicilien. Det stod haardt, at denne vilde give kongens legater audiens, og han meddelte alt til hertug Carl.
- 275, 13 det tylke forbund] Se anm. til I 270, 25.
- 275, 32 f. huorledis lycken lig omvende] Rammer ikke meningen nøje. Efter den benyttede text skulde oversættes „hvorledes han omvendte sig i en time“, efter andre texter „hvorledes en time omvendte ham“.
- 276, 25 hanß hertoginde] Bona af Milano var, ligesom dronning Charlotte, datter af hertug Ludvig af Savoyen.
- 277, 31 pendinge] Skal være: pendingene.
- 278, 16 marg. Sicilien] Skal være: Provence.
- 278, 20 wwenfkaff] Da kong René i 1474 havde indsat sin brodersøn Carl af Maine og sin dattersøn René II af Lothringen til sine arvinger, følte Ludvig XI sig, som hans søstersøn, tilsidesat og svarede med at besætte Anjou og Bar (det sidste var endda et tysk len). René's modtræk var truslen om at give Carl den dristige Provence.
- 279, 26 dette ny forbund] Nøjagtigere: disse gamle og ny forbund (jfr. I 270—271).
- 280, 7 flagen] fr. „la Hotte“ eller „la Hätte“ (?).
- 280, 23 den anden flacting] ved Murten.
- 280, 31 marg. tretten] På dette tidspunkt kun 8 (Schwyz, Uri, Unterwalden, Luzern, Bern, Zug, Zürich, Glarus), dog stod Freiburg og Solothurn edsforbundet nær og kæmpede sammen med det i Burgunderkrigene; de optages i 1481. 1501 optages Basel og Schaffhausen, 1513 Appenzell, og først dermed er tallet 13 nået.
- 280, 32 orter (det er byer)] Commynes skriver tværtimod: „kantoner (som er

- deres bjærge)" — i modsætning til byerne; II 74, 26 hedder det efter den franske text: „kantonen (som er bondebyer omkring deres bjærge)".
- 280, 36 Auis] Skal vistnok være Glarus.
- 280, 36 marg. Sleidani histories 3. bgh.] Det er hans værk „de statu religionis et reipublicæ, Carolo Quinto Cæsare, commentarij" (ed. 1556, pag. 74).
- 281, 1 flor hob etc.] Den meningsløse text skyldes den franske udgave; efter Mandrot's udgave kan oversættes: „en større hob end den dag som slaget stod. Han havde taget ophold i Lausanne etc."
- 281, 16 broder] Skal være: fader (Ferdinand I).
- 281, 37 greffuen aff Julie] Skal være: grev Giulio, (fr. „le conte Julye").
- 282, 10 Till denn former etc.] Communes skriver noget andet: „De omtalte forbund var endnu ikke forsamlet, ej heller ankom til slaget andre end de, jeg her ovenfor har nævnt". Den følgende sætning, der er forvansket i den anvendte franske text, skal knyttes umiddelbart hertil; der kan efter Mandrot's udgave oversættes: „(og det forsløg vel), og desuden hertugen af Lothringen som ankom dertil med faa folk, hvoraf han havde megen fordel siden, da hertugen af Burgund havde alt hans land inde. [Schweizerne hjalp ham nemlig da til gengæld]. Denne hertug af Lothringen havde god fordel af, at man var ked af ham [Mandrot „s'ennuyoit", Selves „s'amusoit"] ved vort hof [og derfor fik ham sendt afsted], og tror jeg vel at han aldrig fik sandheden ret at vide; men en mægtig mand, naar han har mistet hvad han havde, er han oftest dem besværlig [Selves har „envoye" istedet for „ennuye"] som støtter ham.
- Kongen havde givet ham noget föige penge og lod etc."
- 282, 27 Bar] Se noten til II 142, 22.
- 284, 20 thre wggers tid] Der var rigelig tre måneder mellem Granson (2. marts 1476) og Murten (22. juni s. a.).
- 284, 23 f. it aff hendis børn] Carl, der efter sin broders død blev hertug af Savoyen (1482—1490).
- 284, 24 f. Den eldste løn] Se I 285, 5.
- 285, 11 hans broder] Jacob Ludvig af Savoyen.
- 288, 2 at hans cholera etc.] HM. har her omarbejdet sin forvanskede franske text for at skaffe en mening deri; efter bedre texter (Mandrot) kan oversættes: „at medens ellers hans hidsige temperament og naturlige varme var saa stor, at han ikke drak vin, men drak om morgenen sædvanlig bygvand og spiste rosensukker for at forfriske sig, saa forvendte denne sorg saaledes hans complex, at han maatte drikke meget stærk vin uden vand, og paa det man kunde vende blodet etc."
- 288, 10 marg. Billeder af sådanne blod-sugende bade- eller blodkopper se Troels-Lund: Dagligt Liv, III. udg. II 335.
- 289, 9 Som jeg lagd haffuer] Det er ingensteds sagt, men begyndelsen af denne sætning hører også rettelig til den foregående, således at den ny sætning begynder: Mange befæstninger bleffue etc.
- 289, 23 Aqvitania] Skal være: slottet Guines ved Calais, jfr. I 174—175.
- 293, 32 huelß liden den tijd lkeed er] Communes mener, at de urolige tilstande under Carl VIII.s mindreårighed vilde have styrket Burgunderhuset.
- 295, 28 dett lmo harnilk] Det er hjælm, arm- og benskiner.
- 296, 4 f. da vor jeg neruærendis] 3: hos kong Ludvig, ikke hos hertug Carl, som

- man skulde formode. Campobasso kom først i Carls tjeneste året efter, at Communes havde forladt ham.
- 296, 26 dett gamle thydlike forbund] Communes skriver: de omtalte gamle og ny forbund (jfr. I 270—271).
- 297, 10 Ni aar liden] De franske texter har „9 maaneder“; mulig er det allerede i det benyttede optryk at den forkerte læsemåde findes, som har fået oversætteren til at omarbejde det følgende stykke. Det skulde hedde: „Kongen af Portugal var kommet i dette rige for 9 maaneder siden eller saa ved lag, og kongen havde gjort et forbund med ham mod kongen af Spanien. Kongen af Portugal var kommet i den forhaabning at kongen skulde antvorde ham etc.“.
- 297, 12 kongen aff Spanien] Ferdinand den katholske, g. m. Isabella af Castilien, men selv først i 1479 konge af Aragonien.
- 297, 34 kong Alphonsus] Skal være: Ferdinand (den katholske).
- 298, 9 nær frende] De var fætre, Carls moder var søster til kong Edvard af Portugal, Alphons' fader.
- 299, 4 hans løfter daatter] Misforstået af HM.; det var Alphons' søster, Johanna, som var Henrik IV af Castiliens anden hustru, og det var deres datter, Johanna la Beltraneja, der fortrængtes af Isabella og forsvaredes af onklen Alphons, med hvem hun — efter pavelig dispensation — var bleven trolovet. Hun gik siden (1480) i kloster, † 1530.
- 299, 9 i hoer] med den omtalte greve af Ledesma, Beltran de la Cueva, efter hvem hun fik sit tilnavn la Beltraneja.
- 299, 14 Sicilia] Jfr. noten til II, 146, 22.
- 299, 20 ltrax effter] Dog først i 1481.
- 299, 21 lagd haffuer] I 68, 6 og 88, 7.
- 301, 29 I det følgende stykke har HM. ved omarbejdelse søgt at få en mening ud af den franske text, der er noget forvansket. Communes taler imidlertid ikke om en senere forhandling mellem René og Campobasso, men indskyder en beretning om en lidt ældre forhandling. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: „Denne handel med hertugen af Lothringen var ikke den vigtigste som denne greve havde, thi med andre talte han kort før han drog bort, og dem lovede han“ Derefter 302, 10: „Efter at disse store forræderier var besluttede, drog han i lejren igen, og siden vendte han sig mod sin herre, da han saa Tyskerne komme, som jeg har sagt. Og siden, da han saa, at Tyskerne ikke vilde have ham i deres selskab, drog han, som sagt er, til bemeldt sted Condé.“
- 302, 16 f. huilcke de Lothringer lode betemme] fr. „que on laissa aller“, d: som man (de franske) lod drage afsted.
- 302, 28 aff ringe folck] Således efter den benyttede franske text, der har „par peu de gens“ istedetfor „par deux fois“.
- 303, 7 Fyrstålet var et af den gyldne Vlies' ordensmærker.
- 303, 8 ff. Sætningen er forvansket i den franske text, hvorved den har mistet sin ironiske brod. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: „Den som tog ham denne ring af, blev ham en ond kamertjener; jeg har ofte set ham blive iklædt og afklædt af fornemme personer og med stor reverence, men etc.“
- 304, 6 splitactighed] Der tænkes vel især på Genternes holdning, som omtales i det følgende.
- 304, 10 Tyfke] nl. Maximilians folk.
- 304, 29 j hundrid xx aar] Kun 1363—1467.
- 304, 31 alt meft om vinterdagen] Således efter den franske text, der har „et quasi au temps d'yver“ istedetfor „et presque autant l'hiver que l'été“.

ANDET BIND

- 3, 9 paalagt posten] Ved en forordning af 1464, der er banebrydende for det moderne postvæsen, indsættes postmestre for hver fjerde mil ved de store landeveje; det pålagdes disse at sørge for hestehold til de fire miles transport af de kongelige kurrérer. Forordningen tog næsten udelukkende sigte paa besørgelsen af kongelige brevskaber.
- 4, 6 ff. Det følgende stykke har HM. forkortet noget, fordi han ikke har forstået den forvanskede franske text. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: Paa den anden side overvejede han om, hvis hertugen var undsluppet efter et saadant nederlag for tredje gang, han da skulde indtage hans burgundiske lande eller ej; og syntes det ham at han let kunde tage dem, da jo saa godt som alle landets mægtige mænd var faldne i disse tre slag. Alle mand tede etc.
- 5, 33 nogle kroner] Den franske text har „escus“ istedetfor „états“, embeder.
- 6, 8 Grevskabet Artois havde den sidste flanderske greve, Ludvig af Maele's moder arvet sammen med Franche-Comté efter det ældre burgundiske hus, der uddøde i 1361. Gennem grev Ludvigs datter kom det til det yngre burgundiske hus (Philip den dristige).
- 6, 20 den tid vor ypperst præsident] Dette er ikke Communes' mening; Vacquerie kom først senere til Pariserparlamentet og blev 1482 første præsident.
- 7, 20 hertogen aff Nemurs] Henrettet i 1476 på grund af højforræderi.
- 7, 23 kong Renatus] Døde først 1480.
- 7, 24 greffuen aff Majne] Han arvede først Provence 1480 efter René, der var hans farbroder; døde 1481.
- 7, 32 i 32 aar] Jfr. I 38,5 og noten dertil.
- 11, 13 f. krig som siden haffuer vered] 3: Ludvig XI.s og Carl VIII.s krige med Maximilian af Østrig.
- 14, 31 f. forligthe med hertog Philippus] Freden i Gavres 1453, jfr. I 107, 1.
- 14, 33 enn beßynnderlig preuelegie] Jfr. I 108, 23.
- 17, 21 f. paa begge parther, baade etc.] fr. „es deux partz dessusdictes“ (resten er HM.s forklaring). Efter andre udgaver (f. ex. Mandrot) bör der læses „es deux pais“ 3: Flandern og Hennegau (jfr. 16, 14).
- 18, 22 S: Quintinn] Skal være: Péronne (fejltagelse af HM.).
- 20, 3 f. dend ene part aff byen] Arras var delt i to dele, „la cité“ (bisperbyen) og „la ville“ (den grevelige kommune). Medens hidtil den sidste havde været befæstet mod bisperbyen og behersket denne, blev det nu omvendt. Jfr. II 85, 18.
- 20, 13 denne stad] 3: bisperbyen.
- 20, 18 vd aff staden] 3: af grevens kommune.
- 21, 12 Contray] Hverken således eller, som i marginalen formodet, Contay, men Le Crotoy.
- 22, 8 paa baade sider] Skal være: fra bispestadens side (jfr. s. 20).
- 22, 27 dend anden part] Bispestaden.
- 22, 28 som vore aff] Bör udelades. Maréchal'en af Lohéac's folk nævnes af Communes sideordnet med de to andre.

- 22, 31 dend anden part] Greuens by.
 22, 33 dend anden part] Bispestaden.
 24, 16 lom dennom haffde lett til regimented] Se I 108, 23.
 27, 2 steffmoder] Margrethe af York, Carl den dristiges tredje hustru; Maria var født af hans anden hustru, Isabella af Bourbon.
 27, 27 paa hendis moders lide] Misforstået af HM.; det var gennem hans moder, Maria af Cleve, Philip den godes søster, at de var beslægtede.
 30, 7 mange andre] F. ex. Saint-Pol, se I 254, 4.
 30, 15 en aff Marche] Eberhard af La Marck, broder til den nævnte Villom.
 33, 33 hans farfader] Ludvig af Oranien, † 1463.
 33, 34 herrer aff Chaimergnon] Herrerne af Châteauguion (som der skal læses) var ikke hans morbrødre, men hans faders halvbrødre, sønner af Ludvig af Oraniens andet ægteskab (fr. „oncles“).
 34, 32 Brygge, Gent och Ipre] Det var disse tre stæder i fællesskab — „de drie leden van Vlaenderen“ — der i 14.—15. årh. førte det egentlige regimente, så snart fyrsterne var svage.
 35, 8 Gent var i det 14. årh. måske den største af den flanderske klædeindustri stæder; men da denne industri skrumpe ind på grund af den engelske konkurrence, dalede byens betydning, selv om det ad kunstig vej, ved stapelretsbevillinger, lykkedes at moderere nedgangstempoet. Brügge havde i samme periode været Nordeuropas vældigste internationale markedsplads, og øjensynlig var dens havn endnu på Communes' tid flittig besøgt (I 25, 20), men allerede da var den i stærk tilbagegang. Den merkantile ruin, der skyldes havnens tilsanding, indtræffer først i det 16. årh.
 36, 12 det vicegreffuedømme Meylandt] Skal være: „slægten Visconti, hertuger af Milano“. Det var egentlig ikke denne slægt, men dens afløser, huset Sforza, som Orléanerne rivaliserede med. Om disse sidstes arvekrav se noten til II 168, 6.
 36, 17 Oc de herrer etc.] Sætningen er forvansket i den franske text og meningsløs; begyndelsen af den hører til den foregående. Det hele kan efter bedre texter oversættes: „Dem af Florens de af Siena, deres naboer, og de herrer af Genuer land. Dem af Genua deres onde regimente og deres svigagtighed mod hinanden indbyrdes i staden“.
 36, 22 marg. Fortalsis Fregoli] Rigtig retelse, rimeligvis taget fra Sleidanus.
 36, 29 f. Østerige oc Bæyeren] Det var især Wittelsbacherne, der var aggressive overfor Habsburgerne; o. 1460 føres en krig om Donauwörth, og just mens Communes skrev dette (o. 1490) stredes man om magten over Tirol og Schwaben.
 36, 30 f. de Bæierlke hin anden] Bayern var i det 15. årh. delt i 3 dele, der indbyrdes bekrigede hinanden. Også fader og søn eller broder og broder strides gentagne gange indenfor samme linje.
 36, 32 icke wden en landlby] Det er de tre skovkantonen, Schwyz, Uri og Unterwalden, der rejser modstanden mod Habsburgerne i sidste halvdel af 13. århundrede. For den følgende udvikling se noten til I 280, 31 marg.
 36, 33 deris nauffn] Fra slutningen af det 14. århundrede bliver Schwyz den almindelige betegnelse for alle de i edsforbundet indbefattede.
 37, 3 vundit flore flachtinger] De to betydeligste er: 1315 slaget ved Morgarten,

- 1386 slaget ved Sempach, hvor hertug Leopold af Habsburg faldt.
 37, 5 Cleuen emod Geldern] Se I 207, 30.
 37, 6 Geldern emod dennom aff Gylick] Jülich og Geldern var i beg. af det 15. årh. forenede under samme regent; men da Geldern i 1423 tilfaldt Egmont'erne, medens Jülich knyttedes sammen med Berg, gav delingen anledning til en langvarig fejde mellem de to fyrstehuse (det blodige slag på Sct. Hubertusdag 1444), der fortsættes som et latent fjendskab.
 41, 5 hannom] nl. naboen.
 42, 7 f. offuer lin rette herlighed] o: uden for sin domæne.
 42, 10 f. Dette argument anvender Ludvig XI i 1473 overfor Languedoc (cit. H. Séé: Louis XI et les villes 202 f.).
 42, 28 handle her udj effter affecter etc.] Skal være: anvende forstillelse (jfr. de engelske kongers fremgangsmåde, I 212, 14 og 255, 28).
 43, 25 f. ey heller etc.] Nogle ord er her udfaldet i den franske text, hvorved meningen er blevet vendt om; skal være: „ej heller har jeg hørt kongerne sige det, men jeg har vel hørt deres tjenere sige det“.
 43, 26 marg. fortals: VII] At Communes ikke kan mene Carl VII, fremgår af hvad der meddeles om denne konge II 92, 20.
 44, 1 1483] o: efter gammel stil; jan.—marts 1484 efter ny stil.
 44, 19 f. marg. Rectius fortalse xxx maall] Nej, de af Communes opgivne tal er rigtige.
 45, 5 De förste sætninger er af Communes formulerede som spørgsmål, og får således en ganske modsat mening. (Misforståelsen findes såvel i den franske text som også i Sleidanus' bearbejdelse).

Efter Mandrot's udgave kan oversættes: I dette rige opstod der her efter vor konges død nogen uenighed og rejsning af folket mod den herre, som nu har regimentet? Greb fyrsterne og undersaatterne til våben imod deres unge konge? vilde de kejse dem en anden? vilde de fratage ham hans myndighed? vilde de lægge ham mile i munden, at han ikke kunde bruge sin kongelige magt? Nej, sandelig, etc.
 45, 22 xii personer] Senere udvidedes rådet til 15 mand, og Communes blev da selv medlem deraf. Jfr. II 143, 6.
 50, 28 f. lader gribe oc fonge hannom] Den franske text har „il faut le pendre“, lader ham hænge.
 50, 34 ff. Det følgende stykke er noget forvansket i den franske text og helt misforstået af HM. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: De, som han saaledes, med disses raad, forjager og afsætter og som har tjent ham gennem mange aar og har venskab og gode forbindelser i hans land, vil være ilde tilfreds [et par ord uforståelige]. Og naar man maaske trykker dem saa meget, at de vil nødes til at forsvare sig eller til at flygte til en nabofyrste, maa-ske en fjende, der vil ham ilde, der forjager dem, da vil denne uenighed indenfor landet volde, at fremmede faar fod deri. Men findes der nogen saa skadelig fordærvelse eller nogen elendighed saa stor som krig mellem dem, som skulde elske og ære hinanden og som kender hinanden, eller noget had saa dødeligt? Mod fremmede fjender værger man sig let, naar man er enig indbyrdes: thi de har da ingen hemmelig forstand eller venskab i landet.
 52, 1 Hendrick VII] Skal være: Henrik VI.
 52, 12 kongens slect] fr. „ses amys“. Her-

- tugerne af Somerset var ikke Yorks men Lancasters slægtninge og støtte (jfr. I 180, 29).
- 53, 20 f. det fri slot till Lunden] Jfr. I 173, 12 f. og 178, 8.
- 54, 2 f. Berette oc ydermere, at] Disse ord tilføjes af HM., der i det hele har skrevet om på dette stykke om Edvard IV.s kærlighedsaffære, og åbenbart ikke har forstået den dybere sammenhæng: Bispen af Bath afslører, at han tidligere har formælet kongen med en elskerinde, følgelig kan hans senere ægteskab med Elisabeth Woodville (den 54, 4 omtalte „ridderis daatter“ som han også ægtede „par amourettes“) ikke være lovformeligt, og deres børn kan på grundlag deraf erklæres uægte.
- 54, 12 f. aff den slecht Lenchastre] nl. gennem sin moder, der var en Somerset og nedstammede fra Lancasterslægtens stamfader, Johan af Gent.
- 54, 37 droge hid y Franckerige] Dette var i begyndelsen af oktober 1484. Hertug Frans af Bretagne svigter Richmond, fordi han på dette tidspunkt havde en særlig interesse i at være sikker på Richard III.s venskab, idet han sammen med Ludvig af Orléans (den senere Ludvig XII) konspirerede mod den franske konge, Carl VIII, og hans formynderregering.
- 55, 13 Slaget ved Bosworth, 22. august 1485.
- 55, 18 milte lin drotning strax effter] Mens prinserne myrdes i 1483, dør dronning Anna først i 1485. Hendes eneste søn Edvard døde i 1484.
- 55, 29 kong Didrichs] Skal være: kong Henriks. Jfr. for det følgende I 299, 3.
- 56, 1 kongens aff Spanien søn etc.] Skal være: Kong Johan af Aragoniens søn (nl. Ferdinand den katholske). Også den franske text er her ialfald uklart formuleret.
- 56, 6 kort tijd liden] 11. juni 1488 faldt Jacob III af Skotland i et slag mod sine oprørske vasaller, der havde samlet sig om hans ganske unge søn (Jacob IV).
- 57, 36 iiiii hundrit aar] Kun 300 år. Henrik II Plantagenet fik Guienne 1152 ved sit giftermål med den af Ludvig VII forstødte Eleonore af Poitou; det generobredes af Carl VII i årene 1451—53.
- 58, 9 Slaget ved Azincourt 1415.
- 58, 19 Hand gaff] Jfr. I 241, 21.
- 58, 21 rentemeftere] John Morton, jfr. I 236, 4.
- 58, 28 margreffuen drotningens søn] Thomas, marquis af Dorset, søn af lord John Grey og Elisabeth Woodville.
- 61, 12 Compiegne] Skal være: Picquigny (fejlskrift i den danske text).
- 65, 28 Grev Carl af Angoulême, der tilhørte en orléansk sidelinje, var fader til den senere konge, Frans I.
- 65, 34 Flandern oc Brabant] Maximilian lå 1480'erne igennem i uafsladelig fejde med disse lande, særlig med Gent, som ikke vilde anerkende hans formynderregimente for sønnen Philip den smukke. Hans landsknægte hærgede og plyndrede overalt, særlig berygtet er ødelæggelserne i Brügge (1487).
- 68, 8 giftermaalitt fuldkommid] 19. august 1477.
- 68, 34 Naples oc Sicilien] Om Anjou'ernes regimente her se noten til II 141, 17.
- 70, 10 vngdoms] Maximilian var da 19 år.
- 70, 19 herre] Skal være: hus eller kongerige.
- 71, 27 1468] Skal være: 1478 (trykfejl i den franske text).
- 72, 9 Printzen haffde etc.] Misforståelse af HM. Fr.: „Car iamais homme ne se

- trouva pour luy audict pays, aumoins pour le temps de lors dont ie parle", 5: thi der fandtes ikke en eneste mand i dette land som var for ham (Maximilian), i det mindste paa det daværende tidspunkt.
- 72, 18 farbroder] Skal være: faders fætter.
- 72, 33 line arffueland] Især Tirol.
- 72, 34 en fremmid flecht] 5: de bayerske Wittelsbacher.
- 73, 2 tre maaneder liden] 16. marts 1490. Andre af de franske texter har „aar" istedetfor „maaneder", hvilket ogsaa stemmer bedre med bemærkningen l. 8. Sandsynligvis er sætningen fra l. 1 til l. 9 et senere indskud, medens det foregående stykke, hvor Sigismund omtales som endnu regerende (72, 22), senest kan være skrevet i begyndelsen af 1490, — ligesom iøvrigt denne del af værket.
- 74, 2 Campanien] Skal være: Burgundien (trykfejl i den franske text). Guvernør for Champagne var Carl af Amboise i forvejen, se I 285, 32.
- 74, 24 deris byer] Jfr. I 280 m. anm.
- 75, 3 marg. Sleidanus: iij] Jfr. anm. til I 280, 36 marg.
- 77, 23 Gubernatoren] fr. „ledict seigneur", hvilket her må betyde kongen.
- 78, 17 De to kobberdøre til domkirkens sakristi er udført af Lucca della Robbia på Peder af Medici's bekostning.
- 78, 25 palatzit heller raadhuft] Palazzo vecchio.
- 78, 26 f. ix lom haffue byen att regiere] Priorerne.
- 80, 12 hertog] Skal være: kong.
- 80, 29 it aar] En gådefuld fejlhuskning; vi ved at han kun var i Florens i to måneder; hans hele rejse strakte sig ikke over et halvt år.
- 80, 34 Genuas skæbne var i det 15. årh. meget omvexlende, både Carl VI, Carl VII og Ludvig XI har det en tid i deres besiddelse, undertiden er det uafhængigt, undertiden under Milanos herredømme. 1463 får Franciscus Sforza det som fransk len. Just en måned før den her omtalte forlening (august 1478) havde det dog revet sig løs fra Milano. Om Genuas senere skæbne se II 154.
- 81, 1 hans frue moder] Bona af Savoyen, der førte formynderregeringen.
- 82, 16 Kongens frilkøtter] Deres tøjlesløse udisciplinerthed foranledigede kongen til kort efter at ophæve korpset ialfald for Nordfrankrigs vedkommende. Istedetfor organiseres den s. 89 omtalte faste lejr i Picardiet, og der indskrives Schweizere.
- 82, 19 ihielsfloger nogle] Det opgives fra anden side at have været de 6000 af 8000.
- 85, 13 Kærnen i Ludvig XI.s forholdsregler overfor Arras var, at medens greven (hertugen) tidligere havde haft magten over bispestaden ud fra sin kommune („la ville"), blev det nu omvendt bispen, der var den mægtige, og bispen var igen afhængig af kongen.
- 85, 14 f. den part lom nu oben er] Se anm. til II 20, 3.
- 85, 24 tilforn] Skal være: nu (fr. „la cité").
- 85, 29 greffuedømme Arthois] Skal være: grevedømme Boulogne (fejl i den fr. text).
- 86, 5 f. wløcke, lom liden dennom er offuerkommen] Jfr. anm. til II 65, 34.
- 86, 17 jernhøtterne] Skal være: slottet les Forges.
- 86, 32 f. min gaard Argenton] Commynes havde fået dette anselige herresæde med sin hustru Helene af Chambes i 1473.
- 87, 18 Querckeboell] HM.s fordanskning af „les escroelles" er fuldkommen rigtig, det er kirtelsvulster på halsen. Evnen til ved håndspålæggelse at helbrede denne sygdom tillagdes såvel de franske som de

- engelske konger. Efter en samtidig beretning skal allerede kong Philip I († 1108) have besiddet denne overnaturlige kraft, som sagnet fører helt tilbage til Chlodevæg. En skildring af denne såkaldte „toucher royal“ findes på dansk i C. Barfoed: Haandspaalæggelse s. 47 ff. (Medicinsk-historiske småskrifter nr. 8). Se også L. Landouzy: *Le toucher des Escrouelles*, 1907.
- 88, 33 regenteren i Normandie] Skal være: i Burgundien, nl. Carl af Amboise (en forskrivning af HM.).
- 89, 16 vdi xiiij aar] Balue sad i fængsel fra 1469 til 1480.
- 89, 19 Hand bleff etc.] Hele denne sætning lyder hos Commynes blot: „et s'en feit absouldre d'un bref envoyé par nostre saint pere le Pape à sa requeste“. Der er ikke tale om at Ludvig XI blev banlyst i denne anledning.
- 89, 28 iij tulind] Således hss.; efter den franske text bör læses: iij tulind.
- 89, 34 f. xv tulind francker] Som det formodes i marginalen, er dette tal forkert; skal være: xv hundred tusinde.
- 90, 18 hertog Philibert] Dennes moder, hertuginde Yolande, som ellers havde ført regimentet for sin søn, var død i 1478.
- 90, 19 til Tuers] Skal være: fra Tours (forskrivning af HM.).
- 90, 20 f. dog hand tilforn haffde hiulpet . . . dennom i himmelighed] fr. „les aydoit en secret“, hvilket må referere sig til herren af Bresse (HM. har omskrevet hele dette stykke, der ikke har vundet i klarhed).
- 90, 25 Hertogen gaff mig etc.] Skal være: Herren af Bresse tog ham til fange og gav mig det til kende.
- 93, 7 f. att regne bode maanedes fold, laa oc offuerfolde] fr. „tant pour le champ [ikke: temps] que mortes payes“, ɔ: at regne baade felttropper og garnisonstropper.
- 94, 29 Rubbert kong] Denne misforståelse skyldes den franske text; efter Mandrot's udgave kan oversættes: „... med navn broder Robert. Kongen kaldte ham etc.“ Ovenikøbet er navnet en fejlhuskning, han hed François de Paule, og Commynes har forvexlet den berømte helgen med en anden munk som færdedes ved hoffet, rimeligvis fordi han sjældent hørte ham kaldet andet end „le bonhomme“.
- 94, 34 xliiij aar gammell] I virkeligheden var François de Paule da 66 år.
- 95, 2 hannd] ɔ: den nævnte køgemester, og ikke, som HM. opfatter det, eremiten.
- 95, 8 I den af François de Paule stiftede orden (se ndfr.) aflagdes foruden de tre sædvanlige munkeløfter, et fjerde om bestandig faste.
- 95, 14 fordi de haffue etc.] Dette er HM.s forklaring til Commynes' lakoniske udtryksmåde. Snarere er hans tanke dog den, at Italienerne har så let ved at læse latin.
- 95, 26 Munkeordnen „minimi fratres“, mindstebrødrene, stiftet 1474.
- 98, 8 Guyennes] Skal være: Guines, slot ved Calais.
- 98, 27 f. blefne hoß Dornek] Således efter den franske texts „mort à Tournay“, der er forvansket fra „mort ou tourné des nostres“: næsten alle var døde eller gået over på vor side.
- 99, 1 1481] Skal være: 1482 (fejltagelse af Commynes).
- 101, 12 itt flud] fr. „caterre“ ɔ: apoplexi.
- 101, 17 1482 i affrill] Edvard IV døde den 9. april 1483, ɔ: kort efter årsskiftet ifølge den da anvendte kalenderstil.
- 102, 11 moderen adt dißBe tuende dötter] Efter Mandrot's forslag skal der ikke læses „la mère“ men „la maire“, den

- ældste. Det var nemlig den ældste af Edvard IV.s døtre, Elisabeth, der ægtede Henrik VII.
- 102, 13 tuende [køne børn] Henrik VII.s andet barn fødtes den 29. november 1489, det tredje (Henrik VIII) den 28. juni 1491; i det mellemliggende tidsrum er altså dette afsnit skrevet.
- 102, 18 det lille chastelet] Petit-Châtelet på venstre Seinebred, lige ud for den ene af broerne over til Seineøen, le Petit-Pont.
- 102, 21 en fiend] Jfr. II 54, 10.
- 103, 20 Roussillon var i 1462 blevet pantsat til Ludvig XI af den aragonske konge mod støtte til det catalonske oprørs bekæmpelse. Ludvig XI hævdede kun med besvær denne besiddelse, og Carl VIII afstår den i 1493 til Spanierne. Jfr. II 115-116.
- 103, 21 marg. Arragonien kongen [kenckt] En misforståelse af teksten; „huilckid“ (l. 20) refererer til „Rußillon“ alene.
- 103, 27 en part aff Nauarre] I Navarra stredes to partier, et franskvenligt og et spanskvenligt.
- 104, 10 Reins] Skal være: Riez.
- 104, 16 f. Zizim eller Djem, sultan Bajazet's broder, var af Rhodeserridderne overdraget Carl VIII, og denne havde skænket ham til pave Innocens VIII.
- 105, 16 la praguerie] En del stormænd var misfornøjede med Carl VII.s kraftige administrative reformer og samledes i 1440 om Ludvig (som da var 16—17, ikke 12 år). Rejsningen, i hvis navn der ligger en hentydning til de samtidige bøhmiske oprør, strandede dog ganske — især på byernes afgjorte modstand.
- 106, 26 purgerede hoffueditt] Det var efter det galénske system legemets 4 vædske, hvis abnormiteter voldte alle sygdomme, og den ene af disse vædske, slimen, tænktes at stamme fra hjærnen. Det var hyppigst ved afføringsmidler, at man rensede hovedet for slim og damp.
- 111, 24 oc jeg med] Angående de omstændigheder, der bragte Commynes i fængsel i 1487, henvises til biografien foran i nærværende bind. Det var på slottet Loches, han anbragtes i et jærnbur.
- 115, 33 hans søn lom] Således alle hss.; der må læses: hans lom.
- 116, 1 Fridrichs] Skal være: Henriks.
- 116, 23 för hand blev xi aar] Jfr. II 105, 16 anm.
- 116, 27 f. itt fröicken aff Skottlant] Margrethe, datter af Jacob I af Skotland; brylluppet fandt sted i 1436, hun døde 1445.
- 116, 33 hertogens aff Savoye datther] Brylluppet med Charlotte af Savoyen fejredes i 1451 under Carl VII.s protest. Trætte fik Ludvig med sin svigerfader i 1454, fordi denne af Carl VII var bleven tvunget til en alliance.
- 117, 24 sex aar] Fra 1456 til faderens død i 1461 (5 år).
- 118, 14 vid lxi aar] 60 år og 58 dage.
- 118, 17 den kongs tid, lom kallis Grand] Antagelig har den benyttede franske text kun haft „Grand“ istedetfor „Charles le Grand“. Carl den store blev 72, måske kun 67 år gammel.
- 118, 25 lin faders befalningsmend] Herrerne af Croy, se I 28, 15 og noten dertil.
- 121, 9 [kilactighed] Se I 246—247 og II 128.
- 121, 11 72 aar] Må ihvertfald være en forskrivning, men det er usikkert, hvad Commynes her tænker på.
- 122, 1 tuende veldige oc vile førster] Den følgende sætning er forvansket i den franske text, og HM.s forsøg på at få mening deri er ikke lykkedes. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: „nemlig kong Matthias af Ungarn og Muhammed Osman, den tyrkiske kejser.

- Denne kong Matthias af Ungarn var søn af en ædel ridder, kaldet den hvide ridder af Vallakiet, som var en riddermandsmand, dog saare forstandig og duelig, som længe regerede det kongerige Ungarn og vandt mange skønne sejre over Tyrken etc."
- 122, 8 Vngern och Bemen] Commynes tilføjer „la Poullanie", Polen.
- 122, 22 giffte lig i Franckriige] Trolovelsen mellem Madeleine af Frankrig og Ladislaus, der repræsenteredes ved en stedfortræder, fejredes i december 1457, men da var Ladislaus allerede død i Prag. Madeleine ægtede siden Gaston de Foix, fyrste af Viane [Vien], og blev regentinde af Navarra.
- 123, 12 oc i Schlaunien, vd emod Tydscklands lide.] Denne meningsløshed stammer fra den franske text. Der må sættes punktum efter „Schlaunien", og derefter: Ud mod Tyscklands side tog han fra kejser Frederik etc.
- 123, 13 Iørste parten aff Østerige] Ved Ollmützertraktaten af 1478 fik Matthias Mähren og Schlesien, s. å. besætter han Steiermark, Kärnten og Salzburg, 1485 Wien.
- 123, 23 xxviii aar] Andre af de franske texter har 53 år; det rigtige tal er 51.
- 123, 31 Torcken lom ieg tilforne omtalde] Ikke som i marginalen angivet Bajazet, men hans fader, den store Muhammed II, der skulde være nævnt 122, 1 som den anden af de „tuende veldige oc vile førster" (jfr. noten dertil).
- 124, 14 Syria] Den franske text nævner som de to første af kongerigerne „la Bresanne, la Suris", der er forvanskning af Bosnien og Serbien, bægge erobrede c. 1460, ligesom Peloponnes; Armenien tog Tyrkerne derimod først i andet-tredje tiår af det 16de århundrede.
- 127, 18 Hertugdømmet Burgund tilfaldt Johan den gode, efter at det ældre burgundiske hus i 1361 var uddød med Philip af Rouvres.
- 127, 19 f. ij^c och x aar siden] Omendskönt denne oversættelse af Sleidanus er signeret med året 1545, ligesom i originalen, har HM. de fleste steder — men ikke alle! — omsat tallene til at gælde fra 1574, hans eget arbejdes år; i dette tilfælde skriver Sleidanus således 180 år. Johan den gode døde 1364.
- 127, 21 f. Ludvig af Anjou, Johan af Berry, Philip af Burgund.
- 127, 25. Det var Johan den gode, der 1363 gav Burgund til sin yndlingssøn Philip.
- 128, 14 hertogen aff Burgis] Sleidanus „Bithurigum dux" 3: hertugen af Berry, Carl VI.s farbroder.
- 130, 32 og marg. Julius II (Julian della Rovere, kardinal af S. Petri ad vincula) stammede fra Ligurien, han var Frankrigs kandidat ved pavevalget i 1492, men faldt for Alexander VI; han tager derefter sin tilflugt til Frankrig og er blandt dem, der driver Carl VIII til Italienstoget. Som pave (1503—1513) blev han Frankrigs fjende og stifteren af den hellige liga (1511).
- 131, 9 138 aar Bidenn] Den negang beregnet fra 1545 (det kunde heller ikke ændres uden at omarbejde sætningen).
- 131, 34 ij^clx aar] fra 1574.
- 131, 35 Sleidanus skriver ikke „fire søner" men „fire børn"; for at fremskaffe den fjerde søn har HM. måttet gøre Ludvig Hutin til to.
- 132, 3 Eduardtz anden Bøn] Skal være: Edvard den andens søn.
- 132, 21 ij^cxxv aar] fra 1574.
- 132, 28 f. Den saliske lov (o. 500), § 79 „de alodis", udelukker kvinder fra at arve jord, så længe der findes mandlige slægt-

- ninge. Denne bestemmelse påberåbes siden slutningen af det 14. årh. ved spørgsmål om arveret til den franske trone.
- 132, 32 Thet kongerige Danmarch etc.] Se f. ex. ordlyden i begyndelsen af Frederik I.s håndfæstning: att ephther thij att Danmarckis rige haffuer aldtiid væridtt vdtaff arildz tiid oc er ennd nw ett friitt kore rige, saa att danske mennd aff förste begynnelse haffuer aldtiid hafftt theres kor att hylle, kiese oc anname, huilckenn herre oc fyrste ther thennom selff teckes for en herre oc konning etc. (Geheimarkivets Aarsberetninger II 66).
- 133, 24 f. Freden i Madrid 1526 og i Cambray 1529.
- 133, 25 marg. Madrid var på denne tid kun en ubetydelig flække uden om et kongeligt lystslot, som indrettedes til et (meget behageligt) fængsel for Frans I. Efter sin hjemkomst lod han i Boulogneskoven opføre et nu nedrevet slot, som man i erindring om de glade dage i Spanien kaldte Madrid. Bygningen havde intet slægtskab med det spanske slot, men var i italiensk stil.
- 133, 27 thennd VIII bog] Se II 31, 32.
- 133, 34 Oplysningerne om Ludvig XII.s kroning har Sleidanus fra Commynes selv. Se II 325, 28.
- 134, 11 xxxviij aar Bidenn] fra 1574.
- 134, 19 the almindelige landdage] Rimeligvis tænker Sleidanus ikke på generalstænderne (omendskönt han skriver „conventus ordinum“), men på de gamle frankiske martsforsamlinger, som parlamentet i Paris regnede sig at stamme fra.
- 134, 34 Julius Caesar: Bellum Gallicum IV, 10.
- 135, 1 Caesar: B. G. VI, 33.
- 135, 16 Geneuoßer oc Lofaner løø] Gensersøen.
- 135, 19 lom kallis Roncuall] HM.s tilføjelse, Roncevaux er kun et enkelt pas vestligst i Pyrenæerne.
- 135, 29 j^m oc xxx aar] regnet fra 1545, men endda ikke nøjagtigt, Chlodeveg døde 511.
- 136, 1 Carl af Bourbon udnævntes til connétable ved Frans I.s tronbestigelse i 1515 og „falt till keyßeren“ i 1523.
- 136, 18 Efter Bourbons forræderi udnævnes ingen connétable för hertugen af Montmorency i 1538.
- 136, 24 til eiedom] Efter at Dauphiné var blevet inddraget af Carl VII under dauphinen Ludvigs (XI) oprør, forlenedes det ikke mere til nogen dauphin.
- 136, 25 f. Den franske udgaves kapitelinddeling (som forøvrigt ikke skyldes Commynes selv) og Sleidanus' inddeling i bøger er kombinerede i den danske oversættelse.
- 141, 17 tog i Jtalien] Forudsætningen for dette tog er Carl VIII.s formentlige arvekrav på kongeriget Neapel eller rettere på den anjouske arv, krav som han havde overtaget fra sin fader, der i 1481 arvede den sidste ætling af huset Anjou. Grundlæggeren af dette hus er Ludvig den helliges broder Carl, som af Ludvig blev forlenet med Anjou og Maine, som ved sin hustru erhvervede Provence, og som endelig i 1265 af paven forlenedes med kongeriget Neapel-Sicilien for sig og sine mandlige og kvindelige descender. Disse omfattende besiddelser forblev dog ikke samlede. Sicilien skiltes allerede ved den sicilianske vesper i 1282 varigt ud. Anjou og Maine kom til en sidelinje og tilfaldt derigennem tilsidst kong Philip af Valois († 1350). Johan den gode, Philips søn og efterfølger gav de to lande til sin søn Ludvig, stamfader til den yngre anjouske linje, der i modsætning til de andre Anjou'er (i Neapel og Ungarn) kaldtes de franske Anjou'er.

Denne Ludvig af Anjou adopteredes af Johanna I af Neapel og kom derved i besiddelse af Provence, medens det ikke lykkedes ham at gennemføre sin kandidatur i Neapel overfor den yngre gren af de neapolitanske Anjou'er. Først hans sønnesøn René, den berømte sangerkonge, der yderligere adopteredes af den sidste ætling af de neapolitanske Anjou'er, Johanna II († 1435), var en kort tid anerkendt som konge i Neapel, indtil Alphons af Aragonien i 1442 besætter kongeriget. Dermed ophører det anjou'ske regimente i Neapel, men René vedbliver at føre kongetitlen, og hans formentlige arvekrav overgik efter hans død i juli 1480 til brodersønnen Carl af Maine sammen med Provence, medens Anjou tilfaldt Ludvig XI. Carl døde imidlertid allerede i slutningen af 1481, og Provence og kravene på Neapel tilfaldt da, efter huset Anjou's fuldstændige uddøen, testamentarisk kong René's søstersøn, Ludvig XI.

Carl VIII.s krav på Neapel må juridisk siges at være slet funderede. Efter successionsreglerne i bullen af 1265, hvorefter Neapel er et paveligt len, har den yngre anjouske linje aldrig kunnet få nogen arveret, da riget overdrages Carl af Anjou og hans mandlige og kvindelige descendenter, men udtrykkelig kun disse, idet al omgåen af successionsreglerne ved testamentarisk bestemmelse eller adoption stricte forbydes. Og vil man anerkende René I.s ret til Neapel, fordi han var bleven investeret af pave Eugenius IV, kunde alene hans dattersøn René II af Lothringen som hans eneste descendent være arveberettiget efter successionsreglerne.

141, 19 Det var ikke 1493 men 1494, at toget til Neapel begyndte.

141, 25 ff. Både Vesc og Briçonnet, som Commynes giver en ilde medfart, har fået oprejsning af den moderne historieforskning (se særlig Boislisle i *Annuaire-Bulletin de la Société de l'histoire de France* 1878—1883).

142, 10 fra it omflag till it andit] Jfr. II 162, 28: til rente paa iij maanids tiid.

142, 20 Carl VIII kronedes först d. 30. Maj 1484.

142, 22 Hertugdömmet Bar hørte ikke til den i noten til 141, 17 omtalte anjouske arv; det skænkedes i 1419 kong René af den sidste repræsentant for den hjemlige hertugslægt og overdroges siden af René til sønnen Johan (af Calabrien) sammen med Lothringen. Men da både Johan og hans søn Nicolaus var døde i 1473 og Lothringen tilfaldt kong René's dattersøn, René II, beholdt sangerkongen selv Bar. Ved hans død arvedes det af datteren Jolanthe, hertug René II.s moder, som overdrog det til Ludvig XI, der tidligere havde besat det (se I 278, 21). Det var altså sin moders arv, hertugen af Lothringen krævede tilbage.

143, 1 Johan af Bourbon var da trolovet, ikke med kongens, men med hertug René's søster (en misforståelse af HM., der dog er såre forklarlig, da Johan tidligere havde været gift med Ludvig XI.s søster Jeanne de France).

143, 4 xxvj] De franske tekster har 36.

143, 16 hertoginden aff Burbon] Anna af Beaujeu, det egentlige hoved for formynderregimentet.

143, 23 nu haffde] Skal være: havde haft (misforståelse af HM.).

143, 28 f. Redegörelsen for titulærkongen Carl af Anjou's slægtskabsforhold er uklar, hvilket delvis skyldes den franske text. Hans fader af samme navn var broder

- til René I (l. 29 „søfterløn“ er en fejltagelse af HM.).
- 143, 34 hans drotning] Beatrice, af dynastiet Barcelona, arving til Provence.
- 144, 7 Det var som modvægt mod de fronderende prinser (Ludvig af Orléans, Johan af Bourbon m. fl.), at Beaujeu'erne søgte at støtte sig til hertug René. I septbr. 1484 slutter de en alliance med ham, og han har især æren for undertrykkelsen af feudalopstanden i beg. af 1485 (kendt under navnet „la guerre folle“). I 1486 støtter regeringen René's expedition til Neapel, men samtidig med at denne strander, forkyndes (6. okt. 1486) højtidelig Provence's inddragelse i den kongelige domæne. René bryder da med Beaujeu'erne og slutter sig sidst på året 1486 til ligaen imod dem.
- 144, 22 Oprøret i Neapel, der udbrød i august 1485, lededes af de endnu stadig fransk (anjou'sk) sindede baroner; når de henvendte sig til paven, var det fordi denne (Innocens VIII) levede i fjendskab med kong Ferdinand og havde excommuniceret ham.
- 145, 13 wenighed] I foråret 1485, under „la guerre folle“, forjoges Commynes fra hoffet, mistænkt for forbindelse med oprørerne, og nogle måneder derefter afsattes han som *sénéchal* af Poitou. Han opholder sig i den følgende tid hovedsagelig ved Johan af Bourbon's hof i Moulins.
- 145, 20 laare venlig imod mig] Der havde været planer oppe om, at Commynes skulde ledsage hertug René til Italien; i maj 1486 henvendte C. sig til Lorenzo af Medici for at høre hans råd desangående. Mødet i Moulins fandt sted i august 1486, altså et par måneder før René's brud med hoffet.
- 146, 13 søfterløunner] fr. „*nepveux*“; de var fætre til prinsen af Salerno på deres faders side.
- 146, 22 dend øe Siciliam] HM. har misforstået den franske text og ikke vidst, at Sicilien, der i 1282 skiltes fra Neapel, siden 1409 var fast knyttet til det aragonske kongerige. Der må oversættes: hvis han fik det rige Neapel tillige med den ø Sicilien og det andet han havde etc.
- 146, 23 fenedilke vig] Også den franske text har „*gouffre de Venise*“ (Adriaterhavet) istedetfor „*gouffre de Lion*“.
- 146, 25 f. Det er ikke kongerne i Frankrig, men vel franskfødte konger, der har haft Neapel.
- 146, 37 Galliace] Den franske text har korrekte: Jehan Galeace.
- 147, 1 f. HM. misforstår og forvexler Johan-Galeazzo's fader Galeazzo-Maria Sforza († 1476) med den langt ældre Johan-Galeazzo Visconti († 1402), den første hertug af Milano, begravet i Certosakirken i Pavia, som han selv havde bygget.
- 149, 24 hertogens aff Calabrien daather] Isabella af Aragonien.
- 150, 31 Milano hørte med til det romerske kejserrige, og da Johan-Galeazzo Visconti i 1495 købte sig hertugtitlen for sine besiddelser, måtte han tage dem som len af kejseren.
- 151, 22 hertugens dotter aff Ferrara] Beatrice af Este.
- 151, 31 Krigen om Polesina 1482—1483.
- 153, 1 Ludvig Sforza begyndte sine forhandlinger med de franske allerede i 1491; den her omtalte legation fandt sted i 1492, ikke 1493.
- 153, 35 Galeacius vice greffue aff Meylan] Skal være: Galeazzo Visconti fra Milano.
- 154, 4 ff. Det følgende stykke om Genua er helt misforstået af HM., der sammen-

- blander den lenshylding som Communes i 1478 modtog for Ludvig XI (se II 80 f.) med Carl VIII.s forlening i 1491 efter Ludvig Sforzas opfordring. Afsnittet må oversættes: „Tilforn (nl. 1491) havde her Ludvig sendt en sekretær for at anmode om, at hans brodersøn hertugen af Milano maatte opnaa forlening paa Genua ved en befuldmægtiget, hvilket han fik, og med urette. Men det kunde kongen vel gøre ham til vilje, at overdrage en at modtage hans hylding [meningen er her uklar]; thi mens hertugen var under sin moders formynderskab, modtog jeg (i 1478) hendes hylding paa Milano slot, i hendes egenskab af sønnens formynder, da jeg var gesandt for den salige kong Ludvig og havde udtrykkelig befaling derpaa. Men dengang (nl. i 1478) var Genua ude af Milanos magt, og her Baptista Campofregoso havde det da inde“. Det må indrømmes oversætteren, at Communes' text er dunkel. Han synes at ville hævde, dels at forleningen i 1491 var uforsvarlig — Frankrig skulde hellere selv inddrage Genua under sit herredømme —, dels at situationen i 1478 havde været en ganske anden.
- 154, 16 Den tiid etc.] fr. blot „lors“ ɔ: dengang jeg modtog lenshyldingen i 1478; måneden før havde Genua revet sig løs fra Milanos overherredømme.
- 154, 25 hertog Gajasse] Skal være: hertug Johan-Galeazzo.
- 155, 10 Sætningen er misforstået af HM.; skal være: „Iom haffde verid fremdragen i det hwß Aniou af hertog Iohan aff Calabrien oc Iom haffde lind til dette anslag“. Den følgende sætning bör begynde: „Oc drog Peron“. Peron af Basche's sendefærd finder sted i foråret 1492.
- 155, 26 Freden i Senlis, maj 1493, Com-
- mines omtaler ikke, at foruden Artois også Franche-Comté afstodes. Af Margrethes medgift beholdt den franske konge således kun et par mindre grevskaber.
- 156, 2 morbroder] fr. „oncle“. Han var hendes fætter.
- 156, 7 Anna af Bretagne ægtede Maximilian i 1490, Carl VIII i december 1491.
- 156, 35 beffaling[mend] ɔ: civile embedsmænd („officiers“), medens den militære myndighed blev i kongens magt til 1498.
- 157, 1 1488] Skal være 1498 (trykfejl i den franske text).
- 157, 9 f. oc døde ale etc.] Communes skriver: „den ene levede henved tre aar og døde saa, og de andre er ogsaa døde“. (HM.'s omskrivning kan ikke forsvares, da det nemlig var den ældste, Carl-Orland, der levede de tre år, de andre levede ikke mere end få måneder).
- 157, 11 f. printzens aff Castilien enifte søn] Skal være: „printzen aff Castilien, kongens oc drotningens aff Castilien enifte søn“ (ɔ: Ferdinand og Isabellas søn Juan). Fejlen synes at stamme fra den danske oversættelse.
- 157, 14 f. fick en vng herre] Barnet var, som de fleste franske texter også nævner, dødfødt; deraf den almindelige landsorg. Jfr. II 314, 6 ff.
- 157, 23 de vice greffuers] Skal være: Visconti'ernes.
- 157, 26 Sportia, aff huilcken flecht] Misforstået af HM.; Communes taler ikke om slægten Sforza, men om dennes stamfader, kondottieren Giacomuzzo Attendolo, kaldet Sforza, fader til Franciscus af Milano, der ægtede Blanca Maria Visconti.
- 158, 34 f. Octavianus formodentlig = Ottoman eller Osman.
- 159, 14 de herrer aff Calabrien] fr. „les

- dessusdits" ɔ: de herrer af Aragonien (Ferdinand af Neapel og Alphons af Calabrien).
- 159, 18 Cypren] Den sidste konge af Cypren var gift med Venezianerinden Catharina Cornaro. Efter hans død i 1473 inddrog Venezianerne øen.
- 159, 33 aar 1493] efter gammel stil; februar—marts 1494 efter ny stil.
- 160, 4 lit orden eller flýs] Jfr. noten til I 199, 26.
- 161, 19 verid her i rigid] Se I 281.
- 162, 32 1493] Skal være: 1494.
- 162, 37 faa dage der effter] ɔ: i begyndelsen af oktober, efter opholdet i Asti.
- 166, 7 dennom aff Pisa] I sin udgave af Commines foreslår Mlle. Dupont at læse Pacis (ɔ: Pazzi) istedetfor Pisa. Om Pazziernes opstand i 1478 se II 78—79.
- 166, 19 ff. Da Johan af Calabrien havde sluttet sig til Ludvig XI.s modstandere i krigen „for det mene bedste“, støttede kongen til gengæld Aragonierne i Neapel mod den franske prins og tronprætendent.
- 167, 2 f. oc i lige maade etc.] HM.s misforståede tilføjelse. Commines nævner blot, foruden Capponi, „tvende Peders fætre som og var af hans slægt“.
- 168, 6 Orléanernes krav på Milano stammer fra kong Carl VI.s broder, Ludvig af Orléans' ægteskab med Valentine Visconti, datter af Johan Galeazzo, hertug af Milano. Denne Ludvig af Orléans var farfader til den her optrædende, den senere Ludvig XII. I århundredets løb havde slægten gentagne gange gjort sine krav gældende, særlig efter Visconti'ernes uddøen i 1447.
- 169, 10 Johan Galeazzo's søn, Franciscus Sforza, † 1511.
- 169, 12 try aar] Skal være: tre dage (forkrivning af HM.).
- 169, 16 løfkendebørnn] Deres mødre var søstre.
- 172, 31 vundit dennom etc.] Skal være: og Florentinerne havde erhvervet dem i Laurens af Medici's tid (ved køb).
- 173, 26 Buzer formodes af Mandrot at være den samme som den II 164, 21 omtalte bailli af Dijon, Anton af Baissey, som førte det schweiziske korps.
- 176, 26 f. Venezianerne havde indtil o. 1400 udelukkende haft deres opmærksomhed rettet udad mod de adriatiske kystlande og øer for at sikre og styrke deres handel og dens opland. Fra det 15. årh.s begyndelse vender de sig også mod „terra ferma“, det italienske fastland, især for at sikre deres forsyning med levnedsmidler.
- 176, 27 Difße tuende byer] ɔ: Pisa og Padua, hvad HM. ikke synes at forstå. Den følgende sætning bör i fortsættelse deraf oversættes: „Thi de havde af gammel tid været deres fjender, som havde dem i volde og det i mange aar etc.“.
- 177, 18 Majör er en forvanskning af Marzocco, løven der holder det florentinske våben.
- 177, 21 Maximilian opholdt sig i Italien i efteråret 1496.
- 179, 30 hans tienere] Peder Capponi, se II 166—167.
- 180, 29 f. Cosmus tilfforn voldit haffde, at de icke vunde Meylann] nl. under arvefølgekrigen om Milano efter Visconti'ernes uddøen, da Cosimo havde sluttet sig til Sforza'ernes sag.
- 181, 11 Medici'ernes regimente i Florens kan regnes at begynde med Cosimo's tilbagekaldelse i 1434.
- 182, 14 f. Kongen lonte oc laa etc.] Skal være: „Og overlod de kongen alle de stæder som jeg sagt haver“. Se II 174, 30 ff. (Misforstået af HM.).

- 182, 27 f. Kong Alphonsus' gesandt i Venedig var en af Italiens ypperste diplomater, Johan Baptist Spinelli.
- 183, 19 adt laa viit etc.] Commynes' text er her fordærvet, bedst er læsemåden i Mandrot's udgave, hvorefter kan oversættes: „at saa længe Ferdinand var i Rom og indenfor Kirkestaten, vilde han tjene ham, og videre ikke“.
- 184, 15 cardinalen aff Sauoye] Skal være: cardinal Ascanio (trykfejl i den franske text).
- 185, 15 Greven af Ligny, Ludvig af Luxemburg, var søn af connétablen af Saint-Pol og en søster til Ludvig XI's dronning, Charlotte af Savoyen.
- 185, 21 Hannom] Skal være: Dennom.
- 186, 23 Naples] Skal være: Nepi (Mlle. Dupont's rettelse).
- 188, 19 Prinsen af Rossano og hertugen af Sessa [Cesze] er en og samme person, Marino af Marzano. (Fejlen er de franske texters).
- 189, 10 Grev Jacob (Piccinino), en af tidens store kondottierer, var lederen af det anjou'ske forsøg på at styrte Aragonierne i Neapel o. 1460. (Jfr. anm. til I 268, 14).
- 190, 33 ff. følge deris etc.] Skal være: „stikker deres smaadreng dem en træpind i skoen eller pantøflen, og de sidder saa paa deres muler og slingrer med fødderne“. (Misforstået af HM.).
- 191, 11 Ferdinand I, Alphonsus II og Ferdinand II døde i løbet af o. 3 år, fra januar 1494 til november 1496.
- 191, 31 En anden fuarede] Sætningen er helt forstyrret i den franske overlevering; meningen må dog være, at det var den gamle kong Ferdinand, der svarede på sønnens overmod.
- 192, 19 hustru moder] Det franske „belle mere“ betyder her stifmoder (Johanna, datter af Johan II af Aragonien, søster til Ferdinand den katholske af Spanien).
- 193, 9 f. de aff Oliebierged] Denne munkekongregation, som er en gren af Benediktinerordenen og stiftedes 1319, har navn efter hovedklostret på Oliebjærget mellem Siena og Arezzo i Toscana. Efter den franske text er det imidlertid Olivetanerne i Venedig, der har Sct. Helenes legeme i deres kloster, og som har fortalt Commynes om Alphonsus.
- 193, 23 Medens Alphonsus døde d. 19. november 1496, var hans søn Ferdinand død allerede to måneder forinden, d. 7. september 1496.
- 193, 28 Federigo var ikke en søn, men en broder til kong Alphonsus, som det også ellers anføres.
- 194, 27 Ikke kardinalen af Cöln (Colne), som HM. har opfattet det, men Johan af Colonna.
- 196, 4 Om Zizim, sultan Bajazet's broder, se II 104, 16 og noten dertil.
- 196, 4 lx] Skal være: xl (trykfejl i den franske udgave).
- 196, 27 dette greffuedømme] fr. „les contes“, skal være: Conti-slægten [Coincte].
- 197, 36 Sicilien] Skal være: Ischia (fejlen skyldes den franske udgave; en bedre text som Mandrot's har „Yscle“).
- 198, 15 stadenn] nl. Aquila i Abruzzo [Bredsse].
- 198, 20 Encrenes. De aff Engenines] Således efter den franske text, men navnene er ukendte. Tiltalende er Denis Sauvage's conjectur, at der skal læses „anciennes Angevines“, o: gamle tilhængere af Anjou'erne.
- 198, 36 Greffuen aff Area] Der er ikke givet nogen tilfredsstillende forklaring på, hvem der hermed menes.
- 199, 7 huilket lame cardinals broder etc.] Misforstået af HM.; skal være: „hvilket

- samme kardinals broder (nl. Johan della Rovere) end i dag besidder. Greven af Mantuoro etc."
- 199, 11 vor fød i Skotland] Således efter den franske text, der har „d'Ecosse" istedetfor „des Cosses" ɔ: af Coscia-slægten.
- 199, 15 dom Ferdinandus som var margreffue] Misforstået af HM.; skal være: „dom Ferdinandus. Margreffuen".
- 199, 15 Guefron] Det vides ikke, hvem hermed menes.
- 200, 2 søltersøn] Skal være: brodersön, nl. kong Ferdinand II (fr. „nepueu").
- 200, 23 keyferbergedt] Der menes (som Mlle. Dupont har oplyst) slottet Poggio reale.
- 201, 12 icke wden to eller tre] fr. „à deux ou trois" ɔ: to eller tre til hver.
- 201, 28 Auergnie] At foretrække er læsemåden i det af Mandrot udgivne håndskrift: Norvuewe ɔ: Norge, midnatssolens land.
- 202, 16 Men hand giorde formøged etc.] HM. har misforstået meningen noget; det bör snarere hedde: Men det er utroligt saa mange folk han talte med, der var rede til at falde til os, börn og sødskendebörn af adskillige herrer og fornemme folk i de egne, som af Scanderbeg etc.
- 202, 18 Ved en misforståelse af HM. göres Scanderbeg til en sön af kejseren af Constantinopel, medens den franske text nævner to forskellige personer, S. og en sön af kejseren.
- 202, 19 f. Den s. 163 omtalte markgrevinde Maria af Montferrat var en søster til kong Georg af Serbien; hun havde gjort sin morbroder, Constantin Araniti, til formynderregent for sin sön.
- 202, 21 Tampferis] Således efter den franske text, senere udgivere har søgt at rette til „Thessalle". At foretrække er dog læsemåden i det af Mandrot udgivne håndskrift: „Janiserins" ɔ: Janitsjarer.
- 202, 26 Alexandriæ kirckes] fr. „Alexandrie". Skal dog være „Alixandre" ɔ: Alexander den store af Macedonien, til hvem de lokale fyrster førte deres slægtsregister tilbage.
- 204, 29 f. huer med lin høffuitzmand etc.] Skal efter den fr. text være: „hver med sin podesta eller høvedsmand, thi de drog ikke bægge ud imod mig, den ene af dem kom ikke længere end til porten".
- 205, 21 Det er en almindelig regel, at Tiggermunkenes klostre i modsætning til andre klostre lagdes inde i selve byerne, menneskene på så nært hold som muligt. De fire Tiggermunkeordner var Franciscanerne, Dominicanerne, Augustinerne og Carmelitterne; der fandtes forøvrigt en femte, Servitterne.
- 205, 23 munckekloster] fr. „confrairie" ɔ: religiøst broderskab af lægmænd.
- 206, 25 f. denne hertog] Agostino Barbarigo, doge 1486—1501. Det må følge lig have været i 1498, at Commynes skrev dette afsnit af sit værk.
- 206, 32 dørerne] fr. „oultevans" der l. 11 rigtig oversattes ved „sparlagen".
- 207, 8 perler, huilke de kalle ballais] fr. blot „ballays" ɔ: rubiner. I marginalnoten l. 10 f. forvexles dette ord med et ligelydende, der betyder fejekost.
- 209, 1 Livius var født i Albano i nærheden af Padua, og efter gammel tradition døde han i Padua. I 1413 mente man her at have fundet hans grav, og man byggede et mausoleum til hans levninger.
- 210, 3 f. Alphonsus . . . haffde forBett sig] Se II 152, 4.
- 210, 34 Trier] fr. Trevis ɔ: Treviso i Venedig, og ikke Trier (fr. Trèves).

- 211, 2 Franciscus Bernardin] nl. Visconti.
- 211, 26 Communes husker fejl, kongen drog fra Florens allerede d. 29. november 1494, medens de her omtalte forhandlinger finder sted i tiden februar—marts 1495.
- 212, 14 hoffued eller raad huußett] fr. „la Seigneurie“, rådet, der samledes i Dogepaladset.
- 215, 20 margreffuen aff Montferrat] Skal være: markgreviden (skødesløshed ved oversættelsen).
- 216, 7 Ligaen mod Carl VIII sluttedes d. 31. marts 1495. Den 1. april modtog Communes meddelelse derom af dogen. Palmesøndag d. 12. april fandt den højtidelige publikation sted.
- 219, 6 porphire sten] Den såkaldte „pietra del bando“, en porfyrblok, som endnu står ved det sydvestre hjørne af Marcuskirken, og hvorfra de officielle kundgørelser fandt sted.
- 221, 23 Effter hannom etc.] Sætningen er helt forvansket, hvilket skyldes den franske text, der har „en laquelle demeura le baillif de V.“ istedetfor „en la Quille etc.“ ☞ i Aquila. Sætningen kan efter Mandrot's udgave oversættes: I Aquila blev bailli'en af Vitry, som holdt sig godt, og i Abruzzo [Brixia—Bresse—Brusse] her Gratian af Guerres, som holdt sig saare godt.
- 223, 23 en aff deris secretere, kallid Jurdain] Skal være: „en af hans (☞ kongens) sekretærer, kaldet Bourdin“. Denne var bleven sendt til Venedig i en extraordinær mission under slutningen af Communes' ophold der.
- 223, 29 Parma lå i hertugdømmet Milano, langt fra Oglio-floden og den venezianske grænse.
- 224, 5 stratioter] Se forklaringen om disse II 237, 19.
- 224, 28 f. landflotterne] Den franske text har fejlagtig „paisans“ istedetfor „Pisans“.
- 225, 11 f. Poge, lom er it gott slot de Florentiner tilhørendis] Misforståelse af det franske „Pogebon, chateau Florentin“ ☞ Poggibonsi og Castel-Florentino to, byer mellem Siena og Pisa.
- 225, 18 Med pavens tilladelse havde Savonarola i 1493 dannet en særlig kongregation af sit eget kloster, S. Marco i Florens, og nogle andre toskanske Dominikanerklostre, hvor den gamle regel genindførtes i sin fulde strengthed.
- 226, 28 delphinens død] Carl-Orland, søn af Carl VIII og Anne af Bretagne, f. 10. oktober 1492, † 6. december 1495. Jfr. II 292 og 294.
- 227, 19 f. eed lom kongen haffde luorid] Se II 182, 18.
- 233, 11 lom hed Johan Galeas] Gælder — efter den franske text — den afdøde hertug. Hans lille søn hed derimod Franciscus.
- 233, 21 Her Galeas haffde i lamme dage] Skal være: Hertug Galeazzo (Maria) havde fordum engang.
- 233, 35 loed lig vife] Skal være: „viste mig“. Om Communes' besøg hos hertug Ludvig på tilbagerejsen fra den anden mission til Venedig se II 287—288.
- 234, 6 formene vort folck etc.] fr. „deffendre le passage“, det vil her sige „dække overgangen for vort folk“.
- 236, 27 f. Hand haffde oc etc.] ☞ de (fjenden) havde ogsaa haft godt køb, hvis de havde angrebet ham (og siden os).
- 237, 24 Naples] fr. „Naples de Romanie en la Morec“ ☞ Nauplion på østsiden af Peloponnes. Venezianerne havde erhvervet denne handelsplads i 1383 og kaldte den Napoli di Romagna (Romagna er det byzantinske rige, Rhomæer = Øst-romer, Byzantiner).

- 240, 32 1491] Skal naturligvis, som i marginalnoten foreslået, være 1495.
- 244, 1 dog monge] Skal blot være: monge.
- 244, 16 ff. Oc fordi att etc.] Misforstået, delvis på grund af den franske text. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: og fordi kardinalen var tilstede, nævnte han ham (til at deltage i forhandlingerne) og desuden maréchal'en af Gyé.
- 244, 19 Denne maréchalck etc.] Denne sætning er meningsløs, bl. a. göres vicomten af Narbonne (Johan af Foix) og greven af Guise (Ludvig af Armagnac) til en og samme person. Løvrigt er meningen også i de franske udgaver uklar, kun Mandrot's text er tilfredsstillende. Efter denne kan oversættes: kongen nævnte maréchal'en af Gyé, hvilket daarlig var muligt [fr. „mal possible“ og ikke „mal paisible“], thi han førte endnu denne morgen fortroppen (og var det paa grund af en tvedragt som havde været mellem greven af Narbonne og ham af Guise, som af og til havde haft befaling over krigsfolket, og hver sagde, at det var ham, der skulde føre fortroppen).
- 246, 13 lige ind paa maréchalcken aff Gye] Bör knyttes til den følgende sætning, da Gyé førte fortroppen, som oftere omtalt (fejlen skyldes den franske udgave).
- 254, 14 aff Cympta, aff Castelle] Skal være: af Citta (civita) di Castello.
- 255, 5 f. Cremona som ligger i Brixia] fr. „Bresse et Cremonne“.
- 258, 20 lx] fr. „six vingtz“.
- 261, 4 Den store slette er Posletten.
- 261, 37 greffue Gajasce] Det var hans broder, den i det følgende omtalte Fracassa [Ferrasse].
- 262, 8 sin farbroderBøn] fr. „cousin“. Ludvig af Orléans var en sønnesøn af Carl VI.s broder.
- 263, 6 marg. Cælar: comment: 3. bog] 19. cap.: ut ad bella suscipienda Gallorum alacer et promptus est animus, sic mollis ac minime resistens ad calamitates perferendas mens eorum est.
- 266, 16 den stad Perulia] fr. „Pruce“; skal være: Ponza, en ø ved Neapel.
- 267, 3 hendis vert] Skal være: Briçonnet's vært (misforstået af HM.).
- 267, 28 Oc met bemelte etc.] Sætningen skulde lyde: Og bemeldte Montpensier, prinsen af Salerno, Steffen Vesc og andre flere, som der vare, drog til Salerno. („Tarento“ for „Salerno“ skyldes den franske text).
- 268, 3 Satelan] Skal være: Catelan, 3: fra Catalonien. Jfr. II 295, 3.
- 269, 8 Det manglende ord er „førte“ el. lign.
- 271, 28 farbroder] Skal være: morbroder (fr. „oncle“).
- 272, 13 vore prelater] Se II 269, 24 ff.
- 273, 23 Ludvig II af Saluzzo var gift med en datter af den i 1483 afdøde markgreve Villom VIII af Montferrat, der var den umyndige markgreves farbroder og havde regeret för hans fader.
- 277, 19 f. Franciscot Bernardin, vicegreffuen] Skal være: F. B. Visconti.
- 278, 23 hertogen aff Ferraria] fr. „l'ambassadeur de Ferrare“.
- 279, 21 sin løfterløn] fr. „nepveu“, her: brodersøn.
- 280, 1 till Jerufalem] Der hentydes til Titus' belejring i år 70 e. Kr.
- 284, 6 marg. xiiij ortt] Se noten til I 280, 31 marg.
- 284, 7 togorden] Således efter den franske texts „renc“. Kun Mandrot's udgave har det historisk rigtige „rin“, der ligefrem er det tyske „Ring“.
- 284, 9 marg. historiam Sleidani] Se noten til I 280, 36 marg.

- 284, 21 Skal ikke være Turin (som også lå i Savoyen), men Trino ved Po i Montferrat. (Fejlen stammer fra den franske udgave).
- 288, 17 øffuerft regentere] „Principaulté“ vil ligefrem sige fyrstendöme.
- 288, 18 „Bar“ er ikke, som åbenbart oversætter (se marginalnoten) mener, det ved Lothringen liggende hertugdöme, men Bari i Apulien. Ludvig Sforza hed, til han blev hertug af Milano, officielt hertugen af Bari.
- 291, 9 f. den fidfte dag i september] fr. „le douziesme iour de Decembre“.
- 291, 11 f. xxii maaneder] Commynes regner toget for meget længere, end det har været (jfr. II 141, 19). Fra august 1494 til oktober—december 1495 giver kun 14—16 måneder.
- 291, 12 ff. Vdj Naple[B etc.] Sætningen er misforstået af HM., sammenhængen er denne: Udi kongeriget Neapel holdt endnu paa kongens haand herren af Montpensier, som var kongens statholder og som var i Salerno med prinsen af Salerno, og herren af Aubigny var i Calabrien.
- 293, 27 Giov. Boccaccio: „De casibus virorum illustrium“.
- 294, 27 f. førft i det aar 1496] Skal være: december 1495.
- 295, 24 S. HanBe kircke] Rigtigere II 182, 19: S. HanBe altere, nl. i domkirken i Florens.
- 298, 9 f. Sammenhængen skulde være: i Calabrien . . . , nemlig Gaëta og Tarrant, og i Abruzzo, hvor etc.
- 298, 18 Livius IX, 1—12.
- 298, 23 den øe Perulla] Formodentlig menes Ponza, jfr. anm. til II 266, 16.
- 299, 13 f. Ferdinands dronning, Johanna, var hans faders halvsøster, datter af Ferdinand I i hans andet ægteskab med sin kusine Johanna af Aragonien, Ferdinand den katholskes søster.
- 300, 23 ff. HM. har ikke forstået meningen, som en mindre trykfejl har forstyrret. Der bör læses: „Fordi det er stærkt paa folk og har rigelig korn i Provence og Languedoc og andre provinser til at sende derned (nl. til troppernes forsyning i Italien) og penge“.
- 302, 5 Isabella af Este.
- 302, 26 Om de franske gendarmers følge se noten til I 148, 32 f.
- 304, 10 morbroder] Skal være: farbroder.
- 304, 11 Kardinalen af Genua, Paul Campofregoso, havde i 1483 fået sin brodersøn afsat og sig selv udnævnt til doge i dennes sted. I 1487 gav Genua sig — efter nogle års selvstændighed — atter ind under Milano af frygt for Florentinerne.
- 306, 28 cardinalerne] fr. „les cardinal et seneschal“ : Briçonnet og Vesc, hovedanstifterne af det første tog til Neapel.
- 306, 32 admiralen] Herren af Graville.
- 309, 21 f. Fordi etc.] Foran dette har alle tekster af Commynes, med undtagelse af den som HM. har benyttet: „Man nævner altid dronningen“.
- 310, 32 f. de haffde bedre ret der till] Alphons V af Aragonien, der havde erhvervet Neapel, efterlod sig ingen ægte sønner, men overdrog sin uægte søn Ferdinand Neapel, medens hans broder Johan, Ferdinand den katholskes fader, fik Aragonien.
- 311, 10 Clérieux mente at have arvekrav på Cotrone.
- 312, 17 f. dennom lom haffde tagid deris døtther til echte] Det spanske kongepars fire døtre var 1) Isabella, g. m. prins Alphons af Portugal († 1491) og siden (i 1497)

- med kong Emanuel af Portugal, der regerede 1495—1521 2) Johanna (den vanvittige) g. m. Philip den smukke af Østrig og Nederlandene 3) Maria, efter søsterens død gift med Emanuel af Portugal 4) Catharina, g. m. prins Arthur af Wales († 1502), Henrik VII.s søn, og efter dennes død med broderen Henrik (VIII).
- 314, 6 ff. Frøicken Margrette etc.] Af denne sætning er i den franske text det væsentligste udfaldet, nl. beretningen om Margrethes ulykkelige nedkomst, som bebudes i kapiteloverskriften. Efter Mandrot's udgave kan oversættes: [Da fru Margrethe fik denne sørgelige tidende om sin husbonds død, saa nedkom hun, der var frugtsommelig paa sjette maaned, med en dødfødt datter. Hvilke jammerfulde begivenheder i denne slægt etc. (Jfr. II 157, 11 ff.).
- 314, 22 ter catholicos] Det synes, at det af HM. benyttede tryk har haft således istedetfor „très catholiques“.
- 314, 23 er troligt at de dette nauffn til Rom bliffue behollindis] Den spanske konge fører virkelig siden da ærestitlen „Rex catholicus“.
- 314, 31 Kong Emanuel den lykkelige af Portugal var en søn af hertug Ferdinand af Viseo, der var broder til kong Alphons V af Portugal. Emanuel var således fætter til den grumme kong Johan II der her omtales, Alphons V.s søn og arvtager.
- 318, 33 f. Det var det spanske diplomati, der standsede Maximilians tilnærmelse til Frankrig og fik ham til at opgive planen om krig mod Venedig.
- 321, 1 kuerkebyld] Se II 87, 18 og noten dertil.
- 322, 9 den tiid ieg kom tilbage igien i Jtalien] Skal være: paa tilbagerejsen fra Italien. (Commines taler ikke, som HM. opfatter det, om nogen ny rejse).
- 324, 11 it flud] fr. „quaterre“, hvilket efter Commynes' sprogbrug er identisk med apoplexi (jfr. II 101, 12).
- 324, 25 f. bons hommes] Det er den af François de Paule stiftede orden, mindstebrødrene. Carl VIII.s stiftelse af et kloster er omtalt II 94, 30.
- 326, 14 hans løn Claudius etc.] Commynes skriver: „hans søn Claudius (Clodion) regerede i 18 aar, saaledes regerede disse to konger i 28 aar“.
- 327, 11 lom kallis etc.] Skal være: „det nuværende Insubria, som sædvanlig har navn efter dem der besatte det“ (nl. Lombardiet). Navnet Insubria (som Sleidanus altid anvender) hidrører fra et keltisk folk Insubrerne, der i Romertiden var det mægtigste i Gallia transpadana.
- 328, 19 Ludvig XII vandt Milano i 1499 og tabte det atter i 1512. Frans I erobrede det endnu engang i 1515 (Marignano) og tabte det i 1522.
- 328, 33 f. keiserens løfter Esabelæ dotther] 3: Christina af Danmark, datter af Christian II og Elisabeth af Nederlandene, Carl V.s søster.
- 330, 23 ff. Sleidanus tænker på den store tyrkisk-venezianske krig 1462—1479, der udbrød få år efter at Tyrkerne havde besat hovedparten af Peloponnes. Til at begynde med havde Venezianerne held og trængte på Peloponnes Tyrkerne tilbage, men snart brød det sammen for dem; de fik vel ved freden lov til at beholde deres besiddelser på Peloponnes (hvoraf de først i 1540 mistede de sidste), men dette opvejede ikke tabet af Eubøa m. m.

330, 26 f. [om liden vandt] Skal være: som vandt (fejlen er oversætterens).

330, 30 f. Comnenus, denne Constantini fader] Constantin Araniti's fader hed Aranito Araniti; familien var en side-linje af det byzantinske kejserhus Com-nenos.

333, 4 dømt quit] Ved en parlamentsdom

af 24. marts 1488 dömmes Communes til 10 års forvisning til et af sine godser, med den motivering at han havde stået i hemmelig forbindelse med adskillige af kongens oprørske og ulydige undersåtter og også havde begået andre forbrydelser.

333, 16 f. det kongelige orden] Sct. Michaels-ordenen.

NAVNEREGISTER

- Aarar *se* Saône.
- Abbéville, by ved Somme. Indløst af Ludvig XI I 28,8 II 6,3; Ludvig XI's og hertug Carls strid om den I 75,15 147,22 150,33 152,14 218,23; dens holdning efter Carls død II 5,22. Nævnes I 149,31 200,31.
- Abeckfin *skal være* Ebenstein.
- Abigny *se* Aubigny.
- Abrihan *se* Aurigan.
- Abruzzo [Bredsse, Brixia], provins i kongeriget Neapel. II 198,15 221,24 291,16 298,10.
- Aces *se* Aix.
- Adorni, genuesisk dogefamilje. II 36,21 231,28 304,13.
- Adorno, Johan. II 164,24 231,22.
- Adriaterhavet [Adria, venedigske vig *eller* hav]. II 146,23 (jfr. noten) 296,27 296,33.
- Aflisco *se* Fiesque.
- Afrika. II 37,32 189,2 309,33.
- Aimeries [Murs, Eszmiries], herren af (Anton Rollin, grand bailli af Hennegau). I 142,29 261,17 262,11 264,9.
- Aire [Area], by i Artois. II 81,32 99,1 156,33.
- Aisne [Axona], biflod til Oise. II 135,21.
- Aix [Aces, Aquæ Sestiae], by i Provence. Sæde for et parlament II 134,6.
- Alabis *se* Aube.
- Albanerne. II 202,8.
- Albanien, fyrstendømme på Balkanhalvøen, erobret af Tyrkerne. II 124,16 237,24.
- Albertin *se* Boschetto, Albertino.
- Albi, bispn af (Ludvig af Amboise). II 88,33.
- Albret, Alain af (kaldet den store, † 1522). II 100,22.
- Albret, herren af (Carl II, † 1471). I 34,13 63,15.
- Alburg (Albuquerque), hertugen af *se* Ledesma, greven af.
- Alègre [Alaigre, Alepoc], herren af (Yves af Tourzel). II 185,16 268,1 295,1.
- Alençon, hertug Carl IV af (1492—1525). II 133,35 325,29.
- Alençon, hertug René af (1476—1492). I 135,25 136,2.
- Alepoc *skal være* Alègre.
- Alessandria, by i hertugdømmet Milano. II 265,9 305,27.
- Alexander VI *se* Paven.
- Alexander den store, konge af Macedonien († 323 f. Kr.). II 202,26 (se anm.).
- Alkmaar, by i Holland. I 171,22.
- Allier [Eleaver], biflod til Loire. II 135,23.
- Alloeuë, l' [la Leuee], (landskab langs Lysflodens sydbred). II 12,16.
- Almuron *skal være* Montone.
- Alost [Halotz], by i Østflandern. II 98,16.
- Alperne. II 159,34 *marg.* 285,16.
- Alphonsus V, konge af Aragonien og Neapel, † 1458. II 191,14 329,4.
- Alphonsus II, hertug af Calabrien, siden konge af Neapel (1494—1495). Støtter hertugen af Ferrara II 152,4 159,2; erfaren i krig 153,8 161,8; hades af Venezianerne 158,32 159,1; kronet af paven 161,11; på god fod med Florentinerne og Tyrkerne 161,12; hans krigsmagt 163,22 164,1 170,33; hans gesandt i Venedig 182,27; opgiver Rom 187,23; svigagtig og grusom 188—190 192,6; udnytter befolkningen 189,21; hans ugudelighed 190,8; tror ikke at de franske vil komme 191,27; angst for dem 192,8; frasiger sig tronen 192,12; hans flugt 192,18 192,30 193,1; frasnagn om hans skæbne 192,23; bliver from 193,8; dør 193,21. Nævnes II 80,16 149,24 152,32 160,24 185,18 193,28 201,35 231,18 296,9.
- Alphonsus V, konge af Portugal 1438—1481. Hans besøg i Frankrig I 297—300; i forbund med Ludvig XI II 103,26. Nævnes II 55,34.
- Alphonsus, prins af Portugal (søn af kong Johan II, † 1491). II 312,22 315,5.
- Amalfi [Malphe], hertugen af (Alphonsus Piccolomini). II 199,4.
- Amantea [Mentie, Maria], by i Calabrien. II 198,20 220,18.
- Ambijoux, herren af (Hugo af Amboise). II 231,6.
- Amboise, Carl VIII's yndlingsalot, ved Loire. II 100,23 106,7 106,18 107,27 110,13 317,30 324,27 325,1 325,18.
- Amboise, fransk adelsfamilje. II 231,6.
- Amboise, Carl af (herre af Chaumont, søn af efterfølgende). Deltager i feudalopstanden 1465 I 49,4; kolporterer et rygte om kongens død 49,37 50,3; guvernør for

- Champagne 285,32; guvernør for Burgund II 74,14; hans felttog 75—77; expederer regeringssager under Ludvig XIs sygdom 88,33.
- Amboise, Peder af (herre af Chaumont). I 49,3.
- Ambus skal være Aubus.
- Amiens, by i Picardiet. Indløst af Ludvig XI I 28,8; Ludvig XIs og hertug Carls kamp om den 75,13 84,15 123,26 147,22 150,33 151,11 152,3 152,13 155,31 157,9 157,30 158,28 166,4 176,36 178,4 179,37 181,20 189,29 190,6 192,33 193,29 200,30 200,37 208,26; fredsmøde ved A. mellem de franske og de engelske 235,37 242,19 245,20; de engelske beværgtes i byen 242—244. Nævnes I 96,2 250, *passim* II 19,25 110,33 278,12.
- Amurathes *se* Murad.
- Ancenis, by i Bretagne. I 110,10.
- Ancona, by i Mellemitalien. II 171,17.
- Angers, by i Anjou. I 228,17 278,21.
- Angers, bispfen af (Johan af Rély, Carl VIIIs skriftefader). II 319,31 320,25 321,5.
- Angoulême, grev Carl af (søn af grev Johan, fader til kong Frans I, † 1496). II 65,27 65,33 328,2.
- Angoulême, grev Johan af (søn af hertug Ludvig af Orléans). II 327,32 328,1.
- Anjou, grevskab. II 112,4 268,2 332,27.
- Anjou, fransk fyrstehus. Hersker i Neapel I 211,26 268,14 291,31; uddør II 7,22; dets kamp med Aragonierne 36,11 191,34 329,2; dets tilhængere i Neapel 200,35 201,6. Nævnes I 157,22 188,13 II 120,21.
- Anjou, Carl af *se* Maine.
- Anjou, Johan af *se* Calabrien.
- Annoni [Non], slot ved Asti, tilhørende Milano. II 163,20 229,6 229,36.
- Anton af Bretagne, luxemburgsk herremand. I 41,31.
- Anton, bastard af Burgund *se* Burgund.
- Antwerpen, by i Brabant. I 156,5 164,36 II 135,3.
- Apollonia *se* Valona.
- Appeninerne [de velske bjerg]. II 191,31 232,7 235,26 *marg.*
- Apulien, provins i kongeriget Neapel. Frembringer bomolje og korn II 189,24 296,36; overgiver sig til Carl VIII 198,16; besættes dårligt af denne 198,27; Venezianerne holder 6 steder besat 208,11 212,32 217,26 286,22 288,20 296,17. Nævnes II 202,10 203,27 220,21 286,25.
- Aquapendente, by i Mellemitalien. II 183,8.
- Aquelase *eller* Aquilaste *se* Squillace.
- Aquila, by i Abruzzerne. II 198,15 (jfr. anm.).
- Aquitania, landskab i det sydvestlige Frankrig. Er det samme som Guienne I 145,5 *marg.*; tilbuddt Englænderne i 1435 57,25; Aydie's hjemstavn 146,27; tildeles Ludvig XIs broder Carl 146,16 146,35 147,15 185,28; Aydie vil være admiral af A. 199,23 (jfr. anm.); kræves af Englænderne (1475) 237,16; kræves som morgengave til Edvard IVs datter 237,26; afstodes mod Johan den godes frigivelse II 49,5; længe i engelsk besiddelse 57,36 92,19 105,24 132,16. Nævnes I 199,35 252,29 II 133,6 133,13 133,17 325,32.
- Aquitania, hertugen af *se* Carl af Frankrig.
- Aragonia, fyrstehus i Neapel. Strides med Anjou om Neapel II 36,11; hades af Venezianerne 158,31 159,20; i forbund med Florens 166,24 179,33; dets elendighed 191,8. Nævnes II 103,20 167,16 198,2 199,18 283,14 311,6 329,2 329,8.
- Aragonia, dronningen af *se* Johanna Henriquez.
- Aragonia, kongen af *se* Johan II.
- Araris *se* Saône.
- Arbent, herren af (Ludvig Alleman). II 266,15 266,19 266,26.
- Ardennes, bjergland. I 139,32 141,1 II 268,2 295,2.
- Area *se* Aire og Arena.
- Arena [Area, Arran], grevskab i Neapel. II 198,36 221,2.
- Arezzo [Areta], bispfen af (Gentile Becchi). Florentinsk gesandt II 165,6.
- Argenton, slot i Poitou tilhørende Commines. II 86,33 90,13 333,19.
- Arles [Arelat], by ved Rhones delta. II 135,17.
- Armagnac, grev Johan V af († 1473). I 34,13 63,15 205,29 II 7,25.
- Armenien, kongerige. II 124,14.
- Armienne *se* Rimini.
- Arno, italiensk flod. II 177,16.
- Arras [Atricht, Arris], by i Artois. Angrebet af Ludvig XI I 218, *passim* 239,7; dens stilling efter hertug Carls død II 6, *passim*; de to bydele 20,3 85,14; bispestaden overgives kongen 20,13 30,22; grevebyen gør modstand 20—23; dens beliggenhed 22,22; laaner kongen penge 23,28; erobret af Maximilian 156,32. Nævnes I 152,19 153,24 155,32 187,33 188,12 II 19,36 24,5 25,2 27,21 34,37 57,12 82,24 128,22 133,30.
- Arras [Atricht], freden i (1435). I 28,10 31,4 57,11 57,14 75,17 II 6,4 20,31 129,19.
- Arras [Atricht], Mathis af. II 3,2

- Arrièreban (lensopbuddet). I 36,16 157,24 (jfr. anm.) 194,8 (og marg.) 194,33.
- Artois [Atricht], grevskab i burgundisk besiddelse fra 1384. Fransk len I 219,19 II 134,16; de flanderske grevers patrimonium 6,8 6,30 6,32; hær- ges og erobres af Ludvig XI I 221,19 223,19 II 12,15 70,22 70,28 130,4; han vil give det tilbage 85,12; afstås til Frankrig (1482) 99,30; dets betydning for greven af Flan- dern 100, *passim*; tilbagegives hertug Philip 156,27. Nævnes I 30,20 122,31 151,7 267,16 II 25,14 99,3 99,5 127,30.
- Artur, kong (legendarisk wali- sisk konge fra 6. årh.). I 256,14.
- Aruernien *se* Auvergne.
- Ascanio Sforza, kardinal [kard. af Savoyen, af Ascanien] (søn af Franciscus Sforza d. æ.). Støtter de franske II 184,15; arresteret af paven 186,4; be- sidder Nepi 186,23; følger Ferdinand af Neapel til Roms porte 187,16; hos Carl VIII i Rom 194,23; har hjulpet Alex- ander VI på pavestolen 194,35; vil selv være pave 195,4; fore- giver utilfredshed med forliget mellem paven og kongen 196,18. Nævnes II 328,16.
- Asien. II 37,32.
- Asti [Ast], by i Norditalien tilh. huset Orléans. Carl VIIIs op- hold deri II 162,33 163,16 168,23 190,37 209,15; hertu- gen af Orléans i byen 213,15 215,11; dens betydning for Frankrigs forbindelse med Neapel 215,17 217,7; dens be- tydning for Montferrat 215,23; Carl VIII kommer atter dertil 222,11 222,14 224,23 259,24 265—266 295,24. Nævnes II 163,21 204,11 228,33 229, *passim* 232,1 301,21 303,7.
- Astolly [(Ascoli), hertugen af skal være Atri.
- Atella [Lestelle, Estelles], by i kongeriget Neapel. II 296,12 297,1 299,23.
- Atri, Giulio af [Astolly] (neapo- litansk kondottiere). I 281,36.
- Atricht *se* Arras og Artois.
- Aube [Alabis], biflod til Seine. II 135,21.
- Aubigny, herren af (Béraut Stuart, † 1504). Fransk hær- fører paa toget til Italien II 163,26 170,34 171,1; støder til hovedstyrken 186,15; i Ca- labrien 198,13 291,14 298,9 318,20; faar len i Neapel 198,37 221,2; bliver conné- table af Neapel 220,37; dra- ger til Florens 318,20.
- Aubus [Ambus], Antoine des. II 250,25.
- Augustinerklostret i Paris. II 333,21.
- Auis *se* Glarus.
- Aurigan [Abrigian], Thomas. II 81,29.
- Auvergne [Aruernien], højland i Midtfrankrig. II 135,11 135,23 201,28 (jfr. anm.).
- Auxerre, by i Auxerrois. I 275,36.
- Auxerrois, grevskab vest for Burgund, siden 1435 burgun- disk. Bliver fransk i 1482 II 85,11 99,33.
- Auxonne, by i hertugdømmet Burgund. II 33,28 75,28 76,1.
- Aversa, by i kongeriget Neapel. II 197,27.
- Avesnes [Avennes], by i Henne- gau. I 221,18 257,14 257,22.
- Axona *se* Aisne.
- Aydie [Rue], Oddet d' (herre af Lescun [Escut], siden 1472 greve af Comminges, † 1498). Bretonsk hærfører i feudalkri- gen 1465 I 55,27; den for- nemste af hertugernes mænd 87,20; hjemmehørende i Gui- enne 146,26; sendes til Lud- vig XI 155,2; forlader Bor- deaux efter Carl af Frankrigs død 198,20 (se anm.); vindes af kongen 198,30; hans ind- flydelse på hertugen af Bre- tagne 198,33 199,8; hans for- dringer til kongen 199,33; bli- ver denne tro 200,4. Nævnes I 86,2 86,22 228,21 II 143,11.
- Azincourt, slaget ved II 58,9.
- Badia [Bastia], by i Polesina. II 152,1.
- Bajazet II, tyrkisk sultan 1481 —1512. Sender gesandter til Frankrig II 104,10; lidet due- lig 158,29 167,32 201,35; be- taler paven for at bevogte hans broder 196,4; kunde være fordrevet af Carl VIII 201,34; frygter sin broder 201,36; er- farer hans død af Venezianerne 203,2; har ført krig med ham 329,22; sender gesandter til Venedig 210,7 219,7; erobrer Peloponnes 330,18. Nævnes II 237,33.
- Balagny [Ballygnii], Ludvig Gom- mel herre af (høvedsmand i Beauvais). I 194,32.
- Balsac [Balasset], Robert af (herre af Entraigues). Plyndrer Me- dici'ernes palads i Florens II 181,15; kommandant for Pisa 228,10 295,6; ligeledes for andre florentinske byer 228,14 230,14; overgiver Pisanerne slottet 295,8; sælger andre byer 295,18; handler efter til- skyndelse fra kongens råd- givere 296,2.
- Balue, Johan (kardinal, bisp af Angers, diplomat). I 94,3 110,19 111,23 113,19 147,6 II 89,16.
- Bar, hertugdømme ved Øvre- Meuse i Anjou'ernes eje. Er- hverves af Ludvig XI II 142,22; gives René II 142,34. Nævnes I 229,3 231,11 231,27 282,27 296,33 297,6.
- Bar *se* også Bari.

- Barbarien (Berberiet, på nordkysten af Afrika). II 97,7.
- Barbarigo, Augustin (doge af Venedig 1486—1501). II 206,25 207,30 212,21 214,17 216,10 285,33 286—287 331,12.
- Barcelona, hovedstad i Catalonien. Dens oprør mod kongen af Aragonien I 122,12 II 115,36.
- Bari [Bar], hertugdømme i Apulien. II 288,18.
- Bar-le-Duc, hovedstad i hertugdømmet Bar. I 278,21.
- Barletta [Berle], by i kongeriget Neapel. II 198,30.
- Baschi, Cifron *eller* Syffred (adelsmand fra Provence). I 292—293 294,25.
- Baschi, Peron af (broder til foregående, Carl VIIIs maitre d'hôtel). II 155,10 159,30 185, *passim* 198,14 266,11 287,18.
- Basel, tysk rigsstad ved Øvre-Rhinen. I 216,36 217,19 (jfr. anm.) 271,1.
- Bastia *se* Badia.
- Bastillen [slot ved S: Anthonii port], slot i Paris. I 71,34.
- Bath [Bas], bispen af (Robert Stillington, engelsk storkansler 1467—1473, † 1491). II 53, *passim* 101,32 102,6.
- Baudricourt, herren af. I 54,26.
- Bayern [Bæyern], fyrstehus. I 214,25.
- Bayern [Bæyeren], hertugdømme. II 36,30.
- Bayonne [Baione], by i Sydøst-Frankrig. I 121,23 (se anm.) 199,25 199,34.
- Beaucaire, by og sénéchal-dømme i Languedoc. II 141,32.
- Beaujeu, by nord for Lyon. II 90,30.
- Beaujeu, Anna af (Ludvig XI's datter, g. m. Peder af Beaujeu, † 1522). II 100,22 110,5 143,16 144,4 162,12.
- Beaujeu, Peder af (i 1488 hertug af Bourbon efter sin broder Johan; g. m. Ludvig XI's datter Anna, † 1503). Har Ludvig XI's tillid II 93,22; sendes af kongen til dauphinen 106,4; Ludvig mistror ham 110, *passim*; hans indflydelse hos Carl VIII 144,4; deltager i fredsforhandlingerne i Senlis 156,24; fraråder toget til Neapel 162,12; statholder i Frankrig under dette 215,15; sender undsætning til Asti 228,36; guvernør for Languedoc 307,29; optræder som pair ved Ludvig XII's kroning 133,35 325,30. Nævnes I 34,9 207,21 II 28,11 100,21 217,6.
- Beaumont, herren af *se* Polignac, Johan af.
- Beaune, by i hertugdømmet Burgund. II 76,23 77, *passim*.
- Beauvais, by i det nordøstlige Frankrig. Angribes forgæves af hertug Carl I 194—197; dens mirakuløse frelse 194,35 195,13 195,34; bispesæde II 133,15. Nævnes I 157,19 II 20,26.
- Bedaut *se* Bidant.
- Bedford, hertugen af (Johan af Lancaster), kong Henrik Vs broder, regent i Frankrig. I 57,35.
- Bégard, abbeden af. I 185,18.
- Belgiojoso [Ville joyøse], grev Carl af. II 153,34 155,6 160,5 161,33 175,26.
- Belistre *se* Velletri.
- Bemen *eller* Bemme *se* Bøhmen.
- Benediktinerordenen. II 319,23.
- Bentivoglio, Hannibal (søn af efterfølgende). II 246,16.
- Bentivoglio, Johan II (herre af Bologna). II 219,19 246,16 302,7 302,29.
- Bergen *se* Mons.
- Berle *se* Barletta.
- Bern, schweizisk kanton. I 269,34 280,31 282,7 II 74,25 284,7 *marg*.
- Berry, hertugdømme i Midtfrankrig. I 79,18 II 228,13 332,30.
- Berry, hertug Carl af *se* Carl af Frankrig.
- Berry [Burgis], hertug Johan af *se* Johan af Berry.
- Bervick *se* Warwick.
- Besançon [Bisantz], fristad i grevskabet Burgund. II 76,5 135,5.
- Béthune, by i Artois. II 156,33.
- Beures *se* Bièvres.
- Beuther von Carlstatt, Michael (professor i Strassburg). I 8,20 10,27.
- Bièvres, herren af (Philip af Burgund, søn af Anton af Burgund). Guvernør for Artois II 90,4.
- Bezimian, prinsen af *se* Bisignano.
- Bidant [Bedaut], Dionys af (Carl VIIIs sekretær). II 185,31.
- Bièvres [Beures], herren af (Johan af Rubempré). I 289,19 290,30.
- Bisantz *se* Besançon.
- Biscaia, havbugt. I 297,15.
- Bische, Villom (hertug Carls maitre d'hôtel). I 77,14 II 9,15 9,30 18,18 18,25.
- Bisignano [Vesignave], prinsen af (Bernhardin af San Severino, søn af Hieronymus). II 160,18 199,4.
- Bisignano [Bezimian], prinsen af (Hieronymus af San Severino). II 146,13 221,29.
- Bjørn Andersen til Stenalt, dansk rigsråd, † 1583. I 7,32.
- Blamont, fæstning i Franche-Comté. I 217,23.
- Blanca Sforza, datter af Galeazzo-Maria af Milano. Gift med kejser Maximilian II 157,17.
- Blanca Visconti, datter af Philip-Maria af Milano, g. m. Franciscus Sforza. II 157,30.
- Blancborgne, Edvard IV's øgenavn. I 239,29.
- Blaye, by ved Gironde. I 199,25.
- Blois, hertugen af Orléans' residens. II 229,33.

- Boccaccio, Giovanni (italiensk humanist, † 1375). II 293,27.
- Bochage *se* Bouchage.
- Bohain, by nord for Saint-Quentin. I 201,28 203,37 260,11 269,24 II 9,12.
- Boil *se* Bueil.
- Bois de Vincennes, skov ved V. slot. I 72,11. (Se også Vincennes).
- BoiBi *skal være* Bouchain.
- Bolie *skal være* Robbio.
- Bollewin (Balduin), bastard af Burgund (uægte søn af Philip den gode). Går over til kong Ludvig I 151,17 152,23.
- Bologna [Boulonien], by i Italien. II 36,7 152,8 219,20 246,17 302,7.
- Bona, g. m. Philip-Maria Visconti (II). II 327,27 (se anm.).
- Bona af Savoyen, datter af Ludvig af Savoyen, g. m. Galeazzo Maria Sforza. I 276,25 II 81,1 147—148 150,25 330,35.
- Bonillet *skal være* Bueil.
- Bordeaux [Burdeaux], by ved Garonne. I 192,17 198,21 252,34 II 134,6 135,20.
- Bordelais [Burdelaïs], provins i Sydvest-Frankrig. I 199,24.
- Borgo-San-Donino [Burg S: Denis], by i hertugdømmet Milano. II 261,15.
- Borgo-Vercelli [Burg], slot ved Vercelli. II 274,20 277,10.
- Boschetto, Albertino (adelsmand fra Ferrara). II 276, *passim*.
- Boschuse [Vobriszet], Johan (hertug Carls kammertjener). I 111,16.
- Bouchage, herren af (Ymbert de Batarnay). Ludvig XIs fortrolige. I 18,23 18,26; modtager Saint-Pol's udsendinge 239,4; vælger plads til et kongemøde 245,17; overværer forhandlingerne i Vervins 258,35; i legation til hertug Carl om Saint-Pol's udlevering 263,27; meddeler kongen Carls nederlag ved Murten II 3,32; sendes af Carl VIII til Spanien 311—313. Nævnes I 250,25 II 90,8.
- Bouchain [BoiBi], by i Hennegau. II 14,2 71,12.
- Boucquignan *se* Buckingham.
- Bouines *se* Bouvignes.
- Boulogne [Bologna], by og grevskab ved Kanalen, siden 1435 burgundisk. Overgiver sig til Ludvig XI (1477) II 21,31 22,1 57,12 64,3. Nævnes I 108,18 164,30 173,27 173,32 229,18 II 21,13 22,5 85,11.
- Boulonien *se* Bologna *eller* Boulogne.
- Bourbon, fransk fyrsteslægt. I 29,8 126,37 207,21 II 220,34.
- Bourbon [Borbonois], fransk hertugdømme. I 33,32 33,34 35,7 55,14 II 307,31.
- Bourbon, hertug Carl af (connétable af Frankrig, siden forræder, † 1527). II 136,1 136,16.
- Bourbon, hertug Johan af (gift med Ludvig XIs søster, † 1488). Kommer til Lille I 29,6; Philip den godes søstersøn 29,9; ægger denne mod kong Ludvig 29,12; angribes af kongen 33,34; grundene dertil 34,1; får undsætning fra Burgund 34,4; hans brødre 34,9; angribes af den milanesiske hær 61,30; indsættes i Rouen på Berry's vegne 79,20; med kongen i Péronne 113,14; tilbydes som gidsel til hertug Carl 125,29; advarer hertug Carl 150,35; deltager i Picquignymødet 248,2; trolovet med hertug René af Lothringens søster II 142,37 (jfr. anm.); i opposition til Beaujeu'erne 145,12. Nævnes II 28,10 145,22.
- Bourbon, hertug Peder af *se* Beaujeu.
- Bourbon, kardinalen af (broder til Johan og Peder; berømt kunstelsker og humanist, 1476 kardinal, † 1488). Samler tropper til sin broders støtte I 34,9; med kongen i Péronne 113,15; tilbydes som gidsel til hertug Carl 125,30; deltager i Picquignymødet 248,2; tilbydes kong Edvard til skriftefader 249,10; kvindekær 249,16.
- Bourbon, Ludvig af (bisp af Liège fra 1455, † 1482). Optegner for hertug Carl gidslerne fra Liège I 91,18; støtter sig til Burgund mod Liègerne 96,14 II 28,3; lyser interdikt over Liège I 109,14 128,32 143,2; forlader byen 112,8 (jfr. noten); fanges af Liègerne 118,2; rygte om at han er dræbt 118,33; slægtning af kongen 126,14 126,36; undslipper fra Liège 128,30; hos hertuginde Maria i Gent II 15,19 27,30; broder til hertug Johan 28,10; vellystig 28,12; hans død 28,21; Humbecourt's uven 29,27; trækker sig tilbage fra hertuginde 65,7.
- Bourbon, Ludvig bastard af (Frankrigs admiral, † 1486). I Amiens I 157,17; får befaling til at ruste flåden mod hertug Carl 165,31; i Roye 218,2; sendes til Arras 218,21 221,18; hans herold 234,18; til fredsmøde med de engelske 236,1; overværer forhandlingerne i Vervins 258,35; modtager den fangne Saint-Pol 265,10; sendes til Nederlandene som kongelig agent II 4,36 6, *passim* 9,6 10,3.
- Bourbon, Matthes bastard af (søn af hertug Johan). II 248,18 248,23 250,21 258,16.
- Bourdin [Jurdain], Johan (fransk sekretær). II 223,23.
- Bourges, hovedstaden i hertugdømmet Berry. II 176,5.

- Bournel [Burgnøff], Julian af. II 251,7 252,9.
- Boutefeu, Johan (*eller* Johan des Serpens, fyrværkerimester). I 50,23 51,3.
- Bouvignes [Bouines], by i grevskabet Namur. Dens strid med Dinant I 89—90; møde her om Saint-Pol's skæbne 203,5 203,16 204,9 221,7 221,11 238,36 260,7 260,31.
- Brabant, hertugdømme, siden 1430 burgundisk. Erhverves af Philip den gode I 266,18; tilbydes Edvard IV af Ludvig XI II 63,25 63,36. Nævnes I 84,23 84,31 144,21 149,8 232,13 II 10,27 65,34 85,34 98,19 99,13.
- Bracciano [Brachane], by i Orsini'ernes besiddelse. II 183,24 184,7.
- Bredse *skal være* Abruzzo.
- Breisach [Brisack], by ved Øvre-Rhinen. I 217,19 *marg.* 271,13.
- Brescia [Bresse], by i Venetien. II 204,26 255,6.
- Bresmes *skal være* Bressuire.
- Bresse, den nordvestlige del af Savoyen. II 244,2.
- Bresse, herren af (Philip af Savoyen, søn af hertug Ludvig, selv hertug 1496—1497). Kommer til mødet i Péronne I 114,1 114,15; hans fjendskab med Ludvig XI 114,6; hans tale til hertug Carl 114,20; beslaglægger burgundiske penge 277,31; opsætsig mod kongen II 90,16; hans overenskomst med Commynes 90,22; forhandler med Spinelli 174,20; skriver til Peder af Medici på Carl VIII's vegne 181,3; sendes til Genua 231,3 231,25.
- Bressuire [Bresmes], herren af (Jacob af Beaumont). I 243,6.
- Bretagne, herold. I 110,32 111,4.
- Bretagne [Britanien], hertugdømme. Engelske tropper landsættes I 213,28 216,2 224,32; efterstræbt af Ludvig XI II 103,14; erhverves for den franske krone 130,13 155,33. Nævnes I 59,2 83,26 85,25 87,15 87,20 93,2 110,8 110,18 125,27 142,21 192,13 232,25 250, *passim*; II 12,13 54, *passim*; 97,2 102,25 109,13 133,6 316,33 333,14 333,16.
- Bretagne [Britanien], Anna af (datter af hertug Frans, g. m. ¹⁾ Carl VIII ²⁾ Ludvig XII, † 1515). Trolovet med Maximilian af Østrig II 130,11 156,2 156,13; gift med Carl VIII 130,10 155,31; hendes børn 157,9; sørger over sønnens død 292,7; hendes forbitrelse mod Ludvig af Orléans 292,16. Nævnes II 320,14.
- Bretagne [Britanien], hertug Frans af (1458—1488). Hans påståede forbund med Carl af Burgund I 26,11 26,29 27,14; sender sin vicekansler til Carl 32,25 47,19; hans fremmarsch i feudalkrigen (1465) 33,15 34,26; påstår at handle for „det mene bedste“ 34,28; angribes af de kgl. tropper 35,23; har taget kongens afskedigede mænd i sin tjeneste 35,24 35,34 83,18 85,12; søger forbindelse med den burgundiske hær 36,5; møder Carl i Étampes 49,2; hans stærke hær 49,12; bryder op fra Étampes 53,4; drager over Seine 54,12; hans lette udrustning 55,33; i Saint-Maur 56,8; overværer modtagelsen af et parisisk gesandtskab 60,8; deltager i rådslagning i Conflans 64,27; hans gode artilleri 64,34; sjældent i rustning 72,37; hans hjemfart 83,25 85,9 85,25; i splid med Carl af Frankrig 85,11; forhandler med kongen 85,32; atter forligt med Carl af Frankrig 86,32; i fejde med kongen 88,37; forhandler med hertug Carl 109,33; søger dennes hjælp 110,11; forligt med kongen (1468) 110,33; holder fred 148,6; virker for ægteskab mellem Carl af Frankrig og hertug Carls datter 155,1 156,9 181,32; advarer hertug Carl mod kongen 156,1 185,20; fraråder ham at bruge engelsk hjælp 186,11 187,6; svigtes af ham 190,11; tør ikke drage til Rouen 197,22; angribes af kongen 198,15; udvexler gesandter med denne 198,16 198,27; beherskes af Aydie 198,32 200,21; forhandler med kongen om fred 199,22; får ikke den forlangte pension 199,28; konspirerer atter mod riget 213,28; skal indbefattes i den engelsk-franske fred 238,3 242,3; svigtes ikke af kong Edvard 249,33 250,25; holder Richmond fangen II 54,19 102,26; støtter ham efter Edwards død 54,25; hans gesandter i England 98,10. Nævnes II 71,1 109,13.
- Bretagne, hertug Johan IV af (1365—1399). II 127,33.
- Bretagne, vicekansleren af *se* Rouville, Johan af.
- Bretailles *eller* Bretelles, Ludvig af. I 251,30.
- Bretan *se* Brusthem.
- Brézé, Jacob af (søn af efterfølgende). I 79,35.
- Brézé, Peder af (sénéchal af Normandiet). I 36, *passim* 45,1 79,19.
- Briçonnet, Villom (kardinal af S. Malo). Hans ansvar for toget til Neapel II 141,27 142,17 145,6 153,21 158,12 161,5 161,34 162,1 162,14; overtages af Vesc 142,1 153,23; forhandler med Florentinerne 165,5; har forbindelse med Medici'ernes fjender 166,37; kommer i fjendskab med Vesc og Ludvig Sforza 168,7; mi-

- ster en tid sin indflydelse 168,14; sendes Peder af Medici imøde 174,30; bliver kardinal 196,12, er imod at kongen bryder sit ord til Florentinerne 227,25; forelægger Communes en angrebsplan ved Fornovo 242,34; indleder forhandlinger med fjenden 245,11 246,29 248,2 256,14; forbyder Communes at slutte bindende aftaler 258,32; forhindrer hans forhandlinger med Venezianerne 266,36; holder hertugen af Orléans i troen på undsætning 269,28; ønsker slag ved Novara 272,31; vil selv lede fredsforhandlingerne 273,6; tager del i forligsmødet ved Vercelli 277,22; har den ypperste myndighed hos kongen 285,8 290,8; tager ikke notits af Venedigs forligsforslag 290,7. Nævnes II 179,25.
- Brie [Brye], landskab øst for Paris. I 126,32 145,30 146,2 146,17.
- Brindisi [Brunduse], by i kongeriget Neapel. II 198,17 209,22 214,12 220,24 286,23 296,18.
- Briquebeck, herren af (Johan af Estouteville). I 243,6.
- Brisack *se* Breisach.
- Britanien *se* Bretagne.
- Brixia *se* Abruzzo *eller* Brescia *eller* Bresse.
- Brosse, herren af *se* Tiercelin, Johan.
- Brunduse *se* Brindisi.
- Brusthem [Bretan], by i bispedømmet Liège. I 97,15.
- Brye *se* Brie.
- Brügge, by i Flandern. Stor handelsstad I 25,20 II 35,10; hertug Philip begravet her I 92,33. Nævnes I 156,5 II 34,32.
- Brüssel, hovedstaden i Brabant. Dens rigdom II 85,35; hyppig residens for Burgunderhertugerne 86,1. Nævnes I 106,26 108,14 123,5 156,6 II 29,11 66,20.
- Buckingham [Bucquignan], hertug Henrik af. II 54,8 54,27.
- Buda [Bude], hovedstaden i Ungarn. II 122,15 122,28.
- Bueil [Boil, Bonillet], herren af (admiral af Frankrig). I 35,32 49,3 66,15.
- Bulonien *se* Boulogne *eller* Bologna.
- Burdelois *se* Bordelais.
- Burg *se* Borgo-Vercelli.
- Burgis, hertugen af *se* Berry, Johan af.
- Burgneff *se* Bournel.
- Burg S: Denis *se* Borgo-Sandonino.
- Burgos [Burges], by og slot i Castilien. I 297,18.
- Burgues, Johan af *skal være* Berghes *se* Cohen.
- Burgund, fyrstehus. Dets storhed og undergang I 31,17 266,8 304—306 II 7,27; har ingen stående hær I 40,22; opgiver forbundet med England 57,31; gud straffer det 59,18 II 8,12; ødelægges ved hertug Carls overmod I 78,37 274,2 303,12 304,27; dets fire fyrster 266,13 304,27; forfølges af kong Ludvig II 10,23 18,9 71,14 130,1; har skadet Frankrig 10,36; dets strid med huset Orléans 121,10; genfødt i kejser Carl V 131,1; i krig med Frankrig i 138 år 131,9. Nævnes II 20,28 28,16 34,21 35,32 83,31 99,34 117,20 127,10 155,28.
- Burgund, grevskab (Franche-Comté, Høj-Burgund). Uafhængigt af den franske krone I 25,28; erhverves af Philip den dristige (1384) gennem hans hustru 266,16 II 6,32 127,30; Oranierne hjemmehørende her 33,13 33,32; der kriges om landet 72,5 73,21; dets modstand brudt 75,15 76,13 130,3; fransk ved Arrasfreden (1482) 99,30. Nævnes I 54,19 217,23 219,11 263,35 284,7 287,32 290,4 II 117,8.
- Burgund, hertugdømme. Angribes af Ludvig XI (1471) 150,37 158,15; deltager ikke i bevilningen til stående tropper 159,30 266,34; fransk len 219,19; greven af Roussy guvernør 221,1; angribes atter af Ludvig XI II 25,14 33,11 130,3; størstedelen overgiver sig 33,27; tilfaldt i sin tid Johan den gode 127,18; skænket til Philip den dristige 127,25. Nævnes I 54,19 81,32 II 19,24 30,1 85,29 131,18 133,5 133,13 133,19 135,9 135,13 325,30 328,15.
- Burgund, Anton bastard af (uægte søn af Philip den gode). Deltager i krigen for „det mene bedste“ I 30,23; undsætter Saint-Pol ved Montlhéry 37,13; hans fane afreven 43,1; besætter en af Liège's porte 104,10; deltager i erobringen af Liège (1468) 132,7; mistænkes af hertug Carl 152,24.
- Burgund, kansleren af *se* Hugonet, Villom.
- Burgund, maréchal'en af *se* Neufchâtel, Johan af og Rotelin, marquis'en af.
- Burgunderne. Fordærvede af velvære I 31,17 305,10; har levet længe i fred 31,22; er derfor slet rustede 40,19 63,7; deres gode forhold til Savoyen 114,3; spotter kejser Frederik III's optræden i Trier 122,25; og Maximilians i Gent II 68,12; deres overdådighed mishager Tyskerne I 123,10; stolte i tale 258,24; slutter stilstand med Frankrig 260,4; deres nederlag ved Nancy 302,27; har stedse haft krig siden hertug Carls død 304,4;

- kommer under tysk herredømme 304,9; fejder gerne paa Frankrig II 7,34; hades af Genterne 25,35 34,23; mangler penge til at holde grevskabet Burgund 73,23; for langsomme 77,1. Nævnes II 16,11 16,34.
- Buzer *se* Dijon, bailli'en af.
- Bøff *se* Le Beuf.
- Bøhmen [Lanto Bemme, Bemen]. II 122,8 122,19 123,10.
- Cabidrosque *skal være* Caldora.
- Cadet, Johan. I 12,14 42,31.
- Caen, by i Nedre-Normandiet. I 86,1 86,24 234,9.
- Caesar, Gajus Julius († 44 f. Kr.). II 134,34 135,1 263,5.
- Caiazzo [Gajacius, Galiasse], greven af (Johan-Franciscus af San-Severino). I milanesisk tjeneste II 149,1; støtter den franske sag 149,8; tager hovedsmanden for Rocca tilfange 150,8; i legation til Paris 153,29 154,35 155,5 158,8; ved den franske hær i Italien 163,29 170,34; øverstbefalende for Milanos hær 238,13 256,20; forhører en schweizisk fange 239,4; angriber den franske fortrop ved Fornovo 246,13 246,19 249,20; vil ikke forhandle 247,9; er blandt fredsmæglerne 256,19; forfølger de franske 260,33 262,36; besætter Piacenza 261,37. Nævnes II 159,35 262,31.
- Caieta *se* Gaëta.
- Calabrien, hertugdømme i kongeriget Neapel. II 94,28 107,22 198,12 198,19 220,13 220,37 291,14 298,9 307,7 307,12 311,8 311,16 311,20 318,20.
- Calabrien, hertug Alphons af *se* Alphonsus II.
- Calabrien, hertug Ferdinand af *se* Ferdinand II.
- Calabrien, hertug Johan af (søn af kong René, hertug af Lothringen 1453—1470). Ankommer til feudalhæren I 54,17; stor feltherre 55,19; hans ven-skab med hertug Carl 55,21; holder disciplin 55,30; overværer modtagelsen af et parisisk gesandtskab 60,9; i Lagny 63,10; maa trække sig bort fra Charenton 64,13 64,16; deltager i rådslagning i Conflans 64,28; har meget artilleri 64,35; lovprises 72,21; venter slag 73,3; opmuntrer krigsfolket 73,22; får Épinal af kongen 82,21 114,32; hans tog til Neapel o. 1460 II 191,35. Nævnes I 268,18 II 7,23 166,21 331,3.
- Calabrien, hertug Nicolaus af (søn af foregående, hertug af Lothringen 1470—1473). I 157,21 184,32 188,13 268,18 291,32 II 7,24.
- Calais [Cales, Calas], by i engelsk besiddelse. Det skønneste hovedsmandsdømme i kristenheden I 164,5; har den engelske uldstapel 164,9 176,30 259,20; den engelske hær landsættes her (1475) 224,20 225,31 228,35; hertug Carl kommer derhen 229,1; fyrsterne forlader byen 229,17; Englændernes sidste besiddelse i Frankrig II 68,30. Nævnes I 58,18 93,3 108,19 162,37 163,32 164,26 164,32 167,1 167,23 173,26 173,33 174,14 174,23 175,5 175,13 176,26 255,7 II 98,6 98,8 109,2 109,5.
- Caldora [Cabidrosque], italiensk slægt. II 199,16.
- Cales, *skal være* Scales.
- Calvi [Calin], by i kongeriget Neapel. II 197,25.
- Cambray [Camerick], by ved Øvre-Schelde. Tysk rigsstad II 14,4 71,28; laaner Ludvig XI penge 23,30; freden i C. 133,25. Nævnes I 29,24 29,29 127,18 II 14,2.
- Cameriano [Camarian], slot i hertugdømmet Milano. II 274,21 277,10 280,24.
- Campanien *se* Champagne.
- Campobasso [Campobach, Compobach], greven af (italiensk kondottiere). I hertugen af Calabriens hær I 54,25; i hertug Carls hær 211,24 268,12; er fredløs i Neapel 264,15 268,13 291,30; forråder hertug Carl 264,14 264,32 268,29 269,2 291,35 295,6 296,23 300,13 301,29; Schweizerne vil ikke have med ham at gøre 301,21 301,31 302,12.
- Campofregoso [Campofulgoso], Baptista (doge af Genua 1478—1483). II 154,17 304, *passim* 305,10 306,5.
- Campofregoso, Paul. Ærkebisp og doge af Genua II 164,30 192,16 304,10.
- Cancelle, *pas* ved den neapolitanske grænse. II 197,8.
- Candes, flække i Touraine. II 233,33.
- Canisiani [Canuese], Gert (florentinsk bankier i London). II 165,24.
- Cannæ, slaget ved (216 f. Kr.). II 214,23.
- Canterbury [Cantabria], ærkebispes-
tad i England. I 236,5.
- Capetingerne, fransk kongeslægt (987—1328). II 326,26.
- Capoana [Caponau], slot i Neapel. II 200,23.
- Cappeler [Capelare], Frederik (tysk landsknægtfører). II 235,8 269,8 278,1 282,11.
- Capponi, florentinsk slægt. Franskindet II 172,18.
- Capponi, Peder (florentinsk diplomat, † 1496). II 166,18 166,31 167,1 179,29.
- Capua, by i kongeriget Neapel. II 197, *passim*.
- Caraffa, neapolitansk adelsslægt. II 198,4 200,33.

Carency, herren af (Peder af Bourbon). I 218,29.

Carl den store [Grand, Carolus Magnus], frankisk konge 768—814. II 118,17 167,29 294,1 326,25 327,13.

Carl den enfoldige, frankisk konge, † 929. I 119,10.

Carl den smukke, konge af Frankrig 1322—1328. II 131,36 132,11.

Carl V, konge af Frankrig 1364—1380. Respekterede folkets skattebevillingsret II 43,25; hjalp sin fader af fængslet 49,10; gav sin broder Burgund 127,25. Nævnes I 266,14 II 6,34 127, *passim* 132,27 326,32 327,29.

Carl VI, konge af Frankrig 1380—1422. I 57,10 II 127,32 128,29 132,27 294,8 326,32.

Carl VII, konge af Frankrig 1422—1461. Afstår de picardiske stæder I 28,9 75,16 II 129,26; en del af hans mænd afskedigede af Ludvig XI I 35,26 85,13 87,16; lader Johan af Burgund myrde ved Montereau 81,23 246,14 247,15 II 129,9; hans krig med Burgund II 7,31 16,16; hvad han oppebar i skat 44,19 92,36; generobrer Guienne 57,37 92,19 105,24; frygter at blive forgivet 88,4 294,5; erobrer Normandiet I 49,7 II 92,18 105,24 132,18; pålægger skat uden stændernes samtykke 92,20; hans stående tropper 93,1; Ludvig XI's op-rør mod ham som dauphin 105,14 116,25 292,33; bekæmper ham i Dauphiné 117,1; søger ham udleveret fra Burgund 117,24. Nævnes I 305,28 II 87,1 116,30 128,37 132,27 326,33.

Carl VIII, konge af Frankrig 1483—1498. Plan om hans ægteskab med Edvard IV's

datter I 237,23 257,7 II 61,14 62,17 97,33; med Johanna la Beltraneja I 299,16; med Maria af Burgund II 8,33 19,19 64,24 65,8; modtages loyalt af folket 45,7 (jfr. anm.) 45,15; hans formynderregering 45,21; hvad generalstænderne bevilger ham 45,29; støtter Richmond 55,5; hans ægteskab med Margrethe af Østrig 53,3 70,33 85,9 91,25 97,29 110,13; modtager hende i Amboise 100,23; bygger et kloster for mindstebrødrene 94,30 324,26; hører ofte François de Paule 95,30; kaldes til sin fader 105,7; svage-lig 105,10; Ludvig XI's sidste råd til ham 105,20 106,7 108,31 109,1; modtager det kongelige sekret 106,15; sender Margrethe af Østrig tilbage 130,8 155,30; hans dårlige rådgivere 141,25 161,4 231,8 243,17 264,33 270,16 291,32; hans slette forberedelse til Neapelstoget 142,6 160,35; låner penge 142,9 162,21 162,27 175,19 185,5 283,20 295,13 295,25; afstår Bar 142,34; forhandler om Provence 143, *passim*; støtter hertugen af Lothringens mislykkede expedition til Neapel (1485) 144,35 145,9; forhandler med Ludvig Sforza om et tog til Italien 153—154 158,10; forlener hertugen af Milano med Genua 154, *passim*; sender legation til Italien 155,10; ægter Anna af Bretagne 155,32; hvad han afstod i Senlis 156,25; søger bistand i Venedig mod Neapel 158,14; drager til Lyon 159,33; modtager gesandter fra Milano 160,3; drager til Vienne 141,18 160,9; støtter Ludvig Sforza 160,27; ubeslut-som angående Italienstoget 162,5 162,14 162,19; drager

til Asti 162,32; låner smykker hos fyrstinderne i Savoyen og Montferrat 162,35 163,6; hans tropper 163,26; faar beretning om sejren ved Rapallo 164,34; modtager florentinske legation-er 165—166; fatter had til Peder af Medici 166,36; Ludvig Sforza skynder på ham 167,20; sender gesandter rundt til de italienske stater 168,18; alvorlig syg 168,20; drager til Montferrat 168,28; hans besøg hos hertugen af Milano 169,15 285,7; i Piacenza 170,13 171,36; foranstalter hertugen af Milano's begravelse 171,36; får tidender fra Milano og Florens 172,12; drager til Florentinernes land 172,20; belejrer Sarzana 173,10; Peder af Medici's indrømmelser til ham 174,30 178,1; drager ind i Pisa 175,7; forlades af Ludvig Sforza 175,21; Pisanerne bønfalder ham om frihed 176,35; samtykker deri 177,12; har ingen ret dertil 177,7 177,28; undskylder sig 177,31; drager til Florens 177,27 178,29 181,13; kalder Peder af Medici til sig 181,4; hans edelige aftaler med Florentinerne 182,10 227,19 295,22; forlader Florens 182,23; kommer til Orsini'ernes besiddelser 183,15 183,23; berømmer Bracciano 183,26; søger forhandling med paven 185,29; i Rom 183,15 187, *passim* 194,20; gud bruger ham til at straffe kongerne af Neapel 190,20; hans hurtige fremrykning 190,36; Ferdinand Is tilbud til ham 192,1; vil ikke bombardere Engelsborg 194,30; hans stilling til en kirkereform 195,6 226,10 319,23; hans forlig med paven 195,25; hans fremrykning mod Neapel 196—197; rykker ind i Neapel

191,1 197,37; landets overgivelse til ham 198, *passim*; uddeler forlener til sine mænd 198,37 201,11 221, *passim*; forhandler med Aragonierne 200,5; kronen til konge af Neapel 193,27 200,22; støder de neapolitanske adelsmænd fra sig 200—201; uddeler slottets levnedsmidler 201,12 220,2; hans lykke vender sig 201,31; burde være rykket mod Tyrkerne 201—202; hans legationer til Venedig 209,14; hans tilbud til Venezianerne 209,21; hans sejre gør Venedig og Milano betænkelig 210,16 213,26 214,16; liga'en imod ham 211,15 215,3 216,7; støtter ikke Communes' diplomatiske aktion tilbørligt 213,20; Communes advarer ham 215,4 220,14; hidkalder Communes 219,15 223,16; hans letsindighed i Neapel 219—220; organiserer sikringen af det erobrede 220—221; frafald fra ham 220, *passim* 221,37; forlader Neapel 222,26; medfører to fornemme fanger 222,6; i Rom 223,3; hans rådslagning i Siena 224—225; Savonarola's spådomme om ham 225—226 321—322; Pisanerne beder ham atter om frihed 227—228; bryder aftalerne med Florens 228,23 295,11; skal over Ticino 229,19; hans route nordpå 225,11 230,10 230,28; handler imod sit råds råd 234,3; tager Trivulcio i sin tjeneste 232,17; hans hensyn til Ludvig af Orléans ang. Milano 233,12 262,7; vil ikke opgive sit skyts 236,22; kunde være sluppet hjem uden slag 238,17; kommer til Fornovo 240,31; søger ikke kyndigt råd 243,4 264,33; hans hest 244,1 250,32; hans væsen og opdragelse 244,6; ønsker forhandling med fjen-

den 244,15 247,1; hans tros 245,33; fjenden angriber ham ved Fornovo 130,20 246,3; hans dispositioner i slaget 247,16; slår riddere under slaget 248,15; hans holdning under slaget 247,37 248,21 249,10 249,35 250,17 272,23; hans pakheste plyndres 252,1; holder råd efter slaget 254,7 258,4 258,26; hvorledes han tilbragte natten efter slaget 255,18 255,32; belønner Schweizerne 255,35; udnævner forligsmæglere 256,14; beslutter tilbagetog 259,24 260,6; hans ubesindighed 260,25; hans route hjemad 261—262 265,7 266,9; kommer til Asti 265,11; forhandler med hertugen af Milano 265,24 266,28 269,2 270,1; sender en flåde til Neapel 266,11; rygter om hans død ved Fornovo 268,11; mister Neapel 268,35; morer sig i Chieri 269,1; forsømmer rettidig at undsætte hertugen af Orléans 269,3 269,32; sender Communes til Montferrat 272,2; dennes formaning til ham 272,20; hans samtale med Boschetto 276,14; holder råd om fredsforhandlingernes genoptagelse 276,30; uddeler penge blandt de udhungrede fra Novara 280,29; vil have fred 282,2 283,3; hans fred med Milano 283, *passim* 284,2; trues af Schweizerne 284,12; drager til Trino 284,20; lader Ludvig Sforza kalde 284,36; drager hjem 285,15; hans påstand at ville drage mod Tyrken et påfund 286,30; morer sig i Lyon og andensteds 289,31 300,17 306,24; lader sig regere af en enkelt rådgiver 290,14; mister Neapel ved sin egen forsømmelighed 291,21 291,32 300,19; mister sin søn 226,28 292,4; var

bange for at denne engang var blevet ham for stærk 292,22; ubetydelig men from 292,26; hans fader frygtede ham også 105,9 292,30; savner autoritet 295,37; hans politiske forlis i Italien 295—299 306,17; strandede planer om et nyt tog 301—306 318,8; syg 303,19; råder i Savoyen som i sit eget rige 304,28; splid mellem hans rådgivere 306,26; søger fred med Spanien 307,1 309—313; svag til søs 307,15; afstaar Roussillon 308,19; hans død 316,19 317,30 320—321; hans byggeforetagender 317,32; hans gode forsætter 319,8; læger mod „kværkebyld“ 321,1; hans sygdoms karakter 324,11; hans begravelse 324—325; hjærtelig begravet af sine yndlinge 325,3; hans hårdhed mod Communes 325,14. Nævnes II 132,27 326,28 326,33 329,10 329,35 330,32.

Carl V, kejser af Tyskland, konge af Spanien, † 1558. I 15,29 II 131,1 133,21 134,12 328,20 328,35 329,14.

Carl I af Anjou, konge af Neapel-Sicilien 1266—1285. II 143,18 143,34.

Carl II af Anjou, konge af Neapel 1285—1309. II 144,2.

Carl den dristige, greve af Charolais, hertug af Burgund (1467—1477). Tager Communes i tjeneste I 25,8; overværrer modtagelsen af franske gesandter 25,13; fanger bastarden af Rubempré 25,15 26,1; hans forbund med hertugen af Bretagne 26,12; hans pension som guvernør af Normandiet 26,30; hans svar til Morvilliers 27,7; frygter sin fader 27,25 27,34; undsiger kongen 28,2 76,10; misfornøjet med de picardiske stæders indløsning 28,12 30,12; samler

folk mod kongen 29,24; undsiger herrerne af Croy 29,28; drager i felten 30,15 32,4; erobrer Nesle 32,10; skåner almuen 32,16 48,23 63,20; rykker frem til Saint-Denis 32,22; skærmydaler foran Paris' porte 32,31 33,12; holder råd i Saint-Denis 33,14; drager til Saint-Cloud 33,28; erfarer kongens fremrykning mod Bourbonnais 33,30; meddeler sine folk dette 35,9; forbereder Monthéri-slaget 35,13; erfarer kongens styrke 36,10; undsætter avantgarden 37,13; Contay's råd til ham 38,31 77,29; rykker frem på trods af slagplanen 39,15 40,12; hans fløj får sejr 40,29; følger 41,27; såres 42,12 42,24; skifter hest 43,6; samler sine folk 43,8; hans måltid efter slaget 45,27; beslutter kampens genoptagelse 46,22; opmuntrer sine folk ved en list 47,14; overmodig 47,27 78,30 267,11; udholdende og modig 48,7 II 119—120; drager til Étampes I 48,27; modtager hertugerne af Berry og Bretagne 49,9; skræmmes af en raket 50,19; alarmerer drabanterne 50,32; uenig med hertugen af Berry 51,24 51,31; søger forbund med England 52,4; hans forhold til Lancaster og York 52,7 52,18 161,24 174,2 177,3; bryder op fra Étampes 53,4; bygger broer over Seine 53,12 53,32 65,27; hans ven-skab med Johan af Calabrien 55,21; holder disciplin 55,29; slår lejr foran Paris 56,5; overværer modtagelsen af et parisisk gesandtskab 60,9; i livs-fare 64,20; holder råd 64,25; har meget artilleri 64,33; slut-ter vaabenstilstand 65,25; alarmerer hæren 72,19; ikke så populær som Johan af Cala-

brien 72,30; venter slag 73,3; hans fredsforhandlinger med kongen 75—77 80—83; får sit krav om de picardiske stæder opfyldt 75,12 76,27 76,32 83,11; hans ægteskaber 52,10 76,1 161,21; rivninger med forbundsfællerne 77—78; får undsætning af sin fader 80,28; holder mænstring 82,14; drager til Flandern 83,26; mis-tænker kongen 83,34; hans videre rejse 84,13; hans togt mod Liège 84,21; kan ikke hjælpe hertugen af Norman-diet 86,11; forhandler med de to hertuger og kongen 87,23 109,32; i fortsat fejde med Liège 88,34; støtter sine for-bundsfæller mod kongen 89,1; leder angrebet på Dinant 90,14; havde forliget sig med Liège 90,33; drager mod Liègerne 90,36; modtager deres forligs-tilbud 91,7; holder råd om behandlingen af Liègerne 92,1; begraver sin fader 92,32; vil ikke svigte Bretagne 93,27 94,11 94,19 94,30 99,21; angriber Liège påny 93,32; belejrer Saint-Trond 94,34 97,6; frigiver gidslerne fra Liège 96,17; slaget ved Saint-Trond 97,24; skriver til Saint-Pol om sin sejr 99,18; drager til Tongres og Liège 100,31; besætter Liège 104,8 106,4; mangler proviant 104,28; dra-ger hjem 106,20; uroligheder i Gent ved hans første indtog som hertug 106,28; må give efter for dens krav 107,22; straffer siden byen 108,13 II 24,19 24,24; støtter hertugerne af Normandiet og Bretagne I 110,12; svigtes af disse 110,31; hans overenskomst med kon-gen 110,18 111,12; mødes med denne i Péronne 112,3 113,7; erfarer oprøret i Liège 117,29 118,29; indespærrer kongen i

Péronne 119,2; hans harme mod denne 119,20 126,9 126,21; hans møde med kejser Frede-rik III i Trier, med Edvard IV, med Pfalzgreven i Brüssel, med Sigismund af Tirol, med Warwick 122—123; er atter roligere i Péronne 124,34; hol-der råd om stillingen til kon-gen 125, *passim*; hans tilbud til denne 126,12 126,24; for-liget besværges 127,4; medde-ler det til Bretagne 127,10; drager mod Liège 127,18; hans hær delt 127,27; hans behand-ling af den pavelige legat Ono-frio 129,2; undsætter sin avant-garde 131,7 131,22; meddeler kongen stillingen 132,1; ind-kvarterer sig i forstaden 132,11; modig men mangler orden og roligt overlæg 132,35 160,22; mistænker kongen 133,12 136,22 137,18 138,16; er i livsfare ved Franchimon-tanernes udfald 134—137; hans tilbud til kongen 138,22; stor-mer Liège 139,3; ledsager kon-gen til paladset 140,3; skåner domkirken 140,6 143,18; ly-dig mod paven 140,21; smig-res af kongen 140,30; tillader denne at rejse hjem 141,29; opgiver et af sine krav 142,2 142,12; følger kongen på vej 142,19; hans årlige feide med Liège 142,36; sætter ild på byen 143,13; hærger Franchi-mont 143, *passim* 144,4; dra-ger til Brabant 144,20; vil ud-vide sine grænser 145,17; hans råd til kongens broder 145,28; forbitret over dennes beslut-ning 146,36; holder ikke Sommestæderne besat 148,5 150,3; anklages af greven af Eu 149,29; stævnes for Pari-serparlamentet 15,26 150,10 150,14; hverver tropper og afskediger dem atter 150,21; drager til Holland 150,30;

mangler stående tropper 150,31; advares af Johan af Bourbon 150,35; drager til Artois 151,6; betænkelig ved de kongeliges virksomhed i Picardiet 151,17; til Doullens 151,32; søger forgæves at sikre sig Amiens 152,7; drager til Arras 152,19 153,23 155,32; vil ikke have kongens broder til svigersøn 153,17 160,12 181,25 181,35 184,28; søger forlig med Saint-Pol 153,29; fatter had til denne 154,30 158,34 200,28; drager til Picquigny 155,34 156,28; advares af hertugen af Bretagne 156,1; tager dette ilde op 156,12; tager Picquigny 157,5; rykker mod Amiens 157,9; sender bud til kongen 158,4; fortier stillingen i Burgund for sine folk 158,21; slutter stilstand 158,30; kræver af stænderne bevilling til en stående hær 159,20; forsøger siden sine krav 159,35 266,31; hans ærgerrighed 160,18; tager sig af det lancasterske hus 162,2 162,9 174,3; hjælper Edvard IV mod Warwick 163,18 164,30 166,6 167,21 168,26; belønner Wenlok 164,20 165,22; fængsler de franske købmænd i Antwerpen 164,35; bedre underrettet end kong Edvard om stemningerne i England 166,13; hans flåde splittes af stormen 168,29; opildner Edvard 168,33; vil ikke holde søslag med Warwick 169,15; ængstelig for hans styrke 173,4 174,8; erfarer Edwards skæbne 173,31; sender Commines til Calais 174,32; tilfreds med forliget i Calais 176,24; ængstelig for krig med England og Frankrig samtidig 176,37; ved ikke hvilket af de engelske partier han skal støtte 177,12; hans dobbeltspil 177,16 177,23

177,28 178,4; venskabet med Edvard kølnet 180,5; tilfreds med slaget ved Barnet 180,5; hans datters friere 184,28; sender legation til kongen 185,31; advares mod at bruge engelsk hjælp 186,11; hans sindelag mod Frankrig 186,26; ønsker et engelsk angreb paa Frankrig 187,7 210,21 216,1 229,12 255,24; samler tropper 187,33; hans nye ordonnans-kompagnier 187,37; modtager hertugen af Lothringen 188,16; erfarer kongens broders død 188,21; hærger Nesle 189,2; slutter fred med kongen 190,13; hans dobbeltspil ang. Bretagne 190,10 192,28 200,16; svigtes af kongen 190,25; hans fremrykning i Picardiet 194,4; angriber forgæves Beauvais 194—197; drager ind i Normandie 197,20; svigtes af Commines 10,14 198,11; attrår Saint-Quentin 205,2; erhverver Geldern 207,16 209,10; har forsøgt at forlige hertugerne 207,32 208,8 208,27; får smag på Tyskland 209,21; mangler besindighed 210,4; ødelægges ved sin tyske politik 210,14; støtter ærkebispem af Köln 210,17; belejrer Neuss 210,19 211—216 221,36 223,12; hans videre planer 210,25; hans alliance med England 211,8; angribes af den tyske kejser 215,8; hans stivsind 215,36 216,8 225,3; burde ikke ladet Englænderne handle på egen hånd 216,15 225,8; får nye fjender 216,20; stolt over at være sine fjender jævnbyrdig 223,32; forliger sig med kejseren 224,1; bryder op fra Neuss 224,13 228,35; hans tab ved Neuss 225,20 226,34; sender Englænderne skibe til overfarten 225,25; drager til Calais 229,1;

lader Lothringen plyndre 229,3; narres af Saint-Pol 230,18 231,16; forlader den den engelske lejr 231,23 232,12 238,15; spottes af Saint-Pol's tjenere 239,27; forbitret over at Englænderne vil slutte fred 241,27 242,2; taler engelsk 242,5; kong Edvard svigter ham 249,30; i underhandling med kong Ludvig 257—258; hvad han skal have af Saint-Pol's lande 260,10; fanger ham ved forræderi 260,27 262,10 263,16; udleverer ham efter tøven til kongen 263,29 264,4; ændrer for sent beslutning 265,12; gud straffer hans forræderi 265,35 267,4 272,21 274,10 293,33 295,3 303,12; i fejde med Lothringen 261,19 263,20; L.s betydning for ham 263,33; hans rigdom 266,20; benytter italienske lejetropper 268,10 268,24 272,17; hans sædvane at besigte sin lejr 269,6 295,27; tror blindt på Campobasso 269,15 296,7; påfører Schweizerne krig 269,35 270, *passim*; ved hans fald forsvinder feudaloppositionen 271,28; indtager Granson 272, *passim*; optræder pralerisk 272,24; slutter forbund med Milano 272,28 274,36; vil ikke høre efter råd 273,7 274,1; hans nederlag ved Granson 273, *passim*; hans ydmyge bud til kongen 275,30; hans undersåtters troskab 276,3; spotteviser om ham 276,11; svigtes af Milano 277,15; af kong René 278,35; men ikke af hertuginde af Savoyen 279,13; nye tyske fjender 279,23; syg ved Lausanne 281,2 (jfr. anm.); narrer sin datters friere 281,16; hans nederlag ved Murten 283,14; hans tabs størrelse 283,33; hans flugt 284,7; bortfører hertug-

- inden af Savoyen 284,32; hans sygdom 288,1; hans ensomhed 288,33; Lothringen fravristes ham 289,10; forsømmer at undsætte Nancy 289,28; belejrer den 291,14 296,18; holder krigsråd 300,25; tager mod dårlige råd 301,14; falder ved Nancy 302,30 II 130,1; hans signet I 303,5; hans hovmod straffet af gud 303,18; vilde, at hans velgæringer skulde nå ud til alle 303,24; hans eftermæle 303—305; usikkerhed om han er falden II 3,31; hans lig findes 5,9; hvem der beklagede hans død 4,11; dømmer herrerne af Oranien og Châteauguion imellem 33,35; hans ungdom 118,20; hans evige uro 119,34. Nævnes II 16,19 24,35 26,30 66,5 67,11 81,30 86,1 89,34 104,27 115,30 124,12 129,36 131,2 133,19 165,32 245,11 264,22 281,19 331,11.
- Carl af Frankrig, hertug af Berry, siden af Normandiet, af Guienne, Ludvig XI's broder. Deltager i opstanden 1465 I 33,15; rykker mod Paris 34,26; påstår at handle for „det mene bedste“ 34,28; angribes af de kongelige 35,23; har kongens afskedigede mænd i sin tjeneste 35,24; søger forbindelse med Burgunderne 36,5; møder dem i Étampes 49,1; er i 1465 tronarving 50,6; skræmmes af en raket 50,18; alarmerer sine drabanter 50,36; træt af krigen 51,16; bryder op fra Étampes 53,4; drager over Seine 54,12; hans lette udrustning 55,33; lægger sig ind i Saint-Maur 56,8; præsiderer ved modtagelsen af et parisisk gesandtskab 60,7; deltager i rådslagning i Conflans 64,27; sjældent i rustning 72,37; begærer Normandiet til eje 75,10 76,26 79,16; kongen vil indrømme ham dette 80,23 83,9; drager derhen 83,24 85,8; i splid med hertugen af Bretagne 85,11; svigtet af denne 85,35; kongen fratager ham Normandiet 86,7; vil flygte til Flandern 86,10 86,30; atter forligt med hertugen af Bretagne 86,32; forladt af sine mænd 87,15; forhandler med kongen og hertug Carl 87,22; i fejde med kongen 88,36; søger hjælp hos hertug Carl 110,11; slutter forlig med kongen 110,33 145,33; utilfreds dermed 110,37; kongens fjender tilbyder ham tjeneste 125,9; man ønsker ham til Péronnemødet 125,17 125,26; kongen lover ham Champagne 126,31 127,13; forhandler med kongen 145,21 146,11; hans uvirksomhed 146,9; frygter hertug Carl 146,18; tager mod Guienne istedetfor Champagne 146,35 147,15; kardinal Balue fraråder ham det 147,8; holder venskab med kongen 147,17 148,7 149,9 155,12; ønsker ægteskab med Maria af Burgund 153,13 153,25 154,35 155,5 155,15 160,10 181,22 184,28; hos kongen i Beauvais 157,20; drager hjem 159,18 181,22; i spændt forhold til kongen 185,20; advarer hertug Carl mod at bruge engelsk hjælp 186,10 187,6; syg 187,27; hans død 188,21; kongen beskyldes for at have voldet den 198,24; hans fejder med kongen II 4,20; kongen arver ham 7,21.
- Carl Martel, frankisk majordomus, † 741. II 326,3.
- Carl-Orland, dauphin, søn af Carl VIII, † 1495. II 226,28 292,4 294,27.
- Carola *se* Charlotte.
- Carresanne *se* Sarzana.
- Casale, by i Montferrat. II 163,1 168,29 271,31 273,15.
- Castelfiorentino, fæstning under Florens. II 225,11 (jfr. anm.).
- Castelfortino, fæstning ved Velletri. II 196,25.
- Castel-San-Giovanni, by i hertugdømmet Milano. II 262,16.
- Castilien [Castalien], kongerige. Har gammelt forbund med Frankrig I 120,20 II 308,27; arvefølgestriden (1474—1479) I 297,14 299 *passim*; forulempes af Maurerne i Granada II 35,37. Nævnes I 121,29 II 309,22 310,18 315,37 316,32 317,28.
- Castilien, kongen af, *se* Henrik IV og Ferdinand den katholske.
- Castilien [Castalien], don Juan prins af (søn af Ferdinand og Isabella af Spanien, † 1497). II 313,23 313,30 314,30.
- Castillon *se* Châtillon.
- Catalonien, landskab i Aragonien. II 112,10.
- Cattho, Angelo (ærkebisp af Vienne). I 7,27 17,3 18,17 161,18 190,37 232,35 281,2 281,34 288,10 II 56,25 86,23 161,19.
- Caumont (Chaumont), herren af *se* Amboise.
- Celano [Silonne, Salonna], greven af (Roger Accrocciamuro). II 199,9 201,10.
- Cerisay, Villom af (Ludvig XI's sekretær). II 23,24.
- Cersauelle *skal være* Sarzanella.
- Cesana, by i Kirkestaten. II 171,16.
- Cesze (Sessa), hertugen af *se* Rossano, prinsen af.
- Chafusina *eller* Fusina [Chafusme], by ved Venedig. II 205,4 205,8 205,25.
- Chalangier *skal være* Saintleger.
- Châlons-sur-Marne [Schalon], by og bispedømme i Champagne. II 133,15.
- Chambéry, hovedstad i Savoyen. I 285,6 285,12 II 289,28.
- Chambre *se* La Chambre.

- Champagne [Campanien, Campanien, Schampanien], fransk grevskab. Tildeles Ludvig XIs broder I 126,31 145,30; dets gunstige beliggenhed 146,2; ombyttes med Guienne 146,17 146,35; grænser op til Tyskland 230,37; kronland II 133,18. Nævnes I 117,22 263,23 285,32 294,16 296,33 II 133,6 133,14 135,7 325,35.
- Chantocé, by i Bretagne. I 110,9.
- Charenton, by ved Marnes udløb i Seine. I 56,1 56,4 64,10 72,9 72,17.
- Charlotte [Carola] af Savoyen, datter af hertug Ludvig, g. m. Ludvig XI. I 221,3 276,25 II 115,17 116,33 330,33.
- Charolais, grevskab sydligst i hertugdømmet Burgund. II 85,12 99,33.
- Chartier, Villom (bisp af Paris). I 60,4.
- Chartres, by ved Paris. II 333,28.
- Chartres, vidame af (Jacob af Vendôme). II 282,30.
- Chastel, Tanneguy af. Sluttes forbund mellem hertugen af Bretagne og Carl af Burgund I 26,15; kongens legat til hertug Carl 111,24; med kongen i Péronne 113,19; forhandler med Burgunderne (1475) 258,19.
- Châteauguion, herren af (Hugo af Chalon, broder til efterfølgende). I 277,26 285,1 II 33,34 73,37.
- Châteauguion, herren af (Ludvig af Chalon). I 66,31 272,10 272,13 II 33,34.
- Châtillon [Castillon], herren af (Jacob af Coligny). II 270,7.
- Chaumont, herren af *se* Amboise.
- Cheyne [Chebne, Cheue, Seue], Johan (Edvard IVs overstaldmester). I 241,20 241,23 255,12 259,32 II 58,27.
- Chieri [Quiers], by i Piémont (Savoyen). II 269,1 285,14.
- Chimay, greven af (Johan af Croy, † 1472). I 28,16.
- Chimay, greven af (Philip af Croy, søn af foregående † 1482). I 30,3.
- Chinon, by og slot ved Tours. II 86,17.
- Christina af Danmark, Christiern IIs datter, g. m. hertug Franciscus II af Milano. II 328,34.
- Cico (Franciscus Simonetta, milanesisk statsmand, † 1480). II 147, *passim*.
- Cico, Franciscus *se* Secco.
- Cifron *se* Baschi, Cifron.
- Citta-di-Castello [Cympta aff Castelle], by ved Øvre-Tiber. II 254,14.
- Civita-vecchia, by i Kirkestaten. II 195,32.
- Clarence [Clarentz], hertugen af (Georg af York, Edvard IVs broder, † 1478). Sluttes sig til Warwick i 1470 I 163,28 166,31; falder atter fra denne 167,32 168,4 179,8; ilde tilfreds med Henrik VI's genindsættelse 173,24; deltager i Picquignymødet 248,9; ved det burgundiske hof 305,32; hans grufulde død 58,30.
- Clarence, hertuginde af (Isabella, datter af greven af Warwick, g. m. foregående). I 163,35 167,24 168,8.
- Claudius, mester (Ludvig XIs læge). II 87,2.
- Claudius *se* også Clodion.
- Cléret, Peder (Ludvig XIs køgemester). Sendes til lord Hastings II 59—60.
- Clérieux, herren af (Villom af Poitiers). II 310—313.
- Cléry, by og slot ved Péronne. II 18,23.
- Cléry, by ved Loire nær Orléans. Ludvig XIs hvilested II 104,9.
- Cleve, hertugdømme. II 37,5.
- Cleve, Engilbrit af (søn af Johan I af Cleve). II 133,36 247,24 325,34.
- Cleve, hertug Johan I af († 1481). Hans fejde med Adolph af Geldern I 207,30; Maria af Burgunds rådgiver II 15,18 27,26; har burgundisk pension 27,28; vil gifte Maria med sin søn 28,24 29,21 65,36; bliver Humbercourt's uven 29,27; modarbejder Marias ægteskab med Maximilian 66,22 67,1 67,28; forlader hende 67,34. Nævnes II 26,32.
- Cleve, hertug Johan II af (søn af Johan I, regerer 1481—1521). En af Maria af Burgunds friere II 28,25 64,30 65,37. Nævnes II 247,24.
- Cloestre (Gloucester) *se* Richard III. (I 174,3 177,11 180,22 *fejlagtig* for Exeter).
- Clodevig [Clodoueus], Frankerigets grundlægger, † 511. II 135,28.
- Clodion [Claudius], frankisk høvding i 5. årh. II 326,13.
- Cluny, Vilhelm af (protonotarius, bisp af Théroutanne, siden af Poitiers). I 52,4 52,9 II 30,9.
- Coctier, Jacob (Ludvig XIs livlæge). Hans høje gage II 94,15 107,33 110,30.
- Cohen [Croy], herren af (Johan af Berghes [Burgues]). II 99,2 99,21.
- Cohin *se* Colpin.
- Cointe *se* Conti.
- Colne *se* Köln.
- Colne, kardinalen af *se* Colonna, Johan.
- Colonna [Columneser], romersk adelsslægt. Franskvenlig II 183,5 187,21; dens strid med Orsini 184,17 222,8; ghibellinsk sindet 184,33 222,3; de fornemste af slægten 185,19; samler tropper for de franske 185,22; belønnes af Carl VIII 221,30 222,13; svigter ham 184,26 221,37 222,15 268,14. Nævnes II 196,29.

Colonna [Columna], Fabricius (connétable af Neapel). II 185,20.

Colonna [Columna, Colne], Johan (kardinal, broder til Prosper). II 185,20.

Colonna [Columna], Prosper. II 185,20 186,5.

Colpin [Cohin], Johan (engelsk høvedsmand i burgundisk tjeneste). I 289,21 290,9.

Commines, Johanna af (Philip af Commines' datter † 1515). II 333,13.

Commines, Philip af (herre af Renescure, siden af Argenton). Arild Huitfeldt om hans værk I 7, *passim*; fuldstændigere oversat på dansk end på tysk og latin 8,27; forsvares af Hans Mogensen 10—16; hans forhold til Ludvig XI 17, *passim* II 332,23 333,7; hans vanskæbne efter Ludvigs død I 18,32 II 332,28; kommer i burgundisk tjeneste I 25,7; kong Ludvig hans kilde 37,1 61,21 71,33 81,4 85,31 120,28 206,27 213,6 247,8 II 71,20 293,3; med hertug Carl ved Monthéri I 37,1 40,31; beundrede ham dengang 40,35; hans hest drikker vin 47,1; har været syv år i krig sammen med hertug Carl 48,12; bor hos kongen i Paris (1475) 62,20; fængslet i Conciergeriet (1487—89) 62,23; har vagt i lejren ved Conflans 66,28; priser kong Ludvigs klogskab 69,11; tilstede ved rådslagning i Conflans 77,23; fulgte Humbercourt ved Liège 101,31; gør tjeneste som kammerjunker hos hertug Carl i Péronne 119,10 126,8; søger at berolige ham 119,22; var tilstede i Brüssel ved Pfalzgrevens besøg 123,4; overværede forhandlingerne mellem Carl og Sigismund af Tirol 123,14; kong Ludvig anerken-

der hans andel i Péronneforliget 127,8; lå i hertugens kammer ved Liègernes overfald 136,7; i Calais 164, *passim* 167,1; kong Edvard hans kilde 169,25 170,25; lord Hastings ligeledes 170,2; hører i Boulogne om Edvards flugt 173,32; begærer lejde af Wenlok 174,23; hans modtagelse i Guines og i Calais 175,3; lader engelske købmænd i Gravelingen arrestere 175,12 176,13; hans møde med Wenlok 175,17; foregiver at Edvard er død 176,1; nær ved at blive anholdt 176,12; skaffer forlig med Englænderne i Calais 176,14; overværer Urfé's audiens hos hertugen 186,18; overværer Nesle's afstraffelse 189,21; overværer Carls edsafleggelse på freden 190,13; i taknemmelighedsgæld til kongen 190,34; er med hertugen ved Beauvais 195,23; kommer i Ludvig XI's tjeneste 198,11; deltog hos hertug Carl i de gelderske forhandlinger 208,5 208,18; forhandler med de picardiske stæder om overgivelse 217,34 218,2; overværer kongens samtale med Jacob af Saint-Pol 222,27; har talt med en høvedsmand fra Neuss 224,10; underholder en engelsk herold 227,29; har kong Ludvigs fortrolighed 232,34; skal instruere en mand til herold 233,14; deltager i rådslagningen om det engelske fredstilbud 238,9; modtager Saint-Pol's udsendinge 239,4; hører baget skærmbredt deres udtalelser 239,14; taler til kongen om faren for Amiens 244,14; vælger plads til kongemødet ved Picquigny 245,17; bærer ved denne lejlighed samme dragt som kongen 248,3; velkendt af kong Edvard 249,23; hans samtale med

denne 250,11; hans samtale med Ludvig af Bretelles 251,29; modtager atter sendebud fra Saint-Pol 253—254; hans samtale med et af de engelske gisdaler 257,32; overværer forhandlingerne i Vervins 258,35; overværer alene en engelsk gesandts audiens 259,34; drager ind i Saint-Quentin 262,3; hans samtaler med Schweizere 272,33 274,16; leder underrettingsvæsenet ang. Schweizerkrigen 274,27; indfører en milanesisk gesandt hos kongen 276,20 276,36; overværer kong René's modtagelse 278,13; mellemmand mellem kongen og hertuginde af Savoyen 279,5 279,15; overværer prinsen af Tarent's audiens 281,10; overværer Contay's modtagelse 283,33 296,4; forhører en gesandt fra Savoyen 285,26; ordner hertuginde af Savoyens hjemrejse 287,9; har ført Colpin i burgundisk tjeneste 289,22; overværer forhandlingerne om forbund mellem Frankrig og Portugal 299,24; har set den største part af Europa 305,8; meddeler kongen Carls nederlag ved Murten II 3,22; sendes til de burgundiske lande som kongens agent 4,37 6, *passim* 9,6; forhandler med folkene fra Arras 6,13 7,1; kongen har tidligere fortalt ham om sine planer, hvis Carl skulde dø 8,30; kongen utilfreds med, hvad han udrettede som agent 10,3 13,16; uenig med kongen om de metoder, der bør anvendes 10,13; kongen vil overbevise ham 10,32; sendes til Poitou 12,12 12,23; spottes af herren af Lude 12,31; frygter at kongen står bag 13,2; har vundet adskillige for kongen 12,18 13,8; har slægt i Hennegau 13,10;

kender forholdene her 14,7; var hos hertug Carl da Genterne bad om skånsel 24,19; er ulærd 38,9; hans samtale med Richmond 54,15; søger at bestikke Hastings for Ludvig XI 59,15; udfærdiger breve for kongen 75,36; sendes til Burgund 76,23; mistænkes for at være bestukket og sendes til Florens 77,23; hans mission i Italien 79—81 154,12 154,26 181,26; atter i kongens gunst 81,3; kaldes til kongen 86,32; denne er hans gæst på Argenton 90,13; hans mission i Savoyen 90,19; har set de fleste af Europas fyrster 104,35; var tilstede ved Ludvig XI's sidste sygdom 105,33; har siddet 8 måneder i et jærnbur 111,24; hører Ludvig love kysk levned 115,13; har bekendtskaber i Böhmen 122,20; har delt sin bog i kapitler 136,25; deltager i toget til Neapel 141,17; medlem af formynderregeringen under Carl VIII 243,6; deltager i forhandlingerne om Provence 143,12; forvist fra hoffet 145,12; har besøgt Rovigo og Badia 152,1; hans forhold til Ludvig Sforza 153,13; er blandt fredsforhandlerne i Senlis 156,23; hans to rejser til Venedig I 14,26 II 159,11 168,19 204—205; hans modtagelse i Venedig 205—207; Federigo af Aragonien's løfte til ham 161,21; vil over Alperne med de første 162,17; går i borgen for et lån 162,25; hans galease sejrer ved Rapallo 164,13; læser beretningerne om sejren 164,33; forhandler med Florentinerne 165,5; har besøgt Flandern og England 165,23; frygter at kongen skal drage hjem 168,27; Carl VIII hans kilde 169,16 173,28 183,26; interPELLERES af Venezianerne ang. hertugen af Milanos død

170,22; hans samtale med Ludvig Sforza 175,20; hans besøg i Certosa-klostret i Pavia 176,3; ven med Laurens af Medici 179,20; hans råd til Peder af Medici 179,21; hans holdning overfor denne i Venedig 180,20; underrettes i Venedig om sagerne gang 182,27 183,11 186,7 214,8 214,15; har tilrådet Carl VIII at slutte forlig 183,6; hans samtaler med forskellige i Italien 188,1 191,21 192,24 192,31 199,11 203,20 210,16 220,15 229,33 234,13 234,18 239,30 253,26 254,31 258,6 260,35; støtter bevægelsen mod Tyrkerne 202,24 202,34; hans forhandlinger med Venezianerne 209,19 212—213 214,28 216—217; prøver et opgør med Milanos gesandter 211—212; sender de venezianske forslag til kongen 213,19; advarer Carl VIII 215,4; virker for at sikre hertugen af Orléans i Asti 215, *passim*; lider ikke overlast i Venedig efter ligaens stiftelse 218,12 219,14; overværer skjult festlighederne i den anledning 218,16; forhandler med en tyrkisk gesandt 219,9; drager til Florens 219,15 225,15; til kongen 223,17; hans beretning om Venezianernes styrke 223—224 240,14; hans aftale med en veneziansk provisor 223,32 242,12 242,22 258,2; formaner kongen til at drage hjem 224,8 225,1; deltager i rådslagningerne 224,21 224,37; besøger Savonarola 225,15 321,19; har ikke kongens fortrolighed 231,11 243,14 259,17; har set de betydeligste bjerge i Italien og Spanien 235,28; har set Stratioterne holde mønstring i Venedig 237,26; hans samtale med Gyé om stillingen ved Fornovo 238,30 239,32; frygter

at kosten er forgiftet 241,4; opfordres til at søge underhandling med fjenden 242,8; føler sig for hos de venezianske provisorer 242,19 243,12; vil ikke gælde for fej 242,30; drøfter stillingen med Briçonnet 242—243; kaldes til kongen 243,36; skal føre ordet ved forligsforhandlinger 244,16; vexler skrivelser med Venezianerne 245,11 246,29 247,7 248,1; hans optræden under slaget ved Fornovo 248,4 248,15 248,30; hvorledes han tilbragte natten derpå 255,23; genoptager forligsbestræbelserne 256—259; frygter Briçonnet 258,33; vil ikke blive og forhandle når hæren drager hjem 259,27; har lidt af sult under hjemtoget 264,17; hans bud til hertugen af Orléans 265,18; hans forhandlinger med Milano 265,25 266,32; Briçonnet forhindrer hans forhandlinger med Venezianerne 266,36; hans mission til Montferrat 272,2 272,36 273,15; ivrig for en fred 272,10; hans formaning til kongen desangående 272,20 273,6; Briçonnet synes ikke derom 272,30 273,6; forhandler med en af markgreven af Mantua's mænd 273,30 274,25; skriver til de venezianske provisorer 275,7 275,18; hans udtalelser i kongens råd 276,29 277,1; forhandler om Vercellifreden 277, *passim* 282,29; fører ordet på italiensk 278,13; sendes til hertugen af Milano 284,36; hans anden mission til Venedig 285—287; til hertugen af Milano 233,35 (jfr. anm.) 287,6; hans forhandling med denne 287—289; drager hjem 289,24; modtages dårlig 290,2 290,7; hos kongen 299,36 306,22; overværer rådslagninger om et nyt tog til Italien

303,11; deltager i forhandlingerne om det spanske forbundstilbud 311,22; indfører en pavelig gesandt hos kongen 318,30; hører af kongens skriftefader om hans sidste timer 319,31 320,25 320,33 321,5; beder ved kongens lig 325,2; Carl VIII's hårdhed mod ham 325,14; Ludvig XII glemmer hvad han har ofret for ham 325,21; hans levned beskrevet af Sleidanus 332—334. Commynes' maximer. Om skytternes værdi i et slag I 39,23; erfaringens værd 40,36; kunsten at tie 41,2 68,25; om fyrsters utaknemmelighed 45,11; formaner fyrsterne til ydmyghed 48,4; i krig må en enkelt have ledelsen 51,13; om fyrsters mistænksomhed 52,24; under herreskifte fiskes efter embeder 57,8; om fyrsters evne til at vinde folk 68,1; hvem der bør vælges til underhandlere 68,6 88,7 299,21; fyrster, der ikke vil høre efter råd, bedrages hyppigst 69,6; om fyrsters dårlige opdragelse 70,32; hver, som har udrettet noget, er begyndt i sin ungdom 71,10; fyrster lærer først i modgang at skatte deres folk 78,18; langvarige fredsunderhandlinger farlige, især for den svageste part 67,31 79,5; fyrster bør ikke underhandle personlig, men ved sendemænd 84,4 120,1 121,10 123,31; ligemænd kan ikke forliges uden et overhoved 86,34; enighed giver styrke 87,9 89,33; om overmod hos fyrsters tjenere 87,29; man skal ikke tjene uforstandige herrer 88,9; om to slags fyrster 88,15; en fyrste behøver mange i sit råd, de viseste farer undertiden vild 95,6; rådslagninger efter et måltid har

intet værd 95,11; vil man have fejlfri rådgivere må man søge dem i himlen 95,17; ved rådslagninger findes mange jабrødre 95,31; man overdriber ofte tallet på fjendens faldne 98,31; farligt at risikere alt i „en slachtings slumpelykke“ 99,25 109,4 140,34 II 83,11 83,29; en sejr gør ofte overmodig I 100,19; forstandigst at forhandle sig til rette 103,33; en fyrste skal handle storsindet selvom han lønnes ilde derfor 105,11; en fyrste må skelne mellem gode og slette 105,20; en enkelts tak kan gøre godt for manges utak 105,32; den frygtsomme er oftest forsigtig og vinder snarest 109,8; når hovmod rider foran følger skam og skade efter 109,19; vanskeligt at standse en påbegyndt krig 113,25; dårskab af en fyrste at give sig i en andens vold 115,4; man kan af historien lære verdens bedrageriskhed 115,6; ligesom vore legemer er svagere end vore forfædres er også tro og love formindskede i verden 115,17; om fyrsternes øjentjenere 115,24; om de langkoftede klerke og jurister i fyrsternes gårde 116,6; læsning giver erfaring 117,1 191,12; om den ulykke der følger med en uforstandig fyrste 117,5; det er overmod at tro sig stærk 128,10; hvorfor udfald fra en indesluttet by er farlige 130,32; erfaringen viser at fyrster ikke kan stole på hinanden 137,21; en almue lidet værd, når den ikke regeres af en fører 139,17; om stående hære 160,4; man må kende verdens bedrageriskhed for at kunne vogte sig derfor 164,37 191,7; man bør være mistænksom for ikke at blive

narret 168,14; det er ikke mandighed ikke at frygte faren 172,13; godt for en fyrste, at hans rådgiver tør sige ham sandheden 172,17; hvorledes fremmede gesandter skal behandles 182,9; uklogt at holde sin herre i ængstelse 206,7; ikke gavnligt for en tjener at hans herre skylder ham taknemmelighed 206,29; ingen ugærning bliver ustraffet 209,18; hvem der har fordel af en krig har også æren 223,35; vort levned er ynkværdigt og uærligt 228,27; folk forstår sjældent at flygte mens det er tid 254,4; gavnligt at kende fremmede forhold 254,8; lykken er kun „en poete dicht“ 262,26; efter stor lykke kommer ulykke 263,14; man skal ydmyge sig for gud i modgang 288,18; og dernæst tale med en god ven 288,23; om fyrsternes onde rådgivere og eftersnakkere 294,34; en fyrste skal ikke i egen person søge undsætning hos enanden 300,7; den som vinder beholder altid pris og ære 304,1; selv den viseste kan fejle II 12,1; hver stat og hvert menneske har sin modpart 35—38 56,21; de gode forbedres, de slette forværres af megen viden 38,17; de vise frygter mere guds straf, fordi de kender den bedre 38,26; en utaknemmelig sag at sige sin fyrste sandheden 39,1; om menneskenes ondskab mod hinanden 39,9; en slet fyrste er et guds ris 39,30; skattebevillingsretten er folkets 39,32 40,13 41,22 42,5 43,8 46,12; om tyranniske fyrster 40—41; krig bør ikke begyndes uden stændernes bifald 41,17 42,14; en forbrydelse at forhindre stændermøder 44,7; det meste onde kommer fra de stærkeste

46,31; de små straffes af menneskene for deres forbrydelser, de store straffer gud 47—50; gjorde man sig helvedes piner klart vilde man ikke forgribe sig på fremmed gods 48,9 48,28; når gud straffer fyrsterne rammer det også undersåtterne 50,11; om fyrsters slette rådgivere 50—51; uforstandige fyrster fatter ikke deres egen ulykke 51,15; om ulemper ved fremmed regimenter 68—69; en feltherre bør ikke forlade hovedstyrken for at forfølge fjenden 82,5; man skal gøre det gode mens det er tid 84,25; farligt for en fyrste at følge sit eget hoved 101,14; ethvert menneske har sine lidelser, især de der har voldet andre ondt 112,20; fyrsterne skulde bekymre sig mindre om deres arbejde og frygte gud mere så vilde de være lykkeligere og mere elskede 125,25; mennesket er kun en ringe ting 125,36; umildmand er aldrig frejdig 192,28; almuen en ustadig ting 200,25; et tilbagetog farligt for hærens ånd 260,13; den bør ikke være formynderregent som selv har nogen ret til landet 273,22 *marg.*; der er altid folk nok til at gøre en sag urede men få til at forlige en sådan 275,23; fyrster bør ikke betro sig til en enkelt rådgiver 290,17; hovedets arbejde er strængere end legemets 293,14; mistroiskhed en ondartet, hofsyge 293,34; hvorledes fyrster kan afværge klaffer 294,9; et herreskifte er til skade for de fleste i riget 316,23; fyrster har ringe fordel i verden fremfor andre 317,4; vise fyrster bliver klogere af anden mands skade 317,7.

Commines om sit værk: skriver ikke som almindelige historie-

skrivere I 161,11; hans bog er ikke for menigmand 185,11; vil kun sige sandheden II 11,35; skriver for at belære statsmænd 63,6; vil vise hvorledes gud førte toget til Neapel 190,17 226,29; skildrer helst kun hvad han selv har set 268,9; om hans oplevelser kunde skrives en stor bog 316,33.

Comminges, grevskab ved Pyrenæerne. I 199,27.

Comminges [Commines], greven af (Johan, bastard af Armagnac, † 1473). II 117,11.

Comminges, Oddet af *se* Aydie.

Como, bispnen af (Anton Trivulcio). II 211,2.

Companien *se* Champagne.

Compiègne, by og slot ved Oise. Kong Ludvigs opholdssted I 110,17 125,31 232,21. Nævnes I 84,13. (II 61,12 fejlagtig for Picquigny).

Compobach *se* Campobach.

Condé, slot i Lothringen. I 301,24 302,14.

Conestablen *se* Saint-Pol, Ludvig greve af.

Conflans, by og slot ved Marnes udløb i Seine. Feudalherrerne ankomst hertil I 56,5 60,11; forliget i C. oktbr. 1465 61,34 80,12 193,7 193,20; kamp deromkring 64, *passim*.

Constantin Araniti, regent for Montferrat. II 202—203 271,28 272,18 272,26 330,21 330,31.

Constantinopel, kejserrige. Erobreret af Tyrkerne II 124,13. Nævnes II 167,30 202,18.

Constantinopel, hovedstaden i det osmanniske rige. Dens erobring II 124,1 158,34. Nævnes II 104,13 202,5 303,8 303,13.

Constanzio (Sforza) *se* Pesaro.

Contay, herren af (Ludvig Le Jeune, søn af efterfølgende, † 1477). Overgiver Corbie til kongen I 218,10; fanges ved

Arras 218,29; mellemmand mellem kongen og hertug Carl 239,6 253,13 254,19 254,25 269,15 275,30 296,4; hører hertug Carl hånet 239,13 239,36 240,18 240,31; til mødet ved Avenes 257,16; beretter kongen om slaget ved Murten 283,32.

Contay, herren af (Vilhelm Le Jeune, † 1468). Burgundisk hærfører I 30,31; tilstede i Longjumeau før slaget ved Monthéri 35,21; råder hertug Carl til at drage frem 38,30; advarer ham 42,2; tilråder angreb næste dag 46,12; råder til at drage til Étampes 48,28; alarmerer hustrupperne 50,32; råder Carl til større smidighed 77,29; nærer uvilje mod Biche 78,7; deltager i rådslagning 81,19; råder til at knuse Liègerne 92,5; råder til at aflive deres gidsler 95,3 95,31; spådom om straf for hans grumhed 96,22; hans død 96,29 99,6.

Contay I 191,19 *fejlagtig for* Curton, II 21,13 *marg. for* Crotoy.

Conti [Coincte], Jacob. II 196, 25.

Contignolles *se* Cottignola.

Contray *skal være* Crotoy, le.

Corbie, by ved Somme øst for Amiens. I 218,7.

Cordes (*eller* Esquerdes), herren af (Philip af Crèvecoeur, † 1494). Kæmper tilfods ved Monthéri I 38,1; fører skytterne ved Saint-Trond 98,9; ledsager kong Ludvig fra Liège 142,28; sikrer Abbéville for hertug Carl 152,15; angriber Beauvais (1472) 194,19 195,1; i Arras efter Carls død II 6,11 19,25; kongen søger at vinde ham 9,16 12,14 19,34; går i kongens tjeneste I 13,25 II 20, *passim* 23,17 25,21 30,22 64,11; har sine godser i Picar-

- diet 20,27; hans burgundiske len 21,10; fører de franske ved Guinegate 81—82; statholder i Picardiet 89,26 89,37; leder de fransk-burgundiske ægteskabsforhandlinger 91,25; erhverver Aire 99,2; fører Margrethe af Østrig til Frankrig 100,18; blandt fredsforhandlerne i Senlis 156,24. Nævnes II 83,35 98,35 108,36.
- Corinth, græsk by. II 330,24.
- Corsica [Donsercke]. II 185,9.
- Coscia [Cosse], Johan af (sénéchal af Provence). I 278,14.
- Cotrone [Crotona], markgrevs-
skab i Calabrien. II 311,7 311,20.
- Cottignola [Contignolles], by i Romagna. II 157,27.
- Coué [Croy], Meri af. I 196,14.
- Coulches, herren af (Claudius af Montagu). I 34,6.
- Cranequiniers. Armbrøstskytter i Johan af Calabriens hær I 54,29.
- Craon [Cran], herren af (Georges de la Trémoille, † 1481). Tilstede ved Lièges erobring I 135,26; sendes til hertug Carl 189,33; sværger i 1472 fredsed på kongens vegne 190,14; ægger hertugen af Lothringen mod hertug Carl 216,25; angriber Luxemburg 216,31; er vært for Englænderne i Amiens 243,6; skriver til kongen om slaget ved Nancy II 3,31; og om Carls død 5,12; har kommandoen i Burgund 33,17 73,25 75,19; hans kontrovers med prinsen af Oranien 34,4; havesyg 33,20 73,32 76,20; afsættes 73,30 74,7. Nævnes I 214,33; 296,32.
- Cremona, by i Venetien. II 255,5.
- Crevekør eller Crevecoeur, Philip af se Cordes, herren af.
- Creville skal være Sainville.
- Criptide, herren af skal være Gruthuysen.
- Croja, by i Albanien. II 202,27 202,29 330,30.
- Crotona se Cotrone.
- Crotoy, le [Contray] (by ved Sommes udløb). II 21,12.
- Croy [Croix], adelsslægt i Burgund. I 28,17 28,22 29,30 30,9 289,19.
- Croy, Anton herre af († 1475). I 28,15 29,33 142,12.
- Croy, Meri af skal være Coué.
- Croy, herren af skal være Cohen.
- Crussol, herren af (Ludvig XIs arkelimester). I 196,14.
- Culdre se La Couldre.
- Curone, biflod til Po. II 262,18.
- Curton [Contay], herren af (Gilbert af Chabannes). I 191,19 203,6.
- Cypern, kongerige. I 1473 veneziansk II 159,18.
- Dammartin [Dampmartin], greven af (Anton af Chabannes, fransk hærfører, † 1488). I 35,31 49,2 204, *passim* 221,11.
- Danmark. II 97,10 132,32.
- Danmark, kongen af (Christiern I 1448—1481). I 216,6 II 37,7.
- Dariolle se D'Oriole.
- Dauphiné [Delphinat], fransk provins. I 36,15 41,14 II 90,17 116,29 133,7 134,6 136,24 141,18 160,9 183,32 229,9 293,7 310,11.
- Dax, by og slot i Gascogne. I 199,25.
- Degeann se Dijon.
- Delphinens land eller Delphinat se Dauphiné.
- Dieppe [Deipe], kystby i Normandiet. I 25,16 86,19 197,26 II 54,30.
- Dijon [Dyon, Degean], hovedstad i hertugdømmet Burgund. I 119,26 285,32 II 33,26 77,25 134,6.
- Dijon [Digeon], bailli'en af (Anton af Baissey [Buzer], † 1508). II 164,21 173,26 (jfr. not.) 247,25 267,15 270,29 279,23 284,25.
- Dinanderie, malmsager fra Dinant. I 89,11.
- Dinant, by i bispedømmet Liège. I 89—90.
- Dinteville [Tinteville], Gauthier af. II 224,32.
- Diorth se York.
- Dirachio se Durazzo.
- Ditilles (?). I 164,9 (jfr. anm.).
- Diusie se Usie.
- Dogepaladset i Venedig. II 206,31.
- Dôle, hovedstad i grevskabet Burgund. II 73,25 75,19.
- Domjulien [dom Julianus], herren af (Anton af Ville). II 221,10 291,16.
- Donsercke skal være Corsica.
- Dorck se York.
- Doria [Orie], genuesisk adelslægt. II 36,21 304,6.
- D'Oriole [Dariolle, Doriolle], Peder (kansler af Frankrig 1472—1483, † 1485). I 189,33 190,14 258,19 II 4,24 106,15.
- Dorlans se Doullens.
- Dorneck se Tournai.
- Dorset, marquis'en af (Thomas Grey, Edvard IVs stedsøn). II 58,28.
- Douai [Duuay], by i Artois. II 22, *passim*.
- Doubs [Dubis], biflod til Aar. II 135,4.
- Doullens [Dorlans] by n. for Amiens. I 151,33 152,17 208,28 II 6,7.
- Dover, engelsk by. I 93,3 224,19 225,25 225,31 255,17.
- Dragsholm [Drachsholm], herregård i Odsherred. I 9,12.
- Drôme [Druentia], biflod til Rhône. II 134,31.
- Dubis se Doubs.
- Dunois, greven af (Frans af Orléans, søn af efterfølgende † 1491). II 110,10.
- Dunois, greven af (Johan, uægte søn af Ludvig af Orléans, † 1468). I 35,30 49,2 53,14 60,6.
- Duras, herren af (Galhard af Durtfort, franskfødt, i engelsk tje-

nesten til 1476, derefter i fransk, † 1487). I 165,13.

Durazzo [Dyrrachium], by i Albanien. II 237,24.

Durazzo [Dirachio], ærkebisp af (Martinus Firmianus). II 202,14 202,33 203,14.

Durfe, herren se Urfé.

Dynant se Dinant.

Dyon se Dijon.

Dyort se York.

Ebenstein [Abeckfin, Pierreplanne, Pietreplane], Jørgen (tysk landsknægtfører). II 269,11 278,1 282,11.

Écluse (Sluys), Brügges havn [Enckyser]. I 166,7.

Edvard II, konge af England 1307—1327. II 131,36 132,3.

Edvard III, konge af England 1327—1377. II 132,2 132,14.

Edvard IV, greve af March, konge af England 1461—1483. Modtager et burgundisk gesandtskab I 52,6; hans fjendskab med Lancaster 52,7 II 51,34; er af huset York I 52,18 161,30; ønsker ægteskab mellem hertug Carl og sin søster 52,13; hans fader 58,13; bringes til Calais af Warwick (1459) 58,17; myrder sin broder 58,29; hans sønner myrdet 58,31; forstår i modgang at vurdere sine rådgivere 78,26; hans møde med hertug Carl 122,29; fordreven af Warwick 122,37 II 121,25; vinder riget igen I 123,1; fanges af W. 163,10 163,14; hans svigerfader aflives 163,11; undslipper 163,19; besejrer W. 163,21 II 121,26; tapper I 163,24 252,1 II 57,16; belønner Wenlok i Calais I 164,14 165,20; doven 166,9; vil ikke høre advarsler 166,15 169,2 171,28; skræmmes ved Warwick's ankomst 169,9; hans stærke hær 169,21; svigtes af Montagu 169,28;

flygter 170,9 170,30 248,18; vellystig 170,37 250,14 II 121,21; smuk I 166,9 171,8 248,14 II 121,19; senere fed I 171,10 248,15 II 121,29; forfulgt af Hanseaterne I 171,19; kommer til hertug Carl om hjælp 177,5; mismodig 177,22; udrustes af Carl 177,33; drager til England igen 178,3; når London 178,20; sejrer ved Barnet 179,5; skåner ikke almenen 179,28; sejrer ved Tewkesbury 181,3; hersker atter rolig 181,15; modarbejder den fransk-burgundiske ægteskabsplan 186,29 187,12; tilskyndes til indfald i Frankrig (1474) 210,21 211,33 212,25; hans ævne til at tumle parlamentet 212,22 255,25 256,18; hans stærke hær mod Frankrig 213,20 223,21 224,20; skal landsætte tropper i Bretagne 213,27; vil at hertug Carl skal opgive Neuss 215,30 223,24 224,6; hans overfart til Frankrig 225,25 228,35; sender Ludvig XI fejdebrev 226,15; svoger til Saint-Pol 227,2 230,15 263,6; drager med hertug Carl til Péronne 229,17 229,28; kender ikke de franskes listighed 230,27; tror Saint-Pol 230,14 231,6; narres 231,16; løslader en fransk fange 232,15; modtager en fransk herold 234,31; bifalder et fredsmøde 235,31; tilbyder at afsløre nogle forrædere 238,4; holder af gode dage 238,20; hans øgenavn 239,29; modtager hertug Carl 241,30; utilfreds med ham 231,24 242,15; forberedelser til hans møde med Ludvig 242,18; afviser Saint-Pol 243,32; utilfreds med sine folks optræden i Amiens 245,5; møder Ludvig XI i Picquigny 123,25 247—250, *passim*; hans dragt 248,12;

har smag for Pariserinderne 249,14; kender Commynes 249,24; villig til at svigte hertug Carl 249,30; men ikke hertugen af Bretagne 249,33 250,25; en hvid due på hans Telt 251,23; desavouerer Saint-Pol 254,32 265,21; drager til Calais 255,6; hans manøvrer overfor den engelske befolkning 255—256; for magelig til de franske krige 256,21; ønsker sin datters ægteskab med dauphinen 237,24 257,6 II 53,5 61,14 62,17 97,32 101,1; ængstelig for en overenskomst mellem Ludvig og Carl I 259,7; tilbyder Frankrig alliance 259,17; hans indtægt af uldtolden 259,21; hans kærlighed til slægten Saint-Pol 263,8; hans forhold til Warwick II 52,10 120,10; hans franske pension eller skat 52,33 53,9; årsagen til hans død 53,1 101,9 121,32; hans børn 53,13 101,22; ægter hemmelig en elskerinde 53,30 101,34; ikke så klog som Ludvig XI 57,14; nødes til at intervenere til fordel for Maria af Burgund 61,1; lad og gærrig 61,19 98,12; foretrækker at få Picardiet frem for Flandern 64,1; forstrakt med penge af florentinske bankiers 165,25 165,30. Nævnes II 26,31 104,28.

Eleaver se Allier.

Elisabeth [Esabela] af Nederlandene, søster til kejser Carl V, g. m. Christiern II af Danmark. II 328,33.

Elisabeth Woodville, g. m. ¹⁾ lord John Grey ²⁾ kong Edvard IV. I 173,13 II 53,13 53,21 54,4 58,28 62,17 97,34.

Elisabeth, datter af Edvard IV af England. Hendes planlagte ægteskab med Carl VIII I 237,24 257,8 II 53,5 61,14 62,17; siden gift med Henrik VII I 237,25 II 62,28 102,11 (jfr. anm.).

Emanuel, konge af Portugal 1495—1521 (søn af Ferdinand af Portugal, hertug af Viséu). II 314—316.

Emanuel, prins af Portugal *se* Miguel.

Enckyser hauffn *skal være* Écluse.

England [Engeland, Engelland, Engleland]. De store slægtsfejder I 93,9 II 52,20 120,31; parlamentets skattebevillingsmyndighed 212, *passim*; hvorledes kongerne får dette med sig 212,16; styres mindre absolutistisk end noget andet land II 42,37; almuen er mindre udpint 52,25; de indenlandske krige kortvarige 57,22; kvindelinjen kan arve 133,2. Nævnes I 38,15 69,28 93,2 162,2 162,12 162,16 166—181 186,36 187,3 206,14 213,22 230,36 252, *passim* 255, *passim* 305,26 305,31 II 52,18 54,29 55, *passim* 57—63 96,30 98,9 127,21 165,24 308,30 316,32 328,14.

Englænderne. Rige og mægtige I 38,7; deres ypperlige skytter 39,30 100,9; får under Rosekrigene ord for forræderi 93,15; engelske tropper i hertug Carls hær 97,28 211,29 283,21; skåner i et slag gerne de menige og slår herrerne ihjel 170,20; krig med Hanseaterne 171,14; plyndrer fra Calais 174,21 175,15; hæderlige 174,26; tilbøjelige til slag 181,14; deres diplomater er ikke så snilde som de franske 184,12 230,28 245,30; deres forbund med hertug Carl (1474) 211,9 211,33; bruger forholdsvis få gendarmer 213,23; frygtes af Ludvig XI 215,28; ikke længere erfarne ang. de franske forhold 216,13 225,7; slet disciplinerede soldater 225,12 242,23; venter at finde hertug

Carl bedre beredt 229,9; koleriske 230,31; mister folk ved Saint-Quentin 231,19; mistænksomme 231,29; deres fredsbetingelser 237,14; deres vanskelige stilling 238,13; hertug Carls tale til dem 242,4; beværetes i Amiens 242—243; der bliver for mange af dem derinde 244—245; deres dårlige opførsel 242,30 244,35; deres hang til profetier 248,29 251,21; krig med Frankrig populær 255,23 II 57,30; tilbage til England I 257,11; mener at de har gjort de franske skatskyldige 258,9 II 53,10 58,18 101,3; Ludvig XI vil ikke have dem til Frankrig mere 259,35; uerfarne i at drive belejring 290,28; støtter Burgund mod Carl VII II 7,32; er de franskes og Skotternes modpart 35,34; har i århundreder indehaft dele af Frankrig 57,35 68,28 92,20 105,25 121,11 129,30 132,16; bliver rige under kampene i Frankrig 58,1; parlamentet forlanger indskriden til fordel for Maria af Burgund 61,3; begærer opfyldelse af Picquignyfreden 61,9; spotter ad det planlagte ægteskab mellem kong Edvards datter og dauphinen 62,23; vil ikke bekriige Flandern 63,37; Calais deres sidste besiddelse i Frankrig 68,29 129,32; i Maximilians hær ved Guinegate 81,28; Ludvig XI tilråder sin søn at holde fred med dem 109,1; fanger Johan den gode 127,20; deres krige i Frankrig 129, *passim*; begrundelsen af deres krav på Frankrig 131,32.

Entraigues, herren af *se* Balsac, Robert af.

Épinal [Pinal, Espinal] by i Lothringen. I 82,20 114,30 289,11.

Epiry [Espiris], herren af. I 196,28 197,3.

Escambi *skal være* Stanley.

Escut, herren af *skal være* Lescun *se* Aydie, Oddet d'.

Especie *se* Spezzia.

Espinal *se* Épinal.

Espiris *se* Epiry.

Essars, Philip af. I 198,18 199,37.

Este, Beatrice af (datter af Hercules af Ferrara, g. m. Ludvig Sforza). II 151,22 163,18 278,15 278,23 301,26 302,5 331,21.

Este, Isabella af (datter af Hercules af Ferrara, g. m. Franciscus af Mantua). II 302,5 331,20.

Estella, fæstning i Navarra. I 121,8.

Estelles *se* Atella.

Estissac, herren af. I 185,24.

Estrinlay *se* Stanley.

Esuilli *se* Sully.

Eszmiries, *se* Aimeries.

Étampes, by syd for Paris. I 48,28 48,31 49,10 50,16 53,5.

Étampes, Johan af Brosse hertug af (Commines' dattersøn). II 333,14 333,31.

Eu, fransk kystby i grevskabet af samme navn ved Normandiets grænse. I 149,34 197,24 197,32 226,12 240,11 243,21 243,30.

Eu, greven af (Carl af Artois). I 25,10 27,33 149,29.

Eubœa, græsk ø. II 330,29.

Europa. II 35,13 37,31.

Evreux [Øfrøs], by i Normandiet. I 203,7.

Exeter [Clocestre], hertugen af (Henry Holland, g. m. Edvard IVs søster Anna, † 1473). I 162,7 174,3 177,11 180,22.

Federigo af Aragonien [dom Frederik], prins af Tarent, siden (1496—1504) konge af Neapel, søn af Ferdinand I af N. Frier til Maria af Burgund

I 281,12; søger lejde igennem Frankrig 281,22; forlader hertug Carl aftenen før sl. ved Murten 281,30; besøger kong Ludvig 281,9 281,35 283,24; hans duelighed II 161,16; det spås ham, at han skal blive konge 161,20; admiral 164,1 199,33 trækker sig mod syd efter nederlaget ved Rapallo 167,13; forhandler med Carl VIII 200,1; i Brindisi 220,24; bliver konge 193,28 299,24; sender tropper til Genua 305,19; støttes fra Spanien 310,31. Nævnes II 80,17 95,2 192,15 307,5.

Fenedig *se* Venedig.

Ferdinand I, konge af Neapel 1458—1494 (søn af Alphonsus V af Aragonien). Støtter Pazzi'erne II 78,10; bekrieger Florens 80,12; besøger François de Paule 95,17; dæmper et oprør 145,31 188,12; erfare i krig 153,8; svigagtig og grusom 188—189 191,18; sælger et bispedømme til en jøde 190,3; frygter de franske 191,14; finder en mærkelig bog 191,21; hans kamp med Anjou'erne 191,33; hans forligstilbud til Carl VIII 192,1; hans død 160,25 192,4. Nævnes II 144,23 152,5 152,33 153,32 166,20 253,15.

Ferdinand II, konge af Neapel 1495—1496 (søn af Alphonsus II). Kommanderer en hær i Romagna II 163,23 167,17; trækker sig tilbage 171,3 171,16; i Rom 182,28 185,18 186,1; forlader Rom 187,15 187,24; hans slette rygte 190,12; troede ikke at de franske vilde komme 191,27; bliver konge 192,11 194,9; samler sin hær ved San Germano 194,13 196,36; opgiver stillingen 197,5; flygter 197,10 197,33 199,30; beholder flere

pladser 198,24; pantsætter Venezianerne stæder i Apulien 217,27 286,22 296,20; mener at de franske har brudt overenskomsten i Neapel 267,31 268,26; tager Neapel tilbage 268,4 268,11; angriber de franske 296,8; er altid blevet slået af de franske 296,15; lokker deres lejetropper til sig 297,37; bryder forliget med de franske 298, *passim* 299,7; undskylder sig derfor 299,24; hans død 193,23 299,12. Nævnes II 161,14 182,32 199,15 213,24 232,16 285,27 286,18 286,23 307,5 310,30.

Ferdinand den katholske, konge af Spanien 1479—1516. I krig med kongen af Portugal I 297,12 297,34 (her fejlagtig: Alphonsus) 298,31; strides med Ludvig XI om Roussillon II 103,17 115,33; deltager i ligaen mod Carl VIII 130,21 210,23 210,35 211,22 213,28 216,12 274,36 285,30 308—309; besætter Reggio 220,10; repræsenteret ved forhandlingerne i Vercelli 278,20; hans flåde ved Neapel 287,34 307,4; Carl VIII søger fred med ham 307,1 309—313; hærger Languedoc 307,24; Carl VIII har afstået ham Roussillon før toget til Neapel 308,19; har erobret Granada 309,36; hans erobringer i Neapel 311,8 311,19; hans megen modgang 313—316; paven udmærker ham med en ny titel 314,16; hans dygtige regimente 314,24; hans indflydelse i Navarra 315,28. Nævnes I 299,14 II 56,2 145,33 157,15 192,20 212,26 219,3 299,14.

Fère, la (by ved Oise). I 204,10.

Fere, herren af *se* Vere.

Ferrara, by og hertugdømme ved Po-floden. II 147,16 151,34 163,23 205,30 217,17 275,33 278,23.

Ferrara, hertugen af (Alphonsus I af Este 1505—1534). II 331,23.

Ferrara, hertugen af (Hercules I af Este 1471—1505). Svigerfader til Ludvig Sforza II 151,22 276,27 301,26 331,21; ligeledes til Franciscus af Mantua 302,4 331,19; mister Polesina 151,30 152,3 276,25 301,30; giver Ludvig Sforza skylden 152,17; modtager Commynes 219,18; er mellemmand mellem Commynes og hertugen af Milano 265,26; har en søn på hvert parti 275,33 276,2; stemt for fortsat fejde 276,23; Genua slot overdrages ham 283,22 283,27; Frankrigs ven 301—302. Nævnes II 159,2.

Ferrara, hertugen af (Hercules II af Este 1534—1558). II 331,24.

Ferrasse *skal være* Fracassa.

Feuginet *skal være* Novi, Franceschino.

Fez [Fesse], kongen af (i Nord-Afrika). II 309,33.

Fiennes, herren af (Jacob af Luxemburg, slægtning af connétablen). I 222,11 222,17.

Fiesque [Aflisco], Johan Ludvig af. II 164,23 231,21 231,29.

Fiesque, Obietto af [Breto af Aflisco]. II 164,4.

Fiorenzuola [Florensoles], by i hertugdømmet Milano. II 261,17.

Flamingerne. Venligsindede mod Frankrig I 16,1; befrier hertugen af Geldern II 17,25; deres expedition til Tournai 56,28; støtter Maximilian 81,15 81,27; fremmer den fransk-burgundiske ægteskabsforhandling 99,6; Maximilian kan ikke magte dem 100,10; i Ludvig XI's magt 103,13.

Flandern, grevskab, i burgundisk besiddelse siden 1384. Dets statsretlige forhold til Frankrig I 15,19 219,18; ændret i 1526 15,31 II 133,21; forbruger af

- den engelske uld I 176,34; Ludvig XI og Edvard IV handler om det II 63,22; dets stærke steder 63,34. Nævnes I 30,20 79,33 83,27 86,10 86,31 149,8 150,1 179,28 202,3 230,36 266,15 II 6,32 12,37 16,14 65,34 85,34 98,17 99,13 100,8 110,12 127,30 134,16 135,1 165,23 174,29 274,18 293,8 308,30 316,33 318,8 332,10.
- Flandern, greven af (= hertugen af Burgund). Artois hans patrimonium II 6,8; svækket ved Artois' afståelse 100,8; er pair af Frankrig 133,14 133,16 325,33. Nævnes I 108,30.
- Floquet, fransk hovedsmand. I 45,2.
- Florens, italiensk byrepublik. Dens stilling i Italien II 36,6 36,16; Communes sendes derhen (1478) 77,27 80,28; Carl VIII kommer til byen 177,27; han forlader den atter 182,23; Communes' ankomst dertil (1495) 219,21; dens forfatning ændres 225,28; vælger ny øvrighed hveranden måned 323,7. Nævnes II 145,10 166,32 166,37 174,7 175,8 178,9 181,5 211,26 213,19 217,17 227,21 295,23 318,21 323,37.
- Florens, domkirken i. II 78,13 78,16.
- Florens, rådhuset i (Palazzo vecchio). II 78,25 79, *passim* 178,29.
- Florentinerne. I forbund med Milano II 79,27; banlyste af paven 79,32; angrebet af denne og Neapel 79,35; ukrigerske 80,2 174,4; får nogen støtte fra Frankrig 80,25; i forbund med Neapel 144,26 161,12 164,3 166,20; støtter Ferrara 152,6; deres legationer til Carl VIII 165—166 173—174; hykleriske 165,4; tror ikke at Carl VIII vil komme til Italien 166,26; forvises fra Frankrig 166,34; franskvenlige 167,15 173,16; har Lucca til fjende 172,24; bliver de franske fjendtlige 173,15; guelfisk sindede 173,19 185,1; Pisanerne ægges mod dem 175,30 176,33; har behandlet Pisanerne slet 176,23 224,29 227,10 227,14; forviser Peder af Medici 178—179; har en gesandt i Venedig 179,19 179,31 180,6 180,10; deres forlig med Carl VIII 182,10 227,19; deres våbenmærke 182,16; modtager Communes 219,20; påvirkede af Savonarola 225,22; Savonarola virker for deres slottes tilbagegivelse 226,25; undertvinger Pisa 227,9; Carl VIII bryder aftalerne med dem 228,23 295, *passim*; påny i underhandlinger med Frankrig 302,12 302,27 303,25 318,22; uenige om den ydre politik 322,20; fristes af Frankrigs modstandere 323,2. Nævnes II 145,34 155,14 166,20 172,20 179,23 210,17 213,9 224,15 227,20 236,37 253,15 254,11.
- Fodormy *skal være* Soderini.
- Foix [Fues], grev Johan af *se* Narbonne, herren af.
- Fondi [Fundis], greven af (Honorius Caetano). II 199,8.
- Fontarabie, spansk by ved Bidasoa. I 120,26.
- Forest (le Forez), landskab ved Øvre-Loire. I 61,29.
- Forges, les [jernhøtterne], (slot ved Tours) II 86,17 86,26.
- Forli [Sorly], by i Mellemitalien. II 171,5.
- Forli, fru af (Catharina Sforza, uægte datter af Galeazzo-Maria af Milano, g. m. greve Hieronymus Riario) II 171,9.
- Fornovo, flække nord for Appeninerne. II 236,29 239,36 240,31 251,6.
- Fornovo, slaget ved II 130,23
- marg.*; 223,1 232,2 246—252 263,29 268,12 272,23 274,29 296,16.
- Forum Julii *se* Friaul.
- Fou, Johan af (Ludvig XI's mundskænk). II 22,27.
- Foucart, Patrick [Patuz Fukard] (skotsk hovedsmand i hertugen af Guienne's garde). I 191,19.
- Fourgouzi *skal være* Fregosi.
- Fracassa [Ferrasse], *o*: Skryderen (Casper af San Severino's nom de guerre). II 186,19 233,31 262,19 262,26.
- Framezelles, Robinet af II 248,27.
- France *se* Frankrig.
- Franchimont, landskab øst for Liège. Indbyggernes tapperhed I 134,10 143,8; de gør et udfald fra Liège (1468) 134,25 135,17 137,5; hænges af hertug Carl 143,6 143,26 143,37 144,4; landets karakter 144,1.
- Franciscus Sforza, hertug af Milano 1450—1466. I 61,24 II 157,26 189,11 328,10.
- Franciscus Sforza, søn af Johan Galeazzo af Milano, † 1511. II 169,10 233,10 262,3.
- Franciscus II Sforza, søn af Ludvig Sforza, hertug af Milano, † 1535. II 328,21 328,28.
- François de Paule [Rubbert kong], f. i Paola i Calabrien, † 1508, kanoniseret 1519. II 94—96 107,21.
- Franken, landskab i Sydvest-Tyskland. II 297,30.
- Frankfurt a. Main, tysk rigsstad. I 279,25.
- Frankrig [France]. I forbund med Castilien I 120,20 II 308,26; vanskeligt at regere I 186,1; dets mange faste steder 210,34; udsat for et engelsk angreb 211,35 215,32; beskyttes særlig af gud 212,30 214,2 225,1 236,7; den engelske konges krav derpå 226,20 237,15 II 131,32 132,20; ligger midt imellem de varme og kolde

- lande I 230,34; har England til modpart II 35,33; plages af lejetroppers fremfærd 42,1; folkets skattebevillingsret 43,8; udpint af skatter 44,14; krige er her vanskeligere at føre end i England 57,24; kvindelinen arver ikke 68,20 70,17 132,7 132,29; Englænderne har besiddet store dele deraf 57,35 68,28; trænger til fred 109,9; hades af Julius II 130,32 328,23; rigets pairs 133,8 325,28; har 7 parlamenter 134,2; dets floder 134—135; dets fornemste embedsmænd 135—136; dets ypperlige artilleri 171,14 308,9; en oversigt over dets konger 326, *passim*. Nævnes I 210,22 212, *passim* 219,18 229,14 229,33 242,6 255,30 256,23 282,25 283,5 299,18 305,26 II 10,21 29,37 54,21 54,37 61,14 99,8 100,21 104,14 128,27 129, *passim* 133,22 143,35 146,25 146,29 148,24 153,32 156,8 162,24 165,5 174,15 182,21 215,15 220,9 229,2 231,7 238,17 269,9 271,33 272,8 284,4 294,5 300,22 306,20 312,13 316,18 316,32 318,8 328,14 328,20 329,33 331,30 332,24 333,28 334,4.
- Frankrig, fyrstehus. II 65,29 127,10 143,20 167,30 300,33.
- Frankrig, kongerne af. Kan helbrede for „kværkebyld“ II 87,15; er ikke utaknemmelige 212,5; har altid forsvaret kirken 217,19; deres venskab med Montferrat 273,28; mistænksomhed forkorter deres levetid 293,36; bærer titel af allerkristeligste konger 314,18.
- Frankrig, marskalken af *se* Joachim.
- Frans I [Franciscus Valesius], konge af Frankrig 1515—1547. Hans krige II 130,35 131,3 134,11 328,23; i fangenskab i Madrid I 15,29 II 133,25 *marg.*; opgiver sin lenshøjhed over Flandern 133,24 133,29; har i 14 år ingen *connétable* 136,17; opgiver Milano 329,12. Nævnes II 132,28 328,3.
- Frans, søn af Maximilian I af Tyskland. II 71,1.
- Franskmændene [Frantzoser]. Deres soldater vel disciplinerede I 100,13; synes ikke om Henrik af Castiliens klæde dragt 121,32; i krig med Hansseaterne 171,14; ypperlige diplomater 184,12 245,31; forliges vanskelig med Englænderne 259,36; er kongetro II 43,31 45,17; beskyldes af Englænderne for forræderi II 61,9; vil ikke tåle fremmed regimente 68,24; har haft Neapel og Sicilien 68,34; forspilder deres gode navn på toget i Italien 171,23; kommer som en straf fra gud over Neapel 188,8; Alexander VI's udsagn om dem 190,29; frygtede i Neapel 192,9; lønnes med len i Neapel 201,11; vil ikke forfølge fjenden efter Fornovosejren 254,21; deres karakter ifølge Cæsar 263,4; deres gode holdning og tålsomhed under hjemtoget 264,11 264,19; i Novara 265,32; deres disciplin slappet 274,13; uvillige til fred 284,32. Nævnes II 16,11 16,33 280,13 281,7 306,9.
- Frederik II, tysk kejser 1214—1250. II 329,1 329,17.
- Frederik III, tysk kejser 1440—1493. Hans møde med hertug Carl i Trier I 122,17; blander sig i den gelderske strid 207,33; svag og gerrig 209,22 210,11 219,21 II 68,4; rustet mod hertug Carl I 214,21; forhandler med Ludvig XI om forbund 214,26; lægger sig foran Neuss 215,8; sender bud til kong Ludvig 215,16; fredsmæglere hos ham 216,4; forstandig og erfaren 219,21; hans svar til kong Ludvigs gesandter 219,26; forliger sig med hertug Carl 224,1; forhandler om sin søns giftermål med Maria af Burgund II 66,5 66,18 67,11; besejres af Matthias Corvinus 123,12; hans krav på Milano 150,31; sender legation til Frankrig 156,8. Nævnes I 184,35 215,22 II 130,5.
- Frederik af Aragonien *se* Federigo.
- Fregosi [Fourgouzi, Fulgosi], genuesisk slægt. Nævnes II 36,20 231,36 304,6.
- Fregosino [Furgosin], il (Johan Campofregoso). II 164,30.
- Freiburg [Friburg], by i Schweiz, 1481 optaget i edsforbundet. I 269,34 280,31 II 37,3 74,25.
- Friaul [Forum Julij], landskab omkring Triest. II 207,20.
- Friesland, kystlandskab i Holland. I 171,22.
- Fues *skal være* Foix.
- Fukard, Patuz *se* Foucart, Patrick.
- Fulgosi *se* Fregosi.
- Fumée, Adam [Johan] (Ludvig XI's livlæge og maitre des requêtes). II 86,34.
- Fundis *se* Fondi.
- Furculæ Caudinæ (caudinske passer). II 298,19.
- Furgosin *se* Fregosino.
- Fær *se* Vere.
- Gabriel de la Chambre, Carl VIII's kammersvend. II 252,3.
- Gaëta [Caieta], by i kongeriget Neapel. II 220,1 221,6 298,9 299,30 300,2 301,19 309,10 309,26 310,14 310,18.
- Gaillard, Jacob *skal være* Galeotto.
- Gajacius *se* Caiazzo.
- Galeazzo-Maria Sforza [Gallia-che], hertug af Milano 1466—76. Fører for en hjælpehær

til Ludvig XI, I 61,28; i forbund med hertug Carl 274,36 276,15 276,23 277,4 277,16; han og Ludvig gift med søstre 276,25 II 330,34; tilbyder Ludvig penge I 276,33; fornyer forbundet med ham 277,8; dør før ham II 104,28; hans datter gift med Maximilian 157,17. Nævnes I 283,23 II 147,2 233,21.

Galeotto [Gaillard, Galliot, Gilliot, Guillot], Jacob (italiensk kondottiere, † 1488). I 54,25 211,27 268,21 269,20.

Galles *se* Wales.

Galliace *se* Galeazzo-Maria og Johan Galeazzo og San-Severino, Galeazzo og Cajazzo.

Gallien [Gaule]. II 326,12.

Gallipoli, by i Apulien. II 198,18 220,24 296,18.

Gannay, Johan af (præsident for parlamentet i Paris, siden kansler). II 185,31 197,31 201,2 227,27 278,10 282,29 284,37.

Garonne [Garunna], flod. II 135,19.

Gascogne [Gasconien], fransk provins. I 251,29 252,24 II 133,6.

Gâtinais, landskab syd for Paris mellem Seine og Loire. I 53,6.

Geldern [Gelleren, Lanto Gelleren, Gellerland], hertugdømme nord for Rhinens udløb. I 207,17 208,12 209,13 214,19 II 37,5 56,11 297,30.

Geldern, Adolph hertug af (søn af efterfølgende, † 1477). Gift med en Bourbon I 207,21; fængaler sin fader 207,25 II 56,11; i fejde med hertugen af Cleve I 207,30; må atter løslade faderen 208,2; vil ikke gå på forlig 208,19; fængalet ved Namur (1471) 208,28; befriet af Genterne (1477) 209,2 II 17,26; dræbt ved Tournai I 209,5 II 17,31 56,26; rammes af guds straf 56,14; Gen-

terne vilde have givet ham Maria af Burgund til ægte 57,3.

Geldern, Arnold hertug af († 1473). I 207,25 207,30 208,1 209,9.

Genarp [Giennerrup, Generup], sogn i Bare h., Skåne. I 8,3 II 139,11.

Genetaires, spansk rytteri. II 307,12.

Genf, bispn af (Johan Ludvig af Savoyen, søn af hertug Ludvig af S.). I 114,2 285,7.

Genfersøen [Geneuoßer oc Lofaner sø]. II 135,16.

Genlis [Genly], herren af (Jacob af Hangest, søn af efterfølgende). II 268,3.

Genlis, herren af (Johan af Hangest). I 260,18.

Gent, by i Flandern. Dens politiske førerskab I 106,30 107,29 II 85,34; for stor til at belejre I 156,17; Maria af Burgund i byen II 24,6 27,25 28,34 65,36 66, *passim*; dens privilegier 31,12; en skadelig by 35,8; dens beliggenhed betinger dens oprørskhed 35,24. Nævnes I 156,8 II 29,11 30,34 68,7 133,29.

Genterne. Venligsindede mod Frankrig I 16,2; oprørsk mod Burgund 31,6 106,23 II 14,28 24,33; underkaster sig I 106,21; gør optøjer mod hertug Carl ved hans hyldingsridt 106,28; deres oprør mod hertug Philip 106,37 107,18 108,20 II 14,30; elsker fyrstens børn men ikke fyrsten selv I 107,34 II 24,29 118,28 119,2; almuens ustadighed I 107,36; straffes af hertug Carl 108,13; mister visse privilegier 108,23 II 14,33 24,24 31,16; Ludvig XI søger at vinde dem (1477) 9,17 10,5 14,27 64,19; han tilbyder dem deres gamle privilegier 15,7; disse stadfæstes af hertuginde Maria 24,22; spotter Olivier le Daim 15,36; almuens afliver øvrighe-

den 24,10; ønsker en svag fyrste 24,27 26,2 99,9 99,36; sender legater til kongen 25—27; vil ingen vise folk have i deres råd 25,31 27,22 91,31; hader Burgunderne 25,34 91,11; har førerskabet for generalstænderne 25—27 99,13; Ludvig XI giver dem oplysninger om hertugindens politik 26,22; uridderlige mod hertuginde 28—29; hader Hugonet og Humbercourt 29,33; fanger og anklager dem 30—31; afviser hertugindens indblanding 32,7; halshugger dem 32,19; behersker hertuginde 32,26 64,37; er grove og uforstandige 27,23 30,26 32,35 35,5; befrier Adolf af Geldern I 209,2 II 34,28; angriber Tournai I 209,5 II 34,32; vellystige og udvortes gudsfrgtige 35,27; forhandler med Ludvig XI om fred 85,8 85,31 99,13 99,31; om dauphinens ægteskab med Margrethe af Østrig 91,24 97,30; opsætsige mod Maximilian 98,20 98,35; styrkede ved Artois' afståelse 100,13; følger Margrethe til Frankrig 100,26; har grev Philip (den smukke) i deres magt 100,29.

Genua, italiensk handelsstad. Dens stilling i Italien II 36,6 36,17; dens førende slægter 36,20 231,28 231,36; under Milanos herredømme 80,34 160,21 304,11; hertugerne af Milano forlenes dermed 154, *passim* 283,3; den franske flåde samles her 160,7; lokkes af Neapolitanerne til frafald 164,5; passerer af de franske 164,37; en mislykket fransk expedition dertil 230—231; et stridsæmne ved fredsforhandlingerne 270,3 277,24 277,34; slottet overantvordes for to år en neutral 283,22; køber Sar-

- zana og Sarzanella 295,17; dogen maa ikke være adelig 304,7 304,15; fransk forsøg på at vinde byen 304—306. Nævnes I 166,8 II 142,9 144,30 145,10 162,27 164,20 172,9 172,30 175,19 233,17 247,28 287,17 287,24.
- Genua, ærkebisp af *se* Campofregoso, Paul.
- Genzano [Jannesanne, Sannesonne], by i Colonna'ernes besiddelse. II 185,24 196,23.
- Gert (Girault), „arkelimester“. I 53,26 65,34.
- Ghibellinerne. II 173,20 *marg.* 184,35 222,3 229,27 329,16.
- Gian-Galeazzo *se* Johan-Galeazzo.
- Gié *se* Gyé.
- Gilliot *se* Galeotto.
- Glarus [Auis], schweizisk kanton. I 280,36.
- Gloucester [Cloestre], hertugen af *se* Richard III.
- Gonzaga, grevelsægt i Mantua. II 252,20.
- Gramont, Michel af. II 311,5 311,37 312,6.
- Granada [Granaten], sidste Maurerrige i Spanien, erobret 1492. I 121,1 II 35,35 309,32 309,36 314,12.
- Grange-aux-merciers, la (kongsgård nær Paris). I 62,31 67,16 77,9.
- Granson, by ved Neufchâtel-søen. I 272—273 280,28 287,37.
- Grassay [Grasse, GraBlai], Gilbert af (herre af Champéroux). I 232,23 II 87,32.
- Grassay [Grasse], Jacob af. I 232,10.
- Grave, by i Geldern. I 208,13.
- Gravelingen, burgundisk havneby ved Calais. I 175,12 176,13.
- Graville, herren af (Ludvig Mallet, admiral af Frankrig). II 144,5 306,32.
- Gravina [Gravenne], hertugen af (Franciscus Orsini). II 199,5.
- Grenoble [Gratianopolis], by i Dauphiné. II 90,28 134,6.
- Gruthuysen [Gruttare, Crupture], herren af (Ludvig af Brügge, guvernør af Holland, † 1492). I 172,20 172,33 II 19,9 112,1.
- Grækenland [Græcia]. I 38,5 122,7 159,16 203,9 209,24 237,23 271,29 330,5 330,28.
- Grækerne. II 202,8.
- Gud. Uddeler velgørninger efter sit behag I 32,1; råder for sejren 39,35 40,28; al nåde og lykke kommer fra ham 48,6 48,15; straffer overmod 59,15; giver Ludvig XI vise råd 60,31; er vort håb 88,30; giver Humbercourt held for hans mildheds skyld 105,1; beslutter altid efter sit behag ihvad så menneskene overlægger 155,19; giver menneskene forstand 160,27; taler ikke til menneskene som i fordums tid 162,18 II 40,5; straffer tyranner, men vælger selv tidspunktet I 162,24; frelser Beauvais 194,34 195,13 195,34; tager hævn over Adolph af Cleve 209,7; beskærmer Frankrig 212,30 214,2 225,1 229,15 236,8 II 70,17; slår hånden af Saint-Pol I 262,27; straffer hertug Carl for hans uordholdenhed mod Saint-Pol 265,35 267,4 272,21 274,10 293,33 295,3; lader ingen ugørning ustraffet 266,1; sidste dommer i alle sager 282,33 288,21 294,30; indgiver dem, han vil straffe, tåbelige planer 291,17; bruger ugudelige redskaber til at straffe 295,3; giver ikke hertug Carl den nåde at tage mod gode råd 301,12; skænker lykke og ulykke 306,6; forfølger Burgund II 8,11; fører Ludvig XI vild efter hertug Carls død 8,7 13,28 18,5; regerer fyrsternes sind og gørninger for at fuldføre sine anslag ved dem 11,7; krigene siden hertug Carls død er en straf fra ham 11,11; har givet hver ting en modpart 35—38 56,21; dyrkes flittig i i Gent 35,30; må straffe menneskenes slethed 39,27 103,8; giver både de gode og de onde herrer 39,31; hans magt fornemmes stærkest overfor de stærke 47,18 49,37 317,1; opvækker Richard III en fjende 54,9 102,20; beslutter ægteskab mellem Maximilian og Maria af Burgund 65,29; gavner Frankrig 70,17; giver dem han vil holde med, de viseste ledere 76,30; giver de franske konger ævne til at helbrede for „kværkebyld“ 87,20; lader Ludvig XI overleve sine fjender 104,23; straffer Ludvig XI til eksempel for efterfølgerne 114,12; råder for kongeriger og fyrstedømmer 120,16; straffer Tyrken med sygdom 125,1; afsiger sin dom over mennesket i det øjeblik sjælen forlader legemet 126,3; vil vise menneskene hvor kort deres ævner rækker 158,25; det italienske felttog er hans gærning 161,7 163,8 172,11 183,33 186,12 201,22 226,9 226,31 232,10 263,30 264,36; beskyder Rom for kongen af Frankrig 186,24 (*marg.*) 187,33; sender Franskmændene som en straf over Italien 188,8 190,20 191,2 225,25; holder af Venezianerne for deres megen kirketjeneste 206,16 286,10; hans åbenbaringer for Savonarola 225,33 225,37 321,23; hans dom over Carl VIII kan endnu formildes 226,15 226,21; giver de franskes fjender dårlige råd 236,32 239,2 249,16; slaget ved Fornovo er hans vilje 238,19; giver de franske sejr 255,7; ledsager Carl VIII 244,13 248,25 260,21; beta-

ger Italienerne viljen til at for-
give de franske 264,4; vore
tanker kan ikke dølges for ham
286,34; er ikke mere Carl VIII
nådig 291,35; har dømt men-
neskene til at æde deres brød
i arbejde og sorg 293,12; straf-
fer gerne først med mindre
siden med større sorger 308,13;
hjem søger Frankrig og Spanien
316,21; hans grumme og hast-
ige straf 316,29; vort elendige
liv en ussel ting mod hans
magt 321,13.
Guelferne. II 173,19 185,2 229,27
329,16.
Guerres [Guienne], Gratian af.
II 221,24 291,16 298,10.
Guesse *skal være* Gurk.
Guicciardini, Francesco (flore-
tinsk historiker, † 1540). I 8,26.
Guienne *se* Aquitanien.
Guienne, Gratian af *skal være*
Guerres.
Guillot *se* Galeotto.
Guinegate, slaget ved (i Artois).
II 81—82 251,32.
Guines [Aquitanien, Guiennes],
engelsk slot ved Calais. I 174,20
175,2 289,23 II 98,8.
Guise, fransk grevskab. I 228,15.
Guise, greven af (Ludvig af Ar-
magnac, søn af hertug Jacob
af Nemours). II 197,7 244,21.
Gurk [Guesse], bisp af (Rai-
mund Péraud, kardinal). II
194,26.
Guyere *se* Voghera.
Gyé, herren af (Peder af Rohan,
maréchal af Frankrig, † 1513).
Modtager Englænderne i Ami-
ens I 244,31; i regeringen un-
der Ludvig XI's sygdom II
88,34; rykker ind i Neapel
197,31; er imod at kongen bry-
der sit ord til Florentinerne
227,26; fører fortroppen fra
Neapel 232,14 236,23 244,19
246,13; lægger sig ved Forno-
vo 236,29; trækker sig tilbage
238,28; fjenden rådlår om at

angribe ham 239,14; vil ikke
forfølge fjenden 249,25; del-
tager i fredspræliminærene
256,15 277,9 277,33; drager
til Novara 279,16; sendes til
Ludvig Sforza 284,37. Næv-
nes II 229,1 274,6.
Gyldenstjerne, Peder (dansk
rigsmarsk, † 1594). I 8,6.
Gylick *se* Jülich.
Haag, by i grevskabet Holland
(burgundisk). I 25,29 172,35.
Hagenbach, Peder (tysk adels-
mand i burgundisk tjeneste).
I 217,16 271,12.
Hakelebachs gang på Amboise
slot. II 320,18.
Halles, herren af (Olivier Mé-
richon). I 233,15.
Hallwin [Heluin], fru af (Jeanne
de la Clite). II 65,18.
Halotz *se* Alost.
Ham [Han], by syd for Saint-
Quentin. Indehaves af Saint-
Pol I 201,28 203,37 204,2
260,11 260,14; stærkt befæ-
stet 261,1; tilfalder hertug
Carl 269,24; slutter sig til
Frankrig II 9,11.
Hannegau *se* Hennegau.
Hannibal, karthaginiensisk hær-
fører, † 183 f. Kr. II 214,23.
Hans, kong *se* Johan.
Hans Mogensen, bisp i Thron-
dhem, † 1595. I 8,2 9,7 16,37
II 139,10.
Hastings [Hastings], lord (Ed-
vard IV's kammerherre, hals-
hugget 1483). Gift med War-
wick's søster I 169,37; tro mod
Edvard IV *ssteds*; følger ham
i landflygtighed 170,13; får
pension af Ludvig XI 241,22
II 58,22; deltager i Picquigny-
mødet 248,11; vil ikke give
kvittering for sin pension II
59—60; vil at England skal
støtte Maria af Burgund 59,21.
Nævnes I 213,33.
Hautbourdin [Haulburdin], her-

ren af (bastard af huset Saint-
Pol, men ikke connétablens
broder, † 1466). Deltager i
feudalopstanden 1465 I 30,27
33,7 35,20 44,15 44,26 46,8
66,24 81,19.
Havart *se* Howard.
Héberge [Herberge], Johan (bisp
af Evreux). I 203,6 236,2.
Hedion, Caspar (professor i
Strassburg). I 8,18 (jfr. anm.)
10,26 303,11 *marg.*
Heluin *se* Hallwin.
Hennegau [Hannegau], grevskab,
siden 1433 burgundisk. Er-
hverves af Philip den gode I
266,19; dets tilnærmelse til
Ludvig XI, II 13, *passim*; tysk
len 13,34 71,26. Nævnes I
30,20 81,32 127,29 142,29
201,1 202,3 221,7 257,14
261,17 262,6 II 10,26 16,14
71,11 99,34 332,11.
Henrik V, engelsk konge 1413—
1422. I 30,29 38,8 38,13
57,24 246,27.
Henrik VI, konge af England
1422—1461, † 1471. I 38,14
58,8 173,19 180,8 305,34 II
52,1 120, *passim*.
Henrik VII, greve af Richmond
[Richemont], konge af England
1485—1509. I 59,1 II 54—55
102,21 312,19.
Henrik IV, konge af Castilien
1454—1474. I 120—121 122,6
299,4 299,10 II 55,29 116,1
(her fejlagtig kaldet Fridrich).
Henrik, hertug Carls rideknægt.
I 12,24 192,22.
Herberge *se* Héberge.
Héricourt (slot i Franche-Comté),
slaget ved. I 217,25.
Hesdin, by i Artois. Indehaves
af herren af Cordes. II 21,13;
belejres af Ludvig XI 21,24;
overgiver sig 21,31 57,12; til-
bagegives ved Senlisfreden
156,33. Nævnes I 151,7 208,29
II 98,37 100,18.
Healer [Heseuare], Georg (tysk

- doctor og ærke diakon, siden kardinal). I 215,18.
- Hessen, landgrev Henrik III af [Vent grand]. I 211,13 211,18.
- Heurtebise se Hurtubie.
- Hidruntum se Otranto.
- Hieronymus (Riario), greve (pave Sixtus IVs nepot). II 79,16 171,6.
- Hispania se Spanien.
- Holland, grevskab, siden 1433 burgundisk. Erhverves af Philip den gode I 266,19; rigt II 118,29; dets korte sommer-nætter 201,27; et inddiget flad-land 240,6. Nævnes I 25,15 25,29 150,30 150,35 151,22 168,30 170,11 171,12 171,21 172,35 210,31 225,26 230,36 264,1 II 10,27.
- Howard [Havart], Johan (i 1483 hertug af Norfolk [Mosle], † 1485). Søger forbindelse med kong Ludvig I 227,22 232,16 233,6 234,29; deltager i det forberedende fredsmøde 236,3; stilles som gidsel 214,19 255,12; får pension af Ludvig XI 241,23 II 58,26 59,8; vælger plads til kongemødet I 245,18; hos kong Ludvig 250,32 254,18; hjem-sendes 259,32; bliver hertug af Norfolk II 58,26.
- Hugo Capet, konge af Frankrig 987—996. II 326,4 326,24 326,26.
- Hugonet, Villom (kansler af Burgund fra 1471, † 1477). I legation til kong Ludvig I 200,10; til møde i Roye 202,16 203,2; Humbercourt's ven 203,3; til møde i Bouvignes 203,8; forhandler med kong Ludvig 257—259; udleverer Saint-Pol til kongen 264,4 265,8; i legation til kongen (1477) II 18,20; har sine godser ved kongerigets grænser 19,23; lokkes af kongen 19,25 20,9; hans skæbne-svangre fuldmagt 26,27 26,36 64,26; i Gent 29,19; hades af Genterne og af Saint-Pol 29,31; fanges 30,4; dømmes til døden 30—31; appellerer til Pariserparlamentet 31,32 133,28; hals-hugges 32,19.
- Huitfeldt, Arild (dansk historie-skriver og rigens kanaler, † 1609). Lover Hans Mogenssen støtte ved oversætterarbejdet I 8,7; gennemser og retter manuskriptet 8,11; vil ikke an-masse sig berømmelsen for værket 9,2.
- Humbercourt [Imberkort, Hym-bercourt], herren af (Guido af Brimeu, † 1477). Råder til at løslade gidslerne fra Liège I 96,1; formenes adgang til Liège 101,24; venter udfald fra byen 102,8; forhandler med borgerne 102,17 103,3; medlem af smedelavet i Liège 103,10; byen overgiver sig til ham 103,36; lovpriser 104,33 II 19,5 29,36; følger bispnen af Liège I 112,10; fanges af Liègerne 118,2; und-slipper 118,7; det forlyder at han er dræbt 118,34; fører for-troppen mod Liège (1468) 129,15; fortæller Commynes om kirkerne i Liège 140,14; hader Saint-Pol og hvorfor 202,11; til møde i Bouvignes 203,8; ud-leverer Saint-Pol til kongen 264,4 265,8 II 29,32; i lega-tion til kongen (1477) 19—20; har sine godser ved Frankrigs grænser 19,23; lokkes af kongen 19,25 20,9; hans skæbne-svangre fuldmagt 26,27 26,36 64,26; i Gent 29,19; hans fjen-der 29,27; fanges af Genterne 30,4; dømmes til døden 30—31; appellerer til Pariserparla-mentet 31,32 133,28; hals-hugges 32,19.
- Huniades, Johannes (vojvod af af Transsylvanien, † 1456). II 122,5.
- Hurtubie [Heurtebise], slot ved Pyrenæerne. I 121,15.
- Huy [Liny, Hütz], by i bispdøm-met Liège. I 93,34 99,7.
- Høj-Burgund se Burgund, grev-skabet.
- Illins [Lyns], herren af (Philip af Grolée). II 90,17.
- Imberkort se Humbercourt.
- Insubria se Lombardiet.
- Ipren se Ypern.
- Isabella af Aragonien, datter af Alphonsus af Neapel, g. m. Johan-Galeazzo af Milano. II 149,24 152,31 160,24 169,7 169,20.
- Isabella af Aragonien, datter af Ferdinand og Isabella af Spa-nien, g. m. 1) Alphons af Por-tugal, 2) Emanuel af Portugal, † 1498. II 312,21 314,29 315,7 316,6 316,9 316,18.
- Isabella (den katolske), dron-ning af Castilien 1474—1504. Fortrænger sin broderdatter I 299,7; sejrer i arvefølgekri-gen 297,34 299,13 II 56,1; hen-des overenskomst med Carl VIII 308,33; hendes forhand-linger med Frankrig 309—313; hvorfor hun altid nævnes sam-men med sin gemal 309,21; hendes megen modgang 313—316; udmærkes af paven 314,16; hendes dygtige regimente 314,24. Nævnes II 116,2 157,15 219,4.
- Isabella af Frankrig, datter af Philip den smukke, g. m. Ed-ward II af England. II 131,36 132,3.
- Isabella af Portugal, Philip den godes hertuginde. I 26,3 52,9.
- Ischia [Sicilien], ø ved Neapel. II 188,31 197,36.
- Isère [IBara], biflod til Rhône. II 134,31.
- Isle de France, landskab omkring Paris. I 62,10.
- Istrien, halvø i Venedigs besid-delse. II 206,7 207,19.
- Italien. Dets politiske forhold

- II 36,1 167,23 177,10 183,21; uægte børn agtes lige med ægte 149,6; Carl VIIIs tog dertil 141,17 153,3 153,16 155,1 159,32 202,11 274,11; al vinen sur i 1494 163,17; ligaen til landets forsvar 216,14; fremstilles symbolsk ved et skuespil i Venedig 219,3; dets tyranner skal straffes af Carl VIII 225,25; byerne fører et hårdt regimente over deres undertvungne 227,15; beredt til et Tyrkertog 286,37. Nævnes I 69,29 211,23 272,25 282,1 II 103,23 130,28 146,36 150,35 151,26 158,10 159,16 160,5 171, *passim* 189,15 191,33 204,16 206,29 208,14 208,17 210,15 212—213 216,29 217,23 224,36 229,22 235,29 255,7 269,9 286,31 287,2 288,19 289,31 295,13 300,22 303,15 306, *passim* 310,18 317,28 318,8 318,35 321—322 327,11 329,19.
- Italienerne [Italianerne]. Deres soldater vel disciplinerede I 100,13 II 80,21; lejetropper hos hertug Carl I 211,23 268,10 268,21; er de første, der holder stående hære II 92,35; lejetropper hos Carl VIII 163,28; de afmønstres 186,17; almuen ønsker herreskifte 171,19; franskvenlige 171,32; intrigante 185,32; ringegtes af de franske 200,21; lærer den franske befæstningskunst 208,14; mistænkes uretfærdig for forgiftningsforsøg 241,12 263—264; slår rummelige lejre 245,27; deres taktik 250,6 252,29; flygter ved Fornovo 250,35 251,15 251,26; holder med den stærkeste 268,16; tjener ikke uden løn 300—301; deres gendarmer har ingen skytter med sig 302,21. Nævnes II 250,10 251,8 263,4 280,14 299,5 299,9 302,35.
- Jacob III, konge af Skotland 1460—1488. II 56,6 103,26.
- Jacob, greve (Jacob Piccinino, italiensk kondottiere). II 189,10.
- Janitsjarer [Tampseria, Janitger, Janitzer]. II 202,21 237,19 329,24 330,3.
- Jannesanne *se* Genzano.
- Jarretiére, engelsk herold. I 13,1 226—227.
- Jeronimus, broder *se* Savonarola.
- Jesus Christus *se* Gud.
- Jeu *se* Joux.
- Joachim, maréchal af Frankrig (Joachim Rouault, † 1478). I 32,12 32,34 45,21 53,22 56,18 196,13.
- Johan den gode [Hans, Johannes Valesius], konge af Frankrig 1350—1364. Fanget i slaget ved Poitiers I 273,34 II 49,2 49,24 127,20; udsteder læderpenge med en sølvnagle i 49,8; får Burgund 127,18; hans fire sønner 127,21. Nævnes II 6,34 132,26 326,32.
- Johan II, konge af Navarra, fra 1458 af Aragonien, † 1479. I 122,11 II 103,20 104,29 115,32.
- Johan II, konge af Portugal 1481—1495 (søn af Alphonsus V). II 312,22 314,33 315,16.
- Johan af Berry [Burgis], søn af Johan den gode. II 127,22 128,14 128,18.
- Johan den uforfærdede, hertug af Burgund (1404—1419). Myrdet paa Montereau-broen I 81,22 246—247 II 129,9; har ladet Ludvig af Orléans myrde 128,13 327,31. Nævnes I 266,17 II 127,31.
- Johan Sforza (søn af Franciscus Sf. d. æ.). II 328,16.
- Johan, landsknægtfører (mulig Hans Hederlin). II 278,2 282,11.
- Johan-François af Cardona (i Spanien), Carl VIIIs mæltre d'hôtel. II 225,19.
- Johan-Galeazzo Sforza [Galliaze, Gajasse, Johan Galeacius, Johan], hertug af Milano 1476—1494. Forlenes af Ludvig XI med Genua II 80,32 154,12 154,25; siden ligeledes af Carl VIII 154,5; er under sin moders formynderskab 146,37; holdes fangen paa Milanos borg 148,5; uduelig 148,13 149,27 160,29; ægter en neapolitansk prinsesse 149,23; udnyttes af Ludvig Sforza 150,2; hans søster gift med Maximilian af Østrig 157,18; syg og fangen i Pavia 169,6; taler her med Carl VIII 169,15; hans død 170,17; Ludvig Sforza's ansvar derfor 170,29; hans søn 233,9 262,3. Nævnes II 262,3 328,16 330,32 330,35.
- Johan-Galeazzo Visconti [Galliaze], hertug af Milano, † 1402. Begravet i Pavia II 146,37 175,37; den første hertug af Milano 175,34 327,20; æres som helgen i Certosaklostret i Pavia 176,6; hans sønner 327,22.
- Johan-Maria Visconti, hertug af Milano, myrdet 1412. II 327,23.
- Johanna, datter af Johan II af Aragonien, g. m. Ferdinand I af Neapel. II 192,19.
- Johanna la Beltraneja, datter af Henrik IV af Castilien, † 1530. I 299,4 II 55,32.
- Johanna II, dronning af Neapel 1414—1435. II 329,3 331,1.
- Johanna Henriquez, g. m. Johan II af Aragonien. I 121,7 122,8.
- Jona *se* Yonne.
- Jorck *se* York.
- Joux [Jeu], slot i grevskabet Burgund. II 76,4.
- Juan, søn af Ferdinand og Isabella af Spanien. II 157,11.
- Julianus, dom *skal være* Domjulien.
- Julie, greven af *skal være* grev Giulio, hertug af Atri.
- Julius II *se* Paven.
- Jurdain *skal være* Bourdin.

Jülich [Gylick], hertugerne af. Deres fjendskab med Geldern. II 37,6.

Kansler af Frankrig *se* Morvilliers og D'Oriole.

Kaux (Caux), kyststrækningen nord for Nedre-Seine, i Normandiet. I 197,27.

Kirkestaten. II 184,18 217,18.

Koppenolle, Johan (gentisk byskriver). II 91,29.

Krafse [Krauße], Eyler (dansk herremand, † 1599). I 8,7.

Köln [Colne], bispestad ved Rhinen. I 210,19 210,26 214,13 214,24 214,32 II 68,1.

Köln [Colne], ærkebisp af (Rupprecht af Bayern 1463—1480). I 210,15.

Lac, herren af *skal være* Lau.

La Chambre, herren af (Ludvig af Seyssel). II 90,16 90,23.

La Chapelle, herren af. II 268,2 295,2.

La Couldre, Philip af. II 265,18.

Ladislaus [Lancelot] Posthumus, konge af Bøhmen 1439, af Ungarn 1444, † 1457. II 122, *passim*.

Lagny [Laygni], by ved Marne øst for Paris. I 63,10.

Laitre *se* Lintre.

Lalain, Philip af (burgundisk hærfører). I 30,34 38,1 38,22 39,8 45,2.

La Marche, Olivier af (burgundisk statsmand og memoireforfatter). I 25, *passim*.

La Marck [Marche], Eberhard af (broder til Villom). II 30,15.

La Marck [la Marche], Robert af. II 268,2 295,2.

La Marck [Marche], Villom af (nederlandsk ridder, kaldet „vildsvinet fra Ardennerne“). II 28—29.

Lancaster [Lenchestre, Linchestre], engelsk kongeslægt, regerer 1399—1461. Hertug Carl

nedstammer på mødrene side derfra I 52,8 161,25 177,3; støttes af hertugen af Somerset 58,21; striden med York 93,14 161,32 II 51,36 120, *passim*; husets ødelæggelse I 161,29; prinser af huset kommer landflygtige til hertug Carl 162,1; støttes fra Burgund 305,34; støttes tilsidst af Warwick II 52,17; Henrik VII af denne slægt 54,12.

Lancaster, hertug Johan af (søn af Edvard III og stamfader til dynastiet Lancaster, † 1399). I 161,26.

Lancaster, hertugen af: I 58,32 *fejlagtig for* Gloucester *se* Richard III.

Lancelot *se* Ladislaus.

Landes [Vannes], sénéchal-amt i Gascogne. I 199,24.

Landsknægte, tyske lejetropper. II 297,28.

Langobarderne [Lombarderne], hersker i Italien 568—774. II 327,10.

Langres, bispedømme nord for Burgund. II 133,15.

Langres, højslette. II 135,7.

Languedoc, sydfransk provins. II 133,7 141,25 300,24 307,26.

Lannoy [Launay, Savoye], Boldevin af. I 201,2 II 99,21.

Laon [Lanois], by og bispedømme mellem Aisne og Oise. I 257,13 295,17 II 133,14.

La Trémoille [Trimulie], Georg herre af (Carl VII's favorit, † 1446). I 206,13.

La Trémoille [Trimuille], Ludvig af (sønnesøn af foregående, Carl VIII's yndling, „le chevalier sans reproche“, † i slaget ved Pavia 1525). II 185,30 248,29 273,1.

Lau [Lac], herren af (Anton af Castelnau). Vækker alarm i i den burgundiske hær ved Charenton I 72,18 73,5; ledsager kongen til den burgun-

diske lejr 75,30; kommer til mødet i Péronne 114,9; har været fængslet af kongen 114,10; fortæller Commynes om mødet på Bidassoa 120,29; udmærker sig ved Liège 131,34; opnår ikke kongens tilgivelse 142,3; deltager i forhandlingerne om Provence II 143,12.

Launay *se* Lannoy.

Lausanne [Losane], by nord for Genfersøen, tilh. Savoyen. I 281,2 II 135,16.

Laygni *se* Lagny.

Le Beuf, Robinet (fransk adelsmand). I 298,34.

Le Beuf [Bøff], fransk adelsmand. II 237,16.

Lectoure [Lestore], by i Guienne. II 7,26.

Ledesma [Lodesme], greven af (Beltran de la Cueva, stormester for Sct. Jacobsordenen, fra 1464 hertug af Albuquerque). I 120—121.

Le Grec, Georg [Jacob Legier]. I 299,1.

Lemnos, græsk ø. II 330,29.

Lenchestre *se* Lancaster.

Léon [Lyon], landskab i Bretagne. I 185,19.

Leon *se* også Lyon.

Lescun, herren af *se* Aydie, Oddet d'.

Lesperie *skal være* Spezzia.

Lestelle *se* Atella.

Lestore *se* Lectoure.

Leuee, la *se* Alloeuë, l'.

Librefatto, by under Florens' herredømme. II 174,33 228,17 295,11 295,19.

Liburne *se* Livorno.

Liège [Lanto Løicke], bispedømme. I 84,21 86,11 89,9 109,13 127,19.

Liège [Løicke], hovedstaden i bispedømmet L. Burgundiske gesandter i byen I 92,26; dens nøgle overantvordes hertug Carl 101,10; Humbercourt formenes adgang 101,27; dens

- overgivelse 103,26; dens rigdom og vælde 104,21; får nye love af hertug Carl 106,15; bymurene nedrives 106,19 127,33 129,32 132,23; dens stærke beliggenhed i en frugtbar egn 132,16; så stor som Rouen 132,18; stormes 139—140; dens mange kirker 140,13; fortjener sin straf for sin svi-gefuldhed 142,32; brændes 143,14; kirkerne skånes 143,20 143,32. Nævnes II 29,28 65,12.
- Liège, bispem af *se* Bourbon, Ludvig af.
- Liègerne [Lœickener, de Lœickiske]. I fejde med hertug Carl I 86,14 88,35 90,37; kommer forsent til at undsætte Dinant 90,29; deres forhold til Dinant 89,32 90,31; falder til føje 91,7; pønser paa overfald 91,26; angribes pany af hertug Carl 93,32; Ludvig XI erkender dem som forbundsfæller 94,5 110,5; deres gidaler frigives af hertug Carl 96,17; kampen ved Saint-Trond 97,8; vil overgive Liège 101,5; vil ikke lade Humbecourt slippe ind 101,27; ringer til møde 102,7 102,23 103,23; overgiver endelig byen 103,26; havde let kunnet holde stand 104,31; almuens ustadighed 107,36; banlyste af paven 109,13 128,33 143,2; overmodige af gode dage 109,17; opsætsige pany 111,28 112,8; fængsler bispem og Humbecourt 117,33 126,34; Ludvig XI tilbyder hertug Carl at svigte dem 125,32 127,2; kan ikke vente undsætning 128,1; gør udfald mod Burgunderne 128,28; tilbyder forlig 129,17; gør et sidste stort udfald 134—137; udmattede 139,21; flygter 139,31; deres fred med bispem II 27,34.
- Ligiris *se* Loire.
- Ligny, greven af (Ludvig af Luxemburg, søn af connétablen af Saint-Pol). II 185,15 224,26 224,31 225,6 227,29 228,12 228,18 281,32 285,5.
- Lille [Rissel], by i Flandern. Residens for Burgunderhertugen I 25,8 29,6 76,8. Nævnes II 22,11.
- Lilleasien [Mindre Asia]. II 330,5.
- Limburg, hertugdømme, erhvervet af Philip den gode. I 127,29 266,19.
- Limousin [Lymosin], landskab nord for Guienne. I 203,6.
- Linchestre *se* Lancaster.
- Lintre [Laitre], Raes af (folkefører i Liège). I 101,2 102,9 103,29.
- Liny *skal være* Huy.
- Lion *se* Lyon.
- L'Isle *skal være* Ely, bispem af. I 248,29 (jfr. anm.).
- Lisle de France *se* Isle de France.
- Livius, Titus (romersk historiskriver, † 19 e. Kr.). II 208,37 298,18.
- Livorno [Liburne], havnestad i Mellemitalien. II 164,2 167,13 174,33 179,27 224,22 266,19.
- Loches, slot i Berry. II 332,30.
- Lodesme, greven af *se* Ledesma.
- L'oeuf [Loeffe], slot i Neapel. II 201,18.
- Lohéac, herren af (André af Laval, maréchal af Frankrig, † 1486). Deltager i feudalopstanden 1465 I 35,31 55,28. Nævnes I 196,13 II 22,28.
- Loire [Ligiris]. I 286,29 II 135,11 135,23.
- Lombardierne *eller* Longobarderne *se* Langobarderne.
- Lombardiet [Insubria]. I 272,18 II 142,13 240,4 327,11 328,35.
- London [Lunden]. Henrik VI fængslet på London slot (Tower) I 58,9 166,26 II 52,3; Warwick drager derhen I 173,10; købmændene derfra har uldatapel i Calais 176,29; Edvard IV kommer hertil før Warwick (1471) 178,21; grundene til at byen sluttede sig til ham 178,30. Nævnes I 180,10 237,27 255,34 II 53,19 53,21 58,18 59,35 61,25.
- Longjumeau, by syd for Paris. I 35, *passim*.
- Loredano, Antonius [Dominicus Loridan], (veneziansk diplomat). II 216,22.
- Lornay, herren af (Ludvig af Menthon). II 247,25 284,8 284,25.
- Losane *se* Lausanne.
- Lothringen, hertugdømme under tysk lenshøjhed. Hærges og erobres af hertug Carl I 229,3 231,11 261,19 263,20 269,23 269,32 270,18 282,26; dets betydning for ham 263,33 290,2; vindes atter tilbage 289,10. Nævnes I 82,20 114,29 268,17 275,5 II 3,13 134,35.
- Lothringen, hertug Nicolaus af *se* Calabrien, Nicolaus af.
- Lothringen, hertug René II af (1473—1508, søn af Frederik af Vaudemont og Jolanthe af Anjou, kong René's datter). Erklærer hertug Carl krig I 216,21 261,21; angriber Luxemburg 216,30 229,5 261,22; søger beskyttelse hos Ludvig XI 263,25; støttes ikke af denne 264,31 282,22; forhandler hemmelig med Campobasso 264,16 264,32 301,30; undsætter Schweizerne ved Murten 282,14 (jfr. anm.) 283,4; en herre uden land 282,25; indtager Nancy 289—291 331,9; indesluttet her af hertug Carl 291,14; forhandler med Schweizerne om hjælp 296,25 297,1; får pengehjælp af Ludvig XI 296,29; tilbyder hertug Carl slag 300,11; kræver Bar og Provence af Carl VIII 142,21; får Bar 142,34; kaldes til hof-fet 144,7; strandede planer om

- et tog til Neapel 144—145; hans rolle udspillet 146,6 146,18; optræder som pair ved Ludvig XII's kroning 133,35 325,31. Nævnes II 146,16 331,7.
- Loudunois [Ludonnois], landskab nord for Poitiers. II 295,3.
- Lucca, by i Mellemitalien. II 36,7 172,24 228,17 230,12 240,10 295,18.
- Lude, herren af (Johan Daillon, guvernør for Dauphiné). Modtager Saint-Pol's sendebud I 253,12 253,30 254,20; bringer først kongen meddelelse om slaget ved Nancy II 3,24; disputerer med Communes i kongens nærværelse 10,10; hans karakter 12,24; spotter Communes 12,31; forhandler med en ridder fra Hennegau 13,22 13,26; i Arras 22,27; hans optræden efter borgernes kapitulation 23,22 23,26; expedierer regeringssager under Ludvig XI's sygdom 88,34.
- Ludvig IX, den hellige, konge af Frankrig 1226—1270. II 143,19.
- Ludvig X Hutin, konge af Frankrig 1314—1316. II 131,35 132,10.
- Ludvig XI, konge af Frankrig 1461—1483. Communes' forhold til ham I 17—18 II 332,23 333,6; sender legater til Burgund I 25,9; indløser de picardiske stæder 28,7 75,14 84,18 II 119,18; hans ansvar for Nantouillet's skæbne I 33,2; rykker ind i Bourbon 33,34; hans forhold til hertugen af Nemours 34,20; rykker mod Paris 34,30; vil undgå slag 34,34 36,22; angrer at have afskedit sin faders rådgivere 35,25 49,5 49,13 69,32 70,26 82,25 87,19 II 105,21; holder krigsråd I 36,18; hans mistro til Peder af Brézé 36,24; lader ham dog føre avantgarden 36,30; opmuntrer sine folk 44,10; trækker sig tilbage til Corbeil 44,21 49,21; drager til Normandiet 49,22; lægger garnisoner i byerne omkring Paris 49,24; et rygte om hans død 49,37; kommer ind i Paris 61,6 62,5; kender dens betydning 61,21; Franciscus Sforza hans ven 61,25; hans forsigtige krigsførelse 63,32 66,6 72,6; ønsker fred 66,34 67,9; gør et udfald 64,1; bygger en skanse langs Seine 64,9 65,1 65,33; slutter våbenstilstand 65,25; protesterer mod hertug Carls bro ved Conflans 66,10; trækker sig tilbage fra skansen 66,35 71,22; hans klogskab i modgang 69,11 70,19 205,34; forstår at vinde folket 69,14; mellemklassens ven, de stores fjende 69,23; vil høre råd af alle og kender alle 69,25; hans rundhåndethed 69,34; urolig i modgang 70,1 148,37; var 6 år i Burgund 70,21 75,21 79,33; mistror sine mænd 71,32; har artilleri på Paris' mure 73,5; forhandler med hertug Carl 75,6; vil ikke give sin broder Normandiet til arv 75,11 76,31 305,28 II 117,8; kommer sejlene til fjendens lejr I 75,27; hans ord til hertug Carl 75,34; hans søster gift med denne 76,2; desavouerer Morvilliers 76,9; tilbyder hertugen de picardiske stæder 76,32; tilbyder Saint-Pol connétable-værdigheden 76,33; fortsætter underhandlingerne 77,10; lærer i modgang at vurdere sine folk 78,26; stævner Carl til møde ved Conflans 80,9; hans ordholdenhed 82,12; hans fjendskab med maréchal'en af Burgund 82,19; slutter fred 82,29 83,6; hans fordel deraf 83,16; ledsager hertug Carl på vej 83,28; drager tilbage til Paris 84,9; udnytter en splid mellem hertugerne af Normandiet og Bretagne 85,26; forliger sig med sidstnævnte 86,1; drager mod sin broder 86,7; tager Normandiet tilbage 86,21; forliger sig med sin faders mænd 87,17; forhandler med hertugerne 87,22 109,32; benytter sig af hertug Carls fejder med Liège 88,35; støtter denne by 88,37 94,5 94,20 111,30; hans ævne til at adskille forbundsfæller 90,4; forhindrer forbindelsen mellem Bretagne og Burgund 92,35; vil besejre Bretagne 93,20; søger forgæves forlig med Burgund 93,26 110,1; sender en legation til Liège 101,13 111,30 117,31 118,36; hans ordsprog om hovmodighed 109,18; falder ind i Bretagne (1468) 110,7; sender en legat til hertug Carl 110,19; forliger sig med sin broder 110,33; med hertug Carl 111,12; ønsker personligt møde med ham 111,25; får lejdebrev af hertugen 112,4; mødet i Péronne 112,3 113,7; føler sig usikker i sit kvarter 114,34; flytter op på slottet 115,2; forstår at vælge sine rådgivere 116,30; hans lærdom og naturlige forstand 116,32; hans legater vækker oprør i Liège 117,32; indespærret i Péronne 119,21 124,22; hans sængstelse 119,6 119,30; hans møde med Henrik IV af Castilien i 1463 120,19 120,26 121,4; voldsgiftsdommer mellem denne og dronningen af Aragonien 121,7 122,7; søger at vinde kong Henriks rådgivere 121,20; hans klædedragt 121,33; hjælper til at bekæmpe det catalanske oprør 122,11; bestikker hertug Carls folk i Péronne 125,1; hans tilbud til hertug Carl 125,28; antager hertugens tilbud 126,26 127,1; anerkender Communes' andel i forliget

127,8; følger med Carl til Liège 127,18 128,2; langsom i råd og snar i handling 128,17; får intet at vide om udfaldet fra Liège 131,5; hertug Carl fortæller ham om stillingen 132,1; tager kvarter på en gård ved Liège 132,12; kommer hertugen til hjælp 132,31; tager kommandoen på et kritisk tidspunkt 133,2; tager kvarter i forstaden 133,9; mistænkes af hertugen 133,12 136,22; er i livsfare ved Franchimontanernes udfald 134—137; ængstelig ved at byen skal stormes 137,14; søger underretning om krigsrådets beslutning 137,30; fraråder at storme 138,2; afslår at drage bort 138,27; hans optræden under stormen 139,9 139,37 140,3; roser hertugen 140,26; attrår kun at komme hjem 140,28 141,12; opnår hertugens tilladelse 141,29; slipper udenom et af hertugens krav 142,7; lader freden publicere i Frankrig 148,22; forhandler med sin broder 145,26; tilbyder ham Aquitanien istedetfor Champagne 146,15; vinder hans mænd for planen 146,25; fængsler Balue fordi han modarbejder ham 147,6; søger at vinde de picardiske stæder tilbage 147,21 148,2; ypper kiv med hertug Carl 147,32; vil ødelægge ham 148,11; holder notabelmøde i Tours (1470) 149,22; lader Carl stævne for parlamentet i Paris 150,9; ført bag lyset af sin broder og Saint-Pol 155,6; de tjener ham dog godt i denne krig 155,10; tager ophold i Beauvais 157,19; forbyder at gøre udfald fra Amiens 157,33; slutter tilstand 158,26; drager til Touraine 159,17 181,21; overgår hertug Carl i kløgt 160,32; har forbindelse med

Warwick 163,8; understøtter Warwick 165,30 166,18 168,25; vil forhindre sin broders ægteskab med hertug Carls datter 181,33; beskyldes for overgreb mod ham 185,20; forsvarer sig 185,31; hans stilling bedres ved broderens død 188,30; er villig til at opgive Amiens og Saint-Quentin 190,2; gør det dog ikke 193,29; vil slutte fred med Carl 190,5; ændrer beslutning efter broderens død 190,23 191,24 191,35; har efterladt sit rige i fred og god stand 191,3; vil skræmme hertugen af Bretagne 192,17; får Guienne 193,30; antager sin broders mænd 198,12; angriber Bretagne 198,15; udvexler gesandter med hertugen af B. 198,17 198,28; vinder Oddet d'Aydie 198,31; i fredsforhandlinger med Bretagne 199,3 199,18 200,5 200,12; slutter våbenstilstand med hertug Carl 200,9; vil skille ham fra hertugen af Bretagne 200,14; hader Saint-Pol 200,26 204,35; forliger sig dog med ham 203,13 204,6; hvorfor forliget var klogt 205,1; var ræd når det tid 205,22 205,30; hans mening om tjenernes forhold til deres herrer 206,27; det tilrådes ham at lade Carl vende sig mod Tyskland 209,30; søger altid at vikle sig ud af de fejder han er kommet i 210,1; indlader sig ikke på æventyr 212,37 213,11; tør ikke stole på sine undersætter 213,3; tilkøber sig hemmelige breve 214,4; forhandler med de tyske fyrster mod hertug Carl 214,22 214,30; hans udflugter over for kejserens legat 215,21; bange for Englænderne 215,26; skaber et forbund mellem Schweiz og de rhinske stæder 216,34; forliger Schweiz og Si-

gismund af Østrig 217,1; dømmer Schweizerne til fordel 217,8; angriber Picardiet 217,31 223,17; hærger mod sit løfte 218,6; overtales til at angribe Arras 218,20; sender legat til kejseren 219,4; stræber Saint-Pol efter livet 221,28; forhører hans broder 222,27; tager denne i sin tjeneste 223,8; forstår sig ikke på søkrig 226,9; hans behandling af kong Edwards herold 226—227; søger at lokke Saint-Pol til sig 228,13; taler fortrolig med Commynes 232,34; hvisker gerne 233,2; distrahit ved bordet 233,7; lader en simpel mand udstyre til herold 233—234; har kun ringe hofceremoniel 234,13; hans tilnærmelse til kong Edvard 234,35; hans folk på fredsmødet 236,1; tilfreds med det engelske tilbud 238,7; holder rådslagning 238,8; holder Saint-Pol i tømme 238,18; lokker hans sendemænd på glatis 239,13; vil ikke give Englænderne land 238,30; sender Edvard 300 vogne med vin 242,25; beværter Englænderne i Amiens 242,35; brænder Eu og Saint-Valery 243,29 (jfr. anm.); vil ikke tale om statssager på de uskyldige børns dag 244,7; tager forholdsregler mod Englænderne i Amiens 244—245, *passim*; fortæller Commynes om Montereauordet 247,8; møder Edvard i Picquigny 123,25 247—250; lader ved højtidelige lejligheder en tjener bære samme dragt som han selv 248,4; spøger med Edvard 249,7; vil ikke have ham til Paris 250,13 250,35 251,2; hans samtale med Commynes 250,11; søger frie hænder overfor Bretagne 249,31 250,22; hans angst for at fornærme Englænderne 252,16 258,13; hans tvetydige

omtale af Saint-Pol 254,22; forhandler med Burgunderne 257—259; vil bevare freden med Englænderne 259,35 II 8,4 58,13 96,30; besætter Saint-Quentin I 261,32; Saint-Pol udleveres ham 264,7 265,9; støtter ikke hertugen af Lothringen 264,31; afslører Campobasso 269,13 296,2; slutter forlig med hertug Carl 269,25 270,15; søger at hindre hans angreb på Schweiz 270,3; skaber forbund mellem Habsburgerne og Schweiz 271,9; det store forbund mod Burgund hans snildeste bedrift 271,24; hans glæde over slaget ved Granson 274,28; vil være begivenhederne nær 274,30 286,14; intrigerer ivrigt 275,7; Schweizeres svar til ham 275,16; hans kløgt et mønster for unge fyrster 275,25; vil ikke åbent bryde med Burgund 276,1; afviser hertugen af Milano's tilbud 277,1; deres forbund fornyet 277,12; truer kong René 278,6; tagervel mod ham 278,12; ligeledes mod hertuginde af Savoyens gesandter 279,15; giver Schweizerne gaver 280,13; har besat en del af Bar 278,21 282,28; får hertugen af Savoyen i sin magt 285,9; forhandler med hertuginde af Savoyen 285—286; modtager hende i Tours 286,31; slutter forbund med hende 287,20; skåner sine folk 290,15; støtter kongen af Portugal i den castilianske arvekrig 297,11; men ikke tilstrækkelig 297,21 298,1; udruster ham en flåde 298,37; hans forordning om postvæsenet II 3,9; får meddelelse om hertug Carls nederlag 3, *passim*; belønner gode nyheder 3,17 3,23; hans glæde over Carls død 4,1; hans overvejelser i den anledning 4,3; af

frygtsom natur 4,13; skænker bort af Carls gods 4,33 9,8; sender agenter til Burgund 4,36; får vished om Carls død 5,14; hans værste fjender nu døde 7,18; bliver overmodig derved 8,1 10,19; begår misgreb 8,8 8,14; hans tidligere planer hvis hertug Carl skulde dø 8,30; ændrer dem siden 9,5 10,16 10,30; drager til Péronne 9,10 9,29 12,10; har altid mange bordfæller 9,34; ikke tilfreds med Commynes' arbejde som agent 10,3 13,16; vil ødelægge Burgund 10,23 18,9 71,14 130,1; den viseste fyrste i sin tid 11,3 25,37 104,24 104,33; hans misgreb er guds vilje 8,7 11,16 13,28 18,5; forsømmer at drøfte sine planer i rådet 11,30; truer med at afbrænde Artois 12,15; har ingen ret til Hennegau 13,35; erkender dette 14,1; modtager gesandter fra Burgund 18,27; vil vinde de burgundiske stormænd 19,11 34,25 64,10; får Arras bispestad 20,13; indtager Arras greveby 23, *passim*; vinder herren af Vergy 23,4; forhandler med Genterne 25—27; viser dem et brev 26,26; hans frygt for herren af Craon 34,8; hvad han oppebar i skat 44,20 93,6; brugte pengene 44,25; klogere end Edvard IV 57,14; giver Englænderne store pensioner for at få fred 58,16; ønsker kvitteringer derfor 59,9 59,28; forhæler forhandlingerne med Englænderne 58,33 61,26 62,9; er en modstander af dauphinens ægteskab med en engelsk prinsesse 62,26; hans forsigtighed 63,4 83,11; tilbyder Edvard IV Flandern og Brabant 63,23; restituerer Hennegau og Cambrai 71,11; afsætter Craon 73,30 74,6; gør Carl af Amboise til

guvernør i Burgund 74,14; vinder Schweizerne ved penge 74,21; får fast troppekongent fra dem 74,34; holder Amboise til ilden 76,14; sender Commynes til Burgund 76,24; mistænker ham og sender ham til Florens 77,23; tager ham atter i sin gunst 81,2; ældes 81,10 86,15; taber slaget ved Guinegate 81—82 251,33; rundhåndet til bestikkelser 83,21; hans reformplaner 84,7; har trykket sine undersætter mere end nogen anden konge 84,20 92,15 93,9; vil slutte fred med Maximilian 84,1 85,6; bliver apoplektisk 86—89 90,4 90,13 99,23; hidkalder Commynes 86,31; helbreder for „kværkebyld“ 87,24; kræver lydighed frem for alt 81,8 88,3; løslader kardinal Balue 89,18; besøger lejren ved Pont de l'arche 89,37; besøger Commynes på Argenton 90,13; glad over Maria af Burgunds død 91,9; ønsker dauphinen gift med Margrethe af Østrig 85,9 91,25 103,12; hans mistænksomhed tager overhånd 92,1 93,15 94,4 109,34 110,16 113,27 294,3; hans stående tropper 93,7; hvorledes han befæster sit slot Plessis-lès-Tours 93,24 112,23 113,7; skænker gods til kirkerne 94,17; hidkalder François de Paule 94,28 107,21; hvad han opnåede ved freden i Arras 99,32; vel tilfreds 100,6; vil ikke svare Richard III 101,25; har Flamingerne i sin magt 103,13; har fred til alle sider 103, *passim*; får en relikvie fra paven 103,31; lader den hellige salvebøsse hente fra Reims 104,2; overlever sine fjender 104,26; har frygtet dauphinen 105,9 292,30; hans oprør mod sin fader 105,14

116—117 292—293; hans råd til sin søn 105,20 106,20 108,31 109,1; hans sidste sygdom 105,30; hans angst for døden 108,20; hvorledes han døde 106,31 108,28 114,21 114,34; de grusomme fængsler han holdt folk i 111,18 112,15; hans lidelser et forskud på hans skærsildspine 107,11 112,18 114,8; ivrig jæger 115, *passim*; kysk 115,10; hans strid med Aragonien om Roussillon 115,32 308,20; altid i uro 116,10 118,7; hans ægteskaber 116,27 330,33; hersker enerådigt 124,22; erhverver Bar og Provence 142,22 331,6; kong René's søstersøn 142,28; i forbund med Venedig 212,17; hans forhold til Schweizerne 281,14. Nævnes II 129,35 130,7 132,27 141,14 154,4 154,25 166,19 245,11 276,32 311,27 326,33 332,28.

Ludvig XII, hertug af Orléans, konge af Frankrig 1498—1515. I opposition til Beaujeu'erne II 144,12; sendes til Genua 160,11 164,12; vinder slaget ved Rapallo 164,17; hans krav på Milano 168,5 233,12 262,7 328,5; kommandant for Asti 213,14 229,21; Commynes' råd til ham 215,10 217,5 265,18 269,18; indtager Novara 228,26 229,25; handler mod ordre 229,16; kunde have vundet Milano 229,29 234,15; ligeså Pavia 233,28; drager til Vigevano 233,24; kunde også have taget denne 233,37; drager til Tre-cate 234,12; tør ikke optage slag her 235,10; trækker sig ind i Novara 235,15 262,8; hans folk ved Fornovo 248,28; belejret i Novara 265,20 265,34 269,6; begærer undsætning 266,1 269,5; har sørget dårligt for provianteringen 235,16 266,3 269,16; ingen stemning

for at hjælpe ham 269, *passim*; vil aldrig kunne holde Novara alene 269,33; opfordres til at holde ud 269,27 270,16 270,25; hans løfte til Briçonnet 272,33; får lov at drage ud af Novara 278—280; ønsker endnu en kamp 281,26; hans trætte med prinsen af Oranien 282,27; danser for dronning Anna 292,15; er den nærmeste til tronen efter Carl VIII 292,17; skal lede et nyt tog til Italien 301,20 302,32; vægrer sig i sidste øjeblik 303, *passim*; bliver konge 324,20; glemmer Commynes' ofre 325,21; hans kloge begyndelse 325,22; hans kroning 133,33 325,27 326,19; den fjerde konge der ikke er af lige linje 326,1 326,7; hans afstamning 327,33; vinder Milano 328,19. Nævnes II 130,29 132,27 133,34 228,11 283,4 328,24 331,24.

Ludvig I af Anjou, søn af Johan den gode, stamfader til den yngre anjou'ske linje, † 1384. II 127,21.

Ludvig III af Anjou, arving til Neapel, † 1434. II 329,6 331,1.

Ludvig af Maele, greve af Flandern 1346—1384. II 127,29.

Ludvig Sforza (kaldet Moren), hertug af Milano 1494—1508. Fordrevet og kaldt tilbage II 147,10; fanger Cico 147,20; til-tager sig magten 147,29 148,2 155,3 160,22; fanger sine bro-dersønner 148,5; formynder for dem 148,22; bryder med Ro-bert af San-Severino 148,33; tager hans børn i tjeneste 148,37; sætter sit billede på mønterne 149,20; bemægtiger sig Milanos borg 150,1; skåner høvedsmanden 150,23; beskyl-der hertuginde Bona for kon-spiration mod sig 150,24; gift med Beatrice af Este 151,22 276,27 301,26 331,21; slutter

forbund med Venezianerne 151,27; hans holdning i krigen mellem Ferrara og Venezia 152,6 152,9 152,15; virker for et fransk tog mod Neapel 153—154 159,36 161,32; hans karakter 153,10; opnår forle-ningen med Genua for sin bro-dersøn 154,4; må betale det dyrt 154,18; gifter Blanca af Sforza med Maximilian af Tysk-land 157,20; undertrykker her-tuginde Isabellas opposition 160,30; låner Carl VIII penge 162,22 175,19 185,6 283,20; modtager ham i Asti 163,18; hans vovespil 163,30; hans trop-per afklæder de overvundne ved Rapallo 164,31; skildrer Carl VIII forholdene i Italien 167,21; fjerner Briçonnet fra Carl VIIIs gunst 168,9; fjende med markgreviden af Mont-ferrat 168,30; Carl VIII fatter mistanke til ham 168,32; erfa-rer sin brodersøns død 170,14; beskyldes for at have voldet den 170,29; gør sig til herre i Milano 170,27; kommer til Carl VIII ved Sarzana 173,23; hans folk i klammeri med Schweiz-erne 173,25; har fast gesandt i Florens 173,34; ønsker Carl VIII ude af Italien igen 175,13 210,17; hans krav til kongen 175,17; forlader denne 175,21; lader dog to befuldmægtigede blive tilbage 175,25; svigerfa-der til Galeazzo af San-Seve-rino 176,18; hans broder kar-dinal 184,15; falsk ven af de franske 187,26 196,20 210,12; hjælper Commynes 204,17; hans gesandt i Venedig 204,18 205,19 218,9; deltager i ligaen mod Carl VIII 130,22 211,1 211,23 214,35 216,12 274,36 285,30 309,2; ængstelig for Ludvig af Orléans 213,14; sender tropper til Rom 223,7; Novara frataget ham 228,26; vilde erobre Asti

- 228,34; hans folk lægger sig ved Annoni 229,4 229,36; forekommer de franske i Genua 231,27; Trivulcio hans fjende 232,19 276,22; har Franciscus Sforza i sin magt 233,10; hans hær ved Vigevano 233,31; viser Communes terrænet derved 233,34; holder jagter her 234,7 287,9; får undsætning fra Tyskland 235,6; angreb på ham er krigsgrund for Venezianerne 223,30 242,24 286,15; hans stilling truet efter slaget ved Fornovo 254,36; ligger ved Novara 263,26; er i underhandlinger med Carl VIII 265,24 266,28; udspreder et rygte om Carls død 268,13; ønsker blot Novara og Genua 269,35 270,1; hans forhold til Montferrat 272,7; repræsenteret ved fredsforhandlingerne 277,20; hans adkomst til Genua benægtes 277,25; leder forhandlingerne Vercelli 278, *passim*; hans fred! med Carl VIII 283, *passim*; tør ikke selv komme til denne 285, *passim*; hans modtagelse af Communes 287,8; hans udflugter og svig 287—289 290,1; Communes tilbyder ham Tarent og Bari 288,16; frygter Carl VIII 301,14; franske planer mod ham 301—303 305—306; sender tropper til Genua 305,17; er Savonarolas modstander 323,1; overvundet af Ludvig XII 328,19; dør i fransk fangenskab 328,27. Nævnes II 217,16 238,13 240,14 254,32 256,20 262,20 275,34 279,16 280,10 280,15 302,11 328,17.
- Lunden *se* London.
- Luppe *eller* Lope, mester (hertug Carls livlæge). II 5,11.
- Lusignan [Luzigne], by ved Poitiers. I 44,1.
- Luxemburg [Lutzenborg, Lyxenborg], hertugdømme, siden 1451 burgundisk. I 127,29 143,16 216,31 241,27 261,23 263,35 266,18 290,4 291,11.
- Luxemburg, fransk fyrsteslægt. II 196,14.
- Luxemburg, by og slot. I 301,10.
- Luzern, schweizisk kanton. I 280,31 II 74,25 284,7.
- Luzigne *se* Lusignan.
- Lymosin *se* Limousin.
- Lynchestre *se* Lancaster.
- Lyns *se* Illins.
- Lyon [Lion, Leon], fransk by ved Rhôneknæet. Ludvig XI tager ophold her I 274,30 278,12 286,14 286,28; Carl VIII drager derhen II 159,33; det medicæiske kontor i byen 174,14 181,18; Carl VIII atter i byen 289,31 291,10 292,3 300,17. Nævnes I 264,1 268,27 295,14 II 135,14 135,16 145,23 166,17 289,23.
- Lyon *se* også Léon.
- Lyon, sénéchal'en af (Gilbert af Gué). II 255,31.
- Lœicke *se* Liège.
- Løwen [Lœffuen], fr. Louvain, by i Brabant. I 93,37 94,33 97,6 99,19.
- Macedonien, tyrkisk provins. II 202,25.
- Machomet Octavianus *se* Muhammed II.
- Mâcon, by i Mâconnais. II 90,22.
- Mâconnais [Masconois], grevskab syd for Burgund, siden 1435 burgundisk. Bliver fransk i 1482 II 85,12 99,33.
- Maddaloni [Matelon], greven af (Johan Thomas Caraffa). II 199,16.
- Maderey [Mardrey], burgundisk gendarm. I 37,21 47,20.
- Madoulet, borger fra Liège. I 141,7.
- Madrid [Madrill], slot og by i Spanien. II 133,24 *og marg.*
- Madrid, fransk slot i Boulogneskoven. II 133,29 *marg.*
- Maine, greven af (Carl I af Anjou, broder til kong René, † 1472). I 35,22 36, *passim* 43,32 67,17 II 143,28 331,4.
- Maine, greven af (Carl II af Anjou, søn af foregående, † 1481). II 7,24 142,24 331,4.
- Maisons *skal være* Mézières.
- Majör *se* Marzocco.
- Malphe *se* Amalfi.
- Manfredonia, by i Neapel. II 198,30 221,17.
- Mans, le (by i grevskabet Maine). II 127,34.
- Mans, bispen af (Philip af Luxemburg). II 196,13.
- Mantua, Franciscus Gonzaga af (markgreve 1484—1519). Venezianernes oberst II 238,11 280,8 302,1 331,17; overvurderer den franske fortrops styrke 239,13; hans rolle i slaget ved Fornovo 246,7 246,20 246,33 247,13; hans tab i slaget 252,21 258,19 296,16; blandt fredsforhandlerne 256,18; hans samtale med Communes 253,27 258,6; en af hans mænd forhandler med denne 273,30 274,25; tilbyder fredsforhandling påny 276,6; kommer til forligsmøde 277,12 278,21; stiller sig som gidsel 279,3; i Neapel for Venezianerne 285,26 296,9; bidrager til forliget i Atella 298,4; nærmer sig Frankrig 301,37 302,28 318,18; g. m. Isabella af Este 302,4. Nævnes II 224,1 250,3 251,28 252,20 261,9 277,21.
- Mantua, Rodolphus Gonzaga af. II 186,18 238,12 246,7 247,13 250,2 258,13.
- Mantuoro [Montoye], greven af. II 199,7.
- Marcello, Ludvig (veneziansk rentemester). II 223,34.
- March, greven af *se* Edvard IV.
- Marche, Olivier af *se* La Marche.
- Marche, Villom af *se* La Marck.
- Mardrey *se* Maderey.
- Margrethe af Anjou, datter af

- kong René, g. m. Henrik VI af England, † 1482. I 180,30 II 120—121.
- Margrethe af Flandern, datter af Ludvig af Maele, greve af Flandern, g. m. hertug Philip den dristige af Burgund, † 1405. II 6,31 127,29. *Se også*: Margrethe af Østrig.
- Margrethe af Skotland, datter af Jacob I Stuart, g. m. Ludvig XI, † 1445. II 116,27.
- Margrethe af York, Edvard IVs søster, g. m. Carl den dristige. I 52,11 180,1 II 26,29 29,18 32,24 65,2 66,25.
- Margrethe af Østrig (eller af Flandern), datter af Maximilian I og Maria af Burgund, † 1530. Hendes ægteskab med Carl VIII, II 53,3 70,33 85,10 91,26 97,28 100,17 110,13; sendes tilbage 130,8 155,30 156,14 156,21; gift med Juan af Castilien 157,11; erfarer hendes død 314,6.
- Maria af Burgund, Carl den dristiges datter, † 1482. Hendes mange friere I 153,15 160,11 181,24 184,29 188,14 209,3 281,12 II 8,34 19,19 28,24 29,21 29,25 53,3 57,1 63,13 64,21 65,8 65,27 65,37; ønsker selv at få dauphinen 64,25; hendes løfte til Maximilian af Østrig I 185,1 II 66,6 67,13; hendes ret til Artois 6,30; modtager Olivier le Daim 14,18 15,16; i Gent 24,6 25,8 65,36 66,19; hendes stilling til generalstænderne 26, *passim*; ydmyget af Genterne 28—29; beherskes af dem 32,26 64,37; søger at redde Hugonet og Humbercourt 32,6 64,32; svigtes af mange I 13,25 II 64,9; ægter Maximilian 66—68 130,5; hendes børn 70,32; hendes død 72,2 90,36 98,31; mere yndet end Maximilian 91,6. Nævnes II 21,10 28,17 84,7 86,2 104,28.
- Maria (by) *skal være* Amantea.
- Marigliano [Merillane], greven af (Johan Frans Caraffa). II 199,17 201,1.
- Marignano, slaget ved (1515). II 328,26.
- Marle, grevskab i det nordøstlige Frankrig. I 269,2 295,17.
- Marne [Matrona], biflod til Seine. I 33,23 62,16 II 135,7.
- Marzocco [Majör], den florentinske løve. II 177,18.
- Mas, Jacob af. I 39,8.
- Mascon *se* Mâcon.
- Matelon *se* Maddaloni.
- Matrona *se* Marne.
- Matthias Corvinus, konge af Ungarn 1458—1490. II 122,15 123, *passim* 124,22.
- Mauléon, Johan af (tiggermunk). II 308,32 309,17.
- Maurerne. II 95,6.
- Mauretanien, rige i Nord-Afrika. II 309,32.
- Maximilian af Østrig (søn af kejser Frederik III, romersk konge 1486, ærkehertug af Østrig 1490, tysk kejser 1493, † 1519). Hans ægteskab med Maria af Burgund I 184,34 II 64,31 66—68 130,5; har fået en dårlig opdragelse 70,9; hans børn 70,32; hans forhold til farbroderen Sigismund 72—73; vinder Flandrerne 81,14; vinder slaget ved Guinegate 81—82 251,34; slutter tilstand med Ludvig XI 86,13; hans datters ægteskab med Carl VIII 97,28 130,9; utilfreds dermed 100,24; i Alost 98,17; hans vanskelige stilling i Flandern 98,26 100,27; hans gesandtter til Ludvig XI 99,17; trolovet med Anna af Bretagne 130,11 156,4; Carl VIII sender hans datter tilbage 130,8 155,30 156,13; påfører Carl krig 130,20; begærer hjælp af rigsstænderne 130,25; hans krige med Frans I 130,34; sen-
- der fredsforhandlere til Senlis 156,10; i Pisa 177,21; forhandler med Venedig 210,24 211,23 213,28 214,34; deltager i ligaen mod Carl VIII 216,11 274,36 285,30 309,2; samler tropper 224,10; sender undsætning til Milano 235,7 277,36; repræsenteret ved forhandlingerne i Vercelli 278,20; villig til et Tyrkertog 286,37; hans søn gift med en spansk prinsesse 312,19; søger Frankrigs venskab 318,33; hans udestående med Venedig 318,35. Nævnes II 84,1 85,7 85,33 86,2 98,9 99,3 99,17 212,26 269,10 269,12.
- Maximilian Sforza (søn af Ludvig Sf.). II 328,21.
- Mayne *se* Maine og Moy.
- Meaux, by ved Marne, øst for Paris. I 199,37 II 106,23.
- Mecheln (Malines), by i Brabant. II 133,30.
- Medici, florentinsk slægt. II 78,9 78,15 165,20 165,37 178,19 180,31 180,34 331,34.
- Medici, Cosimo [Cosmus] af († 1464). II 165,17 166,2 178,21 179,14 180,29 331,33.
- Medici, Johan af (søn af Cosimo). II 331,35.
- Medici, Johan af (søn af Laurens, pave under navn af Leo X 1513—1521). II 332,1.
- Medici, Julianus af (søn af Peder d. æ., † 1478). II 78,12 331,36.
- Medici, Julianus af (søn af Laurens). II 332,1.
- Medici, Laurens af (søn af Peder den ældre, † 1492). II 78—79 80,3 165,12 166,4 178,21 225,32 331,36.
- Medici, Peder af (søn af Cosimo, † 1469). II 78,17 331,35.
- Medici, Peder af (søn af Laurens, † 1503). Lidet forstandig II 165,10; overmodig 166,11 172,15; hans to legationer til Carl VIII 165,10 166,17; har uvenner blandt sine gesandtter

- 166,29; ligeså i Florens 172,14 174,8 178,15; bøjer sig for Carl VIII 174,1 174,22; hans indrømmelser 174,32 175,3 178,1; stiller sine paladser til kongens disposition 175,8 181,14; har sat Florens' erobringer over styr 178,12; forvises fra Florens 177,34 178—179; vilde ikke høre Communes' råd 179,29; hans modtagelse i Venedig 180—181; kaldt til kongen 181,3; hans palads i Florens plyndret af de franske 181,17; trøstes af Ludvig Sforza 210,15; Savonarola spår hans fordrivelse 225,29. Nævnes II 331,37.
- Mediterraneum *se* Middelhavet.
- Megariske vig (ved den korintiske tange). II 330,24.
- Melun, Carl af *se* Nantouillet, herren af.
- Melun, Philip af (fader til foregående). I 72,2.
- Mely, Albert af. II 164,14.
- Mentie *skal være* Amantea.
- Mérichon, Jean (fra Rochelle). I 233,16.
- Merillane *se* Marigliano.
- Merovingerne, fransk kongehus († 751). II 326,24.
- Merovæus [Meroneus], stamfader til Merovingerne (o. 450). II 326, *passim*.
- Messina [Messane], by på Sicilien. II 193,7.
- Messinastrædet [MeBenæ sund]. II 307,9.
- Meulan [Mollane], by ved Versailles. II 16,5.
- Meuse [Mosa], flod. I 132,17 139,32 141,7 143,19 II 134,32 135,2.
- Meyland *se* Milano.
- Mézières [Maisons], by i grevskabet Rethel. I 141,7 232,14.
- Middelhavet [Mediterraneum]. II 135,18.
- Mignano [Mingamer], by i kongeriget Neapel. II 197,24.
- Miguel [Emanuel], prins af Portugal (søn af Emanuel den lykkelige, f. 1498, † 1500). II 316,15.
- Milaneserne [de Meylaner eller Meylanske]. II 148,37 151,3 151,19 152,6 164,22.
- Milano [Meyland, Melan], hertugdømme. I forbund med hertug Carl I 272,28 274,36; folk derfra i hans hær ved Murten 283,23; Orléanernes krav derpå II 36,12 131,19 168,5 301,2; i forbund med Florens 79,27; landets rigdom 151,14; Franciscus Sforza bliver hertug 157,29; dets to stæder 269,37; hører under det romerske rige 150,31 278,4 327,15; Langobardernes herredømme 327,9; bliver et hertugdømme 327,18; dets hertugslægter 327—328; dets skæbne i det 16. årh. 328,19. Nævnes II 146,36 154,35 155,3 163,20 163,34 180,30 229,33 232,18 272,34 303,34 318,32.
- Milano [Meylan], by. I 276,19 303,5 303,8 II 79,25 148,6 150,30 151,11 154,14 170,18 204,23 211,12 216,34 229,29 234,15 234,22 254,37 269,36.
- Milano, hertugen af *se* Franciscus Sforza (1450—1466), Galeazzo-Maria (1466—1476), Johan - Galeazzo (1476—1494), Ludvig Sforza (1494—1508).
- Mingamer *skal være* Mignano.
- Mirandola, Galeotto Pico della. II 186,18.
- Mocton *skal være* Morton.
- Molins *se* Moulins.
- Mollane *skal være* Meulan.
- Monopoli, by i Apulien. II 198,30 285,25 296,19.
- Mons [Bergen], by i Hennegau. I 261,17 262,12.
- Monsoreau, Helene af Chambes til (g. m. Philip af Communes, † 1532). II 332,26.
- Montagny [Monterguy], herren af. I 279,3.
- Montagu, herren af (Johan af Neufchâtel, broder til Thibaut af N.). I 34,6 55,11.
- Montagu, marquis'en af (Johan Nevill, broder til greven af Warwick, † 1471). I 169,4 169,29 179,23 179,26.
- Montargis, by i hertugdømmet Orléans. I 199,34.
- Montauban, herren af (Frankrigs admiral, † 1466). I 36,10 75,31 II 117,12.
- Montdidier, by i Picardiet. I 187,34 194,15 217,34 218,6 II 21,12 85,31.
- Montefiascone, by i Mellemitalien. II 183,9.
- Montereau - faut - Yonne, by ved Yonnes udløb i Seine. Johan den uforfærdede myrdet her (1419) I 81,22 246,29 II 129,10.
- Monterguy *skal være* Montagny.
- Monte-San-Giovanni [Mont S: Johan], fæstning i Kirkestaten. II 196,30.
- Monte Sant' Angelo, hertugdømme i Neapel. II 221,11 291,17.
- Montfaucon [Monteflascon], Gabriel af. II 221,13.
- Montferrat, markgrevskaab. II 202,20 215,23 271,27 272,8 273,29 309,15 330,22.
- Montferrat, slægt. II 266,30 273,16.
- Montferrat, markgreve Bonifacius IV af (1483—1493). II 163,2.
- Montferrat, markgreve Villom VIII af (1464—1483). II 162,35.
- Montferrat, markgreve Villom IX af (1493—1518, søn af Bonifacius). II 284,21.
- Montferrat, markgrevinde Marie af (datter af Stephan af Serbien, g. m. Bonifacius af Montferrat, † 1495). II 163,1 168,29 215,20 229,28 259,25 271,25 273,22 273,33.
- Montgomery [Mugomeri, Mul-

- gomeri], Thomas af. I 241,24 259,9 II 58,25.
- Montlhéri, by syd for Paris. Kampene deromkring i 1465 I 35,13 37 ff. 39,1 41,28 48,22 50,2.
- Montlhéri, slot. I 39,19 42,15 48,23 48,26.
- Montmartin, Jacob af. I 194,22.
- Montmélian, slot i Savoyen. Overgivet til Ludvig XI, I 285,13.
- Montone [Almuron], Bernardin af (italiensk kondottiere). II 246,8.
- Montoye *se* Mantuoro.
- Montpellier, by i Languedoc. II 231,15.
- Montpensier, greven af (Gilbert af Bourbon, † 1496). Øverstbefalende i Neapel efter Carl VIIIs bortrejse II 220,33 291,12 294,32 299,31; forlader Neapel 267, *passim*; har stillet gidsler 295,1; genoptager kampen 296,5; svoger til markgreven af Mantua 296,10 298,4; i Atella 296,11; hans vanskeligheder med Schweizerne 297,7; dør i fangenskab 297,18 298,24; beskyldes for at have brudt kapitulationsaftalerne 299,27.
- Mont-Saint-Eloi, abbedi ved Arras. II 6,12.
- Moratt *se* Murten.
- Moret, by i Gâtinais syd for Paris. I 53,6.
- Morton [Mocton], John (under Henrik VII lordkansler af England). I 236,4 II 58,21.
- Morvilliers, Peder af (fransk kansler 1461—1465). I 25,11 25,14 26,11 26,22 27,33 76,9.
- Morvilliers, herren af (Raoul af Lannoy, bailli af Amiens). II 278,11 282,29.
- Mosa *se* Meuse.
- Mosel [Mosella], biflod til Rhinen. II 134,32.
- Mosle, hertugen af *skal være* Norfolk, *se* Howard.
- Motrone [Mortron, Mortion], by ved Lucca. II 228,16 295,11.
- Moulins, by og slot i Bourbonnais. I 34,11 II 145,12 145,16 306,23.
- Moulins [Mulin], Philip af. II 248,18.
- Moulins-Engilbert, by i Nivernais. II 18,19.
- Moy [Mayne, Mouy, Muy], Colard af (bailli af Vermandois). I 101,13 228,11 II 9,13 17,9.
- Muhammed II [Machomet Octavianus *eller* Otthoman], tyrkisk sultan 1451—1481. II 123—124 125,8 158,33 163,3 237,33 271,30 330,26.
- Mu[ll]gomeri *se* Montgomery.
- Murad II [Amurathes], tyrkisk sultan 1421—1451. II 330,18 330,25.
- Murs, herren af *skal være* Aimeries.
- Murten [Moratt], by vest for Bern. Belejret af hertug Carl I 282,6; tilhører herren af Romont (Savoyen) 282,7; slaget ved M. (1476) 283—284 287,31 II 3,23.
- Münster, bispen af (Henrik af Schwarzenburg). I 215,3.
- Mytilene [Mitilenez], ø ved Lilleasien. II 124,16 330,29.
- Myolans, Ludvig af (maréchal af Savoyen 1478—1482, siden guvernør af Dauphiné). II 90,16 174,21 231,13.
- Namur, by. I 203,5 208,28 208,32.
- Namur, grevskab, siden 1429 burgundisk. I 84,23 89,16 90,12 127,29 128,26 138,22 138,28 144,20 266,19 II 10,25 99,34.
- Nancy [Nance], hovedstaden i Lothringen. Belejret af hertug Carl I 263,21 264,12 265,5 294,13; indtaget af hertugen af Lothringen 289—291; atter belejret af Carl 291—292 296,18 296,28 298,16 300,13; slaget ved N. (1477) 302,26 II 3,26 22,14 119,33 130,1 331,11.
- Nævnes 216,32 296,9 298,25 300,30.
- Nantes, by. I 192,26 II 135,12.
- Nantouillet, herren af (Carl af Melun, grand maître d'hôtel, † 1468). I 32,35 33,1 56,16 72,1 75,31.
- Naples *se* Neapel og Nauplion og Nepi.
- Narbonne, Johan af (fra 1483 greve af Foix [Fues], † 1500). I 257,35 258,14 II 133,37 244,21 248,31 274,6 279,3 325,35.
- Narbonne, ærkebisp af (Anton af Bec Crespin). I 25,11 27,35 28,4 76,10.
- Nassau, Engelbert greve af. II 82,12.
- Nauplion [Naples], by på Peloponnes. II 237,24.
- Navarra, kongerige ved Pyrenæerne. I 121,9 (*se* anm.) 297,15 II 103,27 133,2 315,27.
- Neapel [Naples], kongerige. Kvindelinjens arveret II 133,1; oprøret i 1485 144,22 145,28 188,10; har haft franskfødte konger 146,25; Carl VIIIs tog dertil 130,19 153,3 284,26 300,17; hans ret dertil 153,17 310,33; har haft 5 konger i 2 år 193,25; Venezianernes forslag om dets skæbne 212,34 284,17; falder fra Carl VIII 220, *passim* 268,35 288,14 295,21 309,9; den spanske konge vil selv have det 310,32; oversigt over dets historie 329,1. Nævnes I 211,25 211,27 268,15 II 68,34 97,6 131,21 146,22 167,26 167,31 190,25 194,14 215,6 217,15 255,3 267,19 285,27 291,12 301,1 301,15 302,37 307,6 308,25 308,30 309,27 310,15 316,33 318,3 318,16.
- Neapel [Naples], by. Carl VIII i byen II 185,13 191,1 214,7; slottene gør modstand mod ham

- 190,27 199,31 200,12; de overgiver sig 201,14 214,14 216,20; Ferdinand IIs kronings-optog 192,14; Ferdinand flygter dertil 197,12; oprør i byen 197,33; generhverves af Ferdinand 268,4 268,11; slottet holder sig 283,8 287,16 287,29; dets overgivelse 294,32. Nævnes II 95,16 182,20 187,15 188, *passim* 192,11 193,5 220,1 231,16 232,17 289,16 298,14.
- Neapolitanerne. II 79,34 197,29 311,1.
- Nederlandene. II 64,18.
- Nemours, hertugen af (Jacob af Armagnac, henrettet 1476). I 34,12 34,20 63,14 II 7,20 108,6.
- Nepi [Naples], by i kardinal Ascanio Sforza's besiddelse. II 186,23.
- Neritos, ø ved Ithaka. II 330,29.
- Nerli, florentinsk slægt. II 172,19 178,33.
- Nero, romersk kejser 54—68. II 192,29.
- Nesle [Næle], by og slot i Picardiet. I 32,10 189, *passim* 194,6.
- Nesle [Næle], fru af (grev Carl af Sainte-Maure's gemalinde). I 189,15.
- Neufchâtel [Nykastel], by i Normandiet. I 197,26.
- Neufchâtel [Nykastel], slægt i burgundisk tjeneste. I 217,24.
- Neufchâtel [Nykastel], Thibaut IX herre af (maréchal af Burgund, † 1469). I Cambray I 29,27; høvedsmand over den burgundiske hær 55,10; rådslår 81,18; revser hertug Carl 82,2; hader kongen og hvorfor 82,19 114,28; hans råd over for Liègerne 92,2; besætter en af Lièges porte 104,12; lejrer sig udenfor Péronne 114,27; fører den forreste hær mod Liège (1468) 127,28 128,21 128,26 129,14; indehaver af Blamont 217,24 (jfr. anm.).
- Neuss [Nys], by ved Rhinen nedenfor Köln. Belejres af hertug Carl I 122,28 210,19 211—216 221,36 222,9 223,12 224,7 225,20; overgives den pavelige legat 224,2.
- Nevers, grevskab tilhørende en burgundisk sidelinje. I 266,16 II 6,33 18,19 127,31.
- Nevers, greven af (Johan af Burgund, † 1491). I 142,12 190,7 193,13.
- Neves, Staffen af. II 231,15 287,19.
- Nevill, Richard (greve af Westmoreland, fader til Warwick, † 1460). II 120,10.
- Nicolaus, hertug *se* Calabrien.
- Nizza [Nice], by i Montferrat. II 262,34 263,31 265,8.
- Nizza [Nice], by i hertugdømmet Savoyen. II 267,19.
- Nola, by i kongeriget Neapel. II 197,17 221,4.
- Non *se* Annoni.
- Norfolk [Mosle], hertugen af *se* Howard.
- Norge [Auergnie]. II 201,28 (jfr. anm.) 261,2 *marg.*
- Nori, Franceschino [Feuginet]. II 78,13.
- Normandiet, hertugen af *se* Carl af Frankrig.
- Normandiet, fransk hertugdømme. Kronland I 13,2; Carl den dristige guvernør 26,32; tilbudt England i 1435 57,25; dets ærgærrighed at have en egen hertug 79,25; dets vældige skatter 79,28; kongen vil anerkende sin broder som hertug 80,23 83,9; den ny hertug drager derhen 83,24 85,9; nedre N. besat af hertugen af Bretagne 85,33; N. taget tilbage af kongen 86,21 110,36 185,28; hertug Carl drager derind 197,20; kræves af Englænderne (1475) 237,16; har været i engelsk besiddelse II 57,35 132,17; erobret fra Englænderne af Carl VII I 49,7 II 92,19 105,24 133,17. Nævnes I 27,22 32,29 61,9 63,2 64,3 164,34 165,29 167,9 194,18 199,13 250,18 298,34 298,37 II 55,10 90,1 102,15 102,28 133,6 133,13 325,31.
- Normandiet, regenteren af *se* Brézé, Peder af.
- Northumberland [Northombellan], greven af (Henrik Percy, † 1489). I 248,9.
- Novara, by i hertugdømmet Milano. Indtaget af hertugen af Orléans II 228,26 229,25 229,35 233,24 277,28; denne trækker sig derind 235,16 262,8; Venezianerne rykker derimod 263,26; hertugen af Orléans belejres 265,20 265,34 277,23; ligger Milano for nær 269,35; får mel tilsendt 270,5; lider hungersnød 270,10 271,14 279,19 279,30 280,17; kræves af Ludvig Sforza 277,23; de franske får lov at drage bort 278—280. Nævnes II 269,25 270,3 274,17 277,33.
- Noyon, by nordøst for Paris. I 32,10 84,13 112,7 204,10 204,28 II 133,15.
- Nykastel *se* Neufchâtel.
- Nürnberg [Nornberg], tysk rigsstad. I 279,25.
- Nys *se* Neuss.
- Næle *se* Nesle.
- Odenfort, Robinet af. II 10,6.
- Oglio [Olium], biflod til Po. II 223,30.
- Ognoys [Ognas], Perot af. II 267,28.
- Oignies, Philip af. I 42,23.
- Oise [Osia], biflod til Seine. II 135,21.
- Oliebjerget, munkene af. II 193,9.
- Olivier le Diable, i 1474 adlet som: le Daim (Ludvig XI's badskær og fortrolige, hængt 1484).

- Sendessomagent til Gent (1477) II 9,18 10,4 10,13 12,14 14,17; hans mission 14,19; hans foretræde for hertuginde 15,14; spottes 15,35; født i nærheden af Gent 9,18 15,36; flygter 16,1; er greve af Meulan 16,5; hans aktion i Tournai 16—17.
- Oranien, prinsen af (Johan II, søn af Vilhelm VII, dømt for højforræderi 1477, † 1502). Kommanderer de kongelige tropper i Burgund II 33,11; erhverver Dijon for kongen 33,25; grunden til hans brud med hertug Carl 33,35; hvorfor han atter bryder med de franske 34,4; statholder for hertuginde Maria i Franche-Comté 72,7; formynder for Anna af Bretagne 156,2; deltager i fredsforhandlingerne i Senlis 156,24; hans indflydelse hos Carl VIII 270,19; har kommandoen over hæren 273,12; i lejren ved Vercelli 274,6; en veneziansk fredsmægler kommer til ham 276,5; udses til fredsforhandler 277,9; hans trætte med Ludvig af Orléans 282,27. Nævnes II 284,34.
- Oranien, prinsen af (Ludvig, † 1463). II 33,33.
- Oranien, prinsen af (Vilhelm VII, søn af Ludvig, 1463—1475). I 131,31.
- Oreille [Oreliers], Rigault af. II 287,8.
- Orgues, Philip af *se* Oignies.
- Orie *se* Doria.
- Orléans, fransk fyrsteslægt. II 36,12 121,10 168,5.
- Orléans, hertug Carl af (Ludvig XII's fader, † 1465). II 327,32.
- Orléans, hertug Ludvig af (kong Carl VI's broder, myrdet 1407). I 246—247 II 128, *passim* 129,13 131,8 327,28.
- Orléans, hertug Ludvig af *se* Ludvig XII.
- Orsans [Orson], Jacob af (burgundisk arkelimester). I 197,8.
- Orsini [Vrsini], italiensk adelslægt. Dens lande i Carl VIII's magt II 183,15 184,29; dens fjendskab med Colonna 184,17 222,8; guelfisk sindet 184,35; forlader Rom 187,24; behandles uretfærdigt af de franske 253,11; har forståelse med Frankrig 302,18 318,18. Nævnes II 179,7 179,34 182,34 196,28.
- Orsini [Vrsin], Carolus (uægte søn af Vergilius, † o. 1505). II 183,16 299,4 299,8.
- Orsini [Ursinus], Paulus (markgreve af Tripalda, † 1503). II 179,4 179,12.
- Orsini [Vrsin], Vergilius (neapolitansk connétable, † 1497). II 163,24 183,17 183,23 197,18 222,7 253,9 296,5 299,3.
- Orvieto [Oruite], by i Kirkestaten. II 223,12.
- Osia *se* Oise.
- Ostia, by i Kirkestaten. II 184,7 185, *passim* 186,13 186,24.
- Ostia, kardinalen af *se* Rovere, Julian della.
- Otranto [Hidruntum], by i Apulien. II 198,30 202,3 209,22 220,21 286,23 296,19 296,29.
- Pacis *se* Pazzi.
- Padua, by i Venetien. II 176,26 204,27 209,2 223,4 242,14 242,23.
- Pallavicini [Pellevicin], hertugen af Milanos guvernør. II 148,8.
- Pandone [Pendolphus], Camillus (vicekonge af Apulien, † 1495). II 191,36.
- Pannonien, romersk provins i det nuværende Østrig. II 327,10.
- Paris. Utilstrækkelig befæstet (1465) I 33,8 34,25; toneangivende 34,29; Henrik VI af England kronet her 38,14 58,8; feudalherrerne beslutter at drage derimod 51,25 53,29 55,24; skærmydsler foran portene 56,16; nogle stænder holder med feudalherrerne 56,19; befolkningens tragten efter embeder 56,24; den engelske regent boede her 57,37; fratages de engelske 58,2; nærmer sig feudalherrerne 59,27; disse vil ind i byen 60,15; Ludvig XI forekommer dem 61,6 62,4; dens betydning for ham 61,19; dens frugtbare beliggenhed 62,9; kampe deromkring 62,29 63,29 71,27; udfald derfra 64,1 72,5; skyts på murene 73,5; skansen som kongen har bygget 81,7; kongen vender tilbage 84,9; han vil drage derhen fra Liège 141,17; dens smukke kvinder 249,9 250,15; Ludvig XI vil ikke have Edvard IV dertil 250,13 250,35; holder med „les Bourguignons“ II 128,28. Nævnes I 32,15 32,22 32,31 33,5 34,31 36,23 45,20 126,28 193,6 195,11 246,25 247,14 265,16 298,21 298,29 II 17,18 59,9 102,18 128,9 132,17 135,8 135,10 141,33 153,28 153,31 154,34 158,9 160,21 327,30 332,34 333,20.
- Pariserparlamentet. Øverste appelinstans fra Flandern I 15,25 II 133,26; man køber sig sæde deri I 56,34; fredsslutninger skal forkyndes her 141,18; kongens indflydelse 141,20; hertug Carl stævnes derhen 150,10; dømmer Saint-Pol fra livet 265,16; Hugonet og Humbercourt appellerer dertil II 31,32 133,28; rettergangen langsom 84,8; Ludvig XI vil reformere det 84,11; det mægtigste af parlamenterne 134,9; pådømmer Communes' sag 332,36. Nævnes II 102,17 134,1 134,5.
- Parma, by i hertugdømmet Milano. II 223,29 252,36 254,25.

Paven.

Eugenius IV (1431—1447). Mægler i Arras I 57,18.

Paul II (1464—1471). Lyser Liège i ban I 109,13; sender en legat dertil 128,31; hertug Carls respekt for ham 129,7; banlyser dem, der har røvet gods fra kirkerne i Liège 140,18.

Sixtus IV (1471—1484). Blander sig i den gelderske strid I 207,33; mægler mellem kejseren og hertug Carl 216,5 223,37 224,3; Medici'ernes fjende II 78,9 79,15 79,32 80,12; giver Ludvig XI absolution 89,21; indstifter mindstebrødre-nes orden 95,21; sender Ludvig XI en relikvie 103,31; støtter Ferrara 152,7. Nævnes II 171,7.

Innocens VIII (1484—1492). Har Zizim under bevogtning II 104,17 329,34; støtter oprøret i Neapel 144,25; slutter forlig med Ferdinand 145,30. Nævnes II 155,13.

Alexander VI (1492—1503). Af spansk herkomst II 161,12; hans gesandt i Venedig 182,28; mister Ostia 184,8; hans trædskehed 185,32; støtter Frankrigs fjender 185,34; arresterer de franske 186,1; lader Carl VIII komme ind i Rom 187,9; begærer lejde for hertugen af Calabrien 187,12; hans udsagn om Franskmændene 190,28; hans fjender 194,25; man vil afsætte ham 194,27; har købt sin værdighed 194,34; hans forlig med Carl VIII 195,25; stiller sin søn som gidsel 196,8; forhandler med Tyrkerne 210,8; deltager i liga'en mod Carl VIII 130,21 216,11 274,36 285,30 309,1; ønsker den publiceret palmesøndag 218,20; flygter fra Rom 223,3; hans besiddelser ved Adriaterhavet 296,31; sender tropper til Genua 305,20;

giver de spanske konger en ny titel 314,16 314,21; hans tilnærmelse til Frankrig 318,27; bekæmper Savonarola 321,28 323,1 323,28.

Julius II (1503—1513). II 130,32 328,22 331,33 332,2. (Se ogsd under Julian della Rovere).

Leo X (1513—1521). II 332,2.

Pavia, by i hertugdømmet Milano. II 147,1 147,27 168,29 168,32 169,6 170,17 175,37 233,10 233,28 285,7 329,13.

Pavia, Simon af (læge). I 268,28 295,14.

Pazzi, Jacob af. II 78,35 79,4 79,14 79,17.

Pazzi'erne, florentinsk bankierfamilje. II 78—79 166,7 (jfr. noten).

Pellevicin se Pallavicini.

Peloponnes, erobret af Tyrkerne o. 1460. II 124,15 330,19 330,23.

Pembroke [Penebroch], grev Jasper af. II 54,21.

Pemont se Piémont.

Pendolphus skal være Pandone.

Penebroch se Pembroke.

Pepin, frankisk konge 751—768. II 326,3 326,23.

Pequenny se Picquigny.

Péronne [Perona], by ved Somme. Begæres af hertug Carl I 75,13; han lægger sig derind 110,17 111,27; mødet i 1468 mellem Ludvig XI og Carl 112,3 113—115 117 119 124—127 142,17 145,23 147,11 148,20 193,7; hertug Carl drager derimod 187,34; Edvard IV og Carl i byen 229,19 229,28; de forlader den atter 231,9; slutter sig til Ludvig XI II 9, *passim* 18,26; Ludvig XI modtager burgundiske gesandter her 18—19. Nævnes I 264,6 265,9 II 12,10 21,12 25,2 29,32 85,30.

Perpignan [Parpignan], landskab i Roussillon. II 307,32 *marg.*

Persi se Précy.

Perugia [Peruse], by i Kirkestaten. II 223,12.

Perusia skal være Ponza.

Perussa (?), ø ved Neapel. II 298,23 298,33.

Pesaro [Pezelle], Constanzio (Sforza) fyrste af. II 80,15.

Pescara [Piscaire], markgreven af (Alphonsus af Avala). II 196,33 198,35 199,31 200,13.

Petigliano, greven af (Nicolas Orsini, † 1509). II 163,24 197,18 222,7 253,9 253,15.

Petresancto se Pietrasanta.

Pezelle se Pesaro.

Pfalzgreve Frederik den sejrige (1451—1476). I 54,30 123,4.

Pfalzgreve Philip af Savoyen (1476—1508). II 156,10.

Pfirt, tysk grevskab i Elsass. Solgt af Sigismund af Østrig til hertug Carl I 123,15 210,29 217,3 II 72,20; taget tilbage af samme I 123,20 217,2 217,15 270,1 II 72,21. Nævnes II 77,13 235,9 269,8.

Pharamundus, merovingisk sagnkonge. II 326, *passim*.

Philip den smukke, konge af Frankrig 1285—1314. II 131,34 132,13.

Philip den lange, konge af Frankrig 1316—1322. II 131,35 132,10.

Philip af Valois [Philippus Valesius], konge af Frankrig 1328—1350. II 127,19 129,3 132, *passim* 133,11 326, *passim*.

Philip den frejdige, hertug af Burgund 1363—1404. I 266,14 II 6,33 127, *passim*.

Philip den gode, hertug af Burgund 1419—1467. Modtager et fransk gesandtskab I 25,13 76,9; hans svar til dem 25,27 27,27; erhverver de picardiske stæder (1435) 28,9 75,16 II 129,26; afstår dem til Ludvig XI (1463) I 28,14 75,14 II 119,18; holder af Bourbon'erne I 29,8; eftergivende i sin al-

- derdom 28,22 30,7; kaldes den gode 29,20; samler sin hær mod Ludvig XI 29,21; i Cambray 29,26; hans tillid til herrene af Croy II 118,25; misfornøjet med deres fordrivelse I 30,1; i forbund med England 30,30 38,5 57,21 II 129,17; hans deltagelse i Arras-freden I 57,16 II 129,19; opgiver forbundet med England I 57,31; svoger til hertugen af Bedford 57,36; modtager Ludvig XI som dauphin 70,21 305,30 II 117,9; har forvist Bische og Usie I 77,16; sender sin søn undsætning 80,30; i strid med Liège 84,22; ødelægger Dinant 89,13 90,14; drager hjem 90,35; slutter fred med Dinant 90,10; hans død og begravelse 89,13 92,31; afstraffer Genternes oprør 106,37 107,18 108,20 II 24,24 31,17; hans lande I 266,17; udskriver ikke skat 31,20 266,25. Nævnes II 16,16 86,1 100,19 119,2.
- Philip den smukke (søn af Maximilian og Maria af Burgund, ærkehertug af Østrig, fra 1482 greve af Flandern, fra 1504 regent af Spanien, † 1506). II 70,32 98,21 100,29 100,33 155—157.
- Philip Sforza (søn af Franciscus Sforza d. æ.). II 328,16.
- Philip-Marie Visconti, hertug af Milano, † 1447. II 157,30 327,23 328,8.
- Piacenza [Plæsance], by i hertugdømmet Milano. II 170,13 171,36 261,18 261,36.
- Picard, Villom. I 79,34.
- Picardiet, landskab mellem Frankrig og Nederlandene. Overdrages hertug Carl I 83,11; hylder ham 84,17; Carl samler folk her 86,19 90,18; hærges af Ludvig XI 219,11 223,17; felttoget i P. II 33,10 64,3 81,13 130,4. Nævnes I 81,32 150,37 200,6 264,9 II 19,24 21,11 33,10 64,3 89,27 98,5 119,17 133,6 251,34.
- Picquigny [Peqvenny, Piquegny], by ved Somme. Mødet mellem Edvard IV og Ludvig XI (1475) I 123,25 245—250 269,27 II 61,12 (*her fejlagtig*: Compiegne); kampen derom i 1471 I 155,34 156,29 157,5 245,21.
- Piémont [Pemont], provins af Savoyen. I 268,34 277,26 283,22 285,25 II 281,11 298,12 310,25.
- Piennes, herren af (Ludvig af Hallwin, † 1518). II 112,5 174,29 228,1 256,15 277,9 277,34 282,29.
- Pierrefort, fæstning ved Nancy. I 216,32.
- Pierreplanne *eller* Pietreplane *se* Ebenstein.
- Pietrasanta [Petresancto], by under Florens' herredømme. II 172,29 174,33 175,18 228,14 230,14 230,28 295,11 295,19.
- Pinal *skal være* Épinal.
- Piombino [Plombin], by i Toscana tilh. huset Appiano. II 185,6 266,21.
- Pisa, by under Florens' herredømme. Begæres af Ludvig Sforza II 172,28; afgives til Carl VIII 174,33; Carl VIII i byen 175,7 210,18 227—228 230,1; har tidligere tilhørt Milano 175,33; ligger ved Arnofloden 177,16; fransk besætning i byen 177,36 295,6; i Venedigs magt 322,27; Florentinerne søger at vinde den tilbage 322,25. Nævnes II 164,3 167,13 174,36 178,9 213,9 225,11 225,27 230,24 236,36 295,27 302,14 318,24.
- Pisa [Pysa], ærkebisp af (Franciscus Salviati). II 79,10.
- Pisanerne. Ægges mod Florentinerne II 175,28 176,32; er blevet ilde behandlet af disse 176,23 227,10 227,14; bønfaller Carl VIII om frihed 176,35 177,14 227—228; rejser ham en statue 177,19; Pisa slot overdrages dem 295,8.
- Pisani, Lucas (veneziansk provisor). II 242,19 256,21 275,8.
- Piscaire *se* Pescara.
- Plein Chemin, herold. I 234,18.
- Plessis-du-parc-lès-Tours, slot ved Tours. Ludvig XIs yndlingsbolig. I 287,1 287,19 II 3,25 93, *passim* 96,3 104,2 110, *passim* 112,24 114,36. Nævnes II 94,32.
- Plæsance *se* Piacenza.
- Poggibonsi [Poge], by under Florens' herredømme. II 225,11.
- Poggio reale [keyserberget], slot ved Neapel. II 200,23.
- Poitiers, slaget ved (1356). I 273,35 II 49,4 127,20.
- Poitiers, bisp af *se* Cluny, Vilhelm af.
- Poitou [Poictou], provins i Vest-Frankrig. II 12,12.
- Polen [Paalen], kongerige. II 132,36.
- Polesina [Polesan, Purlesin], strækning mellem Po's og Adige's munding. Erobrer af Venezianerne II 151,32 152,14 276,26 301,31.
- Poleta *skal være* Spoleto.
- Polignac, Johan af (herre af Beaumont, Commynes' svoger). II 231,5.
- Polleur [Pollenée], by i Franchimont. I 144,3.
- Polxe *skal være* Popoli.
- Pont-à-Mousson [Pont Amandson], by i Lothringen. I 289,18 298,24 300,28.
- Pont de Charenton *se* Charenton.
- Pont de l'arche, fæstning ved Seine i Normandiet. I 86,9 89,37.
- Ponthieu, grevskab omkring nedre Somme, siden 1435 burgundisk. I 149,32 II 21,11.
- Ponthièvre [Pontiøre], greven af (René af Brosse, Commynes' svigersøn). II 333,13.

- Pontremoli, by under Milanos herredømme. II 173,10 173,24 230,24 232—233 235,21 235,23.
- Pont-Sainte-Maxence, by ved Oise. I 37,22 41,18.
- Ponts-de-Cé [Pont de Sée], by ved Loire, syd for Angers. I 198,14.
- Ponza [Perusia], ø ved Neapel. II 266,16.
- Popoli [Polxe], greven af (Johan Paul Cantelmo, hertug af Sora). II 188,34 199,5.
- Popoli [Popole], greven af (Rostan Cantelmo). II 199,11.
- Portinari [Portunay], Thomas (florentinsk bankier i Brügge). II 165,30.
- Portugal, kongerige. Spaniens modpart II 35,35; i forbund med Frankrig 103,26; kvindelinjens arveret 133,1. Nævnes I 69,29 161,26 166,8 299, *passim* II 5,11 314—315 316,32.
- Portugal, kongen af *se* Alphon-sus V, Johan II, Emanuel.
- Portugal, dronningen af *se* Isabella af Aragonien.
- Portugiserne [Portugaleserne]. II 37,36 315,17 315,34.
- Praguerie, la (fransk rejsning i 1440). II 105,16 (*se* anm.) 116,26 292,35.
- Précy [Persi], herren af (Frans af Tourzel). II 198,21.
- Prévost, Johan. I 101,14.
- Provence [Provintz], fransk grevskab i huset Anjou's besiddelse. Plan om at hertug Carl skal arve det I 277,24; trues af Ludvig XI 278,6; arves af denne II 142,23; kræves af René af Lothringen 142,23 142,30; forhandlinger desangående 143, *passim* 146,9; kornrigt 300,23. Nævnes I 268,17 275,5 278,3 II 133,7 134,6 268,23 287,31 304,27 304,36.
- Pyrenæerne. II 135,19.
- Quesnoy-le-Comte, by i Hennegau. I 44,2 II 14,2 71,11.
- Quiers *se* Chieri.
- Quingy, Simon af (page, siden bailli af Troyes). I 43,7 158,5 188,20 190,19 190,23 192,9 II 77,14.
- Rabot, Johan (medlem af parlamentet i Grenoble). II 177,2.
- Ramefort [Romefortt], herren af (Ludvig III af Rohan). II 279,21.
- Rapallo, by ved Genuabugten. II 164,8 167,12 231,17.
- Rapine, Johan (Saint-Pol's, siden Ludvig XI's tjener). I 253—254.
- Ravensteyn, Anna af (uægte datter af Philip den gode, g. m. Adolf af Cleve). II 100,19.
- Ravensteyn, herren af (Adolf af Cleve, broder til hertug Johan af C.). På burgundisk side i 1465 I 30,22; må flygte ved Monthéri 41,5; fører fortroppen i slaget ved Saint-Trond 97,31; deltager i erobringen af Liège (1468) 132,8; i Arras efter hertug Carls død II 6,10; hertuginde Marias rådgiver 26,31 29,19; forlader Gent 32,23 65,2; Philip den smukkes rådgiver 100,31.
- Ravensteyn, herren af (Philip af Cleve, søn af foregående, † 1528). II 81,33 133,36 325,33.
- Ré, ø udfor la Rochelle. I 233,29 237,13.
- Reggio [Rhegium], by i Calabria. II 198,23 220,12 220,17 307,6.
- Reggio [Regium], by i Emilia. II 252,35.
- Reims [Reins], by i Champagne. II 104,1 133,14 135,28 325,37.
- Reins *se* også Riez.
- Remontt *se* Romont.
- René [Renatus] af Anjou, titulærkonge af Sicilien, † 1480. Vil gøre hertug Carl til arving I 274,36 275,10 277,23 278,4; trues af Ludvig XI 278,6; slut-
- ter sig til denne 278, *passim*; foretrækker til arving sin brodersøn for sin dattersøn II 143,29. Nævnes I 54,18 268,17 277,34 II 7,23 120,22 142,27 191,35 330,37 331, *passim*.
- René II *se* Lothringen, hertug René II af.
- Rennes, by i Bretagne. II 156,1.
- Rethel [Rotelin], grevskab ved øvre Meuse, tilhørende en burgundisk sidelinje. I 266,16 II 6,33 127,31.
- Revière *se* Rivière.
- Rhinen. I 210,28 210,31 214, *passim* 216,36 260,35 271,2 II 297,29.
- Rhodeserordenen [S. Hansordenen]. I 285,9 II 104,17 183,3 329,28.
- Rhodos. II 329,27.
- Rhône [Rhodanus]. II 135,14 135,15.
- Richard III, konge af England 1483—1485 (hertug af Gloucester). Hans grumhed mod sine broderbørn I 58,32 59,3 II 53,16 101,22; besejres af Richmond I 59,2 II 55,11 102,32; med sin broder i landflygtighed (1470) 172,28; myrder Henrik VI 180,11; utilfreds med freden i Picquigny 250,6; ved Burgunderhoffet 305,33; lader Buckingham myrde II 54,8 54,27; mister sin dronning og sin søn 55,18; gud straffer hans ondskab 54,10 55,16 102,20.
- Richer, Johan. I 239,3.
- Richmond [Richemont], greven af *se* Henrik VII.
- Rieux [Riex], Johan IV af (maréchal af Bretagne). II 197,7.
- Riez [Reins], by i Provence. II 104,10.
- Rimini [Armienne], Robert Malatesta af. II 80,14.
- Rissel *se* Lille.
- Rivarola, Geoffroy (piemontesisk adelsmand). I 285,25 285,34.

Rive *skal være* Rym.
 Rivers [Riuieres], grev Anton *se* Scales, lord.
 Rivers [Riuieres], grev Richard (Edvard IVs svigerfader). I 163,11 II 54,4.
 Rivière, la (by i grevskabet Burgund). Hertug Carls opholdssted efter slaget ved Murten I 284,9 287,32 289,36 291,16.
 Rivière, Poncet de. I 39,3 72,16 114,12 142,3 185,16.
 Roanne [Ruanne], by ved Loire. I 286,29.
 Robbio [Bolie], by ved Vercelli. II 285,12.
 Robert, mester (sekretær hos bispnen af Liège). I 118,15.
 Robertet [Robert], Florimond (Carl VIII's sekretær). II 245,13 257,14.
 Rocaberti [Roquebertin], Johan af. II 268,3 295,3.
 Rocaberti [Roquebertin], Peder af (guvernør af Roussillon). II 112,10.
 Rocca [Roche], Milanos borg. II 148, *passim* 149,29 150,3 150,27 151,9.
 Rochefort, slot i grevskabet Burgund. II 75,17.
 Rochefort, Villom af. I 34,7.
 Rochefort, herren af *skal være* Richebourg *se* Saint-Pol, Jacob af.
 Rochelle, la [RooBelle], by i det vestlige Frankrig. I 146,16 147,16 191,21.
 Roc taillé, le (klippe ved Pietrasanta). II 230,20.
 Rodogium *se* Rovigo.
 Roiet, Franciscus *se* Royer.
 Rom. Neapolitanerne trækker sig tilbage dertil II 182,29 185,18; kan beherskes fra Ostia 184,11; fransk gesandtskab til byen 185,30; mure styrter sammen 186,25 187,35 194,33; Carl VIII i byen 183,15 187,11; burde være forsvaret 187,23 213,26; forlades af Carl VIII

196,15; Carl VIII vender tilbage 223,3. Nævnes I 140,15 298,32 II 95,20 104,17 145,10 185,30 214,7 216,34 286,9 308,36 315,23 329,34.
 Rom, præfekten af *se* Rovere, Johan della.
 Romagna [Romania], landskab i Mellemitalien. II 163,23 167,17 186,17 262,33.
 Romefortt *se* Ramefort.
 Romerne. Oldtidens R. sammenlignes med Venezianerne II 208, *passim* 209,1 214,22; deres nederlag i de caudinske passer 298,18.
 Romont, grevskab under Savoyen syd for Neufchâtel søen. I 269,34.
 Romont [Rosmont, Remontt], herren af (Jacob af Savoyen, søn af hertug Ludvig af S.). I 114,2 270,1 270,7 272,9 274,8 282,7 II 82,12.
 Roncevaux [Roncuall], bjergpas vestlig i Pyrenæerne. II 135,19 (jfr. anm.).
 Roquebertin *se* Rocaberti.
 Rosekrigene. I 38,15 58,6 93,9 161—181 II 120,31.
 Rossano, prinsen af (Marino af Marzano, hertug af Sessa [Cesze]). II 188, *passim*.
 Rossano, Johan Baptist af (søn af Marino af Marzano og dattersøn af Alphonsus I af Neapel). II 188,22 188,34 199,12.
 Rotelin *se* Rethel.
 Rotelin, marquis'en af (Philip af Hochberg, maréchal af Burgund, søn af efterfølgende). I 285,1 II 90,28.
 Rotelin, marquis'en af (Rudolf af Hochberg). I 34,6 55,12.
 Rotherham, Thomas (bisp af Lincoln, engelsk kansler). I 248,10 248,28 (jfr. anm.).
 Rouault, Joachim *se* Joachim, maréchal af Frankrig.
 Rouen [Ruan], hovedstaden i Normandiet. Besættes af her-

tugen af Bourbon I 79,21; ønsker en særlig hertug for Normandiet 79,22; byens bailli vil ikke anerkende det nye regimente 79,32; Ludvig XI vil bøje sig for det skete 80,21; den ny hertug, kongens broder, drager derhen 83,20 85,10; hertugerne af Burgund og Bretagne skal mødes der 197,21 197,28; belejres af Henrik V (1418) 246,16 246,27 II 129,7; sæde for et parlament 134,5; ligger ved Seine 135,10. Nævnes I 85,23 132,18.
 Rouen [Ruan], ærkebispnen af (Georg af Amboise). II 269,24 281,33.
 Roussillon, grevskab ved Pyrenæerne, fransk 1462—1493. I 122,13 II 103,20 115,32 116,4 307,32 308,20.
 Roussillon, guvernøren af *se* Chastel, Tanneguy af.
 Roussy [Russi], greven af (Anton af Luxemburg, søn af connétablen af Saint-Pol). I 132,9 221,1.
 Roussy [Ruszi], bastarden af (Anton af Luxemburg, søn af foregående). II 228,18 295,18.
 Rouville, Johan af (vicekansler af Bretagne). I 32,26 33,16 33,28 37,20 47,19.
 Rouvre, slot nærvæd Dijon. I 284,32 285,15.
 Rovere, Johan della (Roms præfekt, broder til efterfølgende). II 199,6 (jfr. noten) 302,18 318,18.
 Rovere, Julian della (kardinal af Ostia eller af Sct. Peder ad vincula, siden pave under navn af Julius II, † 1513). Deltager i oprøret i Neapel II 144,30; udleverer Viterbo til Carl VIII 183,4; sendt til Ostia 184,6 185,14; ven med huset Colonna 184,13; Alexander VI's fjende 194,24; vil være pave 195,4; utilfreds med forliget i Rom

- 196,18; foranstalter en expedition til Genua 230,28 231,25; søger at vinde Savona 304,22 304,33 305,10 306,1. Nævnes II 199,6 302,18 331,32. (Se også under: Paven, Julius II).
- Rovigo [Rodogium], by i Polesina. II 152,1.
- Roye (by sydøst for Amiens). I 187,34 194,7 218,3 218,6 II 21,12 85,31.
- Royer [Roiet], Franciscus. I 97,17.
- Ruane se Roanne.
- Rubbert kong skal være François de Paule.
- Rubempré, bastarden af. I 25,17 25,32 27,8.
- Rue, Oddet de skal være Aydie.
- Rym [Rive], Villom (gentisk rådmann, † 1484). II 91,28.
- Sabillj se Savelli.
- Saint-André [S: Andris], herren af (Guichard af Albion). II 307,30 308,3.
- Saint-Antoine porten i Paris. I 71,34.
- Saint-Belin, Geoffroy af. I 45,1.
- Saint-Cloud, by ved Paris. I 33,23 marg. 33,29.
- Saint-Denis [S. Dinys], by nord for Paris. I 32,22 56,9 63,12.
- Saint-Denis [S. Dinys], abbeden af (Johan af Villiers, kardinal). II 194,26.
- Sainte - Cathérine, bjerg ved Rouen. I 85,23.
- Sainte - Cathérine, kloster ved Rouen. I 85,22 marg.
- Saintes [Xaintes], kystby syd for la Rochelle. I 187,32.
- Saint-Jean d'Angely [S. Hans aff Angely], by sydøst for la Rochelle. I 187,32.
- Saint-Jean-de-Luz [S. Hans af Luz], by i nærheden af Bayonne. I 120,26 121,21.
- Saintleger [Chalangier], Thomas. I 236,3 241,24 245,18 II 58,27.
- Saint-Malo, kardinalen af se Briconnet.
- Saint-Mathurin-de-l'archant (nu Larchant, by sydøst for Paris). I 53,6.
- Saint-Maur-des-Fossés, by ved Marne sydøst for Paris. I 56,8 60,4.
- Saint-Nicolas, by nær ved Nancy. I 297,9 298,26 300,12.
- Saint-Oen skal være Saint-Trond.
- Saint-Omer [Sanct Homer], by i Artois. I 164,20 II 57,13 156,32 269,12.
- Saint-Pierre, herren af (Johan Blosset). I 236,2 265,11.
- Saint-Pol, hovedstaden i grevskabet af samme navn. I 122,31 177,5.
- Saint-Pol [S: Paul], grev Ludvig af (connétable af Frankrig i 1465, halshugget 1475). Kommer til hertug Carl I 29,25; hans datter gift med en Croy 29,33; drager i felten 30,16; hæren knurrer ad ham 33,27; rykker med fortroppen mod Montlhéri 35,13; skal gå tilbage når kongen nærmer sig 35,19; dette mislykkes, sammenstød ved Montlhéri 37,4; tilfods ved slagets begyndelse 37,27; trækker sig tilbage 41,20; kommer hertug Carl til undsætning 43,21; hans forholdsregler for natten 44,25; tilråder tilbagetog 46,2; fører fortroppen mod Paris 55,25; leder overgangen over Conflansbroen 66,23; fredsunderhandler 67,18; tager imod kongen 75,32; spadserer med denne 76,23; connétable-værdigheden tilbydes ham 76,33; aflægger sin connétable-ed 83,12; støtter Burgunderne ved Dinant 90,15; hans råd overfor Liègerne 92,10; dette behager ikke krigsfolket 92,25; sendes i legation til hertug Carl 94,2 94,20 99,18; med Ludvig XI i Péronne 113,15; tilbydes som gidsel 125,30; overværer Lièges erobring 132,31 133,3; ønsker splid mellem Ludvig XI og hertug Carl 148,26 153,6 158,31; tilbyder at indtage Saint-Quentin 149,5; besætter den 151,28; hans indflydelse i Picardiet 152,21; ønsker ægteskab mellem Maria af Burgund og Carl af Frankrig 153,14 155,5 155,16 181,29 200,35; antyder dette for hertug Carl 154,2 154,35; tjener foreløbig kongen trofast 155,9; i Amiens 157,16; hans fjendskab med hertug Carl 158,34; spiller dobbelt spil 159,11 221—222 227,3 229—231 253,23; kongen er villig til at udlevere ham til hertug Carl 190,7 193,12; hades af bægge 200,26; var årsag til krigen mellem dem 200,31 201,11; ved Beauvais 196,11; hærger i Hennegau 201,1; konspirationer mod ham 201,7; hans mægtige stilling 201,26 262,17; der forhandles om hans undergang 203,4 203,24 260,5 260,30; besnærer Ludvig XI 203,13; mødes med denne 204,6; overmodig 204,36 205,5; ramt af familjesorger 220,34; utryg 221, passim 228,7; Ludvig XI efterstræber ham 221,28; Edvard IVs svoger 227,2 230,15 263,7; tør ikke komme til Ludvig XI 228,16; budvexling med denne 238—240 253,9; fraråder Englænderne at slutte fred 243,18; afvises 243,33; fortvivlet 253,16 253,26 260—261; burde flygtet itide 254,1; svigtes af Edvard IV 254,32 260,20; forladt af sine folk 228,10 260,18; får lejde af hertug Carl 260,23; vil slå sig ned ved Rhinen 260,34; drager til hertug Carl 261,15; arresteret i Mons 262,12 263,16; forladt af lyk-

- ken og gud 262,25; årsagen til hans ulykke 262,32; hans afstraffelse udsættes 263,29; udleveres til kongen 264,4 265,8; dømmes til døden af Pariserparlamentet 265,16 II 7,20 108,6; Hans Mogensen om ham I 11,19 (jfr. anm.). Nævnes I 81,18 81,33.
- Saint-Pol [S: Paul], Jacob af (connétablsens broder, herre af Richebourg [Rochefort]). Må flygte ved Monthéri I 41,5; fanget ved Arras 16,21 218,28 220,31 II 112,9; beretter kongen om sit forsøg på at komme ind i Saint-Quentin I 222,27; træder i kongens tjeneste 223,8 II 112,9. Nævnes I 222,9.
- Saint-Pol [S: Paul], Peder af (connétablsens søn). II 29,30.
- Saint-Pol *se* også Roussy.
- Saint-Priest [S: Praij], herren af. I 268,33.
- Saint-Quentin [S. Quintin], by ved Somme. Indløst af Ludvig XI I 28,8; begæres af hertug Carl 75,13; begæres tilbage af Ludvig XI 147,22 150,33; besættes af Saint-Pol 151,28 154,6 159,6 166,4 176,36 189,29 201,26 204,28 205,3; skal tilbagegives hertug Carl 190,6 192,33; det sker dog ikke 193,29; en stærk by 201,27; loves atter hertug Carl 203,34; tilbydes ham af Saint-Pol 222,15 228,8; denne betænker sig dog 222,19 229,30; tilbydes atter 230,2 230,13; tilfalder hertug Carl 260,11 269,24 294,11; slutter sig til kongen efter Carls død II 9,12. Nævnes I 221,12 222,12 259,16 II 17,11 18,22.
- Saint-Sever, by og slot i Gascogne. I 199,25.
- Saint-Trond [Saint-Oen, Sancton, Saincton], by i bispedømmet Liège. I 86,11 94,34 97,6 97,27 100,24.
- Saint-Valéry, by ved Somme. I 149,30 197,25 197,32 240,11 243,21 243,30.
- Sainville [S. Ville, Creville], Ludvig af. I 229,29 239,2 239,19.
- Salazar, Johan af. I 53,22 196,14 214,33.
- Salazar, Ludvig eller Frans (?) af. II 228,3.
- Salerno [Tarento], by i kongeriget Neapel. II 267,30.
- Salerno [Tarento], prinsen af (Antonello af San Severino, † 1497). Flygter fra Neapel II 146,3; i Venedig 146,11; kommer til Frankrig 146,29; virker for expeditionen til Italien 149,9 153,31 160,17; ved den franske flåde 185,7; i Neapel 199,2; belønnes af Carl VIII 221,28; drager fra Neapel til Salerno 267,29 291,13.
- Salisbury [Salberi], greven af (Thomas af Montague, † 1428). I 38,10.
- Saliske lov. II 132,29.
- Salonno *se* Celano.
- Salses [Sausses], by i Roussillon. II 307,33.
- Saluzzo [Saluces], markgrevskaab. II 215,24.
- Saluzzo [Saluces], markgrev Ludvig II af. II 229,3 271,26 273,23.
- Samos, græsk ø. II 330,29.
- Sanct Blasius. II 321,7.
- Sanct Claudius (bisp af Besançon i 7. årh.). II 90,8 321,7.
- Sanct Claudius (Saint-Claude i Jurabjergene vest for Genfersøen). Valfartssted II 90,14.
- Sanct Dynis (Dinys) *se* Saint-Denis.
- Sanct Hans aff Angely *se* Saint-Jean d'Angely.
- Sanct Hansis orden *se* Rhodserordenen.
- Sanct Helene (Constantin den stores moder). II 193,10.
- Sanct Homer *se* Saint-Omer.
- Sanct Jacob, ærkebisp af. II 308,6.
- Sanct Jacobsordenen, stormesteren for *se* Ledesma.
- Sanct Levinus *eller* Liévin, Gents skytshelgen. I 106,34.
- Sanct Lo [Lupus], fransk helgen. I 228,17.
- Sanct Marcus-paladset i Rom. II 187,20.
- Sancton *skal være* Saint-Trond.
- Sanct Peder ad vincula, kardinalen af *se* Rovere, Julian della.
- Sanct Praij *se* Saint-Priest.
- Sanct Ville *se* Sainville.
- San Germano, by i kongeriget Neapel (nu Cassino). II 194,13 196,35 197,9.
- Sanlis *se* Senlis.
- Sannesonne *se* Genzano.
- San-Severino, italiensk adelslægt. II 149,5 149,10 153,32 262,31.
- San-Severino, Frederik (kardinal). II 194,26.
- San-Severino, Galeazzo af [her Galiacius]. I milanesisk tjeneste II 149,1; støtter den franske sag 149,8; tager hovedsmanden for Rocca tilfange 150,8; i Paris 154,36; i Lyon 159,35; sendes Carl VIII i møde 162,33; Ludvig Sforza's repræsentant ved den franske hær 175,25; ægger Pisanerne mod Florentinerne 175,28; ærgærrig 176,17; Ludvig Sforza's svigersøn 176,19; lægger sig for Annoni 229,5; ved Vigevano mod hertugen af Orléans 233,31; får undsætning fra Tyskland 235,9; fører for Milanos hær 280,8. Nævnes II 186,19 262,31 289,13.
- San-Severino, Robert af. II 147 —148 153,29.
- Sant' Angelo-slottet i Rom (Engelsborg). II 187,22 187,35 194,29.
- Sant' Angelo *se* også Monte Sant' Angelo.
- Saône [Aarar, Araris], biflod til Rhône. II 135,6 135,13.

- Saracenerne. II 38,2.
Sardinien (tilhører Aragonien). II 210,24.
Sarzana [Carresanne], by under Florens' herredømme. Købt af Florentinerne II 172,29; belejres af Carl VIII 173,11; overgiver sig 173,24; afstået 174,31; begæres af Ludvig Sforza 175,17; Anton af Roussy kommandant 228,18; passerer af Carl VIII på tilbagevejen 230,28; sælges af Roussy til Genua 295,17. Nævnes II 254,14 295,11.
Sarzanella [Cersauelle], by under Florens' herredømme. II 228,20 295,11 295,17.
Sausses *se* Salses.
Savarot [Sauaric], Peder (hertug Carls drabant). I 45,36.
Savelli [Sabilli], Johan Baptist (kardinal). II 194,27.
Saveuses, herren af. I 80,31.
Savona, by under Genuas herredømme. II 304—305.
Savonarola, Hieronymus (florentinsk dominicanermunk, brændt levende i 1498). Communes besøger ham II 225,15 321,19; hans spådomme 225—226 255,8 260,23 321,18 323,36; hans tillid til Carl VIII 225,21 232,9 244,12 248,25; beder ham tilbagegive de florentinske stæder 226,25; dør kort efter ham 321,32; hans trusel mod kongen 322,1; hans prædikener er udkommet i trykken 322,3; hans fjender 321,28 322,30 323,1; vil ikke underkaste sig ildprøven 323,14; fængsles og brændes 323,24. Nævnes II 331,26.
Savoyen, hertugdømme. I 36,17 41,14 114,3 275,5 286,1 286,4 II 74,33 304,28.
Savoyen, fyrstehus. I 114,3 272,18 274,35 284,31 II 82,12 147,3.
Savoyen, hertuginde Blanca af (datter af Villom VIII af Montferrat, g. m. hertug Carl I af Savoyen). II 162,35 266,29 267,1.
Savoyen, hertug Carl I af (1482—1489, hertug Philiberts yngre broder). I 281,18 284,23 II 162,36 244,2.
Savoyen, hertug Carl II af (1489—1496). II 289,28.
Savoyen, Jacob Ludvig af (kaldet protonotaren, broder til hertug Philibert). I 285,11.
Savoyen, hertug Philibert af (1472—1482. Søn af hertug Amédée og Yolande, Ludvig XIs søster). I 184,33 284,24 285,10 II 90, *passim*.
Savoyen, Yolande af (Ludvig XIs søster, g. m. hertug Amédée, † 1478). Forbunden med hertug Carl I 275,8; gør tilnærmelse til Ludvig XI 279,1; forstandig 279,7; ønsker sin søn gift med Maria af Burgund 281,17; bortført af hertug Carl 284,23; hendes døtres giftermål 285,3 287,15; hendes klenodier i kongens magt 285,13; budsender kongen 285,19 285,36; befries 286,11; kommer til Plessis-lès-Tours 287,1; slutter forbund med kongen 287,20; rejser hjem 287,23; modtager Communes II 79,24. Nævnes I 277,33.
Savoyen, Carl VIII's hest. II 244,1.
Savoyen, Boldevin *skal være* Lannoy.
Savoyen, cardinalen af *skal være* Ascanio (Sforza).
Scales [Cales], lord (Anton Woodville, greve af Rivers, søn af Richard Rivers). I 163,11 (se anm.) 170,3 215,33 II 63,13 64,29.
Scanderbeg [Scandebeck] (Georg Castriota, fyrste af Albanien, † 1467). II 202,18.
Schelde [Shelda], flod. II 134,37.
Schirme *skal være* Scrivia.
Schwaben [Suoben], landskab i Sydvest-Tyskland. II 297,30.
Schweiz [Suitzen, Switzerland]. II 267,16 284,5 *marg*.
Schweizerne [Suitzerne]. I hertugen af Calabriens hær I 54,31; deres fortrinlige fodfolk 100,10 II 75,11; slutter forbund med de øvre-rhinske stæder I 216,35 271,7; slutter forlig med Sigismund af Østrig 217,1 269,37 271,8; deres indfald i Franche-Comté (sl. v. Héricourt) 217,23; bekrieger Savoyen 270,1; tilbyder forlig 270,5 270,25; påføres krig af hertug Carl 270,13 272,8; deres tidligere fjendskab med Sigismund og de øvre-rhinske stæder 271,2; driver krigen som håndværk 273,1; sejrer ved Granson 273, *passim*; et fattigt folk dengang 274,15; vil tvinge Ludvig XI til krig med Carl 275,16; forstår ikke at vurdere deres kostbare krigsbytte 279,29; begaves af Ludvig 280,13; deres kantoner 280,31; lejrer sig overfor hertug Carl 281,28 282,3; sejrer ved Murten 283,11; har nu fået rytteri 283,18; forfølger kun samme aften 284,10; støtter hertugen af Lothringen 296,28 297,4 300,11 II 331,10; vil ikke have med Campobasso at gøre I 301,22 302,12; deres fjendskab med Østrig II 36,31 72,12; deres udvidelser og sejre 37,1; i grevskabet Burgund 72,12 73,21; bearbejdes af Ludvig XI med penge 74,21; i forbund med ham 74,34; tager skade af de mange penge 75,6; i lejren ved Pont de l'arche 90,2; er som Ludvig XIs undersætter 103,25; deltager i fredsforhandlingerne i Senlis 156,11; i Italien som franske lejetropper 164,20 165,1 171,2 173,26 185,15

- 220,7 222,30 227,22 238,30
239, *passim* 241,7 261,20
274,12 281,2 297,24; andreleje-
tropper forsvarer Neapels borg
mod de franske 199,31 200,13;
de overgiver den 201,14; leje-
tropper hos hertugen af Or-
léans 229,9 265,32 280,32; de
franske lejetropper plyndrer
Pontremoli 232,23; slæber
skytset over passet ved Pontre-
moli 235—236; bliver angrebet
af Stratioterne 237,30 238,8;
deltager i slaget ved Fornovo
247,17 247,24 248,5 249,23;
belønnes af kongen 255,35;
narres ved falsk alarm ud af
en by 261,15; forsvarer bag-
troppen 263,16; Carl VIII an-
tager flere lejetropper 267,15
269,1 270,28 272,16 279,23
281, *passim*; stærke nok til at
bemægtige sig kongen 282,16;
deres mytteri 284,5; trofaste
mod kongen 297,26 298,30;
fjender med de tyske lands-
knægte 297,28; decimeres
stærkt i Italien 298,29 298,36;
beredte til et nyt Italienstog
303,8 306,9; deres nederlag
ved Marignano 328,25.
Schwyz [Sueytz, Sultz], schweiz-
isk kanton. I 280,31 II 36,33
74,27.
Scrivia [Schirme], biflod til Po.
II 262,19.
Scutari [Sturecy, Senteri, Sco-
dra], by i Albanien. II 158,33
202,22 202,27 202,30 330,30.
Secco [Sico, Cico], Franciscus
(florentinsk feltherre). II 224,18
254,10 254,24.
Segré, herren af (Jacob af Espi-
nay). II 87,32.
Seiere *se* Serve.
Seine [Sequana], flod. Passeret
af feudalherrerne (1465) I 33,20
33,29 54,10 55,1; broer byg-
ges derover 53,12 53,32 65,32;
tilførselsvej for Paris 62,16;
stærkt besejlet 62,25; dens løb
II 135,9; dens bifloder 135,21.
Nævnes I 64,8 66,10 135,8.
Seland *se* Zeeland.
Sena *se* Siena.
Senlis [Sanlis], freden i (1493).
II 155—157.
Senteri *skal være* Scutari.
Sequana *se* Seine.
Serbien [Syria, Serme, Sirmia],
kongerige erobret af Tyrkerne.
II 124,4 (jfr. noten) 163,3.
Serbien [Serme], kong Georg af
(1485—1496, søn af efterføl-
gende). II 163,3 202,20.
Serbien [Sonia], kong Stephan
af (1457—1471, † 1480). II
271,29.
Serenon [Servon], herren af
(Ludvig af Villeneuve). II 185,8
304,36.
Sergine (eller Sengniere), herren
af. I 131,11.
Serme *se* Serbien.
Serpens, Johan des *se* Boutefeu,
Johan.
Serve, la [Seiere] (bjergpas ved
Pietrasanta). II 230,19.
Servon *skal være* Serenon.
Seue, Johan *skal være* Cheyne.
Seure *se* Solre-le-Château.
Sforza [Sphortia], hertugslægt i
Milano. II 234,23 327,8 328,7.
Sforza [Sportia], Giacomuzzo
Attendolo (stamfader til slæg-
ten Sforza, kondottiere). II
157,26 (jfr. note).
Sicilien, kongerige under Arago-
nien. Har været i Anjou'er-
nes besiddelse II 68,34; kvin-
delinjens arveret 133,1. Næv-
nes II 97,5 143,19 143,23
146,22 193,6 198,37 199,33
210,24 220, *passim* 307, *pas-
sim*.
Sicilien, kongen af *se* Ferdinand
(den katholske).
Sicilien, titulærkongen af *se* René.
Sico *se* Secco.
Siena [Sena], by i Mellemitalien.
Dens fjendskab med tyranstæ-
terne II 36,7; med Florens
36,16; ønsker herren af Ligny
til hovedsmand 224,33 225,5;
hører til det romerske rige
225,3. Nævnes II 79,36 182,23
223,17 224,7 225,13 228,25
230,10.
Sigismund, hertug af Østrig, greve
af Tyrol, † 1496. Sælger Pfirt
til hertug Carl (1469) I 123,14
II 72,20; tager det tilbage (1474)
I 123,20 217,2 217,15 II 72,21;
slutter forlig med Schweizerne
I 217,1; behersket af sine råd-
givere II 72,26; hans forhold
til Maximilian 72—73.
Silonne *se* Celano.
Sixtus *se* Paven.
Skotland, kongerige. I 168,30
212,11 212,17 II 103,26 116,28
133,2 220,37.
Skotland, kongen af *se* Jacob III.
Skotterne. I den franske kon-
ges livgarde I 80,13 127,20
133,11 136,32 248,30 249,9
252,11; de Engelskes modpart
II 35,34.
Skåne. I 8,3.
Slavonien [Schlavonia], provins
mellem Save og Donau. II
122,7 123,12 124,17.
Slavonierne. II 202,8.
Sleidanus, Johannes (tysk histo-
riker). Oversætter Communes
til latin I 8,17 10,25 II 333,33;
har omordnet stoffet 35,17;
hans kommentarer til Commi-
nes II 127—136 327—334;
skildrer Communes' levned 332
—334. Nævnes I 277,28 *marg.*
280,36 *marg.* 303,9 *marg.* II
284,9 *marg.*
Soderini [Fodormy], florentinsk
slægt. II 172,18.
Soderini, Paul Anthon (flore-
tinsk gesandt i Venedig). II
179—180.
Soderini [Sonderinus], Peder.
Florentinsk gesandt II 165,7.
Soli, genuesisk bankierfirma. Lå-
ner Carl VIII penge II 142,9
162,27.

- Soliman II, tyrkisk sultan 1519—1566. II 329,21.
- Solothurn [Soltorn], schweizisk kanton. II 74,28.
- Solre-le-Château [Seure], slot i Hennegau. I 201,2.
- Somerset [Sombreset], engelsk adelsslægt. I 58,23 162,11 174,3 II 52,13.
- Somerset [Sombreset], hertugen af (Edmond Beaufort). Støtter Lancaster I 58,21 162,30 (se noten); søger tilflugt hos hertug Carl 162,11 174,3; beder ham støtte Lancaster 177,11; drager hjem 177,17; slutter sig til prinsen af Wales 180,23; Warwick har myrdet hans fader og broder 180,29; halshugget efter slaget ved Tewkesbury (1471) 181,6. Nævnes II 120,22.
- Somme, fransk flod. I 155,34 156,22 156,29 245,22 II 20,26 135,24.
- Somme, stæderne ved. Overladt Burgund I 28,8 II 129,26; genindløste af Ludvig XI I 28,7 30,10; forsyner hertug Carls tropper (1465) 32,17; tøver med at tage parti 32,20; begæres af hertug Carl 75,12; de hyl-der ham 84,16; Ludvig XI søger at vinde dem tilbage 147,21 148,2 151,9; er uden besætning 148,5; deres skæbne efter hertug Carls død II 20,23 85,30.
- Sonia *skal være* Serbien.
- Sora, hertugen af *se* Popoli, grev Johan Paul af.
- Sorly *skal være* Forli.
- Soupplainville, Villom af. I 198,18 199,18 199,31.
- Spanien [Hispania], kongerige (fra 1479 samlet). Har Portugal til modpart II 35,35 315,33; har fred med Frankrig 103,17; kvindelinjens arveret 133,1; landesorg over kronprinsens død 313,35. Nævnes I 69,28 166,8 206,15 230,35 297,12 305,26 II 55,28 96,33 97,2 218,26 235,29 307,11 311,4 313,27 315, *passim*.
- Spanien, dronningen af *se* Isabella den katholske.
- Spanien, kongen af *se* Ferdinand den katholske.
- Spanierne. I 121,37 II 315,34.
- Spezzia [Especie, Lesperie], by ved Genuabugten. II 164,8 231,16.
- Spinelli, Johan Baptist (neapolitansk gesandt i Venedig). II 182,27 210,1 217,36 220,15.
- Spinelli [Spiuely], Laurens (medicæisk bankier i Lyon). II 174,13.
- Spinoli, genuesisk adelsslægt. II 304,15.
- Spoletto [Poleta], by i Kirkestaten. II 195,33.
- Sportia *se* Sforza.
- Squillace [Aqvelase, Aqvilaste], markgrevskaab i Neapel. II 198,36 221,3.
- Stanley [Escambi, Estrinlay], Thomas. Henrik VII's stiftfader II 55,11 102,30. Nævnes I 227,22 232,17 233,6 234,29.
- Stenalt [Stenolt], herregård i Rougsø h. Randers a. I 7,32.
- Strassburg, tysk rigsstad. I 216,36 271,1 271,6 II 136,31.
- Stratioterne, græske krigere i veneziansk tjeneste. Hvad for folk II 237,19; angriber den franske forspids ved Fornovo 237,15 237,30; skræmmes af det franske skyts 238,5; skærmydsler om den franske lejr 241,21 241,28 245,29; deres optræden i slaget ved Fornovo 246,12 248,10 249,11 249,16 251,36 252,15; flygter 252,34; Communes advares mod dem 259,7; forfølger de franske under hjemtoget 263,19. Nævnes II 224,5 240,21 243,20 277,13.
- Sturecy *se* Scutari.
- Sueytz *eller* Suits *se* Schwyz.
- Suitzer *se* Schweizer.
- Sully [Esuilli], Jørgen af. II 221,20 291,17.
- Suoben *se* Schwaben.
- Susa, by i Savoyen. II 162,33.
- Sverige. II 97,10.
- Syria *skal være* Serbien.
- Tagliacozza [Taillekusa], by i Abruzzo. II 184,28.
- Talbot, Johan (engelsk hærfører på Henrik Vs tid). I 38,10.
- Tarent, by i Apulien. II 198,26 221,20 286,26 288,17 291,17 298,10.
- Tarent, bispedømmet af. II 190,3.
- Tarent, prinsen af *se* Federigo af Aragonien.
- Tarento *se* også Salerno.
- Taro [Torrent], biflod til Po. II 241,35.
- Tassino [Thesinus], Antonius (milanesisk hofmand). II 147,16 147,33 147,37 148,25.
- Teano [Triague], by i kongeriget Neapel. II 197,24.
- Terracina, by i Kirkestaten. II 195,31.
- Thérouanne, by i Artois. II 30,10 81,16 82,22.
- Thesinus, Antonius *se* Tassino.
- Thessalien, nordgræsk provins. II 202,25.
- TholoBa *se* Toulouse.
- Thurin *se* Turin *eller* Trino.
- Tiberen [Tybren]. II 185,17.
- Ticino, biflod til Po. II 229,19 234,2.
- Tiercelin, Johan (herre af Brosse). I 215,23 219,5.
- Tinteville *se* Dinteville.
- Toledo, ærkebisp af (Carillo d'Acunha). I 120,31 121,18.
- Tongres [Tongren], by nord for Liège. I 100,31 117,34 118,6.
- Torcy [Turcy], herren af (Johan af Estouteville). I 244,2 II 5,25 5,30 82,3.
- Torfou, skov syd for Paris. I 38,24.

Torrent *se* Taro.
 Tortona [Turtona], by i hertugdømmet Milano. II 262,19.
 Toscana [Tuscania]. II 329,18.
 Toulouse [TholoBa], fransk grevskab. II 133,14 133,18 325,36.
 Toulouse [TholoBe], by ved Garonne. II 134,5 135,20.
 Touraine, fransk landskab syd for Loire. I 159,18 181,21 II 12,17.
 Tournai [Dorneck], fransk fristad. I 209,5 II 16—17 34,32 35,4 98,28 135,1.
 Tournehem [Turneham], slot ved Calais. I 174,19.
 Tournelles, hôtel des (kongeligt slot i Paris). I 62,22.
 Tours, by ved Loire. Kong Ludvigs opholdssted I 26,13 286,29 II 86,31 90,3 90,19 91,34; stændermøde (1468) og notabelmøde (1470) I 149,23 (jfr. noten); stændermøde (1484) II 43,34 45,15 46,1 319,14. Nævnes II 306,24.
 Trani [Trave, Tranne], by i kongeriget Neapel. II 198,30 286,23.
 Trapezunt, kejserrige (grundlagt 1204, erobret af Tyrkerne 1460). II 124,14.
 Trave *skal være* Trani.
 Trebbia, biflod til Po. II 261,19.
 Trecate [Trecas], by i hertugdømmet Milano. II 234,13 235,10.
 Trevisano [Tremissan], Dominicus (veneziansk diplomat). II 216,23.
 Trevisano [Travisan], Marcus (veneziansk provisor). II 242,20 256,22 275,9.
 Treviso [Trier], by i Venetien. II 210,34.
 Triague *skal være* Teano.
 Trident, bispen af (Ulrik af Lichtenstein). II 210,30.
 Trimulie *se* La Trémoille.
 Trino [Thurin], by i Montferrat. II 284,21 284,36.

Tripalda [Tripaude], markgreven af (Paul Orsini). II 199,8.
 Trivulcio [Trevul], Johan Jacob af (italiensk hærfører). I neapolitansk tjeneste II 163,25; slutter sig til de franske 232,15 254,9; født i Milano 232,18; vil have Franciscus Sforza d. y. til hertug i Milano 233,6 262,6; hans fane forvexles med markgreven af Mantua's 261,7; ikke stemt for fred 276,22 276,32; virker for et nyt tog 303,31; kongens øverste lieutenant i Italien 303,32 304,34; hans plan mod Milano 305,21; tvinges til at dele sin hær 305,1 306,1. Nævnes II 232,33 276,3.
 Tronchoy [Trontzon], by i Picardiet. I 217,31.
 Trondhjem [Trundhiemb], norsk bispestad. I 8,4.
 Tropea [Turpie], by i Calabrien. II 198,20 220,19.
 Troya, greven af (Anthon Coscia). II 199,10.
 Troyes, by i Champagne. I 158,6.
 Turcy *se* Torcy.
 Turin, by i Piémont (under Savoyen). II 90,24 162,34 266,10 266,28 267,3 268,37.
 Turneham *se* Tournehem.
 Turpie *se* Tropea.
 Turtona *se* Tortona.
 Tyrken *se* Muhammed II og Bajazet II.
 Tyrkerne. Besejrede af Johannes Huniades II 122,5; af Matthias Corvinus 123,8; truer Europa 131,29; på god fod med Neapel 161,13; planer om deres fordrivelse 167,30 201—202 212,26 213,12 217,16 286, *passim*; advares af Venezianerne 203,21; erhverver Scutari 202,29; deres kamp om Peloponnes 330,23. Nævnes II 38,2 158,18 192,25 216,14.
 Tyskerne. Synes ikke om hertug Carls optræden i Trier I

122,24; grove og urenlige 123,7 II 68,12; misundelige over Burgundernes overdådighed 123,10; deres store magt 209,34; understøtter Schweizerne med rytteri 284,3; frygtes af Communes II 224,9; kommer Ludvig Sforza til undsætning 235,6 269,7 269,11 282,10; landsknægte i Carl VIIIs tjeneste 297,27; svigter ham 297,35; ofte = Schweizerne I 273,26 275,13 275,16 282,3 282,8 283, *passim* 284,10 296,26 300,11 300,31 301,17 301,22 302, *passim* II 3,14 4,4 72,7 73,21 75,13 165,1 173,26 199,31 200,13 201,16 232,23 235,22 236, *passim* 237,30 238,30 239,6 247,24 247,25 249,23 255,35 261,16 263,16 269,1 270,28 274,12 297,24 306,9. Nævnes II 77,13 81,28 150,18 211,23 214,34 218,36.
 Tyskland [Thysland]. Dets storhed I 210,10; de indre modsætninger II 36,29 37,8; dets kurfyrster 133,12. Nævnes I 166,9 209,21 209,31 219,27 230,37 260,33 272,26 279,23 II 103,25 218,27.
 Unterwalden, schweizisk kanton. I 280,36 II 74,28.
 Ungarn [Vngeren], kongerige. II 122, *passim* 132,30.
 Urbino, Antonius af (uægte søn af efterfølgende). II 246,21 250,4 250,7.
 Urbino, hertugen af (Frederik af Montefeltro). II 80,13 246,22.
 Urfé [Durfe], herren af (fransk overstaldmester). I 114,12 131,34 142,3 185,15 186,18 213,30 II 160,8 172,7.
 Uri, schweizisk kanton. II 284,8 *marg*.
 Ursini *se* Orsini.
 Usie, Guillot d' [Diusie]. I 77,14.

- Vacquerie, Johan af (pensionarius af Arras, siden 1482 første præsident for Pariserparlamentet, † 1497). II 6,19 6,29.
- Valakiet (fyrstendømme nord for Nedre-Donau, del af nuværende Rumænien). II 122,3 123,11.
- Valementon *se* Valmontone.
- Valencia, by i Spanien. II 97,3 193,18.
- Valencia, kardinalen af (Cæsar Borgia, uægte søn af pave Alexander VI, † 1507). II 196,9 196,23 201,37.
- Valentina Visconti, datter af Johan-Galeazzo af Visconti, g. m. hertug Ludvig af Orléans. II 327,28 328,5.
- Wales [Galles]. II 55,10.
- Wales [Galles], Arthur prins af (søn af Henrik VII, † 1502). II 312,19.
- Wales [Galles], Edvard prins af („den sorte prins“, søn af Edvard III af England, † 1376). II 49,3.
- Wales [Galles], Edvard prins af (søn af Henrik VI, † 1471). I 166, *passim* 180,20 181,2 II 52,15.
- Vallée [Vellø], Villom af. I 196,14.
- Wallis [Valles], landskab i Schweiz. II 135,15.
- Valmontone [Valementon], by i Kirkestaten. II 196,28.
- Valois, fransk kongehus (1328—1498). II 326,27.
- Valona [Apollonia], by i Albanien. II 202,4 202,26.
- Valori, Franciscus. II 323,28.
- Vannes *skal være* Landes.
- Warwick [Berwick], engelsk adelsslægt. I 58,22.
- Warwick [Berwick], greven af (Richard Nevill, „kongemageren“, død 1471). Fører Edvard (IV) til Calais i 1459 I 58,17; holder med York 58,20 162,30; grunden dertil II 120,18; fordriver Edvard IV (1470) I 122,37 163,3; rig og mægtig 162,34; hans forhold til hertug Carl og Ludvig XI 163,5; fanger Edvard IV (1469) 163,9 163,14; besejres af denne 163,22; flygter til Frankrig 163,26; kan ikke komme ind i Calais 163,34 164,3; kaprer burgundiske skibe 164,31; vel modtaget af Ludvig XI 165,29 166,20 235,4; hans tilhængere hjemme 166,14; giver sin datter til Henrik VI's søn 166,23 167,36 II 52,15; vil gøre ham til konge I 168,1 II 52,17; har ødelagt Lancaster I 166,28; hans mænd i Calais 167,6; modarbejdes fra England 167,29; en kvinde volder hans fald 168,13; sejler til England 168,31; har fremgang i England 169,8 169,19 171,30 248,18; spotter hertug Carl 171,32 173,9; drager til London 173,10; henter Henrik VI af fængslet 173,19; vil sende tropper til Calais mod Burgund 176,25; søger forgæves til London før Edvard 178,19; svigtes af Clarence 179,8; hans adfærd under slagene 179,19; falder i slaget ved Barnet 179,26 II 52,18; frygter hertugen af Somerset og Margrethe af Anjou I 180,28; holder kongerne i frygt for sig 206,14; hans ustadige holdning II 52,10; beherskede Edvard IV i hans ungdom 120,10; hans brud med ham 121,24. Nævnes I 58,15 (jfr. noten).
- Vaucler, herren af *skal være* Wenlok, John.
- Vaud *eller* Waadt [Vaux], landskab under Savoyen nord for Genfersøen. I 272,8.
- Vaudemont, grevskab forenet med Lothringen siden 1473. I 282,27 289,10.
- Vegesium *se* Vigevano.
- Velletri [Belistre], by i Kirkestaten. II 196,23.
- Vellø, *skal være* Vallée.
- Velske bjerge *se* Appeninerne.
- Vendôme, greven af (Franciscus af Bourbon). II 274,7.
- Venedig [Fenedig], italiensk by-republik. Dens doge og råd I 14,26 II 170,22 206,22; deltagere i ligaen mod Carl VIII II 130,21; Commynes sendes derhen 168,19; hans første ophold i byen 179,18 179,22 182,28 183,11 192,24 209—213; Peder af Medici's modtagelse 180,14; havnens beliggenhed 203,6; dens udseende og indre forhold 204—208; underholder fremmede magters gesandter 204,20 208,2 210,32 219,17; fejrer ligaen mod Carl VIII 218—219; Stratioternes ankomst 237,26; Commynes' andet ophold 285—287. Nævnes II 36,6 36,15 146,12 159,7 170,20 202,10 202,34 242,14 245,16 255,5 275,22 275,31 278,22 296,31 300,31 308,37 309,2 210,26.
- Venedig, hertugen (o: dogen) af *se* Augustin Barbarigo.
- Venedigske vig *eller* hav *se* Adriaterhavet.
- Venezianerne [Fenediger]. Deres råd til prinsen af Salerno II 146,18; tager Robert af San-Severino i tjeneste 148,36; erobrer Polesina 151,31 276,25 301,30; i forbund med Ludvig Sforza 151,27 152,7; vil ikke hjælpe Carl VIII 158,14 159,29; deres kloge regimente 158,23; hader Aragonierne i Neapel 158,30; skadede af Tyrkerne 158,35; deres beskyldninger mod Alphons af Aragonien 159,1; har erhvervet Cypren med urette 159,17; tror ikke at Carl VIII kommer til Italien 166,27; erhverver Padua (1405) 176,26; får meddelelse

om Peder af Medici's fordri-
velse 179,31; deres strid med
Cosimo af Medici 180,29; un-
derrettes af deres gesandter
om begivenhedernes forløb
183,11 186,7; er ikke de fran-
ske venligsindede 187,27; må
afstå Scutari og Croja 202,29;
deres forræderi mod den krist-
ne sag 203, *passim*; deres me-
genkirketjeneste 206,16 286,7;
ophober ingen skat 207,28; er
vedvarende i krig med Frank-
rig 208,9; holder stæder i Apu-
lien besat 208,11 212,32 217,26
286,21 288,20 296,17; sam-
menlignes med de gamle Ro-
mere 208, *passim* 214,22; de-
res modtagelse af tidligere
franske gesandter 209,16; de-
res forhandlinger med Commi-
nes 209,19 212—213 214,28;
modtager gesandter fra Frank-
rigs modstandere 210—211;
langsomme til beslutninger
210,20 211,30; var i forbund
med Ludvig XI 212,17; med-
deler Communes Neapels ind-
tagelse 214,8 214,15; deres
sorg derover 214,19; kundgør
ligaen mod Carl VIII 216,8
218,19; hjemkalder deres ge-
sandter hos kongen 216,20;
sender tropper til Rom 223,6;
deres krigskommissærer (pro-
visorer) 208,21 223,27 237,17
239,25 242,13 243,13 245,12
246,30 247,11 256,22 275,8
275,29 276,7 278,21; samler
en hær 226,4 228,31; betrag-
ter Novaras indtagelse som
krigsgrund 228,28; bruger kri-
gere fra deres græske stæder
(Stratioter) 237, *passim*; deres
fejde med sultan Muhammed
237,33; markgreven af Mantua
deres oberst 238,11 256,18
273,31 280,9 296,10 302,1
331,17; deres hærs størrelse
240,13; de betragter angreb på
Milano som krigsgrund 223,30

242,24; vil ikke vove alt ved
Fornovo 246,26; truede efter
slaget ved Fornovo 255,3; ryk-
ker mod Novara 263,26 266,33;
ønsker forhandling med Com-
mines 266,35; deltager ikke i
Vercelli-freden 283, *passim*;
Commines forhandler med dem
285—287; beder til gud om
gode råd 286,4; erklærer sig
villige til Tyrkertog 286,35;
deres flåde ved Neapel 287,34;
køber Librefatto 295,19; plejer
ikke at slippe, hvad de har fået
i hænderne 296,25; kræver
told paa Adriaterhavet 296,32;
sender tropper til Genua 305,18
306,14; venskabet med paven
køllet 318,28; ligeledes med
Milano 318,32; deres udestå-
ende med kejseren 318,35; har
Pisa 322,27; deres kamp om
Peloponnes 330,23. Nævnes II
145,33 155,14 167,26 223,5
239,21 290,6 302,34.
Wenlok [Vauclet], John (høveds-
vedsmand for Calais, falden
ved Tewkesbury 1471). Vil
ikke lade Warwick komme ind
i Calais I 163,32 163,37; be-
lønnes af Edvard IV 164,14;
ligeledes af hertug Carl 164,20;
giver hemmelig Warwick råd
165,8; hans dobbeltspil 167,3
167,16; selv bedraget 167,28;
modtager Warwicks folk 173,27;
Commines begærer lejde af
ham 174,23 175,1; bærer War-
wick's mærke 175,18.
Wenzel [Vanceslaus], tysk kejser
1378—1400. II 327,19.
Vercelli [Versel], by i hertug-
dømmet Milano. II 269,15
273,36 280,27 280,34 281,5
287,15 288,1 288,11 289,34.
Verdun-sur-Doubs, by i hertug-
dømmet Burgund. II 76,23
77, *passim* 135,5.
Verdun, bisp af (Villom af Ha-
rancourt). I 147,7 II 111,22.
Vere [Fær], by i Zeeland. I 177,35.

Vere [Fere], herren af. II 19,8.
Vergy [Vergier], herren af. II
22,13 22,37 23,5 112,6.
Vermandois, gammelt grevskab
omkring Saint-Quentin og Pé-
ronne. I 189,2 201,27.
Vermandois, grev Héribert II af.
II 119,9.
Verona, by i Venetien. II 204,26.
Vertus, grev Philip af (søn af
hertug Ludvig af Orléans). II
327,32 328,1.
Vervins, by øst for Saint-Quen-
tin. I 257,13 258,17 259,11.
Vesc [Vests], Steffen af (séné-
chal af Beaucaire, Carl VIII's
rådgiver). Sendes af Ludvig
XI til dauphinen II 106,21;
hans ansvar for toget til Neapel
141,25 142,17 145,6 158,12
161,4 161,34 162,5; hans em-
beder 141,31; deltager i for-
handlinger om Provence 143,26;
forhandler med prinsen af Sa-
lerno 146,32; vindes af Ludvig
Sforza for planen om et Ita-
lienstog 153,20; får penge af
denne 154,29; forhandler med
Florentinerne 165,5; har for-
bindelse med Medici'ernes fjen-
der 166,36; kommer i uven-
skab med Briçonnet 168,8;
drager ind i Neapel 197,31;
beskyldes for bestikkelser
201,2; hans forlener i Nea-
pel 221,4; forlader Neapel
267,29. Nævnes II 179,25.
Vesignave *se* Bisignano.
Westminster slot [Vuesmontier]
ved London. I 173,23.
Viane [Vien], fyrstinden af (Ma-
deleine af Frankrig, datter af
Carl VII, g. m. Gaston af Viane,
† 1486). II 122,22.
Vicegreffuer *se* Visconti.
Vicenza [Vincenne], by i Vene-
tien. II 204,27.
Wien. II 123,14.
Vienne, by i Dauphiné. II 141,18
160,9 183,32 191,37.

- Vienne, bispfen af *se* Cattho, Angelo.
- Vigevano [Vegesium], by ved Ticino i hertugdømmet Milano. II 233—234 287,7.
- Vignolles (Estevenot af Talaurasse, kaldet). I 195,15.
- Wildt [Vilde, Vilette], Villom eller Johan (prévôt af Liège). I 118,7 129,30 130,21.
- Ville joyøse *se* Belgiojoso.
- Villiers [Willers], herren af (Alain Goyon, overstaldmester, † 1490). I 234, *passim* 243,7.
- Villiers-le-Bel, by ved Paris. I 83,28.
- Vincenne *se* Vicenza.
- Vincennes [Bois de Vincennes], slot ved Paris. I 38,13 60,11 82,29 82,32 83,6.
- Visconti, fyrster af Milano [vicegreffuer af Meyland]. II 36,12 157,23 327,7 327,16.
- Visconti, Franciscus Bernhardin (milanesisk diplomat). II 211,2 277,19.
- Visconti, Galeazzo [Galeacius vice greffue], (milanesisk diplomat). II 153,35 155,5.
- Visen [Visin], Carl af. I 119,26.
- Vitelli, italiensk slægt. II 318,18.
- Vitelli, Camillus. II 254,12 254,16 296,6.
- Viterbo, by i Kirkestaten. II 182,24 182,30 183,2 183,9 185,29 186,10 186,22 187,30 195,32 213,23 214,7.
- Vitry [Victry], bailli'en af (Claudius af Lenoncourt). II 221,23.
- Vobriszet, Johan *skal være* Boschuse.
- Vogeserne, bjergkæde. II 134,34.
- Voghera [Guyere], by i hertugdømmet Milano. II 262,17.
- Vuesmontier *se* Westminster.
- Xaintes *se* Saintes.
- Yonne [Jona], biflod til Seine. I 62,16 II 135,21.
- York [Diorth, Dorck, Dyort, Yort], engelsk kongeslægt. I 38,17 52,18 58,12 58,20 93,14 161, *passim* II 51,36 120, *passim*.
- York [Jorck], hertugen af (Richard, Edvard IVs fader). I 58,12 II 51,37.
- York [Yort], hertugen af (Richard, søn af Edvard IV). II 53, *passim*.
- York [Jorck], ærkebispfen af (Georg Nevill, broder til greven af Warwick). I 169,4.
- Ypern [Ipren], by i Flandern. II 34,32.
- Zacynthos, ø ved Grækenland. II 330,29.
- Zeeland [Seland], grevskab. I 177,35 225,27 266,19 II 19,8.
- Zizimus eller Djem, tyrkisk tronprætendent, søn af Muhammed II. II 104,16 196,4 201,35 203,2 329, *passim*.
- Zürich, schweizisk kanton. I 280,31 II 37,2 74,25 284,6 *marg*.
- Ægypten, kongen af (Melec-el-Aschraf, sultan 1468—1496). II 329,25.
- Øfrøs *se* Evreux.
- Østerlignerne (Hansestæderne). I 171, *passim* 172,23 177,37 II 37,6.
- Østrig, fyrstehus (Habsburgerne). II 36,29 36,31 37,2 37,4 72,13 318,36.
- Østrig, hertugen af *se* Sigismund, Maximilian og Philip.
- Østrig, ærkehertugdømme. II 123,13.

ORDBOG

A.

aa, en. (aa 99,3. best. -en 169 m. pl. -er II 135,26) flod; se bæk.

aaben, adj. (oben 13,29. 139,26. II 85,15. ntr. -id off. 72,1. 103,20. II 53,25. 101,29. pl. obne 25,12. 217,7 osv.) ikke lukket 25,12. 72,1 || ubefæstet 139,26. II 85,15 || ikke skjult, aabenlys. ~ fejde 13,29 || i ~t parlament, fr. en plein parlement II 53,25. 101,29.

aabenbar, adj. (obenbar [7,7]. -e 93,5-6. II 7 m. 131,4. — adv. obenbare 59,33. 182,8) tydelig, klar [7,7] || aabenlys 59,33. 182,8. ~ fejde 93,5-6.

aabenbare, v. (obenbare 20,8-9. 240,24. 288,25. præs. -er 87,36. 167 m. part. præst. -id off. 29,22. 260,21. II 22,24. 225,33 osv.) gøre bekendt med, aabenbare 29,22. 87,36. 288,25 osv. || røbe 20,8-9. II 22,24.

aabenbaring, sb. (offuenbaring II 323,32)

aabenbarlig, adj. (obenbarlig 286,20. ntr. -t II 29,23-24. pl. -e 67,14. — adv. -e 280,18. -en 13,21. 125,36. II 156,6) aabenlys 67,14. 125,36. II 29,23-24 osv. ~ fejde 286,20.

aabenmundet, adj. (offuen mundett II 202,36)

aadig, adj. (aadig II 124,31 + m. komp. -ere II 189,6) graadig.

aadighed, sb. (aadighed II 125,1) graadighed; jf. dette.

aag, et. (ogh 66,8) forbindingsbjælke til en baadebro, fr. couplet. — jf. trældomsaag.

aahør, sb. (aahøre II 143,16. 312,12. ahøre 94,11. 190,19-20. II 10,11. 102,1 (jf. var.)) paa-hør. i hans ~ 94,11. 190,19-20 osv. sin søster til ~, i sin søsters paa-hør, nærværelse II 143,16. 250,27.

aahørelse, sb. (ahørelse 27,3) paa-hør. i sin faders ~.

aand, en. (aand II 321,4) livsaande. give sin ~ op II 321,4. — jf. helligaand.

aande, sb. (aande 39,32 osv.) den ind-aandede luft. faa til ~, trække vejret 39,32, hente ~, d. s. 40,14. || tilskyndelse. komme af kongens ~, stamme fra, være inspireret af kongen II 13,3.

aar, et. (aar off. 15,31. 25,9. 62,20. 281,11. gen. -s 158,12 osv. best. -it off. 76,15. 93,35. 270,12. gen. aarsens 187,30. 238,13. pl. aar off. 107,1. 216,35. gen. -s II 143,4. osv.) (silde) paa aaret 270,12. II 162,3 || paa et (to osv.) ~s tid, paa et (to osv.) aar 79,29. II 143,4. 316,30 osv. || om ~et II 44,19 || ~ 1526 olgn. 15,31. II 71,27 osv. i begyndelsen ~ 1482, i begyndelsen af aaret 1482 II 156,29 || saa tid ~s, paa den tid af aaret II 261,23. aarligen ~s, hvert aar II 117,12. 207,23. 212,35 || ~et derefter II 283,9 || være et ~ skyldig, skyldte løn for et aar II 297,4 + 8. — jf. barn-domsaar.

aare, en. (aare II 290,3) se ro.

aarend, sb. (arendt II 250,31) angreb.

aaring, sb. (pl. aaringer 106,18. II 333,33)

aarle, adv. (aarle II 3,29. 115,21)

aarlig, adj. (aarlig 26,30. -e 110,36. 277,2. best. -e 11,29. — adv. -en 79,28. 163,2. 208,23 osv. (se aar))

aarmed, sb. (pl. aar mod II 46,1) aar. om to ~, om to aar.

aarsag, sb. (aarsag 28 m. aarsage off. 22,14. 100,8. 188,24. 200,28. II 217,37 osv. aar-Baage 225,17. orfaage 110,20. gen. -es II 37,11. best. -en 29,12. pl. -er 183,11. 230,23. osv. gen. -ers 159,31. orfager (skyld) 231,34-35) aarsag 22,14. 48,33. 188,24 osv. || anledning, lejlighed 13,7. 101,5. II 129,4 osv. tage til ~, bruge som paaskud II 24,12 || undskyldning 27,14. 230,23 || paa sin rette ~, selvforskyldt 10,13.

aarsage, v. (præt. orfagede 287,16. part. -id II 226,22) undskyldte. — jf. foraarsage.

aarspenning, *sb.* (*pl.* aarspending II 92,27) aarpenge.

aarstal, *sb.* (*best.* aarstallid 161,12)

aarstid, *en.* (*best.* aars tiden 215,33. 223,29)

aas, *en.* (*aas* II 261,1) bjærgryg.

aasyn, *sb.* (*aasyn* 90,25. II 29,10. 315,1) paasyn. i ens ~.

aatal, *sb.* (*attal* 124,1. *atal* II 308,12) bagtale.

aavising, *sb.* (*aavising* II 201,13) anvisning, meddelelse.

abbed, *en.* (*best.* abeden 185,18)

ackere, *et*, *se* anker.

ad, *konj.*, *se* at.

ad, *præp.* og *adv.* (*ad* off. 32,10. 35,8. 37,26. 43,22. 50,18. 103,35. II 15,33 osv.) *ad*, *langs ad* 37,26. 50,18. 136,16. II 78,30. 113,14. 192,14. 238,29. 305,28 osv. *op* ~, *se* *op*. *ned* ~, *se* *ned*. *op* og *ned* ~ *byen*, *rundt i byen* II 192,14 || *til*, *mod* 32,10. 35,8. 43,22. 73,16. 83,17. 107,3. II 162,33 osv. *hen* ~ 44 m. *kalde* ~ 227,28. 249,23 osv. *staa* *hu* ~, *se* *hu*. *vare* ~ 72,14. II 170,21. *tage* *mist* ~, *se* *mist* || *ked* ~ 51,18. 219,24. *kær* ~ 250,14 || *hørende til*. *fader*, *moder* ~ 58,13. II 102,11 + 13 osv. || *om tiden*. ~ *ende*, *forbi* 76,15. 124,8. II 157,1. 219,1 osv. ~ *en gang*, *paa en gang* 213,20. 256,15. II 246,26. ~ *gangen* 66,19. ~ *denne gang* (*sinde*), *for denne gang* II 12,23. 15,33. 166,30 osv. ~ *tre ryk*, *i tre tempi* 39,17. 143,15. *anden dagen* ~ *morgen* 103,35. (*jf. var.*) II 242,32. 243,35 || *adv.* *derved*. *mere* *blev ikke* ~ *gjort* II 228,8. 234,12. 254,22. *nyde* ~, *se* *nyde*.

adbaaren, *part. adj.* (*ntr.* adborid(i) 52,15. 53,13. II 175,32 osv. (*jf. var. til* 186,23)) *saa* ~, *paa denne maade* 52,15. 67,31. 182,3 osv. *anderledes* ~, *paa anden maade* 53,13.

adel, *en.* (*adel* off. 76,6. 156,32. II 136,10. 304,15. *best.* -en 61,9) *adelig herkomst* 76,6. 156,32. II 304,15 osv. || *adelskab* 11,4 || *folk af adelig herkomst* 61,9. 114,1. II 136,5.

adel(s)folk, *sb.* (*pl.* addel folck II 304 m. adelBfolck II 333,22)

adelskvinde, *en.* (*adelsquinde* II 122,20)

adel(s)mand, *en.* (*adelsmand* 25,21-22. 76,11. II 19,6. *pl.* adelBmend 85,12. 173 m. adelmend 135,20)

adelsperson, *sb.* (*adels person* II 200,28-29)

adelvildt, *sb.* (*adelvilt* II 115,20) storvildt.

adfore, -**føre**, *sb.* (*atfføre* 242,22. *gen.* adforis 25,33) adfærd.

adit, *sb.* *pl.* (*aditz* II 97,9) sjakal, *fr.* *aditz*.

adkomme, *sb.* (*adkomme* II 36,2) adkomst.

adlyde, *v.* (*atlyde* 107,11. II 89,15 osv. *præt.* adtlydde 72,30)

adlyste, *v.* (*præt.* adlyftede II 102,6) vække lyst, behage.

admiral, *en.* (*admiral*(I) 36,20. 165,32. II 59,31. 160,15. *best.* -en 218,2. *gen.* amiralens II 136,19)

adskille, *v.* (*adtkille* 64,1. *atfkillie* 107,15. *atfkillige* II 92,24-25. *præs.* atfkyl 193,27. *pl.* atfkillige II 159 m. *præt.* adtkilde 20,14. *part.* adfkild 86,13 + m. 151,3. *pl.* -e 78,16) *adskille* 193,27. II 159 m. || *opløse*, *hæve* (*forsamling*) 20,14. 64,1. 107,15 || *splitte* 86,13 || *hjemsende* (*krigsfolk*) 151,3. II 92,24-25.

adskillig, *adj.* (*adfkillig* 188,28. II 21,6. 192,23. *pl.* -e 51,14. 124,3. 244,34 osv. — *adv.* -en 188,24) *forskellig*; *adv.* *paa forskellig maade*.

adskillighed, *sb.* (*gen.* adfkilligheds II 69,5) *forskellighed*.

adsprede, *v.* (*præs.* *pass.* adspredis 168 m. *part.* *præt.* adspridt 289,8. *attfprett* 104,29. *pl.* adspridde 63,13. 91,35. 98,29) *adsplitte*.

adspørge, *v.* (*atfpørge* 116,32 (*jf. var.*)). *præt.* adspurde 222,31) *spørge om* 222,31 || *spørge sig for*, *spørge folk ad* 116,32. — *jf.* uadspurgt.

adstadig, *adj.* (*aftadig* II 274,9. *komp.* -erre II 19,6. — *adv.* a(d)ftadeligen 242,30. 287,3-4) *klog*.

adstadighed, *sb.* (*aftadighed* II 19 m) *klogskab*.

advare, *v.* (*adware* 119,35. II 98,2. 203,21. *præt.* -ede 156,6. *part.* -id off. 30,7. 150,35. II 16,2. *aduard* 168,33. *pl.* adwarede 21,15. 54,17. II 30,5 osv.) *underrette* 54,17. 119,35. 168,33. II 203,21 osv. || *underrette paa forhaand* II 98,2 || *advare* 21,15. II 16,2. 30,5 || *forudsige* 30,7.

advarelse, *sb.* (*adwarelse* II 63,12) *advarsel*.

advarsel, *et.* (*aduarBel* 156,12)

advocat, *sb.* (*advocat* II 134,13. 333,2. *pl.* *gen.* -ers II 84,15)

af, *præp.* og *adv.* (**aff** 10,9. 27,33. 34,13 osv. **auff** 49 m.) *fra* 34,27. 51,9. 151,22. 279,23. II 113,22. 135,31. 206,37 osv. *drage* ~ Paris *fra kongen* II 158,9. *begynde* ~, *begynde med* 248,29. *blive* ~ *venner uvenner* 88,20. *afsked* ~ 27,33. 142,19. 298,20 (*jf. var.*), osv. *orlov* ~ 250 m. *bod* ~, *helbredelse for* 288,11. *vinde sejr* ~, *sejre over* II 122,5. 123,8. 331,11. *have noget* ~ *en* 34,15. *tage tjeneste* ~ *en* 10,14. *sætte* ~ *et embede* 49,5. II 53,33. *være* ~ *landet*, *ude af*, *borte fra* 84,23. II 175,14. *ledig* ~ *en tjeneste*, *fri for* II 20,23 || *om tiden*. ~ *gammel tid* II 176,28. ~ *arilds tid*, *se arild*. ~ *alders*, *se alder* || *om oprindelse* 153,26. *være* ~, *hidrøre fra* II 36,25. 15 *høre hjemme i* 32,29. 34,14 osv. *hertug C.* ~ Burg. 10,14. 13,25 osv. *en datter* ~ Portugal, *en portugisisk prinsesse* 161,26. *en borger* ~ M. 276,19. *en* ~ Bourbon, *person af slægten B.* II 65,7. I 295,14. *de* ~ Gent, *indbyggerne i G.* 16,2 osv. *denne* ~ Vendosme, *greven af V.* II 274,7. *han* ~, *se han*. *bemeldte* ~ Ascania II 194,23. 308,3 || *af*. *om mængde* 29,34. 34,3. 37,18. 40,18. 42,20 osv. *de bedste* ~ *landet* II 151,12. *forsamle* ~ *sit folk*, *samle en del af sine folk* 29,21. 174,21. 197,28. 217 m. II 58,16. 96,20. 175,29 osv. *være* ~, *høre med til* 38,11. 161,18. II 143,12 || *bestaaende af* 266,22. *lavet af* II 93,27. 207,27. *et landskab* ~ *skarpe bjerge* 143,7. II 298,19 || ~ *god art* 30,4. ~ *den slags* 39,4. 166,9. II 28,15. 332,37. ~ *lige alder* 30,32. *Henr. d. V* ~ *det navn* 30,29, *se navn* || *om den handlende person* 26,19. 29,2. 238 m. 239 m., osv.; *se ske*. ~ *sig selv* II 261,30. 303,18 || *om tilbehør*. *bredden* ~ *grøften olgn.* 42,34. 133,18. 134,26. 136,12. 169,33. 286,34. 299,13. II 149,29. 169,6. 314,5 + 32 osv. || *det hus* ~ Burg., *huset B.* 176,17. 164,25 osv. || *i henseende til* 306,2. II 91,30. *fin* ~ *mod* 11,12. *mægtig* ~ *folk* 160,24. *overflødig* ~ *rigdom* 305,10. *vis* ~ *ben*, *sikker paa benene* II 235,35 || *angaaende*, *om*. *sige* ~ 17,11. 18,23. 135,32 osv. (*faa at*) *vide* ~ 18,25. 35,6. 37,5 osv. *bud* ~ 74,2. 212,25. 221,24. *eksempel* ~ 180 m.; *se ord* || *paa grund af* 33,1. 47,28. 52,26. II 7,29. 276,24. 294 m. 316,15. 331,12. *ked* ~ 38,12. *syg* ~ II 168,21 || *formedelst*. ~ *en slump*, *ved et træf* 91,1. 252,18. *to* ~ *en lud*, *vaske med* 28,2. *alt det hestene kunde gaa* ~ *bovene* 131,23 || *i st. f. ad*. *op* ~ Rhinen

214,15. *tage vej* ~ II 249,33. *kalde* ~ 129,28-29. *kær* ~ 214,2. ~ *rette*, *med rette* 242,11. II 122,8 || *adv.* ~ *og til*, *frem og tilbage* 91,13. 148,1. *to maaneder* ~ *eller til*, *mere eller mindre* II 296,4 || *deraf*, *derfra* 131 m. II 96,7 || *blev fanget hertug C.* ~ 16,22. 98,2. 138,14-15. II 39,6; *se gaa*, *drage*, *traade*. — *jf. der-*, *her-*, *hvor-*, *udaf*.

afbetale, *v.* (**affbetale** II 224,24. *part. præf.* -id II 41,33-34. *pl. affbetalde* II 186,20) *udbetale løn til*.

afbryde, *v.* (*part. præf. afbrut* 143,19)

afbræk, *et.* (**affbreck** 113,31. 197,19. 235 m.)

afbrænde, *v.* (**afbrænde** II 12,15. 35,3. *part. afbrænde* II 17,22. *part. afbrænt* 223,18. *pl. afbrænde* 84,26)

afdrage, *v.* (*part. præf. afdragen* II 181,8 + 13. 200,13. 284,20. *pl. afdragene* 35,33) *drage bort*.

afdrive, *v.* (*præs. pass. afdriftuis* II 266 m. *part. præf. afdriftuen* 97,35. 98,1. 168,29) *fordrive*.

afds, *v.* (*part. præf. afdødt* II 76,35. *best. -de* II 170,23-24)

affald, *et.* (**affald(t)** II 230,30. 297,37) *frafald*.

affalde, *v.* (**affalde** II 64,13. 221,22. *part. affalt* 186,34. *part. affalden* II 6,25-26) *gøre frafald* II 64,13 || *give tabt* II 221,22 || *de* 186,34. II 6,25-26.

affaldig, *adj.* (*pl. affaldige* II 268,15. 332,4) *frafalden*.

affekt, *sb.* (*pl. affecter* 20,34. 95,16. II 42,28)

affril, *sb.*, *se april*.

affund, *sb.*, *se avind*.

affærdige, *v.* (**affærdige** II 145,10. 300,1. *part. -ede* 277,13. II 266,11. **affærdige** 103,4. II 9,6. *part. -ed(t)* 52,5-6. 240,37. II 204,17) *afsende*.

afføre, *v.* (*part. præf. pl. afførde* II 164,31) *klæde af*.

afgaa, *v.* (*præs. affgaar* II 133,9. *part. pl. affginge* II 132,1. *part. affgangen* 50,8. -gongen II 44,25. *pl. affgangne* 16,35. -gongne 306,6) *gaa bort*, *dø*. ~ *med døden* II 132,1.

afgang, *sb.* (**affgang** 13,31. 18,35. 266,31 osv. **affgong** II 43,34. 101,17) *bortgang*, *død*. *dødelig* ~ 13,31. 17,13.

afgive, *v.* (*part. præf. pl. affgiffne* II 27,34) *eftergive*.

afguderl, *et.* (**affguderl** 244 m.)

afgøre, *v.* (*part. præst. afgjort* 34,24. 100,8. II 236,13 *osv.*) faa ~, *blive færdig* 34,24. 100,8. 265,14. II 302,37. have ~, *være færdig* 157,27-28. II 21,22-23. 236,13. 324,25.

afhold, *sb.* (*afhold* II 193,15) *afholden-*
hed.

afholde, *v.* (*afholde* 116,31. *præs. pl. afholle* 199,5. *præt. pl. afhulle* 303,15. II 316,11-12. *part. præst. afholden* 35,31. -*hold* 34,8. -*holden* II 25,32. 161,16. *pl. afholne* 39,5. -*holdne* 78 m. 116,21) *sætte pris paa; agte*.

afhugge, *v.* (*afhugge* 65,28. II 24,13. *præs. pass. -is* II 32 m. *part. præst. -it* [9,8]. *pl. afhugne* II 32,20) *hugge af* [9,8]. 65,28 || *halshugge* II 24,13. 32,20 + m.

afhænde, *v.* (*afhænde* 57,27. 265,13. II 39,17. *præs. -er* II 73 m. *præt. -ede* II 49,24. *part. -it* II 178,12) *afhænde, give slip paa* 57,27 *osv.* || *skille af med* II 178,12.

afkaste, *v.* (*afkaste* II 128,23. *part. præst. pl. afkaste* II 252,5)

afklæde, *v.* (*afklæde* 303,10)

afkomme, *sb.* (*afkomme* II 119,10. 141,26) *afkom, efterkommere* II 119,10 || *herkomst* II 141,26.

afkvitte, *v.* (*afkvitte* II 283,19) *fritage for at betale*.

afslad, *et.* (*afslad* 279,27)

afslade, *v.* (*afslade* II 49,23. *præt. afloed* 181,22-23. *part. afslat* II 292,1) *ophøre* 181,22-23. II 292,1 || *afstaa, give fra sig* II 49,23.

afsladelse, *sb.* (*afsladelse* 160,12. 295,36. II 41,24 *osv.*) *uden ~, uden ophør*.

afslive, *v.* (*afslive* 58,29. 95,2. 106,13 *osv. inf. pass. -is* 292,34. II 32,4. *præs. pl. -er* 265 m. *pass. -is* 106 m. II 189 m. *præt. -ede* 90,10. *part. -it* 115,9. 271,13. *pl. -ede* 100,35. II 23,22-23)

afslægge, *v.* (*afslægge* II 89,25. *præt. afslagde* 84,11. *part. afslagd* II 134,19. 162,15) *bortfjerne* 84,11 || *opgive* II 162,15 || *afskaffe, ophæve* II 89,25. 134,19.

afløbe, *v.* (*part. præst. pl. afløfine* II 289,19) *afsejle*.

afløse, *v.* (*afløse* 66 m. 249,11. *part. præst. -t* II 89,21) *give absolution*.

afløsning, *sb.* (*afløsning* II 218,32) *absolution*.

afraade, *v.* (*part. præst. afrod* II 233,28. *afraadt* II 303,18) *fraraade*.

afrette, *v.* (*afrette* 225,10 + m.) *dressere, uddanne*.

afrive, *v.* (*part. præst. af ruffen* 43,2. *pl. afrefine* II 265,16)

afsidde, *v.* (*part. præst. pl. afside* 37,8. 38,20) *sidde af hesten*.

afsigte, *v.* (*præs. pl. af Biger* II 134,8. *part. præst. affagt* II 126,3. 322,10) *afsigte (dom)*. hvad de ~er, *deres domme* II 134,8.

afsindes, *v.* (*præs. affindis* II 294 m.) *blive afsindig? jf. var*.

afsindig, *adj.* (*affindig* 38,14. II 294,8. *pl. -e* II 73,13)

afsindighed, *sb.* (*affindighed* 215 m. II 73 m.)

afsked, *sb.* (*affke(e)d* (en) 27,33. 37,10. 240,21-22. 286,13 *osv.* (et) 110,26. II 144,32. *pl. affked* II 130,24) *afsked* 27,33. 84,8. 240,21-22. *tage ~* 84,8. *tage sin ~ af* II 155,6. 272,36. *give en sin ~, affærdige* 286,13. II 219,8. faa sin ~, *blive affærdiget* 110,26 || *afrejse* 176 m. || *bestemmelse, aftale* 37,10. 237,21. II 130,24. 275,21.

afslaa, *v.* (*afflaa* 61,35. *affla* 157,34. II 258,34 *osv. præs. pass. afflas* II 303 m. *præt. afflog* 26,33. II 228,23. *part. afflagen* 189,14. II 237,15. *ntr. -id* 98,7-8. 125,28 *osv. pl. afflagne var. app.* 24,28) *afslaa, nægte at tage imod* II 228,23. 286 m. *nægte at gaa ind paa* 61,35. II 256,13 *osv. nægte at yde, fratage* 26,33 || *slaa (paa flugt), besejre* 98,7-8. 118,5. 137,1 *osv.* || *fælde* II 237,15. 298,27. || *forhindre, forpurre* 125,28. 157,34. 289,8. II 62,22. 258,34 *osv.*

afspændig, *adj.* (*affspændig* 110,21-22. 185,22. *pl. -e* 148,4) *frafalden*.

afstaa, *v.* (*affstaa(e)* 15,33. 110,14. 126,30 *osv. præs. afftaar* 278 m.) *opgive, afstaa fra* 15,33. 193,2. 270,28. 278,8 *osv.* || *uden obj. lade være* 287,17.

afsted, *adv.* (*affsted off.* 45,32. 87,12. 265,25 *osv.*) *bort. vælte ~, vælte bort, til siden* 45,32. *fare ~ med, behandle* 271,20, *jf. fare. tage ~, se tage* || *komme ~, opdrive, se komme*.

afstedkomme, *v.* (*affsted komme off.* 131,25. 166,19. 225,29. 298,6. II 75,4. 160,35 *osv. part. præst. -et* 44,18) *skaffe til veje, opdrive, overkomme*.

afstille, *v.* (*part. præst. affstilled* II 129,35) *stanse, bringe til ophør*.

afstyre, *v.* (**afstyre** 186,30. 274,31. II 127,15. *part. præf. -et* II 150,28) *forhindre*.

afstætte, *v.* (**afstætte** II 34,19. 194,6 (*jf. var.*). *præs. -er* II 50,35. *part. præf. afstætt* II 101,33. 186,16)

afstakke, *v.* (*part. afstakke* II 96,20 *osv. part. -id off.* 35,26. 69,20. 82,25. II 105,26-27. *pl. -ede* II 94,10)

afsten, *en.* (**afsten** 49,25 *osv. best. -en* 71,27 *osv.*) *om* ~ II 114,35. *om* ~ *en* 42,13. II 201,29. — *jf. paaskeaften*.

afstenleg, *en.* (**afstenleg** II 219,2) *afsten- underholdning*.

afstenstid, *sb.* (**afstens tid** II 216,8) *om* ~, *ved afstenstid*.

afstog, *et.* (**afstog** 181,20. *best. -et off.* 239,25. II 215,8. 238,7-8. 263,7) *bortgang, til- bagegang*.

afstysse, *v.* (*part. præf. afstøffid* 251,3) *forhindre*.

afvende, *v.* (**afvende** 181,33. 239,21. *præs. -er* 236 m. *part. afvende* 49,34. 152,15)

afvexle, *v.* (*præs. pl. afvæxle* II 252,30) *lade afløse*.

afvide, *v.* (*præs. pl. afvæde* 261,5) *have kendskab til, vide af*.

afvise, *v.* (**afvise** II 61 m. 263,18. *præs. pl. -e* II 263,13. *part. -de* II 13,28-29. *part. -t* 302,12)

afværge, *v.* (**afværge** II 191,17. 232,31-32) *afværge, forebygge* II 232,31-32 || *holde borte, slaa tilbage* II 191,17.

I. **agt**, *sb.* (*act* II 304,4) *fredløshed*.

II. **agt**, *en.* (**act** II 25,19. 254,1. 269,21 *osv.*) *opmærksomhed*. *give* ~ *paa* 133,19. 183,13. II 317,8. *have* ~ *paa* II 291 m. *have i* ~, *tage vare paa* 254,1 || *hensigt* 25,19. 273,15. II 232,32. *have i* ~, *have i sinde, var. app.* 24,5 || *anseelse* 14,2. 100,15. 269,21.

agte, *v.* (*agte off.* 10,22. 227,26. II 258,36. *præs. -er* 10,34. 212,30. 226,32. *pl. -e* 39,27. 95,33. *pass. -es* 16,17. *part. -ede* 27,17. 81,6. II 4,26 *osv. part. præs. -endis off.* 79,27. 101,24. 141,20. II 13,19. *part. -id off.* 12,33. 15,3. 87,3 *osv. act* 114,16. *imp. pl. acter* 153,20) *lægge mærke til* 10,34. 208,36. 227,26. II 4,26 *osv.* ~ *en noget af, aflure* II 258,36 || *ænse, regne* 43,25. II 270,17. ~ *om, bryde sig om* 39,27. 122 m. 226,32. II 35,4 *osv. part. actendis, anset, værd* 141,20. II 13,19. 233,33. 290,27 || *anse, holde for* 10,22. II 25,27. ~ *for* 233 m. II 39 m.

|| *mene, tænke* 31,5. 212,30. II 318,5. ~ *sig langt omkring, være vidtskuende* 199,7 || *have til hensigt* II 12,1. 79,8. 228,34. 314 m. ~ *sig at* 114,16. ~ *sig ind i, have i sinde at gaa ind i* II 22,32. — *jf. foragte*.

agter, *adv.* (*e. præp. achters* 31,15 *osv.*) *komme til* ~ *s, gaa tilbage (overf.)* 31,15. 292,7 *osv.*

agterst, *adj. sup.* (*best. achterste* II 247,36. **achterste* II 248,26 + 32 (*jf. var.*)) *bagest*.

-agtig, *adj.*, *se del-, fordel-, frygt-, lov-, skil-, splid-, tvivl-, ulov-, var-, vær-, æragtig*.

-agtighed, *sb.*, *se frygt-, lov-, skil-, splid-, stor-, svig-, ulovagtighed*.

agtsomhed, *sb.*, *jf. uagtsomhed*.

akavet, *adj.* (**akaved** 136,14)

al, *adj.* (*all off.* 28,21. 31,33. 43,18. 89,21. 91,29. 185,34 *osv. ntr. -t* 202,8. 255,23. 284,2. *e. præp. -e* 33,3. 41,23. II 19,27. *-en* 43,21. 45,32. *pl. -e* 10,29. 207,7. II 190,12 *osv. all* II 206,34. *gen. -es* 232,27) *hel, fuldstændig* 11,30. 43,18. 89,21. II 172,17 *osv. med* ~ *e, fuldstændigt* 33,3. 41,23. 85,34. II 19,27 *osv. i* ~ *e de, lige i det samme* II 116,5. *i* ~ *en de, d. s.* 43,21. 45,32. || *al, enhver* 31,33. 83,23. 207,7. II 50,29 *osv. uden* ~ *modstand, uden nogen som helst m.* 92,19. 93,17. 116,19. 135,23 || *pl. disse* ~ *e, alle disse* 49,5. *dem* ~ *e, om to* II 190,12 || *ntr. som adv.: ganske, helt* 44,31. 139,37. 241,11. 273,17. II 221,17 *osv.* ~ *efter som* 243,10. ~ *for mange* 256,27. ~ *tvært imod* 39,33. ~ *paa en dag, paa en og samme dag* II 218,25. *gøre* ~ *et, gøre ganske det samme* II 148,7 || *allerede* 289,17. II 211,21 *osv.* || *stadigt* 39,17. 304,31.

alarm, *en.* (**alarm** 72,19. 130,14. II 241,22 *osv. best. -en* 133,6. *pl. -er* 72,23. II 243,19) *alarmering*. — *jf. hovedalarm*.

Alban(er), *en.* (**Albaner** II 202,15. **Albaner** II 203,24. *pl. Albaner* II 202,8) *albaneser*.

aldeles, *adv.* (**aldelis** 17,30. II 159,10. 285,32 *osv. aldelis* 12,9) ~ *ingen* 39,27. ~ *intet, slet ikke* II 290,7.

alder, *en.* (**alder** 20,27. 58,12. II 219,31 *osv. gen. -s* 25,7 *osv.*) *levetid, liv* 20,27. 58,12. II 69,14-15. 115,5 + m. || **ælde, alderdom** 68,9. II 72,29. *komme paa gammel* ~ II 69,17. *til* ~ *s, gammel* 25,7. II 109,17. 330,18. *af* ~ *s, fra gammel tid* 271,2. — *jf. mands-, skels- alder*.

alderdom, *sb.* (alderdom off. 30,7 + m. 68,9. II 110,27)

aldrende, *adj.*, *jf.* medaldrende.

aldrig, *adv.* (aldrig 17,35. 29,22 osv. aller 95,16) aldrig 17,35 osv. || aldeles ikke 43,34-35. 226,18. II 35,7. 233,17 osv. ~ en, ikke en eneste II 252,14.

alen, *sb.* (*pl.* alne 227,15) — *jf.* stadsalen.

alene, *adj.* (allene off. 32,9. 44,12. 90,7-8. 226,27. II 134,23 osv.) *adv.* ikke ~, men 90,7-8. II 330,28.

aleneste, *adv.* (alleniste off. 43,25. 110,28. 151,34. 212,35. II 99,29) blot, bare.

alfarvej, *en.* (alfarueig 301,24)

allehaande, *sb.*, *se* haande.

allemand, *sb.* (allemand off. 15,12. 32,5. 57,2. 173,8. II 324,20 osv. *gen.* -s 72,36) alle; *jf.* mand.

aller, *adv.* (aller 69,8. 183,16 osv. alle II 157,33) ~ bedst 151,14. ~ eneste, alene, kun 297,7. ~ først II 308,35. ~ heftigst II 33,37. ~ hemmeligst 183,16. ~ højest 21,8. ~ iligst 238,24. ~ klogest 69,12. ~ kristeligst II 314,17. ~ kærest 106,30. ~ mest 13,31. 69,8. 238,35. ~ mindst 229,10. II 313,11. ~ nærmest 17,10. ~ snarest 110,13. ~ størst 13,29-30. 216,12. ~ venligst 76,35. ~ vigtigst 14,18. ~ visest 95,7. ~ værst 115,23. ~ yderst 223,16. ~ ydmygest 69,13. ~ ædelst II 157,33 off.

allerede, *adv.* (alle(r)rede 33,22-23. 37,7-8 + 18. II 220,16 osv.)

allesteds, *adv.* (alle Reds 87,8)

allevegne, *adv.* (alleue(i)gne 25,20. 113,30. 136,25. 181,36. 280,37. II 145,3. 158,10) ~ fra II 194,22-23.

alligevel, *adv.* (alligeuel 33,24) ~ at, selv om; *jf.* ligevel.

almindelig, *adj.* (almindelig 79,15. *ntr.* -t 93,15. *pl.* -e II 44 m. — *adv.* *d. s.* 72,24-25. -en 21,17. 34 m. 100,19 osv.)

almindelighed, *sb.* (almindelighed II 37,8) i ~, i det hele.

almisse, *en.* (almofe 162,6. II 193,15. *pl.* -r II 286,3)

almissevis, *adv.* (almofuise II 280,30) som almisse.

almue, *en.* (almue 91,14. II 79,2. almuge 61,8 (han) 139,17. almoge II 41,21. *gen.* almugis 138,5. *best.* almuen 34,17. 56,18.

almugen 38,4. almogen 63,18. 68,19. *gen.* allmuens 21,36. almogens 178,25. II 49,29)

almuesfolk, *et.* (almuis folck 101,5-6. 150,21-22. almoges folck II 81,27. 119,1.

almogs folck II 317,3. almogfolck 181,11-12)

almuesmand, *en.* (almusmand II 321,16)

almægtig, *adj.* (*sup. best.* aldmechtigste [9,10])

alsammen, *adj.* (altfammen 188,33. *ntr.* altfamen off. 14,19. 30,1. 71,12-13. II 290,10

osv. pl. allefammen 95,4-5. II 24,12) *hel, fuldstændig.* hemmelig forstand . . , hvilken

~ slog fejl 188,33. *ntr.* alt paa en gang. det(te)

~, alt dette 14,19. 30,1. 32,30. 71,12-13. 223,13.

osv. at miste ~, miste det hele II 290,10.

alsom, *adv.* (alfom II 183,28) *aller.* ~ størst.

alter, *et.* (altere II 182,19. 207,1 *osv. best.*

-id II 176,11. *pl. d. s.* II 207,11) høje ~, høj-

alteret II 176,1.

altid, *adv.* (altid off. 40,31. 77,13. 92,33. 262,33. II 4,25 *osv.*) altid 52,7. 77,13. 92,33.

262,33 *osv.* || hele tiden, stadigvæk 26,22. 40,31. 65,2. 146,12. 244,17. II 4,25. 260,30.

alting, *sb.* (alting 131,8. 148,9. 161,20. 245,13. 267,13. II 167,33)

alto, *adv.* (alto II 23,28) *altfor.* ~ meget.

alvej, *en.* (*best.* alueigen II 305,27) hoved-

landevej.

alvor, *et.* (aluor II 61,8. -e 55,32. 175,33. II 4,11. 12,33. 22,4. 82,9 *osv.*) for fuldt ~ II

22,4. 82,9. af fuldt ~, *d. s.* 175,33.

alvorbestilling, *sb.* (aluore bestilling II 115 m.) alvorlig gerning.

alvorlig, *adj.* (aluorlig 176,26. II 213,20. *sup. best.* -ste II 131,25. — *adv.* -en 93,26.

II 67,17)

ambassat, *en.* (ambafat off. 214,25. 276,34-35. II 161,33. ambafater II 210,12. *pl.*

ambafater 18,10. 183,12-13 *osv.* ambafater 182,14. ambafotter 257,15) *gesandt.*

ambassatsvis, *adv.* (ambafatzvise 202, 20. II 160,5-6) som *gesandt.*

ametyst, *sb.* (*pl.* ametifter II 207,26)

amindelse, *sb.* (amindelise II 330,3. *gen.* -s II 333,36) erindring, minde. gøre ~

om, omtale II 330,3.

ampel, *en.* (ampell II 103,35) den hellige ~, olieflasken, hvoraf de franske konger

salvedes, *fr.* la sainte ampoule.

an, *adv.* (an 46,19. 92,2 *osv.*) *se* under

falde, gaa, gribe, komme, staa, tage.

- andel, en.** (andeel var. app. 24,24)
anden, talo. og pron. (anden(n) 16,30. 50,30. 67,14. 203,35 osv. ntr. andit off. 20,28. 32,28. 70,33. II 34,5 osv. anden II 113,23. gen. andens 124,1. 211,19. pl. andre 29,14. 83,15. osv. ander 55,16. 97,27-28. anden II 58,16. gen. andris 88,25) som talord 75,1. 255,25. for det ~t II 224,31 || som pron. dag efter ~, den ene dag efter den anden II 279,1 || den ene (en) ... den ~ 67,14. 124,1. II 48,24. have ond mening om ~, om en anden 16,29-30. II 39,13. 48,12 + 16. have mistanke hver om ~, om hinanden 50,30. II 256,30-31. 258,28 || penge og ~ løssere 203,35. II 42,2. 176,24. 220,32. 240,21 || den ~, om den man taler med II 128,17 || ntr. andet, noget andet II 153,10. iblandt ~ II 34,5. 180,37. ikke ~ end, kun II 61,9 || pl. andre, andre mennesker II 38,15. 266,33. somme ... de ~ 83,15. — jf. halv-, hinanden; hverandre.
- andendag, en.** (gen. andendags 252,18. best. -en 82,28 osv.) ~s morgen efter mødet 252,18. om ~s morgen 133,24. 231,23. om ~ en 82,28. 138,29. II 128,11 osv.
- andensted(s), adv.** (andensteds off. 56,17. 64,25. 120,9. 202,11. II 119,8 osv. anden sted 63,9) ~ hen 131,19. ~ fra 150,8-9. II 198,8 osv.
- anderledes, adv.** (anderledis off. 37,35. 55,36. II 162,6-7. 214,21 osv. anderlidis 283,8)
- andersteds, adv.** (andersteds 49,15. 131,30. 291,35 osv.) andensteds.
- andrage, v.** (part. præs. andragendis off. 90,30. 242,21. 273,14-15. II 245,30-31 osv.) komme ~, komme dragende til et sted.
- Andreaskors, et.** (St. Andriſe kors 114,16 + m. 177,34)
- anfalde, v.** (anfælde II 305,29) angribe.
- anfægte, v.** (anfec(h)te, 289,31. II 35,26. præs. pl. -e II 41,9. præf. -ede 13,32. part. -id II 129,3) angribe, bekæmpe.
- angaa, v.** (part. præs. angaaendis off. 12,24. 25,32. 107,13. 193,12. II 36,5. 57,25 (jf. var.) osv.) være ~, angaa, vedkomme 27,19. 193,12. 254,35. 291,27. II 136,19 osv. || som præp.: vedrørende 25,32. 107,13. 124,16. efterstillet 12,24. 182 m. 228 27. II 36,5.
- anger, sb.** (anger 70 m. II 192,5)
- angest, en.** (angift II 291,4. 294,19)
- angre, v.** (angre 28,2. 257,31. II 22,6. præs. -er 41,3. 82 m. 277,4 osv. pl. -e 105,7. præf. -ede 141,32. part. -it off. 35,28. 116,28. II 73,8) angre 28,2 osv. upers. det ~r 277,4.
- angreb, sb.** (angriff 302,27)
- angribe, v.** (angribe 44,14. 71,24. II 8,8 osv. præs. -er II 130 m. præf. pl. angrebe 98,11. II 22,35. 130,20. part. præs. -endis 94,6-7. præf. -grebit II 236,35) gøre angreb, angribe 44,14. 71,24 osv. || tage fat paa (en sag) II 8,8. 142,5.
- anhang, sb.** (anhang 79,20 osv. gen. -s 177,12. pl. d. s. II 36,19. 64,18) tilhængere 79,20. 167,30. 177,12. 246,19. II 151,25. 221,32 || klike 22,6. II 64,18 || tilflugt, støtte II 304 m. jf. anhang.
- anholde, v.** (præs. anholder 164 m. part. præf. anholden 176,12. pl. anhuldne 92,37) anholde, arrestere.
- anhæng, sb.** (anheng II 272,1) tilhængere, jf. anhang.
- anhængig, adj.** (anhængig 69,3. II 271,33. 283,25. anhengnig 69,14) som er tilhænger af en.
- anhænging, sb.** (anhænging var. til II 120,22)
- anhængs, adj.** (anhængs II 120,22 (jf. var.)) gøre sig ~ med, slutte sig til.
- ankelkode, sb.** (pl. ankelkoder 130,9)
- anker, et.** (ackere 163,35. 171,22. pl. d. s. 65,31) ligge for ~ 163,35.
- anklage, v.** (anklage II 49,27) klage over.
- ankomme, v.** (præf. ankom II 205,3. part. ankommen 114,22. 169,8. II 248,24. ntr. -it off. 114,35. 282,12. pl. ankomne 37,18-19. II 220,16 osv.)
- ankomst, sb.** (ankom(p)st off. 37 m. 114 m. 97,22. 117,24. II 225 m. osv.) ~ til 37 m. ~ i II 225 m.
- anlange, v.** (part. præs. anlangendis off. II 50,18. 263,7-8. (jf. var.)) være ~, angaa, vedrøre II 263,7-8 || som præp. (efterstillet) II 50,18.
- anløb, et.** (best. anløbid II 124,6) angreb, storm.
- annamme, v.** (anamme off. 91,33. 277,27. II 170,27. præf. -ede 268,25 II 108,33. part. -it off. 68,13. 77,17. 125,26. 192,12. II 114,37) modtage — jf. indannamme.
- anno, sb.** (anno 133,25. 303,4)
- anraabe, v.** (anraabe var. app. 24,7) sammenkalde.

anrende, *v.* (*part. præst. anrendt* off. 42 m. II 238,28-29. *pl. -e* 43,11) angribe.

anrette, *v.* (*part. præst. anrettid* 251,11) volde, afstedkomme.

anride, *v.* (*part. præst. anridendes* off. 63,14. 283,11) komme ~, komme ridende.

anridpenge, *sb. pl.* (*anrid pendinge* 268,26 (*var. K. anridtz penge*). 292,1) hververpenge.

ansøre, *v.* (*part. præst. ansørendis* off. 126,29. 294,7-8. II 317,28) være ~, angaa, vedrøre 126,29. II 317,28 || *som præp. (efterstillet)* 294,7-8.

anse, *v.* (*anse(e)* 14,12. 96,7. 110,14 *osv. præst. pl. d. s.* 71,17. 87,7. 139,18. *præst. anfaa* off. 42,5. 212,30-31. 257,24 *osv. pl. anfaage* II 306,29. *part. præst. anseende* 96,1. *anseendes* off. 110,5. 111,35. 125,13. 225,4-5. 240,34 *osv. andfiendil* 69,32. *præst. anseet* 27,25. 87,3. II 3,28 *osv. pl. anseede* 280,13. II 153,9 *osv.*) *se paa* 212,30-31. 262,25 II 316,21 || *tage i betragtning* II 107,13. *part. præst. som præp.: i betragtning af* 69,32. 110,5 225,4-5. ~ *at* 92,4. 111,35. 177,9. II 34,10. ~ *saa faste som de vare, i betragtn. af, at de var saa faste* II 32,30. *jf.* 246,5 || *stræbe efter* II 306,29. || *mene, tro* 96,7. 110,14 || ~ *for, holde for* 14,12. 73,12. 257,24. II 301,16 *osv.* || *se op til, agte* 42,5. 139,18. *part. præst. som adj.: agtet* 87,3. 280,13. II 273,2. *i samme bet. part. præst.* 96,1. II 102,23 || *undse sig for* 27,25. — *jf. uanseende; uanset.*

anseelse, *en.* (*anseelBe* off. 20,15. 100,15. 169,36. 202,25. II 44,6 *osv. anBielBe* II 18,21. 19,22)

anseende, *et.* (*anseinde* 273,20) udseende, skin.

anselig, *adj.* (*anseelig* 182,22. *pl. d. s.* 69,28) betydelig.

ansigt, *et.* (*anfic(h)t* off. 78,13. 205,9. 227,34. II 128,15 *osv. best. -ed* 208,36. *pl. d. s.* II 299,1(?) *best. -ene* 195,6)

anskrig, *et.* (*anfkrig* 135,8)

anskrue, *v.* (*part. præst. anfkrued* 42,27 (*jf. var.*)) skrue paa.

anslag, *et.* (*anflag* off. 20,20. 36,5-6. 72,14. II 306,12. *best. -id* 138,37. *pl. d. s.* 57,32. 86,27. *gen. -s* II 271,6) *plan, hensigt* 86,27. 160,25. *gere ~ planlægge* 36,5-6. II 74,16 || *foretagende* 34,27-28. 72,14. 138,37. II 263,10. 306,12 *osv.* || *forslag* 20,20. — *jf. menneskeanslag.*

anstaa, *v.* (*præst. anstod* II 157,23. 325,26) sømme sig; klæde.

anstand, *en.* (*anstand* 215,28) vaabenstilstand.

anstød, *sb.* (*pl. anstød* II 332,28) genvordighed.

antage, *v.* (*antage* 219,17. 268,26. II 5,1. *part. præst. antagen* II 311,27. *ntr. -id* 228,11. II 166,6. *pl. antagne* II 268,17. 290,11) *tage til sig, overtage* 219,17 || *tage i tjeneste* 228,11. 268,26. II 5,1. 166,6 || ~ *imod, modtage, give modtagelse. var. app. 24,24* || *part. præst. som adj.: vel ~, vel anskreven* II 268,17. 290,11. 311,27.

antal, *et.* (*antal(l)* 38,35. 49,17. 160,2. 284,3. II 207,18 *osv.*)

antegne, *v.* (*præst. antegner* 161,12-13) anføre.

antvord, *sb.* (*e. præp. antuorde* II 197,32) varetægt.

antvorde, *v.* (*antuorde* off. 102,4. 145,25. 190,18. 226,20. 259,15. *inf. pass. -is* 86,2. II 33,31. *præst. pass. -is* 101 m. 285 m. *præst. -ede* 291,37. II 306,2. *antuorde* 104,10 + 12. 230,10. 285,10. *antvoredede* II 298,7. 299,28. 306,5. *anttuoridt* [8,11]. *part. præst. -it* off. 30,11. 85,2. 104,17. 185,29. II 6,3-4. 18,26 *osv. pl. antuorede* 248,37) *give, overdrage. ~ i hænde(r)* II 277,36. 280,12. ~ *under hænder* II 33,31. ~ *fra sig* 190,18. II 6,3-4. — *jf. overantvorde.*

anvisning, *sb.* (*anvisning* 227,23) vejledning.

apostolisk, *adj.* (*apostoliske* 216,4)

appellats, *sb.* (*pl. appellatzer* II 133,30) appellering.

appellere, *v.* (*appellere* II 134,3. *præst. -er* II 134,4. *pl. -e* II 31 m. *præst. -ede* 15,24. II 31,32. *-id* II 133,28. *part. præst. -ed* II 32,1)

appetit, *sb.* (*appetit* II 4,27)

april, *sb.* (*aifrid* off. 149,23. II 101,17 (*jf. var.*) 320,13 (*jf. var.*))

aragonisk, *adj.* (*ntr. aragonifkt* II 198, 23. *best. og pl. -ifke* II 200,33. *-fke* II 115,34. 184,34. 198,22)

arbejde, *et.* (*arbeid* 53,33. 77,5. 304,31 *osv. -e* 43,14. 66,1. II 57,19. 136,30. *gen. arbeidt* [8,9]) *møje, slid* II 123,25. 293,12 + 15 *osv.* || *'arbejde* 53,33. 66,1. II 57,19 *osv.* || *forarbejdet ting* II 207 m. — *jf. bonde-, kobberarbejde.*

arbejde, *v.* (*præs.* arbejder II 293,20-21. 333,23. *pl.* -e II 330,13. *præt.* -ede 215,26. 295,37. II 22,2. arbeide 110,1. *part. præt.* -et(t) 215,37. 262,33 *osv.*) — *jf.* udarbejde.

arbejder, *sb.* (*pl.* arbeiderne 245,37)

arbejdsdag, *sb.* (*pl.* arbejds- og trældoms dage II 118,13) *dag fuld af møje og besvær.*

arbøst, *sb.*, *se* armbrøst.

arg, *adj.*, *se* arrig.

arild, *sb.* (*gen.* arildtz *off.* II 132,6. 133,31. 184,33) *af ~s tid, fra arilds tid.*

arkeli, *et.* (*arckeli* *off.* 32,7. 64,33. 273,27. II 233,19 *osv.* *ar(c)keley* 63,25. 64,32. *best.* -ed *off.* 32,6. 46,5. II 246,35 *osv.* *arkelidt* 66,21. *arckeleidtt* II 236,4. *pl. d. s.* II 308,10) *artilleri.*

arkelimester, *en.* (*arckelimester* 53,25. -e 197,9. *best.* -en 65,34. II 247,3) *artillerichef.*

arkeli(s)handel, *sb.* (*arckelies handel* II 171,13) *artillerivæsen.*

arm, *en.* (*arm* 246,3. *pl.* -e 60,10. II 264,16)

arm, *adj.* (*arm* 87,16. II 321,3. *ntr.* -t 274,15. II 75,11. *best.* og *pl.* -e 45,32. 51,3 *osv.* *sup. best.* -iste 122,6. II 119,28) *ussel, elendig, stakkels* 45,32 *osv.* || *fattig* II 75,4.

armada, *en.* (*armada* II 136,21) *flaade.*

armbrøst, *sb.* (*armbrøst* II 240,19. *pl.* *armbrøst* 80,34. *jf.* II 93,30. 247,21)

armbrøstskytte, *sb.* (*pl.* *armbrøstskytter* II 231,6-7)

armé, *sb.* (*armeide* *var. app.* 24,26)

armod, *en.* (*armod(t)* 162,5. 173,14. II 8,21. 44,24. 51,23)

arnested, *en.* (*arnstedt* II 151,2)

arrestere, *v.* (*arrestere* 175,13 + *m. part. præt.* -id II 186,2. *arristerid* 263,16)

arriereban, *sb.* (*arrier(e)ban* 36,16. 194,8-9 + 33) *landstorm, fr. arriere ban, jf. komm. til* 36,15 f.

ar(r)ig, *adj.* (*ar(r)ig* 160,25. II 228,11. *ntr.* -t 51,6. *sup. pl.* *argifte* II 102,29) *ond* 51,6 *osv.* || *daarlig, ussel* II 102,29. — *jf.* forarge.

arrighed, *en.* (*ar(r)ighed(t)* 157,26. 165,1. II 25 m. 33,2. 38,12-13. *gen.* -z II 39,30) *ondskab, slethed.*

art, *en.* (*art(t)* 21,2. 30,4. 220,8. II 38,31. 278,25) *maade at være paa, natur.* — *jf.* krigs-, landart.

artig, *adj.*, *jf.* vanartig.

artikkel, *en.* (*artickel(l)* *off.* 79,11. 105,31. 142,2-3. II 281,25 *osv. pl.* *artickle* 83,9. 102,19.

248,33-34. II 99,25 *osv.* -er 125,14. 127,14. 155,30. II 99,27. *arthickel* 190 m. *gen. artickles* II 285,19-20. *best.* -ene 127 m. 141,30. II 283,6) *afsnit, punkt, bestemmelse* 83,9. 102,19. 142, 2-3 + 16. II 281,25 *osv.* || *æmne, sag* 79,11. 105,31. II 74,33. 282,24 *osv.* — *jf.* fredsartikkel.

Artoiser, *sb.* (*Artoifer* II 12,15) *kun i forb. ~ land, landet Artois* II 12,15. ~ *landskab, d. s.* II 70,28. — *jf.* Atrichter, Genueser.

arv, *en.* (*arff* 121,2. 147,9 (*jf. var.*) II 100,33)

arve, *sb.* (*arffue* II 201,7) *arv.*

arve, *v.* (*arffue* II 68,22. *pass.* -is II 6,9. *præs.* -er II 132,34)

arvedel, *en.* (*arffuedeel* *off.* 75,11. 142,22. 145,23)

arvegods, *et.* (*arffuegodz* 163,2-3. II 6,9. 50,34 *osv.*)

arv(e)herre, *en.* (*arffueherre* II 145,26. 165,14. *arffherre* 11,5)

arveland, *et.* (*arffueland* II 58,35. 69,4. *pl. d. s.* II 72,33)

arvelod, *en.* (*arffuelod* 79,18. 127,14)

arveløs, *adj.* (*arffueløß* II 329,5)

arvepart, *en.* (*arffuepart* 126,31. 145,4. 146,36)

arverige, *et.* (*arffuerige* II 309 m.)

arvesiddende, *adj.* (*arffuesiddendis* 11,7) *i besiddelse af et arvegods.*

arving, *en.* (*arffuing* 153,16. 209 m. 277,24. II 34,7 *osv. pl.* -e II 331,5)

asen, *sb.* (*pl.* *afen* II 245,34) *æsel.*

aske, *en.* (*best.* *afkenn* 282 m.)

I. **at**, *infinitivmærke.* (*adt* *off.* 10,11. 14,2. 17,11. 26,20. 28,5. 29,13 *osv.*) *skilt fra inf. ved nægtelse* 89 m. 169,16. 192,24. II 11,35. 125,34.

II. **at**, *konj.* (*adt* *off.* 10,4. 11,10. 31,31. 33,10. 147 m. 248,15. II 118,34 *osv.*) *indled. en subst. sætn.* 10,10. 11,14 *osv. jf.* (*uden at*)

16,25. 219,8. 233,31. 285,36. II 271,3. *se paa det* || *sideordnet med andre sætningsled* 35,7. 92,2. *med et subst.* 17,25. 133,5. II 271,10.

med en inf. 138,8-9. *med en spørgebisætn.* II 128,26. 271,17 || *indl. dir. tale* 186,15 || *i hypot. forb. d. s. s. om* 33,10. II 35,14. 42,12.

269,18. 300,25. 310,2 *osv.* || *som nærmere forkl. af et foregaaende ord* 10,19-20. 190,5. *det ~* 11,16-17. 35,28. *derfor ~* 240,5-6. *derhos ~* 77,24. *dermed ~* II 250,1. *gøre undskyldning ~, o: sigende at* 187,3-4. 254,17.

287,16. 298,27. næmli^g at 200,36. II 20,4. 39,1. 44,25. 92,23. 98,2. 142,13. 322,5 osv. jeg har set disse tre ~ de 3: har set, at disse tre.. 78,28 (= fr.) || knyttet uden præp. til foregaaende ord 10,17-18. 149,21. II 13,9. 47,37. 170,14 osv. || ved sammenslyngning med relative sætn. 12,27-28. 41,18-19. 125,2. 149, 25-26. 158,31-32. 240,4. II 114,30. 118,34. 178, 16. 282,32. 324,2. jf. 33,17 || føjet til relative ord 146,36-37. 147 m. || indled. følgesætn. uden foregaaende henvisningsord 50,25. 88,16. 248,15. 277,30. II 232,2 osv. || indled. hensigts- sætn. 302,18. II 13,27. 114,5. 254,15 || indled. begrundende sætn. 47,25. 251,34. II 128,19. 131,18. 156,13. 217,1. 241,13. 280,34. 287,36. 323,35 osv. des modigere ~ 183,35. des lettere ~, saa meget lettere som II 328,13 || indled. modalsætn. 88,34-35. 97,24. II 90,5. 248,24. 264,17; jf. (uden at) II 84,10. ~ ingen, uden at nogen 234,20. II 252,32. ~ jo, uden at 71,30. 83,14. II 35,22 osv.; se jo || relativt. (den) tid ~ 78,27. 227,24. 303,14. II 13,30. 152,18 osv.

Atrichter, sb. (Atrichter 30,20) kun i forb. ~ land, Artois 30,20. II 100,9. ~ landskab, d. s. II 99,5. — jf. Artoiser.

atrichtsk, adj. (best. athritske II 6,4) den ~e fred, freden i Arras.

atten, talo. (atten II 92,37)

atter, adv. (atter 27,5. 71,29 osv.) paa ny. ~ igen 240,29. ~ paa ny igen 126,22 || paa den anden side II 272,17.

attraa, sb. (attraa(e) off. 19,1. (en) 111,25. 227,25. II 315,2 osv. (et) II 62,2)

attraa, v. (attraa II 24,27. præst. attrodde off. 86,16. 127,2. II 262,11. 278,3. part. atraad 73,27. II 98,1. attrait II 125,33)

audiens, sb. (audiens 94,10. audientz 25,12. 275,11. II 25,9 osv.)

august, sb. (augustus II 160,10. gen. -i 247,22 osv.) i ~ II 160,10. i ~i maaned II 162,4. i ~i [9,12]. (den) 29. ~i 247,22. II 114,35. 141,18. 162,32.

Augustiner, sb. (Augustiner II 333,21) augustinermunk.

autor, sb. (pl. authores [8,26])

autoritet, en. (autoritet II 144,6) myndighed.

ave, sb. (affue off. 154,26. 206,24. 303,24 osv.) tugt. under ~ 154,26. 303,24. II 121,2. 320,3. staa ~, udstaa haard behandling 206,24.

ave, adv. (affue 287,6) være ~ med en, være en kvit.

avind, sb. (affuind off. 120,7. (en) II 266 m. (et) 332,29. affund 123,11) bære ~ 123,11.

avindsyg, adj. (affuind Biug II 210,24-25. pl. -e II 266,37)

avle, v. (afile 299,11. inf. pass. -es 59,12. præst. -ede II 333,15. part. præst. -et(t) 299,9. II 299,14)

avlsgaard, en. (auflsgaard 132,13. II 17,23. 255,18)

avril, sb., se april.

B.

baad, en. (baad off. 76,36. 121,25. II 205,5. pl. -e 53,11. II 205,6. best. -ene 53,17. 65,29)

baade, v. (part. præst. baat 280,14) gavne.

baade, adj. og konj. (baade off. 13,18. 43,35. 77,15. 155,27. II 23,23 osv.) bægge 43,35. 45,7. II 303,11. dem ~ 77,15. 203,26. ~ to II 122,14. ~ tillige II 305,11. bægge dele 108,6. jf. begge. || konj. baade... og 17,20. 21,3-4. 114,5 osv. ~...saa og(saa) 162,36. 291,26. II 123,9-10. ~...saa vel som var. app. 24,7.

baand, sb., jf. halsbaand.

baare, sb., jf. rosbaare.

bad, et. (bad 288 m. II 122,24) — jf. karbad.

bag, sb. (e. præp. bage 31 m.) ryg. have paa ~, medføre.

bag, adv. og præp. (bag 135,25 osv.) hænge ~ i, forfølge II 262,37. slaa ~ i, angribe bagfra 197,18. sætte ~ ind paa II 246,10. ~ paa II 147,35. ~ op til, op mod bagsiden af 135,25. ~ ud til 134,23 || som præp. ~ sig II 182,33. 247,35 osv.

bagfod, en. (best. bagffoden 57,33-34) gaa paa ~, gaa tilbage, tabe sig.

baghær, en. (bagherr II 263,16) bagtrop.

baglængs, adv. (baglengis II 320,30)

bajersk, adj. (pl. best. Bæierfke II 36,30) de ~e, bajrerne.

bakke, sb. (pl. backer II 251,29) skrænt.

balais, *sb.* (*pl.* ballais II 207,8) ballasrubin.
balstyrig, *adj.* (*pl.* balstyrige 175,30)
band, *et.* (*band* 140,19 + *m. e. præp.* bande 128,33) banlysning.
bande, *v.*, *jf.* forbande.
bandsmenneske, *et.* (*bands menniske* II 46,14) bandsat, forbandet, slet menneske.
band sætte, *v.* (*bandfette* II 79,32. *part. præt.* bandfet II 89,20. *pl. -te* 109,13. 143,2)
bange, *sb.* (*bonge* II 36,14) frygt, fr. doute.
bange, *adj.* (*bange* 213,16. II 191,34. *bonge* 301,3. *pl. bonger* II 304,26) foruroliget; trykket 213,16 *osv.* vanskelig 301,3.
banghed, *en.* (*banghed* 221 m. 228,32. II 40,35. 117,19) ængstelse.
banke, *v.* (*præt.* banckede II 3,29. 178,31)
banket, *sb.* (*pl.* bancket(t) 31,24-25. 305,11. II 121,22. 218,18)
banner, *sb.* (*bannere* II 233,10)
-bar, *adj.*, *se* aaben-, dyrebar; skinbarlig.
barfødt, *adj.* (*pl.* barfødte 101,10) barfodet.
barhovedet, *adj.* (*pl.* barhovedede 101,10)
bark, *sb.* (*pl.* barcke II 205,15 (*jf.* var.))
baad, *fr.* barque (*baade*, *dennom* kalle de ~).
barm, *en.* (*barm* II 29,10. *best. -en* II 255,29) den del af klædningen, der dækker brystet.
barmhjertighed, *sb.* (*barmhertighed(t)* 212,31. II 107,31. 189,18)
barn, *et.* (*barn(n)* 144,12. II 72,35. 313,3. *pl. børn(n)* 11,32. 29,11. 254,10. *gen. -s* 162,18. *best. -enis* II 148,21-22) — *jf.* broder-, fyrste-, svenne-, søskenebarn.
barndom, *en.* (*barndom* II 118,7. *best. -en* II 118 m.) af ~, fra barn af II 332,22.
barndomsaar, *sb.* (*pl.* barndoms aar 25,6)
barndomstid, *sb.* (*barndoms tid* II 122,11)
barsel, *sb.* (*barsel(l)* 178,31. II 313,3) gøre ~, nedkomme med et barn, føde.
barselseng, *en.* (*barselseng* II 316,12 *osv.*) gaa i ~ 163,36. komme i ~ 163 m. lægges i ~ II 157,14. lægges i ~ med, nedkomme med 173,14.
bart, *et.* (*best. baartid* 42,26) den del af rustningen, der beskytter hals og hage, *fr.* baviere.

bartskær, *en.* (*bartskære* II 10,5. *bartskierre* II 14,12. *barfker* II 9 m. *batskere* II 9,25. *bartfkerer* II 9,18)
bastard, *en.* (*bastart(t)* *off.* 25,17. 258,35. II 149,7. 228,18 *osv.* *best. -en* 104,10. II 4,36. *pl. bastars* II 149 m.) uægte søn (af en fornem mand). ~en af Bourbon II 4,36.
bastarddatter, *en.* (*bastart daather* II 149,6) uægte datter (af en fornem mand).
beblande, *v.* (*præs. pl.* beblande II 135,21) sammenblande. ~ sig med, (om flod) flyde ud i.
bed, *sb.* (*beedt* 118,13) ophold, stansning.
bedære, *v.* (*bedære* 119,2) narre.
bedaget, *adj.* (*pl.* bedagede 14,28)
I. bede, *v.* (*bede* II 115,8. *præt. bette* II 262,17) jage II 115,8. 234,9 || holde hvil, gøre ophold II 261,15. 262,17. 264,15.
II. bede, *v.* (*bede* 14,10. 21,22 *osv.* *inf. pass. -is* 193,1. *præs. pass. -is* 141 m. 162,6. *præt. bad* *off.* 36,26. 161,3. 186,19. II 60,7. 213,4. *part. præs. -endis* *off.* 37,6. II 95,28 *osv.* *præt. -en* 110,11. 131,17 *osv.* *imp. pl. -er* 156,25) rette anmodning (til en) om noget 14,10. 36,26. 37,6. 161,3. 186,9. II 286 m. *osv.* lade sig ~ 266,32. ~ gud, at . . II 131,24. 286,4. ~ til gud, at . . II 191,31-32 || ~ om 21,22. II 96,16. 201,14 || *pass. refl. ~s*, bede om, tigge 141 m. 162,6. 193,1 || indbyde II 219,13.
bedrag, *sb.*, *se* bedrog.
bedrage, *v.* (*bedrage* 88,17. 168,16 *osv.* *præt. bedrog* 168,12. *pl. -e* II 61,9. *part. bedragen* 191,10. 205,28. *bedrogen* 155,6. *bedragid* II 97,33. *ntr. -it* II 300,9. *pl. bedragne* 147,29)
bedrageri, *sb.* (*bedrageri(j)* 115,8. 164,37)
bedrageriske, *en.* (*bedrageriske* 262,25)
bedre, *adj. komp.* (*bædre* *off.* 37,32. 100,13. II 38,17. 50,15 *osv.* *sup. best. beste* 11,12. 39,24. 46,18 *osv.* *best* II 250,32) *bedre* 37,32. II 121,30 *osv.* || *nemmere*, *lettere* 100,13 || *som subst.:* noget, der er bedre II 103,18. 209,24. faa (fange) ~, blive bedre, komme sig II 50,15. 108,22.
bedre, *adv.* (*beder* *off.* 42,7. 84,21. 152,18. 168,9. 190,16. II 72,17 *osv.* *bedre* 18,23. 169,16. 174,20. II 94,9. *sup. best* 183,33. II 175,9) *bedre* 18,23. 182,17 *osv.* || i højere grad, mere. ~ bekvem II 116,21. ~ tilbage II 248,10. frem ~, længere frem 42,7. 84,21. 174,20. 190,16.

II 55,23 osv. videre frem ~ var. app. 24,6 + 30.

bedres, *v.* (bedriis II 87,28)

bedrift, *en.* (bedriff 157,9. II 291,21 (jf. var.), osv. pl. d. s. [7,4] (jf. var.)) udførelse, virksomhed 210,12. II 291,21 || handling, bedrift 151,9. II 124,10.

bedring, *sb.* (bedring off. 52,21. 137,10. 155,2. 282,31. II 64,17. 195,17 osv.) kun i forb. til ~, desuden, oven i købet.

bedrive, *v.* (bedriffue II 73,16. 124,10 osv. præs. -er 207,11. pl. -e II 48,25. præf. bedreff 201,1. II 101,29 osv. pl. bedreffue 31,31. part. præs. bedriffuindis 249,12-13. præf. bedreffuit off. 89,20. 145,19. II 105,13 osv.) udføre. gøre og ~ II 105,13. ~ en gerning olgn. II 48,25. 56,35. 124,10. ~ en ugerning olgn. 89,20. 145,19. II 33,4. 55,19. 73,16. 166,13 osv.

bedrog, *sb.* (bedrog 69,7. 165,5. II 148,12. 211,15. pl. d. s. 184,25) bedrag.

bedrøve, *v.* (part. præf. bedrøffuid off. II 83,7. 169,8. pl. -ede II 157,16. 291,7)

bedrøvelse, *sb.* (bedrøffuelße 281,4. 288,5)

bedste, *et.* (beste off. 29,2. 42,30. 167,37 osv. gen. -is 76,30) gavn, fordel 29,20. 76,30. det mene ~, det almene vel 29,2. II 128,31. til ~, til fordel 142,4. II 74,24. 136,30 || om højeste ydeevne. gøre (bruge) sin ~ II 249,26. gøre sit ~ 41,17. 167,37. II 66,23. 191,36 osv.

befale, *v.* (befal(l)e 287,5. II 11,23. præf. befol off. 107,7. 125,3-4. 165,31. 232,30. 262,2 osv. pl. -e 44,27. part. præs. befallendis off. [9,11]. 224,3. II 303,23. præf. -id off. 84,15. 128,34. 192,24. 221,31. 281,32 osv.) beordre 44,27. 84,15 osv. || betro, anbefale II 11,23. 105,19.

befal(n)ing, *en.* (befaling off. 26,16-17. 230,12. 265,8. II 33,1 osv. (hun) II 136,3. be(f)alning 30,21. 36,30. 45,13. gen. -s II 293,1. pl. befalinger 56,24. 57,8 osv. befallninger 163,1. best. befalingerne 56,33) ordre, befaling 176,14. II 60,1. 305,6 || myndighed 26,16-17 || hverv, charge II 285,23 || embede, post, kommandopost 45,15. 56,24. 163,1. 199,24. II 33,1. 195,3. — jf. øvrighedsbefaling.

befal(n)ingsmand, *en.* (befalningsmand off. 11,20. 121,17-18. 234,8-9. befallingsmand 199,37. pl. befal(l)ingsmænd 30,24. 271 m. befal(l)ingsmænd 21,21. 107,32. 149,2-3. best. -ene 66,23 osv.) anfører, officer 30,24.

107,32. 211,24 osv. || stormester 121,17-18 || embedsmand 11,20. 149,2-3. 271 m. II 34,19. overs. af fr. baillie 199,37. 234,8-9. af maistre des eaues et des forestz 199,37—200,1.

befatte, *v.* (befatte II 213,14. part. præf. -ed 242,3) indbefatte 242,3 || ~ sig med, give sig af med II 213,14.

befinde, *v.* (bef(f)inde 12,3. 25,30. 213,7 osv. præs. -er 11,13. 304,23. pl. -e 105,37. pass. -es II 12,4. præf. befindt off. 25,23. 298,18. II 273,17. pl. be(f)fundne 73,37. II 5,24. part. beffunden 290,14. II 120,31. ntr. -it off. 17,20. 78,26. 253,20. II 209,3. pl. befundne 30,36) forefinde, befinde 17,20. 47,6. 296,24. II 209,3 osv. || opdage, konstatere 25,30. 27,11. 73,37. 137,3-4 osv. || erfare, faa af mærke 11,13. 105,37. 227,3. II 5,24. 120,31. 168,12 osv.

beflitte, *v. refl.* (beflitte 15,12 osv. præs. -er 17,22) ~ sig udi, beflitte sig paa 17,22. ~ sig, at 15,12. II 8,5.

beflyde, *v.* (part. præf. beflut II 330,25) omflyde.

befrygte, *v.* (befröchte off. 42,35. 115,3. 205,21. 260,23. præs. -er 174 m. præf. -ede 34,25. 70,7. 137,19. 263,24. part. præs. -endis off. 45,20. 85,22. 232,22. præf. -ed 166,33) frygte 45,20. 115,3 || ~ sig d. s. 42,35. 85,22. 100,31. 137,19. 260,23. II 180,23 osv.

befæste, *v.* (befæste 194,16. II 182,25. 308,20. præf. -ede 301,25. part. -it II 85,15. 272,19)

befæst(n)ing, *en.* (befestning 91,23. 260,35. II 149,30. (hun) II 83,22. befesting 272,15. best. -en 218,1. pl. befestninger 34,3. 85,29 osv. best. -ne II 6,2. befestinger 221,23. best. -ne 199,13) befæstet by ell. sted, fæstning. — jf. hovedbefæstning.

begaa, *v.* (begaa 267,3 præs. pl. d. s. 95,13. II 44,7. præf. begick 29,16. 189,24. II 49,19 osv. part. -id off. 105,36. 265,33. II 33,5 osv.) udøve. ~ misgerning 189,24. 267,3 osv. ~ forseelse 95,13. 294,9. II 29,15. ~ last II 44,7.

begave, *v.* (begaffue 198,29-30. præs. -er 125 m. II 3 m. 58 m. pl. -e II 182 m. præf. -ede II 3,17. 58,29. part. -et off. 278,31. II 69,12. 203,12) forsyne med gaver 198,29-30. II 182 m. 203,12 osv. ~ med 278,31. II 58,29 || udruste. ~t med dyd II 69,12.

begavelse, *sb.* (pl. begaffuelßer 93,27) gave, skænk.

begge, pron. (bølge 37,19. II 252,24 (jf. var.) osv. gen. -is II 62,27) anvendt attributivt 37,19. 39,18. 45,7. 176,37. II 120,29 osv. || som subst. 64,12. deres ~s II 62,27.

begive, v. refl. (begiffue 17,29. præs. -er 18,37. præf. begaff 101,5. II 21,17-18. pl. begaffue II 303,37. part. -it off. 176,9. II 136,27) ~ sig, ske, hænde 17,29. 18,37. II 303,37. indtræde 101,5. 176,9. frembyde sig II 136,27 || drage II 21,17-18.

begrave, v. (begravue II 171,36 + m. part. præf. -en II 175,37)

begravelse, en. (begravuelBe 92,32) jordefærd.

begribe, v. (præf. begreb 93,7. begreff 56,6. pl. begrebe II 312,17. part. præs. -endes 249,4. præf. begrebett 159,30. II 134,9. pl. begrebne 237,34) omfatte 56,6. vidt ~ et, omfattende II 134,9 || indbefatte, medregne 93,7. 249,4. II 309,26. 312,17 osv. ~ med 94,5-6. 159,30. — jf. medbegribe; ubegreben.

begræde, v. (præs. pl. begroede II 325 m)

begynde, v. (begynde 19,4. 22,13. II 94,1. præs. -er 239,34. pl. -e 99,30. -er 44,16. pass. -is 186,7. præf. -te off. 26,11. 44,20. 194,10. 253,22. pass. -tis 31,23. 50,3. II 324,23 (jf. var.), osv. part. præs. -endis 218,23. præf. -t 29,19. 93,11) tage fat, gøre begyndelse 19,4. 26,11 osv. ~ paa II 210 m. d. s. i bet. begynde med II 326,18. ~ om, begynde at tale om 27,8 || tage fat paa, begynde (paa) 22,13. 44,16. 62,5. 99,30. 186,7 || pass. tage sin begyndelse 31,23. 51,8. 304,34. II 29,22. 329,17. ~s at splittes 39,13-14. — jf. ubegyndt.

begyndelse, en. (begyndelBe off. 28 m. 89,33. 279,30 osv. best. -en off. 55,14. 70,25. 153,29. 216,19 osv. pl. -er 186,8) begyndelse. i ~ en 153,29. 186 m. 216,19. i denne ~, nu i begyndelsen II 10,18-19. denne ~, d. s. 279, 29-30. af ~ en, i begyndelsen II 229,21. 269,24 || oprindelse II 94,25. 179,15.

begængelse, en. (begiengellse (hun) II 524,6) begravelse, jordefærd.

begære, v. (begiere 228,23. II 270,3. præs. -er 100,18. 228 m. begier 248,25. pl. -e 162,27. præf. begærede 25,24. begie(r)rede 44,14. 257,21 osv. begerde 174,23. begirede 228,15. begiere II 89,21. part. præs. -endis off. 17,4. 256,21. II 60,15 osv. præf. -it off. 52,14 (jf. var.) 62,1. 76,26. 233,33 osv.) begære. være ~ende, d. s. 26,10. 235,34. 256,21. II 45,21. 60,15.

begærlig, adj. (pl. begierige 22,5) begærlig.

begæring, sb. (begering 75 m. 237 m. begiering off. 17,9. 59,32. 257,25 osv. pl. -er 76,28) lyst, ønske, begær 17,24. ~ til 75 m. 83,30. II 95 m. || forlangende, krav 59,32. 76,28. 257,25 osv.

begærlig, adj. (pl. begierligen II 208,5) ~ til, begærlig efter.

begærlighed, en. (begierlighed 20,5. 209,21. II 62 m.) ~ til 160 m. 256,10.

behage, v. (behage 11,2. 76,17 osv. præs. -er 124,4. 241 m. pl. -e 78,21. II 214,1. præf. -ede 30,1. 51,23-24 osv. *behage 113,16. part. -it II 85,24) være behagelig 30,1. 51,23-24. 78,21. lade sig noget ~ 11,2. 205,20 || finde behag i 113,16. 138 m. 248,35-36. 250,7-8. II 47,2. 214,1. jf. II 101,25.

behagelig, adj. (behagelig 176,24. II 316,1 *-t II 12,29. ntr. -t 32,1-2. II 275,22. komp. -er II 9,11) som er efter ønske, kærkommen, til behag 176,24. II 9,11. 12,29. 275,22 || behagelig II 316,1 || stemmende med ens vilje 32,1-2. 155,21. — jf. ubehagelig.

behagelighed, sb. (behagelighed II 66,32) velbehag. have ~ til, synes godt om.

behindre, v., jf. ubehindret.

behjælpe, v. refl. (behielpse 238,14. 261, 27. part. præf. behulpett 268,16-17) ~ sig, søge tilflugt.

behjælpelig, adj. (behelpelig 227,23)

behold, et. (behold 118,8 osv.) sikkerhed. komme i sit ~, komme i sikkerhed 135,3. II 17,34. 56,31. fly i sit ~, bringe i sikkerhed 118,8. II 148,27.

beholde, v. (beholde off. 11,29. 36,28. II 116,20 osv. præs. -er 304,1. II 41 m. pl. -e 212,21. præf. -t 86,23. 102,3. 262,35 osv. pl. behulle 199,36. II 156,21. part. præs. -indis II 314,23. præf. behulden II 289 m. ntr. behullid off. 102,18. 160,16. 290,2-3 osv. pl. behuldne 143,33. beholdne 67,34) beholde 11,29 osv. || have, bevare II 289,16 + m. ~ pladsen II 148,35. ~ overhaand 181,3-4 || part. som adj.: frelst, i behold 67,34. 143,33 || vedligeholde 206 m. II 41 m. ~ ved lige 262,35. ~ en i samme mening 164,29. II 154,30 || huske II 116,20. 332,13.

behov, sb. (behoff off. 13,31-32. 27,18 osv.) fornødenhed. til kongens ~ II 45,31. have noget ~, behøve 13,31-32. 182,1. II 120,3.

have i ~, d. s. 142,1. 242,10. gøres ~, behøves 27,18. 33,27. 181,33-34. II 45,26.

behægte, v. (part. præf. behectid 109, 25. pl. -ede 92,37) anholde, arrestere.

behøring, sb., jf. tilbehøring.

behøve, v. (behoffue II 46,6. 76,16. præf. -er 79,26. II 43,32 osv. pl. -e 212,6. præf. -ede 32,30. 69,22. II 234,21 osv.)

bekende, v. (bekiende 13,19. 21,22. II 178,17 osv. præf. -e 35,29. 283,33. II 128,30 osv. part. præf. -endis 253,2. præf. -t II 254,32. pl. -e II 254,31) tilstaa. være noget ~t, tilstaa det II 254,31.

bekendelse, en. (bekiendelse II 60,5-6) tilstaaelse, kvittering.

beklage, v. (præs. beklager II 48,7. 131,18. pl. -e 105,6. præf. -ede 25,19. 158,7. II 111,2 osv. part. -ett II 128,14) klage over 25,19. II 128,14. || ~ sig, klage 105,6. 122,33. II 48,7. 131,18 osv. || beklage 158,7.

bekomme, v. (bekomme off. 28,21. 93,21. 147,3 osv. inf. pass. -is var. app. 24,18. præf. -er 77,3. 267 m. præf. bekom 57,30. 199,14. II 105,26 osv. part. -it off. 34,4. 75,16. 193,12. 291,10. II 184,12 osv.) faa, opnaa 28,21. 75,16. 238,25-26 osv. || bekomme (ilde) 57,30. 77,3. II 105,26.

bekoste, v. (bekofte 209,23. 251,9-10. osv. inf. pass. -is 287,11. præf. pl. -e 164,12. præf. d. s. 214 m. -ede II 44,27) bekoste, betale 164,12. 287,11. II 44,27. give ud 214 m. || ~ sig, paadrage sig store udgifter 210,9. lade sig ~ ofre, udrede 209,23. 214,13. 251,9-10.

bekost(n)ing, en. (bekofning off. 49,20. 75,24. II 310,22 osv. bekofning 297,4-5. II 41,15 osv. gen. bekofnings II 54,32-33) paa ens ~, saaledes at denne afholder udgifterne 49,20 osv. — jf. krigs-, skibsbekostning.

bekrige, v. (bekrige 215,32. II 63,26)

bekvem, adj. (bequem 171,7. 245,16. II 34,35 osv. pl. -e 225,27. II 81,6 osv.)

bekymring, sb. (bekymring II 117,19)

bekyndt, adj. (bekyndt II 253,13) bekendt.

belange, v. (præs. belanger 13,25) angaa.

belejlilig, adj. (beleylig 91,25. beleililig 218,34. ntr. beleiligt II 182,33. beleiligt II 100 m. 286,30. — adv. belei(e)ligen 62,9. 146,3. II 35,25. 296,26) som har en passende beliggenhed 231,4. II 100 m. 286,30 || passende, bekvem 91,25 osv.

belejlighed, sb. (beleilighed se var. til 299,27 (leilighed))

belejre, v. (beleyre 156,7. præf. -er 211,2. pass. -is 218 m. præf. -ede 272,12. II 75,28. part. -id off. 90 m. II 24,5. 265,21 osv.)

belejring, en. (beleigring off. 215,25. 221,36. 223,17. 264,17) ~ for Nancy, af N. 292,12.

beleve, v. (beleffue 127,9. 245,10. præf. -er 287,4. præf. -ede II 10,30. 100,16. 276,10) behage 287,4. II 10,30 osv. lade sig ~ være saa naadig, venlig at 127,9. 245,9-10.

beligge, v. (præt. pl. belaae 170,34) følge (om kurs).

belægge, v. (belegge 221,18. pr. -er 210 m. 289 m. 291,14. beligger II 233 m. pl. -e 89 m. pass. -is 97 m. præf. belagde 32,10. 217,25. II 173,11 osv. part. belagd(t) 62,15. 158,19. II 77,19 osv. pl. -e 121,27) besætte 62,15 || forsyne 121,27 || belejre 32,10 osv.

beløbe, v. (beløbe 56,31. 259,21. var. til 266,33. præf. -er II 319,20. pl. -e II 44,18. præf. beløb 27,21. II 160,33 osv.) beløbe sig til, udgøre 56,31. 259,21 || ~ sig, d. s. 27,21. II 44,18. 162,28. 165,9. ~ sig hen ved II 319,20. ~ sig for II 160,33. ~ sig til var. til 266,33.

belønne, v. (præs. pl. belønne 14,1. pass. -is 206 m. part. præf. -id 33,1. pl. -ede 206,31)

bemande, v. (bemande II 121,8. part. præf. -it 152,25. II 117,8) forsyne m. mandskab. ~ sig, skaffe sig mandskab II 121,8. part. som adj.: mandstærk 152,25. II 117,8.

bemeldt, part. adj. (best. og pl. bemelte off. 18,25-26. 136,4. 239,26. II 321,12 osv.) omtalt. — jf. ovenbemeldt.

bemure, v. (part. præf. bemured 132,13) forsyne med mur. vel ~t, velbygget.

bemøde, v. (præt. bemøddede 288,1. II 57,20. part. -it II 125,14) forurolige 288,1 || ~ sig, anstrænge sig II 57,20. 125,14.

ben, et. (be(e)n II 50,14. 124,33. best. -id II 111,29. 124,35. pl. been 15,11. II 111,33) ben, bevægelseslem II 50,14 osv. || knokkel II 176,3. 208 m. lægge ærlige ~ i grave, de som en ærlig mand 15,11. — jf. folke-, hesteben.

beneficium, sb. (beneficium 210,16)

benægte, v. (part. præf. benechtid II 29,17-18)

benævne, v. (præs. benefiner 161,18.

pass. -is II 277 m. præf. -de 149,26. part. -t off. 55,15. 114,34. II 309,29. -idt II 98,37. pl. **benæfnde** 91,17. 238,1 osv. **benæfnde** II 153,15) nævne ved navn 91,17. II 277 m. || omtale 114,34. II 145,6. 153,5. 182,15 osv. part. præf. som adj.: nærmere angivet, vis 176,18 || udnævne II 256,14 || fastsætte, **beramme** 204,7. II 98,37. 309,29.

beprydelse, sb. (**beprydelse** II 207,25) udsmykning.

beraad, et. (**beraad** off. 37,15-16. 44,20. 60,20. 95,1 osv. pl. gen. -s II 271,6) raadslagning, overvejelse. tage ~, **betænke sig** 60,20. tage i ~ 37,15-16. 95,1. II 67,6 osv.

beraade, v. (**beraade** 90,22. II 11,21. 242,25. præf. pl. d. s. 133 m. præf. -de 260,32. II 174,35. part. **beraad** off. 36,22. 126,11. 164,24. II 259,24 osv. pl. -de 53,2. 109,23 osv.) aftale 37,34 || ~ sig, **raadføre sig** 90,22. 260,32. II 11,21 osv. || blive ~t, **beslutte** 36,22. 53,2. 109,23. 133,34 osv. være ~t, **være besluttet paa** 126,11. 164,24. II 259,24. — jf. **uberaadt**.

beraadelig, adv. (**beraadelige** var. til II 26,19 (**bradeligen**))

beramme, v. (**beramme** II 272,4) ordne.

beredde, v. (**beredde** 48,34) **redde**, **frelse**.

berede, v. (**berede** II 181,14. part. præf. **bered** off. 216,2. II 11,16) gøre i stand II 181,14 || **forberede** 216,2 || **forskafe** II 11,16.

bereden, adj. (ntr. **beredit** 54,30. pl. **beredne** 31,6-7. 129,1-2. 188,1)

beredning, en. (**beredning** 264,23 osv.) **forberedelse** 264,23 || **tilberedelse** II 324,28.

beregne, v. (part. præf. **beraignendis** II 319,19. præf. -e(d)t 42,10. II 222,29) **regne med**, **iberegne**. — jf. **uberegnet**.

berende, v. (**berende** II 237,13. præf. pass. -is 194 m. præf. **berende** 194,20) **storme**.

beret(n)ing, en. (**beretning** 232,27. 253,12. II 25 m. 294,21 osv. **beretting** 274,18. II 56,15)

berette, v. (**berette** 68,11. præf. **berette** 138,3. 293,8. II 94,11 osv. -ede II 314,1. part. -id off. 253,19. II 75,34. 312,13)

berge, v., se **bjerger**.

beruste, v. (**beruste** 214,22. part. præf. -edt off. 190,3. II 305,14. pl. -ede 51,1. 229,11) **udruste**. ~ sig, **ruste sig** 214,22. — jf. **velberustet**.

berømme, v. (**berømme** II 183,27. part. præf. -id off. [7,4]. 31,14. 265,29. **berømd**

290,33) **prise** II 183,27 || part. præf. som adj.: **berømt** 31,14 osv.

berømmelse, en. (**berømmelse** [9,6+8]. 17,34. II 57,18 osv.) **ros**, **lovsprisning**.

berøve, v. (part. præf. **berøffuit** II 127,35)

bese, v. (**bese** 66,14. 102,33. 295,32. II 246,37. part. præf. **befett** II 43,13)

besejling, en. (**besejling** 221,10-11) **overenskomst**.

besende, v. (præs. **befender** 185 m. 275 m. II 153 m. pl. -e 215 m. præf. **befende** 147,35) **sende bud til**.

besidde, v. (**befidde** 147,16. II 63,27 osv. præf. -er II 199,8. pl. -e 209,16. II 310,33 (jf. var.) osv. præf. pl. **befodde** II 161,10-11. 315,27. part. præf. -endis 11,32-33. II 57,35. 302,10. præf. -it off. II 57,36. 123,14 osv.) **eje**, **besidde** 147,16 osv. || part. præf. som adj.: **bosiddende** 11,32-33 osv.

besidding, sb. (**befidding** II 143,23-24) **besiddelse**.

besige, v. (**befige** 27,29. præf. pass. -is 185 m.) **bagtale**.

besigte, v. (**befichte** off. 245,15. 295,26+m. II 237,13. præf. -er 82 m. part. præf. -ed 245,19) **inspicere**.

besindig, adj., jf. **velbesindig**.

besindighed, sb. (**befindighed** II 9 m.) — jf. **ubesindighed**.

beskade, v. (**befkade** II 62,33. part. præf. **befkad** II 123,9) **tilføje skade**.

beskanse, v. (præf. **befkantzede** II 296,13) **forskanse**.

beskat(n)ing, sb. (**befkattning** II 320, 4-5. **befkattning** 271,20-21)

besked, sb. (**befked** off. 80,14. 274,27 (jf. var.). (en) 46,16. 68,18. (et) 116,21. II 89,8-9. pl. d. s. 223,11) **oplysning**, **besked** 46,16. 66,6. 112,6. 223,11. II 61,27 osv. || **ordre**, **instrux** 68,18+m. II 89,8-9. have ~ paa, **være sat til at passe paa** 80,14 || **grund**, **anledning** 216,8. II 177,8 || **aftale** II 239,34 || **betingelse** II 327,21 || **maade at være paa**, **optræden** 116,21 || **regnskab** 149,33.

beskede, v. (part. præf. **befkeden** 92,24. pl. -ne 50,37 osv.) **beordre** 92,24. være ~n paa, **være sat til at passe paa** 50,37. **være sat til at følge** 139,8.

beskedelig, adv. (**befchedelige** 258 m.) **ordentligt**, **passende**.

beskeden, sb. (**befcheden** II 145,19.

befken var. til 274,27 (befked)) (ord til) af-sked II 145,19.

beskedenhed, sb. (befkedenhed 20,6) forstandighed. — jf. ubeskedenhed.

beskikke, v. (befkicke 60,1. 184,5. II 32,2 osv. præs. -er 39 m. 282,20 osv. pl. -e II 173 m. pass. -is 183,36. præf. -ede 138,36. 150,28. part. -id off. II 240,26-27. 314,24. pl. -ede 14,25-26) sende bud til 60,1. 92,15. 282,20. II 173 m. osv. blive ~t med, faa sendt 14,25-26 || sende, tildele 39 m. (jf. var.) || indrette, ordne II 32,2. 240,26-27. 272,3-4. bringe i en vis tilstand II 314,24. ~ sin samvittighed II 108,9-10.

beskrige, v. (part. præf. befkregid 173,21) udskælde.

beskrive, v. (befkriffue off. 287,13. II 134,27 osv. præs. pl. d. s. II 11,32. pass. -es off. 21,2. II 134,34. part. præf. befchreuen 125,14-15. ntr. -id off. 80,25. 247,8 osv. pl. befchreffne 85,5. II 12,21 osv.) beskrive 21,2. 294,5. II 134,27 osv. || omtale 85,5 || nedskrive 102,31. 287,13. II 12,21. 224,4. 278,12.

beskyde, v. (befkiude 100,33. 138,18. 292,14 osv. præs. -er 264 m. II 23 m. osv. præf. befchød 264,12. part. befkut 90,19. II 124,6. 171,9 osv. befkytt 195,37)

beskylde, v. (befkylle off. 16,8. 265,27. II 30,29 osv. præs. pl. d. s. II 213 m. part. præs. -endis off. II 148,25. 150,20. præf. -it off. 10,18. 25,23. 58,10) beskylde 10,18. 265,27. II 150,20 osv. ~ en noget II 213 m. ~ en med 25,23. ~ en for II 148,25.

beskyld(n)ing, en. (befkylling 25,19-20. II 179,34)

beskytte, v. (befkytte 65,4)

beskæmmelse, sb. (befkemmelse II 280,5)

beskærme, v. (befkerme off. II 216,14. 225,26. inf. pass. -is II 194,14-15. part. præf. -idt II 190,25) forsvare.

beskærmelse, sb. (befkermelse off. 5,2. 10,2. 113,10. II 94,13 osv.) forsvar.

beslut(n)ing, en. (beflut(t)ning 123,31. 240,2. II 288,23 osv. beflutning 204,3. best. beflutningen 155,4. II 170,28. pl. beflutninger 193,27. II 130,25. beflutinger 237 m. II 42,22 (jf. var.)) beslutning 193,27. 204,3. II 130,25 osv. ~ til 237 m. || afslutning 27 m. 155,4. til ~ 123,31. II 288,23 || afsluttende ord 240,2.

276,31 || anledning, formaal II 170,28 (fr. conclusion).

beslutte, v. (beflutte off. 52,17. 104,33. 241,7. II 79,32 osv. inf. pass. -is 40,2. præs. -er [7,22]. 14,10-11. pl. -er 155 m. pass. -is 40 m. osv. præf. -ede 46,22. 72,6. II 282,31 osv. part. -ed off. 35,18 + 20. 83,1. 112,3. 260,13 osv. pl. -ede 285,4) beslutte 35,20. 154,36 osv. abs. træffe en beslutning 46,22. II 215,6 || drage slutning 14,10-11. 104,33. II 48,33. komme til det resultat, blive enige om 245,19 || ende, afgøre, afslutte 117,4 + 20. 246,6. II 79,32. 280,14. at ~, kort sagt II 190,10 || bringe i stand, slutte. ~ fred olgn. 241,7. 260,3-4. II 187,29 osv. ~ en handel 52,17. ~ et giftermaal 52,21. 285,4.

besluttelse, en. (befluttelse II 282,20) afsluttelse, istandbringelse.

besmitte, v. (part. præf. befsmittedt 14,37. 68,4)

besolde, v. (befolde off. 86,3. 259,23. II 283,26. præs. -er II 134,7. præf. -ede 159,13. 292,3. part. pl. -ede 194,24. II 89,31 osv.) lønne.

besold(n)ing, en. (befolling off. 39,4. 150,25. 225,21 osv. befolning 34,15. 148,32. best. befolningen 56,31. pl. befolninger 153,11. befolninger 148,31) løn, sold. være i ens ~ II 179,6. 275,34.

besove, v. (part. præf. besoffuid II 102,1)

bespejde, v. (præf. bespejdede II 237,6) udspejde.

bespise, v. (bespise II 309,27-28. part. præf. -ed off. 291,20-21. II 221,17. 262,29) forsyne med proviant.

bespotte, v. (præs. pass. bespottis II 15 m.)

bespottelse, en. (bespottelse 118,20. pl. -r 124,1)

bestaa, v. (bestaae off. 14,19. 138,21. II 176,14 osv. præf. bestod(t) II 288,22. 318,9. pl. bestode II 31,7. part. -id II 321,21) forblive, bestaa II 272,28. lade ~, lade staa ved sit værd 14,19. lade være, undlade 138,21. 211,10. II 242,32. 248,17. 317,27. holde op med, forlade II 34,15 (jf. var.) || modstaa 41,7. 167,12. II 68,11. 231,24 || holde fast ved, hævde II 67,26. 312,12. 321,21 || tilstaa, indrømme 206,2. II 31,7. 176,14. 213,7. 288,22. 318,9. ~ sig d. s. II 150,22.

bestalde, v. (bestolle off. 104,30. 204,2. II 234,22 osv. præs. pass. -is 272 m. præf. -ede 94,34. part. -ed off. 97,11. 261,12. II 265,20 osv. pl. -ede 157,5) belejre.

bestalding, *en.* (bestalling 143,9 (*jf. var.*)).
bæftolling *ofl.* 221,26. 269,31; *best. -en* 292,14.
II 278,37) *belejring*.

bestandig, *adj.* (bestandig II 8,5-6. bi-
standig II 162,5. *ntr. -t* II 130,31. 139,17. —
adv. bestandigh 69,18) *varig* 69,18 *osv.* ||
standhaftig II 162,5.

bestemme, *v.* (bæstemme II 25,15. *part.*
præt. -et ofl. 265,6. 275,35. *best. bestemde*
II 17,12)

bestille, *v.* (bestille 41,9. 241,1. II 93,36
osv. præs. -er II 3,5. 114 m. *pass. -is* II
305,6. *præt. -ede* 48,24. 97,25. II 33,24-25 *osv.*
pass. -edis 28,15. *part. -id ofl.* 52,13. 83,32.
98,36. II 21,22. 93,37 *osv.*) *ordne, bestyre*
28,15. 30,17. II 123,16. 222,26 *osv.* ~ *marken*
ordne slagordenen 97,25. 99,7. 179,20 || *an-*
ordne, beordre 83,32. 133,3. II 89,8. 93,36.
~ *sin jordefærd, træffe bestemmelse derom*
II 114 m. || *indrette, sørge for* 41,9. 48,24.
49,11. 247,10. II 14,26 *osv.* || *aftale* 47,14 ||
forarsage 113,31. II 56 m. 128,18 || *forrette,*
udføre 52,13. 98,36. 101,7. II 33,24-25. 93,37.
168,1 *osv.* || *blive færdig* II 21,22. — *jf. ubestilt.*

bestil(n)ing, *en.* (bestilling 61,11. 298,28.
II 88,31 *osv. pl. -er* 212,11. *bestilninger* II
57 m.) *foretagende* 212,11. 298,28 *osv.* i *al*
sin ~, i alt, hvad han foretog sig II 106,
9-10. *sag* 61,11. II 270,16 || *hverv, bestilling*
233,36 || *anordning, foranledning* 271,9 ||
foretagsomhed 166,9-10 || *ordre* II 88,31 ||
orden 132,37. — *jf. alvorbestilling.*

bestolle, *v.*, *se* *bestalde.*

bestolling, *sb.*, *se* *bestalding.*

bestrikke, *v.* (*præs. pass. bestrickis* 262
m.) *holde indespærret.*

bestyre, *v.* (*part. præf. bestyrid* II 171,21)

bestyrke, *v.* (bestyrcke 135,37. 292,28
osv. præs. -er 131 m. *pass. -is* II 235 m. *part.*
præt. -idt ofl. II 272,15. 292,35) *for-* *stærke,*
understøtte 62,35-36. 292,28. II 235 m. 272,15
osv. ~ *sig, befæste sin stilling* 161,23. 275,5.

besvige, *v.* (befulge *var. til* 227,4 (*fulge*))

besvogret, *adj.* (befulgred II 147,22)

besvære, *v.* (befulære *ofl.* 110,28. 113,28.
II 42,23 *osv. præs. pl. d. s.* II 136,10. *præt.*
-ede ofl. 111,33. 159,31 *osv. part. -it* II 92,15)
forulæmpe, besvære 110,28. II 92,15 *osv.* ||
~ *sig, beklage sig* 111,33. *gøre vanskeligheder*
159,31. II 60,6. ~ *sig i, nødtigt finde sig i* II
136,10. *vægre sig ved* II 42,23.

besværg, *v.* (befulære II 211,16. *part.*
præt. befuorid 137,24. *pl. befuorne* 26,21.
87,11 *osv.*) ~ *sig, sværge paa* 137,24. *sam-*
mensværg *sig* II 211,16 || *part. præf. som*
subst.: forbundsfælle 26,21. 87,11. 273,3.

besværing, *en.* (befulæring *ofl.* 135,23.
304,8. II 36,14. 42,27 *osv.*) *vanskelighed, be-*
svær 135,23. 275,14. 295,34 || *vægning* II 103,29
|| *møje, plage* 226,22. 304,8 *osv.* || *skattetyng*
II 42,27. 50,27. — *jf. samvittighedsbesværing.*

besværlig, *adj.* (*ntr. befuerligt ofl.*
224,6. 226,5. II 256,29. *pl. -e* 228,7. II 130,17)
vanskelig 226,5. II 130,17. 256,29 || *tung, pin-*
lig 224,6. 228,7.

besynderlig, *adj.* (*ntr. befynderligt*
45 m. 269,12. *pl. -e* 118,4 *osv. befynderlig*
II 207,15. *befyndelige* II 9,8. *sup. pl. -fte*
51,11. 108,2. II 235,29 *osv.* — *adv. -en*
222,26. II 39,15 *osv. -e* 238,37. 266,32) *sær-*
lig 118,4. 259,29. II 207,15 *osv. adv.: navn-*
lig, især 222,26 *osv.* || *vigtig, fremragende*
51,11. 55,10. 108,2. II 13,13 *osv.* || *mærkelig*
45 m.

besynderlighed, *sb.* (belynderlighed
60,23 *osv.*) i ~, i *særdeleshed* 60,23. II 36,10.

besæde, *v.* (*præt. besædede* II 177,18
(*jf. var.*)) *betyde, forestille.*

besæt(n)ing, *en.* (befætning 164,27 (*jf.*
var.) II 177,36. *befætning* 148,5. II 173,25)
garnison, besætning 148,5. *ligge i ~* 164,27
osv.

besætte, *v.* (befætte 150,32. II 220,18 *osv.*
inf. pass. -is 210,25. *part. præf. befætt* 143,35.
II 220,12 *osv. pl. -e* 104,14) *besætte* 104,14
osv. || *forsyne med indbyggere* 143,35.

besøge, *v.* (besøge 26,14. 123,4. 269,35
osv. præs. -er II 167,8. *pl. -e* 120,2. *præt.*
-te 67,22. 120,20. 147,17 *osv. part. -t* 120,14.
II 95,17 *osv.*) *besøge* 26,14. II 95,17 *osv.* ||
hjemløge 150,37. 176,26. 269,35.

besøgelse, *en.* (besøgelse II 153,37—
154,1)

besørge, *v.* (besørge II 315,23. *præs.*
pl. d. s. II 208,22. *præt. -ede* 238,34-35) *for-*
syne II 208,22 || *frygte* II 315,23. ~ *sig, d. s.*
238,34-35.

betage, *v.* (bethage 262,8. *præs. -er*
102,14-15. *præt. betog* 129,25. II 90,4 *osv.*
part. betagen II 4,1. 299,16. *ntr. -it ofl.*
215,36. 224,34 *osv. pl. -ne* II 201,24) *berøve*
215,36. 262,8. II 264,5 *osv.* || *komme over, an-*

falde 102,14-15. 129,25. II 90,4. *betagen* af glæde II 4,1. ~ med syge II 299,16. ~ med overmod II 201,24.

betale, *v.* (*betale* *offl.* 57,2. 106,36. 256,19 *osv. pass. -ls* II 284,16. *præs. pl. -e* 212,19-20. *præt. -de* 32,17. II 182,13 *osv. -ede* 111,13. *part. -id* *offl.* 63,17. 84,18. 199,29 *osv. pl. -de* II 23,31. *-ede* II 35,2. 72,29 *osv.*) *betale* 32,17 *osv.* || *lønne* II 35,2. (*overf.*) II 72,29. — *jf.* *afbetale*.

betal(n)ing, *en.* (*betalning* 34,17. II 284,14. *betal(l)ing* 294,28-29. II 103,9. *best. -en* II 41,32. *pl. -er* II 103,10)

bete, *v.* (*bete* 105,27. *præs. -er* II 47,18. *præt. -de* *var. til* II 177,18 (*belsædede*)) *vis.*

betemme, *v.* (*betemme* *offl.* 94,9. 116,18. 210,6. 286,18) *kun i forb. lade ~, lade handle efter eget tykke, lade raade* 94,9 *osv.* || *lade fare, lade gaa* 302,16-17.

betemmelig, *adj.* (*betemmelig* II 291 m.) *passende. ~ tid, det rette tidspunkt.*

betro, *v.* (*part. præt. betrod* 119,27. 241,2 *osv. -id(t)* [7,11]. 12,26. 14,16. *pl. -de* 36,34 146,24. II 264,33 *osv.*) *betro. blive ~et til noget* 14,16. 241,2 || *part. som adj.: som nyder tillid* 153,25. II 231 m. *have en ~et, have tillid til* 169,7. ~et hos, som nyder tillid hos 12,26. 119,27. II 245,14 *osv.* || *part. som subst.* 36,34. — *jf.* *tilbetro*.

betræde, *v.* (*præt. betredde* II 130,20) *overfalde.*

betvinge, *v.* (*betvinge* II 8 m. *præt. -ede* 108,22. *part. -edt* II 129,23-24. *pl. -de* II 48,7-8. 227,9) *undertvinge* 108,22. II 8 m. 227,9 || *betrænge, plage* II 48,7-8. 129,23-24. — *jf.* *ubetvungen*.

betynge, *v.* (*præs. betynger* II 107 m.) *tynge paa, trykke.*

betænke, *v.* (*betencke* *offl.* 14,23-24. 186,33. II 212,3 *osv. præs. -er* 71,7. *konj. -e* 119,36. *præt. -te* 126,11. *part. præs. -endis* II 191,17. 272,20. *præt. -t* 128,9. II 261,34 *osv. imp. betenck* 26,26. 186 m.) *overveje, betænke, tage i betragtning* 14,23-24 *osv.* || ~ sig 26,26-27. 228,27. II 212,3 *osv.* || *snart ~t, hurtigt udtænkt* II 289 m. *overilet* II 261,34. — *jf.* *ubetænkt*.

betænkelse, *sb.* (*betenkelse* *offl.* 260 m. II 41,17. 50,9. *pl. -er* II 15,4) *overvejelse.*

betænken, *en.* (*bethenchen* *offl.* 260,3 *osv.*) *overvejelse* 260,3 || *mening, henstilling* 186 m.

bevaage, *v.* (*beuaage* 125,21 (*jf. var.*)) *bevogte.*

bevandret, *adj.* (*bevandrit* 209,31. *pl. -ede* 230,32. 254,6) *berejst.*

bevant, *adj.* (*best. beuonte* 179,29) *sædvanlig.*

bevare, *v.* (*beuare* 88,9. 140,7. *præt. -ede* 264,31. II 115,10 *osv. part. -lt* *offl.* 195,34. 225,1. *pl. -ede* 124,25) *bevare* 194 m. 195,34. 225,1 || *bevogte* 124,25. 140,7 || ~ sig med, befatte sig med 88,9. 264,31. II 115,10 *osv.* — *jf.* *ubevaret*.

bevidst, *adj.* (*bewyft* 19,3) *bekendt.*

bevilge, *v.* (*beuilge* 154,4. *inf. pass. -es* 253,24. *præs. pl. -e* II 75 m. *præt. -ede* 91,13. 146,19-20. II 20,9 *osv. part. -ed* 153,18. *pl. -ede* 241,17) *samtykke, indvillige* 153,18. 154,4. II 20,9. 92,26 || *gaa ind paa* 91,13. 146,19-20. II 174,32 || *tilstaa, indrømme* II 75 m. || *vedtage* 241,17 || *overtale, bringe til* 253,24.

bevilling, *sb.* (*beuilling* 22,13. II 286,19) *indvilligelse, samtykke.*

bevise, *v.* (*beuise* 183,29. 296,2. II 211,34. *præs. bewiß* II 50,6-7. *-er* *var. til* 231 m. *pl. -e* 279,19. *præt. -te* 92,30. 131,33. II 16,31. 333,4. *part. -t* 117,32. 138,6. *pl. -de* 296 m.) *lægge for dagen, udvise* 92,30. 117,32. 132,35. 138,6. 183,29. 269,14. II 50,6-7. 161,7 *osv.* || *føre bevis for* II 211,34. 323,12. 333,4 || ~ sig, vise sig 131,33. 279,19. — *jf.* *overbevise*.

bevislig, *adj.* (*ntr. beuifelligt* 27,10)

bevisning, *sb.* (*beuifning* II 60,17) *bevis, kvittering.*

bevogte, *v.* (*beuogthe* *var. til* 125,21 (*beuaage*))

bevæbne, *v.* (*beuebne* *offl.* 50,36. 136,6. *part. præt. -id* *offl.* 38,23. 60,13. II 250,26. **beffuenid* II 251,9-10. *pl. -ede* 49,16. 211,30. 270,31. II 179,3-4 *osv. beueffnede* 66,26)

bevæge, *v.* (*beuege* 67,37. 188,30. *præt. -ede* 161,21. *part. -et* *offl.* 26,29. 189,25) *tilskynde, foranledige.*

bevægelse, *en.* (*beuegelße* II 18,9) *lidenskab, forbitrelse.*

bi, *adv.* (*bi(i)* 173,11. II 39,3 *osv.*) *ved, hos, se falde ~, staa ~.*

bibel, *en.* (*best. bibelen* 59,17)

bide, *v.* (*præt. bed* II 250,33) ~ omkring sig, slaa fra sig, bide fra sig.

bidsel, *et.* (*best.* *bedzelid* 243,9)
bie, *v.* (*bie* 125,27. II 279,29 *osv.* *bide* 220,15. II 217,32. 289,31. *præt.* *bidde* 107,6. 180,31. 249,21. *bidē* 218,7. 220,15) *vente* 220,15. II 192,34. ~ *efter* 125,27. II 289,31. ~ *med* II 217,32 || *vente paa*, *afvente* 249,21. II 197,16. 219,21 *osv.* *om angreb* 218,7. 273,10 || ~ *en efter*, *vente paa* 129,19. 180,31. 220,15 *osv.* — *jf.* *forbie*.
billede, *sb.* (*billede* II 149,22) *afbildning*, *portræt*.
billedsnider, *sb.* (*pl.* *billedsnidere* II 318,4) *billedskærer*.
billig, *adj.* (*billig* 87,34. *ntr.* -t 21,28. 56,27. II 170,25 *osv.* *pl.* -e II 195,13. *komp.* -ere II 46,9. — *adv.* -en II 41,19. 131,24 *osv.*) *rimelig* 21,28 *osv.* || *passende* II 131,24. — *jf.* *ubillig*.
billighed, *sb.* (*billighed(t)* 115,23. II 125,11. 227,33) *ret*, *rimelighed*. — *jf.* *ubillighed*.
binde, *v.* (*binde* 15,16. 53,10. II 84,3. *part. præt.* *bunden* 234,19) *fastbinde* 53,10. ~ *læsset*, *se læs* || *indskrænke ens handlefrihed* II 84,3 || ~ *om*, *ombinde* 234,19 (*blev bunden om*, *fik det bundet paa sig*). — *jf.* *for-*, *ombinde*.
binder, *sb.*, *jf.* *tøndebinder*.
bis(ko)p, *en.* (*biskop* *offl.* 52,5. 118,27. II 28,21 *osv.* *bisp* [8,3]. 60,5. II 53,22 *osv.* *gen.* *bispis* 211,18. II 28,4. *best.* *bispen(d)* [7,27]. 91,18. 215,3 *osv.* *gen.* -ens 29,29. II 101,37. *pl.* *bisper* 215,4. *best.* -erne 215,1) — *jf.* *ærkebispe*.
bispedømme, *et.* (*bispedømme* II 110,33. *pl.* -er II 190,2)
bistand, *sb.* (*bistand* 27,18. 52 m. 230,7. II 43,5 *osv.*) *gøre* ~ *staa bi*, *yde bistand* 27,18. 156,15. 177,6 *osv.*
bistandig, *adj.*, *se* *bestandig*.
bistre, *v.*, *jf.* *forbistre*.
bitter, *adj.* (*bitter* II 316,3. — *adv.* -ligen II 100,35—101,1) *skarp*, *heftig*.
bjerg, *sb.* (*bjerg(h)* (et) 54,3. 85 m. *osv.* (en) II 296,13. *best.* -it II 236,14 + 31. *pl.* *bjerg* 129,35. II 173,21 *osv.* *best.* -ene II 159,34. 237,12. -erne II 235,26) — *jf.* *kejserbjerget*.
bjergegn, *en.* (*bjerg egenn* 134,9. *bjerg-egenn* 273,6. II 230,16. *pl. d. s.* II 298,19-20)
bjærge, *v.* (*berge* 261,27) *redde*.

bjørn, *en.* (*bjørn* 219,2. *best.* -en 220,4)
bjørnehud, *en.* (*best.* *bjørne huden* 220 m.)
bjørneskind, *et.* (*best.* *bjørne skindit* 220,20)
blaamand, *en.* (*blaamand* II 189,3) *neger*. — *jf.* *mormand*.
blaar, *sb.* (*blor* 288,9)
blande, *v.* (*blande* 243,2. *part. præt. pl.* -ede II 121,12) *blande*, *spæde op* 243,2 || ~ *iblandt*, *inddrage i* II 121,12. — *jf.* *beblande*.
blandingsfolk, *sb.* (*blandings folck* 289,21) *mandskab af forskellig slags*.
blank, *adj.* (*pl.* *blancke* 32,26) *ubeskreven*.
blideligen, *adv.* (*blideligen* II 81,2) *venligt*.
blik, *sb.*, *jf.* *øjeblik*.
blind, *adj.*, *jf.* *forblinde*.
blindhed, *sb.* (*blindhed* 78 m.) *forblindethed*.
blive, *v.* (*bliffue* 12,2. 252,11 *osv.* *præs.* -er 10,19. 15,8. 208,22 *osv.* *pl.* -e 179 m. *præt.* *ble(e)ff* *offl.* 11,19. 106,8. II 23,16 *osv.* *pl.* *bleffue* 55,23 *osv.* **bliffue* II 229,11. *præt. konj.* *bleffue* 27,10. 96,20. *bliffue* II 294,15. *part. præt.* *bleffuen* 13,5. 131,10. *ntr.* -it *offl.* 43,11. 50,7 *osv.* *pl.* -ne II 191,11. *bleffuen* II 232,12) *forblive* 12,2. 162,25. 209,18. II 70,15 *osv.* ~ *fremturendes* 109,15. ~ *ved noget*, *holde fast ved* II 115,16. ~ *paa*, *dvæle ved* II 30, 23-24. *staa fast ved* II 254,24. 312,12 || *blive af* II 191,11. *hvor skal han* ~, *hvad skal der blive af ham* II 40,11. 41,1 || *falde i kampen* 45,2+4. 65,16. II 252,15+16 *osv.* || ~ *borte*, *se borte*. ~ *igen*, *blive tilbage* II 223,12. ~ *tilbage*, *ikke blive udført* II 124,8-9. 306,34. *lade* ~ *tilbage*, *undlade* II 71,19. ~ *ude*, *udelades*, *var. til* II 333,28 m. ~ *ved*, *fortsætte* 57,1. II 274,26. 277,34 || *blive til noget*, *udvikle sig til* 27,16. 47,5. 55,23. 62,13. II 23,16. 96,12 *osv.* *med part. præs.* *til betegnelse af det fremtidige* 150,4-5. 224,3. 249,13-14. 264,7-8. II 283,16. 314,23. *med part. præt.* *til omskrivn. af passiv* 12,27. 15,29. 292,26 *osv.* ~ *langt til*, *vare længe* II 261,14. ~ *ad ende*, *ophøre* 47,34. ~ *til raads* II 176,33. ~ *til herre olgn.* 208,22. II 46,13-14. 232,12. ~ *til intet* 204,3. ~ *til guld* II 13,1. ~ *til vens*, *se ven*. ~ *enings*, *ens*, *se ening*, *ens* || *opstaa* 62,13. — *jf.* *igenblive*.

blod, *et.* (blod 12,24. *best.* -itt 288,8) *blod* 288,8 || *afstamning* 12,24.

blodig, *adj.* (blodig 42,37)

blodstyrting, *sb.* (blodstørting II 56,16) *blodsudgydelse*.

blommet, *adj.*, *jf.* forblommet.

blomster, *et.* (blomster 266,8 *osv.* *best.* -id 39,30 *osv.*) *blomstring*. staa i ~ 266,8. || *den bedste del* 39,30. II 115,6. 246,8.

blot, *adj.* (blót II 238,10. *best.* og *pl.* blo(t)te 189,11. II 28,9 *osv.*) *ubeskyttet*, *vaa-benløs* 189,11. II 238,10 || *alene* II 28,9. 291,26.

blu, *adj.*, *jf.* ublu.

blues, *v.* (bluis *offl.* 288,25. II 148,24. *præt.* -edis 298,11)

blufærdeligen, *adv.* (bluierdeligen II 334,1) *beskedent*.

blufærdighed, *sb.* (blufferdighed 31, 26-27 *osv.*) *undseelse*, *generthed* II 4,30-31 || *blufærdighed* 31,26-27.

blus, *sb.* (*pl.* blus 130,10) *fakkell*.

blusel, *sb.* (blusell II 98 m.) *frygtsomhed*.

bly, *sb.* (blye 121,37)

blæse, *v.* (blæse 139,7. II 251,12. *præs.* blæs *offl.* II 205,10. 266,25. *præt.* -te 46,24. II 180,12 *osv.*) *blæse* (*om vinden*) II 180,12. 205,10. 266,25 || *trække vejret* II 251,12 || *blæse paa trompet*, *signalisere* 46,24. 139,7. II 260,8. — *jf.* for-, ind-, omblæse.

blød, *adj.* (*ntr.* bløt(t) 104,27. II 274,18) *opblødt*, *dyndet*.

bløde, *v.* (bløde II 92,33)

blødne, *v.* (blødne II 274,3. *præt.* -ede II 61,22) *blive blød*, *opblødt* II 274,3 || *blødgøre*, *bevæge* II 61,22.

I. **bo**, *sb.*, *jf.* nabo.

II. **bo**, *et.* (bo II 178,10 + 25) *bohæve*.

bo, *v.* (bo 61,17. II 315,18 *osv.* *præs.* -er II 311,2. 333,28. *pl.* bo(e) 16,32. II 151,12 *osv.* *præt.* -(e)de 113,23. 150,25. II 17,10 *osv.* *part.* *præs.* -indis *offl.* 79,23. 141,2. 295,13)

bød, *sb.* (bo(e)d 288,11. II 48,18 *osv.*) *helbredelse* 288,11. raade ~ paa, *helbrede* II 87,21. forbedre, gøre god igen II 226 m. 319,11 || *afbigt* II 48,18.

bodelig, *adj.*, *jf.* ubodelig.

bog, *en.* (bog(h) 10,21. II 135,33. (hun) 10,27. II 136,26. *gen.* -s [8,8]. -is 12,37. II 141 m. *best.* -en 70,33-34. *pl.* bøger 5,9. 266,23 *osv.* bøger 5,7. 20,4) *bog* 10,21 *osv.* || *afsnit* I 35,17. 136,26 *osv.* || *om boglig syssel ell.*

lærdom 70,33-34. 116,32. II 95,12. 330,17. — *jf.* messebog.

bohæve, *sb.* (bohæve II 193,4)

bold, *en.* (bold 280,8 *osv.*) *bold*. lege ~ II 320,15 || *navn paa en stor karfunkel*: *den flamske ~*, *fr.* la balle de Flandres 280,8.

bolig, *en.* (bolig II 94,33 *osv.*) *ophold* II 94,33 || *hus*, *bolig* II 151,14.

bolværk, *sb.* (bulluerck (et) 81,7. *bolværk* (en) 64,10. *best.* -idt 81,17. *pl.* buluerck II 20,16) *forskansning*.

bom, *en.* (*best.* bommen 205,12) — *jf.* slaa-, slagbom.

bomolie, *sb.* (bomolie II 189,25)

-bon, *sb.*, *se* klædebon.

-bon, *adj.*, *se* redebon.

bonde, *sb.* (*pl.* *best.* bønderne 219,34) — *jf.* hosbonde.

bondearbejde, *sb.* (bonde arbejde II 330,6)

bondeby, *en.* (bonde by *offl.* 35,12. 144,3. *pl.* bonde byer *offl.* 84,26. II 74,26) *landsby*.

bondegerning, *sb.* (bonde gierning 273,1-2. II 330,12)

bonnet, *et.* (bonne(d)t 175,18-19. 248,12) *hue*.

I. **bord**, *sb.* (*e.* *præp.* bore 32,13. 99,3 *osv.* *pl.* boer 221 m.) *skibsside*, *ræling*. være om ~e med, være paa siden af 32,13. 277,31. komme om ~e med, indhente, faa bugt med 99,3. at ro paa baade ~, se ro.

II. **bord**, *et.* (*gen.* bords *offl.* 14,15. II 87,6 *osv.* *e.* *præp.* -e 169,28 *osv.* *best.* -ett *offl.* 233,14. II 86,19. *pl.* bord 242,36. boer 243,3) sætte sig, sidde til ~s 14,15. 232,31-32. II 315,1 *osv.* tjene en til ~s II 87,6. staa en for ~e II 147,15. over ~e, til bords 169,28. 233 m.

borde, *v.* (bore 171,26) lægge til skibssiden. ~ med en, indhente, angribe.

borg, *sb.*, *jf.* vognborg.

borge, *v.* (borge 219,30) give paa kredit.

borgeleje, *sb.* (borgeleie 269,33) *indkvartering*, *garnison*.

borger, *en.* (borgere 276,19. *pl.* d. s. 90,11. II 23,23 *osv.*)

borgerfolk, *et.* (borgere folck II 26,7)

borgerlig, *adj.* (borgelig II 208,28. *best.* -e II 74,30)

borgerske, *sb.* (*pl.* borgerscher 178,34)

bort, *adv.* (bort(t) 153,21. II 12,32 *osv.*)

bortdrage, *v.* (*part.* *præt.* bort dragen *offl.* 110,31. 143,5)

borte, *adv.* (**bort(t)e** 15,8. 273,30. II 270,5 osv.) langt ~ 49,33. II 190,26. blive ~ 15,8. 273,30. II 270,5. blive ~ i, (*om flod*) løbe ud i II 135,10 + 23 || *gaaet tabt* II 215,23.

bortføre, *v.* (*præs. pass. bort føris* 106 m. *præt. -de* II 237,31)

bortgaa, *v.* (*part. præt. pl. bortgangne* 240,31)

bortrejse, *sb.* (**bortreise** 231,31)

bortrejse, *v.* (*part. præt. pl. bortreiste* 29,6)

bortstjæle, *v.* (*part. præt. pl. bort stolte* II 207,18) *røve, bortføre.*

bosiddende, *part. adj.* (**boSiddendis** II 33,13 (*jf. var.*))

bourdonnasse, *sb.* (*pl. bourdonasser* II 246,11. *-es* II 251,22-23) *turnerelanse, fr. bourdonnasses.*

bov, *sb.* (*pl. best. bougene* 131,23)

brad, *adj.* (**brad(t)** 136,14. 175,24. II 235,34 osv. — *adv. bradeligen* 133,37. II 26,19 (*jf. var.*) osv.) *pludselig* 133,37. 175,24. II 121,32 osv. || *hidsig* II 26,19 || *brat, stejl* II 230,23. 235,34.

bradhastig, *adj.* (*pl. bradhaftige* 230,33) *fremfusende.*

brand, *sb.* (**brand** 99,15)

bred, *en.* (*best. bredden* off. 64,4. 75,28. *bredden* 75,33. 42,34. II 234,3 osv.)

bred, *adj.* (**bred** 245,23. II 242,1. *ntr. brit(t)* 130,17. 195,37. II 257,25. **bret** 180,7. *best. og pl. -e* 65,29. II 111,21) *vidt og ~t* 180,7.

brede, *sb.*, *jf. tommelbrede.*

brede, *v.* (**brede** II 4,22. *part. præt. brid* 139,16) ~ *dug.* — *jf. udbrede.*

brejde, *v.* (**brejde** off. II 38,1. 73,14. 316,22) *foreholde, bebrejde.*

brev, *et.* (**breff** 99,18. *gen. -s* 35,10. *-is* II 66,9. *best. -ld* 254,27. *gen. -ens* II 26 m. *pl. breff(t)* 33,16. 108,11. 294,1. *-e* 83,22. 111,7. II 77,30. *best. -ene* 111,5 osv.) *brev, skrivelse* 35,10 osv. || *skriftligt bevis* II 60,17. — *jf. fejde-, kredens-, lejde-, post-, sende-, stadfæstelses-, undsigelsesbrev.*

bringe, *v.* (**bringe** 238,27) ~ *til veje.*

brink, *sb.* (*pl. brincker* II 251,29)

Britannier, *sb.* (*pl. Britanier* 50,3-4. 87,20. *gen. -s* 50 m.) *Bretagner.*

britansk, *adj.* (*best. og pl. britanske* 34,33. 37,27. 192,15) *bretonsk, bretagnisk. de ~e, Bretagnerne* 37,27.

bro, *en.* (**bro** 39,11. II 177,15 osv. *gen. -is* 246 m. *best. -enn* off. 53,34. 65,30 osv. **bru** II 113,9. *-itt* 196,27. *gen. -ens* 245 m.) **bro** 39,11 (*jf. komm.*) osv. || *stenlagt vej, fr. chaussee* 245,26. — *jf. skib-, sten-, træ-, vindebro.*

brod, *en.* (**brodd** II 35,33) *spore, ansporing.*

broder, *sb.* (**broder** 34,10 osv. *pl. brødre* 28,16. 114,2 osv.) *broder* 28,16. 34,10 (*jf. komm.*) osv. || *munk* II 94,22. 176,2. 225,16 osv. — *jf. far-, ja-, krigs-, mor-, ordens-, stal-, tiggebroder.*

broderbarn, *sb.* (*pl. brødreborn* off. 59,4. II 55,19 osv.)

brodersøn, *en.* (**brodersøn** II 53,17. 72,32 osv. *gen. -s* II 149,16. *pl. brøderfønner* II 53,23)

brøtømmer, *et.* (*best. brøtømmerit* 65,29)

I. **brud**, *en.* (**brud** II 130,8) *fæstelse.*

II. **brud**, *sb.*, *jf. stenbrud.*

brug, *sb.* (**brug** [7,16]) *øvelse.*

bruge, *v.* (**bruge** 11,28. 48,9 osv. *inf. pass. -es* 65,32. *præs. -er* 206,19. 255,1. *pl. -e* 162,24. *pass. -is* 88,9. *præt. -te* 89,16. 280,12. II 74,29 osv. *-ede* II 320,5. *part. præs. -endis* II 93,2-3. *præt. -t* 14,5. 167,4 osv. *-ed* 255,31) *benytte, anvende* 11,28. 141,13 osv. *lade sig ~* 63,4. II 53,29 ~ *sig, lægge alle kræfter i* 130,2 || *give sig af med* II 192,7. *udvise, lægge for dagen* 89,16. 105,4. 167,4. 206,19 osv. ~ *sit bedste, gøre sit bedste* 195,6. II 191,36. — *jf. vanbrugt.*

bryde, *v.* (**bryde** 183,10. II 31,16. *præs. -er* 197 m. 300,2 osv. *pl. d. s.* 53 m. *præt. brød* 21,11. 71,24 osv. *pl. brødde* 133,17. *part. præt. broden* 94,13. II 303,24. *ntr. brut* 65,13. 148,20. II 252,26 osv. *best. brudne* 135,17) *bryde i stykker* 135,17. II 252,26. 320,21. *om brev* II 5,3 || ~ *sten* 65,13 || *frembringe ved at bryde.* ~ *hul* 133,17 || *knække, overvinde* 21,11 || *overtræde, gøre brud paa* 94,13. II 31,16. 55,33. 222,4. 267,31 || ~ *tvært af, stanse* 183,10. ~ *op, begive sig paa vej* 71,24. 104,32. II 260,1 osv. ~ *op til Estampes, bryde op fra E.* 53 m. 300,2. *jf.* 197 m. — *jf. af-, for-, ind-, ned-, op-, senderbryde.*

bryllup, *et.* (**bryllup** off. 83,14. II 100,3. 110,14)

brynde, *sb.* (**brynde** II 298,34) *hede.*

bryst, *sb.* (**bryft** II 261,33)

brystgænge, *adv.* (brystgængis II 40,31) med fremadvendt bryst, lige frem, lige paa.

brystværge, *et.* (brystverge 65,4) brystværn.

bræk, *en.* (breck 126,18 osv.) skade 126,18. II 255,4 || nød II 264,18. — *jf.* afbræk.

brække, *v.* (brecke var. app. 24,27) faa bugt med, overvinde.

brænde, *v.* (brende 46,4. 201,4 osv. inf. pass. -is 143,14-15. præs. -er 197 m. præf. brende 218,22. II 323,29. part. præs. -endis 195,5. 288,8. præf. bren(d)t 101,3. II 322,16 osv. best. og pl. brende 196,3. 217,12. imp. brend 50 m.) være i brand 195,5. 288,8 || afbrænde, opbrænde 46,4. 143,13-14. 218,22 osv. ~ af 195,33. hænge ved brand 101,3. 197 m. uden obj. 201,4. II 12 m. — *jf.* af-, op-, udbrænde; ubrændt.

bræt, *sb.* (pl. bræder 246,4)

brød, *et.* (brød(t) 62,14. 161,3 osv. best. -ett 62,14) — *jf.* messebrød.

brøde, *en.* (brøde 235,12. II 315,20)

brødelig, *adj.*, *jf.* ubrødelig.

brødig, *adj.*, *jf.* fredbrødig.

brønd, *en.* (brønd 208,20. pl. -e II 264,1)

brøst, *en.* (brøst 62,12. 254,8. 292,13. gen. (for) brøst (skyld) II 221,16. pl. d. s. II 206,16) mangel. ~ for, mangel paa 62,12. II 183,28. 221,16. ~ paa 292,13 || fejl, lyde 254,8 (~ paa en mand, hos en mand). II 206,16.

brøste, *v.* (brøste II 26,17. præs. -er 76 m.) mangle II 26,17 || svigte 76 m.

bud, *et.* (bud(t) 16,29. 156,1. 221,24 osv. (en?) 232,33. e. præp. -e II 144,21. best. -itt(t) 156,13. II 3,27. pl. bud(t) 87,22. II 156,10 osv. best. -ene 92,36) budskab 43,24. 76,10. 221,24 osv. || budbringer 87,22. 92,36. 156,1 + 13. II 3,27 osv. || paabud, befaling 16,29. II 106, 10. 317,7 || frembydelse. være i ~e, frembyde sig II 144,21. — *jf.* for-, gæste-, post-, sende-, sendinge-, stads-, tilbud.

buddike, *en.* (budk ofl. 280,3 (jf. var.) II 103,35. budæck II 104, 6 + 7. 135,31)

bue, *sb.* (bue 213,25) ~ og pil.

bugt, *sb.* (bugt 212,27) faa ~ med.

bulder, *et.* (bulder ofl. 39,14. 251,24. II 248,10 osv. best. -id 143,28)

buløxe, *sb.* (pl. buløxer 144,15)

I. **bund**, *en.* (bond 282,25 osv. pl. best. -ene 37,31) bund II 112,28 || bundstykke 37,31 || grund, jord 282,25.

II. **bund**, *sb.*, *jf.* forbund.

bundfrossen, *adj.* (bondfroßen 144,13)

bundsforvandt, *adj. og subst.* (best. bundsforvante 193,22. pl. d. s. 52,4. 53,1. 83,4. 110,15. II 74,34 osv.)

bundtilje, *et.* (best. bondthilled II 205, 33) bundfæl i en baad.

bur, *sb.* (pl. bår II 111,13 + 18. 113,19) — *jf.* fadebur.

burde, *v.* (børe 14,32. II 273,7. 274,34. præs. bær 16,33. 123,27. II 42,36 osv. pl. d. s. [7,10]. 45 m. præf. burde 18,29. II 10,12 osv. part. bur(d)t ofl. 45,11. 303,20. II 243,4 osv.) være tilbørlig, tilkomme 14,32. II 298,31 || upers. sømme sig, være pligt 47,32. han bør at . . 16,33. 303,20. II 10,12. 41,22 osv. med utydelig dativ 18,29. 40,5. 45,11. II 82,5 osv. han bør at . . II 42,36. 46,16 || ~ sig, høre sig til, passe 51,13-14. 123,27. II 274,34. — *jf.* vedburde.

burgundisk, *adj.* (burgundiske 196,28. best. og pl. d. s. 80,34. 119,12 osv.) de ~e Burgunderne 50,11 osv.

busk, *sb.* (pl. buske II 241,31. 245,31. best. -en 255,11) krat.

by, *en.* (by ofl. 148,16. 162,6. II 16,12 osv. (han) 33,8. II 35,10. gen. -s II 122,32. -es 280,34. best. -en 33,5 osv. gen. -ens 140,14. pl. -er 53,7. 75,16 osv. gen. -ers 148,9. best. -erne 212,35 osv.) gaa om ~ 162,6. drage af ~ II 66,27. komme til ~s II 122,32. 178, 11. — *jf.* bonde-, føde-, lands-, smaaby.

byde, *v.* (biude 20,16. II 36,4 osv. præs. -er 208 m. 276 m. byder II 209,30. præf. bed(t) 61,34. 92,33. II 86,20. pl. -e 87,33 osv. præf. konj. -e 193,23. part. buditt(t) 40,7. 254,34. II 240,14 osv. boditt II 210,15. bedett II 214,29. pl. budne 186,5. II 31,8. bedne 57,25) befale 20,16 osv. ~ over II 36,4. have at ~ II 111 m. || tilbyde 57,25. II 155,1 osv. || indbyde 186,5 || ~ til, meddele, underrette 92,33. 154,35. 254,34. II 237,11 osv. tilbyde 262,2. II 214,29 osv. beordre II 180,10. vise lyst til, stræbe efter II 86,20. ~ paa, vise vilje til II 149,20 || ~ sig til, møde frem 84,14. II 200,30. være villig 87,33. — *jf.* fal-, for-, frem-, tilbyde; selvbuden.

byfolk, *et.* (best. byfolckid ofl. 48,22. 194,32) bybefolkning.

bygge, *v.* (byggø II 18,24. 94,31. præf. bygde II 176,14. 250,11. part. bygd II 95,6.

206,3. pl. -e II 128,32. 206,5) bygge II 18,24 osv. ~ paa, grunde paa II 128,32.

bygger, sb., jf. indbygger.

byggested, sb. (byggested II 327,10) bosted.

bygning, en. (bygning 305,22. II 44,27 osv. pl. d. s. II 318 m.) opførelse. have i ~ II 321,10 || byggearbejde, byggeforetagende II 44,27. 317,33. 318 m. || bygningsmaade II 205,19 || bygningsværk, hus 305,22. koll. 305,10. II 52,27.

bygrav, en. (best. bygraffuen 300,19. pl. best. -erne 97,34)

bygvand, sb. (byguand 45,34) afkog af byg.

byld, sb., jf. kværkebyld.

byrd, sb. (byrd 12,24) — jf. vidnesbyrd.

byrde, en. (best. byrden 210,21)

byrde, adj., jf. lavbyrde.

byrdig, adj., jf. velbyrdig.

bytte, et. (bytte 92,26. 140,6 osv. best. -ed 129,9-10. 279,29 osv.)

bytte, v. (part. præst. byt 279,32) dele.

bæk, en. (gen. becks 195,14. best. becken 51,37 osv.) lade blive siddende i ~en, lade i stikken 51,36-37. bedre at stille ~en end aaen, det er lettest at stanse noget, medens det er i sin vorden 169 m.

bæltsted, et. (bæltsted II 264,9)

bænk, sb. (pl. best. benckene 64,28)

bære, v. (bære ofl. 10,12. 53,15. 164,1. præst. pl. d. s. 31,32. pass. -is II 108 m. præst. baar ofl. 28,4. 42,13. 205,5. II 96,14 osv. pl. baare ofl. 38,7. 101,10. 123,11. II 180,17. part. præst.-endis 46,33. præst. baaren ofl. 13,2. 226,16. ntr. borit 103,12. 289,37) bære. komme ~ende med 46,33. ~ ved hinanden, passe sammen II 62,28 || løfte II 106,2 || have paa sig, være

iført II 96,14. 273,33. ~ en orden 52,22. ~ navn 10,12 || nære, føle 81,1. 123,11. II 256, 30 || taale II 193,17. || bringe 101,10. 164,1. forebringe II 146,14. ~ med sig, medføre (om virkning) 42,13 || føde (kun i part. præst.) 13,2. 226,16 || ~s for, vise sig II 108 m. || ~ sig ad 205,5. 289,37. II 272,21. — jf. fore-, frem-, om-, op(pe)-, paabære; adbaaret.

bæst, et. (bæst ofl. 105,16. 220,8. II 294, 17. pl. d. s. 71,6. 116,16. II 35,22. 232,12) dyr 220,8. II 35,22 osv. || dumrian 71,6. 105,16. II 294,17 osv.

bæstelig, adj. (best. bæstelige II 39,30 -31) dyrisk.

bæve, v. (præst. beffuede 126,22)

bøde, sb. (bøder 253,2)

bøde, v. (bøde 70,8. 95,24. 235,11. præst. -er 70,11. 253 m.) raade bod paa 70,8. 95,24 || bøde, sone 70,11. ~ for 235,11. 253 m.

bødig, adj., jf. overbødig.

bøffel, sb. (pl. byffel II 97,11)

bøje, v. (bøle 107,3) ~ af, vige til side.

bøjelig, adj., jf. tilbøjelig.

bøn, sb. (bøn(n) 107,13. 279,13 osv. gen.

-s 77,17 osv. (for) bøn (flkyld) II 222,14. pl. bøn(n)er II 114,33. 321 m.) gøre ~ til 107,13. 293,17. gøre ~ for, gaa i forbøn for II 89,17.

bønfalden, adj. (pl. bønfalene 305,27) blive ~ til, rette en bøn til, søge tilflugt hos.

bønne, sb. (pl. bønnen 39,20)

bør, en. (bør 168,31) (med)vind. — jf. genbør.

børe, v., se burde.

børlig, adj., jf. tilbørlig.

bøsse, sb. (pl. bøsser II 263,13) skydevaaben. — jf. haandbøsse.

bøsseskytte, en. (bøsseskutte 72,18-19. pl. -ere var. app. 24,7) artillerist, kanoner.

C.

camée, en. (camehy 303,7. pl. camohy II 181,26)

cement, sb. (cement II 159 m.)

ceremoni, en. (ceremonie 244,21. ceremonie II 275,1. pl. -er 249 m. II 45,18) højtid. de uskyldige børns ~, børnedag 244,21. jf. dag || formalitet 249 m. II 275,1 || høflighedsbevisning II 45,18.

cholera, sb. (cholera 288,2) hidsigt temperament, fr. colere.

cisterne, sb. (pl. cisterner II 159,7. cisterner II 159 m.)

conestabel, en. (conestabel 11,20. 29,25 osv. constabel 90,15. gen. -s 76,34. best. -en 92,10. -blen 94,20. 148,26. constablen 229,28. gen. -ens 92,25) connetabel, rigsfeltherre.

conestabelsed, *en.* (conestabels eedt 83,13) gøre sin ~, aflægge embedsed som conestabel.

conflansk, *adj.* (best. Conflandfke 61,34. 193,7) den ~ handel, Conflans-traktaten.

cranequinier, *sb.* (pl. Cranequiniers 54,29) armbrøstskytte, fr. cranequiniers.

cucurbitula, *sb.* (pl. cucurbitulae 288 m.) kop til kopsætning.

D.

da, *adv.* (da 10,15. 58,2 osv. daa 26,26. 46,1. II 310,14 osv. tha 57,34. 95,17 osv.) paa den tid, dengang, ved den lejlighed 27,6. 57,34. 254,17. II 10,34. 169,14 || derpaa, saa 46,1. 227,22. II 275,32 || i saa fald 183,36. II 310,14 || da ... da, snart ... snart 43,17. II 89,6. ~ lidt og ~ lidt, efterhaanden 58,2. 82,23. 233,35 || altsaa 12,3 || til indledning af en eftersætning. dersom ..., da 12,22. 95, 17. II 192,35. efterdi ..., da 10,15. 26,26. ihvor (ihvem) ..., da, saa dog II 63 m. 100,35 || gentagende en tidsbestemmelse 173,32. II 311,22. — *jf.* endda.

daare, *en.* (daare ofl. 76,9. 105,15) nar, tosse. gøre ~ af, bedrage 105,15.

daare, *v.* (daare 116,14. præf. -ede 167, 27. part. -et ofl. 69,8. 167,28. 223,2 osv.) narre, bedrage, føre bag lyset. — *jf.* bedaare.

daarlig, *adj.* (daarlig ofl. 258,30. II 39,4 osv. ntr. -t 166,16. II 272 m. best. -e 81,26. pl. -e 88,23-24. 208,25. II 225,2. komp. -ere II 224,35. — *adv.* -en 275,26. II 147,17) uforstandig, ubesindig, tosset, gal. 81,26. 166,16 osv. ~ fred, overilet? 258,30 (fr. paix finale, *jf.* var.) || som subst. 88,23-24. II 293,16.

daarlighed, *en.* (daarlighed(t) ofl. 70, 33. 82,7. 128,11. 204,31. II 39 m. osv.) daarskab.

daarskab, *en.* (daarskab 109,15. 115,4. daarskaff 87,28. 276,12-13)

dag, *en.* (dag(h) 12,34. 20,27 osv. gen. -s 96,31 osv. e. præp. -e II 129,12. 155,29. best. -en 55,1 osv. pl. -e 12,31 osv. -er 231,14. gen. -is 66,13 osv. -ers var. til 284,20. -s 158,30. best. -ene II 48,30) dagslys 207,28 || om tiden 12,31 osv. i ~, idag 26,27. i ~ et aar 96,27-28. for tiden, i vore dage 236,4. II 70,33-34. || denne ~, idag, den dag idag II 146,9. paa den ~, paa den tid 16,19 || ~ fra ~, fra dag til dag 20,27. 173,9. II 128,6 osv. ~ for ~ II 269,5 (*jf.* var.) || i samme ~e, samme dag II 186,16. 233,21 ||

om ~en 55,1; *jf.* andendag || en ~s tid 96,31. II 150,37. to ~es tid (termin) 66,13. 263,30. fem ~s tid (termin) 158,30. 294,22 || samme tid ~s, paa dagen 188,18. hertil ~s, hidtil 145,14. 221,3. 268,16. II 35,37 osv. daglig ~s, dagligt, dag for dag II 64,17 || alle ~e, altid II 74,34. i deres ~e, i deres levetid II 171,13 || festdag. de uskyldige børns ~, børnedag, fr. les Innocens 244,6; *jf.* ceremoni || liv. tage af ~e 64,19. II 129,12 || forsamling, landdag 82,33. II 43,33 || overenskomst, forlig, stilstand. tage i ~e, slutte stilstand, forlig 13,16. 71,25. staa i ~e, være stilstand II 155,29. det er uden ~en med ham, hans fred er forbi 115,29. — *jf.* anden-, arbejds-, døds-, glædes-, herre-, hvile-, land-, lisen-, mid-, paaske-, rigs-, vinterdag; hverdags; bedaget.

dages, *v.* (dags 43,21. præf. d. s. 91,29. præf. -edis 46,31) blive dag 46,31. 91,29 || ~ op, komme frem 43,21.

daglig, *adj.* (best. og pl. daglige 62,37. 149,2. 189,16. II 222,32. — *adv.* -en II 183,11)

dagligdags, *adv.*, se dag.

dagning, *sb.* (dagning 72,16 (*jf.* var.) best. -en 54,11. 103,35-36. 196,26) overalt efter præp. i.

dag(s)rejse, *en.* (dag reigse ofl. 178,28. 300,10. II 5,8. dags reigse II 171,4. pl. dagreyser 34,31. 255,8. II 264,8 osv. dage reiser 283,6. dage reise II 198,31-32) — *jf.* købmandsdagsrejse.

dagtinge, *v.* (dagtinge 85,30. II 197,26) underhandle. — *jf.* fordagtinge.

dagting(n)ing, *en.* (dagtingning 75,5. dagtigning 79,6. II 31,18. 71,13 osv. dagtingingh 67 m. best. -en II 173,24) underhandling 75,5. 79,6 || overenskomst II 31,18. 71,13. 146,1 osv.

dagting(n)ingsmand, *sb.* (pl. dagtingingsmænd 67 m.) underhandler.

dagvælger, *en.* (dag vælere 244 m.)

- dal**, *en* (*dall* *offl.* 144,3. II 90,1 *osv.* *best.* -*en* II 241,33. *pl.* -*e* 132,16)
- dam**, *en*. (*dam* 156,33 *osv.*) *dæmning*, *damvej*, *fr.* *chaussee* 156,33. 204,11. II 230,22.
- damp**, *en*. (*damp* II 106,26) *dunst* (*i* *hovedet*).
- dan**, *se* *hvor-*, *saa-*, *underdan*.
- danne**, *v.* (*part. præf.* *dannit* 121,36) *indrette*, *lave*.
- dannis**, *adj.* (*dannis* II 166,3. 325,9) *brav*, *god*.
- dannished**, *sb.* (*dannished* 290 m.)
- dans**, *sb.* (*dantz* II 147,36. 292,14)
- danse**, *v.* (*dantze* II 292,15)
- dansk(e)**, *en*. (*danfke* [8,5]. *best.* -*n* [8,16] *osv.*) *dansk sprog*. *paa* ~ [8,5] || *om den danske text* [8,32]. *om sprogformen i den danske text* [8,16]
- danske**, *adv.* (*danfke* 56 m.) *en halv mil* ~.
- danske**, *v.* (*danfke* II 87,19) *fordanske*, *oversætte til dansk*. — *jf.* *fordanske*.
- datter**, *en*. (*datter* *offl.* 188,15. 281 m. II 120, 22. *dotter* *offl.* 13,27. 29,33. 153,16. 154,2. 160,11. II 41,31 *osv.* *gen.* -*s* II 314 m. *pl.* *dotre* 29,11. *dotter* 58,33. II 312,21. **dotter* II 68,22. *best.* *de(t)terne* 287,16. II 132,9) — *jf.* *bastard-*, *datter-*, *søsterdatter*.
- datterdatter**, *sb.* (*daather daather* 263,7 + m.)
- dattermand**, *en*. (*daatermand* II 106,5. *pl. gen.* *dotter mends* II 312,18)
- dattersøn**, *sb.* (*daather Bønn* *offl.* II 132,4-5. 142,27)
- datum**, *sb.* (*datum* 37 m.)
- december**, *sb.* (*december* 151,27)
- deden**, *adv.* (*deden(n)* *offl.* 101,32. 144,18. II 17,18. 117,7 *osv.*) *derfra*.
- defension**, *sb.* (*defension* 10,1-2)
- degradere**, *v.* (*part. præf. pl.* *degraderede* II 101,31)
- dejl**, *adj.* (*deylij* *offl.* 121,31. 248,14. II 41,30. **deiligt* II 121 m. *ntr.* -*t* 245,24. II 292,20. *komp.* *deyglere* 248,16. *sup. pl.* -*ste* II 121,20) *smuk*.
- del**, *en*. (*deel(l)* *offl.* 62,25. II 236,23 *osv.* *e. præp.* *dele* 203 m. *osv. pl.* *dele* 94,22) *del*, *andel*. *en* ~, *delvis* II 208,33. *arv* og ~ 147,9. *blive til* ~ *tilfalde* 203 m. II 175,33. || *ting* 94,22. *hvis* ~ *som*, *det som* 62,25. II 81,8. *for ingen* ~, *aldeles ikke* 22,1. 76,32. II 17,4 *osv.* — *jf.* *arve-*, *for-*, *over-*, *runddel*; *aldeles*.
- delagtig**, *adj.* (*deelactig* II 64,1-2) *meddelagtig*.
- dele**, *sb.* (*del(l)*e 217,19. 265,16. II 150 m.) *tiltale*; *se* *i. rejse*.
- dele**, *v.* (*dele* 220,26. *præs. pl. d. s.* II 73,17. *pass. -is* II 306 m. *præt. -de* II 117,10. *part. -t* 132,29. II 305,15) — *jf.* *med-*, *uddele*.
- delphin**, *en*. (*delphin* II 97,29. *best. -en* II 8,35. *gen. -ens* II 64,28 *osv.*) *kronprins i Frankrig*, *dauphin*.
- delphinske**, *sb.* (*delphinke* II 53,7. 61,15) *kronprinsesse i Frankrig*.
- demant**, *en*. (*demant* 185,2. II 66,8. (han) 280,1 + 4)
- den**, *pron.* (*den(n)* 10,4. 48,3. 114,32 *osv.* *dend* 14,5. 16,8. II 33 m. *thenn* *offl.* 65,1. 92 m. 219,32. 260,37. 281,1. II 8,30. 17,1. *ntr.* *det(t)* *offl.* 16,11. 38,11. 82,28 *osv.* *thet(t)* *offl.* 46,18. 54,15. 164,37. 262,9 *osv.* *e. præp.* *de* 43,21. 45,32. II 116,5. *gen. des* 11,37. II 24,15 *osv.* *dif* 38,4. 55,37 *osv.* *thes* [7,18]. II 13,30. *pl. de* *offl.* 11,28. 90,13. 118 m. 229,9. *di* 29,33. 32,11. II 58,37 *osv.* *the* 17,26. 88,15. 253,28 *osv.* *acc.-dat. dennom* *offl.* 10,17. 12,12. 84,3. 90,32 *osv.* *dennem* 28,11. 106,23-24. *osv.* *thennum* *offl.* 42,31. 253,29. 261,9-10. *osv.* *dem* 108,8. 159,26. 273,2 *osv.* *gen. deris* *offl.* 40,10. 68,9. 70,35. 228,34 *osv.* *dieris* *offl.* 106,25. 190,11. 235,12. *theris* 16,14. 17,26) *demonstr.* 15,35. 31,20. 33,8. 44,22. 60,14 *osv.* *i alle(n) de*, *se al* || *determ.* 12,31. 13,4. 15,15. 17,30. 30,9. 39,29. 40,24. 41,7. 47,18 + 28 *osv.* ~ *ihvem der* II 201,14. *nogen* ~ *ting som* 176,5. *en forstandig mand* og ~ *som* II 33,18-19. 69,1. 224,19. *jf.* II 179,36. *de som som præd.* II 41,18. 253,34. *som obj.* II 50,35. 55,8. *e. præp.* 78,21. 180,25. 297,3. II 7,17. 162,30. 276,9 *osv.* *de af Gent*, *indbyggerne i G.* 31,5-6. 79,1. 90,13. 209,2. II 197,14 *osv.* *med de som obj.* II 100,12. *e. præp.* II 91,22. 329,2. *de i byen* 129,22. II 230,13. 279, 21-22 *osv.* *med de e. præp.* 195,5. *deres i Amiens* 157 m. *det at* 11,16. 35,28. II 148,26. 159,15 *osv.* || *som personl. pron.* 10,24. 13,34. 14,5. 19,1. 25,30. 33,6. 114,32 *osv.* *pleonast. efter subj.* II 42,17. *det grevedømme Atricht* eller *det af Burg.* II 99,30. 109,5. *den om personer* 25,17. 48,3. 123 m. II 55,31. 76,35. 78,19. 160, 18. 194,27. 210,8. *visende tilbage til nogen*

16,8. det om byer 194,16. 210,25. 262,9. II 228,34. de efter et bynavn om indbyggerne deri II 21,32. hvert menneske ... den 71,12. II 127,26. have ret ... have det 12,1. være kommen ... være det II 279,27. det visende frem til en følgende sætn. 35,28. 37, 15. 40,37. II 283,33 osv. som subj. i upers. sætn. 11,3. 33,10. 45,23. 239,11. II 47,15. 50,36. 274,17. 291,27 osv. som upers. obj. 40,1+29. 93,20. II 87,24. svarende til nyda. der 39,17. 44,31. 176,14. 186,2. 198,3. 227,13. II 22,21 osv. || som refl. pron. 273,2 || som best. art.: ved adj.+subst. 13,17. 15,20. 33,22. 39,24 osv. med generisk bet. (= fr.) II 43,29. ved subst. adj. 10,17. 37,27. 46,18. 176 m. 253,28 osv. ved subst. i pl. 99,21. 123,17. 171,13. II 17,25. 36,15-16. 37 m. 38,1-2 osv. ved subst.+appos. 28,8. 29,8. 31,13. 33,32. 37,22. 45,1-2. 60,3-4. 161,29. II 18,19 -20. 35,35 osv. ved subst.+af 15,21. 28,22. 30,3. 212 m. 238,2-3. 247,12-13. 255,28 osv. ved subst.+til 44,4-5. 47,8. 107,36 osv. jf. 156,26-27. ved subst. i andre forb. 147, 21-22. 197,12. 287,31. de deres navn 238,2. det aar ... II 99,1. det aar tilforn 97,10 || som relat. pron. 131,32. 303,15. II 233,11. i pl. II 65,37. 179,2. 232,34. 316,34. i ntr. [7,14 -15]. II 226,28. 321,30. det som selvst. relat. 292,35. II 71,19. ~ mere er 16,11. 85,24. 263,5. 282,29. ~ mig synes 109,18. II 279,27. jf. 302,34. II 241,13. ~ ingen andet vidste 13,21-22. 148,8. II 206,30. ~ jeg ikke rettere ved 55,28. II 147,29. ~ ... end, hvor meget end, selv om 78,19. 134,29-30. 183,19. 210,11. II 14,24. 38,20 osv. ~ end skønt 87,12. ~ .. skønt 290,12. II 4,7 || som ubest. pron. den eller den II 3,20. subst. ~ og ~ II 48,19. || ntr. det som konj.: at, det at, naar 155,7-8. 156,8. 211,20. 212,30. II 48,6. 73,11. 87,25. fra ~ han drog, siden han drog II 190,37 || gen. des. til ~, til dette II 13,30. indtil da II 118,24. under ~ at, medens 185,14. styret af ub., subst. ell. adj.: derom, derover, derved, dertil [7,18]. 11,37. 16,20. II 24,15. 60,6. 76, 32. 79,29. 98,36. 111,2. 115,14. 179,24. 250,7 osv. ~ uanset II 231,3. ~ midlertid II 312, 15. ~ imellem, se desimellem. selvst.: derfor, derved II 309,26. 329,30. foran komp.: saa meget 38,4. 55,37. 100,18. 192,18. 229,15 osv. ikke ~ bedre, ikke derfor bedre 12,19. II 51,20 + 21.

denne, pron. (denne 10,19. 27,8. II 33,26 osv. thenne 136,5. 168,6. ntr. dette ofl. 27,16. 213,8. 285,12 osv. thette 90,1. 253,32. II 13, 31. pl. diffe 10,33. 16,10. 78,28 osv. thiffe 254,11) demonstr. 10,19 osv. døde i ~ barselseng, døde i barselseng ved denne lejlighed II 316,12 || determ. 187 m. II 159,12 || som best. art. 27,8. 36,7. 285,12. II 85,11 || subj. i upers. sætn. 213,8.

I. der, adv. (der ofl. 14,21. 29,29. 44,22 osv. ther ofl. 30,19. II 15,2. 18,31 osv.) demonstr.: paa dette sted 11,14. 14,21. II 159,9 osv. her ... ~ II 96,36. ~ i byen (landet osv.), i denne by osv. 26,6. 33,7. 34,24. 149,7. II 16,13. ~ sammesteds 14,27. ~ nær som, nær ved det sted, hvor 36,23. være ~ indkommen, være kommen derind 252, 28. som ~ udkomme, som kom ud derfra II 280,18 + 21; jf. derud || ved den lejlighed, da 42,15 || som foreløbigt subj. 39,14. 41,29. 43,16. 119,32. 146,33. 184,30. 216,35. II 208,20. 217,12. 261,13 osv. overgangstilfælde 37,30. 118,3.

II. der, konj. (der 13,31. 16,9. II 24,20 osv. t(h)er 46,31. 241,27 osv.) temporalt: da 14,29. 25,6. 46,31. 241,27. II 24,20 osv. naar [7,15]. II 231,9. 301,14 || kausalt: da, efterdi [8,9].

III. der, pron. (der 47,18. 122,7. 177,24 osv. ther 261,5) som relat. pron.: subj. 250, 7. obj. 47,18. 122,7. 261,5. II 5,7. 175,11. 278,14 osv. styret af præp. II 42,3 || som relat. adv.: da 16,9(?). 171,19. 248,18. 292,5. II 55,25. 88,32 || svarende til nyda. at II 46,7.

derad, adv. (der adt II 283,37) derved. deraf, adv. (der aff ofl. 11,29. 38,12 osv. adskilt 79,27-28. 205,20. II 3,12 osv.) deraf 11, 29. 18,19. 38,12 osv. || derfra 264,15. II 234,6 osv. || derom 244,37. 250,29. 296,8 osv.

derefter, adv. (der efter ofl. 25,9. 58,1. II 234,15 osv. adskilt 226,24) efter dette 25,9. 265,12. II 234,15 osv. || i overensstemmelse dermed II 300,14. gøre ham ~, gøre ham det efter 15,13.

derfor, adv. (der for 11,23 osv. -e ofl. 28,12 osv. adskilt 40,3. II 173,22) derfor 11, 23. 28,12. 68,6. 231,2. II 38,29 osv. || hen foran dette sted 261,34. II 34,37 || uden for dette sted II 173,22.

derformedelst, adv. (der formiddelt II 286,10) desformedelst.

derforuden, adv. (derforuden ofl. 13,14. 128,36. 199,27. II 23,11) *desuden*.

derfra, adv. (derfra ofl. 254,11. II 6,7 osv. adskilt II 237,1) *fra dette sted* II 6,7. 128,24 osv. || *fra dem (om personer)* 254,11.

derhen, adv. (der hen 253,1. II 90,9. ther henn II 14,21. adskilt II 220,20) *hen dertil* 253,1 osv. *strække sig ~ gaa ud paa* II 14, 21. *til ham* II 90,9.

derhos, adv. (der hoß ofl. 26,31. 75,19 osv. adskilt 291,9. II 22,11) *derved* 41,19. *strax ~, tæt derved* II 15,36. 22,11. I 291,9. *være ~, være tilstede* 77,24. 219,25. 302,31 osv. || *tillige, desuden* 26,31. 75,19. 230,4. II 277,8 osv.

deriblandt, adv. (der iblant ofl. 30,19. 55,20. 100,28. 263,13 osv.) *blandt disse* 30,19. 240,18 osv. || *i dette, deri* II 121,12. 141, 28 osv.

derimellem, adv. (der emellom II 230, 15-16 osv.) *om stedet* II 230,15-16. *om tiden* II 79,22. 191,2. — *jf. desimellem*.

derimod, adv. (der imod II 45,29 osv. adskilt 34,21 osv.) *til gengæld derfor* 292,18 || *modsat dette* II 45,29. *der tvært imod* 34,21. 206,21. 225,15-16. II 20,4 osv.

derind, adv. (der ind 81,11. 159,9 osv.)

derinde, adv. (der inde ofl. 56,6. 261,2. II 68,36. der inge 204,3. adskilt 56,3(?). 196, 12-13. II 218,7) *vilde have været ~, derind* 152,5. *der . . ~* 186,25.

dermed, adv. (dermed ofl. 11,22. 106,36 osv. adskilt 51,5-6. 187,10) *dermed* 11,22 osv. || *derfor* 56,33. II 208,28.

dernæst, adv. (ther næst 126,32)

derom, adv. (derom II 34,7 osv. therom 255,25. II 15,9. adskilt 76,30. 90,3. 184,27. 251,2 osv.)

deromkring, adv. (der omkring 89, 20-21. 305,21. II 305,30)

derop, adv. (der op 65,9. adskilt II 72, 19) *drive ~, drive op derfra* 65,8-9. ~ *til, op derimod* II 72,19.

derover, adv. (der offuer ofl. 265,30. II 44,17 osv.) *over dette sted* II 260,33 || *mere end dette* II 44,17 || *derved* 46,14. *trods dette* 265,30 || *være ~, være beskæftiget dermed* 117,28.

derpaa, adv. (der paa ofl. 45,31-32 osv. ther paa 42,17. adskilt 157,4. 169,2. II 80,23. 176, 10. 289,27) *derpaa* 45,31-32 (*jf. var.*). *staa ~,*

holde fast derved II 143,27 || *om tiden* 214, 34. II 197,30 || *derover. undre (sig) ~* 42,17. 239,37 || *derom* II 258,2. *med hensyn dertil* II 11,21. 197,20. *forstand ~* II 89,7 || *deraf* II 39,15 || *til sikkerhed derfor. gidsel ~* II 234,17.

dersom, adv. og konj. (der som ofl. 18,18 osv.) *der hvor* 195,13. II 192,24 || *medens, da* 118,13 || *saa vidt som* II 42,37 || *hvis* 18,18. 63,17. 77,20. 257,32. II 170,32 osv. || ~ *end, selvom* II 154,23. ~ *skönt* II 257,24. ~ *end skönt* 112,1. II 209,31.

dert, adj. og adv. (dert ofl. 126,28. 250,36 osv.) *meget, kun i nægtende sætninger. (hverken) lidet eller ~* 126,28 || *ikke ~ vel* 250, 36. *ikke ~ langt* II 209,28. 250,34-35. *ikke ~ længe* 301,5. *ikke ~ andet* II 16,9. 172,1.

dertil, adv. (der thill ofl. 229,23. II 40,34-35 osv. adskilt 88,32-33. 210,12-13. II 42,15. 43,24. 113,35. 132,9 osv.) *til dette* 229,23. 238,26. II 40,34-35. 42,15 osv. *til at gøre dette* 161, 24-25. ~ *at* 253,23-24 || *desuden* 10,27. II 41,26 || *desangaaende* 38,37.

dertilmed, adv. (der til med ofl. 17,26. 28,7. 86,2-3. II 61,24) *desuden*.

derud, adv. (der vd 189,16 osv.) *ud, ud derfra* 93,34. 189,16. 223,6. 227,27. II 105,11. 117,25-26. 266,24. 279,22 osv., *jf.* II 280,18.

derudaf, adv. (der ... vdafl ofl. 39,11. 260,6. II 316,35-36) *deraf*.

derudenfor, adv. (der vden for(e) 110,23-24. 266,34. II 51,7)

derudi, adv. (derudi ofl. 11,10 osv. adskilt 94,37. 186,28) *deri* 11,10. 17,25. 94,37. 186,28. 210,5 osv.

derudinden, adv. (der udinden II 286,9) *deri*.

derudover, adv. (der udoffuer 162,34 osv.) *derfor* 162,34. 266,36. II 21,27-28. 148, 22-23 osv. || *trods dette* 294,10.

derunder, adv. (der ... vnder II 311,33)

derved, adv. (der wed ofl. 80,27. II 29, 17 osv.) *derved, paa grund deraf* 50,28. 80, 27. 260,27. II 29,17. 38,21. 214,9 || *med hensyn til dette* II 42,3 || *være ligesaa ~, være i samme tilstand* II 146,9-10.

des, pron. og adv., *se den*.

desimellem, adv. (difemellom ofl. 45,27. 157,19. 182,14-15 osv. thiffemellum 264,12. diffe emellom ofl. 227,8. 228,29) *imidlertid* 45,27 osv. || ~ *at, medens* 79,12. 290,8. II 33,10. 144,31.

di, adv. (di 30,5. II 4,14 osv.) derfor 32,14. 36,25. II 4,14. ~ ... fordi at II 33,15 || thi 30,5. 37,10. 75,10. II 7,7 osv. jf. efter-, fordi.

did, adv. (did(t) 25,9. 112,8. 236,1. II 76, 24 osv. thid 64,7) derhen. indtil ~ 64,7. hid og ~ II 204,22-23.

didhen, adv. (did henn ofl. II 14,25. 78,6. 162,2. adskilt II 249,12) derhen.

didpaa, adv. (didt paa 48,29) derhen.

dige, sb. (dige 156,34) damvej.

dige, v., jf. inddige.

digt, en. (dicht ofl. 155,9. II 211,14 osv.) opdigtelse, løgn 155,9. II 211,14. 268,14. 291, 20. — jf. poetedigt.

digte, v. (præt. dictede II 111,22. part. dichtet 226,17-18) affatte 226,17-18 || opfinde, udtænke II 111,22.

dimmeluge, sb. (dimeluge 178,24) ugen mellem palmesøndag og påskedag. mandagen i ~.

din, pron. poss. (din 183,25. pl. -e smst.)

dinanteri, sb. (dinanderj 89,11 + m.) messingkøkkensager fra byen Dinant.

disciplin, en. (disciplin II 244,8) tugt.

disputats, en. (disputats ofl. 92,17. II 132,12) disput.

disputere, v. (disputere 13,29. II 10,11 osv. inf. pass. -is 134,1. part. præf. -idt II 11,30) drøfte 13,29. 134,1. II 11,21 + 30. 161, 25 || forhandle II 10,11. 305,9.

djærv, adj. (dierff 160,22. II 110 m.)

djærvelig, adv. (dierffueligen II 209,17 osv.)

dobbelt, adj. (dobbelt ofl. 254 m. II 59,26. 302,25 osv. best. -e II 316,11) tage ~ for, det dobbelte II 302,25. betale ~ II 97,6. ~ op det (som), det dobbelte af det som II 59,26.

dog, adv. og konj. (dog(h) 17,33. II 226,1 osv.) alligevel, dog 11,23. 17,33. 46,29. 191,12. II 8,13. ~ alligevel 25,29 || indledende efter-sætning II 75,34. 134,35. 167,18 || skønt, ihvorvel 11,15. 99,24. 225,31. II 29,33 osv. overgangstilfælde II 104,27.

doktor, en. (doctor 215,18. 236,4. doctor 215,17. 268,28. gen. doctors II 110,33. best. docteren 215,24. gen. -ens II 111 m. pl. doctores II 157,6. 324,15. gen. doctorers II 88,8. best. docterne II 89,15. 324,12) person der har taget doktorgraden [8,20]. 215,17 + 18 + 24. 236,4. ~ i den hellige skrift II 157,6.

~ i lægekunst 268,28. II 5,11 || læge II 88,8. 110,33. 324,12 + 15 osv.

I. **dom**, en. (dom 99,10. 122,8 osv. best. dommen II 30,32) dom, domsafsigelse 99,10. 265,19. II 30,32 osv. sige en ~ af II 30,32. give en ~ ud, d. s. II 226,15-16. føre for ~ II 49,28 || skøn, mening 199,8. II 120,15.

II. **dom**, sb. (dom II 161,14 osv.) herre, hr. ~ Ferdinandus, fr. dom Ferrand II 161,14. ~ Frederick, fr. dom Federic II 220,24.

III. **-dom**, sb., se alder-, barn-, ejen-, fattig-, hellig-, lær-, rig-, spaa-, syg-, træ-, ung-, visdom.

domherre, en. (domherre 214,24. pl. gen. -ers 118,17)

domkirke, en. (best. domckirken 106, 12. 140,4-5. II 78 m.)

dommer, en. (dom(m)ere 121,10. 282,33 osv. best. -enn II 49,28. pl. best. -ne II 39, 25 (jf. var.))

dortisse, sb. (pl. dortitzer 136,24. dortiffer 250,5) fakkell.

drabant, en. (draffuantere II 227,24-25. pl. d. s. 42,16. 50,35. II 113,11. 227,22 (jf. var.) draffuenteren ofl. 113,8. 119,7. gen. draffuanteris 43,3. best. -erne 108,16. 136,20 -21 osv.)

drabelig, adj. (drabelig 12,16-17. 248, 31 osv. ntr. -tt 16,20-21. *drageligt 212,4. pl. -e 193,1 osv. drabelig II 125,13) stor, fremragende, anselig. ~ mand II 125,13. I 193,1. ~ tjeneste 12,16-17. ~ fred 248,31. ~ gerning 242,6. ~t eksempel 16,20-21. || vigtig. ~e sager, fr. choses subtiles II 26,8. 99,18-19 || haard. ~e vilkaar 262,28. — jf. dræbelig.

drabning, sb. (best. drabningen II 249, 17. 250,17) træfning, sammenstød. — jf. dræbning.

drag, sb. (drag II 155,26. drau II 267,15) opsættelse. staa i ~. — jf. bedrag, fordrag.

drage, v. (drage 16,13. 94,23 osv. *droge II 272,37. inf. pass. -is 18,15 osv. præf. -er 155,23. pl. -e II 12,33. præf. dro(e)g 10,5. 301,31 osv. *droge 204,28. pl. dro(e)ge 11,27. II 247,6. pass. droges ofl. 42,30. II 195,4. droge 117,30. præf. konj. droge 114,17. 255,33. II 225,1 osv. part. -endis ofl. 33,32. 302,5. II 164,20. præf. -en 33,34. II 230,25. ntr. -it ofl. 44,19. 123,6 osv. pl. -ne 44,25. II 205,6. imp. pl. -er 133,3) trække 263 m. II 29,9. 194,29. 247,6. ~ en vogn for, anbringe foran II 230,25

|| *betrække* 123,6. II 205,6. 218,30 osv. || *udrette* 168,9 || *recipr.* ~s, *kæmpe, slaas* 42,30. II 195,4 || *refl.* ~s til minde, *rinde i hu* 18, 15. *erindre* 117,30. 248,16. II 19,5 osv. || *intr.* *begive sig, rejse* 33,24. 155,23. 204,28 osv. komme ~ende 42,36. 282,5. 302,5 osv. ~ paa sin hjemrejse II 130,19-20. ~ af, *begive sig bort* 122,21-22. 301,31 osv. ~ bort II 12,33. ~ frem II 225,1. 306,11 osv. ~ om II 207,16. ~ op, *bryde op, drage bort* 36,4. 48,27. II 225,9. 232,36. — *jf.* af-, an-, be-, bort-, frem-, hen-, hjem-, ind-, op-, over-, til-, uddrage.

dragt, en. (gen. *drachts* 281,14) — *jf.* *dronninge-*, *fred-*, *tvedragt*.

dreng, en. (*dreng* 72,15 osv. pl. -e II 250,9) *karl, knægt* 135,28. II 250,9 || *med ned-sættende bet.:* *knægt, fyr* 252,8 || *drengebarn* 72,15. — *jf.* *heste-*, *smaa-*, *stalddreng*.

drengefane, en. (*best. drengelane* 129,36) *hærafdeling bestaaende af adelens tjenere. jf. komm.*

-**drev**, sb., *se* *oredrev*.

drift, sb. (*drift* 179 m. osv.) *gering, bedrift* 179 m. || *tilskyndelse, plan* II 201,16. 262,7. — *jf.* *bedrift*.

drik, en. (*drick* 242,37 osv.) *drikkevare* 242,37 || *saa meget som drikkes paa en gang, slurk* 243,5.

drikke, sb. (*dricke* 45,33)

drikke, v. (*dricke* 37,31. 240,25. *præs.* -er 47 m. *præt.* *drack* 45,27 osv. pl. *drucke* II 264,8. *part. ntr.* *druckid* ofl. 45,35. 131,25-26 osv. pl. *druckne* 244,35 osv.) ~ ord i sig, *lade være at svare paa* 240,25. ~ sig modig 47 m. ~ ud 47,3 || *part. som adj.:* *beruset* 244,35. II 232,30.

-**driste**, v., *se* *fordriste*.

dristelig, adj. (*ntr. dristligt* II 292,21. *best. dristelige* 137,12. *sup. pl. dristligste* 289,14. — *adv.* -en 251,32. II 98,32 osv. *komp.* -ere 99,31. **drifterligere* 159,36) *dristig*.

dristig, adj. (*driftig(h)* 116,14. 160,22. II 192,11 osv. pl. -e 128,13 osv. *komp.* -ere 38,4. 100,18 osv.)

dristighed, en. (*driftighed* 42,4-5. 132 m. (hun) 206,18)

drive, v. (*driffue* 79,8. 265,20 osv. *præs.* pl. d. s. II 115,24. *pass.* -is ofl. 64 m. II 35,12-13 osv. *præt.* *dreff* 39,13. II 195,8 osv. pl. *dreffue* 71,28. II 309,15. *pass. dreffuis* ofl. 151,9. II 158,9 osv. *part. dreffuen* 52,20.

75,26 osv. *ntr.* -id ofl. 80,3. 119,19. II 201,21 osv.) *drive, bevæge i en vis retning* 39,13. ~ *sagen* *did* *hen* II 195,8. ~ *til ende* II 26,10. ~ *af, fordrive* 71,28. ~ *op, fordrive* 64 m. 65,8-9. ~ *paa, arbejde paa* 265,20-21. II 153, 33 || *fære, udøve* 75,26. 79,8. 241,11. II 35,12-13. 115,24 osv. ~ *spot* 171,32-33. 258,8. *udføre, bringe i stand* 119,19. 271,23. II 195,10 osv. *lede* II 19,7. 201,21. — *jf.* af-, be-, for-, fuld-, ind-, opdrive.

dronning, en. (*dro(n)ning* 230,15. 297,34. *drotning* 180,30. 237,25 osv. *gen.* -s 170,3 osv. *best.* -en 121,7. *gen.* -ens 163,11 osv. pl. *drotninger* II 207,15 (*jf. var.*))

dronningedragt, sb. (*drotningedracht* II 53,26)

dronningevis, sb. (*drotninge viis* II 207 m.) *paa ~, som dronning(er)*.

drost, en. (*droft* 42,22. II 58,27) *se komm.* til 42,22.

-**dru**, adj., *se* *sanddru*.

drukne, v. (*druckne* II 160,31. *præt.* -ede II 260,34. *part.* -id II 47,12) *affive ved drukning* II 160,31. *blive ~et, drukne* II 47,11-12 || *omkomme ved drukning* II 260,34.

dræbe, v. (*dræbe* 134,31. 302,12. II 78,11 osv. *præt.* -te 44,8. 283,20. II 28,22. 314,37. *dræfte* 140,10. *part.* -t 93,12. 137,8. 220,20 osv.) *slaa. ~ med, slaas med* 302,12 + 26. II 263,9. *angribe* II 246,19. ~ *paa, støde sammen med, angribe* 179,15-16. 283,20. II 249,31. ~ *ind paa* II 246,12-13. 249,10 + 20. || *dræbe, slaa ihjel* 44,8. 137,8. II 252,25 osv.

dræbelig, adj. (*ntr. dræbeligt* 169 m.) *vældig, jf. drabelig*.

dræbning, sb. (*dræbning* II 250,20) *træfning, jf. drabning*.

-**drægtig**, adj., *se* *en-*, *tvedrægtig*.

dræsel, en. (*dræsel(l)* ofl. 164,6. 172,17. II 44,25. 207,28 (*jf. var.*). *best.* -en II 148,17) *skat*.

dræt, en. (*dræt* 239,13) *skærmbræt, fr. paravent*.

drøvelse, sb. (*drøffuelße* II 316,19) — *jf.* *bedrøvelse; bedrøve*.

du, pron. (*du* 51,32. II 40,31 osv. *thu* II 333,26. *Ikaltu vide* II 328,7)

due, en. (*due* 251,16. (hun) *smst.* l. 25. *best.* -en 251,27)

due, v. (*due* II 301,17. *præs.* -er 88,28. 160,27. II 42,34 osv. pl. -e 280,11. *præt.* -ede

113,24. 119,4 osv.) hjælpe, gavne, være værd
88,28. II 42,34. 158,26 osv. ~ for, due til 113,
24. ~ til 71 m. 280,11. II 243,32.

duelig, adj. (duelig 99,8. -e II 299,4.
ntr. -t 116,31. pl. -e 30,32. 49,13 osv. **duelig**
69,28. II 153,9-10. sup. -ste II 123,7. — adv.
-en II 228,7) **duelig**, dygtig || adv. efter-
trykkeligt. — jf. uduelig.

duelighed, en. (duelighed(t) 17,22. 267,
13. II 57,14 osv. gen. -s 68,6. II 127,23-24)

dug, sb. (dug 139,16. II 4,22)

dukat, en. (ducat II 151,2. 237,17. pl.
-er 268,25. 303,8. II 151,17 osv. gen. -ers
295,8)

dup, sb., se selvdup.

dvæle(s), v. (duells II 248,4. præf. **dvælde**
215,7. 226,11. II 9,32 osv. part. **dvæld** II 265,33)

dyb, adj. (ntr. **dybt** 104,27. II 230,21. pl.
-e 97,35. II 260,15)

dyd, en. (dygd 105 m. pl. -er 72 m. II
69,12. dyder 160 m.) god egenskab. — jf.
udyd.

dydelig, adj. (dydelig 221,3. pl. -e 105,
28) **brav**, retskaffen. — jf. udydelig.

dydighed, en. (dydighedt II 72,23-24)
retskaffenhed.

dynd, et. (dyn(d) 130,8. II 274,19)

dyndfald, adj. (ntr. **dynnefald** 104,27)
pløret.

dyne, sb., se straadyne.

dyr, sb. (pl. **diar** II 97,7) — jf. rensdyr.

dyre, adv. (dyre 47,29. 69,21. 223,35.
II 97,3. komp. -ere 56,31. II 97,4. sup. -iste
II 189,26) dyrt.

dyrebar, adj. (ntr. **dyrebart** II 207,28)
kostbar.

dyrke, sb. (dørcke 62,13) mangel.

dyrtid, sb. (dyr tid off. 117,10. II 56,17)

dystrenden, sb. (dydstrenden II 306,24)

dystriden, sb. (dystriden II 289,32)

dæld, en. (dæl 134,27) kløft, fr. un grant
creux.

dærve, v., se fordærve.

dø, v. (dø 46,19. præf. -er 160,7. II 109,
19. pl. **dø** II 328 m. præf. -de 52,5. 136,29.

II 116,5 osv. part. -d off. 43,19. 58,31. 173,4.
II 96,10 osv. ntr. -dt off. 45 m. 220,10. 273,5.
II 313,3. pl. -de 16,34. 43,19 osv.) blive **død**,
dø 44,34. II 241,7. blev nedlagt og ~ 58,14.
part. pl. subst. 16,34. 58 m. — jf. alde.

død, en. (**død(t)** off. 18,33. 29,20. 47,10
osv. (han) 188,24. e. præf. -e 265,23. II 31,26.
best. -enn 11,9 osv.) ligge for ~en II 170,15.
dømme til ~e 265,23. II 31,26. faa ~ paa,
affive II 250,13 || **dødsfald** II 71,10. 292,17.
317,22. — jf. folkedød.

dødedag, en. (døde dag 122,5. 223,10.
II 75,3. e. præf. -e II 118,9) **dødsdag**.

dødelig, adj. (dødelig 16,34. II 40,19.
ntr. d. s. 154,25. best. -e 13,30-31. **dødelig**
280,29. II 299,22. — adv. -en 168,13) ~ af-
gang, **død** 13,30-31. 280,29. II 294,27 osv. ||
omkomme ~en 168,13 || ~ synd, **dødsynd**
16,34. II 40,19. 320,29. ~t had 154,25. ~ krig,
morderisk II 328,13.

død(s)jende, sb. (død fiend off. 158,
34. 200,35. II 30,16)

dødsnød, sb. (døds nød II 108,24) **døds-**
fare.

dødsbyg, adj. (dødflug II 292,4. pl. -e
II 274,14)

dølge, v. (døle off. 68,24. II 214,19. **dølle**
II 4,29. 101 m. inf. pass. -es II 286,34. præf.
pl. **døller** 68,25) skjule. ~ sig, forstille sig
II 4,29. 214,19.

dømme, sb., se bispe-, fyrste-, greve-,
gubernator-, kejser-, markgreve-, pavedømme.

dømme, v. (døme off. 13,34. 236,7. 282,
34 osv. præf. -er 105,20-21. 193,26 osv. pass.
-is 38,19. II 31 m. osv. præf. -de off. 217,8.
233,10. 253,1 osv. part. -t off. 58,10. 203,25.
265,23. II 31,28) **fælde dom** 217,8. II 135,36 osv.
~ til ende, **afgøre**, **bestemme** 282,34. 288,21
|| **dømme**, **domfælde** 58,10. 265,23 osv. ~ **kvit**,
frikende II 333,4 || **skønne**, **mene** 233,10.
236,7 osv. — jf. **fordømme**.

dør, en. (dør 11,14. II 78,31 osv. best. -en
II 178,32. 179,1. pl. -(r)e 39,11. 140,9. II 3,29.
best. -ene 25,12. -erne II 206,32) — jf. kob-
ber-, **paladsdør**.

E.

e, adv. (sy II 34,7 osv.) *endda*. bad ham ~ saa saare derom II 34,7. han vilde ~ saa gerne, o: *hvor gerne han end vilde* II 86,21.

ebbe, sb. (ebbe 171,23)

eblandt, prap., se *iblandt*.

ed, sb. (eed ofl. (en) 11,25. 16,18. 34,20. II 20,11 osv. (et) 193,4. gen. -s II 51,10. pl. -er II 13,36. 212,11) *højtidelig forsikring ell. løfte* 11,25 osv. gøre sin ~, *aflægge ed* 34,20. II 280,13 || *kraftudtryk* II 111,6. — *jf. conestabelsed*.

eder, pron., se *i*.

efter, prap., konj. og adv. (efter ofl. 15,32. 19,2. 32,7. 58,1. 89,9. II 43,24 osv.) som prap.: *bag efter* 41,31. 142,36. II 252,30 osv. sætte ~ 41,34. 42,10. 46,37 osv. *jage ~*, se *jage*. *bie ~* II 144,30. se ~ 43,10. *komme ~*, *for at hente* 253,1. II 206,20. *gaa ~ at, stræbe efter at* 191,15. *lægge sig ~, trænge ind paa, tilskynde* II 60,28. *næst efter* II 292, 18. *efter ens bortgang* II 78,31. 221,23. som arv *efter* 26,2. om tiden 15,32. 122,3. II 64,10 osv. ~ at 143,5. 154,27. 237,9-10. II 21,22. i overensstemmelse med 17,27. 70,22. II 41,8. 317,7 osv. *skrive ~ en, efter ens diktat* II 332,19. kaldes ~ sin fader II 316,16. ifølge 19,2. 87,5. 222,18. II 16,28. 38 m. 75,36 osv. ~ som, *efterdi* 17,3. i samme forhold som 304,24. II 63,8. 207,27-28. *saadan som* II 61,5 || som konj.: *efter at* 50,21-22. 91,32. 141,12. 232,30 osv. || som adv.: *bagefter* 37,16. 53,11 osv. lade sig sige ~, *lade sig sige paa* 138,34. — *jf. der-, herefter*.

efterdi, konj. (efftherdi ofl. 10,23. 212,31. 230,16. II 93,9 osv.)

efterfølge, v. (effterfølge 140,36. præs. -er II 35,16. præf. efterfulde 300,27. part. præs. -endis ofl. 200,9. 238,12. II 66,9 osv. -ende ofl. 282,11-12. II 141 m. præf. efterful(d)t 17,9. 137,7 osv.) *komme bag efter* 238,12. 282,11-12. II 141 m. som her ~er, som følger herefter 37,2. 123,34. II 35,16 || følge med en 137,7. 162,7 || rette sig efter 17,9. 200,9. 300,27. II 66,9 osv.

efterhaanden, adv. (effter honden ofl. II 128,37. 167,18-19)

efterhøst, en. (effterhøst II 172,27) *efteraar*.

efterkomme, v. (præs. efterkommer II 42,27. præf. efterkomb [8,6]. pl. -e II 62,12. part. præs. -endis II 144 m.) *komme bag-efter* 42,27 osv. || opfylde (anmodning) [8,6].

efterkommer, sb. (effterkommere 209, 11. II 116,1. 273,22 osv. pl. d. s. 187,21. 209, 15-16 osv. gen. -is II 92,32) *efterfølger*.

efterlade, v. (præt. efterlod II 127,21. pl. -e 187,21. part. ntr. -ladt ofl. 162,20. 191,3. best. -ladne II 122,32. 162,36) *efterlade* 162,20 osv. || tilstaa, indrømme II 89,22.

efterladen, adj. (effterladen ofl. 209, 22. 285,8. II 264,34) *villig, eftergivende*.

efterleverske, sb. (effterleuerske II 66,26. 122 m.) *enke*.

eftermiddagsraad, sb. (epther middags raad 95 m.) *raadslagning efter middagsmaaltidet*.

efterskreven, adj. (best. og pl. efterskrevne ofl. 34,5. 132,7. II 132,25 osv.) *nedenfor nævnt*.

eftersom, konj., se *efter*.

eftersøge, v. (præt. efter søgte 83,17(?))

eftertog, et. (best. effterthoged ofl. II 17,32. 263,12) *bagtrop*.

egen, adj. (egen ofl. 17,12. 33,31. 81,28. II 42,28 osv. eigen II 189,18. ntr. egid ofl. 47,30. 67 m. 287,24 osv. eigid II 37,13. pl. egne 40,16. 190,9. II 27,32) *hjem til hendes ~t* 287,24. *deres ~t, deres ejendom* II 198,6. — *jf. livegen*.

egennytte, sb., se *nytte*.

egennyttig, adj. (pl. egenøttige 148 m.)

egensindig, adj. (pl. egenfindige 21,24)

egentlig, adv. (egentligenn II 134,36)

egien, adv., se *igen*.

egiennem, prap., se *igennem*.

egn, en. (egen(n) 104,22. 130,27. egn 134,10. best. -en 26,6. 149,7 osv. egnen 187, 32) — *jf. bjærgegn*.

ej, adv. (ei ofl. 11,24. 247,27. II 190,10) eller ~ 49,31. II 88,16. ~ heller 11,24. 181, 35. 250,7 osv.

eja, interj. (eia II 108,19)

eje, sb. (eie ofl. 121,2. II 201,7. 314,10)

eye, *v.* (*eye* *off.* II 10,37. 192,13. *præs. pl.* *d. s.* II 198,8) have at ~, have i *eye* II 10,37.

eye(n)dom, *en.* (*eyedom* *off.* II 48,15. 136,24. 296,35)

ejermænd, *en.* (*best. elermænden* II 189,31)

electus, *sb.* (*electus* 211,19. 233,29) *gen-givelse af fr. esleu, embedsmand, der forestod skatteopkrævningen i et vist distrikt (élection) og var første instans i sager vedrørende skatter.*

elend, *sb.* (*elend* II 97,11) *elsdyr.*

elendig, *adj.* (*elendig* 31,31. 86,27. *ntr.* -t 48,1. *best.* -e 140,37 *osv. pl.* -e 137 m.) *ussel, stakkels, arm.*

elendighed, *sb.* (*elendighed(t)* 141 m. 187,18. II 32,34 *osv.*)

eller, *konj.* (*eller* *off.* 10,22. 42,20. II 179, 26 *osv.*) *eller* 10,22 *osv. eller rettere* II 273, 36 || *ellers* II 16,10. 213,30. *jf. ellers og heller.*

ellers, *adv.* (*ellers* *off.* 18,37. 59,30. 209,7 *osv.*) *i andre tilfælde* 18,37. II 268,16 || *i modsat fald* 278,9 || *paa anden maade* 29,17. 209,7 || *for øvrigt* 59,30. II 73,9. 171, 10 || *uden dette* 86,19. 300,20. II 95,33 *osv.* || *desuden* II 115,36.

elleve, *talo.* (*elluffue* 56,11. 181,7)

-else, *sb.*, *se aahør-, advar-, aflad-, amind-, anse-, bedrøv-, begav-, begrav-, begynd-, bekend-, bepryd-, berømm-, beskæmm-, beskærm-, beslutt-, bespott-, besøg-, betænk-, bevæg-, drøv-, foragt-, fordærv-, fordømm-, forfølg-, forførs-, forhaan-, forhal-, forlad-, forlig-, forlæsk-, forny-, forpligt-, forse-, forskikk-, forskrækk-, forømm-, fortab-, fortegn-, fortørn-, fravær-, græmm-, hukomm-, husval-, hænd-, igengiv-, ihukomm-, lid-, lign-, lukk-, lyd-, læsk-, omgæng-, omskift-, omvend-, opfød-, oprind-, optegn-, pryd-, revs-, sammensætt-, skikk-, skriv-, stadfæst-, tilgør-, tilkomm-, tillad-, tilskynd-, undsig-, vildfar-, vær-, ødelægg-, øvelse.*

elske, *v.* (*elfke* 206,8. II 43,15. *præs.* -er 68,5. 154 m. *pl.* -e II 24,30. *præt.* -etthe 263,7. -te 107,34. II 119,6. *elfte* 161,27. II 316,11. *part.* -t 114,4. II 24,32. *pl.* -te II 136,6)

embede, *et.* (*embede* 56,32-33. 105,12 *osv. gen.* -is II 150,32. 195,30. *embits* 219,16. *pl.* -er 57,6 *osv. gen.* -ers II 292,37) *hveru* II 104,34 || *embede* 56,32-33 *osv.* — *jf.* sekretærembede.

emellom, *præp.*, *se imellem.*

emendere, *v.* (*emendere* [8,12]) *forbedre.*

emod, *præp.*, *se imod.*

I. **en**, *ubest. artikel* (*en* *off.* 10,18. 11,15. 67,28. 232,23. 265 m. *ntr.* *ett* *off.* 10,12. 90 m. *itt* *off.* 11,2. 25,16. 122,30 *osv.*) *være ~ øverst over* 30,18. *være ~ købmand* 252,30. *blive ~ herre over* 210 m.

II. **en**, *talo. og pron.* (*en* *off.* 64,30. 148,15. 161,3. II 204,35. 208,29 *osv. ntr.* *itt* 108,28. II 148,7 *osv. best.* -e 40,8. 63,31. 203,27 *osv. gen.* -is 123,37. *pl.* -e 67,23 *osv.*) *som talord:* *have ~ tro* *olgn., en og samme* 16,32. 122,30. 154,36. 161,9. II 234,28. ~ *og hver* 64,30. *aldrig ~, ikke en eneste* II 252,14. ~ XV *tusind, omtrent, henved* 15000, *var. app.* 24,7 || *ntr. subst.: et og (det) samme. gøre ~, gøre fælles sag* II 20 m. 76,1. 148,7 || *som pron.: man, nogen* 166,16. II 204,35 *osv. saa-* *dan ~* II 164,18. ~ *ved navn, ~ kaldet, person ved navn, kaldet* 12,13-14. 79,34. 211, 13. II 112,10. 320,18. ~ *født i Paris* 41,25. ~ *af den slægt* 30,2. 289,19. ~ *af Bourbon, fr. fils de B.* II 65,7-8 || *modsat anden* 63,31. 148,15. II 13,18. 124,33 *osv. sbst.* *den ~e* 40,8. 123,37. *pl.* *de ~e, det ene parti, nogle* 67,23. 88,15. 230,34. II 257,4. 272,6. *fra ~ til en anden, fra den ene til den anden* II 210,22. ~ *og anden, bægge* 39,2. 44,9. 179, 14. II 120,33. 328,29 *osv. jf.* 13,20. *subst.: 181,27. II 260,20. med et og andet, med det ene og med det andet, ialt* 108,28. *hverken paa ~ eller anden side* 87,33. II 243,11. *den ~e den anden, hinanden, hverandre* 50,27-28 113,31. 118,19. 120,2. 203,27. II 37,35. *den ~e for (til, paa) den anden, for (til, paa) hin-* *anden* 44,2-3. 51,8. 137,22. *den ~e den an-* *dens fjende, hinandens fjende* II 212,18.

end, *adv. og konj.* (*end* *off.* 10,22. 12,22. 29,8. 48,12. 250,24. II 311,32 *osv.*) *som adv.: endnu (om tiden)* II 9,3. *endnu engang* 250, 24. *yderligere, endnu* 12,22. II 209,4. 278,10 *foran komp.* 102,37. II 35,10. 311,32 *osv.* ~*videre, ydermere* II 213,14. 255,11 || *end-* *ogsaa* II 49,13 || *endda, trods dette, oven i købet* 10,22. 16,36. 41,16. 48,12. II 68,37 *osv.* *og ~, og det* 179,13. II 58,3. *ikke ~, ikke en-* *gang* II 255,24 || *end. det ~, selv om* 78,19 -20. II 14,24. 49,10 *osv., se under den. om ~, selv om* II 49,11-12. *jf.* II 257,16. *om endda overhovedet* II 254,37. *om der ~ skønt, selv*

om 120,5 || som sammenlign. konj. 20,28. 29,8. 180,18 osv. i sammenlign. sætn. 31,10. 58,4. II 25,18. foran at-sætn.: end at 180,4. 213,9. II 232,6. 269,36. ~ at 274,28. — jf. førend.

endda, adv. (enda off. 47,27. 139,29. 196, 26. II 39,1 osv. endaa 37,1. 75,32. II 47,16 osv.) endnu (om tiden) 37,1. 47,27. 113,12. 244,34 osv. ikke ~, endnu ikke II 154,16. 241,22-23 osv. || endvidere, yderligere 37,20. 51,6. ~ en, een til 75,32. II 296,19. ~ saa meget, lige saa meget til 208,15. foran komp. 139,29. 196,26. II 157,28 || alligevel II 47,16. ikke ~, selv ikke i dette tilfælde 196,34. II 95,3-4.

enddog, konj. (end(d)og off. 13,8. 26,4. 77,10-11. II 75,33. 259,6. 279,28 osv.) skønt 13,8. 26,4. 52,17 osv. selv om 10,11. II 36,13 osv. ~ ogsaa II 134,32. ~ at 52,18. 157,2. II 28,7. 259,6.

ende, en. (ende 21,17. 73,11 osv. best. -n 39,1 osv. pl. -r II 103,31. best. -rne 65,30) ende af en ting 39,1. 64,11. II 111,31 osv. fra ~ til ~, helt igennem 296,4. over ~, oprejst 73,11 || stump II 150,10 || kant, side II 103,31 || slutning, udgang 21,17. II 50,13. 112,23 osv. ni aar til ~ 237,27. blive ad ~, ophøre 47,34. have ~, ende, ophøre 210,31. II 306 m. have en ~ II 306,17-18. faa til ~ 223,22. faa sagen den ~ ud, til den afslutning 256,20. drive til ~ II 26,10. føre til ~ 27,10-11. 263,34. føre til ~ en 304,5-6. gøre til en ~ II 213,29-30. komme til ~, realisere II 8, 20. blive realiseret II 61,17. tage ~, blive færdig II 318,2. tage en god ~ olgn. 154,14. 246,23. tage nogen ~, blive til noget II 70,30.

-ende, sb., se tro-, vidende.

ende, vb. (ende II 278,34. 318,9. præst. -ede 78,35 osv. pass. -edis II 156,16) bringe til ende, udføre II 278,34. 318,9 || afslutte, ophøre med 78,35. II 119,32 || i pass.: ende II 156,16. — jf. fuldende.

endelig, adj. (endelig 137,22. 278,26. -e 188,17. -en 260 m. best. -e 184,2, endelig II 98,22. 301,31. — adv. -e 217,21. -en 52,12. 122,1. II 38,8 osv.) afsluttende 137,22 osv. ~ ende 278,26. for denne ~e sags skyld, til den ende, fr. à ceste fin 184,2 || adv. til sidst 122,1. 217,21. om hvad der nævnes til sidst 276,30-31 || afgjort 52,12. II 235,24 (fr. à jamais). absolut II 38,8.

endeligt, et. (endeligt 99,8. 135,12. II 55,24 osv.)

endnu, adv. (ændnu off. 28,14. 75,15. 102,23. II 134,23. 209,31) endnu 28,14 osv. || igen 249,29.

endogsaa, adv. (end ochfaa off. 10,9. 16,2. 153,19. II 9,7 osv.)

endrægtelig, adv. (endrecteligen II 228,4-5)

endrægtig, adj. (pl. endrechtige 89 m.)

endskønt, adv., se under den (det), dersom og end.

ene, adj. og adv. (en(n)e 80,19. II 14,23. 15,25 osv.) alene II 14,23 osv. ~ to 233,34. II 14,20 osv. moders ~ 226,28. ~ ved ~, under fire øjne 249 m. II 59,35 || eneste. ~ haande, se haande || som adv.: fordi ~, ene af den grund 111,31. 168,34—169,1. II 159,7. 266,36 osv. — jf. alene.

enes, v. (præst. èntis II 190,7) blive enige. — jf. forene.

eneste, adj. og adv. (eneste off. 12,4. 20,12. 70,34. 231,25. II 80,5 osv.) eneste, enkelt 12,4. 51,13 osv. || som adv.: alene II 309,10. — jf. aleneste.

enfoldig, adj. (enfoldig off. 88,3. 163, 16-17. 298,7. pl. -e 230,28-29)

eng, en. (eng 53,8. 65,7)

engang, adv., se gang.

engel, sb. (pl. engle 45,13)

engelsk, adj. (engilfk II 55,12. -e 255, 13. 289 m. best. og pl. -e 177,17. 178,5. 233,3 osv. gen. pl. -is off. 57,19. 239,21 osv.) en ~ (e), englænder 257 m. 289,21. pl. 59,7. 199, 12. II 63,28 osv.

Engelsker, sb. (pl. Engelfker 38,7. 57, 23. 242,9 osv. gen. -s 57,34-35 (jf. var.)) englænder.

enhjørningshorn, et. (enhjørnings horn II 181 m.)

enhorn, et. (enhorn II 181,19) enhjørningshorn (o: narhvaltand).

enighed, (enighed(t) 237,18. 298,17. II 20,8 osv.) — jf. uenighed.

ening, sb. (ening II 185,32. gen. -s 110,4 osv.) forening, overenskomst. gøre ~ II 185, 32. blive til ~s, blive enige 110,4. komme til ~s 189,10 || under ~s, samtidigt 241,11 -12. — jf. forening.

enke, sb. (encké 29,10. II 147,5 osv. gen. -s II 271,28. pl. gen. -rs II 49,31)

enlig, *adj.* (**enlig** 287,35)
enlighed, *sb.* (**enlighed**(t) 46,24. 288,33)
 i ~, i *enrum* 46,24. i *ensomhed* 288,33.
enrum, *sb.* (**enrum** 125,37. 288,24. II 15,
 27 *osv.*) i ~, *ene* sammen.
ens, *adj.* og *adv.* (**e**(e)**ns** 92,13. 263,4
osv.) af samme art II 176,28. 290,20 || *enige*
 203,23. 263,4. blive til ~ 92,13 || *som adv.*:
 paa samme maade 105,18. — *jf.* over-, uens;
 iforens.
enten, *konj.* (**ent**(h)**en** off. 11,24. 30,6.
 190,34. II 200,34 *osv.*) *enten* 30,6 *osv.* || (*efter*
nægt.) *hverken* 13,20. 67,25. 160,8. II 35,22.
 160,36 *osv.* ~ . . ej heller 11,24. II 8,2-3.
-er, *sb.*, *se* *arbejd-*, *Artois-*, *Atricht-*, *Augu-*
stin-, *domm-*, *forfølg-*, *formynd-*, *frels-*, *gang-*,
gemm-, *Genten-*, *Genues-*, *Gibelin-*, *Græk-*,
gør-, *handl-*, *hvisk-*, *igenløs-*, *indbygg-*,
klipp-, *krigshjælp-*, *Lothring-*, *læs-*, *Løiken-*,
mal-, *Maur-*, *modstand-*, *mægl-*, *Normandi-*,
Paris-, *prædik-*, *raadgiv-*, *rejsen-*, *røv-*, *Sa-*
voj-, *sejrvind-*, *skansegrav-*, *skipp-*, *Slavoni-*,
solden-, *Spani-*, *stathold-*, *stenhugg-*, *støv-*,
Tarentin-, *tjen-*, *trompet-*, *trygl-*, *tøndebind-*,
udrid-, *vejvis-*, *Østerriger*.
eragtighed, *sb.*, *se* *æragtighed*.
-ere, *v.*, *se* *degrad-*, *disput-*, *fund-*, *haandt-*,
hasel-, *konfisk-*, *lev-*, *praktis-*, *purg-*, *reform-*,
reg-, *regn-*, *repet-*, *repræsent-*, *sakr-*, *spas-*,
staff-, *trakt-*, *transfer-*, *vexere*.
eremit, *sb.* ((**et**) **ermide** II 94,32 + m.
 107,21. **ermode** II 95,16. *gen.* (**en**) **eremitis**
 II 95,37. *best.* **eremited** II 95 m. *pl.* **eremiter**
 II 95,26)
eremit(s)levned, *sb.* (*gen.* **ermedtz**
leffnildtz II 95 m.)
-eri, *sb.*, *se* *afgud-*, *bedrag-*, *dinant-*, *for-*
ræd-, *hykl-*, *klaff-*, *mus-*, *mytt-*, *rent-*, *ruff-*,
rytt-, *skræmt-*, *snapp-*, *speda-*, *sjenskalkeri*.
esmail, *et.* (**esmail** 234,17. **esmael** 232,

3 + m.) kongeligt vaabenmærke paa draban-
 ters og herolders overklædning, fr. *esmail*;
jf. forklaringen 232 m. og komm.

-est, *sb.*, *se* *fyld-*, *hyld-*, *yndest*.

eventyr, *et.* (**event**(h)**yr** off. 134,14. 219
 m. 257,34. II 83,11 *osv.*) *hændelse*. til ~,
muligvis 257,34. II 51,28 || *tilskikkelse*, *til-*
fældighed II 179,35 || *usikkerhed*, *fare*, *risiko*.
 sætte i ~, *risikere* 134,14. II 83,11. 272,22.
 staa sit ~ med, *vove* at gøre 244,13-14. paa
 eget ~, *for egen regning* II 72,12 || *vove-*
stykke II 261,35 || *fortælling*, *æventyr* 219 m.
 — *jf.* *slagtningseventyr*.

eventyre, *v.* (**effuentyre** off. 63 m. 67,6.
 99,34 *osv.* *præt.* **-ede** II 272,20. *part.* **-et** 99
 m.) sætte paa spil 63 m. 67,6. 99,34. ~ sig,
bringe sig i fare, *paadrage sig nederlag* 99 m.
tage mod til sig, *driste sig til* II 272,20.
 277,6.

eventyrlighed, *sb.* (**eventyrlighed** 174,
 17. *pl.* **-er** 206,6-7) *usikkerhed*, *usikre forhold*,
omskiftelser.

evig, *adj.* (**euig** 189 m. **-e** 189,36. *ntr.* **-t**
 II 288,15)

evne, *en.* (**e**(u)**ffne** 13,7. 101,5. II 35,28
osv. *pl.* *d. s.* 167,26. 184,3) *anledning*, *lejlig-*
hed 92,7. 274,35. II 333,10 *osv.* ~ og *aarsag*
 13,7. 101,5. 247,10. ~ og *lejlighed* 83,16 ||
tilbøjelighed II 35,28 || *kraft*, *evne* II 164,16.

evnende, *part. adj.* (**euffnendis** II 143,9)
velhavende.

eksempel, *et.* (**exempel**(l) 12,22. 60,31
osv. *gen.* **-s** II 114 m., *jf.* II 40,28. *pl.* **exempl**
 90,3. **exempler** 87,4. II 38,25. 125,35) *exem-*
pel. ~ paa II 125,35. ~ om 87,4. ~ til 21,
 31. 90,3 || *forbillede*, *mønster*. give ~ II
 191,6. tage ~ af 60,30-31.

eksempelvis, *adv.* (**exempluif** 161,
 13-14)

exemplar, *et.* (**exemplar** [8,30])

F.

faa, *adj. pl.* (**faa** 39,25. 48,3. II 104,30
osv. *komp.* **ferre** II 51,21. 218,4. *sup.* **ferrift**
 II 43,2)

faa, *v.* (**faa** off. 10,20. 45,23. 262,8. II 45
 87,8 *osv.* *præs.* for 220 m. *pl.* **faa** 88,8. 206,
 16. *præt.* **fick** off. 45,35. 154,30 *osv.* **fleck** 69,16.

pl. **finge** 25,12. 94,17. II 3,22 *osv.* *præt. konj.*
finge 183,21. 227,29 *osv.* *part.* **-l(d)t** off. 12,
 20. 91,27. 207,22 *osv.*) *faa*, *modtage* 69,16.
 94,17 *osv.* ~ børn, *føde børn* II 65,21. 157,
 14. ~ (sig) *mad*, *spise* 175,17-18. 252,10. II 4,
 27 + 32. ~ i *sinde*, *se* *sind*. ~ *had* til *olgn*.

10,20. 154,30 || *faa fat paa*, opnaa 220 m. 256,7. II 28,32 osv. ~ at se 206,16. II 169,12. ~ hænder paa 12,20. ~ overhaand 91,27-28 || *blive gift med* II 65,33 || ~ ind, bemægtige sig 262,8-9. II 262,2. ~ til sig, paadrage sig II 241,8 || ~ at, komme til at 34,35. 51,32 osv. || *intr.* ~ til aande, trække vejret 39,31-32. ~ til sig, komme til sig selv 45,35. ~ til maal og forstand igen, genvinde mæle og forstand II 86,25. ~ til ords, sige II 78,33. ~ til raade, se raad || *give* 88,8. 232,2. II 3,30 osv. ~ at eje, give til eje II 192,12. ~ at tage vare, give at bestille 34,18. 45, 23. II 63,32. jfr. 78,19. ~ svin ud, sætte ud II 189,22 || *i forb. m. part. præst. som hjælpe-* *verbum* 154,27. 191,25. 227,29. 259,4 osv.

façon, sb. (*fatzon* 245 m. II 124,25 osv.) *indretning* 245 m. || *maade (at være eller gøre noget paa)* II 92,35. 124,25. 252 m.

faction, en. (*faction* II 120,20. pl. -er 22,6. II 119,13. 304,3) *parti, klike*.

factor, sb. (pl. *factorer* II 181,1) *kommisionær, fr. facteurs*.

fad, et. (*fad* 44,23. 58,30. pl. d. s. 53,33 osv. *best. -ene* 144,13) *tønde*. ~ vin 58,30. 258,5. ~ krudt 44,23 || *tons. skib paa* 400 ~ II 206,1. — jf. sølv-, vinfad.

fadebur, sb. (*fadebur* II 51,21)

fader, en. (*fader* 26,24. II 89,21 osv. *gen. -s* 129,7. *best. -en* 166,29 osv. *gen. -ens* II 188,13. pl. *fædre* 162,13. II 49,32. **fædre* II 312,18) *vor hellige ~ paven* 129,7-8. II 89,21. — jf. far-, for-, hustru-, mor-, olde-, skrifte-, stiftader.

faderløs, adj. (pl. *faderløse* II 49,31)

fadersøster, en. (*fader søster* II 299,15)

fager, adj. (*ntr. falfuert* II 28 m. pl. *fauvre* 281,18)

fagne, v. (*præs. fogner* 276 m. *præt. fagnede* 49,10. *fagnede* 172,27) *modtage vel. ~ ens komme* 49,10. 172,27. — jf. undfagne.

fagter, sb. pl. (*fac(h)ter* 91,11. 126,23-24. 249,15. II 216,19. *fauter* 233 m.) *manerer* 233 m. || *lader, maade at være paa overfor andre, optræden* 91,11. 133,1. 249,15. II 216,19 osv.

fal, adj. (*fald* 280,4) *til salg. byde noget ~*.

fald, et. (*fal(d)t* II 71,2. 91,4. *best. -it* II 91,3. pl. d. s. 99,29. 184,9) *handlingen at falde* II 71,2. 91,3 + 4 || *nederlag, ulykke*

II 7,29. 48,1. *svækkelse* II 86,8 || *tilfælde* 99, 29. 184,9. — jf. af-, knæ-, mis-, udfald.

falde, v. (*falde* off. 52,2. 92,2. 170,22. II 39,3 osv. **fallet* II 255,2. *præs. -er* 179 m. II 43,3 osv. pl. -e 100,19. 132,33. *præt. -t* off. 98,23. 290,34. II 71,3 osv. pl. *fulde* off. 135,16. 275,7. II 64,10 osv. *part. -en* 145,34. 244,6. II 222,15 osv. *ntr. -id* off. 305,37. II 196,26 osv. *fulditt* off. 155,17. 187,12. II 200,27. pl. *fuldne* 191,19) *falde* II 95,28. 173,22. *om ord* II 275,26 || *styrte* II 71,3. 90,37. ~ sin hals sender II 313,4-5 || *synke* II 261,30 || *træffe (at gaa, om vej)* II 145,16. 242,3. *indtræffe* 215,8. 244,6 || ~ an, angribe 92,2. 133,28. II 223,25 osv. ~ bi, yde *bistand* II 39,3. *gaa over til* II 64,11. 308,24. ~ fra, *svigte* 52,2. 89,34. II 196,26 osv. ~ i, *flyde ud i* II 135,5 + 20. *komme i. ~ i sinde* II 226,27. ~ i *hovmod olgn.* 100,19-20. 253,27. II 192,29. ~ i *sot* II 53,5.

89,14. ~ *imod, vende sig imod* 302,11. II 28, 19-20. 307,21. ~ *om (paa ens side), gaa over til en* II 164,6. 233,8. ~ *paa, komme over en* 98,23-24. II 43,3. 299,10. *slaa sig paa (om sygdom)* II 324,12. ~ *til, slutte sig til, gaa over til* 155,17. 170,22. II 64,10 osv. *tilfalde* II 20,30. 142,31-32. 143,36-37 osv. ~ *til at, give sig til* 290,34. II 227,18. ~ *til føje, se føje. ~ ud, gøre udfald* 63,33. 102,12. II 56,28 osv. — jf. af-, an-, fore-, ind-, ned-, over-, til-, ud-, undfalde; *bønfalden*.

faldemaal, et. (*faldemaal* 70,12) *bøde*.

falk, sb. (pl. *falcke* II 106,18)

falkesænger, sb. (pl. *falckesængere* II 190,5)

falkonet, et. (*falckenet* II 238,6. pl. *falckonet* II 233,22) *feltslange*.

falsk, adj. (*falfk* off. II 210 m. 261,16. *ntr. -tt* 16,30. pl. -e 15,16 osv. — *adv. -eligen* II 212,2) *svigefuld* II 210 m. || *urigtig, falsk* 15,16. 16,30. II 212,2. 261,16 || *forfalsket* 111,5 || *gjort til intet* II 231,22.

falske, v. (*part. præst. falfchid* off. 261,11. II 93,15. 196,3) *svige, svigte*.

falskhed, sb. (*falfkhed(t)* off. II 75,25. 168,13. 311,33)

fane, en. (*fane* 295,23. (hun) 43,1. *best. -n* 73,24. pl. -r 37,18. II 220,22 osv. *best. -rne* II 260,18) *fane* 43,1. 73,24. II 198,21 osv.; jf. *stikke (op), udstikke* || *afdeling, skare* 37,18. 295,23. II 229,1. — jf. *dreng-, kendefane*.

fange, *en.* (fange 15,31. 99,5. fongè 158, 17. *best.* fongen 293,14. *pl.* -r 49,28. II 188,30. fonger 45,5. II 113,33. *gen.* -rs 101,6. *best.* -rne 90,24. II 258,12-13) tage til ~ II 258,21. om flere personer 99,5. 158,17. II 164,29.

fange, *v.* (fange 26,8. II 10,14 (*jf. var.*)). 188,18 *osv.* fonge 293,37. *inf. pass.* -es 117, 14. *præs.* -er 25,31. II 35,4 *osv.* fonger 186,6. II 57,7 *osv.* *pass.* -is 208 m. II 30 m. *præt.* fongede 294,10. *part.* -en 12,18. II 4,4 *osv.* fongen 137,18. II 112,11. *ntr.* -it off. 16,16. 73,26-27. 118,23. II 75,6 (*jf. var.*) *osv.* fonget off. 33,17. 115,9. II 4,32 *osv.* *pl.* fangne 16, 15. 118,3. II 30,4 *osv.* fongne 140,12. fongede 49,29) tage til fange 16,15. 117,14. II 188,18 *osv.* || faa 36,9. 73,26-27. 154,33. 220,8 *osv.* ~ sig mad, spise II 4,32. ~ ind, indtage II 220,17. ~ til livs, komme til live 45 m. ~ bedre, faa det bedre II 50,15. || i forb. m. *part. præt.* som hjælpeverbum 25,31. 212,2. II 177,34. — *jf.* undfange; ufangen.

fangehus, *et.* (fongehuus II 102,17)

fantasi, *en.* (fantasie off. 272,23. II 87, 34-35. *pl.* -er II 93,10) indfald, indbildning. komme i ~ at, bilde sig ind at II 294,6.

farbroder, *en.* (farbroder II 72,18. faderbroder off. II 148,2. 160,30 *osv.* *pl.* farbrødre II 128,12. fader brødre II 167,3. *gen.* farbrøders II 128,1)

farbrodersøn, *sb.* (farbroder søn II 128,3)

fare, *en.* (fare off. 78,15. 120,6. 238,31 *osv.* *gen.* -is 107,21. *pl.* *gen.* -rs II 210,27) fare. sætte i ~ 238,31. det er til ~, der er fare for 78,15. II 89,13. 98,7. 168,21 || frygt. II 196,6. bære ~, frygte 81,1. II 180,17. 210, 25. — *jf.* livsfare.

fare, *v.* (fare 13,12. 102,31 *osv.* *præs.* far 109,10. II 126,2. *-e II 70,23. *pl.* -e 95, 7-8. 303 m. *pass.* -is 57 m. *præt.* foer 148, 25. 271,20. II 15,12 *osv.* *pl.* forè 61,15. 134, 29 *osv.* *part.* faren 241,20. II 115,3. *ntr.* -it off. 214,1. 271,18 *osv.* *pl.* farne II 193,24) drage afsted 241,20. II 222,12 *osv.* ~ hen og II 126,2-3. ~ i fred 13,12. ~ sagte 134, 29. ~ vild 95,7-8. II 12,6 *osv.* || lade ~, opgive, ikke benytte 270,11. II 9,5 || ~ frem, blive ved, fortsætte 214,1. II 275,5. optræde 109,10. 149,20. II 40,31 *osv.* ~ frem med, drive paa, bringe til udførelse 148,25. 152,13. II 167,20. 309,31 || ~ efter, tragte efter,

stræbe efter 57 m. 289 m. II 15,12. 305,32 || ~ med, udvise, benytte II 287,16. behandle 35 m. 171,4. 256,4. 271,18 + 20. II 227,15 *osv.* || have med at ~, medbringe 101,16. 167,24-25. II 206,24. 310,17-18 *osv.* have ret med at ~, have ret II 31,5. 207,32-33 || have det paa en vis maade. ~ vel 206,36. ~ ilde 61,15 || *præt. part.* som *adj.*: i en vis forfatning II 125,4. 193,24. — *jf.* for-, frem-, med-, over-, vederfare.

farelse, *sb.*, *jf.* vildfarelse.

farfader, *en.* (fariader II 33,33. *gen.* -s II 299,13)

farlig, *adj.* (farlig 20,21. 78,5 *osv.* *ntr.* -t off. 20,13. 65,23 *osv.* *pl.* -e 116,3. *komp.* -ere II 189,7. *sup. best.* -ste II 121,5. — *adv.* -en 57,6-7. 68,1 *osv.*)

farlighed, *en.* (farlighed(t) 21,15. 79,6. II 63,4. 226,4 *osv.* *pl.* -er 103,34) fare. — *jf.* livsfarlighed.

fart, *sb.*, *jf.* fremfart.

farvand, *sb.* (farevand 168,27)

farve, *en.* (farfue 103,12 *osv.*) ansigtsfarve II 244,10. skifte ~ II 29,7. 128,15 || kendingsfarve. bære ens ~ 175,7. kjortel med ~ udi, fr. robbe de livree, lausdragt 103,12 (*jf. komm.*) || holde ~, ikke svige II 200,10 || skin, paaskud 149 m.

fast, *adj.* (fast 33,9. 262,19. II 141,29 *osv.* faster II 196,30. *pl.* -e 144,1. II 172,22 *osv.* *komp.* -ere II 264,23) befæstet, stærk 33,9. 262,19. II 85,24. 172,22 *osv.* || paalidelig II 141,29. 288,25 || som *adv.*: holde ~ 77,10. fare ~ afsted, med haardhed 265,25. bestemt II 306,6. hurtigt II 264,23. ~ heller, næsten hellere 88,23. — *jf.* land-, tro-, ufast.

faste, *en.* (faste off. II 190,8. 193,15) holde ~ II 190,8.

faster, *sb.*, se fadersøster.

fastgøre, *v.* (faste gøre II 44,27) befæste. at ~ steder; *jf.* rig(e)gøre.

fasthed, *en.* (fasthed 88,31. II 176,31) styrke.

fat, *adv.* (fat(t) 135,19 *osv.*) have nogen ~, have tag i 153,34. faa ~ paa 135,19. 220, 4 + 8. II 37,23. tage noget ~, begynde paa, gribe an 128,19. 291,24. II 8,14.

fatte, *v.* (fatte 133,14. *præs.* -er 291,14. *præt.* -ede II 167,20. *part.* -id off. 111,30. 179,32 *osv.*) gribe II 150,8 || ~ (sig) fore, tage sig for 133,14. 201,25. 291,14. II 125,28 ||

~ i sinde, *faa i sinde* 111,30. II 167,20 ||
~ had, *gribes af had* 179,32. — *jf.* befatte.

fattes, *v.* (*fatthis* off. 264,18. II 73,23. *præs. d. s.* 18,22. 38,17 *osv. præst. -edis* off. 94,37. 224,24. 228,34. II 13,18 *osv.*) *mangle*, ikke være til stede 18,22 *osv.* føje ~, *paa lidt nær* 228,34. 239,23 *osv.* || *lide mangel paa* II 73,23 || *have at udsætte paa* II 13,18.

fattig, *adj.* (*fattig* 86,26. 172,30 *osv. best. og pl. -e* 89,22. 162,6. 170,35 *osv. gen. -is* II 49,35 *osv.*) *fattig* 89,22. 161,2. II 28,7 *osv. som subst.* II 47,8. 49,35. 293 m. || *ussel, elendig, arm* 170,35. 220,11. II 152,11.

fattigdom, *sb.* (*fattigdom* 170 m. II 47,10)

fattigfolk, *sb.* (*gen. fattig folckis* II 304 m.)

favn, *sb.* (*fauga* 248,22. *pl. -e* 106,5. II 186,25) *favn. tage i* ~ 248,22 || *længdemaal* 106,5. II 186,25.

feber, *en.* (*febris* II 71,3)

fed, *adj.* (*fe(e)d* 171,10. 248,15 *osv. ntr. hitt* II 95,9. *pl. -e* 243,4. 255,35)

fede, *v.* (*fede* II 189,22)

fegne, *v.* (*fægne* 175,6. II 150,5 *osv. præst. -er* 286 m. *pass. -is* II 205 m. *præt. -ede* II 285,31. *part. -it* off. 123,6. 262,5. *pl. -ede* II 146,29-30) *modtage (vel).* ~ *ens komme* 175,6. 286,34. II 205 m. — *jf.* fagne.

fejde, *en.* (*feide* 10,34. II 276,24. *best. -n* 148,10 *osv. pl. -r* 10,31. II 4,20 *osv. gen. -rs* II 41,16) *aaben, aabenbar, aabenbarlig* ~, *se under disse ord.* ~ *mellem Frankr. og Spanien* II 116 m., *jf. var. til* 38,5.

fejde, *v.* (*feide* 94,22. II 8,1 *osv. præst. -er* 32 m. *pl. -e* 217 m. *præt. -ede* 166,1. 251,15. *part. -et* off. 84,22. 269,36. II 305,35) *føre (indvortes) krig.* ~ *paa en* 137,20. 166, 1-2. 250,23-24 *osv.* || *bekrige, fejde mod* 84,22. 94,22. 251,15. II 8,1. 57 m. *osv.*

fejdebrev, *sb.* (*feidebreeff* off. 13,1. 153, 32. 261,21 *osv.*) *krigserklæring.*

fejg, *adj.* (*feeg* off. 138,35. II 153,11)

fejghed, *sb.* (*feghed* off. 205,22. II 192, 2i. 242,32)

fejl, *en.* (*feil(l)* 33,2. 146,33. 243,18 *osv.*) *forseelse* 33,2 || *mangel, undladelse* 146,33. II 206,16. || *slaa* ~ 188,33. 294,13. II 12 m. *osv.*

fejle, *v.* (*feile* II 264,4. *præs. -er* II 234 m. *præt. -ede* 132,36. *feilde* 214,29. *part. -ed*

102,16) *mangle* 132,36 (~ *paa*) || *slaa fejl* 102,16. 214,29. II 264,4 || *undlade, gaa glip af* II 234 m.

felde, *v.*, *se* fælde.

felig, *adj.* (*felig* 286,1. — *adv. -en* 258, 37) *sikker; i sikkerhed, med lejde.*

feltherre, *en.* (*feltherre* 44,26. II 33,17. 80,13 *osv. best. -n* II 82,5)

feltlejr, *en.* (*felt leiger* off. 100,14. II 80,22. 236,27)

feltmarskalk, *sb.* (*felt marſkalck* II 260,19)

feltseng, *en.* (*feltseng* 196,20)

feltskyts, *et.* (*feldt ſkiøtt* II 263,17)

felttegn, *sb.* (*felttegen* off. 114 m. 175, 9 + 24. *felte tegen* 175 m.) *bannermærke.*

fem, *talo.* (*fem(b)* 12,32. 27,13)

femogtyve, *talo.* (*fem och thiuge* II 45,32)

femte, *talo.* (*fem(p)te* off. 10,31. 12,37. 16,22. 142,36. 198,2) — *jf.* halvfemte.

femten, *talo.* (*femten* 42,20. II 54,18-19 *osv.*)

Fenediger, *en.* *se* Venediger.

fenedigsk, *adj.*, *se* venedigsk.

fersk, *adj.* (*ferſk* 47,7 (*jf. var.*) 164,33. *pl. -e* II 252,31) *frisk* 47,7. II 252,31 || *ny* 164,33. — *jf.* forferske.

fetalje, *en.* (*fetalie* off. 46,7. 62,12. 80,28. 291,23 *osv. fitalie* II 220 m. *gen. -s* II 233,1. *best. -n* II 266,2) *proviand.*

fetalje, *v.* (*part. præst. fetaliæ* II 287,30; *jf.* I 301,2) *forsyne med proviant.* — *jf.* ud-fetalje.

fetialis, *sb.* (*pl. feciales* 13,9) *gesandt.*

feudum, *sb.* (*feudum* 15,21) *len.*

fige, *v.* (*præs. pass. figis* 56,24) *tragte efter.*

fin, *adj.* (*fi(n)* 11,12. II 161,14 *osv. find* 197,8. *pl. -e* 14,28 *osv. sup. best. -ifte* 260, 17) *brav, retskaffen* 14,28 *osv. flink* II 161, 14. ~ *af* mod 11,12.

finans, *en.* (*finantz* II 319,11. *finandtze* II 224,11. *financi* II 153,22) *pengesum* II 224, 11. *pengevæsen* II 153,22. 319,11.

finde, *v.* (*finde* 14,34. 139,28 *osv. inf. pass. -is* 111,26. *præs. -er* 87,34. II 290,24. *pl. -e* 156,19. *-er* II 40,21. *pass. -is* off. 17, 21. 50,14. 116,8 *osv. finds* 115,27. *præt. fant(t)* 37,27. 266,26. *pl. funde* 46,35. II 199,12 *osv. pass. fantis* off. 260,12. II 104,13+32 *osv. fantz* 92,4. 283,27. II 252,22. *præt. konj. funde*

156,7. *part. funden* II 5,10. *ntr. fundit off.* 38, 34. 61,22. II 93,14 *osv.*) *finde, forefinde, træffe* 38,34. 87,34. 156,7. 266,26. II 199,12 *osv.* ~ *sig, træffe sig* II 50,36 || *befinde, erfare* 46, 35. 61,22. II 290,24. *faa andet at ~* 139,27-28 || lade *sig ~, befinde sig, findes* 17,14. 139,28. II 233,30. *indfinde sig* 14,33-34. II 276,35 || *pass.: gives, existere, være* 17,21. 50,14. 92,4. 260,12. II 39,1 *osv. recipr. træffes, mødes* 111,26. — *jf. be-, fore-, paafinde.*

finger, *en.* (*finger* 174,33. *gen. -s* II 251,7. *pl. fingre* 77,31. 144,11 *osv.*) *se igennem ~e* 77,31. 129 m. *have sin ~ i, være delagtig i* II 281,33.

fire, *talo.* (*fi(i)re* 43,24. 176,11 *osv.*)

fire, *v.* (*præs. firer* 238 m. *præt. -ede* II 200,28. *pass. -edis* II 63,4) ~ *til, vise hensyn* 238 m. II 200,28 || *pass. refl. ~ ved, være bange for* II 63,4.

fireogtyvende, *talo.* (*fire och thiueend-* II 207 m.)

firkantet, *adj.* (*firekant* II 261,8)

firsindstyve, *talo.* (*firesindtztuge* 199, 22)

fislr, *sb.*, *se visir.*

fisk, *en.* (*fi(k)k* II 95,8. 205,11) *koll.* II 205, 11 || *fiskemad* II 95,8.

fiske, *v.* (*præs. fisker* 57,8) ~ *efter, stræbe at opnaa.*

fjed, *et.* (*fied off.* 216,19. II 150,7. *pl. d. s.* II 234,1. 248,9. 250,21)

fjende, *en.* (*fiend off.* 11,9. 12,36. 68,1. II 42,21. 77,8 *osv. findt* 155,12. *fiende* 20,31. II 36,13. *finde* 287 m. *best. -n* 33,6 (*jf. var.*). 46,37. II 17,33. *finden* 38,34. *gen. -ns* 37,7 *osv. pl. -r* 69,32. *finder* 289,7. *gen. -rs* II 184,34. *best. -rne* 55,8 *osv. gen. -rnis* II 256,4) *fjende* 11,9 *osv.* || *som præd. adj.: fjendsk* 155,12. II 120,24. — *jf. døds-, hoved-* fjende.

fjendeløs, *adj.* (*fiendeløB* II 4,17)

fjendsk, *adj.* (*fiendf(k)k* II 130,33. *findf(k)* 34,1. *pl. fiendfke* 274,5)

fjendskab, *et.* (*fiendf(k)kaff off.* 10,34. 177,20. II 130,35 *osv. pl. d. s.* II 37,5)

fjer, *sb.* (*pl. fedre* 38,16. II 246,11)

fjerde *talo.* (*fi(er)de* 12,22. 13,17)

fjerdepart, *en.* (*fi(er)de part* 27,20-21)

fjeringvej, *en.* (*fi(er)dingweyff off.* 64,6. 89,17. II 86,28. 245,25 *osv. fi(er)dis veigs* II 242,1)

fjorten, *talo.* (*fi(ort)en* 137,23. II 56,7 *osv.*)

fjæld, *sb.* (*pl. fiold* 143,8. II 235,2)

fjæle, *v.* (*præt. fielte* 42,14. *part. -t* 144,7. II 251,28) ~ *sig, skjule sig.*

fjærn, *adv.* (*fiern* 68,16)

flaade, *en.* (*flaade* 165,33. II 136,21. *gen. -is* 167,20. *best. -n* II 160,15) — *jf. skibs-* flaade.

flad, *adj.* (*flad* II 112,28. *pl. -e* 225,27)

flage, *en.* (*best. flagen* 280,7) *navn paa en stor karfunkel, overs. af fr. hotte, ryg-* kurv.

Flaming, *en.* (*Flaming* II 332,8-9. *pl. -er* 15,35. II 17,25. 99,6-7) *flamlænder.*

flam(i)sk, *adj.* (*best. flamske* 280,8. *flamske* II 56,35. 103,12. *pl. flamske* 266,22)

flaske, *sb.* (*pl. flasker* 131,26. 164,1)

flere, *adj. pl.* (*fl(e)re off.* [8,25]. 28,9. 115,14. 155,16. 179,34. 216,12 *osv. fler* 147,13. II 56,4. 218,4) *andre ~* 28,9. 147,13 *osv. andre artikler ~ olgn.* II 196,7-8. 204,27. 319, 24. *andre saadanne vilkaar ~* II 174,7. *ambasater ~* 183,20. *alige ~* [8,25]. *nogle ~* II 178,2. *mange ~ saadanne* II 56,4.

flette, *v.*, *jf. uflettet.*

fid, *sb.* (*fi(i)d off.* 69,14. 148,11. II 19,11. 24,34. 34,24) *gøre (sin) ~ til, beflitte sig paa.*

fig, *sb.*, *se flis.*

flis, *et.* (*flis* 199,27. II 160,4. *flyg* 174,13. (*jf. var.*) *ordenstegn. det gyldne ~* 174,13. *jf. komm. til* 199,26 f.)

flitte, *v.* (*part. præd. flittid* 290,5) ~ *sig, beflitte sig.* — *jf. beflitte.*

flittig, *adj.* (*flittig off.* 181,33. II 74,15. 220,35. *sup. best. -te* II 131,12. — *adv. flit(t)e-* *ligen* 20,10. II 24,32. 332,13 *osv.*)

flittighed, *en.* (*flittighed(t)* 113,28 *osv.*) *fid* 113,28. 117,32 || *iver* II 7 m. 155,8-9.

I. **flod**, *en.* (*flod(t)* 171,26. II 20,26. 194, 17 *osv. (hun)* 245,23. *best. -en* 53,14. II 16,4 *osv. -it* II 234,3. *pl. -er* 33,23 *osv. best. -erne* 62,15) *flod, vandløb* 33,23. 53,14 *osv. || om tidevandet* 171,26.

II. **flod**, *et.* (*flud* II 101,12 *osv.*) *en sygdom, fr. flux* II 193,24. 274,8 || *apoplexi, fr. caterre* II 101,12. 324,11.

flodemaal, *et.* (*best. flodemaalit* II 257,21 + 24) *flodbred.*

Florentiner, *sb.* (*pl. Florentiner* II 36, 16. 155,14. *gen. -s* II 179,6)

florentinsk, *adj.* (*best.* florenti(n)iske II 177,18. 179,31)

florere, *v.* (*florere* II 177,24) ~ for en, smigre for.

flugt, *en.* (*fluc(h)t* 37,11. 86,10. 283,2. 301, 26 *osv.* *best.* -en 44,16. II 3,34 *osv.*) give sig paa ~ 130,1-2. slaa paa ~ 301,26. komme paa ~ 302,6. komme i ~ II 236,36. tage ~, flygte 86,10. tage sin ~ II 236,36. give ~, flygte 37,11. 283,2. II 251,2 *osv.* i ~en, paa flugt(en) 44,16. 302,7. II 3,34. 164,28. — *jf.* tilflugt.

flugtig, *adj.*, *se* flygtig.

flugtlig, *adj.* (*ntr.* fluchtligt 37 m.) flugt-agtig, flugtlignende.

flugtsvis, *sb.* (*e. præp.* fluchtzuße II 17,30) i ~, paa flugtlignende maade.

flux, *adv.* (*flux* off. 42,36. II 27,15. 149,20. 258,6)

I. **fly**, *v.* (*fly* 43,10. II 192,30 *osv.* *præs.* -(e)r 17,22. II 179,35 *osv.* *præt.* -de off. 41,11. 103,29. II 16,1. 79,4 *osv.* *part.* -d(t) 44,12. II 237,4 *osv.*) flygte 43,10 *osv.* || undgaa, undfly 17,22. — *jf.* hen-, til-, undfly.

II. **fly**, *v.* (*fly* 65,18. II 33,8 *osv.* *præs.* -er II 50,30. *præt.* -de 116,21. 209,2 *osv.* fløde II 123,21. *part.* -d(t) 55,7. 138,19. II 324,28 *osv.*) indrette, lave i stand, mage, ordne 55,7. 116,21. 125,32. 138,19. II 123,21. 210,32. 324,28 *osv.* || bringe, skaffe 65,18. 209,2. 287,10. II 27,33. 33,8. 59,15. 216,15 *osv.* ~ ham slottet beholdet, sørge for, at det blev reddet II 289, 16. — *jf.* udfly.

flyde, *v.* (*præs.* flyder II 135,12 + 19-20 + 23) — *jf.* beflyde, omflydt.

flygtig, *adj.* (*flyctig* 287,31. *fluc(h)tig* 70,20. 168,22. *best.* og *pl.* fluc(h)tige 99,2. II 79,13 *osv.*) flygtende. blive ~, flygte 70,20. 168,22. 287,31. — *jf.* landflygtig.

flytte, *v.* (*flotte* II 63,31. *inf. pass.* -is 195,26. *præt.* fløtte II 148,5. *part.* fløtt II 104,1) bringe et sted hen.

flyve, *v.* (*fluge* 139,8 *osv.*) flyve 139,8 || drive falkejagt II 115,9.

flække, *et.* (*pl.* fleck off. 81,31. 219,11. 257,14)

fløj, *et.* (*fløyl(l)* 248,13. II 205,7) — *jf.* karmosinfløj.

fløjlsbynde, *et.* (*fløyls hiunde* 27,7)

fod, *en.* (*fo(e)d* 50,28. 118,16. 247,26 *osv.* (*han*) 144,11. *e. præp.* -e 166,34 *osv.* *gen.* -s 37,27. 72,32 *osv.* *best.* -en 239,28. *pl.* føder

248,19. II 111,21 *osv.* fødder II 113,19) fod. sætte ~ til jord 37,34. til ~, til fods 215,4. 247,26. II 77,12-13 *osv.* til ~s 37,27. 72,32. II 89,27 *osv.* komme paa sin fri ~, blive fri II 48,37. komme paa ~e, rejse sig 166,34. opstaa (*om tvedragt*) II 131,14. bringe til at rejse sig, bringe i stand II 165,18. 273,7-8 || fodfæste. faa ~ i landet II 51,6. holde ~, holde stand II 82,14 || skridt 136,33. ~ for ~, langsomt 43,25-26. II 245,24-25 *osv.* || længdemaal 43,2. 50,28. i *pl.* 248,19. II 111, 21. 113,9. — *jf.* bagfod; barfødt.

I. **foder**, *et.* (*foder* II 241,11. foer 43,37) paa et ~, uden at bede undervejs, fr. sans repaistre 43,37. — *jf.* hestefoder.

II. **foder**, *et.* (*foer* 280,3) skrin, Futteral. — *jf.* maarfoder.

fodfolk, *et.* (*fodfolk* off. 40,13. 63,11. II 253,33 *osv.* *gen.* -is 64,7. *best.* -ed off. 43,13. 45,3. 98,20 *osv.*)

fodgænger, *sb.* (*fodgængere* 42,12)

fodskammel, *en.* (*fodskamell* II 214, 20)

foldig, *adj.*, *se* en-, mangfoldig.

folk, *et.* (*folck* off. 21,14. 71,4. 127,3. 255, 10. (*en*) II 234,21 *osv.* *gen.* -s II 321,1. -is off. 69,23. 240,2. 284,22 *osv.* *best.* -id off. 32,30. 39,24. 231,17. 262,4 *osv.*) befolkning 32,30. 231, 17. undersaatte 29,21 || mandskab 127,3. 255, 10. 262,4. II 234,21 *osv.* || tjenerskab 71,4 || koll. mennesker, personer 21,25. godt ~, se godtfolk. ungt ~ II 99,17. med *vb.* ell. *adj.* i *pl.* 69,28. 116,17. 172,15. 183,2. II 38,28 *osv.* indbyggere 141 m. undergivne 183,20 + 25. ere ikke ~ til, er ikke skikkede til II 208, 17 || nogle, nogen, man 15,17. 47,30. 206,29. — *jf.* adels-, almues-, blandings-, borger-, by-, fattig-, fod-, godt-, haandværks-, herre-, hof-, krigs-, kvind-, land-, mand-, ædel-folk.

folkeben, *sb.* (*pl.* folcke been II 111, 28) ben af et menneske.

folkedød, *sb.* (*folcke død* 117,10) stor dødelighed.

folkeforstand, *sb.* (*folcke forstand* II 160,36) menneskeforstand.

folkerig, *adj.* (*folckerijg* 132 m. (*jf.* var.) *ntr.* -dt II 202,9. *sup. pl.* -iste 104,22)

for, *adv.* (*for* 11,18. 41,3. 78,17. 101,34. II 202,33. 237,1 *osv.*) altfor. *jf.* uden for 144, 17. 294,5. II 277,3.

for, præp. og adv. (for 10,13. 12,2 osv.)
 foran 32,32. 35,1. 39,19. 187,31. II 236,24 osv.
 slaget ~ Montlheri, slaget ved M. 50,2.
 II 3,26. jf. I 283,2. II 329,13. ligge ~ døden
 II 170,15. komme ~ en (om sag) 129,6. føre
 ~ en, forebringe II 160,30. drage ~ sig hen
 II 245,20. ~ sig selv, alene 209,24. for sit
 eget vedkommende II 200,3. gaa ~ sig, finde
 sted 75,7; se gaa. have ~ hænder 66,14-15;
 se haand || fremfor 20,23. 75,8. II 25 m. 69,7
 + 12. 317,5 osv. gaa ~, overgaa 116,34 ||
 forud for II 171,4. betale ~ tre maaneder II
 284,29 || i spidsen for II 52,11 || dag ~ dag
 II 269,5. haand ~ haand, i nærkamp 195,1.
 fod ~ fod, se fod || overfor. forsvare ~,
 forsvare imod 123,17. II 77,7. give sig op ~,
 overgive sig til 272,31. staa tilbage ~ 125,3
 || for 46,3. 244,34. II 260,7. 326,10 osv. || ~
 nogle aar, for nogle aar siden II 131,34.
 133,24. ~ .. siden II 130,9 || paa grund af
 43,20. 99 m. 176,5. 198 m. 235,10. II 134,37.
 321,19; se sag. ~ .. skyld, se skyld. ~ ingen
 del olgn. 22,1. II 23,5. ~ det at, fordi II 110,22.
 frygte ~ 166,17 || til bedste for II 169,23.
 274,30 || angivende hensynsbetegnelse II 272,
 17. sige ~, sige til, fortælle 118,37. 170,25.
 II 5,12. 95,30. 157,6. 160,29. 321,5 osv. || (be-
 stemt) til 65,11. II 241,17. due ~ 113,24. være
 mand ~ 167,12. god ~ 304,5; se god || have
 ~ spot olgn. 172,10. 251,34. II 15,34. 25,35.
 have ~ orde, tale (ilde) om II 281,28. have
 ~ et ord, have til mundheld 109,18. have
 ~ sæd 102,23. 300,26. give ~ svar olgn. 46,3.
 158,26. 219,27. II 15,23. 19,37. bruge ~, bruge
 som 190,9. 295 m. II 150,22. tjene ~, tjene
 som 82,5. 119,11. II 142,1. (an)tage ~, (an)-
 tage som 79,18. 126,31. 145,4. II 152,31. 170,
 27. agte ~, anse for 233 m. II 39 m. føre ~
 tidender, bringe som tidender 46,27. 300,20.
 hvad ~ 22,10. 46,10. 162,22. II 258,26 osv.
 ~ vist 13,24; se vis. ~ alvor II 22,4 || i stedet
 for II 311,14. vederlag ~ II 94,31. 315,25.
 uld ~ mange penge 176,31. II 181,1. beløbe
 sig ~, beløbe sig til II 160,33 || i skikkelse
 af II 219,3 || med hensyn til 62,12. 104,28.
 II 12,36. 116,8. 226,23. 269,5. fri ~ olgn. 66,30.
 II 20,22. 198,11. ~ det første II 309,19 || i for-
 hold til II 54,24. 161,3. 175,10 || som konj.:
 forat, var. app. 24,20 || som adv.: foran.
 ~ i vejen, i forvejen 220,14-15. II 5,28. give
 ~ II 257,31; se give. der er føje ~, der

skal ikke meget til 259,36. 262,36. — jf. in-
 den-, oven-, udenfor.

forarsage, v. (pass. fororlagis 243,26.
 præs. -er 135 m. præf. -ede 109,16. 255,21-
 22) bevirke 135 m. || bevæge til 109,16. 243,
 26. II 96,2 osv.

foragte, v. (forac(h)te off. 20,30. 99,30 osv.
 præs. -er 77,1. 272 m. pl. -e 275,28 osv.
 præf. -ede 78,34. 274,2. part. -ed off. 8,29.7
 100,10. II 125,5 osv. pl. -ede 202,30-31.

foragtelig, adj. (forachtelig II 321,9.
 ntr. -t II 126,2. pl. -e 268,9-10)

foragtelse, en. (foractellBe off. 150,13.
 II 101,5. 191,30) ringagtelse.

forandre, v. (pass. forandris II 225,29)

forandring, en. (forandring II 14,27)
 omvæltning.

forarge, v. (for arge 67,35. præs. -er
 II 38,19) forværre II 38,19. ~ sig, komme i
 ringere forfatning 67,35.

forbade, v. (part. præf. forbanditt II
 111,24)

forbarme, v. refl. (forbarmé II 32,13.
 præf. -ede II 226,18) ~ sig over en.

forbedre, v. (forbedre 67,33. 274,19-20.
 præs. -er 172,8. II 40,3 osv. pass. -is II 38,
 18. præf. -ede 160,1. II 70,8. part. -it off.
 49,16. 126,30 osv. pl. forbedret 280,29) for-
 bedre 191,4. 280,29 osv. yde fordel 126,30.
 II 317,22 || udbedre, forstærke 49,16. 194,16.
 II 269,7 || ~ sig, blive bedre II 70,8. skaffe
 sig forstærkning 160,1. blive mægtig II 176,17.
 vinde fordel 67,33. 274,19-20. II 40,3. 317,19.

forbedring, sb. (forbædring 18,36 osv.)
 fremgang 18,36 || styrkelse II 101,8 || nytte
 II 34,34.

forbi, adv. og præp. (forbi(i) 63,30. 88,
 34. 156,33 osv.) drage der ~ 156,33. være ~
 226,33. gaa ~, svinde, gaa over 63,30. 88,34.
 288,30. II 62,32-33 || komme en ~ II 243,30
 -31. gaa ~, forbigaa 184,26. II 134,37.

forbie, v. (forbide 107,8. forbie II 238,34.
 præf. forbid(d)e 75,33-34. II 238,23) oppebie.

forbigaa, v. (part. præf. forbi gongen
 II 316,6) svinde, fortage sig.

forbinde, v. (forbinde II 211,15. præf.
 pl. forbunde 271,6. part. forbunden 45,36-
 37 osv. ntr. -it 26,14. 45,28 osv.) ~ sig, slutte
 sig sammen i forbund 26,14. 271,6. II 130,21.
 211,15-16 || lægge forbindelse paa 45,28 + 36
 -37. II 255,31.

forbistre, *v.* (*part. præst. forbistrit off.* II 92,9. 127,35. *pl. -ede* 304,13-14) *forvirre, gøre forrykt.*

forblinde, *v.* (*præs. forblinder* 269 m. II 62 m. *part. præst. pl. -ede* 155,27. II 232,12)

forblommet, *adj.* (*pl. forblomme* II 158,3)

forblæse, *v.* (*part. præst. forblæst* II 251, 18) ~ *sig, puste, trække vejret, hvile.*

forbryde, *v.* (*præt. pl. forbrøde* 93,36. *part. forbrut(t)* 162,36. II 6,23 *osv.*) *bryde (fred)* 93,36 || ~ *sig imod en* 235 m. || *part. som adj.: hjemfalden, konfiskeret, fortabt* 162,36. II 6,23. — *jf. uforbrudt.*

forbud, *sb.* (*forbud* 36 m.) *forudsigelse.*

forbund, *et.* (*forbund(t)* 20,14. 176,3-4. II 130,23 *osv. gen. -s* 270,25 *osv. best. -it* II 220,5. *pl. d. s.* 270,28. *gen. -z* II 13,36)

forbundshandel, *en.* (*forbundtz handel* 176,10) *slutning af forbund.*

forbundsherre, *sb.* (*pl. forbundf herrer* II 74,22. 216,25) *herrer, som er i forbund.*

forbundstegn, *sb.* (*forbundz tegn* II 218,25) *tegn paa forbund.*

forbyde, *v.* (*forbiude* 72,28. II 110,8 *osv. præs. -er* 157 m. *præt. forbød* 157,33. *part. forbodett* II 259,2) *forbyde* 72,28 *osv.* || *forhindre* 156,23.

fordagtinge, *v.* (*fordagtinge* 174,6) *bringe i god forstaaelse.*

fordanske, *v.* (*part. præst. fordansked* II 139,9. 327,5) *oversætte til dansk.*

forde, *v.*, *se* *fordre.*

fordel, *en.* (*forde(e)* 18,36. 39,13. 66,2. (et) 115 m. *fordiell* 66,5. *gen. -s* II 92 m. (for) *fordeell* (skyld) II 13,25) *se sin* ~ II 153, 14-15. 306,34-35. *have til* ~, *have paa sin side, til hjælp* 39,13. II 66,7 || *gunstig stilling* 91,22-23 || *gunstig lejlighed* II 296,12 || *om indtægter af et len* II 74,8-9.

fordelagtig, *adj.* (*fordelac(h)tig* 88,4. II 84 m. *ntr. -t* 98,5)

fordi, *adv. og konj.* (*fordi off.* 10,21. 17,20. 119,4. 204,8. *forthi* 254,36. II 14,14 *osv. fordis* 111,31. *forde* 109,1) *derfor* 128,21. 152, 19. II 14,14. 188,8 *osv. derfor altsaa* 265,35. ~ *ene, alene derfor, se ene* || *thi* 10,21. 62,12. 204,8. II 33,36 *osv.* || *fordi* 17,20 + 23. 109,1. 254,36. ~ *at* 53,13. 148,4. 251, 23. II 6,2 *osv.* ~ *at... og at* II 220,23 + 29-30.

fordisaa, *adv.* (*fordifaa* 198,32. 212,6. II 150,37) *thi.*

fordrag, *et.* (*fordrag* 13,17. 106,17. 245, 31. II 270,21 *osv. gen. -s* 117,24) *forlig, overenskomst. fred og ~ olgn.* 106,17. 245,31.

fordrage, *v.* (*fordrage* 110,23. 160,23 *osv. præs. pass. -is* 224 m. *præt. ffordrog* 290,31. II 195,9. *part. ntr. -ed(t)* off. 90,32-33. 176,14. 227,14 *osv. best. og pl. -ne* 82,13. 85, 15 *osv.*) *taale, finde sig i* 160,23. II 109,8. 148,35 || *forlige* 82,13. 224 m. II 195,9. ~ *sig, slutte forlig* 110,23. 290,31. II 54,34 *osv.* || *slutte forlig* 176,14. 198,3. 227,14 || *bilægge* 85,15.

fordre, *v.* (*fordre* II 13,27. *fodre* II 155,7. *præs. -er* 10,24. *præt. -ede* II 99,7. *fordede* II 162,11) *befordre, fremme* 10,24. II 13,27 || ~ *paa, skynde paa* II 99,7. 155,7. 162,11.

fordriste, *v.* (*præt. fordriftede* 205,28. *part. -ed* II 147,24) ~ *sig, driste sig (til).* — *jf. tilfordriste.*

fordrive, *v.* (*fordriffue* 50,10-11. II 169,2 *osv. præt. fordreff* II 106,26. 129,31. *part. fordreffuen* 122,37. 291,30 *osv. fordriffuen* 268 m. *pl. fordreffue* II 271,30 *osv.*) *fordrive, jage bort* 50,10-11 || ~ *tiden* II 169,2. — *jf. tidsfordriv.*

fordum, *adj.* (*fordom off.* 162,19 + m. II 307,7. 319,17) *tidligere. i ~ tid.*

fordærve, *v.* (*forderffue* 81,27. II 10,23 *osv. præs. -er* 274 m. *pass. -is* 86,33. *præt. -ede* 78 m. *part. -it off.* 48,1. 161,29-30. 162, 13 *osv. pl. -ede* 20,11 *osv.*) *ødelægge, styrte i fordærvelse* 20,11. 81,27 *osv.* || *om madvarer* II 233,2. — *jf. ufordærvet.*

fordærvelse, *en.* (*forderffuelse off.* 89,33. 304,34. II 7,29 *osv. pl. -r* 103,35) *ødelæggelse, fordærv.*

fordømme, *v.* (*part. præst. pl. fordømde* II 48,32) *dømme til evig fortabelse og straf.*

fordømmelse, *sb.* (*gen. fordømmelBis* II 48,29) *under ~s straf.*

fore, *sb.*, *se* *ad-*, *herrefore.*

fore, *adv. og præp.* (*fo(o)re off.* 47,19. 82,3. II 11,20. 92,9. *faare* 64,29. 129,11 *osv.*) *foran* II 237,4. *komme* ~, *komme i hænde (om bog)* II 63,10. *der* ~ 291,25. ~ *ved, foran* 64,29. ~ *hen, i forvejen* 204,17. II 197, 30-31. 303,5 *osv. fatte* ~, *tage sig for* 201,25. *tage sig* ~ 33,36. 198,7 + 29. II 11,20. 34,16. *se sig* ~ 172,16. *sige en noget* ~, *sige til*

en 103,13-14. 264,6. II 10,34 || *frem. bære* ~, *fremføre* 116,19. *give* ~, *se give* || *som præp.: før* 47,19. 97,15 || *til* 87 m. || *for. frygte* ~ 70,6. 138,12. 146,18. *holde* ~ II 92,9. *raade* ~ II 118,29. *undse sig* ~ 82,2-3. *vogte sig* ~ II 38,24.

fore, *v.* (*part. præt. føred* 172,31. *pl. -ede* II 96,14-15)

forebringe, *v.* (*inf. pass. forebringes* [7,15]) *frembringe*.

forebære, *v.* (*præt. forrebaar* II 285,5. *part. foreborit* 119,16) *fremføre, anføre*.

forefalde, *v.* (*forefalle* *offl.* 191,9. II 136, 20. *forfalle* 246,14)

forefinde, *v.* (*part. præt. forefunden* *offl.* [7,27]. 26,7)

foreføre, *v.* (*præs. pass. fore fører* 52,25-26. *part. præt. -t* II 212,2) *forebringe, meddele*.

foregaaende, *part. adj.* (*foregaaendis* 155,30)

foregive, *v.* (*for(r)ogiftue* 190,21. II 134, 13 *osv. præs. pass. -is* 183,11. *præt. foregaff* 110,20. II 11,1 *osv. pl. -gaffue* 33,25 *osv. pass. -gaffuis* II 70,30. *part. -en* II 230,30-31. *ntr. -id* II 224,32. *pl. -ne* II 134,18) *komme frem med, anføre, angive, gøre opmærksom paa* 110,20. 239,4. 258,22. II 49,27. *anføre som grund* 33,25 || *forebringe, forelægge* 124,12. 190,21. II 129,21. 134,18 *osv.* || *foreslaa* 184,4. 253,23. II 64,30 *osv.* — *jf. forgive*.

forehave, *v.* (*præt. forehaide* *offl.* 181,23. 202,17. II 25,10 *osv.*)

forehen, *adv.*, *se fore*.

foreholde, *v.* (*foreholde* 126,16. *inf. pass. -is* 96,9. *præt. -t* 41,22) *foreholde, gøre opmærksom paa* 96,9 || *meddele, fortælle* 126, 16 || *mene* 41,22.

forekomme, *v.* (*forekomme* *var. til* II 63,10 (*forre at komme*). *præs. pl. d. s.* II 132,29) *hindre, forebygge* II 132,29 || *komme for, komme i hænde, var. til* II 63,10.

forelægge, *v.* (*forrelagtt* II 15,21) *opfordre, paalægge*.

forene, *v.* (*pass. forenis* 93,31. II 211,17 *osv. præs. pass. -is* II 195 m. *part. præt. pl. -te* 117,25. II 195,17-18 *osv. -ede* 75,27) *forene* 176,16-17. *i pass.: blive enige* 93,31. II 144,18 *osv. part. pl. som adj.: enige* 75,27. 117,25. II 90,27.

forening, *en.* (*forening* 176,24 *osv.* (hun) II 195,26. *gen. -s* II 20,1) *overens-*

komst, forlig 176,24. II 20,18. 195,25. *komme til ~s* II 20,1.

forer, *sb.*, *se furér*.

forere, *v.*, *se furere*.

foresige, *v.* (*præs. pass. fore figis* II 294,18. *præt. fore sagde* 152,27. *forlagde* II 168,1. *part. fore sagdt* *offl.* 140,18. 151,11. 195,22. 224,11. 265,12 *osv. forlagdt* II 65,19) *fortælle, meddele* 140,18 *osv.* || *foreskrive, angive* II 168,1.

foreskreven, *part. adj.* (*ntr. foreskreuit* 183,13) *ovenfor omtalt*.

forestaa, *v.* (*saarestaa* *offl. var. til* II 33,2. II 142,17. *part. præt. -ed* *offl.* II 201,21. 266,5-6)

foretage, *v.* (*præt. foretog* II 141,17. *pl. -toge* II 190,19. *part. foretagid* 135,16. II 245,21 *osv.*) *begynde paa, indlade sig paa* II 245,21 || ~ *sig noget* 135,16 *osv.*

foretægt, *en.* (*foretegt* *offl.* 110,14 + m. 301 m.) *foretagende*.

forevart, *en.* (*foreuart* 73,19 + 28. *forvart* 73,9) *fortrop*.

foreved, *adv.*, *se fore*.

for(e)vidende, *sb.* (*forevidinde* (et) 251,17-18. *forvindende* (en) II 243,25) *varsel. ~ til, om* 251,17-18. ~ *for* II 243,25.

forevære, *v.* (*forevære* *offl.* 34,32. 152,1. 261,31. II 131,13 *osv.*) *forhindre, forebygge*.

forfader, *sb.* (*forfiader* 119,10. *pl. forfædre* 48,2-3. 162,13. II 125,19 *osv. gen. -is* II 166,2 *osv.*)

forfang, *et.* (*forffang* 170,24. 223,4. *forffong* II 158,21. 294,20-21) *skade, overlast*.

forfare, *v.* (*forffare* 35,15. 45,24 *osv. præt. forffor* II 88,30. *part. -en* 18,18. II 206, 29. *ntr. -it* *offl.* 17,5. 25,31. 100,22. 115,13. 254,8 *osv. pl. -ne* II 38,27 *osv.*) *erfare* 35,15 *osv. part. præt. som adj.: erfaren* 18,18. 297,1. II 38,27 *osv. i samme bet. ~t* II 127,4 || *svinde, gaa forbi* 191,13 (*jf. var.*) — *jf. uforfaren*.

forfarenhed, *en.* (*forfarenhed* *offl.* [7, 16]. 184,8. II 38,13. 125,24 *osv.*) *erfarenhed*.

forfaring, *en.* (*forffaring* [7,19]. II 11,25) *erfaring, kyndighed*.

forferske, *v.* (*forfferske* *offl.* 258,3-4 *osv.*) *forfriske* 258,3-4 || *opfriske, forny* 279,4.

forfædre, *sb.*, *se forfader*.

forsærde, *v.* (*forffærde* 156,15. *forffære* 154,13. 222,6. II 83,25 *osv. præs. pl. forffære*

74 m. pass. forfærlis II 261 m. part. præf. forfærid off. 132,35. II 15,29 osv. pl. -ede II 238,5 osv.) — *jf.* uforfærdet.

forfærdelig, adj. (forfærlig off. 43,18. 207,25 osv. ntr. -t II 111,20. best. forfærlig II 92,33. pl. -e 154,32. II 44,17 osv. forfærdelige II 48,31)

forfærdig, adj. (forfærdig 119,30) forfærdet.

forfærdige, v. (forfærdige [7,32])

forfærding, sb. (forfærding [8,9]) forfærdigelse.

forfølge, v. (forfølge 135,5. II 8,11 osv. præf. forfulde 98,4. II 251,5. part. præf. -endis off. 19,5. 263,37 osv. præf. forfuld) 170,37. II 42,2. 49,34 osv. pl. -de 62,32 osv.) vedblive, fortsætte med 19,5. 160,25. 190,36 osv. || part. præf. som adv.: i følge, i rad 263,37. II 131,5-6 || sætte efter, forfølge 62,32. 98,4. 170,37. være paa nakken af, plage II 8,11. 130,2.

forfølgelse, en. (forfølgelse II 65,34)

forfølger, sb. (pl. forfølgere II 32,33)

forføre, v. (forføre 33,2 + m.) forlede.

forførelse, sb. (forførelse 33,1) bagtalelse.

forfører, sb. (forførere II 323,10)

forgaa, v. (forgaa 112,1. II 243,25. præf. -r 204 m. præf. forgick 297,21. part. forgangen 48,27. 176,9 (*jf.* var.). 254,15 osv. forgongen 222,21. ntr. forgonged II 65,31. best. og pl. forgangene 106,18. 107,19. forgangne 80,26. 131,35 osv.) forløbe, hengaa 51,37. 80,26. 106,18. 131,35. 161,14. II 65,31. 333,32 osv. den dag forgangen 254,15 || ophøre 107,19. 159,25 || gaa til grunde II 243,25 || fortage sig, svinde bort 112,1. 204 m. 222,21. 297,21.

forgaldet, part. adj. (forgaldit 11,16) forgiftet, befængt.

forgift, en. (forgift 11,16. II 122,25. 241,13 osv.)

forgifte, v. (forgifte II 159,7)

forgive, v. (forgive 149,27. II 88,6. 264,3 (*jf.* var.), osv. præf. forgaff 279,5. II 122,24. part. forgiffuen II 121,16. pl. forgiffue 237,14) fremføre 149,27. bringe paa bane 237,14. angive, fortælle 279,5 || give gift II 88,6. 121,16. 330,2 osv. forgifte II 264,3. — *jf.* foregive.

forglemme, v. (pass. forglemmis 204,25. part. præf. -endis II 227,19. præf. -dt II 194,11)

forgribe, v. refl. (forgribe 177,14. præf. pl. d. s. II 43,28. præf. konj. forgrebe 40,4. part. forgrebid II 332,31-32) forsynde sig 40,4 osv. || tage fejl 177,14.

forgylde, v. (part. præf. best. og pl. forgylte 55,36. 232 m. II 206,10)

forgætte, v. (forgette 180,8. part. præf. forget off. 161,7. 200,30. 278,35) glemme. — *jf.* æreforgættet.

forgæves, adv. (forgæffis off. 87,14. 196,32-33. 231,35. II 89,18 osv.) forgæves 196,32-33 osv. til ~, d. s. 87,14. II 89,18. 300,4.

forhaabe(s), v. (forhaabis II 131,29. præf. -er 17,31. II 118,34. -is [9,9]. 16,26. præf. -ede 218,13. 260,34. II 164,5. -edis 148,12. part. præf. -endis off. 50,5. 111,19. 128,34. 281,12 osv.) haabe.

forhaabning, sb. (forhobning 72,35. II 57,32-33 osv.) ~ om II 199,25-26. ~ til, om 72,35. II 62,34.

forhaanden, adv., se haand.

forhaane, v. (præs. pl. forhaane 202,30)

forhaanelse, en. (forhaanelse II 29,14. gen. -is II 130,17)

forhale, v. (forhale II 31,34. 310,29 osv. præf. -ede 190,22. II 270,16. part. -ld 281,21) forhale, trække ud 190,22. II 58,34 osv. || holde hen 281,21. II 270,16 (?).

forhalelse, en. (forhalelse 136,5) udsettelse.

forhaling, sb. (forhaling II 287,28. pl. -er II 62,31-32)

forhandling, en. (forhandling 86,3-4. 138,9. 235,21) — *jf.* fredsforhandling.

forherre, sb. (pl. forherre II 41,7. 125,19) forgænger.

forhindre, v. (forhindre II 162,13. præf. -er II 18 m. pl. -e II 44 m. præf. -ede II 159,15)

forhindring, sb. (forhindring 149,30. II 152,23 osv.) gøre ~ II 308,28. gøre ~ i, forhindre i 264,3. 294,17. gøre ~ paa 149,30. 215,15. II 160,22-23.

forholde, v. (forholde [8,28]. præf. -er II 39,13. pl. -e II 40,12. præf. pl. forhulle 196,22) undlade 196,22 || forholde (en noget) [8,28]. II 39,13 || ~ sig, optræde II 40,12.

forhovmode, v. (præt. konj. forhovmode 40,3) ~ sig, hovmode sig.

forhungre, v. (part. præf. forhungredt 63,20) udhungre.

forhverve, *v.* (*forhverve* 88,25. II 57, 33. 201,4 *osv.* *præt.* -ede II 114,32. *part.* -ed II 23,27) *erhverve*.

forhøre, *v.* (*forhøre* 285,26. II 30,15. *inf. pass.* -is 221,25. *præs. pl.* -e II 40,21. *part. præst.* -t 232,12. II 239,4) *forhøre*, *holde forhør over*.

foring, *en.* (*foring(h)* (hun) 62,7 + 8. 97, 23. *gen.* (for) *foringh* (skyld) 62,6) *proviandering*, *furagering*; *proviand*.

forjage, *v.* (*forjage* II 304,21. *præs. pass.* *forjagis* 28 m. *forjages* II 178,23. *præt.* *forjagede* 28,24. II 34,20 *osv.* *part.* *forjagedt* II 147,15 *osv.* *pl.* -ede II 160,16 *osv.*)

forjætte, *v.* (*part. præst. best.* *forjætte* 31,21) *det ~e land* (*om et rigt og lykkeligt land*).

forkaste, *v.* (*forkaste* 158,3. *præs. pl. d. s.* 304,15. *præt. konj. d. s.* 41,34. *part.* *forkast* 81, 27) *forkaste* 304,15 || *ødelægge*, *styrte i fordærvelse* 41,34. 81,27. 158,3.

forklaffe, *v.* (*præt.* *for klaffede* 33,3. *pass.* -edis II 294,14) *bagtale*.

forklare, *v.* (*forklare* *offl.* 125,33. II 211,5. *var. app.* 24,6. *præs.* -er 153,6. *part. præst.* -it II 53,12. 125,31 *osv.*) ~ sig, *erklære* 125, 33. 275,18. II 211,5. *afgive erklæring* II 67,20. 285,28. ~ sig *paa ens side* 200,17. ~ sig *mod en* 275,20 || *forklare* 153,6. 294,31. II 53,12 *osv.* *beskrive* 165,2. II 125,31 *osv.*

forklaring, *en.* (*forklaring* 5,12. [8,32] *osv.*) ~ *paa* 5,12. II 327,1.

forklejnering, *sb.* (*forklejnering* 14, 23) *skam*.

forklæde, *v.* (*præt.* *forklædte* 298,31. *part.* *forkled* *offl.* 297,26. II 211,22 *osv.*)

forkort, *sb.* (*forkort* 28,13) *skade*, *uret*.

forkorte, *v.* (*forkorte* II 98,34. 149,33. *præs. pl. d. s.* 228,29. *pass.* -is II 44,6. *præt.* -ede II 96,20. *part.* -ed *offl.* 115,17. II 18,6. 30, 26. 139,3 *osv.*) *forkorte* 228,29. II 98,34. 125, 16 *osv.* *part. præst. som adj.* *kort* 115,17 || *afknappe* II 96,20 || *indskrænke*, *svække* II 18,6. 44,6. 75,15. 292,25. ~et *paa*, *svækket ved tabet af* II 30,26. — *jf.* *uforkortet*.

forkrøben, *part. adj.* (*ntr.* *forkrøbidt* 21,31) *vanartet*.

forkynde, *v.* (*forkyn(n)de* 13,7. 148,22. II 29,23 *osv.* *præs.* -er 275,17. *pl.* -e II 203 m. *præt.* -ede 29,30. II 273,26. *part.* -ett 286,19

-20. II 218,19) *bekendtgøre* 148,22. 272,7. II 218,19 *osv.* || *forkynde*, *erklære* (*fejde*) 13,7. 125,34. 275,17 *osv.* || *erklære* (*for at være*) 29,30. 58,33. II 53,25 *osv.*

forkøle, *v.* (*præt.* *forkølede* 288,6)

forlade, *v.* (*forlade* 85,34. 260,18 *osv.* *præs.* -er 116,18 *osv.* *forloder* II 155,19. *pl.* -e 88,18 *osv.* *præt.* *forlod* 152,26. II 155,30 *osv.* *pl.* *forlode* 217,34 *osv.* *part. præs.* -endis 39,15. *præt.* -t(t) 87,16. 277,4. II 213,26. 250,28 *osv.* -et 228,10. *best. og pl.* -ne 122,6. 192,19 *osv.*) *forlade*, *gaa bort fra* 157,6. 217, 34. 220,10. II 267 m. *osv.* || *vende sig fra*, *falde fra* 85,34. 122,6. 177,9. 260,18. 261,11 *osv.* || *forstøde* II 155,19 + 30 || *opgive*, *give afkald paa* 34,15. 39,15. 273,1. 277,4. II 108,2 || *tilgive* 105,10. II 235,31 || ~ sig *til*, *stole paa* 85,16. 115,10. II 33,19 *osv.* ~ sig *paa* 152,26-27. II 246,1. — *jf.* *tilforlad*.

forladelse, *sb.* (*forladelse* [21,23] *tilgivelse*. *bede om* ~).

forlene, *v.* (*forlene* II 10,25) *give til len*.

forlening, *en.* (*forlening* *offl.* 85,17. 148, 37. II 64,15. 134,16-17 *osv.* *pl.* -er 58,5. 163 m. II 184,28) *have i* ~ 148,36-37.

forleve, *v.* (*part. præst.* *forleffuit* 25,6. II 118,18) *leve tilende*.

forlide, *v.* (*part. præst.* *forleden* 235,3 *osv.* *pl.* -enne II 13,37) *udløbe* (*termin*) 237,28. *nogen tid siden* ~, *for nogen tid siden* 235,3. II 301,29-30 || *forledene kejsere*, *tidligere kejsere* II 13,37.

forlige, *v.* (*forli(i)ge* *offl.* 51,36. 81,1-2. 119,32. II 188,14 *osv.* *inf. pass.* -is 84,2. 249, 31 *osv.* *præt.* -te 30,14. 108,37 *osv.* *pass.* -tis 86,31. *part.* -t 90,35. 270,15 *osv.* *pl.* -te 87,17. II 131,27 *osv.* *pass.* -its 261,14) ~ sig 30,14. 90,35. 108,37. 297,33-34 *osv.* || *pass. recipr.* *enes* 84,2. 249,31. 261,14. II 102,16 *osv.* *slutte forlig* 86,31 || *upers.* *det blev ~t mellem dem* 270,15.

forligelse, *en.* (*forligelse* *offl.* 81,3. 110,20. 141,18. II 195,28 *osv.* (hun) II 299,29. *best.* -n 91,28. II 276,23. 297,17 *osv.* *pl.* -r 141 m.)

forligelse(s)maal, *et.* (*forligelsemaal* *offl.* 31,3-4. 77,6. 128,25. 188,8. *forligelsemaal* *offl.* 227,11 + 37. 235,9. 243,27. II 134,23 *osv.* *best.* *forligelsemaalid* *offl.* 80,25. 227,16. *pl.* *forligelsemaal* 141,19) *forlig*, *overenskomst*.

forligsmaal, *et.* (*forligemaal* 61,33. II 182,10) *forlig*, *overenskomst*.

forlokke, *v.* (forlocke 87,25) lokke bort.
forloren, *adj.* (*ntr.* forlorid *offl.* 134,15. 146,23. II 306,4 *osv.* *pl.* forlorne 157,14) tabt, fortabt 134,15. II 291,27. 310,18 || spildt 146,23. II 306,4 || vildfarende II 250,30. ~t skud, skud som ikke rammer, *fr.* coup perdu 157,14.

forlov, *sb.* (forloft II 274,15) tilladelse.

forlover, *sb.* (forloftuere II 165,31. *pl.* *d. s.* 176,10. II 284,30) garant.

forlyde, *v.* (forlyde 77,24. II 23,26 *osv.* 10 forliude 12,4) lade sig ~, udtale (*sig*), *sig* 12,4. 77,24. II 23,26. hævde II 132,22. lade sig et ord ~, lade et ord falde II 168,9.

forlyste, *v.* (forløste II 3,19 *osv.*) ~ sig, more sig II 269,1. lade sig ~ at, finde fornøjelse i at II 3,19.

forlægge, *v.* (forlegge 273,13. forligge II 125,29. *præt.* forlagde II 255,22 *osv.* *part. pl.* forlagde II 235,15) spærre (med mand-skab) 273,13. II 164,25 *osv.* || ~ sig, anbringe sig (*i kvarter*) II 255,22 || forfølge, forurette II 125,29.

forlænge, *v.* (forlænge 102,22. 209,27. II 95,28 *osv.* *inf. pass.* -is 211,7. *præt.* -de 65,2. 209,25. *part.* -d 211,5. -id 217,31)

forlæske, *v.* (forlæske *offl.* 133,32. II 92,16. 174,37 *osv.*) forfriske, gøre til gode 133,32. 174,37 || lindre II 84,23. 92,16. 106,31.

forlæskelse, *en.* (forlæskelse 186,14. II 48,32. 93,4-5) vederkvælgelse, lindring.

forløbe, *v.* (forløbe 62,3. 212,21. *præs.* -er 87,14. *pl.* -e II 266 m. *præt.* forløb 77,5. 263,30 *osv.* *pl.* -e 67,28. II 266,20 *osv.* *part.* -en(n) 86,12-13. 265,7 *osv.* *ntr.* -id II 197,17. *pl.* -ne 59,30. 211,6 *osv.*) forløbe, udløbe (*tid, frist*) 59,30. 77,5. 211,6. 265,7. II 61,16 *osv.* ende 201,12 || ~ sig, udløbe, ende 215,33. 263,30. II 271,20. hengaa II 144,3. 306,36 || drage bort 212,21. desertere 62,3. 67,28. 86,12-13. II 270,24 *osv.* || *trans.*: løbe bort fra, desertere fra 118,4-5. II 197,9. 266,20 + m. — *if.* uforløben.

forløse, *v.* (*part. præt.* forløst II 275,16. *pl.* -te II 294,34) befri, udløse.

form, *en.* (form 80,25. 226,25)

formaa, *v.* (formaa(e) *offl.* 39,37. 111,10. 149,8. II 116,32 *osv.* *præs.* -r 141,20. II 151,7 *osv.* *pl.* formaa 282,21. II 39,22. *præt.* formotte 70,28. 146,24. II 117,22 *osv.* *part.* formot(t) 235,6. 250,23. II 150,25) formaa, kunne 79,33. II 39,22. 300,28 *osv.* kunne og

~ 282,21. kunne overkomme 243,4 || bevæge. ~ til 250,23. II 84,6. 150,25. 257,28. ~ derhen, bringe dertil 230,19-20. II 14,25. ~ hid, faa til at komme her 235,6 || bevirke, sætte igennem 149,8. II 84,21. 304,17 || vinde for sig 70,28. 146,24.

formale, *v.* (*part. præt. pl.* formalede II 206,5. 251,24) bemale.

formaledidelse, *sb.* (*pl.* formaledidelse 120,23) forbandelse.

formand, *en.* (formand 20,32. 60,7) leder.

formane, *v.* (formane 214,23-24. *inf. pass.* -is 96,10. *præt.* -ede 215,18-19. II 202,35. *part. præs.* -endes 277,34. II 215,5. *præt.* -ed II 13,9) opfordre.

formaning, *en.* (formaning 48 m. II 63,11. 125 m.) formaning, advarsel.

formastig, *adj.* (formastig 191,27) overmægtig.

formedelst, *præp.* (formedelst 26,15. 52,9. formid(d)elst 18,10. 101,5. 183,14. II 5,27. 157,20. 174,13 *osv.*)

I **formene**, *v.* (formene 53,21. II 170,31 *osv.* *præt.* -te 152,6. II 179,1 *osv.* forminte II 200,31. *part.* -t 101,28. II 178,32) forhindre, forbyde 53,21. 183,2. II 322,12-13 *osv.* || ~ en noget, holde en borte fra, ikke give adgang til 101,28. 152,6. II 200,31 *osv.*

II. **formene**, *v.* (*præt. part.* formeent [8,21]) mene.

former, *adj.* (*best.* formere II 14,4. 58,29. 176,34. 306,35. former 282,10. *pl.* -e 14,8. II 311,26) tidligere, forhenværende; *subst.* de ~e, de der fandtes i forvejen II 311,26.

formere, *v.* (formere 145,18. II 208,5. *inf. pass.* -is II 118,34. *præs.* -er 38,35. 100,16. *pass.* -is 120,7. *præt.* -ede II 64,17. 269,13. *part.* -id *offl.* 288,3. II 123,9 *osv.* *pl.* -ede II 135,21) forøge 120,7. II 123,9. 136,21 *osv.* || udvide ens magt II 217,19 || ~ sig, forøges, tage til, voxe 38,35. 100,16. II 64,17. 269,13 *osv.* udvide sig II 37,1. 208,17.

formilde, *v.* (formilde II 226,21. *præt.* -ede 119,27-28) formilde 119,27-28. || gøre mindre haard (om en dom) II 226,21.

formindske, *v.* (formin(d)ke 142,17. II 74,8 *osv.* *inf. pass.* -is 57,34. II 286,11 *osv.* *præs.* -er 288 m. *præt.* -ede 78,34. II 200,24-25 *osv.* *part.* -et *offl.* 18,14. 115 m. II 99,10 *osv.* *pl.* -ede 148,31) formindske 18,14. 148,31 *osv.* || tage noget fra 142,17. II 74,8 || svække

78,34. ~ en, indskrænke ens magt eller indtægt 57,34. II 33,3 || ~ sig, aftage, blive mindre 160,9-10. II 266,2. 297,3.

formode, v. (formode 14,7. II 212,5 osv. præs. -er 298 m. præf. -ede 229,9. II 7,10. 304,17 osv. part. præs. -endis ofl. 18,16. 231,13. II 25,17. 58,4 osv.) vente, haabe 14,7. 57,8. 298,17 osv. || formode 18,16.

formue, en. (formoge 274 m. II 129,29 osv. formofue 305,2) evne, kraft 305,2. II 129,29. 176,32 || ejendom, formue 274 m. II 327,14.

formuende, part. adj. (formuendis II 54 m. formugendes II 8,23. formogendis II 40,31. formouindis II 282,17) formaaende, mægtig II 40,31. 54 m. || rig II 8,23. subst. de ~ II 282,17. — jf. uformuende.

formumme, v. (part. præf. formummid 205,7)

formynder, sb. (formyndere II 156,3. 273 m. formynder II 53 m.)

formynderske, sb. (formynderfke II 147,3)

formærke, v. (formercke ofl. 167,25. 253,26. II 259,17 osv.) mærke.

forn, adj., jf. tilforn.

fornedre, v. (pass. fornædris II 165,37)

fornem, adj. (sup. best. og pl. fornem(b)ste 41,13. 101,9-10. II 7,1. 122,16 osv. -este 30,17. -erste var. til 37,3 (fremmerste)) vigtig, hovedsagelig.

fornemme, v. (fornemme 10,8. præs. -er 150 m. pl. -e II 110,26. -er II 106,28. præf. fornam 33,34. 85,26. II 58,15 osv. pl. fornum(m)e 118,24. 270,5-6. II 26,4 osv. præf. konj. fornumme 191,27. part. fornummit ofl. 154,14. 286,21 osv. fornemedt 227,36) mærke, føle 10,8. 33,34. II 26,4 osv. ~ ondt, føle smærte II 106,28 || erfare, faa at vide 85,26. 152,18. 241,27 osv.

fornemmelig, adv. (fornemmeligen 303,17)

fornuft, en. (fornuft ofl. 40,5. 105,1. 281,6 osv.)

fornuftelig, adv. (fornufteligen II 166, 15-16)

fornuftig, adj. (fornuftig 182,22)

forny, v. (forny 279,4. II 27,19. præs. -er 108,25. pass. -es II 308 m. præf. -ede II 129, 1-2. part. -et 202,13) forny 108,25 osv. || forandre II 27,19.

fornyse, sb. (fornysellBe II 171,12) forandring, omvæltning.

fornævnt, part. adj. (best. forneffnde II 6,16. forneffne II 90,24. jf. II 145,16) foran nævnt. — jf. velfornævnt.

fornøden, adj. indekl. (fornøden(a) 10, 15. 19,4. II 8,10. 11,23. 40,6-7 osv. *fornøden 95,6)

fornøje, v. (fornøje ofl. 58,5. 62,11. 210,1. 259,30 osv. præf. -ede 220,21. part. -id ofl. 15,15. 142,26. 209,7) tilfredsstille 58,5 osv. lade sig ~, lade sig nøje 210,1. part. præf. som adj.: tilfreds 15,15 osv. || underholde (hær) 62,11.

forord, sb. (pl. for ordt II 295,27) betingelse.

forordinere, v. (præf. forordinerede II 220,6. part. pl. d. s. 59,24. II 108,8 (jf. var.)) beordre. — jf. tilforordinere.

forpligt, sb. (forpligt II 51,10 (jf. var.)) forpligtelse.

forpligte, v. (forpligte ofl. 276,31. II 19,18. præf. -ede 84,28. part. -ed 207,3. II 145,34. pl. -ede ofl. 18,26-27. 120,23. 207,6 osv.)

forpligtelse, en. (forplychtelBe II 309,4)

forpligtig, adj. (forplig(h)tig ofl. 75,20. 190,35. 218,19-20. pl. -e 207 m. II 198,3) forpligtet, skyldig.

forraad, sb. (forraad(t) 194,31. II 190,21. 266,5. pl. d. s. II 174,4) have i ~ II 302,17.

forraade, v. (forraad(d)e 119,15. 295,37. II 228,6 osv. præf. forraadde 295,6. part. forraad 294,26) ~ en noget i hænder II 150,17.

forrejse, v. (forreyse 141,30) rejse, drage bort.

forrykke, v. (præf. part. forrucht 294, 27-28) borttage. have sin forstand ~, være fra forstanden.

forrædelig, adj. (ntr. forrædeligt 14,12. best. forredlig 295,10 (jf. var.). pl. -e 14,1. 292,25)

forrædelsehandel, sb. (forredelBe handell var. til 295,10 (forredlig handell)) forræderi.

forræder, en. (io(r)rædere 14,20. 231,22. II 253 m. osv. pl. d. s. 13,37. 238,6)

forræderi, et. (forræderi ofl. 93,16. 126, 34. II 295,34 osv. (hun) 13,37-38. pl. d. s. 302,10)

I. **forsagt**, adj. (pl. forsagde 131,15. forsagede 273,24) forknyt.

II. **forsagt**, *part. adj.* (forfagdt ofl. 91,15. 200,18 osv. *best. og pl. -e* 33,22. II 92,27) *forud bestemt, fastsat.* en ~ dag, tid 33,22. 162,26. 200,18. II 61,16 || *ikke nærmere angivet, vis.* en ~ pengesum olgn. 91,15. 176,19. II 92,27. 225,6.

forsamle, *v.* (forfam(b)le 29,21. 153,24 osv. *inf. pass. -is* 135,2. *præs. pass. -is* 102,23. II 35,11. *præt. -ede* 41,12. II 34,31 osv. *pass. -edis* 102,37—103,1. *part. -id* ofl. 104,1. 117,33. 136,36. II 42,26 osv. *pl. -ede* 51,27-28 osv.)

forsamling, *en.* (forfam(b)ling 51,14. 81,21. II 42,11 (*jf. var.*) osv. (hun) II 42,25. (et) forfamling 121,11. *pl. -er* 67,14. 124,24. II 44,11-12 osv.) *forsamling, sammenkomst, møde.* — *jf. krigs-, raadsforsamling.*

forse, *v.* (forsee 85,22. 301,22 osv. *præs. -er* 15,15. II 70,24 osv. *pl. -e* 105,25. *pass. -es* 18,22. *præt. forfaa* 30,4. II 13,5 osv. forfaag 236,11. *pl. forfaage* ofl. II 77,4. 209,1 osv. *part. præs. -indis* II 171,25. *præt. -et* 35,29. II 12,2 osv. forBett II 210,4) *udføre galt, gøre fejl i* 18,22. II 70,24. 77,4. 200,28. forfejle II 202 m. || ~ sig, tage fejl, begaa fejl 35,29. 95,16. 105,25. II 12,7 osv. *forsynde sig* II 305,37 || *vente.* ~ sig noget II 175,6. ~ sig noget til en, *vente sig noget af en* 12,29-30. 154,28-29. II 13,5. 171,25 osv. || ~ sig, sikre sig, bringe sig i sikkerhed, gaa bort 30,4. 85,22. 198,23. II 276,17 osv. || ~ sig til, stole paa, være vis paa 15,15. 16,25. være belavet paa II 308,7.

forseelse, *en.* (forfeelse ofl. 33,2. 86,33. 95,13. II 11,17 osv. forBielBe 70,27-28. *pl. -r* 235,12. 265,26. II 201,23 osv. *gen. -rs* 128,33) *fejlgreb, fejltagelse* 82,27. 95,13. II 11,17 osv. || *forsyndelse* 91,10. 128,33. 235,12 osv. || *svigten, brud* paa 294,8.

forsende, *v.* (forfende 127,32. 179,25. *inf. pass. -is* II 283,3. *præs. pass. -is* 127 m. (*jf. var.*) 174 m. *præt. forfende* II 77,27. *part. -tt* 14,17) *sende* 127 m. II 283,3. *udsende* 14,17. 174 m. II 77,27. *bortsende* 127,32. 179,25.

forsige, *v.* (forBige ofl. 61,35. II 46,5 osv. *præt. for lagde* 252,5. *part. forfagd* 272,5) *nægte, afslaa.*

forsigtig, *adj.* (forfictig 109 m. *best. og pl. -e* 79,7. II 127,24)

forsigtighed, *en.* (forfic(h)tighed 109,9. 172 m. II 83 m.)

forsinke, *v.* (*part. præt. forfinkid* II 145,9)

forskaane, *v.* (forfkone II 84,23) *shaane.*

forskaffe, *v.* (forfkaffue II 154,32. *præt. -ede* 177,34. II 180,25 osv. *part. -id* ofl. 147,10. 227,29-30)

forskanse, *v.* (*part. præt. forfkantzet* II 240,23)

forskel, *et.* (forfkel ofl. 78,18-19. 105,17 + m. 191,11. II 76,29-30. forfkiel II 34,21. 149,6-7) (*gøre*) ~ paa 78,18-19. II 293,14 osv. *gøre* ~ imellem II 149,6-7. uden ~, hvem, *ligegyldigt hvem* II 34,21.

forskikke, *v.* (*præs. pass. forfkickis* 164 m. *part. præt. -ed* ofl. II 10,9 osv.) *afsende, udsende* 164 m. II 10,9. 160,11 || *beskikke, indrette, ordne* II 168,28.

forskikkelse, *sb.* (forfkickelBe 306,8) *tilskikkelse.*

forskreven, *part. adj.* (*ntr. forfchreffuid* ofl. 131,37. II 87,30. 214,6 osv. *best. og pl. forfchreffine* 12,9. 77,9. 260,14. II 132,22. 310,14 osv.) *ovenfor omtalt* 12,9 osv. *foregaaende* II 49,26. som ~ staar II 87,30. 153,28. 214,6.

forskrive, *v.* (forfchriffue II 42,12. 86,31. *præs. -er* II 223 m. *pass. -is* II 86 m. *præt. forfkreff* 110,12. II 45,15. *part. forfkreffuit* 117,20 osv.) *sende skriftligt bud efter, lade hente* 117,20. II 86,31 + m. 223 m. || *sammenkalde, indkalde* 222 m. II 42,12. 45,15 || *udskrive* 110,12.

forskrække, *v.* (forfkrecke 68,12. II 260,11. *inf. pass. -es* ofl. 68,19. 132,34. *præs. pass. -is* 114 m. *præt. -ede* 64,18-19. II 111,7. *part. -id* ofl. 169,9. 233,26. II 83,27 osv. *pl. -ede* 138,26. II 214,24-25 osv.)

forskrækkelig, *adj.* (forfkreckelig II 260,14 + m. 317,23 osv.)

forskrækkelse, *en.* (forfkreckelse ofl. 33,5. 124,33. II 19,15. 292,34-35 osv.)

forskyld, *v.* (forfkylle 180 m. *præs. pl. -e* II 47,20. *præt. -te* II 11,15. *part. -ett* ofl. 17,7. 175,29. 206,20 osv. -t 166,35. II 34,22) *fortjene* 17,7 osv. || ~ ondt af en, *have en at takke derfor* 166,35.

forskylding, *sb.* (forfkylling II 212,4) *belønning.*

forsænke, *v.* (forfkencke II 71,18. *præs. -er* II 4 m. forfchlencker II 220 m. *præt. -te* 172,34. -t II 4,33) *bortgive.*

foralaa, *v.* (forfla II 225,10) *udgøre, be-
løbe sig til.*

forslag, *et.* (forflag II 217,30. 258,31-32)

forslagen, *adj.* (forflagen 165,9)

forasmaa, *v.* (forasma 183,10. II 179 m. osv. *præs.* -r 301 m. *præt.* -de 278,36. *part.* -d II 101 m.)

forasmædelig, *adj.* (pl. forsmædelige 21,5) *ringeagtende.*

foranimen, *adv.* (foranimen ofl. 28,7. 184,34. 239,6-7. II 319,8) *fornylig.*

forspilde, *v.* (*præt.* forspilte II 212,3. *part.* -t 202,24)

forspring, *et.* (forspring 171,20)

forspørge, *v.* (forBpørge var. til 116,32 (*at*spørge). *præt.* forspurde 69,26. *part.* forspurd 299,26) ~ sig, *forhøre sig, skaffe sig underretning* 69,26. 299,26.

forstaa, *v.* (forftaa(e) ofl. [7,7]. 28,5. 185,27. II 124,37 osv. *præs.* -r 11,10. 70,17 osv. *pl.* forftaa 88,19. II 80,23 osv. *præt.* forfto(e)d ofl. [7,14]. 69,19. 225,24. II 87,9 osv. *pl.* forftode 31,33 osv. *part.* -id ofl. 102,9. 190,27. 226,7. II 89,5 osv.) *forstaa* 11, 10 osv. *lade ~, meddele* II 213,19. *faa at ~, faa at vide* 28,5. *jf.* 195,31 || ~ sig, *have forstand, være indsigtsfuld* 238 m. II 11,28. *have forstand paa* 290,28. II 65,10-11. 174,16. ~ sig paa 70,17. 88,19. II 80,23 osv.

forstad, *en.* (forftad(t) 132,27. 194,21 osv. *best.* -en 129,26. II 5,22 osv.) *en ~ for byen* 129,21. ~ til Abbéville II 5,22.

forstand, *sb.* (forftand(t) ofl. 5,13. II 76,28. (en) 40,34. 121,22. 191,21 osv. (et) 116, 33) *forstand, kløgt* 39,37. II 104,18 osv. ~ paa 40,34. II 70,12 osv. || *mening, betydning* 254 m. || *forstaaelse, hemmelig forbindelse* 36,8. 121,22. II 19,34 osv. — *jf.* folke-, mis-, uforstand.

forstandelig, *adj.* (forftandelig II 131,7) *forstaaelig.*

forstander, *sb.* (pl. forftandere II 76, 31) *leder.*

forstandig, *adj.* (forftandig(h) ofl. 27, 27. 68,27. II 19,1 osv. forftandig 184,8. forftandige 70,34. *ntr.* -t 21,25 osv. *pl.* -e 10,12 osv. forftandig II 77,14. *komp.* -ere II 243,4. *sup. pl.* -fte 96,2) *forstandig, klog* 27,27 osv. || *forstaaelig* II 136,29. — *jf.* velforstandig.

forstandighed, *sb.* (forftandighed(t)

18,21. 42,5-6) *forstand, klogskab.* — *jf.* uforstandighed.

forstikke, *v.* (*part. præt.* forftungid 143,12) ~ sig, *skjule sig.*

forstirret, *part. adj.* (pl. forftyrede II 317,16) ~e paa hinanden, *ophidsede mod hinanden.*

forstrække, *v.* (forftrecke II 212,32. *præs. pl.* -er II 165 m. *præt.* forftac(h)te 122,37. II 165,27 osv.) *give som laan ell. forskud* 122,37 osv. || *yde laan ell. forskud* II 165 m.

forstrø, *v.* (*part. præt. pl.* forftredde II 191,10) *splitte, sprede.*

forstyrre, *v.* (*præs.* forfterrer II 50,23) *ødelægge.*

forstærke, *v.* (*part. præt.* forftærct II 116,36)

forsvar, *sb.* (forftuar II 182,18)

forsvare, *v.* (forftuare ofl. 16,33. 93,22. 143,21. 282,22. II 63,2 osv. *præs.* -er 41,1. *præt.* -ede 211,19. 272,12. *part.* -id ofl. 196, 26-27. II 217,20)

forsyn, *sb.* (forftun II 47,10-11) *forsynlighed, forudseenhed.*

forsyne, *v.* (forftuffne ofl. 226,10. 256,25. II 136,20. *præs.* forftøner II 235 m. *præt.* -ede II 220,25. *part. præs.* -endes II 215,6-7. *præt.* -id ofl. 229,22. 256,24. 261,3-4. II 96,6 osv. *pl.* -ede II 161,9. 172,5 osv.) *forsyne* 229,22. II 161,9. 215,6-7. 291,22 osv. || *udruste* 256,25. II 172,5 || *sørge for* 226,10. II 136,20. 220,25. 275,11 || ~ sig, *træffe forholdsregler* II 96,6.

forsæt, *et.* (forftet ofl. 15,5. 19,5. 59,27. 67,8. 147,14. 227,6 osv. *pl. d. s.* 87,32) *forsæt, hensigt* 15,5. 67,8. II 319 m. || *vilje, ønske* 150,10 (*fr.* intention) || *forehavende, sag* 87,32. 147,14. 264,4 osv. || *æmne* 19,5. 50,16. 202,37. II 82,29.

I. **forsætte**, *v.* (*præt. part.* forftett 265,8) *foresætte, paabyde.*

II. **forsætte**, *v.* (forftette II 162 m. *præt.* forftette II 161,30. 162,37) *pantsætte.*

forsøge, *v.* (forftøge 13,23. II 9,26 osv. *præs. pl. d. s.* 59 m. *part. præt.* -t 267,5-6. 275,28 osv. *pl.* -te 39,29. II 190,23) *prøve paa, forsøge* 59 m. ~ sin lykke 35,12. 301,15-16. ~ sig, *prøve lykken* 13,23 || *angribe* 49,31. 129,32 || *erfare* 275,28. *præt. part. som adj.:* *erfaren* 39,29. 267,5-6. II 190,23 osv. — *jf.* u-, velforsøgt.

forsømme, *v.* (forsømme 225,17. 233,4. *inf. pass. -is var. til 38 m. præst. -ede II 228,9. part. -it off. 169 m. II 281,31. pl. -ede II 232,2)* forsømme 169 m. 233,4. II 281,31 || forspilde 225, 17. *var. til 38 m. || opholde, sinke II 228,9.232,2.*

forsømmelig, *adj.* (forsømmelig II 300 m. *pl. -e II 199,28. 291,33 osv.) — jf. uforsømmelig.*

forsømmelighed, *sb.* (forsømmelighed 289 m.)

forsømmelse, *en.* (forsømmelse off. 171,36. II 268,5 osv.)

forsørge, *v.* (*part. præst. forførgitt II 96,6) ~ sig, træffe forholdsregler.*

fort, *adv.* (fortt *var. til II 232,36) frem, videre.*

fortabe, *v., jf. ufortabt.*

fortabelse, *sb.* (fortabelse 84,30)

I. fortage, *v.* (fortage 100,3. 198,31. II 72,34) *betage, berøve.*

II. fortage, *v.* (*præst. fortog 212,30) foretage.*

fortakt, *part. adj.* (fortagt II 218,16. *fortackedt 230,30) forsynet med overdække II 218,16 || fordækt, skræmtet 230,30.*

fortale, *en.* (forthalle 10,28. 17,1. *best. -n [7,28])*

fortale, *v.* (forthalle 16,35. 185,8. *præs. -er 252 m. part. præst. -ed 26,21) bagtale 16,35 osv. || ~ sig, tale over sig 252 m.*

fortegnelse, *sb.* (forthegnelse [7,29-30])

fortie, *v.* (fortie II 213,6)

fortjene, *v.* (fortiene II 38,37. *præst. -te 165,20. part. -t II 24,14. 188,24 osv.) erhverve sig. ~ tak, faa tak II 65,15. ~ utak, faa utak II 38,37 || være værdig til 165,20. II 24, 14. 188,24.*

fortjeneste, *en.* (fortieniste 144,9) *gevinst, indtægt.*

fortog, *et.* (fortog II 233,16. *fortouff var. til II 249 m. (fortrauff). best. fortoged off. 35,13. 97,32. II 238,34 osv. pl. fortog 55, 25) fortrop.*

fortolke, *v.* (*part. præst. fortolckidt [8, 20]) oversætte.*

fortrav, *et.* (fortrauff 55 m. 98,17. II 232,14. 249 m. (*jf. var.*))

fortro, *v.* (fortroe 14,4) *betre.*

fortrod, *sb.* (fortrodt 235,5) *skade.*

fortrodenhed, *sb.* (fortrodenhed 180,3) *uvillje, uvillighed.*

fortryde, *v.* (fortryde 35 m. II 325,11. *præs. -er 202,28. pl. -e 124,2. -er(?) 223 m. præst. fortred(t) 75,25. 150,26. II 100,35 osv. pl. fortrede 223,29) volde utilfredshed hos, mishage 75,25. 231,34 osv. || være utilfreds med 223,29 + (?) m. || fortryde, angre 35 m. II 315,35.*

fortrykke, *v.* (fortrække 202,7. *præs. pl. d. s. II 49,30) undertrykke, plage.*

fortræd, *et.* (fortræd off. 223,5. 276,29. II 117,5. 134,14. 223,15 osv.)

fortrænge, *v.* (*præst. fortængde 299,7)*

fortræste, *v.* (fortræste II 131,29. *præs. pl. d. s. 202,34. præst. fortæste 115,2. -ede II 253,19. 270,16. part. præs. -indis II 269, 27-28. part. præst. pl. -ede 132,28) træste 202, 34 || opmuntre 132,28 || ~ en paa noget, love, stille i udsigt II 270,16 || ~ sig til, være sikker paa II 131,29 || ~ en, at, forsikre en om at 115,2. II 253,19. 269,27-28.*

fortræst(n)ing, *en.* (fortræstning off. 13,13-14. 37,33. 262,8 osv. *fortræsting II 96, 30. 153,25. best. fortræstingen 40,18) haab 37,33. II 96,30 osv. ~ om 13,13-14. 227,37 || om det, man sætter sit haab til 40,18 || paa vor ~, i tillid til os, fr. sur nostre esperance II 5,28.*

fortvinge, *v.* (*part. præst. pl. fortvingde II 145,30) undertvinge, fortrykke.*

fortvivlet, *part. adj.* (fortuiffild(t) 20,31. 243,37. *pl. -ede II 228,24)*

fortvivling, *sb.* (fortuiffiling 135 m. II 192,29) *fortvivlelse.*

fortykke, *v.* (*præs. fortecker 257 m. II 303 m. præst. -te 11,22. 141,34. II 97,32. 149,23) mishage 11,22 osv. || være utilfreds med 257 m.*

fortælle, *v.* (fortælle off. 40,12. 132,1-2. II 103,11. *inf. pass. fortælles 201,12. præs. fortælter 161,16. II 226,29. fortælter II 204,5. *fortæler 219,1. pass. fortælles 246 m. præst. fortalde off. 126,36. 258,27. 281,10. II 214,8. fortolde II 293,4. part. fortald off. 33,4. 120, 28. II 173,29 osv. fortæld II 166,35)*

fortænkt, *part. adj.* (fortenckt 35,11) *~ i, betænkt paa, opsat paa. — jf. ufortænkt.*

fortære, *v.* (*part. præst. fortærit II 297, 32-33) opbruge.*

fortørne, *v.* (fortørne 70,2. II 125,28 *osv. inf. pass. -is II 325,11. præs. -er 30 m.*

part. præf. -id off. 126,7. 146,37. 288,20. II 318,28 osv. pl. -ede II 27,14 osv.)

fortørnelse, en. (fortørnelse off. 126,10. 204,24. II 29,34 osv. gen. -is II 14,34) — jf. gudsfortørnelse.

fortøve, v. (fortøve II 42,10. 218,21 osv. præf. -ede II 168,20. part. præf. -endis 71,16. præf. -id 53,5. II 22,24) *tøve*, vente 53,5. II 22,24 osv. ~ med at II 49,37—50,1 || *vente paa*, *afvente* 71,16. II 42,10. 239,28. 245,2. — jf. ufortøvet.

forud, adv. (for ud off. 42,8. 231,13) *foran*, *forud*.

foruden, præp. (foruden off. 75,30. 91,35. II 9,2 osv.) *uden* 91,35. II 9,2 osv. *efterstillet* II 13,20. 163,30. *være* ~, *være fri for* II 227,2 || *udover* 163,2. II 57,24. 72,21. *efterstillet* 32,6. 75,30. 213,27 osv.

forunde, v. (part. præf. pl. forunte II 108,11) *tilstaa*, *bevilge*.

forundre, v. (forundre 182,2. II 57,9 osv. præf. -er [7,17-18]. II 231,8. pl. -e II 235,4. præf. -ede 40,35. II 95,25 osv. part. præf. -indis II 175,5. præf. -et [7,13]) *vække forundring*. mig ~er II 231,8 || *med utydeligt obj.* 259,32-33. *være at* ~, *til at undres over* 10,30. 182,2. II 82,14. 177,24-25 || ~ sig 40,35. 251,9. II 57,9 osv. ~ sig paa II 95,24-25. 235,3-4 || *lade sig* ~, *undre sig* 278,16. II 313,28.

forurette, v. (forurette II 38,24)

forvagt, sb. (foruacht var. til 134,30 (fkaruacht)) *forpost*.

forvandle, v. (part. præf. foruandlid II 55,29)

forvandt, adj. (foruant 25,29. II 20,11 osv. pl. -(t)e 16,4. II 51,11 osv.) *forbunden*, *forpligtet* 25,29. II 20,11. 50,37. 51,11. pl. som subst. *undergivne* II 230,15. *forbundsfæller* 16,4. — jf. *bunds-*, *medforvandt*.

forvare, v. (foruare off. 62,8. 97,27. 143,19. 183,33 osv. inf. pass. -is 210,25 osv. part. præf. -id off. 70,1. 83,8. 225,4. 243,29-30. II 23,6. 214,10 osv.) *beskytte*, *forsvare* 97,27. 143,19. 290,11-12. II 42,31 osv. ~ sig, *vare sig*, *sikre sig* 174,37. 183,33. 191,9-10 || *bevogte* 83,8. 225,4. II 110,3. 214,10 || *opbevare*, *gemme* II 104,1 || *bevare*, *hævde* 117,9 || *forhindre* 298,25 || *forsyne*, *udruste* II 195,10 || præf. part. som adj.: *sikker* II 29,8. — jf. *uforvarende*; *uforvaret*.

forvaring, en. (foruaring 91,16. II 61,31

osv.) *sikkerhed*, *garanti* 91,16. 285,37. II 61,31. 62,15. 162,24 || i ~, i *fangenskab*, *arrest* 150,17-18. 232,31. II 167,9 || *besætning*, *post* II 220,31. — jf. *fyldestforvaring*.

forvart, sb., se *forevart*.

forved, adv., se *fore*.

forvende, v. (foruende II 105,3. præf. -er II 9 m. 201 m. præf. foruende 288,5. pass. -is 38,36. part. foruent 126,27 osv. pl. forvende 47,33) *forandre* 47,33. 126,27. II 105,3 || *forandre til det værre* 38,36. 224,34. 288,5 osv.

forvente, v. (foruente 134,12. præf. pl. d. s. 176,33. præf. -ede 261,19. 290,8 osv. part. præf. -endis 186,35. II 40,23 osv.) *vente*, *afvente* 134,12 osv. ~ sig til noget, *vente sig noget*, fr. *s'attendre à* 186,35.

forvide, v. (præs. forued II 37,16) ~ sig paa, *have støtte af* (fr. *avec le port de*).

forvidende, sb., se *forevidende*.

forvilde, v. (præs. pl. foruilde II 269 m.) *forstyrre*, *gøre forvirret*.

forvilkaare, v. (part. præf. foruilkarindis II 323,12) ~ sig, *forpligte sig*.

forville, v. (præs. forvil II 119 m. (jf. var.)) *ville for meget*.

forvinde, v. (præt. foruant II 292,12)

forvise, v. (foruise 31,10. 167,6 osv. inf. pass. -is II 178 m. præf. -er 71,3. pl. -e II 111,5-6. præf. -te 61,17. 108,35. II 96,20 osv. part. -t 69,20. 285,26 osv. -id II 148,26. pl. -te II 221,26) *forvise* 61,17. 167,6. II 87,30 osv. ~ en *landet olgn.* 77,16. II 166,34. 178,20 + m. || *afvise*, *vise bort* 71,3. 301,31-32 || *afskedige* II 96,20. 111,5-6 || *permitttere* 31,10. 69,20 || *henvise* 285,26. II 198,33. 221,26.

forvorde, v. (præs. forwor II 119 m. (jf. var.)) *gaa til grunde*.

forvædde, v. (for væde 96,27) *vædde*, *sætte i pant*.

forældre, sb. pl. (foreldre 162,2. II 131,19)

forære, v. (forære 287,12. præf. -er 241 m.) *forsyne med gaver* 241 m. || *give*, *skænke* 287,12.

foræring, sb. (foræring 13,13. 129,13. 219,33. II 96,34 osv.) *æresbevisning* 129,13 (*gjorde ham* ~, fr. *l'honnora*) || *gave* 13,13 osv. til en ~ II 209,23.

forøge, v. (forøge 159,37. inf. pass. -is 56,29)

forøvre, *v.* (*part. præf. forøfrid* II 76, 13) *erobre*.

forøvring, *en.* (*forøffring* II 214 m. 309, 37. 311,9) *erobring*.

fostre, *v.*, *jf.* *opfostre*.

fra, *præp.* (*fraa* 10,13. 15,17 *osv.* *fra* 25, 16. 27,34 *osv.* *fran* 246,7 + 10. *var. til* 298,20 (*aff*)) *bort fra* 10,13 *osv.* *slaa hovedet ~ en* 217,21. *tvært over ~, tværs over for* 214,17. *hus ~ hus, fra hus til hus* 162,8. *dag ~ dag* 56,29-30; *se dag* || *borte fra* 131,2. *være ~ hinanden* II 143,36 || *adv.* *døde ham ~* 221,2. II 115,11-12. *vinde en noget ~* II 310,5-6; *se under falde, holde. til kongen og ~* 239,8.

fragaa, *v.* (*part. præf. fragongen* 287,28) *gaa bort fra, forlade*.

Franchimontaner, *sb.* (*pl. Franchimontaner* 135,17. 137,5) *indbygger i Franchimont*.

frank, *sb.* (*pl. francker* 27,21. 63,21. 280,6. II 34,36 *osv.*) *franc*.

Frantsos, *en.* (*Frantzoz* II 195,6. *pl. -er* 38,28. 53,27. 259,36 *osv.* *-e* II 16,33. *gen. -ers* 184,12) *Franskmand*.

frantsosk, *adj.* (*frantzofk* *off.* [8,13]. 287,4 *osv.* *-e* II 16,11. 310 m. **frandtofk* II 205,18. *ntr. -t* II 76 m. 220,7. *franfofk* II 287,26. *best. og pl. -e* 36,20. 62,2 *osv.* **-er var. til* 258 m. *franzofke* [8,2]. II 132 m.) *fransk* 36,20 *osv.* *en ~ mil* II 205,18. *som subst.: Franskmand* II 16,11.

frantsoske, *en.* (*frand(t)zofke* 208,31 *osv.* **frantzofe* II 87,18. *frandzofke* *off.* 18, 24. 263 m. *best. frantzofken* II 127,5) *om sproget. paa ~, paa fransk* 263 m. II 278,31 *osv.* *paa god (bedre) ~* 18,24. 226,17. 248, 28. *tale god ~* II 332,13. *oversætte af ~en, fra fransk* II 127,5 || *paa ~, paa fransk maade (om klædedragt)* 208,31. II 155,8.

fraraade, *v.* (*part. præf. fra rodd* II 235,11)

fraskille, *v.* (*part. præf. frafkyld* II 66, 28)

fraslaa, *v.* (*part. præf. fraflagen* II 75, 20) *fordrive*.

fratage, *v.* (*fratage* II 314,18. *part. præf. -en* 27,19. II 178,18 *osv.* *ntr. -id* *off.* 270,1 + 8. II 131,19. 200,34 *osv.* *pl. -ne* 108,20. 289,10. II 14,30 *osv.*)

fraværelse, *en.* (*fraværelse* *off.* 49,24. 70,5. 82,9. 140,31. 264,9)

fred, *en.* (*frid(t)* *off.* 13,12. 31,3. 63,34. 119,33. 191,26. (*han*) 125,14. II 276,31. *gen. -z* 63,8. II 282,20. *best. -en* 93,36. 125,14. 190 m., *osv. gen. -ens* 190 m. *-zens* 83,9. 147,34) — *jf.* *ufred; tilfreds*.

fredbrødig, *adj.* (*pl. fridbrødige* 93,33. *fridbrødige* 93 m.)

freddragt, *sb.* (*friddragtt* *var. til* 106, 17 (*fordrag*)) *fredsslutning*.

fredelig, *adj.* (*fredelig* 181,15)

fredløs, *adj.* (*fridløs* *off.* 264 m. 268,13. *frideløB* 264,15)

fredsartikel, *sb.* (*pl. frids artickler* *off.* 126 m. 190,20. *-e* 141,18. II 311,5 *osv.* *best. -ene* 127,4-5. *gen. -enis* 192,14)

fredsfordrag, *sb.* (*fridts handling oc fordrag* 245,30-31) *overenskomst om fred*.

fredsforhandling, *sb.* (*fridz forhandling* 235 m.)

fred(s)handel, *en.* (*fridz handell* *off.* 85,6. 193,6. 237 m. II 156,9 *osv.* *frid handell* II 276,12. *best. -en* 83,1. 142,2. *pl. frids-hanler* 184,16 (*jf. var.*)) *fredsforhandling*.

fredshandling, *sb.* (*fridts handling* 245,30-31. *pl. -er var. til* 184,16 (*fridshanler*)) *fredsforhandling*.

fredsmaal, *sb.* (*fridzmal* *var. til* 241 m. (*fridtzhandell*))

fredsommelig, *adj.* (*pl. fredfommelige* 101,27. — *adv. -en* 234,37) *som holder fred, lever i fred*. — *jf.* *ufredsommelig*.

fredsommelighed, *sb.* (*fridfommelighed* 31,4. 35,27. 70,3-4. II 275 m., *osv.*) *fred, fredstilstand*.

fredstegn, *sb.* (*frids och forbundz tegn* II 218,25) *tegn paa fred*.

fredstid, *sb.* (*freds thid* *off.* 13,23. 193, 10. II 123,17 *osv.*) *kun i forb. i ~*.

fredsvilkaar, *et.* (*fridtz vilkor* II 308 m.) *fredsbetingelse*.

frejdig, *adj.* (*freidig* *off.* II 192,28. 254, 29. *fredigh* II 192 m. *best. -e* II 127,28) *modig, tapper*.

frelse, *sb.* (*frelse* 136,5)

frelse, *v.* (*frelse* *off.* II 146,20. 260,28 *osv. præf. -te* 98,24. *part. pl. -te* II 279,11)

frelser, *en.* (*frelfere* II 264,4) *vor ~*.

frem, *adv.* (*frem* 32,16. 77,18. II 233,20 *osv.*) *fremad. drage ~* 32,16. 174,24; *se drage. ~ og tilbage* 77,18. 269,26. II 64,7-8 *osv.* || *fremme* 35,14. II 55,23.

frembyde, *v.* (præt. frembød 152,5. II 60,12) forebringe. komme frem med II 60,12 || ~ sig, gaa frem 152,5.

frembære, *v.* (frembære 200,12. præs. frember II 206,21. præt. pass. frembaaris 27,30. part. fremboren 249,1. ntr. fremborid II 30,3-4. pl. fremborne 127,5) bære frem 27,30. 249,1 || fremlægge, tage frem 127,5. 200,12. II 30,3-4 osv.

fremdeles, *adv.* (fremdelis off. 19,6. 58,2. 232,13. II 209,14 osv.) videre. drage ~ 33,24. 143,30-31. II 145,23. 232,36 (jf. var.) osv. sige kongen dem ~, bringe dem videre til kongen II 3,16. 5,14. 284,35 || herefter. og saa ~ 19,6. nu ~ II 209,14 || derefter. siden ~ 58,2. II 133,25. fjorten dage ~ 178,1 || stadigvæk, fremdeles 251,13. II 131,30.

fremdrage, *v.* (part. præt. ntr. fremdragt II 93,13 osv. pl. -ne II 133,1 osv.) drage frem, udmærke, opheje II 93,13. 113, 28. 133,1. 136,11 || opfostre II 155,11.

fremfare, *v.* (fremfare off. 19,5. 259,17. part. præt. ntr. -it 117,1. best. og pl. -ne 167,35. 179,31. II 43,21 osv.) vedblive, fortsætte 19,5. 259,17 || part. præt. som adj.: forbigangen, svunden, tidligere 117,1. 167,35. 202,35 osv. det ~ne, det foregaaende, tidligere begivenhed II 29,28.

fremfart, *sb.* (fremfart II 18 m.) fremgang.

fremfølge, *v.* (fremfølge II 42,5. 190,17. præs. -er 186,9) vedblive med, fortsætte.

fremføre, *v.* (fremføre 91,19. part. præt. -dt II 26,28) føre frem 91,19 || fremlægge II 26,28.

fremgaa, *v.* (part. præt. fremgangen var. til 176,9 (forgangen)) henrinde, forløbe.

fremgang, *en.* (fremgang 77,12. 210,13. II 12,14 osv. fremgong 267,11. 292,12)

fremholde, *v.* (fremholde II 120,36. part. præt. -en 167,34 osv.) befordre, fremskynde II 120,36 || hjælpe frem 167,34. opdrage og ~ II 21,8.

fremkomme, *v.* (fremkomme 91,37. 149,28 osv. præt. pl. fremkomme II 174,6) komme fremad 298,25 || træde frem 91,37. 149,28. II 174,6.

fremlægge, *v.* (præt. fremlagde II 60,2. 143,18. pass. -lagdis 248,36)

fremme, *v.* (fremme off. 51,26. II 9,21. 12,36. 40,26 osv. præs. -er 10,24. part. præt.

-it II 92,30. -ede 191,25) bringe fremad, bringe til udførelse. ~ sin vilje 190,4. 191, 25. II 9,21 osv. || skaffe fremgang 10,24. 51,26. II 92,30 osv. || forfremme II 12,36. 96,23. 176,21 || ~ en i hans forset, tilskynde II 26,5.

fremmed, *adj.* (fremmid(t) off. 16,31. 230,32. II 316,4 osv. fremditt [8,22-23]. fremmede II 91,15. pl. -e 15,3. 231,29 osv.) fremmed, ukendt 16,31. II 316,4 || udenlandsk 13,23. 15,3. 230,32. II 51,11. 91,15 osv. || som subst. ven eller ~ II 114,19-20. pl. II 206, 13-14. 272,16.

fremmerlig, *adj.* (pl. fremmerlige 117, 27-28) ~ med sagen, langt fremme med sagen.

fremmerst, *adj.* (fremmerst 273,6. II 197,2. best. og pl. -e 36,11. 37,3 (jf. var.). 179,15. II 207,12 osv.) forrest 129,35. II 207, 12. 250,20 osv. den ~e hob, fortroppen 36, 11. 179,15 osv. || adv. 273,6. II 197,2.

fremsende, *v.* (fremsende 14,20. II 154,6 osv. præt. fremfende 37,13. II 79,30 osv. part. -t 219,7)

fremsiige, *v.* (fremsiige off. II 15,21. 213,5. præt. fremlagde 35,9. 96,29 osv. part. fremlagd II 67,4. pl. -lagde 46,9)

fremssætte, *v.* (fremfette II 275,1. præs. -er II 224 m. præt. fremfette II 224,13. part. præt. fremfett II 308,31-32. pl. -e 76,28 osv.) komme frem med, fremføre, forelægge 76,28. 125,11-12. II 224, 13 osv. || foreslaa II 275,1. 308,31-32.

fremtage, *v.* (part. præt. fremtagid 127,5)

fremtid, *en.* (e. præs. fremtide II 118, 34. 122,13. best. -en 13,14. 159,27. II 57,7 osv.) kun i forb. i ~e(n).

fremture, *v.* (part. præs. fremturendis 109,15) ~ i, blive ved med.

fremvæxt, *sb.* (fremvæxt 40,11)

fremvæske, *v.* (part. præt. pl. fremvæskede II 67,9) kalde frem.

fri, *adj.* (fri 66,30. II 48,37 osv. frie 16, 13. ntr. -t 16,12. 73,29 osv. best. og pl. fri(i) 172,35. II 132,31) fri, uhindret 200,17. II 48, 37 osv. ~ vilje 16,13. II 305,30. ~t mod 73,29. 239,36. ~t pas, fri passage 217,5; se pas. frit tilladt 16,12. ntr. som adv. 258,36 || uafhængig II 133,22. være sin ed ~, fritagen fra II 20,11. ~ for 66,30. II 198,11. ~ fra, fri for II 293,11 || fri for udgifter. holde en ~, afholde udgifterne for ham 172,35.

II 210,33. 219,19 || *fredhellig* 173,12. 178, 8 + m. II 53,20. — *jf.* skud-, toldfri.

fri, *v.* (*fri(i)*) 103,15. 259,2. *præt.* -de 65,14) *frelse* 103,15. II 31,35. ~ sig, *redde sig*, *dække sig* 65,14 || *indfri*, *holde* 259,2.

fribaaren, *adj.* (*pl.* *friborne* 130,6)

frihed, *en.* (*fri(e)hed* 11,30. 226,22. II 79,1 *osv.*)

friherre, *sb.* (*pl.* *fri(i)herrer* II 188,16. 189 m.)

friholden, *part. adj.* (*frihollen* *off.* II 205,1. 208,2) *holdt fri for udgifter.*

frilig, *adv.* (*friligen* 222,30) *frimodigt*, *oprigtigt.*

frimodig, *adj.* (*ntr.* (?) *frimodig* II 244,10. *pl.* -e 131,23-24) *dristig*, *modig* 131,23-24. *kæk* II 244,10 (*fr.* *bon*).

frimodighed, *sb.* (*frimodighed(t)* 140, 27. II 90,34) *mod*, *tapperhed.*

frisk, *adj.* (*frisch* *var.* til 47,7 (*fersk*))

friskytte, *sb.* (*pl.* *friskytter* *off.* 56,3. 194,5 + 8 + 11. II 229,9 *osv.* -re II 75,24-25) *se komm.* til 61,10.

frist, *sb.* (*frist* 38,29)

fristad, *en.* (*fri stad(t)* *off.* II 16 m. 50, 12-13. 166,4. *pl.* *fristader* *off.* 14,20-21. 223, 31) — *jf.* *keiserfristad.*

friste, *v.* (*friste* II 88,26. *præt.* -ede II 84,12. *part.* -ed 249,35) *prøve* 249,35. II 84,12. *anstille forsøg med* II 88,26.

fritte, *v.*, *jf.* *udfritte.*

from, *adj.* (*from* 269,20. II 226,2 *osv.* *best.* og *pl.* -me 21,21. II 129,16 *osv.* *komp.* -mere 22,9) *god*, *mild*. *Filip hin ~e*, *den gode* II 129,16. ~e *læser*, *kære læser* II 334,6. — *jf.* *ufrom.*

fromhed, *sb.* (*fromhed* 96,24. II 43,31 *osv.* *gen.* -s 105,4) *godhed*, *mildhed.*

fromme, *et.* (*fromme* 32,33. 90,20) *gavn.* — *jf.* *ufromme.*

fromme, *v.* (*from(m)e* 69,4 + 15) *gavne.*

frost, *et.* (*frost* 143,36. 144 m.)

frue, *en.* (*frue* *off.* 79,19. 285,35. II 171,5 *osv.* *gen.* -s 167 m. *best.* -n 189,15. 287,2. II 53,35. *pl.* -r 63,3. 285,16. II 65,3. 225,8. *gen.* -rs 63 m.) *fornem (gift) dame.* *hans ~ moder* II 81,1. ~en, *i tiltale* 287,2 || *hofdame* II 65,3 || *regentinde* II 171,5 || *vor ~, jomfru Maria* II 114,32. *vor ~ aften*, *den 7. sept.* 91,8-9. *vor ~ kirke* II 104,8-9. — *jf.* *jomfru.*

frugt, *sb.* (*fruct* II 240,7 *osv.*) *afgrøde* II 240,7 || *gavn* II 266,18 (*giorde føige ~, fr.* *peu de fruit*).

frugtsommelig, *adj.* (*fructfomelig* *off.* 132,17 *osv.* -e 48,32-33. -t 62 m. *ntr.* -t II 76, 18. *komp.* -ere 62,18. II 240,7) *frugtbar* 62, 18 *osv.* ~ af, *frugtbar paa* II 240,7 || *frugt-* *sommelig* II 157,14. 316,10. — *jf.* *ufrugtsom-* *melig.*

fryd, *en.* (*frygd* 178,14. II 198,1. 229,27)

fryde, *v.* (*præs.* *fryder* II 4 m.) ~ sig, *glæde sig.*

frydeild, *sb.* (*frygde ild* II 218 m.) *glædesblus*, *illumination.*

fryderaab, *sb.* (*frygde raab* II 177,15)

frygt, *en.* (*fræcht* *off.* 91,21. 136,23. 159, 33. 260,29 *osv.* -s 214,14. II 158,17. *best.* -en 65,15) — *jf.* *gudsfrygt.*

frygtagtig, *adj.* (*fræctactig* 138,35. II 4,14 *osv.*) ~ for, *bange for* 230,16.

frygtagtighed, *sb.* (*fræctactighed* *off.* 100,4. II 4 m. 192 m., *osv.*)

frygte, *v.* (*fræcte* *off.* 20,31. 99,29. 260,17 *osv.* *præs.* -er 31,31. 166,17 *osv.* *pl.* -e 172, 10 *osv.* *præt.* -ede 56,19. 78,32. II 88,1 *osv.* *part.* -edt 55,8) ~ for 22,2. 78,32 *osv.* ~ sig, *frygte* 55,8. ~ sig for II 261,10. — *jf.* *befrygte.*

frygtsom, *adj.* (*fruchtſom* 45,19-20)

frynt, *sb.* (*frynt* 12,36) *ven.*

fryse, *v.*, *jf.* *bundfrossen.*

frænde, *sb.* (*frænde* 248,24. II 7,24 *osv.* *pl.* -r II 128,19 *osv.*)

frændskab, *et.* (*frændſkaff* II 332,9. *best.* *frændſchabedt* II 27,29)

frø, *sb.*, *jf.* *urtefrø.*

frøken, *sb.* (*frøicken* 237,24. (*en*) II 32, 27. *gen.* (*et*) -s II 315,7. *best.* -id *off.* 13,26. 185,1. II 6,30 *osv.* *gen.* -ids *off.* II 18 m. 19 m. 26,32. 33,29. *frøicknedis* II 26,34. *pl.* *frøicken* *off.* II 53,15. 70,19. 133,2. -er II 309,5) *fornem ugift dame*, *prinsesse*. *Kong Edwards ældste* ~ 237,24.

fugl, *sb.* (*pl.* *fule* II 115,8. 190,6)

fugt, *sb.* (*fucht* II 106,26)

ful, *adj.* (*sup. best.* *fulste* II 320,20)

fuld, *adj.* (*fuld* 39,20. *ntr.* -t 60,9 + 12. II 22,4 *osv.* *best.* og *pl.* -e 12,32. 106,8 *osv.* — *adv.* -eligen 215,24. II 11,34-35 *osv.*) *fuld*, *opfyldt.* ~ af 39,20. 60,12. II 135,31 *osv.* || *fuldstændig* 60,9. 72,24. 106,8 *osv.* ~t *alvor* II 22,4. *fuldtallig* II 101,29. ~e 100 aar 12,32.

II 117,24 || *adv. fuldstændigt* 215,24. 261,9.
II 11,34-35. — *jf. dynd-, grøde-, kummer-,
kvide-, mistanke-, mund-, oven-, sam-, skam-,
sorgfuld; tilfulde.*

fulddrive, *v.* (*fuldriffue* 48,15. 160,19
osv. *præt. pl. fulddreff* 265,8. *part. præst.*
fuldreffuidt off. 271,37. 286,9. *pl. fuldreffne*
60,28) *fuldføre, udføre.*

fuldende, *v.* (*part. præst. fulden(d)t* II
32,23. 141,13. — *et* II 164,9)

fuldfærdiggøre, *v.* (*part. præst. fuld-
færdig gjort* 66,8)

fuldgod, *adj.* (*pl. full guode* 182 m.)

fuldgrovelig, *adv.* (*fuldgroffueligen*
245,32) *paa en meget klodset maade.*

fuldgøre, *v.* (*fuldgjær(r)e* 249,5. 263,18)
fuldbyrde, opfylde.

fuldilde, *adv.* (*fuld ilde* 128,9) *saare ilde.*

fuldkomme, *v.* (*fuldkomme* 40,7. II
229,28 osv. *inf. pass. -is* II 62,27. *præt. -ede*
113,33. II 322,11. *part. -en* 43,30. 123,30. 160,
31 osv. *ntr. -ld* 61,20 osv. *pl. -ne* II 103,23.
komp. -enere [9,1]) *fuldbyrde, opfylde* 40,7.
61,20. 113,33 osv. || *bringe i stand* 257,7.
II 62,27. *part. præst. som adj.: fuldstændig*
[9,1]. 43,30. 123,30. *fuldendt, helt igennem*
god 160,31. II 44,33.

fuldkommelig, *adv.* (*fuldkommeligen*
15,16. 156,21. II 29,2. 273,4 osv.) *fuldstændigt,
fuldt.*

fuldkommenhed, *sb.* (*fuldkommen-
hed* 17,21)

fuldmagt, *en.* (*fuldmact off.* 158,28.
277,10. II 4,37)

fuldmyndig, *adj.* (*pl. fuldmyndige* II
20,12) *udrustet med fuld myndighed.*

fuldmægtig, *en.* (*ful(d)mechtig* II 154,6.
156,5) *person udrustet med fuldmagt.*

fuldsom, *adj.* (*fuldfom* II 121,30) *fyl-
dig, trivelig.*

fuldstærkelig, *adv.* (*fuld stærckeligen*
II 23,6) *meget stærkt, forsvarligt. ~ fangen,
vel forvaret i lænker, fr. bien enfermé.*

fuldtale, *v.* (*part. præst. ful talled* 227,
28) *tale ud, tale færdig.*

fuldtryk, *adj.* (*pl. fuldtrygge* 182,19)
fuldt paalidelig.

fuldvel, *adv.* (*fulduell off.* 45,8. II 29,4
osv.) *meget godt* 243,10. II 29,4. ~ *forvaret*
232,26 || *i høj grad. ~ træt* 45,8. ~ *haard*
II 145,19. ~ *meget stor* II 109,28.

fuldvis, *adj.* (*ntr. fuld wift* 263,9) *fuld-
stændig sikker.*

fund, *sb.* (*pl. fund* 145,3. II 149,12) *paa-
fund, rænke. — jf. legatfund.*

fundere, *v.* (*præt. funderede* II 207,22.
part. -et II 324,26) *stifte, oprette.*

furér, *sb.* (*pl. forerere* II 190,30) *kvar-
termester.*

furere, *v.* (*forere* 129,26. II 147,34. *part.*
præt. -ld 132,10) *indrette kvarter; logere.*

fylde, *v.*, *jf. igenfylde.*

fyldest, *sb.* (*tyllst off.* 230,20. II 49,14
osv. *tyllst* 33,24) *fyldest. gøre sit løfte ~,
opfylde det* 230,20. II 228,6 || *noget fyldest-
gørende, tilstrækkeligt* 33,24 || *betaling, er-
statning* II 49,14.

fyldestforvaring, *sb.* (*tyllst for-
uaring* 243,24) *fuldgyldig sikkerhed.*

fyldestloven, *sb.* (*tyllst vilsen oc lou-
gen* II 162,23) *fuldgyldig sikkerhed.*

fyldestvissen, *sb.* (*tyllst vilsen* II 162,
23) *fuldgyldig sikkerhed.*

fyrig, *adj.* (*tyrig* II 91,1. *ntr. -t* 98,11. —
adv. -en II 249,32)

fyrjærn, *et.* (*tyrriærn* 303,7) *fyrstaal;
jf. komm.*

fyrpande, *sb.* (*pl. fyrpander* II 218,15)
ildbækken.

fyrretyve, *talo.* (*fyrretyge* 36,16. *førre-
tiufue* II 44,21)

fyrste, *en.* (*første* 17,7 osv. *gen. -is* 18,
19 osv. *best. -n* 107,35. *pl. -r* 13,36 osv. *gen.*
-rs 116,9. *best. -rne* 61,13. *-ne* 125,18. *gen.*
-rnis 20,14) — *jf. kur-, landsfyrste.*

fyrstebarn, *sb.* (*pl. første børn* 117 m.)

fyrstelig, *adj.* (*førstelig* 31,30. 266,6.
305,21 osv. — *adv. -en* 182,24)

fyrstemaaltid, *et.* (*førstemaaltid* 45 m.)

fyrste(n)dømme, *sb.* (*pl. første døm-
mer* 187,1. II 120,16)

fyrstinde, *en.* (*førstinde* 26,4. II 6,33.
67,4 osv. *gen. -is* II 301,26. *best. -n* II 65,4.
pl. -r II 47,28. *gen. -rs* II 47,26. *best. -rne*
II 46,34 osv.) *en fyrstelig persons hustru eller
datter. hertug Philippi ~* II 6,33. *have til ~,
være gift med (jf. hertuginde)* 57,36. II 152,14
osv. — *jf. landsfyrstinde.*

fæ, *et.* (176,15) *kvæg. — jf. liggendefæ.*

fædrene, *et.* (*fæderne* II 202,25) *fædrene osv.*

fædreneland, *et.* (*fæderneland off.*
[9,3]. 291,31. II 136,30. 189,4)

fædrenerige, *et.* (*gen.* fæderne riges 13,11)

fægte, *v.*, *jf.* anfægte.

fælde, *v.* (*felde* 38,16. II 249,22. *præs.* -er 171 m. *præt.* -ede II 32,17) sænke. ~ spyd olgn. II 32,17. 249,22 || **fælde** (*fjer*) 38,16 || **kaste anker** 171 m.

fældig, *adj.*, *jf.* medfældig.

fælles, *adj.* (*fældz* II 166,14)

fænger, *sb.*, *jf.* falkfænger.

fængsel, *et.* (*fængfel* off. 25,18. 58,9. II 112,17. 133 m. *osv.* *gen.* -s II 89,20. *best.* -it 114,11. *pl.* fængfell II 111,18 + 22. 113,32) **fængsling** 27,9. 118,12 || **fængskab** II 17,26. 34,29. 112,17. 333,11. sætte i ~ 25,17-18. 58,9. holde i ~ 114,7 || **fængselsrum** II 111,18. 113,32. 133 m. 188,26-27.

fængsle, *v.* (*fængfle* II 112,17. 188,27. *præs. pass.* -is 58 m. *part. præt.* -id 147 m.)

fænnike, *en.* (*fæn(n)icke* 43,3. 234,11 *osv.* *pl.* -r 108,10. II 284,16 *osv.* *best.* -rne 108,17 *osv.*) fane, banner 43,3 *osv.* || **trompetfane** 234,11.

færd, *en.* (*e. præp.* ferde 33,26. 197,16 *osv.* *ferde 127,34. *best.* -en II 245,9) paa ~e(n), forhaanden, tilstede. om fare 33,25-26. mangel, fejl 84,7. 146,33. haab 127,34. skade 99,24. raad 197,16. forstand 290,13-14. proviant II 173,21-22. adel II 157,25 *osv.* — *jf.* hen-, jorde-, med-, over-, skytte-, u-, vel-færd.

færdig, *adj.* (*færdig* 66,10. 212,24 *osv.* *pl.* -e 107,26. 216,1 *osv.*) — *jf.* let-, løs-, sagt-, sen-, uren-, vejfærdig; af-, forfærdige; blufærdeligen; blufærdighed.

færdiggøre, *v.* (*part. præt. pl.* færdige gjorde II 160,18) — *jf.* fuldfærdiggøre.

færgemand, *en.* (*best.* feryemanden 208,35)

færgespenge, *sb.* (*feryependinge* 208, 33-34)

færgeskib, *sb.* (*pl.* feryeskiff 226,13)

færgested, *en.* (*feryested* 208,33. *pl.* -er II 79,12)

I. **fæste**, *sb.* (*fæste* II 143,1) trolovelse. sidde i ~ med, være troløvet med.

II. **fæste**, *sb.* (*pl.* fæste II 39,16) fastning.

fæste, *v.* (*part. præt.* fæst 97,16) befæste. — *jf.* be-, kors-, rod-, stadfæste.

fæde, *en.* (*fæde* 162,8. II 293,21. 330,6)

mad, kost. søge sin ~, søge sit livsophold 162,8.

fæde, *v.* (*fæde* II 121,4. 189,24. *inf. pass.* -is II 288,15. *præs. pass.* -is 124,1. *præt.* -de 163,36. *pass.* -dis 28,6. *part.* fæd(t) 13,2. 52, 18. II 33,13 *osv.* *pl.* -de 36,1. 261,7. II 271, 23 *osv.*) fæde, bringe til verden 13,2. 41,25 *osv.* *part. præt.* som *adj.*: berettiget ved fødsel II 71,8. 309,22. nedstammende fra 52, 18. II 303,33 || **opdrætte** II 189,24 || **vedligeholde** II 121,4 || *i pass.*: opstaa 28,6. 124,1. II 288,15. — *jf.* opfæde; ind-, nyfødt.

fædeby, *en.* (*fædeby* 252,35) i sin ~.

fæding, *sb.*, *jf.* indfæding.

fædsel, *sb.* (*fædsell* II 222,3) herkomst.

fæje, *sb.* (*fæ(y)ge* 91 m. 275,7. II 89,20 *osv.*) falde til ~ II 89,20. 188,13. 301,35. falde til ~ med en 91 m. 275,7.

fæje, *adj. og adv.* (*fælgje* off. 31,6. 72, 10 *osv.*) liden, ringe, ubetydelig 31,6. II 42, 29. 63,17. 125,24 *osv.* || som *subst.*: lidet. ~ fattes 228,34 *osv.* formaa ~ II 39,21-22. ~ af, faa af II 56,34. ~ fejde, lidt krig 31,3. noget ~, en smule 282,22. 289,15. II 81,28 || *adv.* lidet II 4 m. agte ~ 15,3. ~ forstandig olgn. 10,12. 41,2. II 44,3 *osv.*

fæje, *v.* (*fælgje* off. 17,27. 78,23. II 39,5 *osv.* *part. præt.* -id 36,12-13) give efter for 78,23. II 119,3 || ~ sig efter, rette sig efter 17,27. 70,22. II 39,5. 117,21 *osv.* || ~ sig, begive sig, forfæje sig 36,12-13. II 63,21 || ~ til, lægge til II 134,17. — *jf.* sammen-, tilfæje.

fæl, *sb.* (*pl.* fæll II 189,35)

fæle, *v.* (*fæle* II 110,18 *osv.* *præs. pl. d. s.* II 49 m.) fæle, mærke II 49 m. || ~ paa, befæle II 110,18. kunne tage og ~ paa, kunne klart indse II 187,26. 191,5. 201,22-23.

følge, *et.* (*følge* 30,16. II 37,13 *osv.* *følge II 263,19. fæle II 236,28. *gen.* -s 281,15) følgeskab. mange i ~ olgn. 39,25. II 226,8 *osv.* (*være*) i ~ med 30,16. 258,18. II 95,2 *osv.* stærk i ~, mandstærk II 78,29. give sig i ens ~, slutte sig til II 75,24-25 || **ledsagelse**, medfølgende personer 103,30. 281,15. mandskab II 37,13. 236,28.

følge, *v.* (*følge* off. 107,7. II 176,35 *osv.* *præs.* -er 20,24. 194,6. *pl.* -e 95,33 *osv.* *pass.* -is 276 m. *præt.* fulde 123,12. 283,28. II 56, 32 *osv.* *part. pl.* fulde 218,27) følge, gaa med 32,6. 107,7. II 318,30. følge til jorden

II 114,30. ~ heste, *passé heste* II 243,34. 248,14. *intr.*: komme efter rækkefølge 194,6. *recipr.* ~s ad 276 m. || *adlyde, rette sig efter.* ~ sit hovede II 101 m. || *være i følge med, findes hos, udvises af* 25,34. 123,12. II 142,15. 255,10 || ~ efter 95,33. II 56,32. ~ en efter, *ledsage* 283,28. II 222,32. *rette sig efter* 274,1-2. II 11,9. 176,35. ~ med 20, 24. ~ tilbage, *forfølge* 218,27. — *jf. efter-, for-, frem-, medfølge.*

følgehus, sb. (*følge huff* 166,27) *husstand*.

-før, adj., se *glad-, storme-, strid-, talefør.*

før, adv. og konj. (*før* 38,33 osv.) *tidligere* 38,33. 107 m. 240,15. II 164,18 osv. en maaned ~ II 291,29. *førend* noget andet sker (om noget fremtidigt) II 68,24. ~ end, *tidligere end* 18,28. 178,21. 209,9. II 77,12. 183,9 || *som konj.*: *førend, inden* 163,4. 220,2. II 170,17. 256,8 (*jf. var.*). 322,7 osv. ~ han II 104,30.

føre, sb., *jf. uføre.*

føre, adv. (*føre* 78 m. 175,16. II 320,16) *før, tidligere.*

føre, v. (*føre* 15,37. 252,24 osv. *inf. pass.* -is 44,27 osv. *præs.* -er 36 m. II 3,20 osv. *pass.* -is II 294,11 osv. *præt.* -de 39,3. II 160,30 osv. *part.* -t(t) off. 36,12. 265,3. II 68, 10 osv. *pl.* -de 101,23) *føre, bringe* 15,37. 44,27. 106,19. II 188,30 osv. || *drive, jage* 98,4 || ~ til ende 263,34. ~ ordet II 228,2. ~ armbrøst II 247,21. ~ stads 14,15-16. ~ raad ved, *bringé hjælp imod* II 42,3. ~ i rette, *bringé for retten* 265,16-17 || *over-*

bringé 110,32. 226,16. II 3,20. 60,22. 97,16 osv. *forebringe* II 294,15 || *medføre, foranledige* 36 m. II 119 m. || *udøve* 116,16 || ~ ind, *anføre, fremføre* 294,7. ~ paa, *paaføre* 229,6. 294,4. II 209,29-30. 268,24 osv. *sige paa* II 294,11. ~ ud, *udføre* 252,24-25. — *jf. af-, bort-, for-, fore-, frem-, hen-, hjem-, ind-, med-, op-, over-, paa-, raad-, til-, udføre.*

førend, konj. (*førend* 27,10. 95,1. II 183,9 osv. *jf.* 166,4. *førind* 106,22. 189,35. II 85,14 osv. *førend* II 241,32. 319,35 osv. *føre end* II 31,36)

førnøden, adj., se *fornøden.*

førsel, sb., *jf. indførsel.*

først, adj. (*best. og pl. første* 36,31. 64, 13. II 228,37 osv. *først* II 122,1) *forrest* 36, 31. II 228,37. *fra den ~e ende, fra begyndelsen* 197,15 || *først* 222,37. 237,17 osv. *det ~e, første gang* II 76,25. *saa snart som* 54,15. 168,6. 233,5. II 5,29-30 || *for det ~e* II 309,19 || *med det ~e, i begyndelsen* 64, 13. 260,26. II 241,7. *med det aller ~e, snart* II 215,14.

først, adv. (*først* 33,37 osv.) *første gang* 16,1. 54 m. 278,13 || *før andre ell. andet* 33,37. II 278,27. *dersom ~, hvis blot* II 77,17. *der ... ~, saa snart som* 159,35 || *i førstningen* 225,13. ~ i, *i begyndelsen af* II 160,10. 188,10. 306,19. ~ om sommeren, *først paa sommeren* II 124,35.

førsten, sb. (*førsten* II 4,1) i ~, *i begyndelsen.*

førstning, en. (*best. førstningen* II 83, 27) i ~, *i begyndelsen.*

G.

gaa, v. (*gaa* 51,33. 85,15 osv. *gange* [8,9]. *præs.* *gaar* 22,7. 211,28 osv. *pl.* *gaa* 162,6. 245,32 osv. *præt.* *gick* off. 26,9. 202,19. II 15,33 osv. *pl.* *ginge* 57,32. 86,28. *præt. konj.* *ginge* 76,12. 215,27 osv. *part. præs.* -indis 76,23. *præt.* -en 81,26. *gangen* 61,23. II 62, 12. *gongen* 192,4. *ntr.* -id off. 60,27. 206,11. II 27,21 osv. *gongit* off. 107,24 osv. *pl.* *ganngne* II 13,37. *gongne* 273,37. II 71,23) *gaa, drage* 51,33. 76,23. II 247,26 osv. *løbe* (om *flod*) 64,11. ~ til hest, *stige til hest* 94, 17. ~ i barselseng 163,35-36. ~ af verden, *dø* II 105,22. 292,33. *sjælen ~r af legemet*

II 126,2 || *finde sted, gaa for sig* II 13,37. 71,23. 156,36. 232,27. 329,36 osv. *dommen gik, blev afsagt* II 31,36. *lade ~, (om straf)* *idømme, tildele* II 40,28. 47,34. *ordet gik* 26, 8-9. *der gik ord af, det hed sig* 36,7. II 274, 10. *der gik et skrig i byen* 33,5-6 || *fremkomme.* *der ~r en stor penning af, kommer mange penge ud deraf* 79,27-28. II 162,26 || *forløbe (om tiden)* 76,12. II 225,12 || *forløbe paa en vis maade* 206,11. 215,27. II 4,12. 78,23. 94,9. 232,23 osv. || ~ af, *trække sig tilbage* II 10,2. 15,33. *gaa ud* II 149,31. *løbe af, forløbe* 22,7. II 73,27 osv. *blive affyret*

II 246,32. ~ an, begynde II 129,34-35. 256,8 osv. lykkes II 58,5. angaa, vedrøre 103 m. 202,19. ~ efter, indvirke paa, agitere hos 185,21-22. ~ for sig, finde sted [8,9]. 138 m. II 84,24 osv. blive udført, blive til noget 60, 27. 85,15. 86,28. II 45,13. 62,12 osv. ~ forbi, forbigaa, overspringe 211,28. II 181,8 osv. drive over 92,23. II 62,32-33. ~ frem, faa fremgang, blive til noget II 67 m. ~ hen og gøre, gøre noget i ubesindighed 81,26. ~ igennem, blive sat igennem (føre igennem?) II 39 m. ~ imod, handle imod (løfte) II 67, 32. sætte sig imod II 288,12. ~ ind, gaa ind paa II 262,6. ~ om med, varetage 245,32. ~ op, lukkes op II 113,8. ~ over, overgaa 160,32. 303,22. ~ paa, finde sted, begynde II 23,15. 309,11. falde paa (nat) II 255,15. ~ til, forløbe, spænde af 37,1-2. 45,6-7. 214,11-12. II 42,11. 293,23 osv. ~ til gode olgn., blive til gavn 128,5-6. 169,26. 273,37. 299,18-19. II 75,5. 98,11; se gavn. ~ til haande, underkaste sig 61,23. II 33,27 + m. ~ tilbage, blive til intel 57,32. ~ unden, undslippe 163,12. — jf. af-, an-, be-, bort-, for-, forbi-, fore-, fra-, hen-, ind-, om-, over-, til-, ud-, und-, undergaa; nærgaaende.

gaard, en. (gaar(d) off. 13,26. 162,7. 232,9 osv. best. -en 59,8 osv. pl. -e 28,25. II 68,15 osv.) gaard, ejendom 28,25. II 86,32 || gaardsrum II 113,21. 206,36 || bolig, fr. maison II 68,15 || kongsgaard, hof 13,26. 162,7. II 87,31. 145,19. 236,5 osv. — jf. avls-, vingaard.

gaas, sb., jf. mortensgaas.

gab, sb. (pl. gaff II 93,28) skydeskaar. — jf. skyttegab.

gad, sb. (pl. gadde II 38,6) brod, spore.

gade, en. (gade 130,13. II 205,36 osv. (hun) II 206,3. best. -n 132,31. II 206,6 osv. pl. best. -rne 50,18)

gagat, sb. (gagat(t) II 181,25. 207,26)

galease, en. (galeace (hun) II 164,13)

galej, en. (galeie II 197,36. pl. -er II 144,29. 160,19 osv. best. -erne II 205,37)

galen, adj. (pl. galne II 100,12) gøre ~ne af sig, begaa en galskab, fr. faire les folz.

galenskab, sb. (gallenfkaft II 73,16)

gallion, sb. (pl. gallioner II 160,19) slags stort krigsskib.

gammel, adj. (gammel off. 18,34. 37,21. II 53,18. ntr. -t 177,20. best. og pl. gam(b)le 42,3. 180,33. II 32,33 osv. komp. ældre, se

selvst. art.) af høj alder 37,21. 42,3 osv. || af en vis alder II 53,18. 281,18 osv. || som findes fra gl. tid 16,4. 18,34. 177,20 osv. || som fandtes i tidligere tid 57,9. 303,34. — jf. ældgammel.

gammen, et. (gammen 251,8. II 210,11) lystighed, morskab.

gang, en. (gang off. 10,28. 121,13. gong 37,34. II 33,14 osv. e. præp. gonge II 272,11. best. gongen II 110,16. pl. gang 258,29. gonge 98,26-27. best. gongen II 209,16) gang, tur 37,34. 98, 26-27. 258,29 osv. ad ~en, paa en gang 66,19-20. en ~, tidligere 86,30-31. anden ~, for anden gang 10,28. II 33,14 || komme paa ~e, sætte i gang II 272,11 || galeri, gang (i en bygning) II 110,16. 320,17. — jf. af-, frem-, græs-, ind-, land-, med-, mod-, retter-, spasere-, tilgang.

ganger, sb. (pl. gongere 55,34) — jf. fodganger (u. fodgænger).

ganske, adj. og adv. (gan(d)fkē off. 27,27. 72,30. 212,18. 273,9 osv. gan(t)æ 49,20. 223,15) hel 17,34. 30,37-38. 178,24 osv. i ~ verden II 208,1. ~ Europa olgn. 22,8. II 49,5. ~ sex aar olgn. 305,29. II 111,25. 266,22 || som adv.: helt, ganske 27,27. 131,4. 240,32 osv. ~ gerne, meget gerne 281,26. ~ velkommen 248,24.

garte, v. (garte II 93,4 (jf. var.)) strejfe om, vagabondere.

gaskognisk, adj. (gafkonfk 252,22)

gave, en. (gaffue 21,26. II 30,30 osv. pl. -r 27,23. 48 m.) gave, foræring 21,26 osv. || i pl.: evner, anlæg 48 m. — jf. begave.

gaveline, en. (gaffueline II 251,24. pl. -r II 203,15) kastespyd, fr. javeline.

gavmild, adj. (gaffuemild II 64,16. 175, 37. geffuemild 78,6)

gavn, et. (ga(u)ffn off. 56,17. 64,36. 69,21. II 24,9. 165,36. 185,11 osv. e. præp. -e 231,28.

gen. -s 191,12. 197,7) gavn, nytte. gøre ~ 56,17. 64,36. II 250,16 osv. til ~s, til nytte 191,12. 197,7. II 34,34. 65,11 osv. være til ~e 231,28. komme (gaa) til ~(s), komme til nytte 222,29-30. II 24 m. 75,5. gøre sig ~ med, benytte sig af 69,21.

gavne, v. (pass. gaffnis 105,26. præs. -er II 316,25) gavne II 316,25 || pass. refl. lønne sig 105,26.

gavnlig, adj. (ntr. ga(u)ffnligt 160,8. II 316 m.)

ged, et. , se gæd.

- geding**, sb., *jf.* livgeding.
- gejstlig**, adj. (geistlig II 273,7. *best.* og *pl.* -e 18,7. II 28,8. geistlige 214,34. II 104,20. geistlige II 133,37)
- geling**, v. (geling *var. app.* 24,13) lykkes.
- gem**, sb. (gjem 42,5 osv.) agt, opmærksomhed. give ~ paa, give agt paa 42,5. tage til ~, lægge sig paa sinde 51,15-16.
- gemen**, adj. (*best.* gemene *var.* til 29,2 (mene))
- gemenlig**, adv. (gemeenligen 28 m.) almindeligvis.
- gemme**, sb. (gjemme II 104,14. 134,26) forvaring, varetægt.
- gemme**, v. (*præs.* gemmer II 247 m. *præt.* gemde II 102,7)
- gemmer**, sb. (gjemmere II 236,32) forsværer.
- genbør**, sb. (gienbør II 54,29) modvind.
- genest**, adj. (*best.* g(i)enifte 93,1. 171,12. — *adv.* -e 114,19. -en 135,22. II 168,28) ligest. den ~e vej, den korteste, mest direkte vej 93,1-2 osv. || *adv.* strax. — *jf.* igen.
- genet**, en. (gænet(t) II 312,24. 313,5. 315,6) lille spansk hest, *fr.* genet.
- genetaire**, sb. (*pl.* genestayres II 307, 12-13) let rytter, *fr.* genetaires (lette heste, som kaldes ~s).
- genskyde**, v. (*præs.* gienfschiuder 261 m.) komme i forkøbet.
- genstridig**, adj. (*ntr.* gienstridigt II 34, 13. *pl.* -e II 76,22)
- genstridighed**, en. (gienstridighed(t) II 8,2. 46,21-22 osv.)
- gensvar**, sb. (g(i)enfuvar off. 26 m. 142, 26. 237,17. II 211 m. (*jf. var.*) osv.)
- Gentener**, sb. (*pl.* Gentener 108 m.) indbygger i Gent.
- gentsk**, adj. (*best.* og *pl.* Gen(d)tzfke II 24,23. 34 m.)
- Genueser**, sb. (*pl.* Genueser II 164,5) ~ land, landskabet omkring Genua II 36,17; *jf.* Artoiser.
- genvej**, en. (gienueig II 261,11)
- genvordighed**, en. (g(i)enuordighed off. 31,32. 70,19. 263,15. II 107,16 osv.)
- genværge**, sb. (gienuerye off. 256,24 osv.) modstand, modværge II 51,32-33 || forsvarsmidler 256,24.
- gerne**, adv. (gjerne 17,29. 21,32 osv.) med glæde 281,26. ikke ~, nødt 17,29. 21, 32. have ~, sætte pris paa 238,21. II 266,35. se ~, ønske II 175 m. || sædvanligvis 115 m. II 314 m.
- gerning**, en. (gierning 14,12. II 56,35. (hun) 14,31. *girnig II 201,22 (*jf. var.*) *gen.* -s 179,20. *best.* -en 30 m. II 9,23 osv. *pl.* -er 14,2. 17,6. II 77 m. gierning II 294,5) handling 14,2 + 12 osv. med ~en, i gerningen (*mods.* i ord) 30 m. 83,29. II 9,23. komme i ~en, komme til udførelse 185,25. sætte til ~s, sætte i gang, i arbejde 179,20. — *jf.* bonde-, haand(e)-, menneske-, mis-, u-, vel-gerning.
- gerrig**, adj. (gl(e)rig off. 194,22. 277,8. II 33 m. *pl.* girige 22,5. gieriger II 236,33) begærlig, havesyg. — *jf.* hævn-, pengegerrig.
- gerrighed**, en. (g(i)erighed 129,16 + m. 294,10-11. II 281,20. *gen.* (for) gierrighed (skyld) 265,30) begærlighed. — *jf.* ærgerrighed.
- gesandtvis**, sb. (gefantvis *var. app.* 24,17 + 24) i ~, som gesandt; *jf.* ambassats-, legatsvis.
- gibeliner**, sb. (*pl.* Gibel(l)iner II 173 m. 184,35. 329,16-17)
- gibelinsk**, adj. (*best.* gibelinske II 184 m. 229,27 osv.)
- gidsel**, sb. (giffel off. 125,35. II 196,9 osv. *pl.* d. s. 91,33 + 37. 93,35. gifler off. 91,17. 257,26. II 267,33. *best.* giflerne 95,2. II 268,29) sætte til ~, om en II 196,9. om flere personer 125,29 + 35. 241,19. II 234,17. sætte til ~er 106,14. blive til ~, blive tilbage som gidsel, om flere 257,12. 259,32.
- gidsling**, sb. (*pl.* *best.* giflingerne 103, 36) gidsel.
- gift**, sb., *jf.* for-, hjem-, udgift; forgifte.
- gifte**, v. (gifte 154,33. II 8,36-37. 62,2 osv. *præt.* gifte II 112,3. 122,22. *part.* gift 146,27. II 314,31 osv.) bortgifte (kvinde) 154, 33. 160,15. II 62,2 osv. om en mand: skaffe gift II 112,3. ~ med II 8,36-37. ~ ved II 163,5 || ~ sig II 122,22 || *part. præt.* som adj. 146,27. 252,30. ~ ved II 314,31. — *jf.* ugift.
- giftermaal**, sb. (giffthermaal(l) II 8,17 osv. (et) 181,29 + 31. (en) II 116 m. *best.* -id off. 162,4. 182,4. *pl.* gifftermaal 89,25. 285, 3-4. II 67 m.)
- giftermaalshandel**, en. (gifftermaals handell II 99,7) underhandling om giftermaal.

gild, adj. (gild 15,2) *brav, vederhæftig*.
gilde, sb. (gilde 103,10) *forening, lav*. —
jf. landgilde.
gis(n)ing, en. (giBing off. 102,13. II 242,10. giBning 262 m.) *formodning, skøn*.
gis, v. (giBe II 56,14. præf. -ede 55,22) *anslaa skønsviis* 55,22 || *skønne* II 56,14.
give, v. (giffue 208,18. 240,26 osv. præf. -er 13,34. pl. -e II 106,29. pass. -is off. 14,31. 40,8. *-idz 260 m. præf. gaff 29,30. 46,3 osv. pl. gaffue 34,27 osv. pass. gaffuis 60,19. præf. konj. gaffue 37,11. 140,20 osv. part. præf. -endis off. 60,18. 83,29. 244,3 osv. præf. -en 15,11. II 12,25 osv. ntr. -it off. 12,21. 29,32. 36,26. 206,11 osv. imp. pl. -er 42,28) *give* 12,21. 46,3. 206,11 osv. ~ *læs* 232,15. ~ *flugt, flygte* 37,11. 49,14; *se flugt*. ~ *gem paa* 42,5. ~ *skylden paa, kaste skylden paa* 28,21-22. 30,12 || ~ *af sin hu, glemme* II 309,20. ~ *at vide, lade vide* 173,1. 300,6-7. ~ *bort* II 220,2. ~ *efter, eftergive, spare for* 92,3-4. ~ *for(e), anføre, fremsætte, fremføre* 75,10. 159,23. 186,33. II 276,37. *forebringe* 129,11. 192,16. 208,18-19. *foreslaa* 219,12-13. 257,21. II 230,28-29 osv. ~ *hen, give bort* II 72,33-34. ~ *ind, overgive* 103,27-28. 240,26. II 234,16-17. ~ *over, overgive* 260 m. *opgive* 150,29-30. ~ *op, opgive (aand)* II 321,4. ~ *tilkende* 29,30. 83,29. II 14,1 osv. ~ *tilsammen, vi* II 54,1-2. ~ *ud, afgive, afsige* II 226,15-16. 243,2 || ~ *sig, begive sig* 32,4. 37,10. 66,36 osv. *klage* II 106, 29 + 31-32. ~ *sig efter, sætte efter* 46,37. ~ *sig fangen* 42,28-29. ~ *sig fra, vende sig fra* II 117,4. ~ *sig i venskab, slutte venskab* II 310,20-21. ~ *sig imellem, lægge sig imellem* II 78,14. ~ *sig om paa ens side, slutte sig til* II 171,9. ~ *sig op, overgive sig* 99,12. 272,31. ~ *sig paa flugt, flygte* 37,25-26. ~ *sig til, gaa over til, slutte sig til* 34,16. 67, 35. *henfalde til* II 46,21. ~ *sig til at, begynde* II 82,16. ~ *sig til taals, slaa sig til taals* II 83,33. ~ *sig ud for, erklære sig for* II 180,5. ~ *sig under, stille sig under, underkaste sig* II 5,2. 10,20. 233,29 || *afføde, bevirke* II 4 m. || *som gentagelse af foregive* II 258,1 || *part. præf. som adj.*: ~ *en til, hengiven til* 171 m. *jf.* II 98,15. ~ *paa, betænkt paa* II 12,25. — *jf. af-, be-, for-, fore-, igen-, ind-, løs-, med-, navn-, op-, over-, skyld-, til-, tilbage-, tilkende-, ud-, undergive.*

giver, sb., *jf. raadgiver*.
glad, adj. (glad(t) 16,27. 46,36. II 200,19 osv. pl. -e 50,4. II 214,9 osv.) *gøre sig ~, more sig* II 200,19. ~ *ved* 16,27. II 57,1. 214,9 osv.
gladelig, adv. (gladeligen 135,5) *med glæde*.
gladfor, adj. (glad for 227,34) *glad, munter*.
gladskaa, adj. (gladsko 240,32) *i godt humør, opremt*.
gladskaaheid, en. (gladskohed(t) 36, 29. 140,30) *opreththed*.
glavind, sb. (glauend (en) II 237,17. glauffuen (et) 40,20 osv. pl. glauffuen 46,6. II 112,15. glauffuind 268,10. best. glauffuene 40,16. glauffuerne 66,18) *lanse* 40,20. 66,18 osv. || *lansenér* 46,6. 268,10. II 112,5 (*jf. hellebard, hest, spids*).
glemme, sb. (glemme II 291,2) *forglemmelse. slaa i ~, glemme*.
glemme, v. (glemme 163,15. 251,8. præf. -er II 86 m. præf. glem(b)de 49,21. II 54,36. part. -t off. 131,32. II 225,14) — *jf. forglemme*.
glide, sb. (pl. glider 72,24. 224,25. II 240,18. 331,29. gen. -rs II 263,22) *metal-skinne; skinnerustning (til heste)*.
glose, sb. (pl. gloBer 121,30) *bemærkning, spotteglose*.
glubsk, adj. (glubfk II 189 m.)
glæde, en. (glæde 47,1. II 4,30. 317,29 osv.)
glæde, v. (præs. glæder II 4 m. pl. -e II 317,21. pass. -is 202,35 osv. præf. -de 47,22. pass. -dis II 292,17) *glæde* 47,22. ~ *sig* II 4 m. 317,21 || *pass. refl.*: *glæde sig* 164 m. 202,35. II 7 m. ~s ved 187 m. II 57 m. 292,17.
glædesdag, en. (glædis oc huiledag II 118,13)
glædskab, sb. (glædfkaff II 189,8) *opreththed*.
gnave, v. (gnaiffue II 121,31) *tære paa, angribe*.
gnide, v. (gnide 288,9)
god, adj. (god(t) 10,23. 67,11 osv. guod 153,31. II 120,1. ntr. -t 10,21. 41,2. 44,26 osv. e. præf. -e 20,23. 38,13. guode 105,33. II 93, 14 osv. best. og pl. -e 10,25. 44,11. 81,31 osv. guode 108,16. 151,31. komp. bedre, se selvst. art.) *god, fortræffelig, brav* 10,25. 44,

11. II 50,27 osv. ondt og ~t 70,17. med ~e, med det gode 185,22. II 17,14. gøre til ~e, vise godhed mod 20,23. 38,13. 105,33. II 93, 14 osv. holde til ~e, ikke tage ilde op 47,24. holde til fordel for en, paa ens side II 221, 33. gaa til ~e, se gaa. hjælpe til ~e, hjælpe (om døende) II 280,22. lægge sig noget til ~e, lægge til side II 189,30. have sig til ~e, have paa sin side II 254,37. sige ~, garantere 240,5 || venligsindet II 173,16. 258,10. være ~ paa ens side, slutte sig til 152,10. II 155,9. 168,30; jf. ond || **anselig**, betydelig, stor 44,10. II 55,8. 124,29. 164,12 || **duelig**. ~ for, i stand til 81,31. II 287,31. 290,11 || **virksom** 266,30 || **fyldestgørende**. gøre ~t for, gøre det ud for, gøre fyldest som 44,26. saa ~ som, gældende lige saa meget som II 73,6. 274,17. saa ~t som, næsten, omtrent 53,18-19. 67,23. 253,17. II 41,10 osv. || **rigtig**, passende. anse for ~t, finde rimeligt, holde paa 125,12. tage for ~t, tage for gode varer, gaa ind paa 183,12. synes ~t 201,30. ~ tykke, se tykke. takke en ~t II 58,32-33 || **let**. ~ at vide olgn. II 239,11. 258,17. have ~t ved II 236,27. have ~t at gøre, have let spil II 129,28-29. — jf. fuld-, jævngod.

gode, et. (gode 59,15 osv.) fordel, gode 59,15. 202,33. 279,30. II 208,26 osv. || **ejendom**, gods II 117,10.

godhed, sb. (godhødt 31,19. II 171,26)

gods, sb. (god(t)s off. 11,27 + 33. 18,37. 29,35. 59,10. II 117,11 osv. gen. -is 294,12) **ejendom**. — jf. arve-, indehave-, jorde-, kirkegods.

gottfolk, et. (gott folck off. 54,24. 157, 18. II 262,6. gen. -is II 243,33) **brave mennesker**.

godtroende, adj. (god troindis off. II 62,21. 313,13)

godvillig, adj. (goduillig II 142,6. — adv. -en II 17,5) **velvillig** II 142,6 || **frivillig** II 17,5.

gondelet, sb. (pl. gondelett var. til II 205,15 (barcke)) **lille gondol**.

graad, en. (graad II 49,31. 227,31)

graadighed, sb. (graadighed II 264,9) **begærlighed**. ~ til at drikke.

graamunk, en. (graa munck 47,15. II 308,32. best. -en II 323,16. gen. -ens II 323, 16. pl. -e 161,16. best. -ene II 323,21) **franciskaner**; se latin.

gram, adj. (gram 263,6)

grangivelig, adv. (grandgiffueligen 202,25. II 204,3) **nøje**.

granske, v. (grantzſke II 128,11. part. præst. -ed 25,31) **anstille undersøgelse**.

gransynig, adj. (grandflunig II 25,37-38) **klartseende**.

grav, en. (e. præp. graffue 15,11. best. -en 106,6. II 176,1-2. pl. -er 98,2. II 20,3 osv. best. -erne II 93,30 osv.) **grav**, **gravsted** 15,11. II 68,36. **gravmåle** II 176,1-2 || **voldgrav** 98,2. 106,6. II 20,3 osv. — jf. by-, løbe-, slotsgrav.

grave, v. (graffue 132,26. præst. -er II 312,25. part. pl. groffue 65,11) **grave i** 132, 26 || **danne ved gravning** 65,11 || **opgrave**, **udgrave** II 312,25. — jf. be-, ind-, udgrave.

graver, sb., jf. skansegraver.

greb, et. (griff II 61 m.) **kunstgreb**, **kneb**. — jf. angreb.

gren, sb., jf. oliegren.

greve, en. (greffue off. 146,26. II 238,13. gen. -is off. 296,4. 300,17 osv. best. -n 11, 19. 27,33 osv. gen. -ns 108,30 osv. pl. -r 15,21. II 133,13) ~e Campobach olgn. 290,19. II 127,29. 153,29 osv. — jf. mark-, pfalz-, vicegreve.

grevedømme, et. (greffuedom(m)e off. 25,28. 89,16. 269,1 + 37-38. *-dømme 199,27. best. -id II 33,28. pl. greffuedømme II 99,33. -r II 48,14 (jf. var.). best. -ne II 10,25) **grevskab**.

grevinde, en. (greff(u)inde 266,16. II 6, 31 + m.) — jf. markgrevinde.

gribe, v. (gr(i)be 26,6. 185,33. II 42,19 osv. præst. -er 134,2. II 82 m. pl. -e II 217,4. part. greb 147,33. pl. grebe off. II 24,10. 247,7 osv. greffue 49,36. part. greben off. 234,25. II 79,14. pl. grebne II 188,15) **tage**, **fange**, **paagribe** 49,36. II 150,8. 247,7. **fængsle** II 24,10. 79,14. 188,15 osv. || ~ **stand**, **holde stand** II 82 m. 249,5 || **gribe til**, **paatage sig (lader)** II 4,12 || ~ **an**, **angribe** 46,19. 91,27. **begynde paa**, **foretage (sag)** 129,23-24 || ~ **om(kring)** sig, **udvide sin magt** 147,33. 185, 33 || ~ **til gerning**, **skride til handling** 134,2. ~ **til værge** II 42,19. 45,8. — jf. an-, be-, for-, paagribe.

groftklæde, et. (grofftklæde II 314,2) **groft vadmæl**.

grov, adj. (groff 26,17. II 46,15 osv. ntr.

groft 44,8. II 26,6 osv. *best. og pl. -e* 88, 18. 157,13. II 26,7 osv. *komp. -ere* 230,28) *svær, tung* 42,32. *om skyts* 44,8. 157,13 osv. *enorm* 26,17 || *plump, raa* II 68,18 || *ubegavet, uforstandig* 88,18. 230,28. II 26,7. 46,15.

grovelig, *adv.* (*groffueligen* 161,16 osv. *komp. -ere* II 37,34) *paa en grov, slem maade* II 37,34. 166,13-14 || *i store træk* 161,16. — *jf. fuldgrovelig.*

grovhed, *sb.* (*groffhed* II 39,31. *gen. -z* II 39,29) *uforstandighed.*

grovsmed, *sb.* (*pl. best. groffsmæderne* 103,11)

grue, *v.* (*gruffue* off. 119,8. II 39,31. 213, 27. *præs. -er* II 108 m. 299,20. *præt. -ede* 138,5. II 48,11 osv. *imp. pl. -er* II 167,23) ~ *for* 138,5. II 39,31. 108 m. 167,23. ~ *ved*, 260,26-27. II 48,11. 168,26. 299,20.

gruelig, *adj.* (*gruelig* 304,7. II 108,27. *ntr. -t* 134,17. 207,12 osv. *best. og pl. -e* 93, 12. 96,28. II 184,23 osv. — *adv. -en* 142,31. -t 154,30)

gruelighed, *en.* (*gruelighed* II 131,30)

grum, *adj.* (*grum* 90,28 (*jf. var.*) II 191, 20. *best. og pl. -me* 59,2. 162,24 osv. *komp. -mere* 292,30. II 189,5 osv. — *adv. gru(m)-meligen* 90,10. 161,34. II 314,34 osv. *komp. grummeligere* 295,5)

grumhed, *en.* (*grumhed(t)* 61,16. 89,20. 266,5. II 38,2 osv. (*et*) 180 m. *grumheldt* II 125,30)

grund, *en.* (*grund* 75 m. II 31,14 osv. *best. -en* 11,1. 86,5 osv.) *jordbund* 132,25 || *terræn, omraade* II 223,30 || *grundvold* II 128,33 || *dyb, afgrund. falde i ~en, gaa til grunde* 305,22 || *aarsag* 75 m. *begrundelse* II 31,14 || *det inderste af noget. i ~en, inderst inde, egentlig* 11,1. 86,5. 173,30. *fuldstændig, i bund og grund* 178,26. 204 m. i ~en af, *i hovedsagen af* II 70,23. — *jf. ugrund.*

grunde, *v.* (*grunde* 233,7. *præt. -ede* 238,12. *part. præs. -endis* 207,17. *præt. -ett* off. 233,12. II 125,11 osv. *pl. -ede* 41,1-2) *begrunde* 41,1-2. ~ *paa* 207,17. 238,12. II 125,11 osv. || *gruble, tænke* 233,7 + 12.

grundelig, *adj.* (*best. grundelige* 5,13. — *adv. -en* II 127,8-9) *grundig.*

gryde, *sb.* (*pl. gryder* 89,11)

grysse, *v.* (*grybe* II 150,5. *præt. -ede* 114,19) *hulse.*

græde, *v.* (*græde* II 208,7. *part. præs. -indis* II 177,1. -inde II 227,18) ~ *igen, beklage, angre* II 208,7 || ~ *ende taare* II 177,1 osv. — *jf. begræde.*

Græker, *sb.* (*pl. Grecker* II 202,8)

græmmelse, *en.* (*græmmelse* off. 189,1. 288,30)

grænse, *en.* (*best. gren(d)tzen* 120,27. 264,37. *pl. -r* 145,18. 262,18. II 99,11 osv. *best. -rne* 28,19 osv.) ~ *en af* 120,27. II 191 m. ~ *en paa* 28,19.

grænse, *v.* (*præs. grentzer* 215,6. *præt. -ede* 203,36 osv.) ~ *op til* 215,6. ~ *med d. s.* 203,36. II 7,33.

grænsestad, *en.* (*grentzestad* II 197,6. *pl. best. grændzestæderne* 150,32)

græsgang, *sb.* (*pl. græsgang* II 189,37)

græsk, *adj.* (*græsk* II 219,10. 271,29 osv. *pl. -e* II 237,22)

græsselig, *adj.* (*pl. græsselige* II 48,31)

grøde, *en.* (*grøde* 39,21 osv. *best. -n* 39,32) *væxt* 40,10 || *afgrøde* 39,21 + 32.

grødefuld, *adj.* (*grødefuld* 39,22) *frugtbar.*

grødesom, *adj.*, *jf. ugrødesom.*

grøft, *en.* (*grøft* 37,19. 67,22. *best. -en* 42,34. 65,5) *grav, grøft* 37,19. 42,34 osv. *skandsegrav* 65,5 + 6. 81,9 || *grube* II 312, 24. — *jf. løbegrøft.*

grønt, *sb.* (*grønt* 215,5) *grønt tøj.*

gubernator, *sb.* (*gubernator* 26,32. 54, 26. 208,11 osv. *pl. d. s.* II 76,19) *statholder, guvernør; jf. komm. til* 120,30.

gubernatorordømme, *et.* (*best. gubernator dømmit* 27,22) *embede som statholder.*

Gud, *sb.* (*gud(t)* 17,6. 48,6. II 11,23 osv. *gen. -z* 71,14 osv.) *for ~s skyld* 131,17. 177,8. *et ~s under* II 79,37. *have ~ og nok, have fuldt op, være velstaaende* 304,32.

guddommelig, *adj.* (*best. gudommelige* II 50,21)

gudelig, *adj.*, *jf. ugudelig.*

gudelighed, *sb.*, *jf. ugudelighed.*

gudfrygtig, *adj.* (*gudfrygtig* 11,15. II 317 m.)

gudfrygtighed, *sb.* (*gudfrygtighed* off. II 48,4-5. 94,27-28 osv.)

gudsfortørnelse, *en.* (*gudz fortørnelse* II 49,20) *ugudelig gerning.*

gudsfrøgt, *sb.* (*gudz frøct* II 39,10)

gudstjeneste, *en.* (gudz tieniste off. 143,22. II 35,31. 104,20 osv.)

Guelfer, *sb.* (*pl.* Guelfer off. II 173,19 + m. 329,16)

guelfisk, *adj.* (*best.* gelphiske off. II 184 m. 229,27. gelielfke II 185,2)

guld, *sb.* (guld 111,13. II 13,1) — *jf.* for-gylde.

guldgylden, *sb.* (*pl.* gulgylden 177,33) gylden, *fr.* florin.

guldkrone, *sb.* (*pl.* guldkroner II 207, 13 + m.) krone (*smykke*) af guld.

guldmünt, *sb.* (guld mynt II 75,8) guld-penge.

guldsmed, *sb.* (*pl.* *best.* guldsmederne 103,11-12) *jf.* komm.

guldvægt, *sb.* (guld uecht II 207 m.)

gulv, *et.* (*best.* goluid 248,20)

gunst, *sb.* (gunst 141,4. II 157,29)

gunstig, *adj.* (gunstig 27,30. *best.* og *pl.* -e [7,1]. [9,2]. 175,1) — *jf.* ugunstig.

gylden, *en.* (gylden 280,4. *pl.* d. s. 108, 34. 123,16 osv. *gen.* -s 208,14-15) — *jf.* guld-, rhinskgylden.

gylden, *adj.* (*best.* gyldene 174,12. 175,19)

gyldenstykke, *sb.* (gyldenstycke off. 121,26. 248,12. -stucke 121 m.) guldbrokade, *fr.* drap d'or.

gæd, *et.* (gædt II 28,15) sindelag.

gæde, *v.* (gæde II 36,3. *præs.* -er II 104, 36) formode II 36,3. ~ til, udtale sig for-modningsvis II 104,36.

gæk, *en.* (geck 68 m.)

gæld, *en.* (giæld 106,36. 178,32) være ~ skyldig, have gæld 178,32.

gælde, *v.* (gielde 265,32. II 224,26 osv. *præs.* -er 172,8. *pl.* -e 202 m. II 224 m. *præt.* galt 150,32. II 32,7 osv. *part. ntr.* gullet 233,27) være værd 172,8. II 189,23. 224 m. ~ intet, ikke nytte noget II 32,7 || have værd, betydning 202 m. || ~ livet 233,27. 265,32. naar det ~r II 276,35 || ~ ilde igen, bekomme ilde 150,32-33. 270,21. II 179 m. — *jf.* undgælde.

gælde, *sb.* (gælde 139,19) raseri, gal-skab.

gængelse, *sb.*, *jf.* omgængelse.

gængs, *adj.* (gængs II 189,21) være ~, finde sted. — *jf.* brystgængs.

gærde, *et.* (gerde off. 39,19. 40,15. 196, 24. *best.* gierdet 44,19)

gæste, *v.* (gieste II 215,14)

gæstebud, *et.* (*best.* gæstebudit 186,6. *pl.* gæstebud 31,24. II 121,22 osv. -e 305,11)

gæsteherberge, *et.* (gæste herberge 244,32-33)

gæv, *adj.* (gieff 15,3)

gævmild, *adj.*, *se* gavmild.

gøre, *v.* (giør(r)e off. 19,2. 158,29. 289,13. II 88,11. 156,9 osv. *inf. pass.* -is 245,36. *præs.* gjør 52,24. II 40,32. gør 64 m. osv. *pl.* -e

14,4 osv. *pass.* -is off. 68,12. 78,25 osv. *præt.* gjorde 148,3. 203,12 osv. gjorde 117,24. II

94,1. gjør 107 m. *pass.* giordis 27,18. 67,13 osv. giordis II 160 m. *part. præs.* -endes

13,13. 235 m. *præt.* giordt off. 10,29. 17,9. 223,28 osv. giørt 104,5. II 92,13. 294,33 osv.

pl. gjorde 37,24 osv. *pass.* giords II 93,15. *imp. pl.* -er 153,27. II 253,17) gøre 11,18. 34,

28 osv. ~ til II 34,30. 120,29. 156,9 osv. ~ aarsage, gøre undskyldning 10,29. 27,14. ~s

behov, *se* behov. ~ brev, udstede 203 m. ~ bøn, bede, *se* bøn. ~ daare af, gøre nar

af 105,15. ~ flid, s. d. ~ forskel 105,17. ~ fortrestning, give haab 13,13-14. ~ gavn 64,

36. ~ mod i, sætte mod i 233,28. ~ regn-skab II 148,18-19. ~ spørgsmaal, spørge II

281,13. ~ undervisning, oplyse 19,2 || lave, indrette 37,24. 64 m. 67,13. 245,36. II 148,19.

207,5 osv. || bringe i stand, slutte 158,29. II 67 m. 299,6. 305,4 osv. || yde, bidrage

27,18. 57,26. II 72,14. 212,27 || foraarsage 117,24 || ~ fjender ud paa en, skaffe fjen-

der paa halsen 286,19 || udgøre (i tal) II 297,30-31 || fremstille som 26,17. ~ sin hob

stærk, give det udseende af, at den er stærk II 239,6-7 (*fr.* fait la compagnie forte) || intr.

handle 17,9. 29,14. II 23,9 osv. ~ imod 11, 24. II 31,13. 40,32. have at ~ og lade, have

fuldmagt, staa for det hele 121,19. 264,8-9. II 290,8. 306,30-31 osv. have at ~, have no-

get at gøre II 178,5 (*fr.* auroit affaire). have at ~ med, befatte sig med 17,17-18. II 193,8

osv. have til modstander II 36,7-8. 42,21. angribe 289,12-13 || ~ paa, arbejde paa,

drive paa, forfølge 148,3. 160,12. 187,33. II 19,18. 34,25 osv. ~ til, bidrage til 48,16. II

220,16-17. ~ tilforn, *se* tilforn || i stedet for gentagelse af et andet verbum 234,15. II 92,

13. 193,12. 201,27. *jf.* 14,4. 94,24. II 190,3 || (det er) ~t med eder, det er ude med eder

II 108,15 (*fr.* il en est fait de vous). — *jf.*

af-, fast-, fuld-, fuldfærdig-, færdig-, kund-, mis-, rig(e)-, saar-, ud-, tilgøre; over-, ugjort.

gører, en. (best. gjereren 294 m.) *udøver*.

gotlig, adj. (ntr. got(t)ligt 182,21 osv. —

adv. -en II 240,34. 258,9. **gotligen** II 219,18 -19) behagelig, kun i forbb. gøre ~t, gøre ~en, gøre til gode, beværte, tage godt imod 182,21. 234,30. 242,34. II 240,34 osv. tage ~en imod, give en god modtagelse II 258,9.

H.

haab, et. (hob 88,30 + m.) — *jf.* mishaab.

haabes, v. refl. (hobis II 193,22. præst. -is 185,13. II 107 m. præst. -edis off. 174,5. II 114,31. 214,10. 324,12 osv. -tis 135,10) *haabe*. ~ til 135,10. II 107 m. — *jf.* forhaabe(s).

haadingsord, sb. (haadings ord 202, 22) *for nærmelse*.

haan, adj. (haan II 29,17. ntr. -t 33,10. II 223 m.) *skamfuld* II 29,17 || lade ~t om 33,10-11. II 223 m.

haand, en. (haand(t) 34,21. 154,6 osv. (et) II 242,6. **hand(t)** 65,7. 93,30 osv. e. præp. -e 61,23. 148,17. II 33,27 osv. **hende** 28,27. 37,30. II 12,35 osv. best. -en 41,8. 196,30 osv. **handen** 180,4 osv. pl. **hender** 12,20. 42,28 osv. best. **henderne** 10,24-25 osv.) *haand* 65,7. 144,11 osv. med egen ~ 140,10. II 289, 20. med samlet ~, *enstemmigt* 214,22 || tabt fra Frankrigs ~, *for Frankrig* II 295,21-22 || for ~, *i nærheden* II 81,25. for ~en, d. s. 33,15-16. II 248,17. *tilstede* 41,8. *i nærkamp* 196,30. II 252,23-24. var. app. 24,28. ~ for ~, d. s. 195,1 || være for hænder, *være i nærheden* 174,21-22. *gaa for sig* 73,8. 79,12. 112,8. *findes, eksistere* II 132,32. 331,28 osv. have for hænder, *have for* 88,3-4. 108,8. 155,29. tage for hænder, *foretage* 155,7. 260,7. *vælge* II 30,28-29 || faa i sin ~, *i sin magt* II 34,5. 298,6. staa i ens ~ 39,35. i hænde, *i haanden* 37,30. *i besiddelse* 28,26-27. 279,30-31. *gaa i hænde, hændes, gaa* 180,9 || sværge i hænder, *tilsværge med haandslag* 147,12. *antvorde i hænder, overgive* [8,11]. 85,29-30. falde en i hænderne, *komme i ens magt* 301,27. være i hænderne, *være forhaanden* 197,30. 235,16. II 172,23. 259,3 osv. || faa imellem hænderne, *overdrage* 88,8. have imellem sine hænder, *have i sin besiddelse* 262,19 || paa den højre (venstre) ~ 40,30. 41,5. paa det venstre ~ II 242,5-6. paa sin egen ~, *paa egen haand* 89,32. 180,

32. 216,17. II 71,29 osv. holde noget paa ens ~, *til fordel for en* 223,3. II 85,21-22. holde paa ens ~, *slutte sig til, holde med* 34,21. 154,5-6. II 33,29 osv. give paa ~en, *give haandpenge, var. app.* 24,20. komme paa hænder, *indtræffe* 108,33 || vel til ~e, *passende, til pas* II 119,23. 272,9. komme til ~e, *indtræffe, paakomme* II 61,22. 114,12. skaffe til ~e *olgn., bringe i ens besiddelse ell. under ens lydighed* 148,16-17. 150,34. 219,16 -17. II 5,34. gaa til ~e, *være følgagtig* 61,23. II 33,27. 75,22-23 osv. gaa til hænde, d. s. 173,7. komme til hænde, *tilfalde* II 12,35. 156, 31 || fly under ens haand, *bringe under ens lydighed* II 10,5. antvorde under hænder, *overdrage* 82,31-32. II 18,21-22. 33,31-32. have, faa under (sine) hænder, *have, faa i sin magt* II 25,8. 154,16-17. 296,25 || ved ~en, *nær, forhaanden* 170,10. 293,3. II 10,26. 38,4 || slaa haand af 93,29 + 30. 278,35 osv. slaa ~en af 57,31. 180,4. 262,27-28. || holde en ~ hos, *staa bi* II 304,30. *virke til* 146,28. II 227,29 (*fr. tenir la main que*) || kunne sin ~ med, *forstaa sig paa* 68,2 (*jf. var.*). II 19,6-7 || kaste ~ paa, *bemægtige sig* II 148,16. faa hænder paa, *faa fat paa* 12,20. lægge hænder paa, *tage fat i* 42,28 || have hænderne i med, *være delagtig i* 235,10. — *jf. over-, stormer-, troerhaand; efterhaanden; afhænde*.

haandbøsse, sb. (pl. **haandbøffer** II 263,18) *gevær*.

haande, sb. (haande off. 20,17. 60,22 osv.) *slags*. alle ~, *alle mulige* 60,22. 215,25. som subst.: *alt muligt* 116,33. meget alle ~, *mange forskellige ting* 228,30. 231,28. II 159,1. ene ~ *vejr, en bestemt slags vejr* II 266,25. fire ~ *folk* 274,5. tvende ~ *fyrster* 20,17.

haand(e)gerning, sb. (ha(a)ndeglerning 109,11. 139,12. **handgierning** II 237,2) *nærkamp* 139,12. II 237,2; *se komm. til* 109,11.

haandevending, en. (haandevending off. 72,32. 98,5. II 264,2) i en ~, i et øjeblik.

haandskrift, en. (handkrift off. 36, 27. 153,26. pl. -er II 26,33) haandskrift, personlig maade at skrive paa 153,26 osv. || underskrift, skriftligt tilsagn 36,27.

haandstund, en. (handstund 98,12) øjeblik.

haandtere, v. (handtere 146,10. II 290,16) lede, bestyre.

haandtering, en. (handtering off. 51,17 osv.) optræden, fremgangsmaade 51,17. 296,4. II 48,25. 88,14. — jf. krigshaandtering.

haandværk, et. (handverck off. 107, 19-20. 242,23. II 91,30. pl. d. s. 107 m. II 330, 9(?) haandværk 107,19-20 osv. || bestilling 242,23.

haandværksfolk, et. (handuercks folck off. II 32,36. 313,35)

haandværksmand, sb. (pl. handuercksmænd II 318,3)

haanes, v. refl. (præt. ha(a)nedis 245,6. 298,36) skamme sig. — jf. forhaane.

haanhed, en. (haandhed 281,4. honheidtt II 123,29. gen. -s II 64,35) skam, forhaanelse.

haar, sb. (haar II 32,13) haarvæxt.

haard, adj. (haard off. 62,5. 122,13. II 330,6 osv. ntr. hart(t) 56,5. 115,2. II 14,23 osv. hort off. 114,11. 119,8. II 46 m. (jf. var.). best. og pl. -e 103,21 (jf. var.). 117,29. II 39, 12 osv. komp. -ere 202,28 osv. sup. -ift 116, 25. best. -ifte II 263,8) haard, stræng II 39, 12. ~t fængsel II 112,16-17. 329,29. ~ straf II 317,2. ~t vilkaar II 308,30-31. ~e tidender 117,29. ~e ord 103,21. II 108,12 osv. ~ krig 122,13 osv. ~ vejrlig 127,20 || ~ føde, grov kost II 330,6 || vanskelig, farefuld II 264,22 || haardfør II 208,18. 237,21. 263,8 || ntr. som adv.: kraftigt 110,11. 115,2. 153,31 osv. ihærdigt 69,18. 114,11. II 15,26. 61,7. voldsomt. gaa ~t til 45,6-7. 116,25. 135,11. vanskelig. staa ~t, være vanskeligt II 14,23. bestemt 92,9. II 214,30. 254,24. 306,6. i høj grad. fortryde ~t 189,28-29. 202,28. II 315, 35-36. ~t saaret II 78,16. ~t hos, tæt ved 56,5. 119,8. II 6,12 osv. ~t indtil, tæt indtil 218,8-9. — jf. krigshaard.

haardagtighed, sb. (haardachtighed var. til 287,35 (hornackidhed))

haardelig, adv. (haardelig 119,1. II

270,10. -e II 317,10. -en 125,21. 177,15. 278, 22 osv. komp. -ere II 267,11-12 osv.) haardt, strængt 125,21. 179,13. 278,22 osv. kraftigt 137,24. 246,15. II 128,13-14 osv. vanskeligt II 270,10 (staa ~). heftigt, i høj grad 119,1.

haardhed, en. (haardhed(t) off. 92,30. 164,2 osv. II 43,21. 200,32. II 325,15 + m. (jf. var.)) haardhed, uvenlig optræden 164,2 || haard behandling 92,30 osv.

haardnakkeheden, sb. (hornackidhed 287,35 (jf. var.))

had, sb. (had off. (et) 28,6. 89,24. 106,15 osv. (en) 200,27. II 103,14. 190,16. gen. -s II 178,15)

hade, v. (hade 294,3. præs. pl. d. s. II 43,14. præt. -ede 52,19. 161,28 osv.)

hadelig, adj. (hadelig 26,17-18) afskyelig.

hadesk, adj. (hadsk off. 69,22. II 147,26. 235,25 osv. pl. -e II 34 m.) hadefuld.

hageskytte, sb. (pl. hageskötter 282, 10) skytte bevæbnet med hagebøsse.

hald, sb., jf. stenhald.

hale, en. (hale 100,6 osv.) have en stakket ~, være kort II 147 m. have en lang og ond ~, faa vidtgaaende og slemme følger 100,5-6 (fr. avoir grant queue). 151,18.

hale, v., jf. for-, udhale.

halis, sb. (e. præp. halibe 160,16) glatis. holde folk paa ~, holde hen, fr. entretenir.

halm, sb. (halm 45,31)

hals, en. (hals off. 42,25. II 40,16 osv. best. -en 45,29. II 32,6 osv.) hals. i ~en paa halsen 42,25. 45,29. have paa ~(en), have imod sig 165,11. II 163,32-33. være en paa ~, være imod ham 279 m. || straffe paa ~en, straffe paa livet 13,11. sige fra ~en, dømme til henrettelse II 32,6. gøre brev paa ens ~, udstede ordre mod ens liv 203 m. ved deres hals, om det saa skulde koste livet II 93,15. komme om ~en, omkomme II 130,1. komme en om ~en, tage livet af en 201,14-15. liv og ~ II 40,16.

halsbaand, sb. (halfbond 303 m.)

halshugge, v. (halshugge 100,28. II 150,20 osv. præs. pl. -er 58 m. pass. -is 217 m. part. præt. -en 181,7. II 79,18. pl. -(e)ne 58,15 + 23)

halsjærn, et. (halstiern II 111,29)

halssag, sb. (halssag II 207,31) livsfarlig sag.

- halsot**, sb. (half fôt II 321,2)
halssyge, en. (halsfiuge II 87,18)
halv, adj. (halff 41,12. 56 m. ntr. hallt 263 m. halff II 147,36. best. -e 87,14. II 318, 23 osv.)
halvanden, talo. (halff anden II 307,6)
halvfemte, talo. (halffemte 301,10. II 75,1)
halvløben, adj. (halffløben 301,3) *halvt forløben*, *halvt forbi*.
halvmæt, adj. (halff mêt II 4,28)
halvpart, en. (best. halffiparten off. 111, 14. 160,21. 259,23. II 270,6 osv.)
halvajette, talo. (halff fiette II 280,20-21)
halvtredsindstyve, talo. (halffred- findfiuge 36,16-17. halffrediefindfiuge II 94,16)
halvvej, en. (best. halffveigen off. 67,23 osv.) paa ~en til 257,22. paa ~en mellem 235,28. paa ~en af II 256,32-33.
halvvejs, adv. (halffveigs off. II 145,14 osv.) ~ forgæves II 145,14. ~ slagne II 247,11.
han, pron. (han(d) off. 10,11. 11,7. 76,16. 90,17. 238,34 osv. gen. -s 11,8. 12,4 osv. acc.-dat. hannem 25,18. 104,4 osv. han(n)om off. 10,3. 17,30. 156,23. 215,37. II 33,31 osv. ham 115,2) *visende tilbage til en persons- betegnelse* 10,11 osv. det er ~ 97,9 || *visende tilbage til andre ord*: almue 139,17. by 33,8. II 35,10 osv. demant 280,4. død 188,24. fod 144,11. fred 125,14. II 276,31. hest 47,3. II 91,1. hob 91,22. 212,24. 283,26. hær 187,35. II 208,23. 263,20. landsby 97,16. mosaiksten II 207,5. Rhinstrømmen 210,31. skade 278,2. stad II 35,25. sted 53,23. støv 43,18. vej II 236,15. vejrlig 132,35. vin 144,14 || *visende tilbage til stedsnavn* 245,20. til ubest. pron. II 46,16. 205,2; se man || *determ.* ~ af Bresse off., herren af Bresse osv. II 90,27. 171,1. 194,26. 244,23 || en liden hans broder 285, 11. til hans, hos ham, i hans hus 64,31. 78,4. jf. 151,3. nogen af ~s 12,3-4.
handel, en. (handel(l) 14,17. 59,26. II 99,25. (et) 185,31. pl. d. s. 68,16. II 63,7 osv. **handler** 68,23. **handler** 72,27. **handle** 67, 30. gen. handels 211,11) *handel*, køb og salg 25,21. II 35,13 || *forhandling*, *under- handling* 61,2. 68,16. 292,8 osv. || *overens- komst* 61,34. 67,30. 80,24 || *foretagende* 29, 22. 34,36. II 305,9 || *anliggende*, *affære*, *sag*, 14,17. 22,4. 60,17. 115,15. 175,25. 216,15. 236,13. II 8,8. 72,27 osv. || *æmne*, *punkt af en fremstilling* 59,26. II 62,26. 79,32. — jf. arkeli(s)-, forbunds-, fred(s)-, giftermaals-, krigs-, købmands-, mis-, penge-, ægteskabs- handel.
handle, v. (**handle** off. 14,21. II 42,28. 309,30 osv. præs. -er 105,14. pl. -e II 183,21. pass. -is 237,4. præf. -ede 194,16. 275,25 osv. -it II 91,27(?). pass. -edis 57,14 osv. part. -id off. 30,9. 58,11. 111,31 osv.) *op- træde*, *bære sig ad* 10,20. II 42,28 osv. ~ med, *behandle* 14,8-9. 21,3. 119,23. II 177,12 osv. ~ mod, *optræde overfor* 14,8. 278,22. ~ mod majestæten, *begaa majestætsfor- nærmelse* 58,11 || ~ sig, *bære sig ad* 115,11. 275,25. II 50 m. 254,35 || *forhandle* 57,14. 79,15. 237,4. II 276,9 osv. ~ til fred, om fred II 277,23 || *udføre*, *foretage* 14,21. 30,9. II 91,27 || ~ sig til, *erhverve ved handel* II 141,31-32. — jf. mishandle.
handler, sb. (**handler** 181,31. pl. -e 57 m.) *underhandler*.
handling, sb., jf. for-, freds-, mishand- ling.
hang, sb., jf. anhang.
hansestad, sb. (pl. HenBøstæder II 37 m.) — jf. Østerling.
harm, en. (harm 173 m. 189 m.) *sorg*, *krænkelser*.
harnisk, et. (harnisk 34,7. 55,36. II 160,1 osv.) det smaa ~, om *hjælm*, *arm- og ben- skinner* 295,28. jage i ~, *gøre vrede* II 216, 31. — jf. høfd-, panser-, skinneharnisk.
haselere, v. (haselere II 249,9) *galop- pere*.
hast, sb. (hast 37,4 osv.) med ~ 37,4 + 6. i ~ II 82 m.
haste, v. (haste 273,3 osv.) *skynde sig*. ~ med II 42,14. ~ sig 293,26.
hastelig, adj. (best. hastelige 266,4. II 316,29. — adv. hastelig 113,28-29. -e II 124, 32. -en 66,33. 118,29. II 73,28) *hurtig*, *snar*.
hastig, adj. (hastig 175,24. II 283,32. pl. -e II 213,2) *hurtig*, *snar*. — jf. bradhastig.
hastighed, en. (hastighed II 135,17 osv.) *hast*, *fart* II 135,17 || *heftighed*, *vrede* II 216,30.
hastmodighed, en. (hastmodighed 195,30 (jf. var.)) *heftighed*, *vrede*.
hat, en. (hat 121,35. best. -ten 121,36. pl. -te 121,36)

hav, *et.* (*haff* *off.* 275,2. II 333,25 *osv.* *best.* -*it* *off.* 108,18. 164,12. 256,15 *osv.*)

I. **have**, *en.* (*haffue* II 273,5. *pl.* -*r* II 189,37. 205,20. *best.* -*rne* 42,14)

II. **have**, *en.* (*haffue* 218,1. *pl.* -*r* II 298,13) *ejendom*, *ejendele*. — *jf.* *bohave*.

have, *v.* (*haffue* *off.* 36,7. 76,19. 104,11 *osv.* *præs.* -*er* 10,8. 21,34 *osv.* *pl.* -*e* 10,18 + 26. 190,37 *osv.* -*er* 115,6. 205,26. 254,11. 272,34. II 290,25. *præs. konj.* -*e* 17,6. II 44,1. 114,37. *præt.* -*de* 12,18. 15,19. 77,11. II 29,1 *osv.* *haffue* 104,25. *part. præs.* -*endis* 298,12. *præt. hafft* *off.* 11,35. 70,30. 76,2. 134,11 *osv.*) *have*, *være i besiddelse af* 17,6 *osv.* *være gift med* II 312,22. *ville ~ af en, forlange* 94,22-23. *~ inde, sidde inde med* 57,28. 85,33. II 154,18 *osv.* *~ i anseelse, agte* II 71,7. *~ gerne, sætte pris paa* 238,21. II 266,35. *~ paa sig, betyde* 21,34. II 27,17. 174,5 *osv.* *~ ord, tale, udtale, lade falde* 79,10. 189,27. 202,28. 253,17-18 *osv.* *~ høviske ord* II 277,14. *~ en tale, holde en tale* 44,11. *~ hjemme* 298,34. *~ sig, forholde sig* 15,19. 57,5. II 37,8. 301,11 *osv.* || *som hjælpeverb. ved intr. verber.* *~ blevet* 14,24. 50,6 -7. 78,15-16. 213,15 *osv.* *~ brudt op* 104,32. *~ draget* 16,6. 44,19. II 117,18 (*jf.* 33,34. 44,25). *~ død* 188,31. *~ faret* 214,1. 271,17 -18 (*jf.* 241,20). *~ flyet* 44,12. II 253,21. *~ gaaet* 264,27. II 4,12. 11,13-14. *~ kommet* 14,13. 49,29. 197,1. 236,14 *osv.* *~ rykket frem* 38,26. II 251,1. *~ sket* 11,34. 12,28. 77,20-21 *osv.*; *se* *vederfare*. — *jf.* *fore-*, *indehave*.

havn, *en.* (*ha(u)ffn* 166,7. II 266,21. 330,24)

-**hed**, *sb.*, *se* *aadig-*, *adskillig-*, *adstadig-*, *afsindig-*, *almindelig-*, *arrig-*, *bang-*, *barmhertig-*, *begærlig-*, *beskeden-*, *billig-*, *blind-*, *blufærdig-*, *daarlig-*, *dannis-*, *dristig-*, *duelig-*, *dydig-*, *elendig-*, *enig-*, *enlig-*, *eventyrlig-*, *falsk-*, *farlig-*, *fast-*, *feig-*, *flittig-*, *forfaren-*, *forsigtig-*, *forstandig-*, *forsømmelig-*, *fortroden-*, *fredsommel-*, *fri-*, *frimodig-*, *from-*, *frygtagtig-*, *fuldkommen-*, *genstridig-*, *genvordig-*, *gerrig-*, *gladskaa-*, *god-*, *graadig-*, *grov-*, *gruelig-*, *grum-*, *gudfrygtig-*, *haan-*, *haard-*, *haardnakket-*, *hastig-*, *hastmodig-*, *heftig-*, *hjemmelig-*, *herlig-*, *hoffærdig-*, *hovmodig-*, *hævgerrig-*, *høj-*, *høvisk-*, *karrig-*, *koldsindig-*, *kort-*, *kostelig-*, *krank-*, *kristen-*, *kræsen-*, *kyak-*, *kærlig-*, *langsom-*, *langvarig-*, *lejligh-*, *letfærdig-*,

livsfarlig-, *lovagtig-*, *lydig-*, *lyksalig-*, *lystig-*, *lær-*, *maadelig-*, *magtig-*, *mandelig-*, *mangfoldig-*, *menedig-*, *menig-*, *mild-*, *miskund-*, *mistrøstig-*, *myndig-*, *mægtig-*, *mødsom-*, *navnkundig-*, *nidsk-*, *nødtørfag-*, *omhyggelig-*, *oprigtig-*, *ordeles-*, *overdaadig-*, *overmaadig-*, *prægtig-*, *redelig-*, *retfærdig-*, *rettig-*, *rolig-*, *rund-*, *sagtmodig-*, *samdrægtig-*, *samtidig-*, *samvittig-*, *sand-*, *senfærdig-*, *skalk-*, *skikkelig-*, *skilagtig-*, *skrøbelig-*, *skødesløs-*, *snar-*, *snedig-*, *snild-*, *stadig-*, *statelig-*, *stil-*, *stiv-*, *sindig-*, *stor-*, *storlig-*, *streng-*, *sund-*, *svag-*, *synderlig-*, *sædig-*, *taallig-*, *taalmødig-*, *tre-*, *foldig-*, *trodsig-*, *trofast-*, *troløs-*, *tryg-*, *træsk-*, *træt-*, *tvedrægtig-*, *tvivlrædig-*, *uagtsom-*, *ubehagelig-*, *ubesindig-*, *ubeakenden-*, *ubillig-*, *uenig-*, *uforstandig-*, *uforsøgt-*, *ugudelig-*, *ulovagtig-*, *ulydig-*, *umild-*, *underdanig-*, *underfundig-*, *underlig-*, *uordentlig-*, *uraadsom-*, *uredelig-*, *urenlig-*, *uretfærdig-*, *uretvis-*, *usamdrægtig-*, *usand-*, *uskikkelig-*, *uskyldig-*, *ussel-*, *ustadig-*, *utilbørlig-*, *vanartig-*, *vanvittig-*, *varagtig-*, *vellystig-*, *venlig-*, *villig-*, *vis-*, *vredladen-*, *værdig-*, *ydmug-*, *ynkelig-*, *ypperlig-*, *æragtig-*, *ærgerrig-*, *ærlig-*, *øvrighed*.

hed, *adj.* (*pl.* *hede* 288,9)

hedde, *v.* (*hede* 29,19. II 60,18 *osv.* *præs.* -*er* 211,13. *pl.* -*e* 280,36. *præt.* *hed(t)* 30,31. 50,22. *held* 234,18. *hede* 110,9. II 242,19) *have navn, kaldes* 30,31 *osv.* || *hedde sig, have udseendet af* 29,19. II 60,18. 305,31 || *det ~er, man siger* 193,26.

hede, *sb.* (*hede* II 265,15) *varme*.

heden, *adv.* (*heden* [7,16]) *hen*.

hedenhøre, *v.* (*præs.* *hedenhører* [7,9]) *henhøre*.

heftig, *adj.* (*sup. best.* *heftigt* II 33,37. 130,2. — *adv.* *hefteligen* 50,19-20)

heftighed, *en.* (*heftighed* 81,5) *iver*.

hel, *adj.* (*hæll* *off.* 47,3. 225,10. II 324,33. *ntr.* -*t* II 32,26. *best.* -*e* 46,36)

helbred, *en.* (*helbrede* *off.* II 84,27. 103,4. 121,31)

helbrede, *v.* (*præs.* *hilbreder* II 87,22. *part. præt. pl.* -*ede* II 87,23)

held, *et.* (*held* II 228,7) *have godt ~, batte, forslaa*. — *jf.* *mundheld*.

helende, *adj.*? (*hellinde* II 320,28) *sund, rask* (*vist fejl for med hellinde, ved sundhed, som findes i R. jf. fr. en santé*).

helgen, en. (**helgen** 106,34. 253,16. *gen.* -s 106,34) vidste ikke, hvad ~ han skulde love sig til, *fr.* ne sçavoit plus à quel saint se vouer, *var ganske raadvild* 253,16.

hellebard, en. (**hellebor** II 227,35. *pl.* **helleborder** 282,9) **hellebard** II 227,35 || *mand bevæbnet med hellebard* 282,9 (*jf.* **glavind**, **hest**, **spids**).

heller(e), *adv.* og *konj.* (**heller** *off.* 12, 34 + 35. 51,22. 56,33. 226,10 *osv.* *sup.* **hel(d)** II 93,23. II 261,27) **hellere**, mere *gærne* 51,22. 88,23. 146,17. 216,27. II 4,12. 71,22-23 *osv.* || **snarere**, **rettere** 293,30-31. II 38,19. 298,26 || *sup.* **helst**, mest *gærne* 93,23. **snarest** [7,10]. ~ *fordi*, *især fordi* II 261,27 || *som konj.*: **eller** 63,21. 109,12. 181,8. II 236,2. 300,32 *osv.* *hvad enten* II 22,20. 98,25. *hvad* ~, *d. s.* 12,34-35. 115,26. 304,2. II 4,8. 40,18. 98,3. 323,35 *osv.*

hellig, *adj.* (**hellig** 212,4. *ntr.* -t II 95,10 *osv.* **hellig** II 94,20. *best.* og *pl.* -e 13,9. 129,7 *osv.* *sup.* *best.* -ste II 193,12) **hellig** 129,7. II 94,20. ~t *levned* II 95,10. 193,12. || **fredhellig**, **ukrænkelig** 13,9. 212,4.

helligaand, en. (**helligaand** 251,22. II 95,11)

helligdom, en. (**helligdom** II 103,34. 252,3 *osv.* *best.* -men II 90 m. (*jf.* *var.*)) *relikvie*, *helgenlevning*.

helligdomskiste, en. (**helligdomskiste** *off.* 106,35. (*hun*) 107,10) *helgenskrin*.

helliglegemsdag, *sb.* (**hellige legoms dag** II 218,29-30) *anden torsdag efter pinse*.

helligtrekongersaften, *sb.* (**hellig tre kongers aften** 303,3-4)

helt, *sb.* (*pl.* **helde** II 153,10)

helvede, *sb.* (**helvæde** 189 m.) *utaalelig tilstand*.

hemmelig, *adj.* (**him(m)elig** *off.* 43,33. 153,25. 154,11. **hiemmelig** 36,8. -e 57,32 (?). II 293,34. *-en 186,16. *ntr.* -t 92,34 *osv.* *best.* og *pl.* -e 40,28. 67,13. 240,34 *osv.* **himelig** 111,11. *sup.* -ste 183,16. — *adv.* -e 124,13. 234,19. -en 60,23-24. 79,15. 82,23. 124 m. *osv.*) holde noget ~e(n), *se* holde || ~t *hus*, *privet* 180,15 || ~ *mand*, *mand der sendes i hemmelighed* 153,25.

hemmelighed, en. (**himmelighed** 40,9. II 54,4. 111,3) *løndom*. i ~ II 54,4. 111,3 || *mysterium* 40,9.

hen, *adv.* (**hen(d)** *off.* 46,23. 62,30. 233,14

osv. **hien** II 142,16) *til et andet sted*, *bort* 41,11. 137,19. 217,34. II 251,37 *osv.* *drage* ~ i *Burgundien* *olgn.* 114,11-12. 260,33. II 54, 20-21. 77,27-28 *osv.* ~ i *sønder* II 135,16-17. *gaa* ~ og *olgn.* 46,23. II 283,8. *føre* ~, *føre bort* 106,19. II 238,3. *gaa* ~, *gaa tabt* II 160, 34. *give* ~, *give bort* II 72,33-34. *hænge* ~, *henrette ved hængning* 293,16 || *frem.* ~ og *hjem* II 142,16. *for sig* ~ II 245,20. *tænke langt* ~ 187,15. *se længer* ~, *være mere vidtskuende* II 27,20 || ~ *imod*, *i nærheden af* 62,30. *i retning af* 272,8. II 33,21. ~ *ud imod* II 237,24. ~ *ved*, *omtrent* 45,25. 63,7. II 22,5-6. 58,20 *osv.*

hendrage, *v.* (*præt.* **hendrog** II 90,19. *pl.* **hendroge** 85,9. *part.* -en 198,15. 261,25. II 125,18 *osv.* **heendragen** II 204,11. *ntr.* -et(t) 231,11 *osv.* *pl.* -ne 277,27 *osv.*) *drage hen*, *drage bort*.

henfly, *v.* (*præs.* **henflyr** 178 m. *præt.* -d(d)e 70,20. II 222,18-19. *part.* -d 48,23) *flygte hen*.

henførd, *sb.* (**henførdt** 141,27)

henføre, *v.* (**henf(i)øre** 221,28. II 298,24. *inf. pass.* -is 292,34. *præt.* -de 66,35. *part.* -dt II 250,22) *føre bort* 66,35 *osv.* || *føre bort for at dræbe*, *føre til retterstedet* 221,28. 292,34.

hengaa, *v.* (*part. præt. pl.* **hengongne** 139,14) *gaa hen*, *bort*.

henkomme, *v.* (**henkomme** II 239,23) *komme frem*.

henlove, *v.* (*part. præt.* **henloftuit** II 90,15)

henlægge, *v.* (*præt. pass.* **henlagdis** 45,31) *lægge frem*.

henne, *adv.* (**henne** II 37,7) *langt* ~ i *nær*.

henrejse, en. (**henreisje** II 144,32. *best.* -n II 260,22)

henrømme, *v.* (*part. præt.* **henrømt** 198,20) *rømme bort*.

hensende, *v.* (*part. præt.* **hensend(d)t** *off.* 273,12. II 267,16. 313,10 *osv.* *pl.* -e 92,26. 108,18)

hente, *v.* (**hente** 40,14. 252,9. II 219,21 *osv.* *præt.* **hente** 234,17) **hente** 234,19 *osv.* || ~ *aande*, *drage aande* 40,14.

her, *adv.* (**her** *off.* 10,15. 57,7. 167,15. II 211,21 *osv.*) *paa dette sted* 10,15 *osv.* ~ og *der* II 79,20. 211,21. *her . . . der*, *et sted . . . et andet sted* II 96,36.

heraf, adv. (her af 50,13 osv.) af dette 50,13 || om dette II 13,15. 234,19.

herberge, et. (herberge 45,25. II 180,26. herbergd II 210,31-32. gen. herbergs 49,10 osv. pl. herberge 49,11. 63,2. -r II 190,30. best. -ne 132,7) ophold, kvarter 45,25. 48,33. II 93,20 osv. || om stedet, hvor man har kvarter 49,10. 63,2 osv. — jf. gæstherberge.

herberge, v. (herberge 143,33. 263,12) huse.

herefter, adv. (her efter off. 56,12. 96,32. 185,7. 219,27. II 173,30 osv.) som ~ følger 219,27; jf. efterfølge.

heri, adv. (her i off. 105,24. 235,10)

heriblandt, adv. (her ebland off. II 134,32. 135,4)

herimod, adv. (her tuert emod II 6, 23-24)

herlig, adj. (herlig 223,9. II 309,37. -e II 206,13. ntr. -t 51,10. II 235,23 osv. pl. -e 250,10. — adv. -e II 251,24. -en 55,7)

herlighed, en. (herlighed(t) 146,8. II 28,9 osv. best. -en II 304,19. pl. -er 11,27. 149,6 osv. gen. -ers II 119,17) pragt, herlighed II 153,17 || besiddelse, domæne 11,27. 149,6. II 9,9 osv. omraade, som man har under sig II 85,30 (fr. chastellenie) || højhedsret 146,8. II 304,19. rettighed II 42,7-8. 319,13.

hermed, adv. (her med(t) 212,14. II 42,1. 200,27 osv.)

hermelin, sb. (hermelin II 53,26)

herold, en. (her(r)old 13,1. 189,8. 255,20 osv. gen. -s 233,18. best. -en 234,32 osv. pl. -er 227 m. -e II 257,34. 313,26. gen. -s(?) 232 m.)

heroldkjortel, en. (herolde kiortell 234,16. heroldts kiortell 234,21)

heroldklædning, en. (herolde klædning 234,25 (jf. var.))

herom, adv. (her om 18,24. 251,8. 263, 27 osv.) om dette.

heroven, adv. (her offuen 27,6. 35,9. II 15,3 osv.) ovenfor.

herover, adv. (her offuer 211,35. 213, 17) over til os.

herpaa, adv. (herpaa 155,4 osv.) paa dette 155,4. af dette II 76,29.

herre, en. (herre off. 10,14. 173,14. 269,3 osv. her 10,1. 13,30. 16,25 osv. gen. -is 17,6 osv. best. -n off. 68,17. II 34,4 osv. gen.

-ns 73,4. pl. -r 27,6. II 211,17 osv. gen. -rs 116,8-9. best. -rne 15,6. 64,24 osv. -ne 70,31. 98,34. gen. -rnis 18,10 osv.) herre. ~ over II 296,28. om flere II 296 m. raadsherre II 180,6. befalingsmand II 118 m. || husbond II 316,6 || vor ~, Gud II 238,19 || adelig ell. fyrstelig person. ~n af 77,29. 234,11. II 34,4 osv. min ~ af, fr. monsieur de 232,35. 281,2. en ung ~, prins, fyrstesøn 153,16. II 53,13. om nyfødt drengebarn 173, 14. II 70,32 || som titel foran et navn: her 10,1. 16,25. 26,15 osv. herre 25,25. sin herre fader 35,26-27. 187,23. 281,32. II 67,18 osv. sin her fader 13,30. her kejseren 214,26. — jf. arv(e)-, dom-, felt-, for-, forbunds-, fri-, lands-, mønster-, over-, raads-, rets-, skyts- herre.

herredag, en. (herredag 150,9. 202,14. II 42,13 (jf. var.) osv. best. -en 150 m. pl. -e 159,20. -er var. til II 42,13)

herredømme, et. (herredømme 29,34. II 24,31 osv. pl. d. s. 40,9 osv.) magt, herredømme 171,31. komme til ~ II 24,31 || magtomraade, land, rige 29,34. 115,16-17. II 167, 23-24 osv.

herrefolk, et. (herrefolck II 190,32. pl. d. s. II 304,13) adelsmænd.

herrefore, sb. (pl. herre forer 71,2) herrelader, herremanerer.

herreland, et. (herre land 305,9) besiddelse, fr. seigneurie (om Burgundien).

herremand, en. (herremand off. 41,31. 211,27. II 248,19. gen. -x 232,9 osv. pl. herremend(t) 104,13. II 205,29 osv.)

herremode, sb. (pl. herremoder 14, 34) herredag.

herreord, sb. (pl. herre ord 234 m.)

herreskifte, sb. (herreskifte off. 50, 15. II 151,21 osv.) det, at der skiftes hersker.

herressæde, et. (herre sæde off. 277 m. II 18,23. pl. -r 11,8. 202,4 osv.)

herrevexel, et. (herre voxel 12,7) herreskifte.

herrevrede, sb. (herre vrede 204 m.)

herrevælde, et. (herrevælde II 120 m.)

herskab, et. (herfkaff 13,26. 129,28 osv. herfkab II 34,33. pl. herfkab 14,18. herfschaff II 145,5 osv.) regimenter II 227,10 || overordnet, herre 13,26. 129,28. II 34,33 osv. || hersker 14,18. II 145,5.

hertil, adv. (her til(l) 133,31 osv.) hidtil

133,31. ~ dags, se dag || herom, om dette 46,12.

hertug, en. (hertug off. 10,6. 25,2 + 8. 53,6. 164,30. gen. -s 247,12 osv. -es II 91,26. best. -en 64,33 + 34 osv. gen. -ens 114,19. II 246,22 osv. pl. -er 35,24. 238,2 osv. best. -erne 54,12. gen. -ernis 55,26) — jf. ærke-hertug.

hertugdømme, et. (hertugdømme off. 209,20. 293,19. II 199,6-7 osv. *-dømme II 151,6. gen. -s 237,30. best. -id off. 208,24. II 151,25 osv. pl. -r 57,25 + 28-29. II 48,14 (jf. var.) osv. -e II 120,4)

hertuginde, en. (hertuginde 209,4. 276,25. best. -n 163,35. hertogeinden 284,13. gen. -ns 285,3) hans ~, hans (hertugens) hustru 276,25. II 278,16. have til ~ II 328,33. (jf. fyrstinde).

hertugnavn, sb. (hertoge naffun 208,16-17)

herudi, adv. (her udi off. 100,22. 185,13 osv. her ... wdj II 35,17-18)

herudinden, adv. (her vdinden II 11,26-27) heri.

herved, adv. (her uid 275,18)

hest, en. (hest off. 32,5. II 86,26 osv. (et) II 244,4. (han) 47,3. pl. -e 31,8. 80,13 osv. -er II 245,34. best. -ene 38,20. 53,10 osv. -erne II 242,1) hest 31,8. 47,2 osv. til ~ 32,5. II 261,25. gaa til ~ 94,17. staa til ~ II 86,26. sætte sig til ~ 131,4. || pl. hestfolk, ryttere 55,23. 80,13. 99,1. II 68,7 osv. (jf. glavind, hellebard, spids). lette ~e, let rytteri, fr. chevaux legers II 240,21. 260,34 osv. — jf. kløvhest.

hesteben, sb. (pl. hestebeen II 177,21) hans ~, benene af hans hest.

hestedreng, sb. (hefte drenge II 264,11) hestepasser, trosknægt.

hestefoder, et. (hefefoder II 240,33. hefte foer II 264,15)

hesteslægt, sb. (pl. hefte flechte II 189,32) hesterace.

hid, adv. (hid 148,1 osv.) ~ og did II 204,22-23. ~ eller did 148,1-2.

hidindtil, adv. (hid inthil II 57,10)

hidover, adv. (hid offuer 223,22. 231,26 osv.) her over.

hilse, v. (præt. hilføde 76,34. imp. pl. -er 27,35)

himmel, en. (best. him(m)elen 38,19.

73,8 osv.) atmosfæren 73,8 || i ~en 38,19. 95,17. II 226,16. af ~en, ned fra himmelen II 135,31.

himmelsløb, sb. (himmelfløb II 161,20) stjernernes løb.

hin, pron. (hin 41,28 osv. ntr. -tt 16,31) hin, den anden. ~ verden, den anden verden II 50,1. paa ~ side 41,28. 53,19 osv. || ~ anden, den anden af to 16,31. 191,7 || Filip ~ gode olgn., F. den gode osv. 29 m. 266,14. II 127,28 osv. ~t laadne fløj, det laadne fløj II 205,7.

hinanden, pron. (hin anden off. 44,8. 63,26. 73,4. 147,35 (jf. var.). II 131,5 osv. gen. -s 81,14. 123,12 osv.) hinanden 13,19-20. 49,26. 76,34. II 62,28 osv. om flere 16,18. 67,22. 77,19-20 osv. skære noget fra ~ II 307,8. jf. II 270,33. ~ indbyrdes 114,4. 189,36. II 36,30-31. 148,35 osv.

hinder, en. (hinder 27,17 osv.) skade, fortræd 27,17 || genvordighed II 325,21.

hinderhold, sb. (hinder hold 302,18) baghold.

hindre, v. (hindre 78,1. II 229,20. præs. hinder 40 m. præt. -ede 91,29. II 152,30. part. -et off. II 230,27. 313,17) — jf. forhindre.

historie, en. (historie 268,3. II 129,28. historia II 131,33. 133,3. histori 116,11. gen. -s 113,2 osv. best. -n II 136,29. pl. -r 20,26. II 11,32 osv.) beretning, fortælling, fremstilling 116,11. II 129,28. 131,33. 136,29 || hertug Carls ~ 113,2. 268,3 || i pl.: historie, historiske værker, fr. histoyres 20,26. 115,6. 161,14. II 192,28. 325,13 osv.

historieskriver, en. (historie skriffuere II 208,37. gen. -is smst. m. pl. historiekriffuer 161,11-12)

hit, sb., jf. paahit.

hjem, sb. (hiem II 263,11)

hjem, adv. (hiem 33,21. 113,33. 237,18. II 142,16 osv.)

hjemad, adv. (hiem att 256,10) længes ~.

hjemdrage, v. (part. præt. pl. hiemdragne II 100,17)

hjemføre, v. (pass. hiemføreris II 156,22) bringe hjem.

hjemgift, sb. (hiemgift II 156,30) medgift.

hjemkomme, v. (præt. pl. hiemkomme II 298,36. part. -en 137,32. II 300,16)

hjemme, *adv.* (*hiemme* off. 64,31. 78,4. II 208,9. 277,2 osv.) have ~ (i) 298,34. II 55, 10. 123,11-12.

hjemmel, *sb.* (*himmel*(I) 76,20 + m. II 26,17)

hjemrejse, *en.* (*hiemreigse* off. 269,1. II 130,20. *best.* -n 287,11 osv.)

hjemstille, *v.* (*præs. hiembstiller* [7,31]) *henstille*, *foreslaa*.

hjemtog, *sb.* (*hiemtog* II 226,10) *tilbagetog*, *hjemrejse*.

hjemvej, *en.* (*best. hiemveigen* off. 281, 24 osv.) paa ~en 281,24. II 172,3. *drage* paa ~en 255 m.

hjorteliv, *sb.* (*hiorte* *liff* II 97,11) *hjortekrop*.

hjælp, *en.* (*hielp* 34,12. 81,1. 177,27 osv.) *hjælp*, *bistand* 122,11. 177,27. II 155,2 osv. *komme* til ~ 34,11-12. 81,1 || (*hjælpe*)*skat* II 35,5. — *jf.* *krigshjælp*.

hjælpe, *v.* (*hielp* 95,20. II 75,32 osv. *helpe* 69,12. *præs.* -er 20,22. 109,11. II 206, 16 (*jf. var.*). *pl.* -e 176 m. *præt. halp* 32,27. 99,6. II 142,18. *hialp* 132,35. II 99,6. 125,1. *pl. hulpe* 176,29. II 280,22. *part. præs.* -endis 126,13-14. *præt. hulpt* off. 122,36. 127,9-10. II 24,19. *hiulpet* off. 269,37. II 90,21. 227,32. *imp. hielp* II 321,7) *hjælpe* 20,22. 99,6 osv. ~ *sig*, *klare sig* 32,27. 69,12. ~ *over*, *hjælpe til at komme over* II 229,19-20 || *intr.* ~ *til*, *bidrage til* 132,35. 176,29. II 24,19. 75,32 osv. *tilskynde* II 27,15-16 || *nytte* 109,11. ~ *for*, *bringe lægedom for* II 87 m.

hjælper, *sb.*, *jf.* *krigshjælper*.

hjælpeskat, *en.* (*hielpeskat* off. 146,7. 266 m. II 319,20)

hjärte, *et.* (*hierte* off. 52,19. 72,30. II 81,14 osv. *herte* off. 65,24. 73,32. *best.* -id off. 10,19. 142,15. 267,12 osv.) *hjärte* 288,8 osv. || *om sædet for tanker ell. følelser, sind, vilje* 10,19. 11,3. 52,19. 72,30. II 34,12 osv. *gaa til* ~, *gøre indtryk paa* II 27,21. *tage sig til* ~, *tage sig nær* 166,12. II 81,14 osv. *tage sig til* ~t, *d. s.* 235,21-22. II 88,14-15. *ligge haardt i* ~t, *være imod* 142,15. *være føje om* ~t, *være lidet alvorligt ment* II 4 m. || *mod* 65,24. 73,32.

hjärtetklemmt, *adj.* (*hiertklemmt* II 216,24)

hjärtelag, *et.* (*hiertelag* 186 m. osv.) ~ *imod* 186 m. ~ *til* II 114,18.

hjärtelig, *adv.* (*hierteligen* II 325 m.)

hjärtesor, *en.* (*hierte forrig* II 114,6)

hjørne, *sb.* (*pl. hierner* II 112,25. *best.* -ne II 206,34)

hob, *sb.* (*hob* off. (en) 37,3. 72,9. 140,13 osv. (et) 117,33. 179,27. 186,22. (han) 91,22. 212,24. 283,26. *hoff* 215,11. *gen.* -is II 247,18. *e. præs.* -e 43,3. 279,26 osv. *best.* -en 49, 15 + 35 osv. *pl.* -e 261,14. II 83,13 osv.) *mængde*, *antal* 29,28. 117,33. 140,13 osv. || *i* ~, *i flok*, *paa een gang* II 176,36. 278,26. *paa en* ~, *paa een gang* 98,6. *til* ~e, *tilsammen*, *samlet* 43,3. 212,19. 271,7. II 231,23 osv. *paa een gang* II 185,28 || *hærstyrke* 30,22. 49,15 + 35. 215,11. II 262,26 osv. *den fremmeste* ~, *fortroppen* 37,3. *den første* ~, *d. s.* 36,31. 55,24. *den vældige* ~, *hovedstyrken* 55,29. 72,9. 73,12 osv. — *jf.* *stenhob*.

hobet, *sb.* (*hobe* *tall* 32,19 osv.) *i* ~, *i enkelte afdelinger ell. skarer* 91,35. 92,8. *i smaa* ~ 32,19. 60,26. *i store* ~ 43,28.

hof, *et.* (*hoff* 133,17. II 86,2 osv. *e. præs.* *hoffue* 53,31. 206,36. II 144,32 osv. *best.* *hoffuid* II 28,30. 212,14) *hof*, *fyrstehus*. *i det* ~ *af Burgundien*, *ved det burgundiske hof* 207,23. II 28,30. *til* ~e, *ved hoffet* 53,31. 138, 32-33. 206,36 osv. *tage sin afsked til* ~e II 144,32 || *hofholdning*. *holde* ~ II 51,21-22. 86,2 || *hofstat*, *hoffolk* 133,17. II 265,11 || *raadhus* II 212,14 || *gaard*, *palæ* II 128,10.

hoffolk, *et.* (*hoffolck* II 102,4)

hoffærdighed, *sb.* (*hoffærdighed* off. 20,24. II 18 m. 54,7)

hofkarl, *en.* (*houkarl* II 53,34) *hofmand*.

hofklædning, *sb.* (*hoffklædning* 47,22) *se komm.*

hofmand, *en.* (*hoffmand* II 144,9)

hofsinde, *et.* (*hoffinde* II 215,12. *pl.* -r 60,24. 295,31. II 68,15 osv.) *hofstat*, *i pl.*: *hoffolk*.

hofsyge, *en.* (*hoffi fluge* II 293 m.) *sygdom*, *der optræder ved fyrsters hof (om klafferi)*.

hoftjener, *sb.* (*pl. hoff(h)jenere* 140,7. 175,34-35. 241,22 osv. *best.* *gen.* -nis 284,25)

hoftrætte, *en.* (*hofftrætte* II 105,17) *strid ved hoffet*.

hola, *interj.* (*hola* II 278,26)

hold, *sb.* (*hold* 129,7) *gøre* ~ *paa*, *holde tilbage*. — *jf.* *af-*, *be-*, *hinder-*, *ind-*, *med-*, *op-*, *til-*, *underhold*.

holde, *v.* (*holde* *off.* 14,2. 21,6. 34,21 *osv.* *holdet* 230,17. *inf. pass.* -is 55,31. *præs.* -er 41,1. 44,5. II 51,21 *osv. pl.* -e 81,31. 160,7 *osv. pass.* -is 40,1. 124,13 *osv. præf.* *holt* *off.* 25,14. 157,14. II 219,19 *osv. holte* 196,24. *hol* 207,29. *pl. hulle* *off.* 39,6. 59,30 *osv. holle* 123,9. *pass.* -tis 33,14. 77,13. *hullis* II 94,18. *præt. konj. hulde* 165,15. *part. præf.* -endiB 41,19. *præt.* -en 62,23. *hulden* 96,8. II 43,33 *osv. ntr.* -et *off.* 51,10. 300,21. II 178,7. *hullid* *off.* 46,1. 64,26. 114,6. 203,4. II 133,19 *osv. holt(t)* [8,17]. 195,36. *pl. hul(d)ne* 244,33. II 161,8) *beholde, holde tilbage* 207,29. ~ *fangen olgn.* 62,23. 114,6. *opholde, sinke* 177,28 || *forsvare, bevare* 300, 18 + 21. II 75,24. 198,18. 221,9 || *bevare i en vis tilstand.* ~ *i tvang olgn.* II 14,29. 35, 23. ~ *i ære* 14,2. ~ *hemmeligt* 124,13 + m. II 217,3. ~ *vedlige* 56,34—57,1. II 8,24 || *holde i gang* 195,36 || ~ *en til at gøre noget* 244,23-24. II 148,18 || ~ *det, opholde sig* 44,22 || *underholde, forpleje* II 80,29. 258, 16 + 17 *osv.* ~ *fri, se fri.* ~ *heste* II 331,30 || ~ *hof, se hof.* ~ *hus, se hus.* ~ *vagt, se vagt* || *afholde (udgift)* II 318,23 || ~ *ordet, føre ordet* 25,14. 278,15. II 244,16 *osv.* || *foranstalte, afholde* 20,13. 36,22. 49,30. 51,10. 59,30. 77,13. 244,33. II 43,33 *osv.* || *overholde* 40,1. 55,31. 96,8. 126,25. 230,17. II 67,22. 94, 18 *osv.* ~ *fred* 90 m. ~ *ord* II 288,16. ~ *venskab* 52,7. 87,1 *osv.* || *anse (for)* [8,17]. 196,24. 279,1 || ~ *sig, beherske sig* II 13,2. *holde stand* 48,26. 157,14-15. 273,23 *osv.* *forholde sig, opføre sig* 21,6. 242,30. II 41,24. 124,25 *osv.* *opholde sig* 246,5. II 178,7. *ernære sig* 162,11 || ~ *sig af, trække sig tilbage* 182,25. ~ *sig fra, fjerne sig fra, forlade* II 65,7. 128,20. ~ *sig til, slutte sig til, henvende sig til* II 33,8. 91,27-28. 143,26. ~ *sig hen til (paa), begive sig til, trække sig hen til* 44,5. 81,31. 165,15. II 238,22. 329,27 *osv.* ~ *sig tilbage til* 53,29 || ~ *sig noget til, tilegne sig* II 133,19 || *intr.: holde stille* 41,19. 44,23. II 260,16 *osv.* *opholde sig* 62,30 (*fr. se tenoient*) || ~ *af, gøre noget ud af, sætte pris paa, holde af* 38,2. 45,11. 123,9-10. II 42,17 *osv.* ~ *fast, blive ved* 77,10. ~ *fore, mene* II 112,18. ~ *igen, afholde (fra)* II 39, 11. ~ *imod, støtte imod* II 236,16. ~ *med* 58,20. 258,23. II 33,35 *osv.* ~ *oppe, holde hen* 160,12-13. *holde inde, holde op* II

246,36. ~ *paa ens haand, se haand.* ~ *sammen, holde samlet* II 249,26. *slutte sig sammen, være enige* 81,31. 182,5. ~ *stille, holde inde* II 246,35. ~ *ved, vedvare* 304,34. ~ *ved at, vedblive* II 124,10. — *jf. af-, an-, be-, for-, fore-, frem-, igen-, inde-, op-, paa-, underholde; friholden.*

holder, *en.*, *jf. hus-, statholder.*

holk, *sb.* (*pl. holcke* 166,9) *fragtskib.*

holt, *sb.*, *jf. klapholt.*

hoppe, *sb.* (*pl. hopper* II 189,35)

hoppe, *v.* (*præs. hopper* 263 m.)

hor, *sb.* (*hoer* 299,9)

hore, *sb.* (*pl. horer* II 252,7)

horn, *sb.* (*pl. hornn* II 97,12. *best. -ene* II 97,13) — *jf. enhorn, enhjørningshorn.*

hos, *præp.* (*hoff* *off.* 10,10. 28,8. 45,21.

77,24. 79,23. 85 m. *osv. huos* *off.* 184,23.

289,2 + 20) *hos* 26,13. 98,21. 289,2 + 20 *osv.*

sammen med II 52,19. *føre* ~, *føre til* II

288,6. *have et øje* ~ *en, have et øje med*

184,23 || *i nærheden af, ved* 28,8. 35,12. 41,

12. 79,23. II 3,30 *osv.* *komme* ~ *ens gods,*

faa fat i II 47,22. *være* ~, *overvære, være*

med til 246,17-18. *jf.* 17,13-14 || *i.* II 319,28

|| *adv.: være* ~, *være tilstede* 123,25. II 156,

23. 164,24.

hosbonde, *en.* (*hofbonde* 168,9. II 66,

11 *osv. gen. -is* 199,23 *osv. best. -n* 134,26.

pl. hofbønder II 330,12. *hofbønder* II 49,

32) *ægtesfælle* 168,9. II 66,11 *osv.* || *husvært,*

134,26 || *herre, principal* 199,23. 232,24. II 330,12.

hose, *sb.* (*hose* II 180,14) *benklæder.*

hoseløs, *adj.* (*hofeløB* 162,7. 207,27)

uden benklæder.

hoseskrædder, *en.* (*hofeskræddere* II 91,30)

hosværende, *adj.* (*hosesværendis* [8, 7-8]) ~ *til Aarhus, som (da) boede i Aarhus.*

hoved, *et.* (*hoffuid* *off.* 20,32. 51 m. *osv.*

best. -et *off.* 65,6. 82,9-10. 156,35. 254,27 *osv.*

pl. -er 91,5. 157,17 *osv. hoffuit* II 246,18.

284,26. 304,3. *gen. -ers* II 47,27. *best. -ne*

50,27. -ene II 253,32) *hoved* 50,27 *osv.* *kaste*

paa ~ *et* 208,20. *vende en* ~ *et, slaa paa*

flugt 156,35. *støde for* ~ *et, d. s.* II 164,35 ||

koste ~ *et, koste livet* 96,20 || *sind. følge*

sit eget ~ II 101 m. || *overhoved, anfører,*

leder 20,32. 30,17. 72,26-27. 157,17. II 47,27.

266,34 *osv.* ~ *for* II 80,3. 150,21 *osv.* ~ *til*

II 51,35. 165,17. — *jf. overhoved; barhovedet.*

hovedalarm, *en.* (hoffued alarm 136 m.) stor alarmering.

hovedbefæstning, *sb.* (hoffuitt befæstning *off.* II 289 m. 295,7) hovedfæstning, vigtig fæstning.

hovedfjende, *sb.* (hoffuid fiend 204,17)

hovedkrig, *en.* (hoffuid krig II 57,25)

hovedmening, *sb.* (best. hoffuidmeningen [8,16-17])

hovedslag, *sb.* (*pl.* hoffuidflag 163,24) stort slag, feltslag.

hovedslagting, *sb.* (*pl.* hoffuidflagtinger 161,33) stort slag, feltslag.

hovedstad, *en.* (best. hoffuidstaden *off.* 34 m. II 6,8. 123,15 *osv.*)

hovere, *v.* (*præs.* hoffuerer 140 m.) gøre sig behagelig for.

hovmester, *en.* (hoffmester 32,35. -e 56,16-17. 204,16. II 28,19 *osv.* best. -en 157, 17. *pl.* -er 70,35) hofferwalter 70,35. rigshovmester 32,35. 56,16-17 *osv.* || vejleder, hovmester 285,8. II 28,19. 90,19.

hovmestre, *v.* (hoffmestre 206,24. hoffmester II 53,16-17) hovmesterere.

hovmod, *sb.* (hoffmod 304 m.)

hovmode, *v. refl.* (hoffmode II 200,20. *præs.* -er 124,6) — *jf.* forhovmode.

hovmodelig, *adv.* (hoffmodeligen 25, 14. 116,17 *osv.*)

hovmodig, *adj.* (*pl.* hoffmodige 22,5)

hovmodighed, *en.* (hoffmodighed(t) 78,33-34. 109,19 *osv.*)

hovne, *v.* (hoffne II 124,34)

hu, *en.* (hu(e) *off.* 44,9. 63,34. 69,20. 233,3. II 269,33 *osv.*) sind, tanke 294,37. II 178,14. skydes i ~, falde ind, rinde i hu 233,3. komme i ~, huske II 251,32. 325,22. give af sin ~, glemme II 309,20 || staa ~ ad, længes efter, stræbe efter. hannem staa ~ ad 69, 19-20. 159,35. II 84,12-13 *osv.* med utydelig *dativ* 44,9. 299,15. II 43,16. han staa ~ ad *olgn.* 206,3. 237,17-18. II 84,7 *osv.* *jf.* 63,34.

hud, *sb.* (hud 219,33) — *jf.* bjørnehud.

hue, *sb.* (*pl.* huffuer *var.* til 144,15 (kurffue))

hug, *sb.* (*pl.* hug 42,24 *osv.* best. -gene II 164,24) hug, slag 42,24. 121,23 || prygl II 164,24. 296,15.

hugge, *v.* (*præt.* hug 281,17. *pl.* hugge 64,34. II 237,16 *osv.* *part.* -en 189,20. *ntr.* -ed 294,15) ~ hul 64,34. ~ skjul, *s. d.* ~

skrømteløv, *s. d.* ~ i stykker 118,18. ~ af 189,20. II 237,16. — *jf.* af-, hals-, udhugge.

hugger, *sb.*, *jf.* stenhugger.

hukommelse, *en.* (huekommellse *off.* 18,30 *osv.*) huskeevne II 116,19 + m. 332,18 || erindring 18,30.

hul, *et.* (hull 133,18. II 124,36. *pl. d. s.* 64,35. 135,34. best. -lene 246,2)

hul, *adj.* (*pl.* hule II 251,23)

huld, *adj.* (best. og *pl.* hulde 61,32. 68,8 *osv.*)

huldskab, *et.* (huldfkaff 15,23. II 40,32 *osv.*) hengivenhed II 77,6 (*fr.* amour) || tro-skab. tilsige, sværge ~ og mandskab 150,3-4. II 45,17-18 *osv.* gøre ~ og mandskab, yde lenspligt 15,22-23. 57,26. gøre imod ~ og mandskab II 40,32.

hule, *sb.* (*pl.* hul(er) 65,11 + 13)

hulvej, *sb.* (*pl.* hulveje II 260,16)

hun, *pron.* (hun(n) *off.* 13,30. 15,9. 277,33 II 64,10 *osv.* *gen.* hinds *off.* 13,29. 29,11. 189,16. 278,2. II 18,34 *osv.* *acc.-dat.* hinde *off.* 10,27. 14,31. II 14,20 *osv.* hender II 8,37. 24,7) visende tilbage til personsbetegnelse 13,30 *osv.* || visende tilbage til andre ord: befaling II 136,3. befæstning II 83,22. begængelse II 324,7. bog [7,27]. 10,27. II 136,26. dristighed 206,19. due 251,25. fane 43,2. flod 245,23. II 261,24. forening II 195,26. foring 62,7. forligelse II 299,29. forræderi 13,37-38. forsamling II 42,25. gade II 206,3. galease II 164,13. gerning 14,31. helligdomskiste 107, 12. indkomme II 319,19. Italien II 153,17. jagt II 115,24. kirke II 217,21. krig 21,16. 113,25. II 105,16 *osv.* krigsmagt 117,20. lejde II 277,7. lejr II 240,13 *osv.* Ligeris II 135,12. løbegrav 65,3. magt 86,19. messe II 206,37. myndighed II 181,11. regnsky II 42,20. sag 29,23. II 39,24. Sequana II 135,10. sjæl II 126,2. skanse II 234,7. skibsbekostning II 160,33. skrift II 40,8. slagting II 83,28. slægt 174,6. stillestand 211,6. II 313,16 *osv.* straf II 50,9. tilladelse 60,27. ting 116,11. II 35,23. tunge 70,11. tvedragt II 128,6. undervisning 16,28. undskyldning 172,8. vagt 62,30. 71,29. vognborg 44,28. ære 15,8.

hund, *sb.* (hund II 234,9. *pl.* -e II 97,1) — *jf.* skødehund.

hundrede, *talo.* (hundrid(t) *off.* 36,14. 51,1. 97,28. 197,2. II 280,23 *osv.* hundrede 12,32. 31,1) ~ tusind II 72,20-21. 202,2 *osv.* se II. maal. || *subst.* II 142,10. 280,23.

hunger, en. (hunger 141,10. II 233,16 osv. gen. -s II 279,30. hunger oc trældoms skyld II 240,9)

hungersnød, en. (hungers nød II 235,21)

hungre, v., jf. forhungre.

hurtig, adj. (pl. hurtige 54,27)

hus, sb. (huß off. 50,25. 106,35. 157,22. 161,29. 245,2 osv. gen. -is 31,17. 305,3. II 28, 16 osv. best. -id off. 134,31. II 41,30 osv. pl. hu(u)ß off. 31,15. 48,24. 139,16 osv. -e II 206,9. best. -ene 89,22. 133,16. II 206,2 osv.) **hus** 50,25. 89,22 osv. || **husly** II 262,28 || **husholdning**. holde ~, regere 160,7 || **fyrstehus**, slægt 31,17. 303,12. II 318,36 osv. — jf. fange-, følge-, løve-, port-, raad-, sanknings-, skytte-, tøj-, under-, vagthus.

huse, v. (huße 183 m.)

husholder, en. (hußholdere II 189,29) økonom.

huslænge, en. (huffelenge 64,16) bygning (fr. corps d'hostel).

husrum, et. (huferom 143,22. hwirom II 206,36) plads i et hus 143,22 || **huslejlighed**, rum II 206,36.

hussinde, sb. (hufinde 166,27) husstand.

hustor, adj. (hustoër 204,36) overmodig, stor paa det.

hustru, en. (hustru(e) 252,36. II 41,30. 131,37. gen. -is II 116,2. 332 m. osv. -s II 151,30. pl. -er 163,31 osv.)

hustrufader, en. (hustru fader II 116, 34. 152,22 osv.) svigerfader.

hustrumoder, en. (hustru moder II 192,19) svigermoder.

husvale, v. (præs. hufualer 288,26. præf. -ede II 180,35)

husvalelse, en. (hufualelse II 316,9)

husvært, sb. (pl. hußuerte 134,32)

hvad, pron. (huad(t) 12,23. II 12,5 osv. gen. huß II 229,12) hvad (spørgende) 18,34. 26,28. II 166,31 osv. ~ godt 10,21. ~ .. som, se som || **attributivt**: hvilken 12,23. 35,16. 40,34. 81,30. 249,24. 277,20. II 20,20. 177,34 osv. ~ folk, hvormange folk 82,14-15 || ~ for, se for || **hvordan**, i hvilken grad 137, 20. II 62,20 || ~ heller, se heller || **relat.**: det som 17,5. 20,8. II 12,5 osv. ~ som, se som. ~ duelige mænd vore, saa mange duelige mænd, som der var 130,4. ~ de kunde, saa vidt de kunde II 280,22. — jf. ihvad.

hvede, sb. (huede 39,20)

hveden, adv. (hueden off. 50,25. 70 m. 155,25. II 222,18) hvorfra (spørgende) 50,25 osv. (relat.) II 222,18.

hvem, pron. (huem 10,33. 17,31 osv. gen. hueß off. 42,23. 214,5. 233,16) hvem (spørgende) 13,23. II 34,22. 40,3 osv. ~ sin, hvis II 39 m.(?) || **relat.**: den som 21,16. 36,34. II 57,7. 72,30 osv. ~ som 15,36. 81,23. 131,26. 284,34. II 4,10 osv. || ~ sig ret vil betænke olgn., hvis man vil betænke sig ret osv. 228, 27. 304,13. II 48,16. 103,11. 304,25-26 osv. — jf. ihvem.

hver, pron. (huer 11,9. 36,4 osv. ntr. -t off. 71,10. 295,7 osv. pl. -e II 78,27. -ie II 240,17. 323,7) enhver 17,27. 46,23 || **hver enkelt**, hver især 31,7. 189,20 osv. imellem ~ II 241,24. ~ om anden, om hinanden 50,30. ~ eder, hver af eder [9,11]. ~ dennem 87, 12 || **adj.** 36,4. 71,10. 295,7 osv. ~ mand, enhver 11,9. 22,3. II 192,37 osv. af ~e fem II 240,17. ~e tre maaneder olgn. II 78,27. 323,7.

hveranden, adj. (huer anden II 41,33)

hverandre, pron. (huër andre 85,11. var. app. 24,28; jf. var. til 147,35)

hverdags, adj. (huerdags II 299,16-17) daglig. ~ koldesiuge, fr. fiebre continue.

hvergang, konj. (huergang II 148,30-31)

hverken, konj. (huercken 33,2. 81,14 osv.) ~ . . . eller 81,14. 86,4. 198,33 osv. ~ . . . ej heller 33,2-3. 230,18-19. II 39,10.

hverve, v. (præs. werffuer 160 m.) ~ om, fri til. — jf. forhverve.

hvi, adv. (hui 47,23 osv.) hvorfor 47,23. ~ saa, hvordan det 76,7.

hvid, sb. (huid II 102,22)

hvid, adj. (huid 251,16. II 91,1 osv. pl. -e 175,8 osv.)

hvidklædt, adj. (pl. hvidklædde II 193,10)

hvile, sb. (huile 40,25. 304,5. II 119,29 osv.)

hvile, v. (huile 39,17. 133,32 osv. præs. -er II 240,8. præf. -de 138,35. part. -t 291,23. pl. -de II 224,8) hvile, holde hvil 39,17 osv. (om jorden) ligge ubenyttet II 240,8 || **skaffe hvile** 291,23. ~ sig 133,32. 269,30 osv. part. præf. som adj.: udhvilet II 224,8.

hviledag, en. (huile dag off. 139,27 + m. II 118,13)

hvilken, pron. (huilcken off. 11,5-6. 12,17. 33,31. 68,2 osv. *huilckit II 123,5. ntr.

huilcket *off.* 11,12. 27,10. 38,35. 71,33. 105,11 *osv. pl. huilcke* 10,28-29. II 5,22 *osv.*) *spørgende: hvem, hvilken* 58,6 || *relat.: som* 29,8. 32,6. 33,31. 38,35. 72,37. 148,16 *osv.* ~ *e alle* 10,28-29. ~ *e begges* 285,2. *e. præp.* 11,5-6. 12,17. II 5,22. *attributivt* 29,10. *ntr.: hvad* 27, 10. 43,27. 77,2 *osv.*, *jf.* 68,2 || *som subst. relat.: den som* 203,27. 260,14.

hvis, *pron. og konj.* (**hueß** *off.* 92,16. 264, 18. II 174,24 *osv. huis* *off.* 18,15 + 31. 70,36. 105,34 *osv.*) *som spørgende pron.: hvad* 81,4. 92,16. 103,19 *osv. attributivt* 18,31. 140,35. 141,26. 279,6 || *som relat. pron.: det som, hvad* 17,12. 34,28. 56,27. 70,36. 145,11. II 47, 35 *osv.* ~ *som* 59,29. *attributivt* 84,7. 151,33. ~ *gods som olgn.* 11,27. 62,25. II 23,4 *osv.* || *som konj.: dersom, hvis* 27,24. 126,12. 226,23. II 174,24 *osv. overgangstilfælde* 77,27. 105,34.

hviske, *v.* (**huifke** 233,3. *præs. pass. -is* 124,8-9. *præt. -ede* 96,24-25. II 176,6 *osv. pass. -edis* II 296,1. *part. præs. -indis* II 259,18. *præt. -ed* 50,33. II 258,4 (*jf. var.*)) ~ *til en* 50,33. 96,24-25. ~ *ved en* 220,17. ~ *t tale, hvisken, hviskende samtale* II 258,4 (*jf. var.*).

hvisker, *sb.* (*pl. huisfker* II 296 m.)

hvisketale, *sb.* (**huifke tale** *var. til* II 258,4 (*huifkid tale*))

hvor, *adv.* (**huor** 13,33. 15,8 *osv. huort* 182,28. II 38,31) *spørgende: hvor* 15,8. 45,24 *osv. hvordan* II 209,14. *i hvilken grad* 13,33. 224,4 + 6. II 38,31 *osv. i indrømm. sætn.* II 50,9 + 10 || *relat.* 261,17. II 55,10. 279,31. *jf.* II 90,15. 98,15. *der hvor* 98,32. 182,28. II 55,23. ~ *som, der hvor* 11,2. 20,24 || *saa-dan som* II 262,13. — *jf. ihvor.*

hvoraf, *adv.* (**huoraff** *off.* 18,11. 252,17)

hvordan, *adj.* (**huordan** 153,7. II 108,19 *osv. ntr. -t *off.* 10,34. 50,14. II 76,29 *osv. pl. -(n)e* 68,20. 105,21. II 209,20. — *adv. huordan* 213,7) — *jf. ihvordan.**

hvorfor, *adv.* (**huorfor** *off.* 82,26. II 176,6. **huorfore** *off.* [7,10]. 38,33 *osv.*) *spørgende* [7,10] *osv.* || *relativt* 75,24. 178,33 *osv. aarsag* ~ II 150,24. *aarsag til* ~ *at* 147 m.

hvoriblandt, *adv.* (**huor eblant** *off.* 34,13-14. 37,37. 185,16. 225,21. II 24,18)

hvorinde, *adv.* (**huor inde** II 229,30)

hvorledes, *adv.* (**huorledis** *off.* 14,24. 36,6. 235,13. II 74,16)

hvormed, *adv.* (**huormet** 188,28)

hvorom, *adv.* (**huor . . . om** 96,32. II 195,27-28)

hvorover, *adv.* (**huor offuer** II 33,11)

hvorpaa, *adv.* (**huor paa** II 264,24)

hvort, *adv.* (**huort(t)** 81,6. II 20,20 *osv.*) *hvorhen, spørgende* 81,6. 260,28. *relativt* II 20,20. 86,28. 182,24 *osv. derhen hvor* II 145,4.

hvorthen, *adv.* (**huort(t)** . . . **hen** II 90, 28 *osv.*) *hvorhen, spørgende. hvort sagen er hen kommen, hvordan det er gaaet* II 131,16 || *relat.* II 90,28-29. 196,35.

hvertil, *adv.* (**huor til** *off.* II 78,17 *osv.*) *relat.: ind til hvilken* II 78,17. *i hvilken anledning* II 204,10.

hvorudaf, *adv.* (**huor vdaif** *off.* 111,13 *osv.*) *relat.: hvoraf* 111,13. *hvorom* 288,10.

hvorudi, *adv.* (**huor vdi** *off.* 27,12-13. 242,2. II 29,29. **huor . . . wdi** 50,27) *relat.: hvori.*

hvorudinden, *adv.* (**huor vdinden** *off.* 230,6 *osv.*) *hvori, spørgende* II 318,11. *relat.* 230,6.

hvorudover, *adv.* (**huor . . . vdoffuer** II 298,10-11) *relat.: hvorover.*

hvorved, *adv.* (**huor vid** 46,35) *relat.: hvorved.*

hykle, *v.* (*præs. hyckler* 229 m. *pl. -e* II 50,26. *præt. -ede* 123,28) ~ *for* 229 m. II 50,26. ~ *med hinanden* 123,28.

hykleri, *et.* (**hyckleri** *off.* 52,26. 166,36. II 165,4 *osv.*)

hylde, *v.* (**hylde** 84,16. II 80,9 *osv. præs. -er* 79 m. *præt. -ede* II 45,17 *osv. part. -ed(t)* 168,2. II 52,1 *osv.*) ~ *til konge at være* II 316,7.

hyldest, *et.* (**hyllift** II 142,36. **-e** II 157, 29. 192,26) *yndest.*

hynde, *et. jf. fløjlschynde.*

hytte, *sb.* (*pl. hytter* 66,35. II 250,11) *hytte, barak. — jf. jærnhytte.*

hæder, *sb.* (**heder** 183,7)

hæderlig, *adj.* (**hederlig** 183,29. II 71,6 *osv. -e* II 210,35. *ntr. -t* 174,26 *osv. best. og pl. -e* 14,27. II 201,31 *osv. — adv. -en* 172, 34. II 95,16 *osv.*) *ærefuld* 163,14-15. 183,29. II 309,23 *osv.* || *hæderværdig, hæderlig* 14, 27. 174,26. 303,15. II 191,15. 210,35 *osv.* || *anselig* II 68,15.

hæfte, *v.*, *jf. tilhæfte.*

hægte, *et.* (**hechte** 124,22) *arrest, fangenskab.*

hægte, *v.* (hæcte II 150,18. *part. præf.* -ed 137,17. II 40,24) *arrestere*. — *jf.* behægte.

hælde, *v.* (helde 47,9) *hælde, tabe sig, gaa ned ad bakke*.

hæle, *v.* (hæle off. 65,12. 261,2 osv.) ~ sig, *gemme sig, søge tilflugt* 65,12. 89,23. 261,2. II 37,17 || *dække, staa bi* II 212,18 (*fr. soustenir*).

hænde, *v.* (hende II 63,10. 294,29. *præs.* -er 182,17. II 190,15. *præt. hende* 222,20. -ede 47,2. II 47,9 osv. *pass.* -edis II 294,29. *part.* -it 192,35) *faa fat paa* 192,35. *faa, opnaa* 164,24 || *træffe* 182,17. II 63,10. 190,15 || *hændes, indtræffe* II 47,9. 294,29. ~ sig, 47,2. 222,20. II 323,4-5. ~s II 294,29.

hændelse, *en.* (hendelse off. 163,18. 284,18. II 57,2 osv. *pl.* -r II 50,4. 315,13 osv.)

hæng, *sb.*, *jf.* anhäng.

hænge, *v.* (henge 68,2. II 35,18 osv. *præt.* -de 54,3. 122,34 osv. *part.* -d off. 234,21. 293,26. II 79,17. *pl.* -de 189,19. II 78,3 osv.) *skraane* 54,3. *hælde (til en vis side, om person)* 122,34 || ~ bag i, *forfølge* II 262,37. ~ tilsammen, *hænge sammen, have sammenhæng* II 35,18 || *trans. ophænge* 234,21. *affixe ved hængning* 189,19. II 320,4 osv. ~ en hen, *d. s.* 293,16 || ~ sig folk an, *vinde folk* 68,2. — *jf.* anhängig.

hær, *en.* (her(r) off. 31,1. 98,37. 195,10 osv. (han) 187,35 osv. *best.* -en 91,5. *pl.* heer 67,21) — *jf.* bag-, krigshær.

hærdig, *adj.* (herdig 290,33. II 182,31. *pl.* -e II 121,5) *modig*.

hærding, *en.* (*best.* herdingen II 159,27. 301,36) *gaa i ~en, gaa haardt til*.

hærge, *v.*, *jf.* forhærge (*se tilføjelser*).

hærkraft, *sb.* (herfkraft II 6,25) *vaa-benmagt*.

hærmænd, *en.* (hermand 118,7) *kriger (fr. chevalier)*.

hærme, *v.* (hærme 239,27) *efterabe*.

hærmester, *en.* (*best.* heremesteren II 329,28) *om stormesteren for johanniterordenen paa Rhodos*.

hærskare, *sb.* (*pl.* herfkarer II 275,27)

hæve, *sb.* (heffue 273 m.) *ejendom (fejl for haffue?)*.

hævn, *en.* (heffn off. 21,18. 90,28. 209,7. II 38,27. 110,27) *straf, gengældelse. ~ over* 21,18. 90,28. 209,7.

hævne, *v.* (heffne off. 13,8. 201,23. 210,5.

II 30,13 osv. *præt.* -de 61,18. *part.* -d II 7,18 osv. *pl.* -de 90,26) ~ sig 61,18-19. 126,14 osv. ~ sig over 13,8. 201,23 osv. *blive ~t over, faa hævn over* II 7,18.

hævngerrig, *adj.* (heuffngierig 96,6)

hævngerrighed, *sb.* (heffng(i)erighed off. 70,26. II 18,9. 232,27. heffngirighed 70 m.)

høfðharnisk, *et.* (høfð harnisk 136,15. hotharnisk II 250,12) *hjælm*.

høg, *sb.* (høg II 234,9)

høj, *en.* (*best.* høigen 274,6) *holde under ~en, nøle, se tiden an*.

høj, *adj.* (høy off. 39,32. 47,12. II 136,10 osv. *ntr.* -t 48,3. 96,1. 239,33. II 25,22. 256,25 osv. -et 271,2. *best. og pl.* -e 17,17. 54,19. 74,1. 148,30 osv. *komp.* -ere II 44,18. -re 45,16. 100,15. II 118,35 osv. *sup. best.* -este off. 15,24. 30,23. II 43 m. -ste 251,28. II 41,34. 179,26) *som naar højt op* 39,32. 43,17. 74,1. II 256,25 osv. *højt beliggende* 54,19. II 33,13. *paa det ~e, paa bakken* 54,14 || ~ røst 94,19 || ~ dag, *højlys dag* 47,12 || ~e alter, *se alter* || *den ~este ret* 15,24-25. *den ~este befaling, overkommando* 30,23-24 || *ophøjet, vigtig* 17,17. 100,15. 272,28. II 26,19 osv. || *i det ~este* II 41,34. 179,26 || *ntr. som adv.: højt (oppe)* 214,12. 271,2. *overf.* 45,16. 48,3. 96,1. 206,9. II 50,32 osv. *agte ~* 174,1. II 25,22 osv. *beløbe sig ~* II 44,18. *tale ~* 239,33.

høje, *v.*, *jf.* ophøje.

højforstandig, *adj.* (høig forstandig II 125,23. *pl.* -e 10,9)

højhed, *en.* (høighedt off. 67,10. 150,6. II 40,12 osv.) *høj stilling, værdighed*.

højlig, *adv.* (høi(g)ligen off. 18,26. 125,35. 187,20 osv. høigeligen off. 149,10-11. 207,2. høigelige 124,2. *komp.* høiligere II 171,31-32. *sup.* høigeligst II 296,28-29) *i høj grad*.

højlærd, *adj.* (*pl. sbst.* høylærde II 107,29)

højmeldt, *adj.* (*best. og pl.* høymelte off. 275,9-10. II 52,15-16. 132,4 osv.) *omtalt (om en højtstaaende person)*.

højmesse, *sb.* (høigmeße II 78,20 + 22)

højre, *adj.* (høi(g)re off. 40,30. 249,1. II 242,2)

højtid, *en.* (høi(g)tid off. 31,26. 183,7. II 73,18. *pl.* -er II 207,15) *fest, festlighed* 183,7. II 207,15. 216,5 || *morskab, adspredelse* 31,26. II 73,18.

hør, sb., *jf.* aa-, paahør.

-hør, adj., *se* lyd-, tykhør.

høre, v. (*høre* 36,28. II 88,16-17 osv. *præs.* -er 77,12. II 33,1. *pl.* -e 69,10. *hør* II 104,20. *pass.* -is 143 m. *præt.* -de 48,10. II 4,22 osv. *part.* -t ofl. 10,8. 136,2 osv. *imp.* *hør* 12,22) *høre* 10,8. 17,12 osv. ~ messe II 4,22. efter ~ sige, efter forlydende, fr. par ouyr dire II 82,27-28 || *give audiens* 68,17. II 104,11. ~ til rette, *se* ret || lade sig ~, lade sig forlyde 171,34. 251,21. II 10,2. lade sig ~ med, (om ord) benytte, sige 51,21. 68,20. II 311,31 || ~ til, tilhøre 16,20. 36,28-29. 234,17 osv. *høre med til* 77,12. 97,26. II 219,4 osv. *udkræves til, behøves* II 33,1. 195,14. — *jf.* for-, heden-, tilhøre; uhørt.

høreelse, sb., *jf.* aahøreelse.

hørllig, adj., *se* uhørllig.

hørsomme, sb. (*hørfo(m)me* II 40,15. 142,15. 297,23 (*jfr.* var.)) *lydighed*.

høst, sb., *jf.* efterhøst.

høstmaaned, sb. (*høftmaaned* II 105,33) *august*.

høve, v., *jf.* behøve.

høvedsmand, en. (*høffuidzmand* ofl. 25,17. 45,2. *gen.* -s II 150,26 osv. *best.* -en 86,20 osv. *pl.* -mend 34,5. 129,30 osv. *gen.* -mends 129,29. *best.* -mendene 72,7) *anfører, kommandant* 45,2. 72,2 osv. *orlogskaptajn* 25,17 || *hovedmand, anstifter* II 78,28.

høvedsmandsdømme, et. (*høffuidzmandsdømme* 164,6. *best.* -id 199,24-25) *en høvedsmands stilling og magtomraade*.

høvelig, adj. (*ntr.* høffueligt 36 m.) *passende, træffende*.

høvisk, adj. (*ntr.* høffuifkt II 29 m. *høuifk* 183,8. *pl.* -e II 277,14)

høviskhed, sb. (*høffuifkhed* II 29,13)

høvisklig, adv. (*høffuefkeligen* 175,26-27) *paa en høvisk maade*.

I

I, pron. (*i* ofl. 17,3. 26,10 osv. *acc.-dat.* *eder* 17,5. II 26,17 osv. *ether* 76,1. 242,11. *gen.* *eders* 17,9 osv. *ethers* 19,2. 76,9)

i, adv. (*i* 37,28) ~ som de komme, efter som de kom. — *jf.* e.

i, præp. (*i* ofl. 5,14. 16,7. 20,11. 22,8 osv.) *i*, om stedet 10,19. 15,25. 97,19. 139,11 osv. ~ hoffet, ved hoffet II 28,30. ~ stranden, paa stranden, paa kysten II 205,24. ~ halsen, udenpaa halsen 42,25. 45,29. ~ en stol II 28,34 || om beklædning, rustning 101,10. 102,27 osv. || om tiden 20,11. II 105,8. 268,21 osv. *vare* ~ to aar olgn. 199,30. II 236,25. ~ hver stund, hvert øjeblik II 236,18. ~ bekvem tid, til bekvem tid II 34,35. ~ sin død, da han var ved at dø II 114,28 || om andre forhold 33,21. 38,28. 39,4. 43,27. 96,19 + 31. 101,6. 103,10. 109,15 osv. ~ jagt, paa jagt II 115 m. 287,9. *være med* ~ noget II 79,16. *bruge en* ~ noget II 74,29. *have nok* ~ II 286,36. *have en naadig herre* ~ en II 118,31-32. *tage* ~ len II 63,24. *faa noget* ~ pension var. til 200,2, *jf.* 241,21. 120.000 kroner ~ guld 111,13. II 60,2. ~ rede penge II 34,36 || til, ind i 5,14. 15,11. 36,22. 58,3. 59,1. II 67,27. 141,5 osv. *drage* ~ jagt 171,4-5. *give noget hen* ~ en fremmed slægt, bort til en fremmed

slægt II 72,33-34. om tiden. tre maaneder ~ det aar 1498 II 306,20 || ind ~, *se* ind.

iblandt, præp. og adv. (*iblant* ofl. 30,24. 274,16. 295,30 osv. *eblant* ofl. 13,19. 88,1. 263,13 osv.) *iblandt* 274,16. 292,22. II 105,9 osv. ~ hoben 30,24. ~ andet 25,15. II 34,4-5. *fremfor* II 34,22. 39,30. 298,24 || som adv.: *deriblandt* II 270,30. *løbe* ~, *løbe med* 13,19. ~ med, undertiden, af og til 14,1 + 4. 78,23. II 37,24 osv. — *jf.* heriblandt.

idag, adv., *se* dag.

idel, adj. (*idel(i)* 96,24. II 70,21. 176,15 osv. *ntr.* -t 93,16. *idell* II 13,1 osv. *pl.* *idel* ofl. 39,2. 132,16. 144,14. II 237,25 osv.) *lutter*.

idet, konj. (*i* det(t) 11,4 osv. *i* thet 263,10. II 134,20) *idet, medens* 18,13. 202,16 osv. *der-ved at* 11,4. 263,10 osv. || ~ at, naar II 21,1-2. *saasom* II 61,10. *derved at* II 131,18.

idræt, sb. (*ydrætt* ofl. 62,37 osv.) *virksomhed* 62,37. II 165,19. *tage sig til* ~, *tage sig for* II 200,18-19.

ifjor, adv. (*i* Hord 111,35. 127,34) *aaret i forvejen (i indirekte tale)*.

iforens, adv. (*i* for ens 176,12. II 98,23) *absolut, endelig*.

-lg, adj., *se* aad-, adskill-, affald-, afsind-,

afspænd-, almægt-, anhäng-, balstyr-, begær-, bestand-, bistan-, blod-, dirst-, elend-, enfold-, ev-, flitt-, flugt-, flygt-, forfærd-, formast-, fornuft-, forpligt-, forstand-, frejd-, frimod-, fyr-, færd-, gerr-, gransyn-, gudfrygt-, gunst-, hast-, hovmod-, hærd-, il-, kraft-, kunst-, landflygt-, led-, letfærd-, lyd-, lyst-, løsfærd-, mandemod-, medfæld-, mened-, men-, middelmaad-, mod-, modstand-, mægt-, mød-, naad-, navnkund-, nytt-, nødtørft-, oprigt-, overbod-, overdaad-, overflød-, overmaad-, overmod-, pligt-, prægt-, rejs-, retfærd-, sagtfærd-, sagtmod-, samtid-, senfærd-, sild-, sind-, skyld-, skænd-, stad-, stivsind-, stormod-, strid-, studs-, subtil-, trods-, tugt-, tvedrægt-, tveraad-, tvivlraad-, uforstand-, ugunst-, unaad-, unytt-, uoprigt-, uskyld-, ustad-, utaalmod-, utall-, uvill-, uværd-, vanart-, vanvitt-, vejfærd-, velbesind-, velbyrd-, velvill-, vigt-, vill-, vitt-, væld-, værdig. *jf.* dydig-, graadig-, mægtig-, ubesindighed.

igen, *adv.* (*igien*(n) 15,9. 41,13. II 64,23 *osv.* *igen*(n) 26,11. 65,27. *eg*(i)en *off.* 255,14. 256,17) *atter* 15,9. 26,11. 41,13 *osv.* *videre* 292,37 || *imod*. trætte ~, *sige imod* II 258, 34 || *til gengæld*, *i stedet* II 130,10 || *tilbage* 59,27. II 162,19. *blive* ~ II 127,15. 175, 25. *holde* ~ II 39,11. *tilbage* ~ 104,6 *osv.* *skynde sig hjem* ~ 256,17, *jf.* 255,14 || *til overs*, *til rest* 47,4. 65,27. II 49,32. 64,23 *osv.* — *jf.* *udigen*.

igenblive, *v.* (*part. præt. ntr. egienbleffued* II 134,20) *blive tilbage*.

igenfylde, *v.* (*part. præt. igienfylt* 106,6) *fylde til*, *fylde efter*.

igengive, *v.* (*igiegiffue* *off.* 57,27. 270, 7. II 71,19 *osv.* *inf. pass. -is* 142,5. *præs. -er* II 48,19. *pass. -is* 84 m. *præt. igiegaff* 28, 18. *part. -it* *off.* II 156,26. 308,19. *pl. -ne* 30, 10. 108,36 *osv.*) *give tilbage*.

igengivelse, *sb.* (*igiegiffuelse* 30,13-14) *tilbagegivelse*.

igenholde, *v.* (*part. præt. ntr. igienholled* II 38,25-26) *holde tilbage*.

igenkalde, *v.* (*igienkalde* *off.* II 147,13. 285,26) *kalde tilbage*.

igenkomme, *v.* (*igienkomme* *off.* 50,16. II 197,15 *osv.* *præt. igienkom* II 197,16. *part. -en* 47,26. 178,13 *osv.* *ntr. -id* II 22,14. *pl. -ne* II 110,11) *komme tilbage*.

igenkøbe, *v.* (*præt. ygenkiøbte* 69,21. *part. -t* 75,14) *købe tilbage*.

igenløse, *v.* (*part. præt. igienløst* II 119, 18) *indløse*.

igenløser, *sb.* (*igienløfere* II 264,4) *frelser*.

igennem, *præp.* (*igennem* 89,22. *ig*(i)en-*nom* *off.* 70,32. 98,17 *osv.* *eg*(i)ennom *off.* 124,28. II 179,26 *osv.* *ygemell* *off.* 64,20 + m.) *igennem* 38,24 *osv.* *efterstillet* II 41,25. 80,29. 165,9 || *adv.* II 49 m.

igennemløse, *v.* (*part. præt. igien-
nom læst* II 191,25-26)

igenstaa, *v.* (*præt. igienstod* *off.* II 74,20. 156,32-33. *pl. -e* II 224,16) *være tilbage*, *til overs*.

ihjel, *adv.* (*ihiel* 118,18. 136,19) *slaa* ~.

ihjelskyde, *v.* (*præs. pass. ihill fkiu-
des* 64 m. *præt. ihell fked* 64,21. *part. ihiel-
fkoden* 290 m. *ihiel fkudden* II 238,6)

ihjelslaa, *v.* (*ihiefla* 170,28. II 78,21. -*flaa* 118,9. *præs. pass. -flais* 247 m. *præt. ihiefllog* 141,3 m. *osv. -flo var. til* II 78,25. *pl. -floge* 42,22 *osv.* *part. ihieflagen* *off.* 58,12. 118,10-11. (som *pl.*) II 78,3-4. *ntr. -fla-
git* 141,5 *osv.*)

ihukomme, *v.* (*ihu*(e)komme 17,10. 145,35. *præs. pl. -e* II 43,21. *part. præs. -en-
dis* II 178,20-21)

ihukommelse, *en.* (*ihuekommelse* *off.* [7,29]. 17,8 *osv.* (et) II 114,25) *huskeevne* II 86,22. 114,25 || *minde* [7,29]. 17,8. 202,35-36. II 141,15.

ihvad, *pron.* (*ihuad* *off.* 36,21. II 3,31 *osv.* *ehuad* 294,33. II 38,15) *hvad end* 36,21. *at-
tributivt* II 3,31. 38,15 || *som adv.*: *hvor meget
end* 187,3 + 6. II 31,23. 88,16 *osv.*

ihvem, *pron.* (*ihuem* *off.* 68,3. II 43,27 *osv.* *ehuem* 99,25. II 31,13 *osv.*) *hvem end* 68,3 *osv.* ~ *som* II 31,13. 100,35. *den* ~ *der*, *hvem som helst der* II 201,14.

ihvor, *adv.* (*ihuor* 32,16. *ehuor* 14,33. 40,33 *osv.*) *hvor end* 14,33. 32,16 *osv.* *overalt hvor* 48,8 || *hvor meget end* 15,5. *skønt* 104,25. II 320,23. *hvordan end* 299,11. II 91,3. 174,8 *osv.*

ihvordan, *adj.* (*ehuordan* II 115,22) *hvordan end*.

ihvorom, *adv.* (*ihuor om* *off.* 148,9. II 94,12. 268,28. *ehuor om* 267,13) *hvorom end*.

ikke, *adv.* (*icke* *off.* 10,25. 21,34. 62,3.

69,9. II 10,12. 110,8 osv. ecke II 208 m.) *stillet foran verbet* 30,5. 63,6. 100,33. 216,9. 220, 11. II 229,5 osv.; *jf.* 71,32 *med var.* || *stillet mellem at og inf., se I. at* || *pleonastisk:* forbyde, forhindre at ~ 152,1. 261,31. II 110,8. 131,13. 132,29. 267,1 osv. *jf.* 53,21. 298, 25. *fraraade at* ~ II 235,11. *vogtesig at* ~ 202,25 -26. *staa fare for at* ~ II 16,2-3 || ~ *uden, kun, se uden* || ~ *andet end, kun, blot* II 61,9.

ikkun, adv. (*ickun* II 79,23. 244,3 (*jf.* 10 *var.*) *var. til* II 80,28 (*iche wdenn*))

iklæde, v. (*iklæde* 303,10. *part. præst.* -t 234,18) *klæde paa.*

ilaase, v. (*part. præst.* *ilæst* 204,33) *laase til.*

ild, en. (*ild* 39,12. 44,23 osv. (*et*) II 121,6. *best. -en* 39,13. II 86,19 osv. *pl. -e* 44,25. 177 m. *ildd* II 218,14) *ild. sætte* ~ *paa* 39,12. 218,12 osv. *komme* ~ i 44,23 || *baal* 44,25. 177 m. II 323,12. *arneild* II 86,19. 191,26 || 20 *blus* II 218,14. — *jf.* *frydeild.*

ilde, adv. (*ilde* off. 10,10 + 22. 28,19. 93, 24 osv.) *ondt* 10,22. 93,24. 115,1 || *daarligh* 10,10. 31,1. II 35,18. 96,28 osv. ~ *tilfreds* 28, 19. II 175,22 osv. *forse sig* ~, *slemt, alvor-* 25 *ligt* II 235,23.

ildesindet, adj. (*ilde Bindet* 239,22)

ile, v., *jf.* *overile.*

ilig, adj. (*sup. best. iligste* 251,4. — *adv.* -en 261,32. 286,31) *hastig.*

imellem, præp. (*imellem* 28,6. *imellom* off. 88,8. 271,7. II 34,1 osv. *emellom* off. 11,1. 50,28. II 241,24 osv.) *imellem* 28,6 osv. *efter-* 35 *stillet* 11,1. 13,17. II 34,1. 87,13 osv. || *adv.* *derimellem* 39,17. — *jf.* *derimellem.*

imen, konj. (*imen* 27,24 osv.) *saa længe* som 47,4. || *naar blot* 27,24. 235,14.

imod, præp. (*imod* off. 40,4. 121,3. II 4,21 osv. *emod* off. 10,2. 63,26. II 33,21 osv.) *vendt imod* II 278,18 || *rettet imod* 10,2. 63,26. 40 *167,21 osv.* || *stridende mod* 11,4. II 107, 20 || *overfor, med hensyn til* 30,9. 40,4. 187, 24 osv. *uret* ~ II 93,12. *tilbud* ~ 125 m. *venlig* ~ II 145,20. 273,18. *modvillig* ~ II 35,24 || *berede sit hus* ~ *en, for at mod-* 45 *tage en* II 181,14. *tage* ~ *en* II 79,25 || *hen imod (om tiden)* 303,28. *hen* ~ 65,2. II 33,21 osv. || *i sammenligning med* II 200,21. 321, 14 osv. || *adv.* *tvært* ~ 193,25. *falde* ~, *blive modstander* II 28,19-20. *tage* ~, *tage til* 50 *sig* 121,3. *være* ~ 230,26. II 4,21. — *jf.* *derimod.*

imodsige, v. (*imodfige* II 287,2) *gøre indvending imod.*

imorgen, adv., *se morgen.*

imure, v. (*part. præst.* *imurit* II 206,8 (*jf.* 5 *var.*)) *mure ind.*

inaar, konj. (*enaar* 280,20) *hver gang, saa ofte som.*

ind, adv. (*ind* off. 50,33. II 13,34 osv. *ing* II 150,27) *gaa* ~ 50,33. ~ *paa et skib, ud paa et skib* 170,12. ~ *ad* 135,34. ~ i 101,24. 110, 8. II 13,34. 175,7. 181,13-14 osv. — *jf.* *derind.*

indannamme, v. (*part. præst.* *ind an-* *nammedt* 75,21) *optage.*

indblæse, v. (*part. præst.* *indblæst* II 95,32) *inspirere.*

indbryde, v. (*part. præst.* *indbrot* 132,11 (*jf. var.*) *indbröt var. til* 111,36 (*nidbrut*)) *gennembryde.*

indbygger, sb. (*pl. indbyggere* 79,30. II 24,21 osv.)

indbyrdes, adv. (*indbyrdis* off. 58,6. 93,10. 114,4. 189,36 osv. *indbiurdis* 77 m.) *blandt dem* ~ 58,6. 93,10. *hinanden* ~, *se hinanden.* || *som adj.:* ~ *krig* II 121 m.

inddige, v. (*part. præst.* *indigit* II 240,6) *gennemtrække med grøfter. jf. indgrave.*

inddrage, v. (*indrage* II 142,12 osv. *præs. -er* II 178,26. *præt. indrog* II 188,36. 197,9 osv. *pl. inddroge* 114,15 osv. *part. -en* II 180,9 osv. *ntr. -it* 104,23. *pl. -ne* 129,36) *drage ind, begive sig ind.*

inddrive, v. (*part. præst.* *indreffuen* II 185,9) *drive ind mod land.*

inde, adv. (*inde* 56,3. II 21,30 osv.) *have* ~, *sidde inde med* 85,29. — *jf.* *derinde.*

-inde, sb., *se fyrst-, grev-, hertug-, mark-* *grevinde.*

indehave, v. (*præs. indehaffuer* II 311,8. *pl. -e* II 129,32 osv. *præt. -de* 297,16. 300,29-30. II 123,11 osv. *part. inde hafft* off. 162,14. II 131,21 osv. *indhafft* II 20,28) *have inde, be-* *sidde.*

indehavegods, et. (*inde haffue godtz* II 179,17) *ejendom, besiddelse.*

indeholde, v. (*præs. indeholder* [7,2]. *pass. -is* 5,1. II 334,8. *præt. indholt* 112,5. II 191,23. *indeholde* II 26,35. *pl. inde-* *hulde* 110,33. II 5,9 osv. *part. præs. -endis* off. 153,27. II 26,24 osv.)

indelukke, v. (*indelecke* II 185,17. *præt. indelucte* II 113,30. *part. indeluc(h)t* 97,

16. 119,6 osv. pl. -te II 22,8) *indelukke*, *indespærre* 119,6. II 22,8 osv. || *omgive* 97,16. 273,10.

inden, *præp.*, *adv.* og *konj.* (*inden* 32,11. 260,15 osv. **enden** 76,12. **ingen** 212,27. 256,5. II 61,13) *indenfor* 247,30 || *om tid* 32,11. 212,27. II 258,23 osv. || *som adv.*: *indeni* II 251 m. ~ og *uden* II 111,19-20 || *som konj.*: *førend* 76,12. 256,5. II 61,13 osv.

indenfor(e), *adv.* (*inden*...for 11,14. *inden fore* II 233,37)

indentil, *adv.* (*indentil* 72,33) *indenfor*.

indenudi, *adv.* (*ingen wdi* II 251,23) *indeni*, *indvendig*.

indeslutte, *v.* (*part. præt. jndeflutt* [8,29])

indfalde, *v.* (*præs. indfalder* II 185,28. *part. præt. -en* II 194,33 (*jf. var.*)) *styrte ind* II 194,33 || *indtræffe* II 185,28.

indføding, *sb.* (*pl. jndfødinge* 12,11) *indfødt person*.

indfødt, *part. adj.* (*pl. indfødde* II 69,7)

indføre, *v.* (*indføre ofl.* 15,15. 148,11 osv. *præs. indfør* 161,13. *præt. -de* 51,18. 242,5 osv. *part. -t* [8,32]. 234,32 osv. *pl. -de* 149,4) *føre ind* 148,11. 234,32. II 201,17. *om noget skriftligt* [8,32]. 18,17 || *fremføre*, *frem-sætte* 15,15. 51,18. 161,13. 293,20-21. II 43,32 osv. *omtale* 149,4. 242,5.

indførsel, *sb.* (*indførsel* II 154,20) *be-kræftelse*, „brev“ *paa* noget.

indgaa, *v.* (*in(d)gaa* 126,18. 243,26 osv. *præt. in(d)gick* II 110,6. 223,34. *part. -id ofl.* II 31 m. 212,37—213,1) *gaa*, *begive sig ind* II 110,6 || *gaa ind paa*, *slutte*, *aftale* 57,29. 126,18. 243,26. 269,11. II 223,34. 283,19 osv. || *indlade sig paa*, *begynde paa* 52,10. 255,19.

indgang, *en.* (*best. jndgongen* II 281,11) *adgang*.

indgive, *v.* (*indgiffue* II 234 m. *inf. pass. -is* 199,13-14. *præt. indgaff* II 129,26. *part. -en* 99,1-2 osv. *ntr. -it ofl.* 178,8 osv. *pl. -ne* II 20,32 osv.) *overgive*, *overdrage* 199,13-14. II 20,32. 136,9 osv. || ~ *sig*, *begive sig ind* 178,8.

indgrave, *v.* (*part. præt. indgraffuit* II 240,6) *gennemtrække med grave*. *jf. inddige*.

indhold, *sb.* (*indhold* 192,14. II 141 m. *indehold* 35,10. II 26 m.)

indkalde, *v.* (*part. præt. indkallid* II 332,35)

indkomme, *en.* (*in(d)komme* 208,12.

237,30. II 221,27 osv. (*hun*) II 319,19) *indtægt*, *indkomst*.

indkomme, *v.* (*indkomme* II 22,30-31. 93,16. *præt. pl. -e* 81,7. *part. -en* 252,28. II 268,4. *ntr. -it* 195,35. *pl. indkomne* 243,11 osv.) *komme ind* 81,7 osv. || ~ *i deres eje igen*, *igen komme i besiddelse af* II 201,7.

indkomst, *en.* (*indkomst ofl.* 277,2. II 23,11. 51,25 osv.) *indtægt*.

indlade, *v.* (*præt. indlod* II 185,34. *pl. indlade* 32,18. *part. indladen* II 183,25 osv.) *lade komme ind*.

indlægge, *v.* (*indlegge ofl.* [9,6]. 86,19 osv. *præt. indlagde* 104,34. II 142,19. *part. indlagd(t)* 211,13. 221,14. 252,6 osv.) *lægge ind*, *anbringe* 86,19. 221,14. 300,29. II 228,12. ~ *sig*, *slaa sig ned* 211,13 || *erhverve*, *indlægge sig* (*ære olgn.*) [9,6]. 104,34. 242,7. II 142,19 osv.

indlændisk, *adj.* (*pl. jnlendiske* II 68, 27) *indenlandsk*.

indløse, *v.* (*part. præt. inløst* 28,7. *pl. -te* 75,25)

indmure, *v.* (*part. præt. indmured var. til* II 206,8 (*imurit*))

indride, *v.* (*indride* II 12,11) *holde indtog*.

indridende, *et.* (*indridende ofl.* 85,10. 106,28 + m. II 15,1 osv.) *indtog*.

indridt, *sb.* (*indrid* II 173,7) *indtog*.

indskyde, *v.* (*part. præt. indskut var. til* 138,19-20 (*nidfkut*))

indsætte, *v.* (*indsfette* II 34,29. 49,12 osv. *inf. pass. -is* 142,2. *præs. pass. -is* 79 m. *præt. indsfette* 173,23. II 192,12. *part. jndfatt* [8,29]. *indBet* 232,25. *pl. indsfette* 147,8) *sætte ind* (*i en text*) [8,29]. 142,2. *i en stilling olgn.* 79 m. 173,23. II 192,12. *sætte ombord* II 287, 26 || *fængsle* 147,8. 232,25. II 34,29 osv.

indtage, *v.* (*in(d)tage ofl.* 83,20. 243,21. II 213,13 osv. *præs. -er* 217 m. II 195,19. -e 194 m. *pass. -is* 194 m. osv. *præt. in(d)tog* 34,3. 166,4 osv. *pl. indtog* 53,18 osv. **indtage* II 77,12. *part. -en* 178,23. II 177,9 osv. *ntr. -it ofl.* 93,33. 143,13. 209,35. II 130,14-15 osv. *pl. -ne* 153,23. II 152,9 osv.) *modtage*, *optage* 109,29. 178,23. II 177,9 osv. || *erobre* 83,20. 93,33. 143,13 osv. *bemægtige sig* 39,10. 53,18. II 213,13.

indtil, *præp.* og *konj.* (*intil ofl.* 33,12. 47,31. 131,32 osv. *endtil ofl.* 176,6. II 55,7

osv.) indtil, om stedet 33,12. 75,28. 250,34 osv. ~ over deres bryst II 261,33. afførte ~ deres skjorter, afklædte lige til skjorten II 164,31. alle ~ drabanter, selv drabanter, fr. *jusques à* II 227,22 || om antal 90,24. 160,2. II 279,25 || om tid 11,9. 15,35. 47,31 + 34. II 24,32 osv. ~ nu 131,32. II 29,24 osv. || som konj. 138,36. 177,37. II 24,30 osv. ~ saa længe, indtil II 93,31; jf. til saa længe under længe. — jf. hidindtil.

indtægt, sb., jf. pengeindtægt.

indvortes, adj. (*induortis* II 51,9)

-iner, sb., se Florentiner.

-ing, sb., se aabenbar-, aavis-, arv-, bedr-, begær-, bekymr-, belejr-, besidd-, beskat(n)-, beskyld(n)-, bestald-, bestil(n)-, bestoll-, bevill-, en-, for-, forandr-, forbedr-, foren-, forfar-, forfærd-, forhal-, forhandl-, forhindr-, forklar-, forlen-, forman-, forsaml-, forskyld-, fortvivl-, forvar-, forær-, forøvr-, fredsforhandl-, fredshandl-, haandter-, hær-, indfød-, jævn-, kend-, krigsforsaml-, krigshaandter-, kron-, men-, mishandl-, mønstr-, nær-, omvend-, ordn-, reger-, saml-, sejrvind-, spild-, tilbehør-, tilfø-, tilhør-, tred-, tær-, udlænd-, vending; jf. blandingsfolk, fjerdingvej.

ingen, pron. (*ingenn* off. 13,9. 18,29. 42, 11 osv. ntr. *in(d)tet* off. 11,17. 25,29. 38,11. II 115,37 osv.) formene at ~, at nogen 53,21. 298,25. gav dem intet, gav dem ikke noget efter 190,29 || ntr. som adv.: i ingen henseende II 133,23. ikke 15,1. 38,11. 85,15 osv.

~t andet end, udelukkende, kun 175,26; jf. ikke andet end under ikke.

ingenlunde, adv. (*ingelunde* 103,9. *ingenlunde* 137,21. 186,12)

ingensteds, adv. (*ingensteds* off. 184, 19-20. II 186,10 osv.)

instruction, sb. (*instruction* 203,18-19. pl. -er 18,10-11) instrux.

instrument, sb. (pl. *instrumenter* II 218,9) *musikinstrument*.

instrux, en. (*instrux* off. 52,9. 230,5. II 26,20)

irre, v. (part. præf. *erred* 92,35) *opirre*.

-iser, sb., se rhodiserherre, -orden.

-isk, adj., se apostol-, aragon-, burgund-, guelf-, høv-, indlænd-, ital-, løjk-, paris-, rom-, tyrk-, udlænd-, uhøvisk.

iskamp, sb. (pl. *if kamper* 144,14) *isklump*, *isblok*.

Israel, propr. (*gen. Jfraels* 162,18) i ~s børns tid.

isætte, v. (*ifette* II 34,19) *indsætte*.

italiener, sb. (pl. *Italianer* 54,24. 100, 13. II 185,32-33 osv.)

italiensk, adj. (*italianf* II 78 m. *best.* og pl. -e 54,24-25. 211,23. 268,27 osv. *-er II 276,10)

italienske, en. (*Italianf* 120 m. osv.) *italiensk sprog*. tale ~ II 332,12. paa ~ 120 m. II 200,23 osv. paa den bedste ~ II 278,13-14.

italisk, adj. (pl. *Italif* II 36 m.) *italiensk*.

J.

ja, adv. (*ja* off. 10,25. 36,28. 224,10 osv.) *ja*. svare, sige ~ 36,28. 76,2. II 157,7 osv. || *ja* endog 224,10. II 65,2 + 5. 301,19 osv. || *hvad mere er* 10,25.

jabroder, sb. (pl. *jabrødre* 95 m.)

jacobiner, en. (*Jacobiner* II 323,20. pl. d. s. II 321,18-19) *dominikaner*.

jage, v. (*iauge* 41,14. II 115,10. *præs.* *iauger* II 179,36. *præt.* *iagede* 41,27. 284,10. II 81,32. *iaugede* II 82,2. 216,31. *part.* *iaged* 44,30. 93,34. pl. -ede 41,10) *jage*, *forfølge* 41, 10. II 179,36. ~ i harnisk, se harnisk. ~ ud 93,34 || *intr.* ~ efter, *forfølge* 41,14 + 27. 44, 30. II 81,32 osv. || *holde jagt* II 115,10 (jf. flyve). — jf. forjage.

jagt, en. (*jac(h)t* 169,3. 171,3. II 115,8 osv. (et) II 234,9 *best.* -en (hun) II 115,24) *jagt* 169,3 osv. i ~, paa *jagt* II 115 m. 287,9. drage i ~ 171,4-5 || *jagtudbytte* II 106,17.

jammer, sb. (*jammer* off. 20,25. 226,24. II 18,31 osv. (et) 236,14) *jammer*, *elendighed*.

jammerlig, adj. (ntr. *jammerligt* 21, 24) *sørgelig*.

janitschar, sb. (pl. *Janitzer* II 329,24. 330,3. *Janitger* II 237,19)

januar, sb. (*gen. janvarij* off. 303,3 osv.) den 5. ~i 303,3. ~i maaned, i *januar maaned* II 134,11-12.

jeg, pron. (*jeg(h)* [8,21]. 10,8. 17,9 + 20 osv. acc.-dat. *mig(h)* off. 10,15. 62,22. 276,20.

II 9,6 osv.) det er ~, *det er mig* II 253,17 || o mig arme mand II 128,19.

jo, adv. (io ofl. 48,12. 54,28. 63,30. 186,2 osv.) i hvert fald, i det mindste, dog 48,12. 88,5. 125,36. 147,24. II 4,31. 41,10. 303,26 osv. og ~, i det mindste, navnlig 216,19. II 39,20. 218,36. og det 215,1. eller ~ 54,28. 128,29. 186,2. II 38,22. eller ~ i det mindste 33,35 || *jo dog* 11,18. 16,31 || *endelig* 145,29 || *som man kan tænke sig, naturligvis* 50,29. 95,4. II 258,28 + 35. 270,33 || (*foran komp.*) *stadig* 43,22. 73,19. II 271,15. ~ *længer ~ værre* olgn. 20,27. 202,27-28. 210,4. II 263,2-3 || *lige (saa), fuldt (saa)* 30,21. 69,30. 117,19. 161,27. II 201,34. 236,10 osv. || *ikke. i at-sætn.* efter negativ hovedsætn. 123,37. 274,22. II 59, 23 osv. *pleonastisk* 146,34. 213,15. II 39,11. 159,28. i modal- og følgesætn. 63,30. II 35,22. 127,15. 220,35. 265,21. i relat. sætn. 21,29. 154,25. II 4,31. 198,7.

jomfru, en. (jomfru 91,8. best. -en II 54,1. pl. -er 63,4. 249,10 osv. gen. -ers 63 m.)

jord, en. (jord ofl. 37,34. 64,11. II 89,31 osv. best. -en(n) 66,5. 181,13 osv.) jord som stof 64,11. 65,3. II 234,6 osv. opkastet jord, jordvold 66,5 || *jordoverflade, jordsmon* 39, 32. 43,26. 239,28. II 239,23. 274,2 osv. under ~en 89,23. sætte i ~, *jorde* II 104,8. 324,33. sætte fod til ~, *staa af hesten* 37,34. 179,25. II 89,31 || *jordkloden* 181,13. II 243,25. — *jf. landjord.*

jorde, v. (part. præf. iordet II 147,1. 333, 20-21)

jordefærd, en. (jordefærd ofl. II 114, 29-30. 324,34. gen. -s II 324 m.)

jordegods, et. (jorde godz ofl. 142,4. 203,36. II 20,27 osv.)

jordsmon, en. (best. iordzmonnen ofl. 39,21. 132,16-17. II 274,3)

juli, sb. (gen. juli 37,2 osv.) (den) 27. ~ olgn. 37,2. II 243,35. den 5. dag ~ II 240,31.

juni, sb. (gen. juni 89,13 osv.) den ottende ~ 195,20. ~ *maaned* 89,13.

junker, sb., se *kammerjunker*.

jurist, sb. (pl. jurister ofl. 116,1 + 6. II 33,37)

jærn, sb. (jern (en) II 93,27. pl. d. s. II 111,28) om stoffet II 93,27 || *redskab af jærn, fangebøje* II 111,28. — *jf. fyr-, halsjærn.*

jærnhytte, sb. (pl. best. jærnhøtterne II 86,17) *jærnværk*; se *komm.*

jærnklode, en. (jernklodde II 111,30-31) *jærnkugle*.

jærnmølle, sb. (pl. iern møller 144,5) *jærnværk*; *jf. komm.*

jærnplade, sb. (pl. jærnplader II 111,19)

jærnskaa, sb. (pl. jærn floer II 93,25. iærnflaar II 112,24)

jærnsplid, sb. (pl. iern spid II 93,25. 112,29)

jærtegn, sb. (pl. iertegen 221,29) *tegn, kendemærke.*

jætte, v., *jf. forjætte.*

jævn, adj. (iæffn 98,18. II 239,23. best. -e II 240,3) *flad, jævn.* — *jf. ujævn.*

jævne, v. (part. præf. iæffnit 106,6)

jævne, præp. (iæffne 64,9 osv.) *tæt ved* 64,9 || *adv. ~ ved, ved siden af, ligesom* 248,12.

jævn god, adj. (pl. jæffngode II 290,21) *lige god.*

jævning, sb. (pl. iæ(u)ffninger II 133, 31 + m. 325,28. gen. -ers II 133 m. best. gen. -erns II 133,34) *pair af Frankrig.*

jævnkristen, en. (jæffn chriſten II 39, 11) *medkristen, næste.*

jævnlige, adv. (iæffnliggen II 333,22) *sædvanligvis.*

jævnsides, adv. (jæffnsides 66,17-18) *ved siden af hinanden.*

jævnstor, adj. (jæffnstor 305,5. pl. -e II 148 m.) *lige stor* II 148 m. ~ *ved, lige saa stor som* 305,5.

jøde, en. (jøde II 190,3)

K.

kaabe, en. (kaabe II 255,25)

kaar, sb. (kor ofl. 200,17. II 132,31 osv.) valg 200,17. II 132,31 || *vilkaar, omstændigheder* II 304,27. — *jf. vilkaar.*

kaas, sb., se *kurs.*

kage, en. (kage II 290,26) *mele sin ~.*

kalde, v. (kalde ofl. 15,26. 147,23 osv. inf. pass. -is 31,21 osv. præf. -er [7,28]. 270,34. pl. -e 106,34. pass. -es ofl. 61,34. 198,14 osv. præf. -ede 129,28. II 101,4. pass. -edis ofl.

106,35. 280,8 osv. part. -id ofl. 12,24. 25,11. 29,1. 93,34 osv. pl. -ide 102,24) kalde, hidkalde 15,26. 147,23 osv. ~ paa 129,28-29. ~ ad (af) 129,28. 227,28 || benævne 31,21. 61,34. 170,36 osv. — jf. igen-, ind-, tilkalde; ukaldet.

kammer, et. (kam(m)er 77,22. 226,28. II 3,30 osv. best. -et ofl. 64,20. 126,6 osv. pl. kammer II 89,2. 206,9) kammer, værelse 64,20 osv. paa et ~ 77,22. 136,8. tjene (kongen) i ~t, være til opvartning 136,8. II 325,6. — jf. rentekammer.

kammerjunker, en. (kammeriuncker ofl. 17,17. 119,11. 169,35-36. best. -en II 60,12. pl. -e II 144,6. kammeriunckre II 112,8. gen. -is II 252,2. best. -ne II 324,21)

kammers, et. (kammers ofl. 40,2. 119,8. II 87,5)

kammersvend, en. (kammerfuend(t) II 87,6-7. 94,4 osv. pl. -e II 252,2-3) kammer-tjener.

kammertjener, en. (kammertienere ofl. 79,32-33. 303,9. pl. d. s. 119,25 osv.)

I. **kamp**, sb., jf. iskamp.

II. **kamp**, en. (kamp 208,8) tvekamp, duel.

kanal, en. (canal(l) II 205,36 + m.)

kande, en. (kande 219,29. pl. -r II 181,25) en ~ vin 219,29.

kannik, sb. (pl. kanicker ofl. 118,12 + 15-16. best. -erne II 324,24. gen. -ernis 143,21)

kanske, adv. (kand fke 244 m. II 288 m.)

kansler, en. (cantzeler ofl. 28,2. 34,7. 108,23 osv. cantzler 25,11. best. -en 27,1 osv.) — jf. vicekansler.

kant, en. (kant II 113,20. pl. best. -erne II 207,12) kant, rand II 207,12 || side, led II 113,20. — jf. firkantet.

kapel, en. (kappell ofl. II 94,31. 191,22. 207,1)

kapitel, sb. (capittell 12,13. pl. -er II 136,25) afsnit af en bog.

kaptajn, en. (capiteine ofl. 165,17 + 21. capitein (Cohin) 290 m. pl. -er 38,10)

kar, sb., jf. øl(e)kar.

karakter, sb. (pl. carac(h)ter II 270,14 + m.) hemmeligt skrifttegn.

karat, sb. (pl. carras II 207,10. sg. d. s., smst. m.) fireogtyvendedel af en guldmark.

karavel, sb. (pl. craueler II 220,11) karavel, hurtigsejlende skib med latinersejl.

karbad, sb. (karbad 31,25)

kardinal, en. (cardinal 94,3-4. II 141,31.

best. -en 34,9. pl. -er 57,18. II 95,20-21 osv. best. -erne II 195,29. gen. -ernis II 196,8)

karfunkel, en. (carbuncell 280,7)

karl, en. (karl ofl. 42,32. 51,3. 220,25. gen. -s 232,24. best. -en 233,26. gen. -ens 220,6. pl. -e 219,28 osv.) (ung) mand 42,32 osv. || med nedsættende bet.: fyr II 289,27. — jf. hofkarl.

karmosin, sb., jf. silkesettenikarmosin.

karmosinfløj, sb. (carmofi fløyell ofl. 227,15. II 218,35) højredt fløj.

karmosinsatin, sb. (karmoßl fatteni II 96,14) højredt atlask, fr. satin cramoisy. — jf. silkesettenikarmosin.

karrig, adj. (karg II 68,5. karrig II 91,18)

karrighed, sb. (kar(r)ighed II 68 m. 91 m.)

karsk, adj. (karfk 96,26. II 114,22 osv.)

kartheuserkirke, en. (Cartuße kircke II 176,14)

kartheuserkloster, sb. (Cartuße kloster II 147,1. 176,1)

kartove, sb. (pl. kartouer ofl. 89,21. II 233,20)

kast, sb., jf. sidkast.

kaste, v. (kaſte 45,30. 50,21 osv. præf. pl. d. s. II 179,37. præf. kaſte ofl. 50,24. 123,8. II 148,16 osv. part. kaſt 51,5. II 16,3) kaste 45,30 osv. ~ haand paa, bemægtige sig II 148,16. ~ sig om, slaa om, blive omstemt II 179,37 || intr. kaste lod 66,22. ~ med, gøre et kast med II 241,24. — jf. af-, for-, ned-, opkaste.

kat, en. (best. katen II 20 m.)

katspil, et. (best. katzpillid II 320,17) boldspil, boldplads.

ked, adj. (ke(e)d 38,12. II 156,16. kied 51,18 (jf. var.). 219,23) ~ ad 51,18. 219,23-24. II 156,16. ~ af 38,12.

kedes, v. refl. (kedis 77,20. II 117,23 osv. præf. keddis 183,19. II 145,29. kiedis 158,25) ~ ved noget, være, blive ked af 158,25. 183,19. II 54,32. 145,29 osv. fortryde 77,20 || upers. 289,26.

kejse, v. (keife ofl. II 122,28. 132,31 osv. part. præf. -t 217,8. II 148,22. best. -te II 326,11) vælge, kaare II 122,28 osv. ~ til noget 217,8. II 148,22. — jf. udkejse.

kejser, en. (keifer ofl. 21,13. 219,20 osv. best. -en 15,33. II 131,18 osv. gen. -ens 215,13 osv. pl. -e II 13,37)

kejserbjærg, *propr.* (*best. keyferber-gødt II 200,23-24*) *overs. af fr. Mont Imperial, forvanskning af Poggio reale, lystslot ved Neapel.*

kejserdømme, *et.* (*keyferdømme ofl. II 167,30-31 osv. pl. d. s. II 124,13-14. -r II 166,1*) *kejserrige.*

kejserfristad, *en.* (*keyßer frii stad II 14,4. pl. keiser fri stæder ofl. 271,1. 279, 24-25*) *kejserlig fristad, rigsstad, der er underordnet kejseren.*

kejserlig, *adj.* (*best. keyferlige ofl. II 150,31-32. 210,25*)

kende, *sb.* (*kiende 159,2. II 44,12 osv. kinde II 13,15*) *kendemærke. tage ~ paa, opdage II 44,12 || give til ~, (oftest sammenskrevet m. til) tilkendegive 29,30. 61,32. II 13,15. 127,12-13 osv.*

kende, *v.* (*kiende 15,34. 43,20 osv. kinde 280 m. inf. pass. -is 48,6. præf. -er 31,30. 40,3 osv. pl. -e 87 m. pass. -is 76,6. 82,6. præf. kiende 48,9. II 116,20 osv. pass. -es 86,32. part. kien(d)t 17,19. 26,4 osv.) kinde 31,30. 51,34 osv. om vej: finde II 235,28 || erkende II 201,25. ~ for II 45,17 || anse. ~ sig god for 40,3. 87 m. ~ for godt 76,29. ~ sig ret, gøre krav 15,34. ~ sig ret til, gøre krav paa II 273,23. 301,1 || pass. dep.: erkende, vedgaa 48,6. 76,6. 82,6. 86,32 || intr.: mærkes, ses II 81, 11. upers. (det) ~r paa, det kan ses, mærkes II 217,26. 232,9; *jf. paakende || part. præf. som adj.: ~ med 244,28. — jf. be-, mis-, paa-, vederkende.**

kendefane, *en.* (*kiende fane 42,22. II 248,21*) *standart.*

kending, *en.* (*kiending II 266,16-17*) *afstand, i hvilken man kan se noget. paa en ~ nær fjenden, fr. à une vue des ennemis.*

kilde, *sb.* (*pl. kilder II 135,7. kielder II 264,2*) *flods kilde II 135,7 || brønd II 264,2.*

kind, *sb.* (*kindt II 214,20*)

kirke, *en.* (*kircke 140,5. (hun) II 217,21. gen. -is II 115,15 osv. best. -n 107,11 osv. gen. -ns 143,3. II 41,9 osv. pl. -r 140,13. II 44,29 best. -rne 137,28. II 35,31. -ne 140,15-16. gen. -nis (fejl for sg.) II 184,18*) *kirkebygning 107,11. 140,5 osv. || kirkesamfund 226,21. ~ns personer, gejstlige personer II 19,9. 41,9. 276,34 || pavestolen, kirkestaten II 184, 18. 196,6. — jf. dom-, sognekirke.*

kirkegods, *et.* (*kircke godtz II 141,31*)

kirketaarn, *et.* (*best. kircke tornid 48,23*)

kirketjeneste, *en.* (*kircke tieniste II 286,8. best. -n II 206,17*)

kiste, *sb.* (*pl. kister ofl. 127,5. II 252,5 osv.*) — *jf. helligdoms-, vandkiste.*

kjortel, *en.* (*kiortel(l) 103,12. 204,15 osv. kiortell II 217,37. pl. kiortle II 96,14. 218,35*) — *jf. heroldkjortel.*

klaffe, *v.* (*præt. konj. klaffede II 294,14. part. -it II 294,15*) *bagtale II 294,14 || bringe til torus II 294,15. — jf. forklafe.*

klaffer, *en.* (*best. klafferen 33 m.*) *bagtaler.*

klafferi, *sb.* (*klafferi ofl. 33,1. II 293,34 osv.*) *bagtale.*

klage, *en.* (*klage 188,28. II 49,29*) *klage-maal.*

klage, *v.* (*klage 18,34. II 40,24 osv. præf. -er II 131,19. præf. -ede 150,2. II 287,20 osv. part. -it ofl. II 125,33. 325,13*) *beklage, klage over 18,34. 150,2. II 131,19. 332,23. ~ en sin sorg, betro 288,25 || begræde II 125,33. 325, 13 || ~ sig, beklage sig II 264,20. jamre II 106,31 || ~ over II 287,20. ~ paa II 40,24; se paa. — jf. an-, beklage.*

klagemaal, *et.* (*klagemaal 149,29. II 31,9 osv. best. -ed II 49,29*) ~ *paa 149 m. ~ imod II 194,5.*

klammer, *et.* (*klammer 122,4. 210,4. II 116,24-25*) *strid, klammeri.*

klapholt, *sb.* (*klapholt 53,33*) *stautræ.*

klar, *adj.* (*klar [7,6]. 269,18 osv. komp. -ere 73,37. — adv. -ligen 180,27. 225,7. II 109,33*) *klar, lys 73,37 || tydelig 269,18 osv.*

klare, *v.*, *jf. forklare.*

klemme, *v.*, *jf. hjærteklemt.*

klenodie, *sb.* (*pl. klenodie 273,30. klenod ofl. 119,5. II 162,35. kleynod ofl. 266,22. II 193,5. 295,29 osv.*)

klev, *en.* (*kløff II 261 m.*) *vej over en smal aas (angivet som norsk ord).*

klinke, *v.* (*part. præf. klincked 258,25*) *banke spidsen af et islaaet søm flad, nitte. have ~t dem det søm, har givet eftertrykkelig besked, lukket munden paa, fr. leur avoient rivé le clou.*

klippe, *en.* (*klippe 134,27*) — *jf. sten-klippe.*

klipper, *en.* (*klipper 194,13*) *ridehest, kleppert, fr. courtauld.*

klode, en. (klod II 241,25. klodde II 264,27) kugle II 241,25. kanonkugle, fr. pierre II 264,27. — jf. jærnklobe.

klog, adj. (pl. klaage 88,7. II 208,5. sup. best. -elte 69,12)

klogskab, sb. (klaagfkaft off. 160,33. II 187,33 osv.)

klokke, en. (best. klokken 102,34 osv. pl. -r 102,7 osv.) klokke 102,7 + 34. 231,14-15 || ur 135,18. II 260,32. — jf. raadhusklokke.

klokkelyd, en. (klocke lyd 102,25) klokkeringning.

kloster, et. (kloster 101,28. II 6,12 osv. best. -id II 323,25. pl. kloster II 190,5. 205,13 osv.) — jf. munke-, nonnekloster.

klosterklæder, sb. pl. (klosterklæder II 193,19) munkedragt.

klostermand, en. (klostermand II 191,2. pl. -mend II 193,7. 319,24) munk.

klyster, et. (clifter II 86,24)

klyve, v. (præt. kløb 220,13) klatre.

klæde, et. (klæde off. 175,21. II 181,1. 314,3. best. -tt 239,18. pl. -r 116,7. II 205,7 osv.) klæde, stof 175,21. II 181,1 osv. || for-hæng 239,18 || pl. klæder 116,7 osv. — jf. groft-, lin-, natteklæde; kloster-, krigs-, silke-, skarlagens-, sørgeklæder.

klæde, v. (klæde 232,1. II 155,8 osv. præs. pl. -e 116,1. præt. -(d)e 208,31. II 96,13. part. klæd off. 14,16. 121,33. 182,24. 248,3. II 15,15. pl. -(d)e 215,5. 248,12. II 205,26 osv.) klæde paa 232,1. 248,5 osv. || ~ sig, være klædt, bære dragt 208,31. II 96,13. 155,8 || klæde, være passende 116,1. — jf. af-, for-, iklæde; hvid-, sortklædt.

klædebon, sb. (klædebon (et) 72,25. (en) II 32,11)

klædesæd, sb. (klædesed off. 31,24. 69,2 + 14. 114,35. 121,32 osv. pl. -er 280,34) maade at være klædt paa, klædedragt.

klædesæk, en. (klædesæk 234,21) vadsæk.

klædning, sb., jf. herold-, hofklædning.

klærk, en. (klerck 116,18. II 95,11. pl. -e 116 m. -er 116,6. best. gen. klerickernis 116,7-8 (jf. var.)) gejstlig person.

klærkeri, sb. (klerckeri 116,1 gen. -is var. til 116,7-8) gejstlighed.

kløvhest, sb. (pl. kløfhefte 80,33. II 243,34 osv.) pakhest.

knap, sb., jf. sadelknap.

knap, adj. (ntr. knapt 161,12. komp. -pere II 113,18) snæver II 113,18 || ntr. som adv.: nøjagtigt 161,12.

knevelspyd, et. (knæbellsplud 42,12) spyd med tværstang under spidsen.

knippe, sb. (pl. knippe 45,31. 195,5. -r II 211,25) knippe (halm olgn.) 45,31 osv. bundt, pakke II 211,25.

knivskaft, et. (best. knifskafte II 122,25)

knub, en. (knub II 91,2) blok, klods.

knuge, v. (præt. knugede 220,5)

knur, sb. (knur 99,31. 256,12) knurren.

knurre, v. (knurre 289,4. præt. -ede 32,30. 204,31 osv. part. præs. -endis 141,30) knurre, ytre utilfredshed 32,30 osv. ~ imod 33,27. II 321,28 osv. ~ ved 141,30. 204,31.

knæ, sb. (pl. knæ 233,27 osv. best. -ene II 314,3) falde i ~ II 95,28. 169,20.

knæfald, sb. (knæfald 51,4. II 169 m.) gøre ~.

knægt, sb. (pl. gen. knægtes var. til 39,4 m.) — jf. landsknægt.

knæle, v. (præt. knælede 248,20. part. præs. -indis off. 27,7. II 45,20)

knæstøvle, sb. (pl. knæstøfle 121,26) støvle, der naar til knæet, fr. brodequina.

kobberarbejde, sb. (kaaber-arbejde 89,11)

kobberdør, sb. (pl. kobberdører II 78,17)

koble, v. (præt. koblede II 236,1) ~ sig sammen.

kode, sb., jf. ankelkode.

koffardiskib, sb. (pl. koffart skiff 170,11)

kold, adj. (ntr. kalt 207,27. pl. kolde 230,33) ~e nationer, nordlige nationer, fr. de pays froids 230,33.

koldesygge, en. (koldefuge off. II 50,15. 168,22. 193,23 osv.)

koldsindighed, sb. (koldfindighed 179,29)

kolik, sb. (colica II 214,18)

komme, en. (komme 35,16. 175,6. 231,15 osv.) — jf. ad-, af-, indkomme.

komme, v. (kom(m)e 51,26. 62,33 osv. *kom II 216,22. præs. -er 40,37. II 51,5 osv. pl. -e 51,34 osv. præt. kom(b) 14,29. 17,13. II 209,19 osv. *kome 283,14. pl. komme 25,9 osv. præt. konj. d. s. 35,18-19. 129,6 osv. part. præs. -endis off. 259,19. II 215,14.

præt. -en 33,4. 226,30 *osv. ntr. -idt off.* 14, 13. 49,29. 63,17. II 8,20 *osv. pl. komme* 33,22. (*fejl for sg.*) II 13,25) *komme* 17,13. 25,9 *osv. ~ andragende, anridende, se disse ord. ~ sin vej, drage sin vej* II 256,3. 262,13. ~ højt, *naa en høj udvikling* II 171,14; *jf. spil* || *opstaa* 33,4. 236,14. II 51,5 *osv. hidrøre* 40,37. 51,3. II 39,12-13 *osv.* || ~ *an, ankomme* 54,34. 300,25. II 237,26 *osv.* || ~ *efter, følge efter, gaa efter* 41,31-32. ~ *noget efter, opfylde* 191,28. 212,28-29 || ~ *for(e), blive bragt for* 129,6. *komme i hænde* II 63, 10 (*jf. var.*). *faa foretræde* II 15,14. 209,19 || ~ *fra, skille sig ved, udføre* II 263,29 || ~ *om, miste* II 41,21 || ~ *over, træffe paa* 91,4. *anfælde* II 188,8. *blive til del (om straf)* II 50,5 || ~ *paa, træffe paa* 91,3. 220,2. *falde paa (nat)* 98,34-35. *indtræffe* 102,24. 259,22 *osv. blive paalagt* II 92 m. *komme an paa, bero paa* 71,13 || ~ *til, opnaa, faa* 14,13. 174,6. II 141,30. 165,29 *osv. blive til* 283,14. II 274,27. *gaa til, foregaa* II 330,22. ~ *til at dø, gaa hen og dø* 191,25-26 (*fr. vinst à mourir*). ~ *til agters, gaa tilbage* 31,15. ~ *til rette med* II 13,24. ~ *til med, komme afsted med* 177,27. 288,24. II 4,5 *osv. ~ til sig, komme sig* II 106,4. *komme paa fode igen* II 183,31 || ~ *tilforn, forebygge* II 231,28. 268,7 || ~ *ud, blive bekendt* 275, 21 || ~ *ved, angaa* 51,34. 210 m. || *trans. bevæge, foranledige* 29,12. 51,26. 78,10. 151, 28. II 72,30 *osv. ~ afsted, stille, rejse (om mandskab)* 87,12. II 36,34. *faa udført* 193,27 -28. 246,28. II 22,4. ~ *til ende, udføre, forrette* II 8,20. — *jf. afsted-, an-, be-, efter-, fore-, frem-, fuld-, hen-, hjem-, igen-, ihu-, ind-, om-, op-, over-, paa-, sammen-, til-, ud-, und-, vedkomme; ny-, velkommen.*

kommelse, *sb.*, *jf. tilkommelse.*

kommer, *sb.*, *jf. efterkommer.*

kommissær, *en.* (*commisari off.* 148,34. 201,32. 295,4. II 190,21 *osv. commissarius off.* 262,20-21. II 33 m. *pl. commissaries off.* 140,21. II 242,13 *osv.*) — *jf. krigskommissær.*

kompagt, *en.* (*compacht* 219,13) *overenskomst.*

komplex, *sb.* (*complex* 256,21. 288,6. II 116,18 *osv.*) *naturel, karakter.*

komst, *sb.*, *jf. an-, ind-, tilkomst.*

konfekt, *sb.* (*confect* 27,31)

konfiskere, *v.* (*confiskere* 219,16. *part. præt. -id* II 315,19)

konge, *en.* (*kon(n)ing* 12,16. 58,8. II 161,21. *konnig* II 8,34. *kong off.* 38,14. 59,1. 257,10 *osv. (foran navn)* 10,5. 15,29. 21,13 *osv. konge* 38,8. (*foran navn*) 180,13. *gen. kongs* II 118,17. *kongis off.* 160,5. II 183,1 *osv. best. konningen* 11,17. *kongen off.* 16,7. II 13,28 *osv. gen. -ns* 10,33 *osv. pl. konninger* II 120,27. 217,19. *konger* 48,3. II 314,17-18. *gen. -rs* [7,30]. *best. -rne* 199,3 *osv. gen. -rnis* 121,22-23 *osv.*)

kongelig, *adj.* (*kongelig* 97,18. II 201,1. -e II 303,22. *best. kongelig* 67,10. 235,26. *konglig* 235,23. *jf.* 234,36. -e II 106,16. 333, 16-17. *pl. -e* 59,5)

kongenavn, *sb.* (*konge naufn off.* 58, 13. II 200,3)

kongerige, *et.* (*konger(i)ge* 38,18. 120, 27 *osv. (en)* II 153,18. *gen. -is* II 300,7. *best. -idt* II 127,22. *pl. -r* 50,14. II 120,16 *osv. konger(i)ge* 121,14. II 124,13)

kongesøn, *en.* (*konge sønn* 281,14)

konsistorium, *sb.* (*confistorium* II 196,8) *kardinalraad.*

kontestation, *en.* (*contestation* II 128, 34-35) *bevidnelse.*

kontor, *et.* (*contor off.* II 162,28. 174,14. 181,18 + 24) *bankforretning.*

kontrafej, *sb.* (*contrafeij* II 124,2)

kontrakt, *en.* (*contractht off.* 68,10. II 267,32. *best. -en* II 268,32)

konvent, *et.* (*conuent* II 193,14. 323,23) *kloster.*

kop, *sb.* (*pl. kopper* 288,9) *kop til kop-sætning.*

korn, *et.* (*korn* II 189,25. 221,18 *osv. best. -id* 43,17)

korntold, *en.* (*korn told* 106,36)

korporal, *et.* (*corporal* II 103,32-33. *best. -id* II 103,1-2) *messedug, fr. corporal.*

korrespondens, *sb.* (*correspondentz var. til 33 m.*) *korrespondance.*

kors, *et.* (*best. korBitt* 50,26. *pl. kors* 175,8) *vindueskors, fr. croisee* 50,26 || *kors-tegn, kryds* 175,8.

korsfæste, *v.* (*part. præt. korftfæst* 33 m.)

kort, *sb.*, *jf. tidkort.*

kort, *adj.* (*kort off.* 5,17. 42,6. 184,10. 225,14 *osv. pl. -e* II 108,12. *sup. best. -ifte*

II 224,14) *kortvarig* 94,10. 155,30. 225,14. II 125,36 osv. || *kortfattet* 5,17. [7,7]. 184,10. paa det ~este, saa *kortfattet* som muligt II 224,14. ~e ord, *studse*, *affejende ord*, fr. *briefes paroles* II 108,12 || *ntr. som adv.*: *kort tid* II 53,2. 157,9. *kortfattet*, *kortsagt* II 183,32. *brat* 135,1. *vende* ~, fr. *tout court* 42,6. 140,3.

korte, *v.* (*korte* 288,12 osv. *præs.* -er II 293,36) *klippe kort* 288,12 || *formindske* II 278,33 || ~ paa, *forkorte* II 293,36-37. — *jf.* *forkorte*.

kortelig, *adv.* (*korteligen* II 108,17. 327,6) *kortfattet*.

korthed, *sb.* (*gen. korthedtz* 30,25. 211, 28. II 48,2) *kortfattedhed*. for ~s skyld.

I. **kost**, *sb.* (*pl. koste* II 207 m.) *fejekost*.

II. **kost**, *en.* (*kost* II 40,23. 117,15) *bekostning*. — *jf.* *omkost*.

koste, *v.* (*koste* 96,20. II 211,27 osv. *præt.* -ede 202,22-23. II 185,11 osv. *part.* -ed off. 47,29. 261,2. II 306,18) *koste* 261,2. II 63, 29. 68,30. 159,3-4 osv. ~ *dyre* 47,29. ~ *livet* olgn. 96,20. 202,22-23 || *bekoste*, *ofre* II 116,6. 306,18. *lade sig meget* ~, *give meget ud* II 211,27. — *jf.* *be-*, *paakoste*.

kostelig, *adj.* (*kostelig* 60,10. II 93,29 osv. *ntr.* -t II 207,28. *best.* *kostelig* II 153,23. *pl.* -e 119,5 osv. *adv.* -en 123,8. *komp.* -ere II 96,13 osv.) *kostbar* 60,10. II 207,28 osv. || *rig*, *overdaadig* 123,8. 305,22. II 96,13. 324,29 || *prægtig*, *herlig* II 93,29 || *fortræffelig* II 318,3. *en* ~ *ven*, *god ven*, fr. *grant amy* II 153,23.

kostelighed, *sb.* (*kostelighedt* 272,27) *kostbarhed*, *kostbare ting*.

kraft, *en.* (*krafft* 288,27) — *jf.* *hær-*, *pils-*, *skytskraft*.

kraftelig, *adv.* (*kraffteligen* 14,11) *med styrke*.

kraftig, *adj.* (*pl. krafftige* 234 m.)

krank, *adj.* (*best. krancke* II 313,6) *daarlig*, *uheldig*.

krankhed, *en.* (*kranckhed* II 127,36) *sygdom*.

kreatur, *et.* (*creatur* II 292,27) *skabning*, *menneske*.

kredens, *sb.* (*credenntz* off. II 14,18. 67,10. -e 230,5) *d. s. s.* *kredensbrev*.

kredensbrev, *et.* (*credenntz breff* II 15,17. *credentze breff* off. 192,23. 241,3 osv. *pl. credentzebreff* 253,5 osv.) *kreditiv*.

kridt, *sb.* (*krid* II 190,30)

krig, *en.* (*kri(i)g* 16,15. 38,5 (*jf. var.*). 57,10 osv. (*hun*) 21,16. 113,25. II 105,16 osv. *kri* 149,5. II 121 m. *gen.* (et) -s 56,21. *best.* -en 90,12 osv. *pl. gen. krigs* 51,37) — *jf.* *hovedkrig*.

krige, *v.* (*præs. pl. krige* 212 m. *præt.* -ede II 152,2) *føre krig*. ~ *med* II 152,2. ~ paa 212 m. — *jf.* *bekrige*.

krighaard, *adj.* (*krighaard* off. 215,36. 244,19) *stivsindet*.

krigsart, *en.* (*krigs art* 225,11-12) *maade at føre krig paa*.

krigsbekostning, *en.* (*krigs bekoftning* off. 111,14-15. II 28,2) *udgift til krig*.

krigsbroder, *sb.* (*pl. krigsbredre* 27, 16) *vaabenbroder*.

krigsfolk, *et.* (*kri(g)folck* off. 49,16. 54,31. 147,24 osv. *gen.* -s 274,22 osv. *best.* -edt off. 36,15. 90,15. 164,12 osv. *pl. gen. krigsfolkes* off. II 8,26. 296,22)

krigsforsamling, *en.* (*krigsforfamlng* 151,3-4. 223,29-30) *samling af krigere, hær*.

krigshaandtering, *sb.* (*krigshanttering* off. 11,6. II 153,9) *krigsvæsen*.

krigshandel, *sb.* (*krigfhandel* II 54,23 osv.) *krigsvæsen* 54,23. II 141,27 osv. || *krigsmaade* II 250,6-7.

krigshjælp, *en.* (*krigfhielp* 61,26-27. 187,7 osv.) *hjelpetropper*.

krigshjælper, *sb.* (*pl. krigshielpere* II 164,8. 171,3)

krigshær, *en.* (*krigfher(r)* off. 29,13. 125,8 osv. *best.* -en 137,10. *pl. krigsherr* off. 34,32. 62,11 osv.)

krigsklæder, *sb. pl.* (*krigfkleder* 170,33) **krigskommissær**, *sb.* (*pl. krigscommissarier* II 223,27)

krigslov, *sb.* (*krigsloff* 273,33) *krigsære*, *krigerære*.

krigsmagt, *en.* (*krigsmacht* off. 127,27. 157,25. 187,31. II 112,37 (*jf. var.*) osv. (*hun*) 117,20. *gen.* -s 117,23-24)

krigsmand, *en.* (*krigfmand* 134,3. 290, 32. II 147,14 osv. *pl. kri(g)fmend* off. 39 m. 188,5. II 75,11 osv.)

krigsraad, *et.* (*krigsraad* II 80,14 osv. *best.* -ett 72,7. *pl. krigsraad* II 161,10 osv.) *krigsraad*, *forsamling af hovedsmænd* 72,7. II 235,12. 243,5 || *hovedsmand*, fr. *capitaine* II 80,14. 161,10. 230,31. 234,27.

krigsret, en. (krigBrett 292,29. best. -ten 292 m.) ret, som gælder for krigen.

krigsrust(n)ing, sb. (krigBrustning 268,24. II 240,20. -rusting 278,6) krigsudrustning II 240,20 || udrustet mandskab 268,24. 278,6.

krigstid, sb. (krigstid off. 16,7. 20,13. 92,37-38)

krigsudretning, en. (krigs vdrætning 189,3. II 308,10-11) krigsforetagende, krigsdaad.

krigsvilkaar, sb. (pl. krigs vilkor 304,33)

krigsværge, sb. (krigBuerge var. til II 112,37 (krigsmact))

krigsvæsen, sb. (krigsvæsen var. til 15 290,32 m.)

kring, adv., jf. omkring.

kristelig, adj. (christelige 294,9-10. best. -e II 35,36 osv.) kristelig 294,9-10 || kristen II 35,36. 135,29-30. — jf. ukristelig.

kristen, adj. (christen 11,15. II 124,27 osv. ntr. christedt II 238,1-2. pl. christne 66, 27 osv. gen. -nis II 37,35) pl. subst. 66,27. II 35,30 osv. — jf. jævnkristen.

kristendom, en. (christendomb 16,32. best. -men 14,18 osv.) kristentro 16,32 || kristenhed, kristen verden 14,18. 210,33. 266,11.

kristenhed, en. (christenhed off. 266,21. II 201,33. best. -en 120,21 (jf. var.). 280,1. II 35,27 osv.) i ~en 120,21 osv. i al ~ 266,21.

krog, sb. (pl. kraage 53,10) krog, hage.

kron, en. (kron(n)e 202,2. II 134,36. gen. -is 15,21. best. -n 15,36. 50,7. krunen 187,13. gen. -ns 162,36 osv. pl. -r 30,12. II 5,33 osv. kroner 111,13. best. -rne II 207,21) kongemagt, kongerige 15,21. 50,7. 162,36 osv. ~en Frankrig 15,36. Frankrigs ~, Frankrig II 134,36. ~en i Frankrig 187,13. ~en af Castilien 299,13. komme til ~en, komme paa tronen 49,6 || kronemønt 30,12. 56,29. II 5,33 osv. — jf. guldkrone.

kron, v. (kron 58,34. II 192,13 osv. præf. pass. -ldtz II 199,21. part. kroned off. 38,14. 120,17. II 55,15. 102,33. kront off. II 133,34. 161,11. krønd 58,8) krone II 102,33 osv. ~ til konge 38,14. II 55,15. ~ konge 58,8. — jf. nykronet.

kroning, sb. (kroning II 142,20. 324,9)

krop, en. (best. kroppen 254,26. pl. -pe 45,30. II 176,4) legeme 254,26. død ~, lig 45,30 osv.

krucifix, et. (crucifix 127,5. 249,2)

krudt, et. (krud 44,23. II 264,27. best. -ett 65,11)

krukke, en. (krucke 46,33)

krybe, v. (krybe 288,33) ~ i skjul. — jf. forkrøben.

kræft, sb. (krefft 295,29) brystharnisk.

kræmmerlade, sb. (best. kremere laden 62 m.) overs. af fr. La grenge aux merciers.

kræsenhed, sb. (kræsenhed II 35,29) overdaadigt leved.

kræve, v. (kreffue 45,33. præf. pl. -e 99,31. præf. krafde off. 243,13. II 221,26) — jf. op-, udkræve.

krønike, sb. (crönnicke 5,15. pl. -r II 11,32. 135,30)

kue, v., jf. underkue.

kuld, en. (kuld 141,11. II 5,7. 241,8 osv.) kulde.

kummerfuld, adj. (ntr. kummerfuld II 125,36)

kundgøre, v. (kundgiøre 246,11. II 203,11)

kundig, adj. (pl. kundige 36,31 osv.) stedkendt 36,31. som subst.: vejviser 91,3. II 260,26 + m. — jf. navnkundig.

kundskab, en. (kundskab 18,9. kundschaff off. 18,2. 101,26 osv. (et) II 122,36) kundskab 18,9 (deres ~, k. til dem). II 42,37-38. bekendtskab. ~ med 18,2. 115,14. II 325,19 || bekendte 101,26 || hemmelig forstaaelse, fr. intelligence II 122,36. 202,22 || efterretning 36,12. II 3,13. 172,14. faa ~ paa en 162,5 || 35 rekognoscering 97,21.

kunne, v. (kunde 18,19. II 38,21 osv. præf. kan(d) off. 10,8. 17,29. II 121,6 osv. 2 pers. kant 183,27. pl. kunde 16,34. 21,15 osv. præf. kun(n)de 31,2. 82,15. II 19,6 osv. part. -it off. 18,15. 61,22. 160,29 osv. kundt 17,10. *kunde II 65,9. 154,22) være i stand til, kunne 17,27 osv. om mulighed 171,9. II 190,16. om antagelse II 247,16 || forstaa, kende 242,5. ~ sin haand med, se haand. ~ raad til II 40,3-4. ~ skøn paa II 38,21 || intr. ~ med, forlige sig med, finde sig i 31,2.

kunst, en. (konft 85,28. II 207,3. pl. -er [7,19]) — jf. lægekunst.

kunstig, adj. (konftig 36,35) kunstfærdig, snild.

kunstner, *sb.* (*pl.* *konstnere* II 318 m.)
kurfyrste, *sb.* (*pl.* *kyrister* off. 214,21.
 II 130,26. *kyrister* II 133,12. *best.* *kyristerne* 215,16)

kurs, *en.* (*kaas* off. 170,34 osv.) *beligge* en ~, *sejle en kurs* 170,34. *gaa den samme* ~, *gaa samme vej* 304,17.

kurv, *sb.* (*pl.* *kurve* 144,15 (*jf.* *var.*))

kvarter, *et.* (*quarter* off. 104,11. II 264, 12 osv. *quorter* 175,23. II 187,21 osv. *quortir* II 252,25. *pl.* *quortir* II 252,28) *fjerdedel af en time*. *tre* ~ *af en time* II 252,28. *et* ~ *time*, *et kvarter(s) tid* 175,23. II 248,23-24. 249,7. 252,25 || *indkvartering*, *kvarter* 104,11. II 264,12 osv.

kvartere, *v.* (*quartere* off. 129,25. 262,3 osv. *part. præf.* *quorterid* II 255,22. *pl.* *quorterede* II 263,32) *indkvartere*.

kvarteren, *sb.* (*quarteren* II 264,30) *indkvartering*.

kvartermester, *en.* (*best.* *quortermesteren* II 262,22) *person som sørger for indkvarteringen*.

kvem, *sb.*, *jf.* *samkvem*.

kvem, *adj.*, *jf.* *be-*, *ukvem*.

kvidefuld, *adj.* (*quideffuld* II 32,21) *fuld af sorg*.

kvinde, *en.* (*quinde* 139,33. *gen.* *-is* 31, 23-24 osv. *pl.* *-r* 63,4. 141,1 osv. *best.* *-rne* II 46,33 osv.) — *jf.* *adelskvinde*.

kvindekær, *adj.* (*quinde kær* 250 m.)

kvindespersion, *sb.* (*pl.* *quindis personer* II 293,25. *jf.* *mands och quinders personer* II 316,35)

kvindfolk, *sb.* (*quindf(f)olck* 31,26. 171, 2-3. II 115,10. 171,28-29. (*en*) II 115,13-14) *kvindfolk*, *koll.* 31,26 osv. || *kvindemenneske* II 115,13-14.

kvit, *adj. indecl.* (*quitt(t)* 16,1. 223,8 (*jf.* *var.*) 237,30. II 43,16 osv.) *fri*. ~ *og fri* 217, 18. ~ *og ledig fra* 16,1. ~ *for* 237,30. II 20, 22. 333,4-5. ~ *ved* 238,29. II 43,16. *være en* ~ II 227,13-14. *med genit.* 287,9. *give en* noget ~, *fritage for* 223,8. II 308,22.

kvittans, *sb.* (*quittanz* off. II 59,28-29. 60,23 + 26. *pl.* *-er* II 59,9. 60,19-20) *kvittering*.

kvitte, *v.* (*quitte* 183,7) ~ *af herberge*, *betale udgifterne til herberge for en*. — *jf.* *af-*, *udkvitte*.

kvæde, *v.* (*præt. pl.* *quaade* 244,35. *part. pl.* *quodne* 276,12) *syng*.

kvæg, *sb.* (*queg* 176,15)

kvæge, *v.*, *jf.* *vederkvæge*.

kvældes, *v.* (*quældis* 44,20) *blive aften*.

kvæle, *v.* (*part. præf.* *quald* 196,27)

kværkebyld, *sb.* (*querckebyll* off. II 87,16 + 18. 321,1) *byld paa halsen*, *overs. af fr. escrouelles, kirtelsyge. jf. oversætterens bemærkning* II 87,18-19.

kynde, *v.*, *jf.* *forkynde*; *bekyndt*.

kyrads, *en.* (*kyriB* off. 42,26. 60,11. 136, 15 osv.) *kyrads* 42,26 osv. || *kyradser* II 246 m.

kyradser, *en.* (*kyriBser* 37,21. II 331,30 osv. *pl. d. s.* 45,20. 97,33. 138,33 osv. *kyrefer* II 307,11. *best.* *kyriBerne* 130,8)

kyskhed, *sb.* (*kyschhedt* II 115 m.)

kæde, *en.* (*best.* *kæden* II 111,30. *pl.* *-r* II 123,19. *kieder* 266,22) *kæde*, *lænke* II 111, 30 || *smykkedæde* 266,22 osv.

kælder, *en.* (*kellere* II 241,8. *pl.* *kiellere* 89,23)

kær, *adj.* (*kier* off. 161,25. II 93,11 osv. **kier* II 119,9. *best.* *og pl.* *-e* 17,3. 163,13. *kier* II 69,7. *komp.* *-ere* 174,2) *have* ~ 161, 25. II 5,26. *have* ~e, *om flere* 163,13. *have* ~ere 174,2 || ~ *ad*, *indtaget i* 250,14. II 69,7. 93,11 osv. ~ *af*, *d. s.* 214,2. — *jf.* *kvinde-*, *nidkær*.

kæreliv, *et.* (*kierre liiff* 250,15) *kæreste*, *elskerinde*.

kæremaal, *sb.* (*kieremaall* II 49,29)

kærlighed, *sb.* (*kierlighed* 161 m. II 39,11 osv.)

kærne, *sb.* (*kierne* II 221,18) *korn og* ~.

kærv, *en.* (*best.* *kerfuen* II 255,19) *knippe*, *neg.*

kætter, *en.* (*kettere* II 322,31)

køb, *et.* (*kieb* 52,17 osv. *gen.* *-s* II 322,4) *køb*. *godt* ~, *for godt køb* II 189,25. *til* ~s II 322,4. *angre deres* ~, *fortryde deres gerning* II 22,6-7 || *handel*, *overenskomst* 52,17.

købe, *v.* (*kiese* 14,10. II 189,27 osv. *pass.* *-is* 101 m. *præs. pl.* *kiese* II 41,3. *pass.* *-is* II 58 m. *præt.* *kioffte* II 97,3. *part.* *kiofft* off. 15,12. 214,4. *kiofft* II 18,24. 143, 10) ~ *sig noget til* II 41,3. 209,32-33 osv. ~ *løs* 174,34. — *jf.* *igen-*, *løs-*, *underkøbe*.

købmand, *en.* (*kiebmand(t)* 129,5. 252, 22 osv. *gen.* *-s* II 175,10. *best.* *-en* 252,25 osv. *pl.* *-mend(t)* 164,35. 235,19 osv. **kieb-* *menden* 175 m. *best.* *-mendene* 176,12 osv.)

købmandsdagsrejse, *sb.* (*pl.* *købmands dagreiser* II 202,5)

købmandshandel, *sb.* (*købmandshandell* 237,32-33. II 189 *m. gen. -s* II 63, 37 *osv.*)

købmandskab, *en.* (*købmandskaff* *off.* 67,30. II 35,11 *osv. pl. d. s.* 215,26) *handel* 67,30. II 165,20 || *forhandling* 215,26 || *vare(r)* 89,10. 175,14. II 35,11 *osv.*

købslaa, *v.* (*købfla* *off.* 181,36-37. 258, 37 *osv. præf. kiebfløg* 203,9)

købstad, *en.* (*købsted* II 190,33. *pl. -er* II 152,1)

kød, *sb.* (*kied* II 95,8)

kødelig, *adj.* (*kødelig* II 124,31) ~ *urenlighed.*

køgemester, *en.* (*k(i)øgemestere* 39,10. II 113,15. *køgemester* 241,24 *osv. k(i)øgemestere* 114,13. 255,13. *pl. k(i)øgemestere* II 59,28) *hovmester*, *fr.* *maistre d'hostel* II 59,28. 113,15. 225,19 || *ypperste ~, overstaldmester*, *fr.* *grant escuyer* 39,9-10. 114,13. 213,30-31. II 160,8 *osv.*

køle, *v.* (*køle* 288,5. *part. præf. kølid* 124,34) ~ *sig, forfriske sig*, *fr.* *soy refreschir* 288,5 || *afkøle, berolige* 124,34. — *jf. forkøle.*

køn, *adj.* (*best. køne* 266,14 (*jf. var.*) *sup. best. -ifte* II 242,9) *tapper, dristig.*

L.

laadden, *adj.* (*best. og pl. lodne* II 97,3. 205,7)

laage, *en.* (*la(a)ge* 124,29. II 113,14)

laan, *et.* (*laan* 82,5. II 286,22. *gen. -s* II 189,30) *begære noget til ~s* II 189,30.

laane, *v.* (*laane* *off. var. til* 238,26 (*læ*). II 63,30. 117,17. *pass. -is* II 174,34. *præs. -er* II 162 *m. pl. -e* II 41,5. *præt. -te* II 23,28. 161,28. 236,5 *osv. part. -t* 54,30. II 162,27 *osv. pl. -the* II 162,21) — *jf. udlaane.*

laar, *et.* (*best. laaredt* 66,18)

laas, *sb.* (*laas* II 78,31 *osv. pl. -e* II 111, 20) *laas* II 111,20. *slaa, lukke i ~* II 78,31. 159,8-9 || *lukke* II 197,6.

laase, *v.*, *jf. i-, oplaae.*

lad, *sb.* (*lad* 256,12. *pl. lader* 76,14. II 4, 12 *osv.*) *lyd. ilde ~, knurren, ytring af misfornejelse* 256,12 || *mine, adfærd* 227,26. II 4,2 + 12. *venlige ~er* 76,14. 287,1. II 214,18.

lad, *adj.* (*pl. lade* 20,28. II 291,33)

lade, *en.* (*lade* 133,16. *best. -n* 133,18) — *jf. kræmmerlade.*

lade, *v.* (*lade* 78,2. II 117,7 *osv. præs. -er* 11,10. II 121,2 *osv. pl. late* II 207,4. *præt. lo(e)d* 13,6. 29,6 *osv. pl. lode* 31,28 *osv. præf. konj. lode* 96,19. II 245,17 *osv. part. præs. -endis* *off.* 193,21. II 170,2. *præt. -it* *off.* 12,4. 25,17. 135,21. II 276,35 *osv. lat(t)* II 122,34. 313,26. *imp. lad* 186,3. II 48,14. *pl. -er* 81,27. II 251,11 *osv.*) *aflade, undlade* 105,18 (*jf. var.*). 116,5. 123,35. 184,2. II 272,25. *gøre og ~, se gøre* || *give slip paa. ~ løs* 26,9. II 150,19. ~ *vandet* II 320,21 || *overlade* II 117,7. || *til-*

lade 11,23. II 124,4 *osv. lad saa være, at* 186,3. II 49,13. *lad det være enten . . . , hvad enten det er . . .* II 48,14. ~ *er os, ved opfordring* 81,27. 220,24 + 25 || *bevirke* 10,28. 25,17. 54,1. 58,33 *osv.* || ~ *sig + inf.* 11,10. 58,34. 67,37 *osv.* ~ *sig finde, indfinde sig* 17,14. 96,19. ~ *sig forlyde* 12,4. ~ *sig høre, se høre. ~ sig tykke, mene* 12,5. 31,28. 77,26 *osv.* || *optræde, te sig. ~ som* 29,6. 78,2. 129,3. II 62,19. *upers. det ~r, det ser ud til* II 169,1-2. *det ~r som* II 232,11. *det ~r ilde, stillingen er uheldig* 129,27 || *ytre sig. ~ ilde om* 10,22. 200,25. II 94,7. ~ *ilde paa* II 227, 25. ~ *vel om, ytre tilfredshed med* 242,17-18. II 68,8-9 || *klæde. ~ vel, se godt ud* 116 *m.* 170,5 || ~ *af, høre op* II 117,24. 192,9 *osv. lade komme ud af* II 96,6-7. ~ *efter sig, efterlade* 160,6-7. II 20,35. 132,2 *osv.* ~ *i, ind, skaffe ind, indlade* II 10,8. 96,6 *osv.* ~ *ned, bringe ned* II 236,17. ~ *op, lukke op* 205,12. II 5,30. 6,6. 179,6. *overlade* 79,18. ~ *til, afstaa, give fra sig* II 264,26. ~ *til syne, vise* 225 *m.* II 65,5. ~ *ude, udelade, overspringe* II 11,33-34. — *jf. af-, efter-, for-, ind-, op-, til-, udelade; efterladen; vredladende.*

lag, *et.* (*laug* 64,36. 103,11. 195,36 *osv. e. præf. -e* 66,9. II 121,21. *pl. laug* 244,33) *stilling, orden. sætte til ~e, sætte paa plads* 66,9. *skikke i ~, bringe i stilling (om kanoner)* 64,36. *skikke i ~e, bringe i lave, ordne* II 121,21. *om personer, sætte skik paa, fr. renger* II 319,29. *være af ~e, være oprørske* II 91,31 || *sted, punkt* 288,10. *paa det ~ han,*

naar han, var. til 193,23. saa ved ~, saadan omtrent 195,36. 289,36. II 121,23 osv. || maaltid 244,33. omgang. et ~ vin 219,30 || forening, lav 103,11. — jf. hjerte-, neder-, vederlag.

lagen, sb., jf. skarlagensklæder; sparlag.

lakaj, en. (lakey II 248,7)

lammeskind, sb. (pl. lamfkind 274,8)

land, et. (land(t) 93,2. 220,26 osv. gen. -z off. 89,33. 167,10. 223,19 osv. -is II 286,25.

e. præp. -e 170,13. best. -lt off. 35,15. 62,27.

271,13. gen. -sens II 151,15. 330,7. -ens II

98,31. pl. land(t) 13,23. 69,29 osv. -e 34,14.

154,12 osv. gen. -z off. 16,12. 231,1 osv. best.

-ene 13,21 osv.) landomraade 13,21. 35,15.

69,29. 190,11 osv. en ort ~s, landsdel 223,

18-19. II 286,25. ~ to Løicke, byen Lièges

omraade 84 m. (var. Lante). 86,11. 89,9 osv.

(jf. det ~ Løicke 84,21). ~ to Gelleren 208,

12. 214,19. ~ to Bemme, Bøhmen II 122,19

|| landjord. gaa, sætte i ~ olgn. 172,26. 213,

27-28. II 167,14. 299,2. lægge nær i ~, nær

til land II 164,17. i ~e, inde paa land 170,

13. over ~ 93,2. II 54,30. til ~, paa land-

jorden 166,3. II 163,12 osv. til ~s, d. s. 165,

25. II 307,4. komme til ~s, lande 167,10.

169,17 || landet mods. byen. i byen og i ~et

II 304,18. — jf. arve-, herre-, marsk-, men-

venne-, vinbjærgland.

landart, en. (landart off. 53,6. 134,4.

II 151,15) landskab.

landdag, en. (landdag off. II 43 m. 45,15.

pl. -e II 134,19 osv.)

lande, v., se lende.

landemærke, sb. (landmærke II 113,

12-13. pl. landdemerke II 19,23. best. lande-

merkerne 28,19) grænse.

landfast, adj. (landfast off. II 307,8. 330,25)

landflygtig, adj. (landflyc(h)tig II 54,

16-17 osv. ntr. d. s. 161,35. pl. -e II 34,23-24)

landfolk, et. (landfolk var. til 39 m.

best. -lt off. 63,24. II 171,18) indbyggere, civil

befolkning.

landgang, sb. (landgong 250,28. II 164,

19-20) gøre ~.

landgilde, sb. (landgilde 11,29)

landjord, en. (best. landjorden off. 93,4.

226,8)

landsaat, sb. (pl. landfotter 159 m. best.

-terne 32,16. 174,21 osv.) indbygger 32,16

osv. || undersaat 159 m.

landsby, en. (landfby off. 39,1 osv. (han)

97,15. land by II 240,31. best. -en 42,9 osv.

pl. -er 144,1 osv.)

landstyrste, en. (landstørste 202,31.

best. -n II 76,8-9)

landsfyrstinde, sb. (pl. landfyrstinder

II 47,2-3)

landsherre, sb. (landfherre II 172,16)

landskab, et. (landfkaab 62,10. 143,8.

landfkaaf 33,32 osv. pl. landfkaab 75,25.

-fkaaf 84,23 osv.) landsdel, landskab 62,10

osv. || land II 68,34. 95,6.

landsknægt, sb. (pl. landsknechte II

297,28)

land(s)mand, sb. (pl. landmend [8,23])

landsmænd.

landvært, adv. (landuert off. II 136,22.

208,20 osv.) til ~, paa landjorden.

lang, adj. (lang 80,19 osv. long 39,32.

*-t 65,2. II 252,4. ntr. -t 14,5. 156,20. langt

off. 32,22. 63,16 osv. *lang II 88,6. 239,1.

301,21. *long II 257,22. best. og pl. -e [7,16].

282,9. lange 31,18. 144,17 osv. komp. længre

151,18. adv. lenger 35,14. 41,34. II 222,11

osv. sup. best. længste II 271,18. adv. længst

54,16. II 286,29) lang 39,32. 151,18 osv. lang-

varig 31,18. 92,18 osv. en tid ~ 80,19 || vidt-

løftig. ~ at skrive, for lang at beskrive, fr.

long à escrire 144,17. 294,5. for ~ at op-

regne II 112,13 || i det længste, i det højeste

II 271,18 || adv. ~t, et langt stykke vej 46,26.

~t borte 63,16. ~t af led II 61,6. ~t fra

263,10. II 239,1 osv. ~t frem 32,22. ~t henne

II 37,7. saa ~t, saa vidt 224,7-8. II 42,21.

88,6 osv. saa længe 14,5. sige saa ~t, sige

saa meget 213,6. hvor ~t, hvor vidt II 38,32.

~t før, længe før II 42,20. ~t anderledes

156,20. II 11,2. komp. længere, et længere

stykke vej 35,14 osv. sup. længst, i størst

afstand 54,16 osv.

lange, v., jf. an-, belange.

langs, adv. (langs 44,24. 81,9. longs 37,

19. II 12,16 osv.) ~ ad 81,9. ~ op ad 130,12.

~ igennem II 206,3. ~ ud med 37,19. 44,24

osv. ~ op ud med II 12,16.

langsom, adj. (langfom 21,35. 124,21.

ntr. -t II 42,11. longfom 211,35. pl. long-

Bomme II 210,20)

langsomhed, sb. (langfomhed 223 m.

gen. longfomhedtz II 271,5)

langsommelig, adv. (longfommelligen

II 165,29. 250,6) langsomt.

langvarende, *adj.* (*langvarindis* off. 115,18. 263,14 osv. *longuarindis* off. 40,22. 148,32 osv. *longuorindis* II 282,32) *langvarig*.

langvarighed, *sb.* (*lanvarighed* II 83,2. *longvarighed* II 84,8)

lanto, *sb.*, *se* land.

last, *sb.* (*laft* 18,1. II 166,32 osv. *pl.* -er 22,14) *last*, *udyd.* ~ og *udyd* 18,1. 22,14. II 321,31 osv. || *synd*, *brøde* II 44,7 || *beskyldning*. *give* ~ *paa*, *beskyldte*, *fr.* *faire sa charge* II 166,32. — *jf.* *overlast*.

laste, *v.* (*præs.* *lafter* II 73,11. 286 m. *pl.* -e 10,3. *præt.* -ede 242,8. II 65,22 osv. *part. pl.* -ede II 44,13) *laste*, *dadle* 10,3. II 44,13 osv. *være utilfreds med* 296,21. ~ en noget af, *dadle for* II 65,22 || *intr.* ~ *paa*, *være utilfreds med* 242,8. II 88,14.

latine, *en.* (*latine* off. [8,13]. 161,16 osv. *best.* -n [7,14]) *tale* ~ *for graamunke*, *tale til en om noget*, *som denne bedre forstaar sig paa*, *fr.* *parler latin devant les cordeliers* 161,16. *forstaa* ~ [8,13]. *paa* ~ 263 m. II 127,6 osv. *oplært i* ~ II 332,22-23.

latinsk, *adj.* (*best.* *lat(t)infke* [8,30]. 18,17-18)

latter, *en.* (*latther* off. 51,8. II 13,2. 210,11)

lav, *sb.*, *se* lag.

lavbyrdet, *adj.* (*pl.* *laugbyrdede* 225,27) *med lave rølinger*.

lave, *v.* (*laug* 94,31. II 4,9 osv. *præs.* -er II 51,32. *præt.* -ede 64,12. 91,6 osv.) ~ *til*, *indrette*, *stille op* 64,12. *blive tilbøjelig til*, *fr.* *soy disposer* II 81,10-11. ~ *sig til*, *berede sig til* 91,6. 94,31. II 4,9 osv. — *jf.* *tillave*.

le, *v.* (*præt.* *lo(o)* 186,25. II 13,1. *part. præs.* -indes off. 76,16. II 223,18)

led, *sb.* (*leid* II 61,6. *pl.* (?) *leidt* 230 m.) *vej*. *langt af* ~, *langt borte* II 61,6 || *kant*, *side*, *grænse* 230 m. — *jf.* *anderledes*.

I. **lede**, *v.* (*lede* 68,10. 146,11 osv. *præt.* *lidde* II 232,10. 320,15 osv. *part.* *lidd* II 320,16) *føre*. — *jf.* *undlede*.

II. **lede**, *v.* (*lede* 95,17 osv. *præs.* -er 282 m. *præt.* *let(h)e* off. 51,2. 111,9. II 86,5) *søge* 51,2. 282 m. ~ *efter*, *søge efter* 95,17. *tilstræbe* 111,9. II 86,5. ~ *op*, *opsøge* II 255,27. — *jf.* *op-*, *udlede*.

leder, *sb.*, *jf.* *stormleder*.

ledig, *adj.* (*led(d)ig* 163,20. II 147,23 osv. *ntr.* -t 16,1. *pl.* -e 56,34 osv.) *fri* 16,1. II 49,

18. 147,23 osv. ~ *af tjeneste*, *fri for* II 20,23. *blive sit fængsel* ~, *slippe af fangenskab* 163,19-20 || *ikke optaget af noget* 93,17 || *ubesat*, *ledig* (*om embede*) 56,34.

ledsage, *v.* (*ledfage* off. 62,7. 69,35. 168,26 osv. *præs.* -er 83 m. *præt.* -ede 81,37. II 183,33-34 osv. *part.* -ed off. 75,24. 216,18. II 68,7) *føre*, *vejlede* 216,18. II 183,33-34. 248,25-26. 260,17 || *ledsage* 62,7. 81,37. 282,23. II 68,7 osv. || *styre*, *lede* 214,3. II 142,16 || ~ *sig*, *optræde*, *opføre sig* 69,35.

ledsagning, *sb.* (*ledsauning* II 160,16) *bistand*.

ledsmand, *en.* (*le(i)dfmand* 134,26. II 260,22. *pl.* -mænd 137,8 osv.) *vejviser*, *fører* 134,26. 137,8. II 260,22 || *ophavsmand* 270,34.

leg, *en.* (*le(e)g* 79,9 + m. 120,4) *leg*, *tidsfordriv* 120,4 || *tableau* II 219,3 || *spil*. *at have bedst* ~, *at have lettest spil*, *være den overlegne* 79,9 + m. — *jf.* *aftenleg*.

legat, *en.* (*legat(t)* 12,27. 183,25 osv. *gen.* -z II 218,6. -es II 170,19. *best.* -en 259,31. *pl.* -er 91,12. 227,20 osv. *gen.* -ers 25 m. osv. *best.* -erne 68,17 osv. *gen.* -ernis II 218,15) *gesandt*. — *jf.* *medlegat*.

legatfund, *et.* (*legat fund* 32 m.) *paa-fund*, *kneb af en gesandt*.

legation, *en.* (*legation* 183,18. II 153,28 osv. *pl.* -er [7,17]) *sendelse som gesandt* [7,17] || *skare af sendemænd*, *gesandtskab* 183,18 osv.

legats, *en.* (*legatz* off. II 154,2. 173,35 osv. *pl.* -er II 166,29) *sendelse* II 158 m. || *skare af sendemænd* II 154,2 osv.

legat(s)vis, *adv.* (*legatzuif* 99,19. -e 32,25. 101,13. 188,20 osv. *legatuif* II 269,26. *legatuife* 200,11) *som gesandt*.

lege, *v.* (*præt.* *legte* 136,10 osv.) *spille*. ~ *bold* II 320,15. ~ *vartavl* II 228,1. ~ *med terninger* 136,10.

legeme, *et.* (*legomme* II 176,11. 193,10. *gen.* *legoms* II 218,29. *best.* -it off. 126,23. II 126,2 osv. *gen.* *legomens* II 126,5. *legomits* II 293,15. *pl.* *legome* 115,18-19)

legemlig, *adj.* (*best.* *legomlige* II 49,25)

lejde, *en.* (*leyde* off. 76,1. 125,12. 202,19. II 71,31 osv. *best.* -n (*hun*) II 277,7) *paa* ~ II 71,31. 145,32 osv. *paa god* ~ 204,8. *over* ~, *se over*.

lejdebrev, *et.* (*leidebrev* off. 235,33. II 256,10)

leje, *et.* (le(l)ge 220,2 + 12) — *jf.* borge-, natteleje.

lejersted, *sb.* (læjersted II 176,3) gravsted.

lejligh, *adj.* (leilig 174,36) belejlig. — *jf.* belejlig.

lejlighed, *en.* (leilighed off. 83,16. 140, 14. 299,27 (*jf.* var.) osv. leyelighedt off. 178,2. 238,13. II 202 m. best. -en 32,28. pl. *lelegheder II 57,8) det foreliggende, omstændighed, forhold 32,28. 140,14. 291,9. II 267,25. 307,34 osv. tidens ~ 32,7. 178,2 osv. aarsens tid og ~ 238,13 || lejlighed 83,16. 105,19. 183,21. II 129,4 osv.

lejr, *en.* (leigr off. 64,18. 131,2. leiger off. 35,1. 64,7 + 11 osv. (hun) II 240,13. best. -en 66,29. 135,29 osv. pl. leig(e)r 195,24. II 256, 12 osv. -e II 242,27. 256,33. best. -ene 216,7) leje, kvarter II 262 m. || lejr 35,1 osv. — *jf.* felt-, nattelejr.

lejre, *v.* (leigre off. 64,15. II 254,23. præst. -er 45 m. præst. -ede 33,29. 143,27. 210,19 osv. part. -ed off. 44,22. 46,27. 214,16-17) — *jf.* belejre.

lemfældighed, *sb.* (limfældighed var. til 290,32 m.)

lempe, *sb.* (lempe 121,20. II 17,3. pl. -r 295 m. II 33,3 osv.) lejlighed, middel, udvej 121,20. II 33,3. 40,21. listigt middel II 17,3. — *jf.* ulempe.

len, *sb.* (læn off. 15,22. 82,30. II 212,34 osv. pl. d. s. II 21 m.) have i ~ II 327,22. tage i ~ 15,22. II 63,24. 212,34.

lene, *v.*, *jf.* forlene.

let, *adj.* (læt(t) off. [7,7]. II 18,7. 155,4. pl. -te 55,35. II 240,21 osv. komp. -tere II 235,30 osv.) let, ikke vanskelig [7,7]. II 155,4 osv. || af ringe vægt, letbevægelig 55,35. ~ te heste, se hest.

letfærdelig, *adv.* (letfærdeligen II 173, 3) letsindigt.

letfærdig, *adj.* (letfærdig off. 105,10 osv. pl. -e 183,2) letsindig 105,10. II 12,26 osv. || upaalidelig II 168,16.

letfærdighed, *sb.* (letfærdighed 283, 31. 298,13) letsindighed.

lettelig, *adv.* (lettelige 67,35. II 175,5. -en(n) 11,1-2. 27,28 osv. komp. -ere 77,33. II 20,7 osv.) uden vanskelighed 27,28. 77,33. II 175,5 osv. uden at der skal meget til 11, 1-2. 67,35.

lev, *adj.* (ntr. lefft II 270,4) kær, behagelig. — *jf.* beleve.

I. leve *v.* (leffue 46,19. II 41,27 osv. præst. -er 96,27. 135,26 osv. pl. -e 239,4. præst. -ede 13,18. 28,14. leffde off. 31,19. 58,11. II 17,19 osv. part. præst. -endis 166,25. II 91,14 osv. præst. -id(t) 15,9. 304,29 osv. leffid off. 161,9. II 125,26 osv.) ~ sin naturlige alder II 69, 14-15. ~ ved, leve af II 41,27. ~ en over, overleve II 104,26-27. 331,4. — *jf.* for-, overleve.

II. leve, *v.*, *jf.* beleve.

leve(re)re, *v.* (leuere off. 91,34. 295,18 osv. leffuerere off. 101,19. 264,26. II 182,26 osv. præst. leffuerer 265 m. pass. leuereris II 41,36. præst. leffuerede 265,9. II 29,32 osv. part. leffuerid II 330,1. pl. leffuerede 237, 27. leffuererede II 61,23 osv.) levere, udlevere 101,19. 265,9. II 29,32 osv. ~ fra sig 263,31-32. 264,26 || ~ slag 91,33-34. II 182,26. 330,27.

levne, *v.* (part. præst. leffned II 241,5) lade tilbage.

levned, *et.* (leffnid off. 5,19. 115,18. 228, 27-28 osv. gen. (for) leffnit (skyld) II 94,30) liv. anslag mod hans liv og ~ 296,23 || levetid, livsførelse 5,19 osv. — *jf.* eremitlevned.

levning, *sb.* (pl. best. leffningerne 38,12 (*jf.* var.))

lid, *en.* (li(i)d off. 137,26. 164,3 osv.) tillid. sætte sin ~ til 137,25-26. II 33,18 osv. slaa sin ~ til II 301,17. — *jf.* tillid.

I. lide, *v.* (lide off. 15,7. 305,26 osv. præst. -er II 164 m. pl. -e II 49 m. præst. le(e)d 30,8. II 109,26 osv. lidde II 107,6 + 9. 108,28. part. lid(d) 226,34. II 33,16. 62,35 osv.) lide, døje 305,26. II 107,6 + 9. 109,26 + 27. ~ hunger II 271,23. ~ nederlag 226,33-34. II 164 m. ~ skade 101,4 || taale 15,7 || finde sig i 30,8. 77,31. 209,22. II 68,37 osv. tillade II 62,35. 226,12. uden obj.: finde sig i noget II 111 m. || synes om, sætte pris paa 111,17. II 327,24 osv. vel, ilde lidt II 33,16. 71,6. 192,26 osv.

II. lide, *v.* (li(i)de 169 m. 227,6. 302,4. II 110,23 osv.) ~ paa, stole paa.

III. lide, *v.*, *jf.* forlide.

lidelig, *adj.* (lidelig II 269,14 + 23) taalelig.

lidelse, *sb.* (lidelse II 114,6)

liden, *adj.* (liden(n) 42,22. 64,16 osv. ntr. lidit off. 25,16. 32,10. 90,20. II 150,10 osv. lit off. 58,2. 82,23. 141,30 osv. best. lille off.

37,31. 124,29. II 231,31. *komp. mindre, se selvst. art.) lille* 25,16. 42,22. 64,16 *osv. det lille, det lidet* 37,31. II 231,31. *noget lidet, en smule* 45,27-28 + 33-34. 143,6-7. 301,30-31. *lidt stund, en lille tid* 135,27. 170,13 || *ntr. som adv.* 141,30. *da ~ og da ~, lidt efter lidt* 58,2. 82,23. 297,33.

I. **lig**, *et.* (**lig** *off.* II 5,12. 104,8 *osv. best.-id off.* II 324,23 + 27)

II. **-lig**, *sb.*, *se* **bo-**, *vejrlig.*

I. **lig**, *adj.* (**lig** 248,8. *e. præp. -e* 262,35 *osv. best. og pl. -e* 54,31. 79,23 *osv. komp. -ere* II 96,10 *osv. lignende* II 96,10. *jævnbyrdig med* 54,31. 248,8. II 179,14 || *ens, samme* II 310,21 + 22. i ~e *maade* 79,23. 88,8-9. holde ved ~e 262,35. II 8,24 *osv. — jf. tillige.*

II. **-lig**, *adj. og adv.*, *se* **aabenbar-**, **aar-**, **alminde-**, **alvor-**, **anse-**, **begær-**, **behage-**, **behjælpe-**, **belej-**, **besvær-**, **besynder-**, **bevis-**, **borger-**, **bæste-**, **daar-**, **dag-**, **dej-**, **drabe-**, **driste-**, **dræbe-**, **due-**, **dyde-**, **døde-**, **en-**, **ende-**, **far-**, **flugt-**, **foragte-**, **forfærde-**, **forræde-**, **for- skrække-**, **forsmæde-**, **forstande-**, **forsømme-**, **frede-**, **fremmer-**, **fyrste-**, **gavn-**, **gejst-**, **grue-**, **grunde-**, **græsse-**, **guddomme-**, **gøt-**, **haarde-**, **hade-**, **haste-**, **hemme-**, **her-**, **hæder-**, **høve-**, **jammer-**, **kejser-**, **konge-**, **koste-**, **kriste-**, **køde-**, **legem-**, **lej-**, **lide-**, **lov-**, **lov(e)-**, **maade-**, **mage-**, **mande-**, **men-**, **menneske-**, **miskunde-**, **mor- der-**, **mu-**, **mynde-**, **mærke-**, **naade-**, **natur-**, **neder-**, **nytte-**, **næppe-**, **omhygge-**, **ordent-**, **pave-**, **person-**, **raade-**, **rede-**, **rette-**, **rige-**, **ro-**, **sagte-**, **sande-**, **selvville-**, **sen-**, **skade-**, **skel-**, **skikke-**, **skinbar-**, **skrift(e)-**, **skynde-**, **snar-**, **spotte-**, **state-**, **straffe-**, **syge-**, **syn-**, **synder-**, **sæde-**, **sædvan-**, **søn-**, **sørge-**, **taabe-**, **taal-**, **temme-**, **tid-**, **tilbøje-**, **tilbør-**, **time-**, **tjen-**, **tro-**, **trodse-**, **træske-**, **tække-**, **ubehage-**, **ubode-**, **udtrykke-**, **udue-**, **udyde-**, **uforsømme-**, **ugude-**, **uhør-**, **ukriste-**, **umaade-**, **umenne- ske-**, **umu-**, **umætte-**, **under-**, **uordent-**, **uraade-**, **usige-**, **uskel-**, **uskikke-**, **usømme-**, **utaknem-**, **utilbør-**, **utro-**, **utække-**, **uvan-**, **uvinde-**, **uvis-**, **uær-**, **van-**, **vanske-**, **ven-**, **verds-**, **vidunder-**, **vinde-**, **vitter-**, **ynde-**, **ynke-**, **ypper-**, **ærlig.** *jf. kærlig-*, *storlighed.* — *jf. -ligen.*

lige, *en.* (**lige** 40,36 *osv. lignelse, skik- kelse* 101,6 || *sidestykke* 305 m. II 133 m. || *ligemand* 40,36.

lige, *adj.* (**lige** 86,7. *sup. -ste* 85,25. II

197,10 *osv. lige, ret. ~ vejen, direkte* 86,7 *osv. ~ste vejen, d. s.* 85,25 *osv. — jf. ulige.*

lige, *v.*, *jf. forlige.*

lige, *adv.* (**li(i)ge** *off.* 42,3. II 237,19 *osv. i lige grad* II 12 m. || ~ *stor, lige saa stor* 305,9. ~ *faa, saa faa* 65,8. ~ *saa god* 10,23. ~ *saadan* 16,26. 30,21. 111,7 *osv.* || ~ *ved, ens med, paa samme maade som* 30,32. 248,3 || *nøjagtigt, netop* II 129,14. 231,18. ~ *samme* 42,3. 142,11-12. 259,27 *osv.* || *direkte* 67,2. II 66,34. 162,32.

ligemand, *en.* (**ligemand** *off.* 31,29. 78,33)

ligen, *en.* (**ligen** 273,11. II 282,19) *udsigt, sandsynlighed.*

-ligen, *adv.*, *se* **adstade-** (*u. adstadig*), **beskede-**, **blide-**, **brade-**, **falske-**, **flitte-** (*u. flittig*), **fornemme-**, **fri-**, **fulde-**, **fuldgrove-**, **fuldkomme-**, **fuldstærke-**, **gemen-**, **grandgive-**, **haarde-**, **hefte-**, **højerte-**, **hovmode-**, **høj-**, **høvisk-**, **jævn-**, **korte-**, **krafte-**, **langsomme-**, **letfærde-**, **lykke-**, **løn-**, **milde-**, **ny-**, **skaan-**, **stade-**, **taalmode-**, **ubrøde-**, **vrede-**, **yder-**, **øjensynlig(en).**

ligervis, *adv.* (**ligerulis** *off.* 11,31. 37,11. 129,5. 209,7. 233,27 *osv. paa samme maade.* ~ *som, saadan som* 11,31. II 113,11. *som om* 37,11. II 214,35 *osv.*

ligesaa, *adv.* (**lige faa** *off.* 29,14. 34,30. 175,20. II 34,35. 314,22) *paa samme maade, ligeledes.*

ligesom, *konj.* (**lige fom** *off.* [7,25]. 48, 26) *som om.*

ligevel, *adv.* (**ligevel(l)** 77,11. 176,3) *alligevel. — jf. alligevel.*

ligge, *v.* (**ligge** 48,31. II 168,33. *præs. -er* 62,9. II 35,25 *osv. pl. -e* 75,12. II 10,26. -er 146,2. 257,14. 271,1. *præt. laa(g)* *off.* 36,10. 157,11. 163,35. 273,10 *osv. pl. laage* *off.* 36, 23. II 159,25. 227,12. *laa(e)* 164,27. 289,16. *part. præs. -endis* *off.* 28,8. 89,9. 282,7 *osv. præt. -id* *off.* 89,19. 263,37. 279,27. II 12,9 *osv. leiged* 286,14) **ligge**. ~ *syg* II 169,8-9. ~ *for anker* 163,35. ~ *i sinde, ligge paa sinde* II 64,32-33. *lade arbejde ~* II 313,35 || *bo, være indkvarteret* 56,10. 169,24. II 168,33. 307, 27 *osv. ~ i besætning* 164,27 || *være lejret* 36,23. 110,18. 284,8 *osv. ~ i god fordel* 91,22 *osv. ~ for, belejre* 89,19. II 57,13 *osv. ~ stille, blive paa et sted* 286,14. ~ *til marken, være i felten* 48,31. 157,11-12 || *være be- liggende* 62,9. 75,12. 146,2. II 119,22 *osv. være*

anbragt (om bro) 139,32. II 177,15. have sin plads (om hjertet) 288,10 || ~ efter, trænge ind paa 221,16. 270,9. II 76,14 || ~ til, være forbundet med 279,27. — jf. be-, paaligge; omliggende.

liggende-fæ, sb. (liggende fæ 164,5) skat, værdifuld besiddelse.

ligne, v. (ligne II 107,8. 109,24. pass. -is 13,35 osv.) sammenligne. ~ ved 13,35. 54,22. 154,24 osv. ~ tilsammen ved II 109,24-25. at ~es ved, i sammenligning med, i forhold til 127,14.

lignelse, en. (lignelse II 201 m. osv.) sammenligning II 201 m. || **lignelse**, parabel II 288,4.

-ligt, sb., se endeligt.

lilje, en. (lilie 248,13. II 182,16. pl. -r II 182,17)

lille, adj., se liden.

line, sb. (pl. liner II 236,1. best. -rne 197,6)

-ling, sb., se æd-, Østerling.

linie, en. (linie off. II 6,31. 326,2 + 29. pl. -r 158,6. løn(er) 153,26 (trykfejl i teksten). II 60,8) linie i brev 158,6. II 60,8 osv. || **arvelinie** II 6,31 osv.

linklæde, et. (linklæde II 237,21. pl. -r 266,23)

lise, en. (lise II 118,20. 125,31) ro, magelighed.

lisendag, sb. (pl. lisen dage II 98,15) rolig dag.

list, sb. (list 185,20. II 17,3)

liv, et. (liv II 21,37. 47,34. II 104,6 osv. gen. -s II 226,4 osv. e. præp. -e 218,16. 293,30. best. -id off. 14,6. 48,34. 228,29 osv. *-en II 238,10) liv 30,5 osv. i ~e 218,16. 293,30 osv. fange til ~s, komme til live igen 45 m. || **legeme**, krop 21,37. 160,22. II 97,13. 104,6. 178,10 (fr. corps). 238,10. — jf. hjorte-, kæreliv.

livegen, sb. (pl. livegne II 37,37)

livgeding, sb. (gen. livgedinges II 315,31) enkehævning.

livløs, adj. (livløs II 54,28) blive ~, miste livet.

livsfare, en. (liffs fare off. 187,28. II 25,34)

livsfarlighed, en. (liffsfarlighed II 119,24) livsfare.

livsstraf, sb. (liffs straff 93,35) straf paa livet, dødsstraf.

livssundhed, en. (liffs sundhed II 314,27) helbred.

livstid, en. (liffs tid off. 52,22. II 102,25 osv.) levetid. i sin ~ II 118,10.

lød, sb. (lod II 162,30) andel. — jf. arvelod.

lodtagen, adj. (lodtagen II 58,25. 74,25-26) ~ (ud)i, medindbefattet i.

loft, sb. (pl. loftet II 206,10. best. -ene II 206,32)

lokke, v. (locke 14,10. II 53,20. 164,5 osv.) — jf. for-, undlokke.

Lombardier, sb. (pl. Lombardier II 327,10) longobarder.

londisk, adj. (pl. Lundische 176 m.) londonsk, fra London.

losamente, en. (lofamente 64,25-26. 83,22. II 200,22. lofament 243,23. lofemente 133,7. 169,34. pl. lofament 65,12 osv. lofementer 132,14) logi.

Lothringer, en. (Lothringer 291,13. II 221,10. pl. d. s. 260,32)

lothringsk, adj. (lothringsk 292 m. pl. -e II 135,13)

I. **lov**, en. (long 11,24. II 68,20 osv. pl. -er 106,15) lov, forskrift.

II. **lov**, sb. (loft 126,2. 168,8. II 14,23 osv.) tilladelse. faa ~. — jf. forlov.

III. **lov**, et. (loft 17,31. 61,18 osv.) ros 17,31. 61,18. 205,32 osv. || **rygte**, skudsmaal II 123,6. 331,37. — jf. krigslov.

lovagtig, adj. (longachtig 82,3. 170,17) paalidelig, tro, loyal. — jf. ulovagtig.

lovagtighed, en. (longachtighed(t) off. 82,12. 115,19-20. 276,4. II 298,31 osv.) troskab, loyalitet. — jf. ulovagtighed.

love, en. (loftue off. 66,12. 81,14. 90,31. 190,32 osv. gen. -is 87,27) troskab, givet ord. tro og ~ 87,27 osv. ord og ~ 66,12. 90,31. ~ og lejde II 129,8. ægteskabs ~ II 54 m. holde ~ 173 m. 215,31-32. paa sin ~, paa æresord 239,7-8. imod sin ~ 265 m. || **paalidelighed** 81,14. 190,32 || **tillid** 229,34. 281,27. II 165,22 osv. — jf. mis-, ulove.

I. **love**, v. (præs. loffuer 18,13. II 165,32 osv. pl. -e 13,37 osv. præf. -ede 82,11. II 60,23. part. -id 248,25. II 172,6) rose, prise 13,37. 18,13 osv. || **sætte pris paa** II 60,23 || **bifalde** II 39,19. 172,6 osv.

II. **love**, v. (loftue 219,8. 253,16. præf. -er 149 m. II 294,17 osv. pl. -e 76,19. pass. -is II 90 m. præf. -ede [8,8]. II 90,8 osv.

loftide 107,14. *part. præs. -endis offl.* 34,20. 278,8 *osv. præf. -id offl.* 32,23-24. 167,14. 280,19 *osv.*) **love**, *give løfte om* 34,20. 76,19 *osv.* ~ *for, kautionere for* II 162,25 || ~ *en syg til en helgen, indvi til, fr. vouer* II 90,8; *jf. l. 15. vidste ikke hvad helgen han skulde ~ sig til, vidste ingen udvej, fr. ne scavoit plus à quel saint se vouer* 253,16. — *jf. hen-, tro-, udlove.*

lov(e)lig, *adj.* (loftuelig II 141,15. *ntr.* 10 **lougligt** 95,26. *pl. loflige* 303,22) *priselig, rosværdig.*

lov(e)lig, *adv.* (louligen 296,5. *loftueligen* II 326,8) *ærligt, redeligt.*

loven, *sb.*, *jf. fyldestloven.*

lover, *sb.*, *jf. forlover.*

lovlig, *adj.* (*ntr. loughligt* 11,35. *best. -e* II 303,20)

lud, *en.* (lud 28,2) *to af en ~, give en dygtig overhaling.*

lue, *sb.* (luffue 195,9) *staa i ~.*

lugte, *v.* (luchte II 153,16) *se røg.*

lukke, *et.* (løkke II 85,16. 197,6) *lukkelse, spærring.*

lukke, *v.* (løkke 130,14. II 112,24 *osv.* 25 *inf. pass. luckis* 246,31. *præt. -te* II 113,26. *part. -t* 178,27. II 85,19. *pl. -te* 119,13. II 159,8 *osv.*) *lukke* 119,2 *osv.* ~ *til, lukke i* 130,14. 178,27. ~ *inde* II 113,26. ~ *i laas* II 159,8-9 || *indelukke, omslutte* II 112,24. *befæste* 144,1. II 85,19. — *jf. inde-, til-, udelukke.*

lukkelse, *sb.* (*pl. lyckelfer* II 113,30-31)

lund, *sb.*, *jf. ingen-, mangelunde.*

lutenant, *en.* (lut(t)enant 102,32. 296, 32-33. II 33,17. 99,4-5 *osv. best. -en* 188,3) *person, der fører kommandoen paa kongens ell. en fyrstes vegne, næstkommanderende.*

ly, *sb.* (ly II 144,8) *støtte, hjælp.*

lyd, *sb.*, *jf. klokkelyd.*

lyde, *v.* (lyde 287,4. II 101,6 *osv. præs. -er* 33 m. II 40,16 *osv. pl. -e* II 43,19. *præt. -de offl.* 108,24. 203,24. II 250,36. 271,19 *osv. part. præs. -endis offl.* 142,4. II 143,35. 181,4 *osv. præf. -t* II 179,21) *adlyde* 287,4. II 43,19 *osv.* ~ *ad, adlyde* 218,20. ~ *raad* II 179,21. 250,36 || *have lyd, høres.* ~ *ilde* 120 m. || *hedde, betyde* 33 m. II 207 m. || *indeholde, lyde, sige* 142,4. 175,10. 203,24. II 143,35 *osv.* ~ *om, handle om* 108,24. II 271,15-16. ~ *paa, gaa ud paa* II 40,16. *sige, angive* II 271,19. — *jf. ad-, for-, paalyde.*

lydelse, *en.* (lydelse offl. 51,13. 275,3. II 5,2) *overhøjhed, kommando.*

lydhør, *adj.* (*pl. lydhøre* II 3,15)

lydig, *adj.* (lyd(d)ig II 77,28. 81,8. *best. og pl. -e* 67,11-12. II 46,18 *osv.*) — *jf. ulydig.*

lydighed, *sb.* (lydighed(t) 15,4. 100,16. II 40,15 *osv.*) *lydighed* 72,29. 143,4 *osv.* || *myndighed* 100,16. II 96,19 || *overhøjhed* 15,4. 181,8. II 9,32 *osv.* — *jf. ulydighed.*

lygte, *sb.* (*pl. læc(h)ter* 130,11. II 218,15)

lykke, *en.* (løkke offl. 35,12. 48,6. II 130, 23 *osv. gen. -is offl.* 202,34. 279,30. *best. -n* 21,22. 78,30 *osv.*) *skæbne* 21,22. 78,30. 262,25 *osv. god ~, held, lykke* 48,6. 163,23. 282,16 *osv. ond ~* II 50,19. *krank ~* II 313,6. *forsøge sin ~* 35,12 || *lykketræf* II 55,16 || *held, lykke* 136,5. 202,34. 279,30. II 130,23. 187,10 || *ulykke* II 179,16. — *jf. slumpe-, ulykke.*

lykkelig, *adv.* (løkeligen II 167,18) *heldigt.*

lykke(s), *v.* (løkis II 82,24. *præs. -er* II 229 m. *-is* 206 m. *præt. -edis* 159,11. II 102,8. 161,1) ~ *vel, gaa godt* II 161,1. ~ *ilde, gaa galt, faa en daarlig udgang, mislykkes* 159,11. II 22,21 *osv.* — *jf. mislykkes.*

lyksalig, *adj.* (*ntr. løkfaligt* II 314 m. *pl. -e* II 73,19. 293,30. — *adv. -en* II 315,14)

lyksalighed, *sb.* (lyckfalighed offl. 59, 13-14. 263,14-15. 266,13 *osv. gen. -s* 31,31-32) *lykke, medgang.*

lyn, *sb.* (lunit II 243,24)

lyne, *v.* (*part. præf. luffnid* II 254,4)

lys, *et.* (*best. luffit* II 150,12. *pl. hus* 250,5) (*vox*)lys.

lys, *adj.* (lius offl. 46,19. 130,20. 139,1) — *jf. overlyst.*

lyse, *v.* (*præs. pass. luffis* 172 m.) ~ *fred over.*

lyst, *sb.* (lyft offl. 10,11. 17,24. 54,5. 186,26 *osv. løfte (pl. ? fr. le vouloir)* 111,37) *begær, forlangende, ønske* 17,24. 55,32 *osv. have ~ til, nære ønske om* 186,26. *have lyst til* 10,11. II 193,2 || *fornejelse* 54,5. II 115,25. 116,7 *osv.* — *jf. u-, vellyst.*

lyste, *v.* (*præs. løfter* 94,22. 96,22. II 72, 28 *osv. præf. -ede* 262,21) *upers. mig ~er, jeg har lyst til.* — *jf. ad-, forlyste.*

lystig, *adj.* (løftig offl. 47,5. 115,1. 249,14 *osv. ntr. -t* 219,2) *glad, opremt, i godt humør* 47,5. 115,1. 171,6 *osv. gøre sig ~, more sig* 250,35 || *fornejelig* 219,2. II 115 m.

lystighed, sb. (lyftighed ofl. 120,4. 238, 21. II 12,29. 35,28) fornøjelse, morskab.

lyve, v. (linge 17,29. 98,31. præf. pl. luffuer 158 m.) se pung.

læ, v. (læ 238,26 (jf. var.) osv.) yde, overdrage 238,26. II 189,36 || laane 243,28.

læder, sb. (læir II 49,8)

lædermynt, sb. (læir mynt II 49 m.)

læge, en. (læge II 94,15. 110,30. gen.-is 42,31)

læge, v. (part. præf. lægt 45,37. II 130,16)

lægekunst, sb. (lægekonst ofl. 268,28. 295,13. II 5,11. 86,24)

lægge, sb., jf. oplægge.

lægge, v. (lægge ofl. 34,31. 65,29. II 109, 12 osv. ligge 187,30. II 77,1. 84,9. 125,15 osv. inf. pass. -is II 242,32. præf. -er II 47,10 osv. pass. -es II 107,5. præf. lagde 35,12. 207,33

osv. pass. lagdis 55,21 osv. part. præf. -endis II 227,20. præf. lagd(t) 15,10. 213,18. II 65,14

osv.) lægge, anbringe 15,10. 65,29. II 84,9 osv. ~ og ligne ved, sammenligne med II

107,5. ~ maalet, miste maalet II 105,35. ~ en mur, opføre II 330,24 || grundlægge (venskab) 55,21 || indlogere olgn. 67,4. II 187,20 osv. ||

~ en noget til fejghed, udlægge som II 242, 32 || ~ sig, gaa i seng II 119,27. lejre sig, slaa sig ned 34,31. 35,12. II 239,36 (jf. var.).

~ sig for, belejre 213,18-19. II 80,19 osv. ~ sig til marken, drage i felten 187,30. ~ sig i trætte med II 109,12-13. 323,8-9. ~ sig efter,

trænge ind paa 255,24-25. ~ sig i, bestræbe sig for 207,33-34. II 266,31. ~ sig iblandt,

lægge sig imellem 208,3. II 65,14. 129,18-19 osv. || pass. refl. ~es i barselseng II 157,14.

~es i barselseng med, nedkomme med 173, 13-14 || ~ af, lægge fra sig 67,2-3. ~ en

noget for, paanøde II 309,6-7. ~ ære ind, indlægge sig ære II 125,15 osv. ~ ned, ned-

lægge, fælde 92,3. ~ paa, paalægge (skat) 255,28-29. II 42,7. 125,9. ~ sammen, samle

201,33. ~ en noget til, tilskrive 303,20. II 47,10. beskyjde for 148,37. II 159,31. 170,29

osv. ~ ud, udlægge, fortolke 122,25. ~ gla-

vind udi, fælde lanterne 40,20. II 249,8-9; se rist. ~ under sig, underlægge sig II 277,

25. — jf. af-, be-, for-, fore-, frem-, hen-, ind-, ned-, op-, over-, paa-, sammen-, sten-,

til-, ud-, under-, veder-, ødelægge.

læggelse, sb., jf. ødelæggelse.

lækker, adj. (løcker II 229,25) lækker-sulten.

lænde, v. (lende 168,34. II 220,14. præf. -ede 163,31. II 55,10) lande.

lændt, adj., jf. sidlændt.

længde, en. (best. længden 105,26) paa ~n, i længden, i det lange løb.

længe, sb. (leng II 111,21) længe. — jf. hualænge.

længe, v., jf. forlænge.

længe, adv. (leng ofl. 13,18. 43,23. II 17,18 osv. komp. lenger 71,25. II 21,32 osv. sup. længst 38,29. II 128,6) lang tid 13,18 osv.

|| længst flere, flere og flere 38,29. jo længst og mere, mere og mere II 128,6. jo længst og større, større og større II 271,15 || saa ~,

saa længe som, medens II 17,18. 188,15. til saa ~, indtil 138,22. 227,29. II 66,21. 224,22.

329,9 osv.; se indtil.

længes, v. (længis 256,9. præf. -dis ofl. 66,32. 240,35 osv.) længes. ~ hjemad 256,9.

~ efter 66,32. II 262,35 || upers. hannem ~es ved at, er utaalmelig over at 240,35.

længs, adv., jf. baglængs.

længte, v. (lengte II 217,8) føve.

lænke, sb. (pl. lencker II 113,30)

lærd, adj. (lærdt ofl. [8,1]. II 38,9. 333,29 osv. best. og pl. -e 116 m. II 331,26 osv.) — jf. høj-, ulærd.

lærdom, sb. (lærdom(b) ofl. [7,19]. 18, 20. II 38,25. 125 m. osv.) kundskab, viden

22,9. II 38,25 || boglig lærdom [7,19]. 18,20 || belæring, lære 99 m. II 125 m. 321 m. osv.

lære, v. (lære ofl. 10,22. 116,34. II 15,28 osv. præf. -er 70 m. II 19 m. osv. pl. -e

280 m. præf. -de 70,24. II 95,33. part. -t ofl. 11,6. 70,34. 116,32. 280,10 osv.) belære 70 m.

II 109 m. osv. ~ en til at gøre II 15,28 || belære om 10,22. 70,24. 280,10. ~ fra sig

II 95,33 || tilegne sig, lære 11,6. 70,34. 116,32. II 141,26 osv.

læremester, sb. (læremestere II 333, 31-32) lærer.

lærhed, sb. (lærhed II 38,19) viden, kundskaber.

læs, et. (best. læBitt 15,16) binde ~, gøre udslaget.

I. **læse**, v. (læse ofl. 5,22. 117,2. 182,17. II 130,25 osv. inf. pass. -is [7,10]. præf. -er

10,34. pl. -e 12,10 + 13. 162,21 osv. præf. -te ofl. 191,9. 226,27. part. -t 12,37. 90,3. II 15,

20 osv. imp. læs ofl. 244 m. 280 m.) — jf. igennem-, op-, udlæse.

- II. læse, v., se laase.
læser, en. (læBere [9,2]. II 334,6 osv.
læzer [7,1]. best. -en [9,10]. II 35,15. 127,1)
læske, v. (pr. ledfker 288,26) vederkvæge.
 — jf. forlæske.
læskelse, sb. (løfkelBe II 8,25) veder-
 kvælgelse. — jf. forlæskelse.
læsning, sb. (læfning II 125,24) studium.
løb, sb. (løb II 134,35) — jf. an-, himmels-,
 opløb.
løbe, v. (løbe 33,8. 139,2 osv. løffue 266,
 33. præs. -er 245,22. II 135,8 osv. pl. -e 62,
 17. præf. løb 13,19. 139,29. pl. -e 50,21. 163,
 31 osv. part. -it II 251,13) løbe 50,21. II 251,
 13. ~ sin vej 163,31. ~ til storm, storme
 139,2. ~ byen til storm 33,8. lade ~, give
 slip paa 189,19 || sejle 168,30. II 55,9. 266,19
 osv. || gaa til (om vej) II 254,25. (om en
 haubugt) II 203,7 || gaa hen, forløbe (om tid)
 II 271,14 || ~ sig, beløbe sig til 266,33 (jf.
 var.) || ~ af, afsejle II 287,15. 289,15. ~ an,
 storme 139,29. ~ for, gaa forud for 167 m.
 ~ forbi (om flod) 245,22. ~ i, falde ud i
 (om flod) 62,17. II 135,8. ~ iblandt, løbe
 med 13,19. ~ igennem (om flod) II 135,13.
 sejle igennem II 203,17. ~ ud, sejle ud, af-
 sejle 167,8. II 231,16. — jf. af-, be-, for-, ud-
 løbe; halvløben.
løbegrav, sb. (løbegraff 65,1)
løbegrøft, en. (løbegriff 64,9) løbegrav.
løfte, sb. (løft(h)e (et) 92,21. 230,20 osv.
 (en) II 115,16. gen. -is II 102,5. pl. løfte
 57,22. -r 125,3. II 291,20 osv.)
løfte, v. (løfte 107,12) ~ paa.
løgn, en. (løygn off. 98,33. 155,9. II 212,
 12 osv.)
løgte, v. (præs. løichter 202 m. præf.
 -ede 202,17. II 282,28) beskyldte for løgn.
Løikener, sb. (pl. Løick(e)ner off. 84 m.
 97,8. 117,14-15 osv.) indbygger i Liège.
løikisk, adj. (best. og pl. løickiske 91,
 10. 92 m. osv. Løickiske 90,37) som hører
 til, er fra Liège 91,10. 92 m. sbst. de ~e,
 indbyggerne i Liège 84,24. 90,37. II 28,16 osv.
- løjtnant**, sb., se lutenant.
løn, en. (løn 12,21. 90,33) ~ som skyld
 90,33.
lønlig, adv. (lønlig 288,31. II 112,21)
lønne, v. (præs. lønner II 103 m. pass.
 -es off. 32 m. 269 m. part. præf. løndt II
 103,9) belønne 32 m. 269 m. || straffe II 103,
 9 + m. — jf. belønne.
lørdag, en. (gen. løuerdags II 106,35.
 best. løffuerdagen II 105,32. 114,34) ~s aften,
 lørdag aften II 106,35. — jf. palmelørdag.
løs, adj. (løB off. 50 m. 286,2. II 54,3 osv.
 ntr. -t 231,17. II 308,26. best. og pl. -e 216,12.
 II 158,3) løstsiddende 204,15 || fri. give (lade)
 ~ 26,9. 232,15. om flere 95,27. 100,29. II 150,
 19. 186,3. give sit pant ~t II 308,26. faa sine
 børn ~ 286,2. købe ~ 174,34 || brænde ~,
 affyre skud 50 m. gaa ~, affyres (om skyts)
 231,17 || intetsigende, upaalidelig 216,12. II
 158,3 || løsagtig II 54,3. — jf. arve-, fader-,
 fjende-, fred-, hose-, liv-, maal-, magt-,
 penge-, raad-, stundes-, svar-, tro-, vare-,
 ærinde-, ørkesløs; ordeløshed.
løse, v. (løffe off. 75,18. II 332 m. part.
 præf. -t II 78,18 osv.) befri II 78,18. 332 m.
 ~ sig, købe sig fri II 302,12 || indløse 75,18.
 — jf. af-, for-, igen-, indløse.
løsen, et. (løBen off. 28,12. 139,4. II 20,34
 osv. løBen II 243,1. best. -idt 139,6) ind-
 løsning. staa til ~, kunne indløses 28,12.
 II 20,34 || signal, løsen 139,4 + 6. II 78,21
 osv.
løsfærdig, adj. (løfferdig II 54 m.)
 upaalidelig, løsagtig.
løsgive, v. (løBgifue 96,6. part. præf.
 -en II 89,18. 333,12. pl. -ne 96,18. 217,18)
 løslade.
løssøre, sb. (løføre II 48,15. 123,19. (en)
 203,35. (et) 260,12. pl. d. s. 267,1)
løv, sb., jf. skramteløv.
løve, en. (løffue II 177,17. best. -n II 177,
 23. pl. -r II 97,8)
løvehus, sb. (pl. løuehuß 246,2) løvebur,
 fr. caige.

M.

- maade**, en. (maade off. 78,36. 186,36. 45
 II 63,37 osv. maad 109,3. pl. maade 11,31.
 88,6. II 40,26-27 osv. maader off. II 8,26.
 83,29 osv.) forhold, maade. i god (daarlign
 osv.) ~ 12,7. 78,36. i gode ~(r) 131,8. II 319,9
 (jf. var.). i alle ~(r) 11,31. 305,37 osv. i lige

~ 11,27. 46,10-11. 193,11 osv. i mange ~ (r) 88,6. II 8,26 osv. i saa ~, *saaledes* 279,8 (jf. *var.*). efter sin ~, i forhold dertil, fr. à l'advenant 57,17. til ~, til pas, *belejligt* 303,1. II 11,9. 63,37 osv. || *natur, beskaffenhed* II 266,24 || *middel, udvej* II 8,17. 40,26-27. 80,20 || *rette maal, maadehold.* over al ~ II 73,34. — jf. *overmaade*.

maadelig, *adj.* (*maadelig* 168,18 + m. — *adv.* -en II 166,9. 334,1) *maadeholden, moderat.* — jf. *umaadelig*.

maadelighed, *en.* (*maadelighed* 305,14. II 42,33-34) *maadeholdenhed*.

maadig, *adj.*, jf. *middel-*, *overmaadig*.

I. **maal**, *et.* (*maal*(I) 18,18. 126,21. II 86,25 osv. *best.* -id II 86,10 osv.) *stemme, mæle* 126,21. II 86,10 + 25. 320,31 osv. || *tale* II 289,9 || *sprog* 18,18. — jf. *forligelses-*, *forligs-*, *gifter-*, *klage-*, *kære-*, *spørgs-*, *tunge-*, *tvivls-*, *veder-*, *værgemaal*.

II. **maal**, *et.* (*maal*(I) 30,11. II 44,18 osv.) *maal(system)* II 83,4. 84,14 || *gang.* fire hundrede ~ tusind *olgn.* 30,11-12. II 92,37. ti ~ hundrede tusind *olgn.* 280,29-30. 301,10-11. II 44,18. 45,32-33. — jf. *flodemaal*.

maale, *v.* (*maale* 73,30)

maalles, *adj.* (*maalles* II 90 m.) *berøvet mælet, stum*.

maaltid, *et.* (*moltid* off. 48,25-26. 64,26. 95,12. 219,30 osv. *pl. d. s.* 244,33) *spisning, maaltid.* gøre ~ 64,26. 234,31 osv. holde ~ 244,33. efter ~, efter *maaltidet* 95,12. II 218,1. over ~, ved *maaltidet* 64,21. 140,25 || *fortæring* 48,25-26. 219,30. II 51,19-20. — jf. *fyrste-*, *middagsmaaltid*.

maaned, *en.* (*maaned* off. 45,16. 58,1. 141,23 osv. *gen.* -s II 283,36 osv. *pl.* -er 57. 20. 62,24. II 78,27 osv. *gen.* -s 200,8 osv. -ers II 284,14 osv.) *en ~s tid* II 62,31. paa sex ~s tid *olgn.* 200,8. II 63,28. 108,37 (jf. *var.*). 162,29. 316,17 (jf. *var.*). to ~ers tid II 312,15. 317,15. — jf. *høst-*, *tordmaaned*.

maanedspenge, *sb.* (*maanidtzpen-dinge* II 94 m. *manidtz penng* II 204 m.) *maanedlig løn*.

maanedssold, *sb.* (*maanedssold* II 93,8) *soldater, der faar maanedlig løn; felttropper*.

maar, *sb.* (*pl.* *maar* 172,31. II 96,15) *maarskind*.

maarfoder, *sb.* (*pl.* *maarfoder* II 23,27) *maarskind*.

maaske, *adv.* (*maa fke(e)* 132,18. II 47. 23 osv. *maa fchie* II 13,32. *maa well fkee* 12,20. 77,33. II 49,18) *maaske* 12,20. 77,33. II 49,18 osv. || *eventuelt* 146,3 || *omtrent* 132. 18. 163,4. II 147,36.

maatte, *v.* (*mue* 125,31. II 309,5. *maa* 112,5. *præs.* *maa* off. 10,20. 94,24. 189,22. II 176,14. 2. *pers.* *mott* off. 71,3. II 251 m. 333,28. *pl.* *maa* 36,28. 137,20. II 73,14. *mue* 22,2. II 24,28 osv. *præt.* *maat(t)e* off. 11,18. 26,24. 45,29. 62,24. 250,15. 258,36 osv.) *kunne* 20,2. 172,18. 250,15. II 24,28. 33,19 osv. || *maatte, have lov til* 26,24. 94,24. 112,5. 258,36 osv. || *maatte, være nødt til, skulle* 10,12. 22,2. 45,29. 189,22. 249,8. II 232,6 osv. i *bisætn.* efter begære 142,2. efter frygte 118,9. 137,16. 138,14. 240,27. II 272,6 osv. efter tvinge II 24,22 || ~ sig vel, have det godt II 73,14. — jf. *formaa*.

maavelske, *adv.*, se *maaske*.

mad, *sb.* (*mad(t)* 45,29. 64,22. II 264,17 osv.) *faa (sig) mad, spise, se faa.* — jf. *mid-dags-*, *mælke-*, *saad-*, *sødmad*.

mag, *et.* (*mag* 55,34. II 74,13 osv.) *ro-lighed, bekvemmelighed* II 86,3. have ro og ~ II 74,13. 310,30. i (godt) ~ 55,34. 139,37. 163,28. II 281,26 || *værelse* 252,19. 293,22. — jf. *umage*.

magelig, *adv.* (*mageligen* II 71,17. 93,28. *komp.* -ere II 74,19. 277,16) *let, uhindret*.

mager, *sb.*, jf. *mytte-*, *skomager*.

mager, *adj.* (*ma(u)ger* II 90,31-32. 96,10. *mauffuer* II 288,3-4. *pl.* *maugre* 190,24 osv.) *mager* II 90,31-32. 279,32 osv. || *indholdslos, tom* 190,24. II 288,3-4.

magt, *en.* (*mac(h)t* off. 48,16. 63,2. 260,26. II 99,9 osv. (hun) 86,19. **mach* II 160,26. *best.* -en 58,6-7. 75,9) *magt.* 48,16. 75,9 osv. være ved ~, vare ved 93,10 || *lov, tilladelse* 172. 19 || *betydning.* give noget ~, ville tro paa muligheden af II 191,28. ligge ~ paa, være af stor betydning, *vigtighed* II 3,18. 184,7-8. 190,24 osv. || *mængde* 61,10. 63,2 || *hærstyrke* 273,16. 297,8. II 163,12. — jf. *fuld-*, *krigs-*, *velmagt*.

magtighed, *sb.* (*machtighed* 207,19) *magt*.

magtlos, *adj.* (*mactløB* 108,24)

magtpaaliggende, *adj.* (*mact paa legendes* 240,23)

maj, *sb.* (*gen.* *maij* 188,18) den XV ~,

majestæt, en. (**maiestat**(t) 234,36. II 284, 15 osv. **maistat** 235,23; jf. 173,22. 235,26. **best.** -en 14,16. 58,11 osv. **maiesteten** II 106 m.) kongelig værdighed II 106 m. handle mod ~en *olgn.* 58,11. 173,22. kongens person 14, 16. II 284,15. eders ~ 234,36. 235,23 osv.

male, v. (*part. præter. pl.* **malne** II 206,11 osv.) **bemale** II 206,11 || **afmale** II 176,8. — jf. **formale**.

maler, sb. (*pl.* **malere** II 318,4)

malvasier, sb. (**maluasie** 58,30 (jf. *var.*))

man, pron. (**mand** *off.* 11,13. 17,34. 68,6 osv.) **man** 11,14 osv. *baade i for- og eftersætning* 21,20. **man i forsætn.**, **han i eftersætn.** 105 m. II 107 m. med *præter. i pl.* II 88,3.

mand, en. (**mand**(t) *off.* 11,9. 45,3. 66,19. 181,5. (et) 196,25. *gen.* -z 10,23. 206,37 osv. **best.** -en 202 m. osv. *pl.* **mend**(t) 12,2. 51,11. 108,27. **mand se nedenfor.** *gen.* -s II 125,13. **best.** **mendene** II 232,27. **menderne** II 46,34. 47,3) **mandsperson** 10,18. 12,2. 60,3 osv. blive til ~s, **blive voxen** II 116,27. 293,6 || **ægte-mand** 179,2. II 46,34. 65,26 osv. || **menneske, person** 193,26. hver ~, *se* hver. den mene (menige) ~, **menigmand** 21,32. 45,3. 61,6. 170,21. II 92,14. *pl.* **mand:** mange ~ 20,12. alle ~, *se* **allemand**. *hundrede ~ olgn.* 42,11. 247,29. II 280,36. fem hundrede væragtige ~ *olgn.* II 186,20-21. 222,31. 229,10. jf. fire mænd *olgn.* 108,27. 248,1. II 222,32 || **tilhænger** 51, 11 || **være ~ for**, **være i stand til** II 22,33. 68,11. **besidde** II 301,7. **være ~ til**, **være mand for** 51,36. — jf. **adel(s)-**, **alle-**, **almues-**, **befal(n)ings-**, **blaa-**, **dagting(n)ings-**, **datter-**, **ejer-**, **for-**, **færge-**, **haandværks-**, **herre-**, **hof-**, **hoveds-**, **kloster-**, **krigs-**, **køb-**, **land(s)-**, **leds-**, **lige-**, **middel-**, **mindre-**, **mor-**, **riddermands-**, **sages-**, **skede-**, **spille-**, **strids-**, **tømmer-**, **volds-**, **ædel-**, **øvrighedsmand**.

mandag, en. (**mondag** II 105,31. **best.** -en 178,23-24. II 106,34 osv.)

mandat, et. (**mandatt** II 201,4) *forordning*.

manddrab, et. (**manddrab** II 128,30)

mande, v., jf. **bemande**.

mandelig, adj. (**mandelig** 166,11. II 28, 14. *ntr.* -t II 305,14. **best.** og *pl.* -e 225,15. 266,14 osv. **mandelig** II 90,35. — *adv.* -e 172,13-14. -en 133,27-28. II 22,35 osv. *komp.* -ere 291,2. II 108,29) *dristig*, *modig*, *tapper*.

mandelighed, en. (**mandelighed**(t) 132, 35-36. 135 m. II 82,13 osv.) *mod*.

mandeminde, sb. (**mande minde** 223, 32. 251,12. II 299,21) i ~, i *mands minde*.

mandemodig, adj. (**mandemodig** 303, 35. *pl.* -e 128,13. **mandmodige** II 121,5) *tapper*.

mandfolk, sb. (**mandfolck** II 121,4) *mandspersoner*.

mands alder, sb. (**mands alder** II 122,8) *voxen alder*. komme til ~.

mandskab, sb. (**mandskab** 150,4. -skaff 15,23. 57,26. II 40,32) *troskab*, *kun i forb.* *huldskab* og ~.

mandsperson, en. (**mands perfon** 168, 10. 290,11. *pl.* -er II 293,25. 316,35)

mandtal, et. (**best.** **mandtalit** II 302,23) *antal af mænd*.

mandvoxen, adj. (**mandduoxenn** II 15,26)

mane, v., jf. **formane**.

mangelunde, adv. (**mangelunde** 239, 20. II 155,16. **mongelunde** II 313,19) *paa mange maader*.

mangen, adj. (**mangen** 87 m. **mongen**(n) 132,5. 271,35. II 38,36 osv. *pl.* **mange** 10,3 osv. **monge** 38,3. ***mangre** II 182,15. *gen.* **mangis** 251,25)

mangesteds, adv. (**mongestedz** *off.* 98,32. 222,26. II 148,23 osv.)

mangfoldig, adj. (**best.** **mangfoldige** II 96,4) *mangeartet*.

mangfoldighed, en. (**mangfoldighed**(t) 73,11. 80,33-34. II 246,2) *mængde*.

mantel, en. (**mantell** 60,10) *kappe*.

I. mark, en. (**marck** II 207 m. *pl.* d. s. 214,6. II 3,24) *mark (mønt)*.

II. mark, en. (**marck** 110,28. **best.** -en 30,15. 39,20. II 80,23 osv.) *mark, ager* 39,20. komme hjem af ~en, *ude fra*, *fr.* de dehors II 150,1 || **slagmark**. beholde ~en, *vinde sejr* II 82,21. bestille ~en, *se* bestille. holde ~en, *ligge i felten* 212,32-33. i ~en, *i felten* 212, 34. 261,14. til ~en, d. s. II 308,13. være, ligge til ~en 73,13. 157,11-12 osv. lægge sig, drage til ~en 30,15. 110,16 + 27-28. 111,3. II 119,24 osv. || **feltvæsen** II 80,23.

marked, et. (**marckidt** 164,36. **best.** -it *off.* 67,29. 106,33. *pl.* **marcked** 68,7) **marked** 164,36 || *underhandling*, *fr.* **marché** 68,7 || *torv* 67,29. 106,33.

markgreve, en. (**margreffue** II 162,35. 199,15. **best.** -n 34,6 osv. *gen.* -ns II 163,2 osv. *pl.* *gen.* -rs II 238,33)

markgrevedømme, *et.* (margreffue-
dømme *off.* II 215,23. 221,3) markgrevskab.

markgrevinde, *sb.* (*best.* margreff(u)-
inden II 163,1. 271,25. *gen.* -ns II 259,25 *osv.*)

marmorsten, *sb.* (marmersten II 206,
10-11. malm(e)ersteen II 176,16. 177,17)
marmor.

marsk, *sb.* (marfk [8,6]. mars 76 m.)

marskalk, *en.* (marschalck *off.* 45,21.
192,13. II 88,34. marschal 32 m. *gen.* -s 82,
17. -is 92 m. *best.* -en 29,27. 92,1. 196,13 *osv.*
mareschalcken II 232,31. *gen.* -ens II 237,
30 *osv.* *pl.* marskalcke II 135,34) — *jf.* felt-
marskalk.

marskland, *sb.* (marschland II 230,
20-21)

marts, *sb.* (*gen.* marti II 325,37) den
27 ~.

mastig, *adj.*, *jf.* formastig.

materie, *en.* (materie II 103,6-7. materi
88,9. *gen.* -s II 333,35. *best.* -n 103,31) æmne,
sag.

Maurer, *sb.* (*pl.* Maurer II 95,6)

mave, *en.* (mauge 42,13)

med, *præp.* (med(t) *off.* 12,15. 42,31. 48,
12. 78,22. 99,22 *osv.*) sammen med 12,15. 48,
12. 183,14. II 80,26 *osv.* i samme mening ~,
af samme mening som 78,22. have samme
tro ~, have samme tro som II 124,19. holde
~ II 43,16. falde til føje ~, give efter for
91 m. 275,7. grænse ~, grænse op til, se
grænse || samtidig med II 104,25 || i overens-
stemmelse med II 3,32 || forsynet med II 66,8.
~ navn, ved navn 42,31. II 94,28 *osv.* || hos
150,36. 258,35. II 28,13. 41,25 *osv.* have ~
sig, besidde (om egenskab *olgn.*) 116,21. II
44,25. 221,9 || blandt, hørende til 11,12. 215,3.
II 121,20. 166,10 *osv.* || om midlet, formedelst,
ved hjælp af 61,26 + 32. II 79,27. 101,32.
205,15. klædt ~ 215,5. afgaa ~ døden [8,10].
paa grund af II 292,24 || om ledsagende
omstændighed, maade. ~ fuldt alvor II 61,8
(*jf.* alvor). ~ det iligste *olgn.*, saa hurtigt
som muligt 125,16. 144,18. 238,24. 251,4 *osv.*
~ store dagsrejser 255,8. ~ en hast 32,3.
54,13 *osv.* ~ gerningen, i gerningen 83,29.
II 9,23 *osv.* ~ usandhed, paa løgnagtig maade
25,23-24. lade ~ ro, i ro 94,30. 99,21-22. ~
saa skel, se skel. ~ sin store skade, til stor
skade for sig 272,2. II 306,18 || overfor, mod
II 16,25. 39,8. 54,24 *osv.* || med hensyn til,

angaaende 10,27. 40,25. 233,36. 260,21. II 100,7.
308,24. ~ at 235,11. II 226,11. 319,28. skaane
~, skaane for 104,2. II 84,25. det er forloret
~ dem *olgn.*, det er ude med dem *olgn.*
134,15. II 87,28. 108,15. det var en ynke ~
dette folk *olgn.* II 177,4. 270,10. denne kunst
~ at, denne kunst at II 207,3; *jf.* II 238,3.
det er en mødsom handel (*ting*) ~ fyrster
olgn. 22,4. 139,17 || som *adv.*: dermed (*led-*
sagelse) II 306,3; se begribe. (*middel*) 41,7.
tillige, ogsaa 137,28. yderligere II 266,8. være
~, være tilstede; være med til 27,6. 36,1.
224,24. 260,22. II 269,31 *osv.* være til behag
119,18. gaa ~, falde heldigt ud II 4,12-13.
— *jf.* der-, tilmed.

medaldrende, *adj.* (*pl.* medalderne
78,22) jævnaldrende.

medbegribe, *v.* (medbegribe 146,1.
part. præt. pl. medbegrebne *off.* 142,8. 237,
32. metbegreffe 110,14 *osv.*) indbefatte i.

meddele, *v.* (meddele II 334,7. *part.*
præst. -t II 333,37)

medeje, *en.* (medele 121,37 (*jf.* var.).
pl. -r II 181,27) medalje.

medens, *konj.*, se men.

medfare, *v.* (*præs. pass.* medfariis II
43,1. *part. præst.* -en 142,31-32. 174,25 *osv.*
ntr. -id 35,29. II 177,6. *pl.* -ne 118,33. II 176,
23. 200,37 *osv.*) behandle.

medforvandt, *sb.* (*pl.* medfforvante
II 25,30) fælle.

medfældig, *adj.* (*pl.* medfældige II 85,
34-35) føjende sig efter.

medfærd, *en.* (medfærd(t) *off.* 183,29.
271,19. II 183,27. *gen.* -s 148,19) behandling.

medfølge, *v.* (medfølge II 3,14. *præs.*
pl. medfølge 211,12) som der ~(r), som følger
med dette; *jf.* dermed.

medføre, *v.* (*part. præst.* medført 53,
18 + 33) bringe med.

medgang, *en.* (medgang 31 m. 263,14 *osv.*)
medgive, *v.* (*part. præst.* med giffuen
37,22)

medhold, *sb.* (medholdt *off.* 57,24. 276,
17. II 78,10 *osv.*) understøttelse, bistand 57,
24. 276,17 *osv.* have ens ~ II 78,10. faa ~
af 186,37. II 118,28 *osv.*

medicus, *sb.* (medicus 288 m. II 107,31)
livilæge.

medlegat, *sb.* (*pl.* medlegater II 312,14)
medgesandt.

medregne, *v.* (*part. præf. pl. medt reignede* 224 m.)

medynk, *sb.* (*medynck off.* 51,20-21. 189,19-20 *osv. gen. -s* II 224,28) (*have*) ~ med 51,20-21. 293,20. II 114,13-14. ~ over II 189,19-20. 224,28.

megen, *adj.* (*megen* 10,26. 47,1 *osv. megen* 228,28. II 44,27 *osv. ntr. megid(t) off.* 12,34. 34,16. 40,22. 152,9. 223,33 *osv. meget(t) off.* 62,7. 69,7. II 33,12. 200,4 *osv. best. og pl. megle* 197,14. II 241,5. 281,29. *komp. me(e)re, se selvst. art.) stor, megen* 10,26. 228,28. II 4,11. 196,15. 200,18. 241,5 *osv. saa meget som jeg deraf forstaar, saa vidt jeg forstaar* II 54,13-14. *prædikativt* 47,1. II 200,4. 201,13 || *talrig* 40,22. 62,7. 152,9 *osv. || ntr. som subst.: en stor del, meget* 30 m. 69,7. II 38,18. *som adv.: i høj grad* 12,34. 20,31. 37,23 *osv. ~ anderledes* II 68,17. 293,23. ~ ilde 34,16. ~ vel 223,33. ~ flere II 81,31.

Mejlaner, *sb.* (*pl. Meylaner* II 148,37) *indbygger i Milano.*

mejlanisk, *adj.* (*meylanf k* II 162,21. *best. og pl. -e* II 152,6. 328,6 *osv. milanesis k.*

mel, *et.* (*meel off.* II 240,33. 270,5)

melde, *v.*, *jf.* *tilmelde; be-, høymeldt.*

mele, *v.* (*part. præf. meled* II 290,25) ~ sin kage.

mellem, *præp.*, *se imellem.*

men, *adj.* (*best. og pl. mene* 29,2 (*jf. var.*) 45,3. II 220,32 *osv. almen* 29,2. II 4,20. 128,31 || *menig* 45,3. 140,8. II 92,14. 220,32. — *jf. menig.*

men, *konj.* (*men(dt) off.* 10,25. 12,1. 18,24. 48,5. 69,18. 235,3 *osv. mens var. app.* 24,13) *medens* 271,31 || *men* 10,25 *osv. ja endog* 293,30. — *jf. imen.*

I. **mene**, *v.*, *jf.* I. *formene.*

II. **mene**, *v.* (*præs. meen* 171,9. -er 77,7. *pl. -e* 39,29. II 131,32. *men* II 43,12. *pass. -is* 228 m. *præt. -te off.* 13,19. 35,7. 86,17. 256,5 *osv. minte* 100,25. *part. præs. -endis off.* 47,28. 50,4. II 228,34. *præt. -t* 51,6. II 39,7) *mene, tro* 35,7. 39,29. 86,17 *osv. have som overbevisning* 228 m. || *vente* II 228,34 || *tænke, have til hensigt* II 43,12. ~ at sige, *ville hævde* II 197,19 || *ville sige (hermed)* 77,7. 171,9 || *ville, tilsigte* 51,6. ~ en ondt olgn. 13,19. II 39,7. — *jf.* II. *formene; velmenende.*

menedig, *adj.* (*menedig* II 308 m. *pl. -e* II 308,18)

menedige, *v.* (*part. præf. meenedigt* II 295 m.) *gøre menedig.*

menedighed, *sb.* (*menedighed* 115,8)

menig, *adj.* (*best. me(e)nige* 21,32. 29,20 *osv. meninge* 185 m.) *almen* 29,20 || *menig. den ~e mand* 21,32. 61,6. 165,12. II 323,10 *osv.*

menighed, *en.* (*gen. menigheds* II 158,24. *best. -en* 60,28. II 35,9 *osv. gen. meninghedens* II 92 m. *pl. -er* 90,2 *osv. folk, almue* II 35,9. 92 m. 158,24 || *borgerskab* 60,28. 90,2. 102,19. II 24,15 *osv.*

mening, *en.* (*me(e)ning off.* 20,20. 29,22. 67,5. 172,4 *osv. *menig* II 67,34. *gen. -s* 96,28. *best. -en* 234,33 *osv. pl. -er* 10,17. 78,22 *osv. -e* 125 m.) *anskuelse, mening* 10,17. 125,11. 172,4 *osv. være i samme ~ med en* 78,22. *være, komme i den ~ (at)* 40,36. II 33,35. 268,13 *osv. || virkelig tanke* 228,31 || *kendelse, dom* 96,28 || *indhold, mening af noget. ~en af* 234,33. ~en paa 276,34 || *hensigt* 18,16-17. 29,22. 67,5. — *jf. hovedmening.*

menland, *et.* (*best. menlandidt* 53,35) *fastland.*

menlig, *adj.* (*ntr. menligt* II 106,28. — *adv. -en* 20,25. 71,9. II 136,2-3 *osv. almindelig.*

menneske, *et.* (*men(n)lfke off.* 30,3. 40,4. 262,30 *osv. gen. -is* 39,37. 269,13. *best. -dt off.* 15,8 *osv. pl. mennlfke* 17,20. 20,23. II 35,22 *osv. -r* 17,24. 20,22. 140,37 (*jf. var.*), *osv. best. -n* 95,10-11. 155,19. II 308,14 *osv. -rne* 95,18. *gen. -ns* 20,27 II 56,19 *osv. et ungt ~, en ung mand* II 147,16. *ung kvinde* II 155,31.

menneskeanslag, *sb.* (*menlfke anflag* II 158 m.)

menneskegerning, *sb.* (*pl. menlfke gerninger* II 201,24)

menneskelig, *adj.* (*mennlfkelig* II 187,33) — *jf. umenneskelig.*

menneskevisdom, *sb.* (*menlfke anflag och vilfdom* II 158 m.)

mere, *adj. og adv.* (*me(e)re* 78,13. 107,32. 181,3 *osv. mer* 103,17. 282,12. — *adv. me(e)r* 44,27. 238 m. 280,14. *me(e)re* 15,7. 279,29. II 42,1 *osv. sup. best. mefte* II 46,31. 242,4. — *adv. meft* 38,2. II 33,18 *osv. mere. ~ folk* 181,3. 282,12. II 215,7 *osv. andet ~* 103,17. *andet ustyr ~* 107,32. *som subst.: noget større* II 274,37. *i det meste, i det højeste* II 242,4 || *som adv.: i højere grad* 15,7. 44,27. II 189,23. 293,1 *osv. ved sammenlign. mellem to ting:*

mest 304,3. *hellere, snarere* II 74,18. *oftere*. aldrig ~ 228,21-22. *sup. i højeste grad* 26,3. 38,2. 271,26 *osv. især* 304,31. II 33,18. *helst* II 151,18. *bedst* II 290,13. — *jf. sider-, ydermere*.

mere, *v.*, *jf. formere*.

messe, *en.* (*me(f)se* 66,26. II 86,29 *osv.* (hun) II 206,37. *best. -n* II 218,31. *pl. -r* 140,15) *sige* ~ 140,15. II 103,33. 218 m. *synge* ~ II 78,22. 206,37. 218,31-32. *høre* ~ 66,26. 150,15. II 4,22 *osv.* — *jf. højmesse*.

messebog, *en.* (*meffebog* 249,1)

messebrød, *et.* (*meffebød* II 323,20) *alterbrød*.

meste, *sb.* (*best. mesten* 184,16 *osv.*) *den største del.* ~ *n rigens adel, det meste af rigets adel* 194 m. (*jf. u. meste(n)part*) || *adv.*: *for det meste* 184,16. II 159,8. 206,9 *osv. næsten* 197,5-6. 273,16 (*jf. var.*). *jf. var. til* 50,11-12. 118,22. 130,5 (*neften*).

meste(n)del, *en.* (*best. mestedelen* 300,27. *mestendelen* 115,24) *kun som adv.*: *for det meste, i reglen*.

meste(n)part, *en.* (*best. meste parten* 135,19. II 24,11 *osv. mesten parten* 154,19. II 208,36. 253,18-19) *den største del.* ~ *en af* 135,19. II 253,18-19. ~ *en al sin velfærd, det meste af sin formue, fr. la pluspart de son vaillant* 154,19. ~ *en folket olgn., det meste af folket* 189,18. II 208,36 || *som adv.*: *for størstedelen* II 24,11. *næsten, omtrent* 197,27.

mester, *sb.* (*mestere* 85,28. 212,23. *mester* (*foran navn*) 50,22 *osv. pl. -e* II 330,9) *haandværksmester* II 330,9 || *person, som er dreven i noget* 85,28. 212,23. *som titel* 50,22. II 9,18. 107,31. — *jf. arkeli-, hov-, hær-, kvarter-, køge-, lære-, palads-, penge-, rente-, rit-, stald-, supplicats-, tugte-, vagtmester*.

mesterstykke, *et.* (*mesterstøkke* [7,25])

middag, *sb.* (*middag* 47,19. 97,15. 244,34 *osv.*) *ved X slet for(e)* ~ 47,19 *osv. (spise)* *til* ~ II 9,33.

middagsmaaltid, *et.* (*middags maaltid* *off.* 129,10-11. 257,30. II 86,18 *osv.*)

middagsmad, *en.* (*middags mad* 245,4)

middagsstund, *en.* (*best. middags stunden* 91,36-37. II 164,27)

middagstid, *sb.* (*pl. e. præp. middags tide* 140,24 *osv.*) *ved* ~ *e* 140,24. II 240,30. *om* ~ *e* II 22,19. 260,4.

middel, *et.* (*middel(l)* *off.* 181,30. 239,10

osv. (en) II 8,17. *pl. d. s.* 237,14. II 129,22) *udvej, middel* II 8,17. 183,31 *osv. vej og* ~ 125,29. 210,3. *om person: formidler, virkende person* 181,30. 239,10. II 59,15. 301,37 || *vilkaar* 237,14. II 129,22.

middelmaadig, *adj.* (*middelmaadig* 68,8-9. II 244,4 *osv. middell maade* 69,23-24. *pl. -e* II 44,16 *osv.*) *som er midt imellem.* ~ *alder, ikke for høj alder* 68,8-9. ~ *stat, middelstand* 69,23-24. II 47,4. 136,7. *pl. som subst.*: *de* ~ *e, folk af middelstanden* II 44,16. ~ *e af adelen, mindre adelsmænd* II 136,5 || *adv.* ~ *stor, jævnt stor* II 244,4.

middelmand, *en.* (*middel mand* II 283,24) *neutral person*.

middelstat, *en.* (*middel ståt* II 125,26) *middelstand*.

middelsæde, *et.* (*best. middell sædett* II 205,35) *midterste sæde*.

middelvej, *en.* (*middellweyg* II 125,27) *mellemvej*.

midje, *sb.* (*midie* II 124,36)

midlertid, *en.* (*midler tid* *off.* 43,9. 61,30-31. 124,26 *osv.*) *mellemtid.* *i al den* ~ 93,8. II 306,21. *i samme* ~ 223,13-14. *i* ~, *i den tid* 61,30-31. 266,10 || *som adv.*: *i den tid, imens* 43,9. 124,26. II 65,5. 182,28 *osv. des* ~, *d. s.* II 312,15. ~ *at, medens* 158,4. 189,31. II 25,3 *osv.* ~ *at* .. *ikke, inden* 195,4-5.

midnat, *sb.* (*midnat(t)* 66,24. 102,13. II 259,22 *osv.*)

midnatstid, *sb.* (*pl. e. præp. midnatz tide* *off.* 46,25. 72,12 *osv.*) *ved* ~ *e* 46,25. II 241,9. *om* ~ *e* 72,12.

midt, *adv.* (*mi(d)t* *off.* 43,1. 245,37. 296,19 *osv.*) ~ *paa* 43,1. 245,37. ~ *i vinteren* 104,26. ~ *om vinteren olgn.* 296,19. 298,15 *osv.* ~ *om middagstide* II 22,19. ~ *igennem* 44,32 (*jf. var.*).

midtvejs, *adv.* (*midueigs* *off.* II 197,27. 242,15. 256,11) ~ *imellem*.

mil, *en.* (*mil(l)* 41,28. II 205,18. 274,20. *pl. -e* 35,14. 37,5 *osv.*) *fransk* ~ II 205,18. *vælsk* ~ II 205,4. 261,3 *osv. en halv* ~ *vejs, en halv mils vej* II 242,4. *to* ~ *e vejs* 159,8. *fem tyske* ~ *e vejs* 207,26. *en* ~ *e vejs* II 308,2. *en halv* ~ *e vejs* 41,12. 242,19. *jf. fjerdingvej.* *paa to* ~ *e nær olgn., se paa*.

mild, *adj.* (*best. og pl. milde* 102,20. 266,18. *komp. -ere* 78,13)

milde, *v.*, *jf. formilde*.

mildelig, adv. (mildeligen II 54,24)
mildhed, en. (mildhed 48 m. II 325 m.
 gen. -s 105,4) — jf. umildhed.

mile, en. (mile 20,33 osv. best. -n II 136,6)
 holde i ~ (n), holde i tømme 20,33. II 136,5-6.
 lægge en ~ i munde, lægge baand paa, tøjle,
 fr. brider II 45,9. 84,9 osv.

min, pron. (min 52,1. *-e 59,4. ntr. mit(t)
 71,4. II 90,13. met(t) 62,21. 233,14. pl. mine
 [8,23]. 183,20. min 76,8) hjem til mit, til min
 bolig II 90,13.

I. **minde**, sb. (pl. minder II 135,18)
 munding.

II. **minde**, sb. (minde 17,11. 117,31 osv.)
 hukommelse, erindring. i mine ~, i den tid
 jeg kan huske, i min tid 59,4. i Constantini
 ~ II 202,28. drages til ~, se drage. — jf.
 mandeminde.

III. **minde**, sb. (minde 13,25 osv.) til-
 ladelse, samtykke. stede sit ~, give sit sam-
 tykke 181,25. med ens ~ 13,24-25. II 57,5.
 mod, uden ens ~ 107,27. II 125,11-12 osv.
 have noget i ens ~, gøre det med ens sam-
 tykke II 95,4) — jf. uminde.

minde, v. (præs. pass. mindis II 5,7.
 255,23. minds II 147,4. part. præt. mind II
 39,28) paaminde, formane II 39,28 || pass.
 refl.: erindre II 5,7 osv. — jf. paaminde.

mindre, adj. og adv. (mindre 87 m. II
 35,10(?). minder II 38,22-23. minde 18,1.
 93,22. II 91,15 osv. sup. best. og pl. min(d)ste
 17,16. 33,35 osv. — adv. minder II 125,27.
 mindre II 43,21. minde 114,28. 139,29. II 125,
 27 osv. sup. mindst 76,30. 182,23. II 324,16)
 af ringere størrelse ell. omfang 18,1 osv.
 den ~ Asia, Lilleasien II 330,5. i det mindste
 17,16. 33,35 osv. || adv.: i ringere grad 114,
 28 osv.

mindreman, sb. (minde mandt 238 m.)

mindske, v., jf. formindske.

mirakel, et. (mirackel(l) II 114,21. 194,33.
 pl. d. s. II 114,23)

mirakelsvis, adv. (mirackelsuiBe 195,
 34) paa en mirakuløs maade.

misbruge, v. (part. præt. misbrused 45
 var. til 31 m. (vanbrused))

misfald, sb. (miffald 28 m.) mishag,
 utilfredshed.

misforstand, en. (miBforstand 14,31)

misgerning, en. (misgierning 51,3. 267,
 3. pl. gen. -ers II 50,6)

misgøre, v. (misgløre off. II 21,1. 81,7)
 handle urigtigt.

mishaab, sb. (miBhob 253,27) fortvivlelse.

mishage, v. (præt. misfagede 142,7)

mishandel, sb. (misfandel 203,26)
 daarlig adfærd. have ~ imod, have forbrudt
 sig imod.

mishandle, v. (part. præt. misfhandlett
 II 11,27) handle ilde.

mishandling, en. (misfhandling 29,15.
 gen. -s 143,2) daarlig, urigtig adfærd.

miskende, v. (præs. misfkiender II
 201 m.)

miskunde, v. (misfkunde 91,9) ~ sig,
 vise barmhjærtighed.

miskundelig, adj. (misfkundelig II 169,
 21) barmhjærtig.

miskundhed, sb. (misfkundhed II 280,
 29) barmhjærtighed.

mislove, sb. (misflouge II 51,30) mistillid.

mislykkes, v. (præs. misflockis off.
 100,20. II 47,15. 231 m.) upers. det ~, det
 gaar galt.

-**misse**, sb., jf. skilsmisse.

mist, sb. (mist II 78,12) fejlgreb. tage ~
 ad, tage fejl af.

mistanke, en. (mistancke off. 22,3. 71,
 32. 232,22 osv. gen. -s 84,3 osv. best. -n 27,12.
 pl. -r 117,23. II 92 m.)

mistankefuld, adj. (mistanckefuld off.
 26,2. 168,18-19. II 92,10 osv. ntr. d. s. II 217,
 2-3. best. og pl. -e 26,3. 52,25 osv.) mis-
 tæksom.

miste, v. (miste 39,27. møste 130,32. præs.
 -er 99,27. II 128,19. præt. miste 28,20. 139,23
 osv. møste 45,13. part. præt. mist off. 13,30.
 229,34. II 6,27 osv. møst 282,20) — jf. umis-
 tende.

mistrøstig, adj. (mistrøstig 45,20. 284,
 18-19. pl. -e 256,9 osv.)

mistrøstighed, en. (mistrøstighed 105,
 6-7. II 8,21 osv.)

mistykke, sb. (mistæcke off. 123,36-37.
 240,28 osv. møstæcke II 122,21) mishag, util-
 fredshed. tage til ~, være utilfreds med.

mistænke, v. (præs. mistencker off.
 71 m. II 110 m. part. præt. -t 51 m. 220,28 osv.)

mod, et. (moed off. 11,3. 37,32. 63,4. 287,
 33 osv. e. præp. -e 43,5. 111,18. 163,5 osv.
 best. -it II 162,1) sind 11,3 + 12. vel (ilde)
 til ~e 43,5. 111,18. 163,5 osv. gaa til ~e,

være til ubehag, gaa imod 105,9 || *hu, lyst (til)* 37,32. 46,30. II 303,33. 322,23 osv. || *kækhed, tapperhed* 63,4. ~et falder II 162,1. faa (give) et ~, faa (give) mod II 15,4. 235,9. — *jf. hov-, overmod.*

mod, *præp.* (mod 54,3 + 28. II 259,8 osv.) — *jf. imod.*

mode, *et.* (mode 77,13. 113,16 osv. (en) 123,25. *best. -et* 251,24 osv. *pl. mode* 123,36. -r 124,24) *mode, sammentræf.* drage en til ~, drage i mode 228,2-3 || *forsamling* 77,13. 113,16. 120,25 osv. — *jf. herremode.*

moder, *en.* (moder 26,3. 161,26 osv. *gen. -s* 52,9. 161,25. *best. -en* II 102,11) ikke et ~s menneske 151,30. ~s ene 226,28. — *jf. hustru-, stifmoder.*

modgang, *en.* (modgang 69,35. II 180, 35. *modgong* 205,34. *gen. -s* 69,13 osv.)

modig, *adj.* (modig 47 m. 113,17. II 50, 31. *pl. -e* II 242,17. *komp. -ere* 100,18) *fyrig* 47 m. || *modig, dristig* 100,18 osv. — *jf. fri-, mande-, sagt-, stormodig; hastmodighed.*

modsagn, *en.* (modfag(e)n II 20,30 + 37-38) *modsigelse.* uden al ~, uimodsagt, uimodsigelig.

modstand, *en.* (modftand(t) 38,27. 92,20. II 283 m.) *modstand* 38,27 osv. || *noget modstaaende* II 35,33. 38,7 (*fr. choses opposites*).

modstandig, *adj.* (modftandig II 35,23) *modstaaende, modstridende.*

modvillig, *adj.* (moduillig II 35,24) *genstridig.*

mon, *et.* (mon(n) II 13,31. 73,36 osv.) *maal.* naa dette ~ med dem, opnaa det samme af dem II 13,31. hvad ~ han kunde naa, hvad han kunde opnaa II 15,10 || *fordel* II 73,36. 92,21. — *jf. jordsmon.*

monne, *v.* (*præt. mon(n)e* 51,3. 227,26. 252,28. II 258,8)

morbroder, *en.* (morbroder 275,10. II 238,12. *moderbroder* 29,7. II 54,21 osv. *pl. morbrødre* II 33,34-35)

mord, *et.* (mord II 55,19. 128,9 osv. *pl. d. s.* II 184,24) *bedrive* et ~ paa nogen II 55,19.

mordelig, *adj.* (mordelig 304,7) *morderisk, blodig.*

morfader, *en.* (morffader II 142,29-30)

morgen, *en.* (morgen(n) 26,27. 51,10. *best. -en* 37,18 osv.) om ~en 37,18. 103,27 osv. om andendags ~ 51,10. i ~ 26,27 osv.

morgenstund, *en.* (morgenftund(t) 64, 2. II 214,16. *best. -en* 126,9) om en ~ 64,2. 75,27 osv. i ~en 126,9.

morian, *en.* (morian 216,25)

mormand, *en.* (môrmand II 189,2) *morian, neger.*

mortensgaas, *sb.* (S: Mortens gaas 303 m.) *se plukke.*

mosaik, *sb.* (mufaick II 207 m. (*jf. var.*))

mosaiksten, *en.* (mußaick steen (han) II 207,2 + 3-4)

mose, *en.* (mofe 98,19. *best. -n* 98,15. *pl. -r* 97,16. 132,22 (*jf. komm.*). mofe 245,27 (*fr. maretz*))

moxen, *adv.* (moxen II 38,7. 102,7. 165, 14 osv.) *omtrent, næsten.*

mude, *sb.* (mudé 250 m.) *gave, bestikkelse.*

mude, *v.* (mude II 41,10) *give gaver.*

mule, *en.* (mule II 97,5. 288,5 osv. *pl. -r* II 190,34. 235,34 osv.) *muldyr.*

mulig, *adj.* (mogelig 148,11. *ntr. muligt* 37,9. 71,26 osv. *mu(g)eligt* 117,27. 155,19 osv.) *gøre ~ flid, gøre sig al mulig flid* 148,11. — *jf. umulig.*

mulæsel, *sb.* (*pl. mulæsel* II 168,25)

mumme, *v.*, *jf. formumme.*

mund, *en.* (mund(t) 17,12. II 40,6. 276 m. osv. *e. præp. -e* 201,11. II 45,9 osv. *best. -en* 45,34 osv. *pl. -e* 15,18) *urene ~e, om onde tunger* 15,18. *høre noget af ens egen ~* 17, 12. *tale af Guds ~, tale med Guds røst, inspireret af Gud* II 40,6. *tale med to tunger af en ~, være tvetunget* II 276 m. *slippe af ~en, blive sagt uforvarende* 252,20. *have i ~e, (om ord) bruge* II 333,22. *være i ~e, omtales, blive sagt* 201,11. *lægge mile i ~e, se mile.* — *jf. aabenmundet.*

mundfuld, *en.* (mundfuld 131,22)

mundheld, *et.* (mundheld II 162,8. 289,9) *udsagn, maade at tale paa.*

mundstykke, *sb.* (*pl. mundftecker* 274, 22) *bidsel.*

munk, *sb.* (*pl. muncke off.* II 193,9. 309, 14. 324 m. *best. -ene* II 176,2) — *jf. graa-, sortemunk.*

munkekloster, *sb.* (*pl. munckekloster* II 205,19 + 23 (*jf. komm.*))

munkle, *v.* (*præt. pass. munckledis* 37,23) *mumle, knurre.*

munklen, *sb.* (muncklen 124,33) *mumlen, knurren.*

mur, en. (mur 138,19. best. -en 64,35. II 112,27 osv. pl. -e 106,20. II 85,26. mur II 85,2(?) — *jf.* stadsmur.

mure, v. (mure II 112,29. part. præf. -it 104,9. pl. -ede II 159 m.) opføre af murværk 104,9. II 159 m. || ~ ind, indføje i en mur II 112,29. — *jf.* be-, i-, ind-, opmure.

murværk, en. (mur verck II 205,14)

mus, en. (best. mufen II 20 m.)

museri, et. (museri II 249,16. best. -ed(t) II 249 m. 252,16 (*jf.* var.) roveri, plyndring.

mut, adj. (mut II 289,10)

myg, adj., *jf.* ydmyg.

mynde, sb. (pl. m(i)øinder II 97,2. 115,20)

myndelig, adj. (myndelig II 179,24. -e 184,30. — *adv.* -en 114,26. II 40,5 osv.) mundtlig.

myndetispe, sb. (pl. møinde tisper II 97,2) hunmynde.

myndig, adj., *jf.* fuldmyndig.

myndighed, en. (myndighed(t) 26,16. 117,8 osv. (hun) II 181,10-11. -heidt II 92,3. gen. -s 202,29-30) magt, indflydelse 26,16. 205,15-16. II 39,36 osv. || fuldmagt II 179,24-25.

mynt, sb., *jf.* guld-, lædermynt.

mynte, v. (mynte II 149,21) udmynte, præge.

myttemager, en. (mytemagere II 297 m.) urostifter.

mytteri, et. (myteri off. 99,31. II 165,1)

mægle, v. (part. præf. meglett 240,12-13)

mægler, sb. (meglere II 120,29. 156,9 osv. pl. d. s. 57,19. II 51,7 osv.)

mægtelig, adj. (komp. merchtiligere var. til 48,4 (mechtigere))

mægtig, adj. (mec(h)tig off. 87,9. 154,16. 299,11. -e II 113,20. 301,15. best. og pl. -e 21,14. 256,3. II 10,37 osv. gen. -is II 56,20. komp. -ere 48,4. II 7,27 osv. sup. best. -ste 77,34-35 osv.) i besiddelse af magt 21,14. 70,25 osv. pl. som sb.: de ~e 22,6-7. II 56, 20 osv. || i stand til 299,11 || raadende over. ti tusind mand ~ 87,9. || stor II 10,37. — *jf.* fuld-, stormægtig.

mægtighed, sb. (mec(h)tighed 266 m. II 125,15. 161 m.) magt.

mæle, v. (præs. mæler 193,26) mand ~er og gud dømmer, fr. l'homme propose et Dieu dispose.

mælkemad, sb. (melckemad II 95,8-9)

mærke, sb., *jf.* landemærke.

mærke, v. (mercke off. 71,10. 254,3 (*jf.*

var.). II 101,19 osv. præs. -er 263 m. part. præf. -t 51,16. 233,24 osv. imp. merck off. 35 m. 265 m. pl. -er 133,36 osv.) bemærke, give agt paa 51,16. 71,10. 133,36 osv. || mærke, opdage 240,28 osv. ~ en noget af 233,24. II 4,29. 287,12. lade sig noget ~, lade sig mærke med 111,28. 138,13. 249,18. II 196,21. uden obj.: 81,12-13. II 110,21. lade sig ~ med II 101,19 || afmærke, sætte mærke paa II 190, 30 || betyde 263 m. — *jf.* formærke.

mærkelig, adj. (merckelig 12,25. 154 m. ntr. -t(t) 13,17. 255 m. osv. merckelig 109 m. *e 63,32. pl. -e 35,24 osv. mercklige 10,9. merckelig II 98,26. sup. best. -ste II 124,23) værd at lægge mærke til 13,17. 63,32. 154 m. osv. || paafaldende 163 m. (var. underlige) || fremragende 10,9. 35,24. 191,2. II 98, 26 osv.

mæt, adj., *jf.* halvmæt.

mættelig, adj., *jf.* umættelig.

mø, sb. (pl. møer II 111,32) pigebarn.

mødding, sb. (pl. best. mødinggerne II 280,35)

I. **møde**, et. (møde 49,35 osv.) sammen-træf. komme i ~ med, møde, støde paa 49, 35 || sammenkomst, forsamling 275,35. — *jf.* mode.

II. **møde**, en. (møde 119,32. 221,16. II 115,7 osv.) plage, nød, besvær.

I. **møde**, v. (møde 150,10. II 191,30 osv. inf. pass. -is off. 141,22. 241,6 osv. præs. pass. -es off. 75,4. 121,11. præf. -te 42,19. 92,22. II 5,4 osv. pass. -tis 237,10 osv. part. pl. -te 248,26) give møde 51,10. 67,17. 150,10 osv. || træffe 42,19. 92,22. II 68,1. gaa imod (med hør) II 191,30 || pass. refl.: træffes 121,11. 141,22. II 129,10 osv. ~s med II 102, 31. støde sammen II 81,26.

II. **møde**, v., *jf.* bemøde.

mødig, adj. (mødig 269,30) udmattet.

mødrene, et. (møderne II 185,16. møerne II 179,7) paa sit ~, paa møderne side.

mødsom, adj. (mødfom 22,4. ntr. -t II 321,14) fuld af møje, besværlig.

mødsomhed, sb. (mødfomhed II 120, 2-3)

mødsommelig, adj. (best. og pl. mødfom(m)elige 228,25. II 118 m.) pinlig, besværlig.

mølle, sb. (mølle II 48,15) — *jf.* jærnmølle.

mønsterherre, *sb.* (munsterherre II 33 m.) krigskommissær.

mønstre, *v.* (mynstre 150,24. *præt.* munstrede 201,32. *part. pl.* munstrede 204,14)

mønstring, *en.* (munstring 82,14. *best.* -en II 33,12. *munstringen* 31,9. 148,33)

mørk, *adj.* (mørck 73,9 *osv. best.* -e 74,4) *mørk*, *skyt* 73,9. 74,4 || *forvirret*, *indviklet* 86,4.

N.

naa, *v.* (naa(e) 41,18. 156,37. II 15,11. *præt.* -de 160,18. *part.* -tt II 13,31) *naa* 41,18. 48,28 *osv.* ~ til, *strække sig til* 303,25. *være tilstrækkelig til* 160,18 || *indhente* II 254,18. 263,25 || *opnaa* II 15,11. 146,7. 310,1 *osv.* — *jf.* *opnaa*.

naade, *en.* (naade 13,14. 18,27 *osv. gen.* -s 235,14) *naade* 13,14. 160,28. II 52,26. 84,18 *osv.* *paa* ~ og *unaade* 272,31-32. *tage til* ~ 205,3-4. *uden* ~, *ubarmhærdigt* II 37,23-24 || *eders* ~ 37,9. 235,14. *min herres* ~, *min naadige herre* II 81,2 || *naadegave* II 87,20 || *naadesbevisning* II 104,23. — *jf.* *unaade*.

naade, *v.* (*præs. konj.* naade 214,5) *kongen*, *hvis sjæl gud* ~.

naadelig, *adj.* (naadelig II 40,19 *osv.* — *adv.* -en 293,28 *osv.*) *naadig* 293,28. II 333,7 || *tilgivelig* II 40,19. 320,29.

naadig, *adj.* (naadig II 292,1. *best.* -e 17,6. 116,30 *osv. sup. best.* -ste 70,18. 160,30. 278,16 *osv.*) — *jf.* *unaadig*.

naalsod, *en.* (naals od 221,6) *naalespids*. *hans liv stod paa en* ~.

naar, *konj.* (naar *off.* 10,19. 22,6. 66,3. 70,14. II 148,29. 258,32 *osv.* *naader II 70,16) *naar* 10,19 *osv.* ~ som 22,6. — *jf.* *inaar*.

nabo, *en.* (nabo *off.* II 9,14. 40,36. 49,23. nobo II 210,29. *pl.* -(e)r 66,34. 303,15. II 57,26. naaboer 187,23. *gen.* -ers 165,4 *osv.*) *nabo* 66,34 *osv.* || *sidemand* II 259,29.

nachtog, *et.* (*best.* nachtogedt II 263,2) *bagtrop*; *jf.* *eftertog*.

nadver, *sb.* (naduere *off.* 50,17. II 241,17 *osv.* naduore 250,30) *aftensmaaltid* II 241,17. *gøre* ~, *spise til aften* 50,17 *osv.*

nagge, *v.* (*præt.* naggede 47,24) *gnave*. ~ *paa*, *hakke paa*, *kritisere*.

nagle, *sb.* (naufle 33 m. *pl. d. s.* 55,36. -r 33 m.) S. Nauffle, *overs. af* S. Cloud (*misforst. som clou*) 33 m. — *jf.* *sølvnagle*.

nakke, *en.* (*best.* nacken II 227,35)

nat, *en.* (nat(t) 27,32. 122,22 *osv. best.* -ten 53,31 *osv. pl.* netter II 307,27) om ~ten 183,

15. II 219,9. ~ten over 53,31. *sige* (raabe) gode ~, *sige farvel* 30,5. 83,21. 122,22. II 54,37 *osv.* — *jf.* *midnat*.

nation, *en.* (nation 209,34. II 36,24 *osv. pl.* -er 15,3. 100,10. II 68,25 *osv.*)

natning, *en.* (*best.* natningen 129,21) *mærkning*. i ~en.

natte, *v.* (*part. præt.* natted 45,23. 54,15) *blive nat*.

natteklæde, *et.* (natteklæde II 32,10) *hovedtørklæde til brug om natten*, *fr.* *couvrechief*.

natteleje, *et.* (natteleige *off.* 48,22 (*jf. var.*) 204,27-28 *osv.*)

nattelejr, *sb.* (natteleiger *off. var. til* 48,22. II 262 m.) *natteleje*, *natkvarter*.

nattetid, *sb.* (*pl. e. præp.* natte tide 132 m. II 113,2 *osv. nattide* II 93,31) om ~e 132 m. II 93,31. 327,30 *osv. ved* ~e II 260,25.

natur, *en.* (natur 69,23. 230,33 *osv.* -e 18,12. 156,29. *best.* -en II 125,22 *osv. gen.* -ens 266,3) *naturen* 266,3. II 125,22. 236,15 *osv. af* ~, *ifølge sin naturlige beskaffenhed*, *af naturen* 69,23. 156,29. 230,33. II 272,19 *osv.* || *beskaffenhed*, *karakter* 18,12. 245 m. 275,32.

naturlig, *adj.* (naturlig 40,5. 207,9 *osv. ntr.* -t 116,33 *osv. best.* -e 12,30 *osv.* — *adv.* -en *off.* 67,33. 262,37. II 24,29. naturlig II 292,10) *givet af naturen*, *medfødt* 40,5. 116,33. 207,9. II 38,30 *osv.* || *stemmende med naturens orden*. ~ *alder*, *om menneskers sædv. levetid*, *fr.* *aage d'homme* II 69,14 || *retmæssig* 12,30. II 91,7-8. 180,4-5 || *adv.*: *stemmende med naturen* II 24,29. 292,10. *af naturen* 67,33. 262,37.

navn, *sb.* (na(u)ffn *off.* 12,14. 30,29. 32,10. 131,11. 268,28. II 43,13 *osv. gen.* -s II 131,26. 165,22. *pl.* naftun II 12,21) (*en mand*) ved ~ 12,14. 197,8 *osv. med* ~ 42,31. II 94,28 *osv.* Carl V. *af det navn olgn.*, *Carl d. 5te osv.* 30,29. II 127,23. 130,29 + 36. 131,37. i sit ~ II 7,8-9 || *anseelse* II 43,13. 51,25, *jf.* II 131,26 || *have det* ~, *hedde sig* II 20,12. — *jf.* *hertug-*, *konge-*, *skælms-*, *tilnavn*.

navngive, *v.* (*navfin giffue off.* 238,5. II 13,11. *præt. navfingaff off.* 72,15. 206,28. II 10,9 *osv. pl. navfin gaffue* 240,10 *osv. part. pl. -ne* II 45,22 *osv.*) *nævne, angive* 72,15 *osv.* || *udnævne* II 256,17.

navnkundig, *adj.* (*navfinkundig off.* 30,34. 43,7-8 *osv. ntr. -t* II 180,32 *osv. pl. -e* 44,34. II 135,27 *osv. navfinkundig* 280 m.)

navnkundighed, *sb.* (*navfinkundighed off.* 269,21-22. II 163,14 *osv.*)

-ne, *sb.*, *se* gælne.

-ne, *v.*, *se* blød-, druk-, fag-, feg-, hov-, lev-, sav-, skel-, vaagne.

neapolsk, *adj.* (*best. napolske* II 286,32) *neapolitansk.*

Neapolitaner, *en.* (*Neapolitaner* 291, 30. *pl. d. s.* II 141,9. 197,29)

neapolitansk, *adj.* (*best. neapolitanfke* II 214,11-12)

-ned, *sb.*, *se* levned.

ned, *adv.* (*ned off.* 27,7. 54,3. 82,10. II 135 m. 240,3 *osv. neder* 62,26. 220,14. II 113,9 *osv.*) ~ *ad* bjærget, *paa vejen ned ad b.* II 240,10. *skulle bjærget ~ ad, ned ad b.* II 236,14.

nedbryde, *v.* (*præs. pass. nedbrydis* II 43,2. *præt. niddbrød* 144,5. II 191,21. *part. nedbrut off.* 106,5. 111,36. *nederbrut* 107,4. *niddbrøtt* II 94,32 (*jf. var.*) *pl. nedbrodne off.* 127,33-34. 129,33)

nede, *adv.* (*nedre* II 256,24)

nedenfor, *præp.* (*næden for off.* 210,26. II 135,3)

nederlag, *et.* (*nederlag* 44,4. II 3,11 *osv. best. -id off.* 100,25. 179,27)

nederlig, *adj.* (*ntr. nederligt* 196,6) *lav.*

nederst, *adj.* (*næderst* 207,28 *osv. best. -e* II 243,26) *det ~e af disse bjærge, foden af disse b.* II 243,26 || *som adv.* 207,28. ~ *ved bjærget, ved foden af b.* II 236,30.

nedfalde, *v.* (*præt. niddfalt* II 186,25. *part. -en* II 187,34. *pl. -ne* 50,22) *falde ned.*

nedkaste, *v.* (*præt. nederkaste* II 177, 16) *kaste ned, omstyrte.*

nedlægge, *v.* (*nidlegge* 50,12. 135,9. II 281,23 *osv. nederlegge off.* 92,7. 239,25. *præs. pass. -is* II 231 m. *præt. nidlagde* 158,16. II 164,17. *part. nidlagt off.* 58,14. 137, 10. II 120,9 + 13 *osv. nederlag(d)t* 49,30. 118,5 *osv. pl. nidlagde* 97,2 *osv.*) *fælde* 58, 14. 128,29. II 120,9 + 13 *osv.* || *slaa paa flugt,*

oprive 92,7. 118,5. II 231,17-18 *osv.* || *bilægge* 246,23. II 127,15.

nedre, *adj.* (*nedre* 54,19. II 33,16) ~ *Burgundien.* — *jf. fornede.*

nedrive, *v.* (*part. præt. niddreffuen* 129,34. II 234,7. *ntr. niddreffuid* II 37,25)

nedskyde, *v.* (*part. præt. niddskut* 138, 19-20 (*jf. var.*))

nedslaa, *v.* (*præs. pass. niddflais* 305,23. *part. præt. nedflagen* 220,7) *slaa omkuld, omstyrte.*

nedstoppe, *v.* (*nidstoppe* 256,12) *dæmpe.*

negen, *adj.*, *jf. tilnegen.*

nej, *adv.* (*ney off.* 69,16. 126,1. II 29,7 *osv.*) *sige ~* II 29,7. *tro, mene ~* 126,1. II 142,31 *osv. faa ~* 69,16. *mig synes ~* 186,26. *det var ~ til alt, afslag paa alt* II 286,13.

neje, *v.* (*præt. neiede* 126,23)

nemme, *v.*, *jf. fornemme.*

-ner, *sb.*, *se* kunstner.

neutral, *adj.* (*neutrall* II 17 m.)

neutre, *adj.* (*pl. neutres* II 17,8) *neutral.*

nidkær, *adj.* (*pl. nidkære* II 171,32) ~ *over, skinsygt vaagende over.*

nidskhed, *sb.* (*niddkhed* 122,1)

-ning, *sb.*, *se* afløs-, befal-, befæst-, bekost-, bered-, beret-, beskat-, beslut-, besold-, besæt-, betal-, bevis-, blodstvt-, byg-, dag-, dagting-, drab-, dræb-, forhaab-, fortrøst-, først-, ger-, gis-, krigsrust-, ledsag-, læs-, nat-, oprejs-, rejs-, rust-, ske-, skyt-, slagt-, slægt-, udret-, udtyd-, uger-, underhold-, undervis-, undskyld-, undsæt-, velgerning.

nobel, *en.* (*nobell* 232,17) *en guldmynt.*

nogen, *pron.* (*nogen off.* 12,3. 18,17. 61, 35. 255,11 *osv. gen. -s* 267,10. *ntr. noged off.* 27,7. 34,19. 42,8. 50,22. 88,37 *osv. pl. nogle* 31,5. II 12,25. *nogen* [8,26]. II 9,7. 11,27 *osv. *noge* II 313,29) *nogen, en eller anden* 14,37. 18,17 *osv.* ~ *ting, noget* 61,35. 140,20. ~ *lidet, en smule* 50,22. 88,37 *osv.* || *ntr. som adv.: i nogen grad* 11,16 *osv.* ~ *syg* 187,27. ~ *føje* 282,22. II 81,28 *osv.* ~ *længere olgn.* 41,33-34. 230,11-12. ~ *langt fra* 27,34. ~ *for ud* 42,8. ~ *for nær* II 34,2. ~ *nær, omtrent, se nær.*

nogensinde, *adv.* (*nogen finde* 305,27) *enkelte gange, af og til.*

nogensteds, *adv.* (*nogen stædz off.* 97,24. II 234,10 *osv.*) ~ *fra* 128,1.

nok, *adv.* (*nock off.* 33,34. 95,32. II 40,7 *osv.*) *tilstrækkeligt. klar ~ olgn.* II 40,7 *osv.*

prædikativt. være ~, være tilstrækkelig II 112,36. 260,10. 310,15 osv. have ~ i II 286,36 || (tilstrækkelig) mange 95,32. II 47,20. 251,22 || i tilstrækkeligt tal ell. maal. folk (fetalje osv.) ~ 272,19-20. II 36,14. 240,23. 266,4 osv. penge havde han ~ 301,9 || ganske vist 88,18.

noksom, adj. (nocksom II 282,1. ntr. -(p)t 107,26. II 71,14 osv.) tilstrækkelig. ntr. som adv. 107,26 osv.

noksommelig, adv. (nocksommeligen 18,11. 125,13. II 183,8 osv.) i tilstrækkelig grad.

nonnekloster, sb. (pl. nunde kloster II 205,19)

Normandier, sb. (pl. Normandier 79,25)

notslange, sb. (pl. notflanger II 233,20) svær, lang kanon, fr. grosses coulevrines.

nu, adv. (nu 12,19. 17,9 osv.) nu for øjeblikket 17,9. ~ nyligen II 33,14. ~ i XVIII aar olgn., i de sidste atten aar osv. 115,14. 171,1. II 65,35. 206,6 || paa den tid, ved den lejlighed 57,6. II 232,26. indtil ~ 292,5. II 29,24 || paa dette punkt af fremstillingen 12,19. II 158,22 || nu ... nu, snart ... snart 32,28. — jf. endnu.

ny, adj. (nye 15,11. ny 44,15. 111,23 osv. ntr. -t(t) 88,36. 147,32. II 75,16 osv. best. og pl. ny 83,19. 174,15. 216,15 osv.) noget ~t, omvæltning, oprør, fr. nouvelleté 147,32. 167,11. jf. II 75,16 (fr. neufves choses). tage sig noget ~t for imod, angribe 88,36 || paa ~ 44,15. 292,6 osv. paa det ~, d. s. 111,29. — jf. forny.

nyde, v. (nyde 28,11. 299,8. II 65,37 osv. niude 11,28. præf. nød 223,10. II 141,30. pl. nødde II 80,25) benytte, bruge II 65,37. 321,11 || have indtægt af 11,28. 28,11. 237,29. II 195,30 osv. || ~ ad, faa ud af II 80,25. 141,30. det nød han sine svar ad, det kunde han takke sine svar for 223,10.

nyfødt, adj. (ntr. ny fød 144,13)

nykommen, adj. (pl. nykomne 231,29) nylig ankommen.

nykronet, adj. (best. nykronte II 196,36) nylig kronet.

nylig, adv. (nyligen 49,13. 145,21. II 33,14 osv.)

nys, adv. (nyB off. 21,20. 254,19. II 231,7 osv.)

nyst, en. (nyft 150,21) efterretning, nys.

nytte, et. (nytte 76,31) eget ~, egennytte. — jf. unytte.

nyttelig, adj. (nyttelig II 313,16. ntr. -t off. 21,27. 56,21. II 212,8 osv. komp. -ere 39,28. II 10,35 osv. sup. -ft 270,11. best. -fte 83,17) nyttig.

nyttig, adj. (nøttig off. 5,13. 14,5. 68 m. II 127,7. ntr. -t 213,26. 246,13 osv. pl. -e 39,26. 116,35. II 229,12 osv. komp. -er 235,8. sup. best. -fte II 254,33) — jf. egen-, unyttig.

nægte, v. (præs. pl. nechte II 158,1. pass. -is 99,32. part. præf. pl. -ede II 175,22) afslaa. — jf. benægte.

næne, v. (præs. nender 175 m. pl. -e 254,10)

næp, adj. (sup. best. neppifte II 99,23)

knap. med ~peste nød, knap nok.

næppelig, adv. (neppelig II 3,29. 293,32. -en 62,13. II 36,34 osv. sup. -ft 170,12) knap, næppe.

nær, adj. og adv. (nær 14,13. 41,8 osv. best. og pl. d. s. 298,9. II 26,32. 167,1 osv. komp. nermer 128,6. 289,28. II 27,21 osv. nermere 63,22. II 132,11. sup. best. nermeste 73,36. nermste 162,8. 230,15. II 311,25 osv. *nemste 62,32) nærboende II 210,29. nærliggende 286,12 || nærstaaende 162,8. 230,15. II 26,32 osv. ~ til, havende adkomst til II 54,13. 132,11. 292,17. det ~meste de kunde, saa nær som muligt 73,36. det ~meste muligt var II 311,25 || adv.: i nærheden, tæt ved 41,8. 63,22. 289,28 osv. næsten 198,21. være for ~, gøre indgreb i II 44,5. tjene kongen ~ olgn. 14,13. 119 m. II 258,3. komme en ~ II 99,11. ~ hos 68,16. 76,25 osv. ~ til, nær ved (af) II 75,9. gaa ~ til hjærte II 27,21.

saa ~ til, saa nær som, undtagen 60,10. 66,8. saa ~ som II 315,27. ~ omkring II 199,23. ~ ved II 10,26. ikke ~ saa vel II 146,30. noget ~, omtrent II 263,28. 302,23. paa tre dage ~ olgn., fraregnet tre dage, osv. II 114,28. 192,34 || som præp.: nær ved 62,32. 128,6. II 112,30. 205,9. 274,14 osv. paa to mil ~ Paris, to mil fra Paris, se paa.

nærgaaende, adj. (nærgaaendis II 164,36)

næring, sb. (næring 144,6) underhold, indtægt.

nærværelse, en. (nærværelse off. 44,10. 70,4-5. 87,30. 180,15. 281,10 osv. gen. -is 133,1-2)

nærværende, adj. (nærværendis off. 20,19. 77,24. 138,11. 186,18 osv.) nærværende,

til stede 20,19 osv. || beliggende i nærheden II 300,24.

næse, en. (næse 220,6) snude.

næst, adj. og adv. (næst off. 11,21. 50,7. 194,6 osv. best. og pl. -e 124,29. 171,24 osv.) nærmest, mest nærstaaende 124,29. II 58,19. 92,5 osv. ~ til, havende størst adkomst til 50,7 || nærmest følgende 218,11 || adv.: nærmest. ~ efter 194,6. ~ for haanden II 309,33. ~ kommende 259,18-19. ~ omkring II 233,4. ~ op til 133,10. ~ tilforn II 62,11. paalyde ~, staa nærmest 200,27. tjene ~ II 39,20 || som præp.: næst efter 11,21. 107,36. II 105,32. 114,35. 314,30. det ~e byen han kunde, saa nær ved byen som muligt 171,24-25.

næsten, adv. (næsten 30,37. 46,8. 50,11-12 (jf. var.). 118,22 (jf. var.). 130,5 (jf. var.). 212,18 (jf. var.). II 165,25 osv.) næsten, omtrent 30,37. 145,16 osv. ~ først i denne bog 299,21.

nævne, v. (nævne 30,25. 131,32. II 22,13 osv. præs. -er II 331,33. pass. -is 59,17. II 293,27. præf. -ede 118,36-37. -de 125,35. 156,5 osv. part. -d(t) 92,5. II 193,27 osv. pl. -de II 108,12) nævne, omtale 30,25. 59,17 osv. || udnævne, beskikke II 108,12. — jf. benævne; for-, unævnt.

nød, en. (nød(t) 13,30. 20,25. 197,29 osv.) nød 13,30. 20,25. 45,12 osv. || mangel. ~ for, mangel paa II 263,33 || med ~, vanskeligt,

knap nok II 65,6. 106,2 osv. med stor ~ 136,14. 170,34. II 191,10-11 osv. med næppe ~, se næp. — jf. døds-, hungersnød.

nøde, v. (nøde 150,3. II 57,4 osv. inf. pass. -is 131,18 osv. præs. pass. -is II 70,17. præf. -de 144,18. II 22,19. pass. -dis off. 62,6. 97,23. 107,22. II 267,8 osv. part. nød 16,5. 168,29. II 39,27 osv. pl. -de II 64,12) tvinge, nøde. — jf. unødt.

nødssag, en. (nødts sag II 272,24) nødvendighed, tvingende forhold.

nødterft, en. (nødth)erft 166,20. II 114,17 (jf. var.) nødvendighed II 114,17. || nødvendigt tilbehør 166,20.

nødterftig, adj. (nødterftig 225,11. II 33,23. 80,23) nødvendig.

nødterftighed, en. (nødterftighed(t) 78,10 osv.) nødvendighed 78,10. II 37,29 || nødvendigt tilbehør II 175,10. 219,26.

nøgen, adj. (pl. nøgne 45,32)

nøgle, sb. (pl. nøgle 101,11. II 148,19) — jf. stadsnøgle.

nøje, adv. (nøye off. 12,33. 163,12. nøuffue II 23,6) strængt 12,33. II 23,6 || knap, med nød og næppe 163,12.

nøje, v. (nøje off. 17,32-33. 36,30. II 41,27. 309,35 osv.) lade sig ~, være tilfreds. — jf. fornøje.

nør, sb. (nør II 37,7) nord.

O.

o, interj. (o II 128,19) ~ mig arme mand.

od, sb. (pl. odde II 93,25. 112,30)

official, en. (official II 87,12. best. -en II 86,31) gejstlig dommer.

ofte, adv. (offt(h)e 20,11. 26,20. 62,33. II 95,30 osv.) ofte 20,11 osv. mere end en gang 26,20. tit og ~, se tit.

og, konj. (oc(h) off. 11,6. 40,20. 52,2. 97,30. 186,25 osv. *or 101,31) og 11,6 osv. rigt folk ~ som olgn. 304,32. II 29,12. rigens venner ~ som olgn. 55,5-6. II 218,5. fra hertug Carl ~ til kongen olgn. 11,16-17. 16,6-7. 52,2. 90,36. II 198,33. 330,24 osv.; jf. 89,26. give sig ud ~ paa flugt 128,37. jo længer ~ nærmere 73,19 || ogsaa 10,26. 12,22. 29,14. 78,11. II 33,31 osv. endog II 292,30. eller ~, eller ogsaa, eller i det mindste 48,1. ~ ikke (ej), heller ikke 13,35. 14,6. 40,20 osv. ~ aldrig,

heller aldrig II 24,28. 171,14. ~ ingen, heller ingen 274,21. II 35,27. ~ vore det end, selv om det var 156,7-8 || i st. for at. begynde ~ 107,31. 209,33. II 308,14. komme ~ 244,25. hendrage ~ II 204,11-12. stævnes ~ 150,10. skynde sig ~ 131,17-18. 186,19. II 215,16. gøre den ære ~ olgn. 127,9. II 132,23. 144,6-7. 289,16. lade sig overtale ~ 145,30. falde til ~ II 227,18-19; jf. I 290,34. blive til sinde ~ II 163,32. fatte sig for ~ 291,14; jf. II 74,7. faa til raade ~ 177,16. 195,5. være vant ~ II 16,15-17. tilskynde en ~ 210,21-22.

ogsaa, adv. (oc(h)faa off. 10,25. 11,26. 63,10. 99,31 osv.) — jf. endogsaa.

oktober, sb. (october II 141,19-20. 316,14. gen. octobris 133,25 osv.) ~ maaned II 316,14 (jf. august). den xxx (dag) octobris olgn. 133,25. II 268,21. 333,20.

old, sb. (old II 308,28) slægt.
oldefader, sb. (oldefader 81,22. II 48,13 osv. gen. -s 142,34)
olie, en. (olie II 103,35. 135,31. 296,36) — jf. bomolie.
ollegren, en. (olie gren II 218,24)
om, konj. (om 13,24. 35,18 osv.) spørgende 13,24. 90,26 osv. ~ .. eller II 253,5-6. 313,15 || betingende 35,18. 68,25. II 217,32 osv. ~ end, om endda overhovedet II 254,37 || indrømmende. ~ .. end II 49,11-12. ~ .. skønt 11,21. 107,27-28. II 299,34. ~ skønt II 48,12. 51,13. ~ .. end skønt 120,5.
om, præp. (om 12,34. 64,2 osv.) omkring II 111,29 || til gengæld for 142 m. 258,26 || om tiden. ~ dagen (vinteren osv.), medens det er dag (vinter, osv.) 27,5. 183,15. II 119,30 osv. i løbet af dagen 55,1. først ~ vinteren olgn., først paa vinteren 151,21. 212,26. II 124,35. midt ~ vinteren 296,19 osv. ~ dagen tilforn II 24,13. 256,26 osv. ~ dagen førend II 181,5. ~ aaret derefter olgn. 143,1. II 86,16. 277,17. ~ en morgenstund olgn. 64,2. 75,27. II 105,31. 241,16. ~ midnatstide olgn. 72,12. 132 m. II 93,31. 243,27. midt ~ middagstide II 22,19. ~ disse tide 10,33. 88,5. II 328,22 osv. ~ aaret, hvert aar II 44,19 || efter forløbet af II 46,1. ~ fem dage olgn., fem dage derefter (i fortiden) II 76,2. 87,8. 229,37. 251,19 || angaaende, med hensyn til 10,22. 120,4. 215 m. 253,22. 298,1. II 29,25. 53,6. 97,15. 115,27. 167,32. 211,6 osv. ilde tilfreds ~ II 213,7. eksempel ~, exempel paa 87,4. forsæt ~ II 10 m. privilegier ~ II 122 m. hverve ~, fri til 160 m. ~ dette samme ærinde, i det samme ærinde 244,32. drage til en ~ noget, forat opnaa noget II 146,15-16. være ude ~ II 119,29. hvorledes det stod ~ hertug Carl stod til med 222,1; jf. II 262,13. det er en ringe ting ~ et menneske, et menneske er en ringe ting, fr. c'est peu de chose que de l'homme II 125,35-36. des have vi et ... eksempel ~ her Jacob, 2: i hr. J. 16,20-21 || komme ~, miste II 41,21. komme ~ halsen, omkomme II 130,1. komme en ~ halsen, tage livet af 201,15 || som adv.: se sig ~ 52,3. give sig ~ paa ens side II 171,9. — jf. der-, her-, hvorom.
ombede, v. (ombede II 11,23-24. part. præs. -endes II 200,1. præf. -en 131,20. 249,34 osv. ntr. -it 190,37) anmode.
omblæse, v. (pass. omblæfis 203,30. part.

præt. ombleft II 260,9) forkynde rundt om ved hornsignaler.

ombære, v. (ombære off. 27,23. 250,18. II 98,13 osv. præs. omber 273 m. præf. ombar 45,15-16. pl. ombore 57,32) miste 45,15-16. 57,32. 273 m. II 98,13 osv. || undvære 27,23. 250,18.

omflydt, adj. (omfiludt II 151,32) — jf. uomflydt.

omgaa, v. (pass. omgaa(i)s 21,3. 88,16 osv. præs. pass. -is 105 m. præf. pl. omginge 244,9-10. pass. omgick(i)s II 225,8. 332,15. pl. omginges off. 63,3. II 27,15 osv. part. -et off. 230,27. 262,21-22) give sig af med 230,27. have omgang med 262,21-22 || intr.: ~ med 244,9-10 || pass. dep.: have omgang med, omgaas 105 m. II 92,9. ~s med 63,3. 88,16. II 27,15 osv.

omgængelse, en. (omgængelse off. 18,9. 70,35. II 293,30 osv. omgiængelse off. 14,3. 17,15. 78,13 osv.) omgang 229,34. have ~ med 18,3+9. 60,16 osv. være i ~ med II 54,35-36. have i sin ~ 105,28-29. være i ens ~ 14,3. 17,14-15. 118,15 osv.

omhu, en. (omhu 165,15 osv.) bekymring 165,15. II 110,29. 293,31 || omsorg II 215 m. 256 m.

omhyggelig, adj. (omhyggelig II 4,6. pl. -e II 125,27) bekymret.

omhyggelighed, sb. (omhyggelighed 181,16. omhuggelighed II 115,7. best. -en II 119,25. pl. -er II 117,28) bekymring 181,16 osv. || omsorg II 119,25.

omkomme, v. (præs. omkommer II 102 m. præf. omkom 168,13. pl. omkomme 304,32-33 osv. part. -en II 129,15. ntr. -id off. 305,1. II 25,20. pl. -ne 59,4. 162,12 osv.) miste livet 59,4 osv. ~ dødeligt 168,13 || gaa tabt, gaa til 305,1.

omkost, sb. (omkost 203,9-10. II 219,17) bekostning, omkostning.

omkring, præp. og adv. (omkring 49,25 osv.) rundt om 49,25. 60,11. 116,20. II 28,35 osv. || uden om, forbi II 239,24. 242,3. 251,9+15 || adv.: rundt, omkring II 199,23. 207,17. slaa ~, bruge omsvøb 153,20. uden om 93,1. 98,22. 132,21.

omliggende, adj. (omliggende 91,31. 254,6. -liggendis off. 18,6. 115,16. 126,32. II 8,3 osv.)

ommelde, v. (pass. ommellis var. app. 24,30-31) omtale.

omringe, *v.* (*part. præt. omringid* 230,35. II 133,5. *pl. -ede* 100,24. II 22,8) *omgive* 230,35. II 133,5 || *indeslutte*, *omringe* 100,24. II 22,8.

omsider, *adv.* (*omfler off.* 22,2. 260,27 *osv.* *omfliger* 43,29. II 227,8) *til sidst*.

omskifte, *v.* (*omskifte* II 105,3-4. *præs. -er* 193,27. *pass. -is* II 78,27 *osv.* *præt. omskifte* II 182,16. *pass. -edes* II 201,31. *part. pl. omskifte* 47,33. II 157,4) *forandre* 47,33. II 182,16 *osv.* || *forny* II 228,9. 323,7.

omskiftelse, *en.* (*omskiftelse off.* 49,23. 79,22 *osv.* *pl. -r* 174,28 *osv.* *gen. -rs* 176,8-9)

omslag, *et.* (*omslag* 125,15 *osv.*) *omsvøb*, *udflugter* 125,15 || *termin* II 142,10.

omtale, *v.* (*omt(h)ale off.* 51,24-25. 184,26. 237,33 *osv.* *inf. pass. -is off.* 122,28. 227,18 *osv.* *præs. omtal(i) off.* 40,24. 54,34. 259,12. II 201,23 *osv.* *-er* 38,11. 209,13. II 191,8. *pass. -is* 13,35. 95,9. *præt. -de* II 123,31. *part. -d* 184,33. 260,8. *-id off.* 42,2-3. 51,12. 95,4. 184,29 *osv.*) *omtale* 13,35 *osv.* *jf.* 96,32. II 155,16. 195,27-28. 312,7 *osv.* ~ *om* II 31,24-25. 133,3-4. 159,5-6. 166,8 *osv.* || *aftale* 39,16.

omvende, *v.* (*omuende* 243,34. 291,18 *osv.* *inf. pass. -is* II 95,35. *præt. omuende off.* 275,32-33. II 85 m. *part. -t* 61,13. 76,31. II 278,33 *osv.* *pl. -e* 303,37) *ændre*, *forandre* 76,31. 171,28. 243,34. 291,18 *osv.* *flytte om* II 35,20. *vende op og ned paa* II 4,18. ~t, *forandret af udseende* II 90,32 || *omstemme* 61,13. II 95,35. ~ *fra*, *bringe til at falde fra* 277,15 || ~ *sig*, *slaa om*, *forandres* 275,32-33. *omvende sig (til Gud)* 288,19.

omvendelse, *en.* (*omuendelse* II 259,14. *pl. -r* 18,35) *omskiftelse*, *forandring*.

omvending, *en.* (*omuending* 99,24. II 174,18) *forandring*, *omslag*.

ond, *adj.* (*ond(t) off.* 120,7. 138,16. 183,6. 252,8. II 29,12 *osv.* *vnder* II 240,11. *e. præp. -e* II 16,29 *osv.* *ntr. ont off.* 17,20. 26,21. 63,24. 92,36. 120,15. II 190,21 *osv.* *best. og pl. -e* 55,23. 97,12. 139,20 *osv.* *komp. værre se selvst. art.*) *daarlig*, *ubrugelig* 55,23. 57,4. 97,12. II 264,18. 297,22 *osv.* || *vanskelig*, *besværslig* 92,36. 132,26. II 240,5. 250,13. 260,15 *osv.* || *ond*, *slem* 120,7. 138,16. 180,3. 252,8. II 28,15 *osv.* *være* ~ *paa ens side*, *være fjendtlig mod* II 215,20; *jf. god*. *det gør mig ~t* 26,20-21. II 272,10 *osv.* *med ~e*, *med det onde* II 17,14. *lægge en noget til ~e*, *lægge til last* II 16,29. *til ~e eller gode*, *til det onde eller det gode* II

95,35-36 || *ntr. som subst.* 51,23. 120,15. II 102,24. 164,32 *osv.* ~t *og godt* 17,20. 70,17 *osv.*

onde, *et.* (*onde* 226,24. II 17,14 *osv.*) *skade*, *lidelse* 226,24. 236,14. II 148,25. 200,18. *om sygdomstilfælde* II 86,27. 114,26.

ondskab, *sb.* (*ondskab* 107,37. *ondskab* 269,13. II 101,25. *gen. -s* 90,27. 105,18)

op, *adv.* (*op* 36,4. 65,6 *osv.*) ~ *og ned* 37,30. II 112,27 *osv.* *sige* ~ *og ud*, *rent ud*, *fuldstændigt* 68,24. 244,16. ~ *ad* II 78,30. 205,35. 236,13; *jf.* 214,15. ~ *fra* II 218,28-29. ~ *over* 130,9. ~ *til*, *op imod*, *tæt ved* 133,10-20. II 206,2. *langs* ~ *ud med* II 12,16. ~ *under*, *lige ind under* 130,17. *drage en vej* ~, *op ad en vej* II 235,34.

opbringe, *v.* (*opbringe* 297,8-9) *rejse*, *stille paa benene*.

opbryde, *v.* (*præt. pl. og konj. opbrøde* 143,1. 216,11. *part. opbrutt* 106,18. II 130,16) *bryde*, *overtræde* 106,18 *osv.* || *bryde op* (*om saar*) II 130,16 || *drage afsted* 216,11.

opbrænde, *v.* (*præt. opbrænde* 144,4. II 232,28. *part. pl. d. s.* II 232,29)

opbære, *v.*, *se oppebære*.

opdrage, *v.* (*præt. pl. opdrøge* 127,17. *part. -en* 30,28. II 21,7 *osv.*) *opdrage (børn)* 30,28. II 21,7. 38,31 || *bryde op*, *drage bort* 127,17. 221,26. 228,1-2.

opdrive, *v.* (*opdriffue* II 297,7. *præs. pl. -e* 21,9. *part. præt. opdreiffuen* II 75,20) *for-drive* II 75,20 || *opdrive*, *faa ind* 21,9. II 297,7.

opfostre, *v.* (*part. præt. opfostrid* II 21,10)

opføde, *v.* (*opføde* 303,23. *præs. pass. -is off.* 70,32. 117 m. II 330 m. *præt. -de* 162,33. *part. -(t)* 11,5. 33,7. II 244,8 *osv.* *pl. -de* 116,20 *osv.*)

opfødelse, *en.* (*best. opfødelBen* 20,11) *opdragelse*.

opfødsel, *en.* (*opfydzell off.* 17,25. 70,30-31 m. II 244 m. *best. opfødselBen* 71,13) *opdragelse*.

opføre, *v.* (*præt. pass. opførdes* 62,25) *føre op*, *bringe op*.

opgive, *v.* (*opgiuffue* 300,21. *præs. pass. -is* 291 m. *osv.* *præt. opgaff* 291,6. II 198,26. *pl. og konj. opgiuffue* II 23,20. 150,12. *part. -en* 106,4. II 21,31 *osv.* *ntr. -id off.* II 133,30. 268,31. *osv.* *pl. -ne* II 6,2 *osv.*) *overgive*.

ophav, *sb.* (*ophoff* 21,16. 154,29. II 179,15) *oprindelse*, *aarsag*. ~ *og begyndelse* II 179,15.

ophold, *et.* (ophold 237,26) underhold.
opholde, *v.*, se oppeholde.
ophøje, *v.* (ophøje off. 304,26. II 52,17. *præs.* -er II 50,25. *part. præst.* -ed 266,10)
opkaste, *v.* (*præt.* opkaste 65,3)
opkomme, *v.* (*part. præst.* opkommen II 145,13. *pl.* -ne II 78,31) komme op II 78,31 || opstaa II 145,13.
opkræve, *v.* (opkræve II 42,30)
oplaase, *v.* (*part. præst.* oplæst II 112,33) laase op, aabne.
oplade, *v.* (oplade 15,33. II 85,11. *præt.* oploed off. 193,29. II 158,12. *pl.* oplode 103,16. *part.* -t 28,9. II 93,32. 286,27 osv. *pl.* -ne 248,32. II 86,25) lukke op 205,12. 248,32. II 93,32 osv. ~ sig for, betro sig til II 158,12 osv. || afstaa 15,33. 28,9. 193,29 osv.
oplede, *v.* (*part. præst.* opleet 116,28-29)
oplægge, *sb.* (oplegge 302 m.) forsæt, paafund.
oplægge, *v.* (*præs.* oplegger 268,4. *part. præst.* oplagt 134,34. 217,15) aftale, bestemme 134,34. 217,15 || udtænke, pønsse paa 268,4.
oplære, *v.* (*part. præst.* oplært II 332,22)
 I. **oplæse**, *v.*, se oplæse.
 II. **oplæse**, *v.* (*pass.* oplæst 141,31. *præt.* -te off. II 108,32. 278,30. *part.* -t 83,9. II 134,25) læse op.
opløb, *et.* (opløb 181,13. II 101,5. 105,12) tumult.
opmure, *v.* (*part. præst.* pl. opmurede II 206,4)
opnaa, *v.* (opnaa II 263,21. *præt.* -de 41,32. II 253,16. *part.* -t II 263,28) indhente.
oppe, *adv.* (oppe 160,13. 214,13. 271,2. II 149,32 osv.) holde ~, se holde.
op(pe)bære, *v.* (oppebære 11,29. opbære II 39,34. 319,12. *præs.* opbær 164,11. *præt.* oppebar 146,7. opbor II 44,19. 60,25. 92,36. oppebor II 93,6. *part.* oppebaarit off. 27,20. 241,18. 255,6-7. opborid 295,12)
oppebørsel, *sb.*, *jf.* penningeoppebørsel.
op(pe)holde, *v.* (oppeholde off. II 17,33. 293,18. opholde 181,26. *præt.* oppeholdt 162,29-30. *part. pl.* ophuldne II 214,34) holde vedlige 162,29-30 || holde oppe, trøste II 293,18 || holde hen, sinke, opholde 181,26. II 17,33. 214,34.
oppesige, *v.*, se opsige.
oppestaa, *v.* (oppestaa II 329,31) holde op, stanse.

oprede, *v.* (*part. præst.* pl. opridde 123,8)
opregne, *v.* (*præs. pass.* opregnede II 21 m. *præt.* -ede II 209,20. *part.* -itt II 118,7)
oprejse, *sb.* (oprejs var. til 197,17 (opthog))
oprejse, *v.* (*præt.* opreiste II 102,20 osv.) rejse, opstille II 177,22 || ophidse, opvække II 102,20.
oprejsning, *sb.* (oprejsning 15,2) æresoprejsning.
opret, *adj.* (*pl.* oprette 71,18)
oprette, *v.* (oprette off. 105,35. 259,19 osv. *inf. pass.* -is 248,31. *præt.* oprette II 308,26. -ede 218,33. *part.* -id 129,22) hejse (banner) 107,27. II 233,9 || sætte i stand 129,22. slutte, bringe i stand 248,31. II 65,30. 308,26 || erstatte, opveje 125,33. 218,33. 259,19 osv. raade bod paa 105,35. ~ igen, gøre godt igen II 281,31.
oprigtig, *adv.* (oprigteligen 222,30. 279,9) oprigtigt.
oprigtig, *adj.* (oprigtig off. 11,12. 199,11. *ntr.* -t 11,3) — *jf.* uoprigtig.
oprigtighed, *en.* (oprigtighed off. 269,14 + m. 296,3. II 67 m.)
oprinde, *v.* (*præs.* oprinder II 135,11) udspringe (om flod).
oprindelse, *en.* (oprindelise off. II 326,9. 329 m. *best.* -n II 127,12)
oprør, *sb.* (oprør 21,36. 117,32. II 14,27 osv.)
oprøre, *v.* (oprøre II 79,2. *præt. pass.* -dis II 46,4. *part.* -t 155,26. II 168,11 osv. *pl.* -de II 109,6) ophidse, sætte i bevægelse II 79,2. 168,11 osv. ~ til krig II 109,6. 307,3 osv. || fremkalde, vække (om krig) 155,26. II 46,4. 165,26.
oprør(1)sk, *adj.* (oprørsk II 34,13. 197,34. *ntr.* -t II 79 m. *pl.* -e 106,23. II 76,22. oprøriske II 22 m.)
opsige, *v.* (opflige 56,32. 286,5. II 313,15. oppebige 279,12. *præs. pl.* -e 110 m. *præt.* opfagde 200,13. *part.* opfagd off. 110,34. 189,14 osv.)
opskrive, *v.* (opskrive off. 117,21. 199,19 osv. *præs.* -er II 204,5. *part. præst.* opschreft-uid off. 103,18. 191,8. II 278,28 osv. *pl.* -fkrifne 102,19) optegne, nedskrive 102,19. 176,7-8. 199,19 osv. ~ og fortælle II 204,5. || afbestille 117,21 || udskrive? *jf.* var. til 36,14.
opslaa, *v.* (opflaa 53,30. opfla 224,29.

part. præf. opflaget(t) 66,29. 239,14. pl. opfla-
gene 37,30-31) opslaa (telt olgn.) 53,3 Oosv.
|| slaa op, aabne 37,30-31.

opstaa, v. (opftaa II 51,28. præf. opftod
II 4,33 osv.) rejse sig II 4,33. 321,3 || fremstaa
II 51,28.

opsæt, sb. (pl. opfett 48,14) forsæt, plan.

opsætte, v. (præf. opfette II 45,7 osv.
part. opfett 53,34) stille op, lave 53,34 ||
sætte i land II 164,7 || ~ sig, sætte sig op
(imod) II 45,7.

opsæt(t)sk, adj. (opfettisk II 144,23.
pl. opfetske 122,33. II 144,28 osv.) opsætsig
(imod).

optage, v. (opt(h)age [9,4]. 43,26. II 46,
10 osv. præf. pl. -e 212,17. pass. -is 212,9.
præf. optog 266,35. II 44,20. pass. optogis
106,36. part. -en 280,2. ntr. -id off. 255,27.
266,26 osv. pl. -ne II 263,21) tage op, samle
op 43,26. 280,2. II 251,21 || opfange, modtage
II 78,19 || opfatte [9,4] || antage, lægge sig
efter II 319,6 + 33 || opkræve 106,36. 255,27.
II 44,20 osv. || bryde op, drage bort II 263,21.

optegne, v. (opthegne 17,4. part. præf.
-id II 332,6. pl. -ede 91,17) skrive op 17,4.
91,17 || anføre II 332,6.

optegnelse, en. (optegnelsze II 141,13
(jf. var.)) optegnede erindringer, fr. memoires;
jf. tegnetavle.

optog, et. (opt(h)og 35,7. 67,3. 197,17.
best. -itt II 292,1-2) afrejse, afmarsch 35,7.
II 260,29 osv. || hentur, tog fremad II 292,
1-2.

optænde, v. (optende II 121,6. 127,16
osv. præf. optende II 150,10. part. pl. optende
II 218,14-15) antænde. ~ ild II 121,6 osv. ~
en ende af voxlys II 150,10.

optænke, v. (præs. optencker II 111 m.
part. præf. -t II 11,13) udtænke, finde paa.

optænkende, sb. (pl. optenckende var.
app. 24,28 + 31) paafund, anslag.

opvække, v. (opvecke off. 117,31-32.
II 130,27. inf. pass. -is 289,12. præf. -er 59,
15. præf. opuacte off. 267,4. II 54,9 osv.)
tilskynde, ophidse 117,31-32. 289,12. II 119,22
|| fremkalde, lade opstaa 59,15. 267,4. II 54,9
osv.

opvælde, v. (præs. opuelder II 135,4-5)
udspringe (om flod).

opvænne, v. (part. præf. pl. opuonde
II 27,23) vænne til, opdrage til.

opæske, v. (opeske II 6,7-8. præf. pass.
-is II 6 m.) opfordre.

ord, et. (ord(t) 11,13. 51,16 osv. gen. -s
off. 168,11. 269,26 osv. e. præf. -e 146,35.
292,35 osv. best. -it off. 25,14. 54,33 osv. pl.
ord(t) 27,30. 76,21 osv. best. -ene 26,22 osv.)
ord 11,13. 27,30 osv. || mundheld, talemaade
109,18 + m. || tale, udsagn olgn. ~et gaar,
der siges, det hedder sig 158,21. II 171,7; se
gaa. ~et staar, d. s. II 101,12. som hans ~
stod, efter hans udsagn II 272,32; se staa.
gøre ~ af, fortælle om 46,35. II 203,10 osv.
sende ~ af, meddele II 259,14-15. have ~
med, tale med II 6,36-37. holde ~et, føre
ordet 25,14. II 278,11. tale ~ene, d. s. II 278,
13. falde en i ~ene, falde i talen 26,22. tage
med ~(e), overtale, vinde 146,35. II 142,1-2.
143,27. høre en til ~s, afhøre 285,28. høre
til ~e, d. s. 292,35. komme en til ~s, faa i
tale 168,10-11. 232,18-19. II 258,32-33 osv.
være hinanden til ~s olgn., have en forhand-
ling 269,26 + 28. || omtale, ry II 71,10. have
~ for II 94,27. komme i ~et, bringe i ry
54,32-33. have for ~e, tale (ilde) om II 281,
28. — jf. for-, haadings-, herre-, skænds-,
ukvemsord.

ordeløshed, sb. (ordeløshed 294 m.)
uordholdenhed.

orden, sb. (orden off. (en) 38,36-37. 161,
11. (et) 43,27 osv. pl. d. s. II 205,21) række-
følge, orden, ordning 38,36-37. 43,27. 161,11
|| munkeorden II 95,26. 205,21. 321,18 osv. ||
ordenstegn II 160,4. det engelske ~, huse-
baandsordenen 52,21-22. det ~ af England,
d. s. 174,13. — jf. rhodiser-, ridder-, slag-,
togorden.

ordensbroder, sb. (pl. ordenBbrodre
off. 174,12. II 323,19)

ordentlig, adj. (best. og pl. ordentlige
36,13 osv.) regulær 36,13 || retmæssig II 47,30
|| virkelig II 139,8. — jf. uordentlig.

ordinans, sb. (ordinantz II 319,11) ord-
ning.

ordinere, v. (part. præf. ordinerit 116,
15. pl. -ede var. til II 108,8) oprette, stifte
116,15 || beordre, var. til II 108,8. — jf. for-
ordinere.

ordning, en. (ordning 39,16 osv. pl. -er
II 84,14) orden 39,16. 132,36. II 314,25 || an-
ordning, forordning II 84,14. 157,5. — jf. uord-
ning.

ordsprog, *et.* (ordfrock 107,34 osv.) udtalelse, *sentens* II 119,6. 333 m. || mundheld, ordsprog 107,34. 155,28.

oredrev, *sb.*, *se* overdrev.

orientalsk, *adj.* (*best.* orientfke II 124,5) orientalsk.

orlogsskib, *et.* (orlogfkib off. 25,16. II 102,14 osv. pl. orlogsfkib 171,15)

orlov, *sb.* (orloff 249,37. II 268,27 osv. orlog 232,13) tilladelse II 268,27. 299,8 osv. || afsked. tage ~ af 232,13. 287,23. II 180,11 osv.

orsprung, *et.* (orsprung off. II 134,33. 135,15) flods udspring.

ort, *en.* (ort 223,18. II 63,21 osv. pl. -er 280,32. ort II 74,26) landsdel II 63,21. ~ lands, *se* land. om svejtsiske kantoner og byerne deri 280,32 + m. II 74,26. 284,6; *se* komm. til 280,32.

otte, *talo.* (ott(h)e 31,8. 260,15. II 196,16 osv.)

ottende, *talo.* (othende off. 16,29. 294,21. II 254,36 osv.)

oven, *adv.* og *præp.* (offuen 49,21 osv.) ovenfor 49,21. her ~ 17,32. II 228,5 osv. ~ af, ned fra 50,25 || ~ Paris, ovenfor P. II 129,11.

ovenbemældt, *adj.* (*best.* og *pl.* offuenbemelte off. 169 m. II 55,19. 215,9) ovenfor omtalt.

ovenfor, *adv.* og *præp.* (offuen for(e) off. 14,33 osv.) ovenfor 62,15 || som *præp.* 14,33. II 135,8.

ovenfuld, *adj.* (*pl.* offuenfulde 31,21) helt fuld, propfuld.

ovenpaa, *præp.* (offuen paa 196,29. II 218,6)

ovenud, *adv.* (offuen vd II 253,31) ~ af, op over.

over, *præp.* (offuer 13,8. 44,22 osv.) ovenpaa, efter. den ene ~ den anden II 231,32. 304,1. 318,27 || ovenover, højere end 130,9. II 261,33. ~ alt (alle), fremfor alt (alle) 68,14. II 227,28-29. 332,12-13 osv. || ud over, mere end 148,35. II 73,34 osv.; *jf.* II 42,7 med komm. og II 319,13. ~ alt dette, foruden alt dette 135,7. II 63,27 || udbredt over, rundt i ell. paa II 37,30. 90,10. 104,6. 220,27 || hen over, tværs over II 54,30. 113,24. 177,15 osv. ~ en side, til side, afsides 129,4. 227,33 osv. *jf.* ~ til en side II 12,12. komme ~, overfalde 91,4.

II 191,17 || om tiden. natten ~ olgn. 44,22. 53,31. II 12,9. 178,7 osv. || raade ~ II 36,4. hævne sig ~ 13,8. 90,26. herredømme, befaling ~ olgn. II 32,27. 184,30. 322,10 osv. uret ~ II 43,1 || med hensyn til. skaansom ~ 40 m. nidkær ~ II 171,32 || paa grund af. klage ~ II 287,20. ynkes ~ olgn. II 32,13. 226,18. 227,32 || ved. ~ deres bord II 68,16. ~ borde, til bords, *se* bord. være ~, overvære II 283,35. ~ (sit) maaltid, under maaltidet 140,25. II 4,24. ~ disse tale 119,25 || mod, trods. ~ befaling olgn. 128,34. II 229 m. ~ lejde 293,36. II 222,10 osv. || som *adv.*: komme ~ olgn. 53,21. 59,1. 178,7. II 260,32 osv. hjælpe ~ II 229,19-20. give ~, *se* give. tage ~, *se* tage. — *jf.* udover; forøvring.

overalt, *adv.* (offuer alt off. 139,34 osv.) allevegne 284,2. II 25,19. 187,18 || i det hele, i alt 139,34.

overantvorde, *v.* (*præs. pass.* offuer antuordis 265 m. *præt.* -ede 100,26. II 73,7 osv. offuerandtvorede II 211,25. *part. ntr.* -it II 64,26) overgive. ~ fra sig, give fra sig II 73,7.

overbevise, *v.* (offuerbeuise 10,17)

overbød, *adj.* (offuerbød 125,29. II 211,36. offuerbød 110,3. offerbød II 20, 15. *ntr.* -t II 46 m. *pl.* -e 94,8. II 318,22 osv.) rede, villig.

overbære, *v.* (*præs.* offuerbærer 30 m.) bære over med.

overdaadig, *adj.* (*pl.* offuerdaadige off. 69,8-9. 288,17. II 255,33) overmodig.

overdaadighed, *en.* (offuerdaadighed off. 68,4-5. 122,25. 128,10-11) overmod.

overdel, *en.* (*best.* offuerdelen 246,4)

overdrage, *v.* (offuerdrage 33,37. 176, 18 osv. *præs.* -er 229 m. *præt.* offuerdrog II 52,17. *pl.* offuerdroge 173,26. *part. ntr.* -it II 121,13. *pl.* -ne 257,11. II 6,25 osv. -en II 205,32) drage, begive sig over 231,26. II 52,17 osv. || drage hen over 176,18; *jf.* 173,26 || angribe, anfælde 33,37 + m. 270,13 osv. hærge II 121,13. ~ en med krig 222,7. ~ med hærkraft II 6,25 || betække, beklæde II 111,19. 205,32.

overdrev, *sb.* (*pl.* oredriff 176,18)

overens, *adv.* (offuer ens off. 91,12 osv.) komme ~, stemme overens, passe sammen 91,12. II 68,13. 108,32-33. forliges II 11 m.

- overfalde**, *v.* (offuerfalde 135,1. II 301, 15-16 osv. *part. præst.* -en II 73,28. 193,20 osv. *pl.* -ne II 164,10. 308,8)
- overfare**, *v.* (offuerfare 212,13) *drage over.*
- overflødelig**, *adv.* (offuerflødeligen II 204,33) *rigeligt.*
- overflødig**, *adj.* (offuerflødig 31,24. *ntr.* -t 305,10) *rigt forsynet* 305,10 || *overdaadig* 31,24.
- overførd**, *en.* (offuerfærdt off. 66,21. 226,12) *overfart.*
- overføre**, *v.* (*part. præst.* offuer ført 224,21)
- overgaa**, *v.* (offuergaa II 49,35. 316,30. *præs.* -r 266,4. II 308,9-10. *præst.* offuergick 58,26. 184,12 osv. *part.* offuergangen 281,5) *overgaa, rage op over* 184,12. II 308,9-10 osv. || *komme over (om ulykke olgn.)* 58,26. 281,5. II 316,30 osv.
- overgive**, *v.* (offuergiffue 85,34. II 39,17 osv. *præst.* offuergaff 145,5. 190,6 osv. *pl.* offuergaffue 108,14 osv. *part.* -et off. 90,34. 193,14. 276,23 osv.) *overgive, overlade* 108,14. 190,6. II 283,30 osv. || *forlade, tilgive* 193,16 || *opgive* 145,5. 223,16-17. II 39,17 osv. || *svigte* 85,34. 90,34. 276,23.
- overgjort**, *part. adj.* (offuergjort 199,31) *til ~, endvidere, desuden.*
- overhaand**, *sb.* (offuerhaand(t) 148,13. 158,22 osv. -hand 91,27-28 osv.) *have ~* 158,22. II 57,20-21. *beholde ~* 181,3-4. *faa ~* 91,27-28. 298,3-4 osv. *faa ~ over* 148,13. II 7,14.
- overherre**, *sb.* (offuerherre 15,23)
- overhoved**, *adv.* (offuerhoffuid 273,26. II 252,16) *overhovedet, i det hele.*
- overhørt**, *part. adj.*, *jf.* uoverhørt.
- overile**, *v.* (*part. præst.* offueriledt II 42, 33) *overfalde pludseligt.*
- overkomme**, *v.* (offuerkomme 130,34. 242,26. II 74,19-20. *præst.* offuerkom II 191,24. *part.* -en 55,22. 226,33 osv.) *komme over (til et sted)* 55,22. 226,33. 227,19 || *overgaa (om ulykke)* II 86,5-6. 191,24 || *opnaa, faa fat i* 130,34. 212,28. II 74,19-20. 171,30.
- overlast**, *en.* (offuerlast II 41,29. 156, 13)
- overlegen**, *adj.* (*pl.* offuerligne 184 m.)
- overleve**, *v.* (*præs.* offuerleffuer II 104 m.)
- overlyst**, *adv.* (offuerluft off. 29,29-30. 94,10. II 64,36 osv.) *aabenlyst, offentligt.*
- overlægge**, *v.* (*part. præst.* offuerlagdt off. II 205,33. 207,11) *belægge, beklæde.*
- overmaade**, *adj. og adv.* (offuermaade off. 43,14 osv.) *overmaade stor* 43,14 || *adv.* *i høj grad* 63,23. 123,11. II 201,17 osv.
- overmaadig**, *adj.* (*best.* offuermaadige II 192 m.) *overmaade stor.*
- overmaadighed**, *en.* (offuermaadighed 305,11) *overdaadighed.*
- overmod**, *et.* (offuermød(t) off. 20,24. 87,34. 100 m. 218,25 osv.)
- overmodig**, *adj.* (*pl.* offuermødige 218 m.)
- overregne**, *v.* (*part. præst.* offuerregnidt II 222,30) *beregne. alt ~t, alt i alt.*
- override**, *v.* (*præst. pl.* offuer rede 40,17. *part. pl.* offuereden II 128,23) *ride over (en bro)* II 128,23 || *ride over ende* 40,17.
- overse**, *v.* (offuersee [8,12]. *præst.* offuerfaa 82,16. *part.* -tt [8,15]) *gennemse* [8,12 + 15] || *inspicere* 82,16.
- overslag**, *et.* (*best.* offuerflagid II 320, 22) *øverste del af dørkarm.*
- oversold**, *sb.* (*pl.* offuerfolde II 93,8) *udtjent soldat som oppebærer lønning, fr. morte-paie; jf. komm.*
- overstrø**, *v.* (*part. præst.* offuerstrødt 43,18-19)
- overstyr**, *adv.* (offuer styre 62,34) *tilbage, fr. sur la queue.*
- oversætte**, *v.* (offuerBette off. 66,20. 224,20. 255,18 osv. *part. præst.* offuerseett off. [8,27]. II 333,33) *sætte, føre over* 66,20. 225, 30-31. 246,9 osv. || *oversætte (bog)* [8,4 + 27]. II 333,33.
- overtale**, *v.* (offuertale off. 28,17. 227,10 osv. *præs.* -er II 152,24. *præst.* -de 168,4. 203,13. II 153,23-24 osv. *part.* -ed 239,24)
- overtræde**, *v.* (offuertræde 184,4)
- overveje**, *v.* (offuerueige off. 17,32. 109,6 osv. *inf. pass.* -is 134,1 + m. *part. præs.* -indis II 172,4. *præst.* -ed 88,30) *betænke, tage i betragtning.*
- overvinde**, *v.* (offueruinde 265,19. *inf. pass.* -is 288,30. *præst.* offueruant 108,21-22. II 328,19. *part.* offuer uunden off. 109,4. II 294,15. *pl.* -vundne II 176,30)
- overvælde**, *sb.* (offueruelde II 48,8) *overordnet myndighed.*

overvælde, *v.* (offueruælde II 282,5) *faa bugt med.*

overværende, *part. adj.* (offueruærendis *offl.* 25,12. 50,10. 68,18. 299,24-25. II 45,27. II 64,36) *nærværende. være ~ 50,10. II 303,11 osv. mig ~ olgn., i min nærværelse*

osv. 276,35. 283,33. II 64,36. ~ kongen *olgn., i kongens nærværelse osv.* 25,12. II 45,27. 223,22-23 *osv.*

overøse, *v.* (*part. præf. offuerøst* II 53,1) ~ med rigdom.

ovre, *adv.* (offuer 256,6)

P.

paa, *præp.* (*paa offl.* 13,11. 56,2. 78,29 *osv.*) *paa, om stedet* 60,7. 135,23. 166,26. 204,11. II 218,31. ~ en side 131,19 *osv.* ~ en rejse II 144,32. ~ færde, *se* færde. ~ flugt, *se* flugt. ~ vagt 139,25. ~ ens vegne II 102,23. falde ~, *snuble over* II 91,2. drive ~, *fremskynde* II 67,36. være ~, *være lige over, lige inde paa livet af* II 241,32. have ~ tale II 93,35. straffe ~ halsen 13,11. forfølge ~ liv og gods II 49,34. forfølge et hus ~ fyrstens person II 8,11-12. mord ~ II 55,19 || at løfte ~ noget 107,12. korte ~, *forkorte* II 293,36-37 || *om tiden.* ~ en forsagt dag *olgn.* 204,1. II 240,32 *osv.* ~ denne dag, *se* dag. ~ den tid *olgn.* 33,8. 92,31. 171,13. 176,35-36. først (sidst) ~ sommeren *olgn.* 213,17-18. II 296,4-5. ~ deres alder *olgn.* II 72,28-29. 110,27. ~ en dags tid *olgn., i løbet af en dag osv.* II 150,37. 157,9. ~ (en) kort tid, *i løbet af kort tid* 59,17. II 208,15 *osv.* ~ to maanedes *olgn., for to maanedes osv.* 212,20. II 287,30. 291,28. sinket ~ nogle dage II 313,29 || *om grundlag.* leve ~ almuen 34,17. ~ ens bekostning 204,34-35. ~ lejde, *se* lejde. laane ~ rente II 142,9 || *om aarsag.* tage sin død ~ *olgn.* 210,10. II 120,2. 125,8. undres ~ 259,32-33. komme ~, *bero paa* 71,13 || *om afstand.* ~ to mil nær Paris *olgn.* 37,5. 56,2. 97,17. 248,19. II 163,21. ~ tre dage nær II 192,34; *se* nær || *om formuesbestemmelse.* en mand ~ 10,000 frcs. aarlig indkomst II 23,11. 252,10-11 || *om tilbehør.* grænserne ~ deres land 28,19-20. blomsten ~ deres hær 40,27-28 (*jf. l. 18: af*). redde livet ~ hans folk 48,34. bredden ~ bygravene 97,34. meningen ~, *meningen af* 276,34; *se endv.* 220 m. 243,9. II 314,4. 327,1 *osv.* || *imod, ind paa.* komme ~, *træffe* 91,3. 220,2. komme ~ tale, *komme til at tale (om)* II 120,34. støde ~, *støde imod* 106,35. *støde op til* 146,5. føre krig ~ 212,17 + m. klage, give skyld ~ *olgn.*

60,18. 149 m. 217,19. 265,16. II 40,24. sige usandt ~ II 171,34 || tænke ~ 138,34. praktisere ~, *pøse paa* 147 m. || *til.* komme ~ gammel alder II 69,17. skatte ~, *anslaa til* II 222,28. svar ~ II 75,36. 101,26 || *i.* ~ en by II 9,18. 317,33. ~ et hus *olgn.* 107,5. 180,15. II 86,17. 102,17. 113,4 *osv.* ~ salen 227,24-25. ~ et kammer 136,8-9. hul ~ en væg 135,34. kløft ~ en klippe 134,27 || *ved, hos.* om beliggenhed *ved floder* 30,10. 75,12. 141,7. II 85,30 *osv.* gøre mirakel ~ en syg II 114,23. gøre gavn ~, *gavne* 70,21-22. fordel ~ en fyrste 115 m. brist ~ en mand 254,8. have øje ~ en, *have øje med* 168,15. have gode fagter ~ sig 132,37-133,1. have godt ord ~ sig 134,11. have ~ sig, *betyde* 21,34. 33,6-7. blive ~ noget, *holde fast ved* 216,3. *dvæle ved* II 30,24. begynde ~, *begynde ved, regne fra* II 326,18. *se, mærke noget ~ en* 227,35. II 114,26-27. 293,25. det ses ~ noget, *ses deraf* 51,17-18. 265,35. II 37,36. 95,32-33. det kan man vide ~, *vide ved at se paa* 59,16 + 17 || *med.* endes ~ fred, *ende med fred* II 156,16 || *med hensyn til, angaaende, om, over* 171,7. forstand, kundskab ~ 18,11. 162,5. II 70,9-10. register ~ 66,22-23. sum ~ 17,34. kvittering ~ II 59,28-29. skøn ~, *se* skøn. tvivl ~ 137,5. II 10,13 *osv.* give lejde ~ 235,26. have tale ~ 239,15-16. tale godt (ilde) ~ 123,2-3. II 145,20. 227,25. spodsk ~ 122,27. gøre omskiftelse ~ II 325,24. fattig ~ 291,36 *osv.* svag ~ 284,5. stærk ~ II 91,16-17. forstærke ~ II 116,36. forøges ~ pris 56,29. forbedre sig ~ kyrisser 160,1. beraade sig ~ II 11,21 || *om maaden.* ~ det bedste *olgn.* 151,14. 177,16. II 131,25 *osv.* || ~ det, *forat* 10,16. 19,1. 62,1. II 5,5 *osv.* ~ det at, *d. s.* 35,10. 169,12. II 8,37 || *som adv.:* have ~, *være iført* 40,21. være ~ at gøre, *være om at gøre* II 269,33-34. naar tid er ~ *olgn., naar tiden er der* 66,9. 145,20. 276,2. føre ~,

se føre. gaa ~, se gaa. kende ~, se kende. komme ~, se komme. synes ~, se synes. — jf. oven-, udenpaa.

paabære, v. (paabære 242,37) bære frem (paa).

paafinde, v. (paafinde 239,32. 288,16. II 269,24. part. præf. paa fundett II 207,4) opfinde, finde paa.

paagribe, v. (præs. pass. paagribis II 122 m. part. præf. paagreben 208,37)

paagælde, v. (præt. paa galte var. app. 24,22) gælde, komme til udførelse.

paahit, en. (paahitte II 286,33)

paaholde, v. (paaholle off. 102,5. 226,35. II 91,32) bruge, benytte.

paahør, sb. (paahøre var. til II 102,1 (ahøre))

paakende, v. (paakiende off. 41,22. II 76,34 osv. præf. paakiende 187,17. II 61,10 osv.) vise sig, være tydelig 187,17. II 61,10. 102,3. 318,5. lade ~, lade mærke 41,22. 67,9. II 76,34 osv. udvise, lægge for dagen II 153,10.

paakomme, v. (paakomme off. 256,12. II 42,24. præf. paakom 77,21. 190,22 osv. konj. paakomme 102,1. II 246,2. part. -en 279,10. II 32,29. ntr. -id II 261,26) komme over, anfælde II 324,19 || indtræffe, hænde 77,21 osv.

paakoste, v. (paakoste II 311,35. præf. -ede II 296,23) bekoste, ofre.

paaligge, v. (præs. paaligger 70,36) ligge paa. hvis (i: hvad) dennom magt ~ er, hvad der er dem magtpaaliggende. jf. magtpaaliggende.

paalyde, v. (præt. paalyd(d)e 200,27. II 5,4) tilhøre, staa nær 200,27 || lyde paa, gælde, være bestemt for II 5,4.

paalægge, v. (paalægge II 125,11. præs. pl. d. s. II 41,15. part. præf. paalagt II 3,9 osv. pl. paa lagde 42,28 osv.) lægge paa 42,28 || paalægge (skat olgn.) II 41,15. 89,26. 125,11. om soldater til indkvartering II 77,26 || oprette, indføre II 3,9.

paaminde, v. (paaminde 117,1. II 40,2. præf. -t(t)e 75,18-19. II 166,31 osv.) minde om 75,18-19 osv. ~ om 117,1.

paany, adv., se ny.

paaskeaften, sb. (paafke aften 179,4) aftenen før paaskedag.

paaskedag, sb. (paafke dag 179,7)

paaskud, et. (paafkud(t) II 39,18. 222,16 osv. pl. d. s. II 158,3-4)

paaskyde, v. (paafkiudē II 47,37) anføre som paaskud.

paatage, v. (part. præf. paatagid 176,13) beslaglægge.

paatrænge, v. (part. præf. paa trengd II 60,34) bestorme med anmodninger.

paavove, v. (præt. paavougedē II 44,28) bekoste, ofre.

paasæske, v. (præt. paaefkede 199,22. part. præs. -indis 264,11) kræve.

palads, et. (pal(l)atz 62,24. 173,23 osv. best. -id off. 140,4 + 24. II 79,1) palads 62,24 osv. || skafot II 32,4.

paladsdør, en. (best. palatz dørren II 178,32)

paladsmester, sb. (pl. palatzmestere II 326,5) hovmester, major domus, fr. maistre de palais.

palmelørdag, sb. (palme løffuerdag II 320,13) lørdag før palmesøndag.

palmesøndag, sb. (palmeføndag II 218,22)

palsrok, sb. (pl. paltzrocke 232 m.) overkjortel.

pande, sb. (pande II 269,29. pl. -r 89,11) se potte. — jf. fyrpande.

panserharnisk, sb. (pl. pantzer harnisk 55,34-35) jf. komm.

panserskjorte, sb. (pl. pantzerflorter 49,17. II 110,19)

pant, sb. (pan(d)t II 217,26. 295,29 osv.) have i ~ II 212,33. 217,26. sætte i ~ II 202,28-29.

pante, v. (part. præf. panted II 208,12. 296,17) ~ sig til, erhverve som pant.

pantoffel, en. (best. pantufflen II 190,35) tøffel.

pantavis, adv. (pantzuiße II 288 m.) som pant.

pantsætte, v. (part. præf. panttset off. 217,3. II 217,27. panset II 307,20)

papir, sb. (papir 32,28. pl. d. s. 32,26)

par, et. (paar 121,26)

paradis, et. (paradiß off. II 107,10. 114,37 osv.)

Pariser, en. (Parifer 12,28. pl. d. s. 59,22. 61 m.)

Pariserbarn, et. (Parife barn 12,25) person, der er født i Paris. jf. Parise port 56,16 (men: Paris porte 62,36). ~ stad 61,1-2.

parisisk, adj. (best. Parisiske 63,29)

parlament, *et.* (parlament *off.* 212,2 + m. II 101,30 *osv.* -e (en) II 150,34. **parlamentt** 15,27-28. -e II 24,34. (en) 173,26. *best.* -id *off.* 15,25. 56,34. 265,20. *gen.* -idtz II 134,26. *pl.* **parlamentt** II 134,3. **parlament** II 134 m. **perlementer** 185,36) *domstol* 15,25. II 31,33. 134,3. 332,36 *osv.* || **parlament** (*det engelske*) 212,2 + m. II 101,30 || *strid* II 173,26. *urolighed* 185,36. II 24,34. 150,34.

part, *en.* (**part**(i) 48,23. 97,16. II 22,27 *osv.* *gen.* -is II 273,25. *pl.* -er 191,30. II 37,32. *gen.* -ers 203,31. *best.* -erne 122,33. II 40,21 *osv.* -ene II 39,23. *gen.* -ernis II 120,37) *del* 97,16. 273,23 *osv.* *hvilke* . . en ~ *hvoraf* . . en *del* 59,6. *de andre verdens* ~er II 37,31-32. en ~, *nogle* 194,11. II 55,20. *den største* ~, *flertallet* II 273,25. *de tvende* ~er af folket, *de to tredjedele* II 270,12. *de tre* ~er, *for de tre deles vedkommende*, *trekvart* II 241,2. en ~ . . . en ~, *dels* . . . *dels* 48,23 || *henseende*, *vedkommende* 191,30. II 162,25 || *vilkaar*, *parti* 301,14 || (*mod*)*part* 122,33. 203,31. II 39,23 *osv.* — *jf.* *arve-*, *fjerde-*, *halv-*, *største-*, *tusindpart*.

parte, *v.* (*parte var. til* II 93,4 (*garte*))

parti, *et.* (*parthj off.* 22,6. 180,24 *osv.* -e 59,12. *pl.* **parti** 59 m. 180,33. II 36,20 *osv.* -er 276,8. *gen.* -ers 246,21 *osv.* *best.* -erne II 120,29) *partivæsen* 22,6. 59,12 (*fr.* *partialité*) || **parti**, *klike* 174,15. 180,24 + 33. 246,21. II 36,20 *osv.* || **partifælle** 211,25.

particular, *adj.* (*best.* **particular** II 126,6) *særlig*, *særskilt*.

partisk, *adj.* (*partifk* 246,22. II 120 m.)

pas, *et.* (*paß off.* 89,29. 93 m. 219,4. II 44,21 *osv.* *pl.* **paß** 275,14. II 230 m.) *gennemgang*, *adgang*, *passage* 217,5. 290,3. II 179,26. 283,12 *osv.* || (*bjærg*)**pas** 275,14. II 164,26. 197,5 *osv.* || *tidspunkt* 89,29. 166,3. 300,33. II 44,21 *osv.* *saa paa* ~, *deromkring ved*, *saa-dan omtrent* 266,9. 289,2. II 64,29 *osv.* || *maade*, *maal*. *vel til* ~ *stor*, *passende stor* II 244,4. *komme til* ~, *komme*, *være belejligt* 93 m. 129,33. 181,17. II 250,37 *osv.* *blive til* ~ *igen*, *komme sig* II 50,16.

passee, *v.* (*præt.* **paßede off. 169,2 *osv.*) ~ *paa*, *bryde sig om* 169,2. II 30,25. 269,4.**

passere, *v.* (*paßere* II 281,12) *faa adgang*.

paternoster, *en.* (*pater noster* II 114,28. *pl. d. s.* 136,20) en ~ *tid*, *saa lang tid som*

det tager at bede et paternoster II 114,28 *tvende* ~ *tid* 136,20.

patrimonium, *sb.* (*patrimonium* II 6 m. 202,26. *e. præp.* *patrimonio* II 195,3) *arvegods*, *tilhørende gods*.

patron, *sb.* (*patron* II 240 m. *pl. best.* -erne II 317,34) *skytpatron* II 240 m. || *model* II 317,34.

paulun, *et.* (*paulun(n)* 53,30. 234,26. II 239,13. *pl. d. s.* 54,1. 171,5 *osv.*) *telt*. *telt og* ~ (*fr.* *tentes et pavillons*) 215,12. II 89,33.

pave, *en.* (*best.* **paffuen off. 109,13. 207,33. II 194,28. *gen.* -ns 57,18. II 184,25 *osv.*)**

pavedømme, *et.* (*best.* **pauiffuedømmid** II 195,4) *paveværdighed*.

pavelig, *adj.* (*pa(u)ffuelig* 11,16. 128 m. *osv. best.* -e 223,37. II 184,16)

penning, *en.* (*pen(n)ing off.* 62,14 (*jf. var.*) 79,28. 201,33. II 165,36 *osv.* **pennig** II 308,22. *gen.* -s 26,30 *osv. pl.* -e 21,9. 75,22. 122,36. II 5,33 *osv.* **penge** II 116,6. **pennige** 280,11. *gen.* **pendiges** 84,29. **penige** II 207,34 (*for* ~ *skyld*). *best.* -ene 123,21 *osv.*) **penning**, *skilling* 48,25. 62,14. 170,33 || *sum* 26,30. 79,28. 201,33. II 165,36 *osv.* || **penge**: *i sing.* 256,18. 296,29 *osv. i pl.* 28,17. 122,36. 241,25 *osv.* *rede* ~e 80,33. II 5,33 *osv.* en *sum* ~ 212,21. en *sum* ~es *fortabelse* 84,29. — *jf.* *aarspenning*; *anrid-*, *færge-*, *maanedspenge*.

penningegerrig, *adj.* (*pl.* **pendinge gierig** II 171,33) *pengegerrig*.

penningehandel, *sb.* (**pendinge handel** II 83,23) *pengeforretning*.

penningeindtægt, *sb.* (**pendinge indtægt** II 319,2) *pengeindtægt*.

penningeløs, *adj.* (**pendinge løB** II 117,15. *pl.* -e II 152,8) *pengeløs*.

penningemester, *sb.* (*pl.* **pendinge mestere** II 208,21) *pengeforvalter*.

penningeoppebørsel, *sb.* (**pendinge opbørsell** II 319,11-12) *pengeoppebørsel*.

penningeskat, *en.* (**pendinge skatt** II 207,30) *skat*, *rigdom bestaaende af penge*.

penningestraf, *en.* (**pendinge straff** 93,36) *pengestraf*.

penningesum, *en.* (**pendinge sum** 91, 15. *pl.* -me II 39,34) *pengesum*.

penningetilbud, *et.* (**pendinge tilbudd** 277 m.) *tilbud om penge*.

penningetynge, *en.* (**pendinge thyng** II 42,7) *pengeskat*.

penningeudgift, *en.* (*pendinge vdgift* 237,31) *pengeafgift*.

pension, *en.* (*penſion(n)* 241,21. 258,5 + 9 *osv.* *gen.* -s 26,30. *pl.* -er II 92,27. 184,31) *aarlig understøttelse*.

pensionarius, *sb.* (*penſionarius* II 6, 18-19. *pl.* *penſionarier* II 59,32. 76,26) *person, der nyder en aarlig understøttelse* II 59,32 *osv.* || *lønnet kommunal embedsmand; jf. syndicus.* II 6,18-19.

perle, *en.* (*perle* 280,2. *pl.* -r 280,6. II 207,8)

person, *en.* (*perſoen* *off.* 14,21. 20,15. 85,22. 197,28 *osv.* -e 134,13. II 117,1. *gen.* -s 281,14 *osv.* *best.* -en 35,10 *osv.* *gen.* -ens 182,21 *osv.* *pl.* -er 75,29. 266,6 *osv.* *gen.* -ers 116,22. *best.* -erne 105,21) *person, i egen ~* 134,13. 257,26. II 6,16 *osv.* *i sin egen ~, d. s.* II 283,17-18. *for deres ~er olgn., for deres eget vedkommende* 96,13. II 116,8 || *person i et tableau* II 219,2. — *jf. kvindes-, mands-person.*

personlig, *adj.* (*perſonlig* 124,5. — *adv.* -en II 57,17) *i egen person* II 57,17 || *personlig elskværdig, fr. honneste* 124,5.

pestilens, *sb.* (*peſtilentze* *off.* II 162,9. 221,23. 298 m.) *pest*.

pfalzgreve, *en.* (*best. Paltz greffuen* *off.* 54,30. 123,4 *osv.* *gen.* -ns 210,16)

pibe, *sb.*, *jf. vinpibe.*

pige, *sb.*, *jf. smaapige.*

pil, *sb.* (*pyll* *off.* 98,3. 213,25 *osv.* *pl.* -e 80,34)

pileskud, *sb.* (*pl. pilſkud* *off.* 42,7. 102, 27. 245,26) *saa langt, som man kan skyde med en pil; bueskud*.

pilgrim, *sb.* (*pl. pillegriime* 275,15)

pille, *en.* (*best. pilleren* II 177,19) *støtte, sokkel*.

pilskraft, *sb.* (*pyls kræfft* 98,1) *formedelst ~, ved pileskud; jf. skytskraft*.

pind, *sb.*, *jf. træpind*.

pine, *en.* (*pine* II 109,32. 218,32. *best.* -n II 106,31. *pl.* -r II 48,10) — *jf. skærsildspine*.

pine, *v.* (*pine* II 31,36. *præs. pass.* -is II 323 m. *præt.* -te II 323,26. *pass.* -tis 304,3)

pinke, *sb.* (*pl. pincker* II 203,9) *slags lille orlogsskib, fr. grip*.

plade, *sb.*, *jf. jærnplade*.

plads, *en.* (*platz* 175,35. II 234,11 *osv.* *best.* -en 47,27. II 93,19 *osv.*) *sted* 245,16 + 20.

blive paa ~en 47,27. *beholde ~en, gaa af med sejren* II 148,35. *en fast ~, fæstning* II 196,30. 234,11 || *stilling. have god ~, have indflydelse, fr. avoir bon credit* 175, 35 || *aaben plads, torveplads* II 79,1. 93,19 + 24.

plage, *sb.* (*plauge* *off.* 266,12. II 42,4. 110,29. *pl. pla(u)ger* 22,16. II 48,11 *osv.*)

plage, *v.* (*præt. pla(u)gede* 304,30. II 93,9. *part. præt.* -ed *off.* II 42,1. 113,25. 193,17. *pl.* -ede 288,16 *osv.*)

plan, *en.* (*plan(n)* 35,17. 64,8 *osv.*) *flade, areal* 35,17. 56,6. II 270,1 || *slette* 64,8. II 236, 34. 261,4.

plat, *adj. og adv.* (*pl. platte* II 205,31. — *adv. plat* 41,10 *osv.*) *flad. baade, hvilke de kalde ~te, fr. qu'ilz appellent plaz* II 205,31 || *adv.: fuldstændig, ganske og aldeles* 41,10. 43,9. II 125,37. 159,23 *osv.* ~ *indtil, helt til* 132,10-11.

pleje, *v.* (*præs. pleiger* 22,15. *pl.* -e 65,32. 99,29 *osv.* *præt.* -ede 77,8. 85,13. 201,4. II 113,7 *osv.* *pleiegede* 128,3. -de 99,31. II 216,9. *part. pl.* -ede 83,14) *forpleje* 83,14 || *have for skik, pleje* 22,15. 65,32. 99,29 *osv.* || *upers.: være skik og brug* 201,4.

I. **pligt**, *en.* (*plic(h)t* II 20,22. 48,18) *lydighed, tjeneste* II 20,22 || *bodsgerning. gøre ~ og bod* II 48,18. — *jf. forpligt*.

II. **pligt**, *en.* (*best. plichen* II 205,33) *bundfjæl, fr. le bas*.

pligte, *v.*, *jf. forpligte*.

pligtig, *adj.* (*plichtig* *off.* 156,16. 206,22. 264,33 *osv.* *pl.* -e II 299,32) *pligtig, skyldig* 156,16. ~ (til) at 206,22. 264,33. II 299,29-30 *osv.* *være noget ~* II 76,7-8. 145,17. *være des ~* II 115,14.

pluk, *sb.* (*pl. plock* 38,28) *i smaa ~, i smaa afdelinger efter hinanden, lidt efter lidt, fr. à la file*.

plukke, *v.* (*præs. plocker* 303 m. *part. præs.* -endis 38,23 *osv.*) *plukke. ~ S. Mortensgaas med en, plukke en høne m. een, afgøre et mellemværende* 303 m. || *ankomme lidt efter lidt. komme ~endes* 38,23. 43,12.

plump, *adj.* (*plump* 189 m.)

plustre, *v.* (*præs. pl. pluſtre* II 250 m. *part. præt.* -id II 171,18. *pl.* -ede II 270,6 *osv.*) *plyndre*.

plyndre, *v.* (*plyndre* 229,3. II 75,27 *osv.* *præs. pass.* -es II 178,25. *præt.* -ede 174,22.

II 34,20 osv. *part.* -et off. 93,34. 140,11. 162, 13. 175,15. II 226,12 osv. **plundrit** II 297,9. *pl.* -ede 140,16 osv.) **plyndre** 89,5 osv. ~ en noget, *plyndre en for noget* II 197,34-35.

pløje, *v.* (*pløje* II 37,28) ~ ret, *gøre sin pligt* (*fr.* *charrier droict*, *køre lige*, *forvexlet m.* *charrue*, *plov*).

poetedit, *en.* (*poete dichtt* off. 262,26 + *m.*) *digterisk paafund*.

pokker, *sb.*, *jf.* *smaapokker*.

politi, *en.* (*polici* II 83,2 osv.) *ordning* II 83,2. 84,7 || *forfatning* II 208 m.

popelsi, *en.* (*popelfie* off. II 121,32. 324,11) *slagtilfælde*; *jf.* II. *flod*.

porfyrsten, *en.* (*porphyre sten* off. II 206,8. 219,6 (*jf.* *komm.*))

port, *en.* (*port* 83,7. II 252,10. *best.* -en 32,32. II 93,19-20 osv. *pl.* -e 62,36. II 305,12. *best.* -ene 74,1 osv.) *formene en ~ en*, *formene adgang* (*om sejlede*) 164,15. — *jf.* *slots-*, *stadspost*.

portus, *et.* (*portehw* II 83,8. *best.* *port-hu* II off. 195,7. 245,2) *overbygning over en port*.

portner, *en.* (*gen.* *portenæris* 245 m. *best.* *gen.* -ens 245,4. *pl.* -e II 113,7)

Portugaleser, *sb.* (*pl.* *Portugaleser* II 37,36) *Portugiser*.

portugalsk, *adj.* (*pl.* *portugalske* 297, 17. II 315,17) *portugisisk*.

post, *en.* (*post* II 275,31 osv. *best.* -en II 3,5 + 9) *breupost*, *postvæsen* II 3,5 + 9 || *postbud*, *postvogn* II 289,25 + 30. *til ~*, *med posten* II 275,31. 289,23.

postbrev, *sb.* (*pl.* *postbreff* II 5,3-4. -*breffue* II 147,37)

postbud, *et.* (*postbud* off. II 3,25-26. 5,8)

postvis, *adv.* (*postuis* off. II 305,26. 324, 20 osv. -e II 162,34. 170,18. 274,10) *med posten*.

potentat, *sb.* (*pl.* *potentater* II 129,19. 130,28)

potte, *sb.* (*pott* II 269,29) *være ~ og pande*.

pragt, *en.* (*pract* 122,18)

praktik, *en.* (*practice* off. 61,12. 212,15 osv. *pl.* -er 22,10. 185,21 osv. *pratticker* 149,8) *list*, *kneb*.

praktisere, *v.* (*practicere* off. 59,28. 201,7. II 221,37 osv. *præs.* -er 147 m. 214 m. *præt.* -ede 296,20. II 174,12 osv.) *spinde*

rænker 59,28. II 173,31 osv. *arbejde paa* 201,7. ~ *paa* 147 m. II 262,1. ~ *imod* 214 m. 291, 28. 296,20. ~ *med* II 221,37-38. ~ *hos* II 174,12.

pral, *et.* (*pral(l)* 122,25. 272,24. II 35,29 osv.) *pragt*, *pomp*.

prent, *sb.* (*prent(t)* 10,28. II 322,4) *tryk*. *udgaa paa ~*, *udkomme i trykken*.

prins, *sb.* (*printz* 281,10. 283,24. *best.* -en 131,31. II 33,12 osv. *gen.* -ens 281,9 osv.)

I. **pris**, *en.* (*pri(i)s* off. 17,23. 104,33. 242,7 osv.) *værdi*, *pris* 56,29 || *ære*. 273 m. ~ *og ære* 17,23. 104,33. 242,7.

II. **pris**, *sb.* (*pris* II 181,17) *bytte*, *prise*.

prise, *v.* (*prise* 172,13. II 73,19. 241,13) *rose*, *prise*.

privilegie, *en.* (*privilegie* 108,26. *pre-uelegie* II 14,33. *pl.* *privilegier* off. 107,23. II 46,8. *privilegier* II 197,30. *preueligier* II 14,31)

proces, *en.* (*proceß* II 207,24. 218,33. *best.* -en II 219,1. *pl.* -er II 286,3) *procession*.

procurator, *sb.* (*procurator* II 333,1-2)

profet, *sb.* (*pl.* *propheter* II 40,6)

profeti, *en.* (*prophetie* II 321 m. *propheci* II 248,25. *pl.* -er 248 m.)

profit, *en.* (*profit(t)* off. 148,36. 164,11. 181,37 osv. *gen.* -z 60,1) *fordel*, *gavn* 60,1 osv. *gøre sin* (*egen*) ~ 71,5-6. 181,37. II 76,20 osv.

profos, *en.* (*profoß* 281,22. *best.* -en 293,25. *pl.* -er 66,10) *bøddel*, *profos* 293,25 || *herold*, *fr.* *officier d'armes* 66,10. 281,22.

proper, *adj.* (*ntr.* *propret* 161,20) *nøjagtig*, *rigtig*.

protestere, *v.* (*part.* *præt.* *protesterid* II 47,34) *erklære*, *fremhæve*.

protonotarius, *en.* (*protonotarius* off. 52,5. 285,12) *protonotar*, *geistlig titel*.

proviant, *sb.* (*prauandt* 214,19. *pravannde* II 233,3)

provisor, *en.* (*provisor* II 223,32. *pl.* -es II 223,27. 245,12 osv.) *krigskommissær*, *fr.* *proviseur*.

pryde, *v.* (*part.* *præt.* *pl.* *prydede* II 206 m. 286,8)

prydelse, *en.* (*prydelse* 272,27. II 205, 20)

præbende, *sb.* (*præbend* 210,17. *pl.* -er II 41,9. 141,30)

prædicant, *en.* (*prædicant* [8,19])

prædicator, sb. (pl. *predicatores* off. II 225,16. 321,18) *dominikaner*, fr. frere precheur.

prædike, v. (præt. *predickede* II 225, 33. part. -ed(t) II 225,21 + 31. 321,35)

prædiken, en. (prædicken off. II 286,4. 321,23. pl. d. s. II 321,31. -er II 222,23. 322,3) holde ~ II 286,4.

prædiker, en. (predickere II 225,23) prædikant.

prægtig, adj. (prectig II 123,18) som omgiver sig med pragt.

prægtighed, en. (prechtighed(t) 120, 33. 277,14-15 osv.) pragt.

prælat, en. (prælat II 319,32. pl. -er 57, 16. II 272,13 osv. gen. -ers 118 m.)

præsident, en. (præsident off. II 6,20. 141,33. 185,31. best. -en II 197,31 osv.)

præst, en. (preft off. [8,3]. 208,34. 280,4.

best. -en 280,5. pl. -er 143,22. II 269 m. best. -erne 143,35)

præstevi, v. (presteuide II 153,24)

prøve, v. (prøfue 100,2. præt. -ede 207, 32. II 83,16 osv. part. -ett 155,18) *prøve*, forsøge 100,2. 155,18 osv. ~ og friste II 84,12. ~ paa 207,32. II 83,16.

puds, et. (puß off. 239 m. 240,17) bedrive et ~, spille et puds 240,17.

pund, sb. (pl. pund off. 71,1. II 233,22 osv.) vægtenhed II 181,28. 233,22 || møntenhed fr. livre 71,1.

pung, en. (pung 158 m. pl. best. -ene 280,21) lyve i sin egen ~, lyve for egen fordels skyld 158 m.

purgere, v. (præt. purgerede II 106,26. part. -ld II 324,18)

pönitens, en. (poenitentz off. II 48,30. 193,21-22)

Q se under K.

R.

raa, sb. (pl. raar II 97,13) raadyr.

raab, et. (raab off. 39,15. II 79 m. pl. d. s. II 49,36) — jf. fryderaab.

raabe, v. (robe off. 169,30. 179,30. II 192,9. præs. -er II 192,37. præt. -te 66,11. 72,13. II 79,1 osv. part. præs. -endis 66,33. præt. rofft II 251,32) ~ fryderaab II 177,15. — jf. an-, udraabe.

raad, et. (raad(t) 11,6. 25,13 osv. (en) II 108,16. gen. -z 64,32. 257,24 osv. e. præp. -e 177,16. 195,5. best. -lt off. 20,8. 242,16-17 osv. gen. -sens II 323,25. pl. raad(t) 48,32. 128,16 osv.) vejledning, raad 11,6. II 19,37 osv. bære sit ~ til, søge raad hos II 146,14. spørge til ~s 257,24. spørge til ~e II 41,17-18 || raadslagning 46 m. 77,23. tage til ~s, tage paa raad II 290,19 || forsamling af raadgivere, raadsforsamling 25,13. 242,16-17. 298,14. II 163,21. 170,22. 258,26 osv. paa ~et 20,8 osv. se paa. i et ~ 96,25 || raadgiver, raadsherre II 53,30 || beslutning II 217,3. med raadet ~, med overlæg, med vilje 50,31. 293,3. II 186,6. blive til ~s, beslutte 64,32. II 6,13. 203,3-4 osv. blive til ~e, d. s. II 259,18. faa til ~e, beslutte 177,16. II 82,24. 83,33. hitte paa 195,5 || lejlighed, anledning, mulighed, udvej 20,18. 79,13.

88,24. 274,34. II 72,17. 211,28 osv. hjælp II 108, 16 osv. føre ~ ved, bringe hjælp mod 274,31. II 42,3. kunne ~ til, d. s. II 40,3-4. ikke vide hvad til ~e, ikke vide nogen udvej II 31,31-32 || raadighed, magt. faa ~ med, faa bugt med 167,17. 169,13-14. II 10,14. — jf. be-, eftermiddags-, for-, krigs-, uraad.

raade, v. (raade 103,9. II 36,4. inf. pass. -is II 271,10. præs. -er 40 m. 51 m. pl. -e 70,37 osv. pass. -is II 42,18. præt. -de 39,7. 127,32. 232,28. II 6,32. 146,25 osv. part. præs. -endis 147,9. præt. raad off. 36,21. 50,31. 119,22. 195,10. II 82,22 osv.) give raad, tilraade 36,21. 147,9. 195,10. 243,31. II 82,22. 159,29 osv. ~ fra 51 m. ~ til 44,16. 103,9. 148 m. 256,2. ~ raad 119,22-23. II 98,28-29. med ~et raad, se raad || ~es ved raadslaa II 42,18. 271,10 || bevirke, skaffe. ~ bod paa, se bod || styre, have magt over 39,7. 40 m. 140,8. II 304,5. ~ noget med, have noget at sige med 85,19. ~ med en, have noget at sige hos en II 290 m. regere II 304,28. 331, 24 osv. ~ for 70,37. 164,9. II 76,12 osv. ~ over II 36,4. — jf. af-, be-, for-, fraraade.

raadelig, adj. (ntr. raadeligt 186,6. 196, 22. raadelig II 257,22) — jf. uraadelig.

raadeløs, adj. (raadeløs off. 243,36. 284,19) raadvild, hjælpeløs.

raaderum, sb. (raaderom 40,13 osv.) lejlighed, anledning, tid til 40,13. 136,6. 209, 33. II 77,2. 255,2.

raadføre, v. (raadføre II 11,22. præf. -er 92 m.) ~ sig.

raadgiver, sb. (pl. raadgiffuere 295,1-2 + m. II 50 m. osv.)

raadhus, et. (raadhus) 102,34. II 15,9. best. -it off. 59,31. 64,4. II 78,25 osv.) jf. komm. til 64,4. 102,33.

raadhusklokke, en. (best. raadhus klokken 103,23)

raadig, adj., jf. tve-, tvivlraadig.

raadsforsamling, sb. (pl. raads forsamlinger II 243,6)

raad(s)herre, en. (raadsherre II 177, 14. pl. -r 29,28. 108,29. II 24,13. raafherrer 57,16. raadherre II 216,17. gen. -rs II 47,27. best. -rne 57,3 osv.) medlem af et raad.

raadslaa, v. (raadsla off. 288,28. II 243,5. 305,9 osv. præf. raadslager var. app. 24,25. part. præf. raadslagit 223,27. II 300,13-14) raadslaa, forhandle 288,28. II 129,6 osv. II 25 beslutte 223,27. II 300,13-14.

raadslag, sb. (raadslag 50 m. 92 m. pl. d. s. II 210,20) overvejelse, raadslagning.

raadsomhed, sb., jf. uraadsomhed.

raad(s)vis, adv. (raadzuise off. 51,12. 72,5. raaduise II 161,25) under en raadslagning, som genstand for raadslagning.

rad, sb. (pl. rader II 278,17) række.

raket, sb. (pl. rakkett(h)er 50,21 + 26)

ram, adj. (best. ramme var. til 175,33) 35 af ~e alvor, for fuldt alvor.

ramme, v. (ramme 129,4. II 156,11 osv. præf. -er 67 m. 162,27-28) træffe, udfinde. ~ sin fordel olgn. 67 m. 129,4. 235,12-13. ~ middel II 156,11 || bestemme. ~ sin tid og maade 162,27-28. — jf. beramme.

ransage, v. (randfage II 47,31) ~ efter, søge efter. — jf. udransage.

ranson, en. (rantzon 170,23 osv.) løsepenge, løsesum 170,23. 239,9. II 58,2 osv.

rapir, sb. (pl. rapiir II 180,28) stødkarde.

raste, v. (rafte 39,31)

reb, sb. (reb II 261,31)

redde, v. (redde 15,16. II 165,25 osv. præf. -ede II 280,23. part. -it off. 41,25. 69, 31) — jf. beredde.

rede, sb. (rede 66,19. 150,24 osv.) forberedelse, forberedthed. til ~, i stand, færdig, rede 66,19. 159,22. 210,23. II 54,9 osv. || udredelse. til gode ~, fuldstændig og i rette tid II 58,17.

rede, adj. (rede 66,9. II 89,36 osv.) færdig, rede 66,9. 72,22. 81,29. II 160,27 osv. færdigbygget II 111,23 || om penge 80,33. 199, 26. II 5,33 osv. ~ betaling, prompte betaling II 103,9. ~ besoldning, rettidig lønning II 41 m. — jf. urede.

rede, v. (præt. ridde II 26,11. part. rid(d) 194,30. II 16,31) berede, forberede. ~ til, træffe forberedelser II 16,31. — jf. be-, op-, til-, udrede.

redebon, adj. (redebon 287,4. pl. -e II 40,18. 318,32. redeborne 114,24)

redelig, adj. (redelig II 230,31. rellig II 124,7 (jf. var.). pl. -e 130,4. komp. religere II 127,8. — adv. -en II 237,14. 293,13. religen II 332,20) klar, tydelig II 127,8. 332,20 || retskaffen, brav 130,4. II 124,7. 230,31 || ærlig II 293,13 || tage ~en imod (et angreb), kraftedigt, tappert II 237,14.

redelighed, sb. (redelighed 15,5) bravhed, ærlighed. — jf. uredelighed.

red(n)ing, en. (redding 292,33) redning.

redskab, sb. (ridfkaff off. 295 m. II 59,19)

reformere, v. (reformere 60,17. II 195, 11. 319,23 osv. part. præf. -ld II 225,18) indføre reformer i.

regent, en. (best. regenthen var. til 113, 19-20)

regenter, en. (reg(i)entere 26,16. 80,1. 102,30 osv. reg(i)enter 11,20. 111,24. 271,13. best. -en 36,25. 113,19-20 (jf. var.) osv. gen. -ens 79,19. pl. -e II 46,28. best. -ne II 187,19) hersker, styrer, guvernør.

regere, v. (regiere 186 m. 207,10. præf. -er 257,8. II 11,7 + m. pl. -e II 46,29-30. regierer 121 m. pass. -is 91,36 osv. præf. -ede 26,6. 90,15 osv. part. -ed off. 53,25. 60,18. 236,9. II 163,9 osv. pl. -ede 188,4-5 osv.) lede, forestaa 53,25. 90,15. 91,36. 236,9. II 11,7. 124, 21. 208,23. 263,30 osv. || styre, beherske 121 m. 198,34. II 46,29-30. om land og folk 60,18. 139,17. 188,4-5. ~ sig, opføre sig 207,9-10 || intr.: have regeringen 26,6. 257,8.

regering, en. (regiering [7,11]. II 208 m.)

regeringsstand, sb. (regieringsstand [7,9]) *regeringsvæsen*.

regimente, et. (regimente 33,36. II 41, 23 osv. *best.* -idt off. 20,29. 35,25-26 osv. *gen.* -ids II 128,4. *pl.* -r 82,16-17. *regementer* II 246,23) *styrelse, ledelse, regering* 20,29. 33,36. 161,31. II 69,8 osv. *være (blive) i ~t olgn., ved regeringen* 286,4. II 33,13 || *orden* 39,6 || *herredømme* II 41,23 || *regiment* 82,16-17. II 246,23.

register, et. (register 5,15. II 104,12 osv.) *fortegnelse, liste*. ~ paa 66,22-23. 266 m. II 104,12-13. 252,19. paa ~, *med fremvisning af en liste* 214,26 || *indholdsfortegnelse, register* 5,15 || *optegnelse, beretning, fr. memoires* II 56,24. 97,25; *jf. tegnetavle, optegnelse*.

regn, en. (reg(e)n 130,8. 231,20. II 243,23. *gen.* -s 246,4)

I. **regne**, v. (*part. præst. regnid* 251,26. *regnt* II 254,4)

II. **regne**, v. (re(i)gne off. 108,1. 215,11. II 16,28 osv. *inf. pass.* -is II 158,20. *præs.* -er 61,18. II 243,33. *pl.* -e 283,30. *pass.* -is 105 m. *part. præst.* -indis II 316,31. *præt.* -et off. 43,3. II 92,37) *tælle, regne*. ~ *iblandt* 200,15. II 134,32. ~ *sammen* 43,3. II 92,37. 316,31. *imod de andre at ~ olgn., i forhold til de andre* 130,33-34. 215,11 || *medregne* II 204,35 || *anslaa* 283,30 || *agte, vurdere* 105 m. ~ *til* 61,18. II 158,20. ~ *for* II 243,33 || *slutte, skønne*. efter ... at ~ 107,37—108,1. II 16,28. 92,30-31 osv. — *jf. be-, med-, op-, overregne*.

regnere, v. (regniere II 113,6. *præs.* -er 187,22. II 111,26 (*jf. var.*) osv. *pl.* -e 297,34. *præt.* -ede 30,30. 246,18 osv. *part.* -id off. 18,5. 266,10. 303,36 osv. *-ede II 124,24) *regere*.

regnskab, et. (regnskaff 108,7. II 148, 19 osv. *regenskab* 108,26) *regnskab* 108,26. II 148,19 || *beregning* II 159,28. *gøre sit ~, regne med at, fr. faire son compte* 108,7. 134,32.

regnsky, en. (*best. regnskyn* (hun) II 42,19-20)

regnvand, sb. (regnuand II 159 m.)

rejse, en. (rei(g)se off. 108,7. 216,27. 268, 27. II 62,10 osv. *pl.* -r II 278,6. 300,3) *rejse* 108,7 osv. en ~, *paa een rejse, een gang, fr. pour ung voyage seul* II 159,11. — *jf. bort-, dags-, hen-, hjemrejse*.

I. **rejse**, v. (rei(g)se off. 29,24. 151,32. II

79,2 osv. *præs. pass.* -is 216 m. *præt.* -te 135,30. *pass.* -tis off. 122,3. 265,16. 274,7. *part.* -t 217,19) *stille paa benene* 151,32 || *opvække, fremkalde* 122,3. 168,28. 274,7. II 57,22. 148,1 osv. || ~ *dele paa, rejse tiltale mod* 217,19. 265,16. II 150 m. || *oprøre* II 79,2. 304,32 || ~ *sig, hæve sig op* 135,30. *gøre opstand* 29,24. II 231,27. *træde i virksomhed* II 306,12. *opstaa, opvækkes* II 119,21-22. 266,17. — *jf. oprejse*.

II. **rejse**, v. (rei(g)se off. 93,2. 287,8. II 90,33 osv. *præt.* -te 87,29. II 210,22. *part. præst.* -endis 33,32) — *jf. bort-, forrejse*.

rejsener, sb. (*pl. reigfenere* off. 54,20. 98,13. 196,16. *reigfenere* off. 35,15. 53,20 osv. *retzene* 205,8) *kriger til hest, rytter*.

rejsesøj, et. (reigBetsøj off. 32,33. 159, 22 + 33. 204,13. 283,18 osv. *best.* -ed off. 33,9. 45,4. II 90,26 osv.) *rytteri*.

rejsig, sb. (*pl. reiglige* off. 54,29. 73,10. 282,10. II 224,4 osv.) *kriger til hest, rytter*.

rejsning, sb. (reiglning 276,5) *oprejsning, fremgang*.

relation, sb. (relation 61,6. 241,13. II 287,6 osv.) *rapport, indberetning*.

religion, en. (*best. religionen* II 104,20)

ren, adj. (*ntr. rent* 295,31 osv. *pl. rene* II 205,6) *ntr. som adv.: helt. ~ omkring* 295, 31 (*jf. var.*) ~ *indtil* II 56,27. — *jf. uren*.

rend, sb., *jf. aarend*.

rende, sb. (rende II 205,36) *canal eller ~*.

rende, v. (*præt. rende* 42,20. II 251,9 osv.

part. præst. -endis II 315,6. *præt.* -t II 238,9) *rende, løbe*. ~ *an, angribe* 42,20. II 258,10-11.

~ *igennem, gennembore* II 238,9. ~ *omkring olgn., løbe ell. ride forbi* II 251,9. 312,23. ~ *over, ride over* II 315,6. — *jf. an-, berende*.

renden, sb. (renden II 300,18) *dystridt, turnering*. — *jf. dystrenden*.

renfærdig, adj., *jf. urenfærdig*.

renlighed, sb., *jf. urenlighed*.

rensdyr, et. (rinsdiur II 97 m. *pl. d. s.* II 97,12)

rente, en. (rent(h)e off. 11,29. 110,36. II 142,9 osv. *best.* -n II 162,31) *indtægt* 11,29. 110,36. 255,29. II 195,30 || *rente* II 142,9. 161, 29. 162,26 + 28 + 31.

rente, v. (*part. præst. rentid* 79,28-29) *yde i afgift*.

rentekammer, et. (*best. rentekammer* II 59,10) *finanshovedkasse*.

rentemester, en. (rentemeſtere II 58,21. 223,37 osv. pl. best. -ne II 324,34) øverste finansleder, skattedirektør. — jf. stadsrentemester.

renteri, et. (best. renteried II 41,36-37. 141,33) d. s. s. rentekammer.

repetere, v. (part. præf. repeterid 76,28) gentage.

repræsentere, v. (representere 14,22)

reputation, sb. (reputation 216,11)

ret, sb. (ret(t) ofl. 11,24. 107,14. II 42 m. osv. -te II 43,24. gen. -s II 31,37 osv. e. præp. -te 208,6 osv. best. -ten II 31,3) ret, retlighed. have ~ II 31,5. 207,33 || billighed, retfærdighed 107,14. 193,32. II 40,17. ~ og skel 16,35. sælge ~ten, dømme partisk for penge II 31,3. høre til ~te, høre paa klagemaal 303,26. II 319,33 || rettighed 146,8. 185,33. II 42,6. 43,24. 262,9. || retmæssighed. hans faster til ægte og ~te II 299,15 || retsorden, justits 150,8. 271,18. II 31,36-37. 84,13. lov og ~ 11,24 || domstol 15,25. være, staa i ~te II 31,37. 33,36. for dom og ~te II 39 m. kalde i ~te, stævne for retten II 194,28. 332,35. høre i ~te, optage til behandling for retten II 323,29. gaa i ~te med hinanden om en sag, forhandle 208,6-7. — jf. krigs-, skoleret.

ret, adj. og adv. (ret(t) ofl. 11,1. 92,15. 102,11 osv. e. præp. -te 38,18 osv. best. og pl. d. s. 11,4. 66,14 osv. -ter II 120,26. komp. -tere 55,28. II 193,25 osv.) lige 93,4. II 326,2. slet og ~ 232,1 || rigtig 92,15. 106,32. 267,9 osv. ~ i troen II 56,18 || virkelig 29,22. 66,14. II 285,11 || ægte 279,8 || retmæssig 11,4. 15,23. 255,29. II 34,7 osv. || med ~e 38,18. II 128,31. med alle ~e II 47,25. af ~e, d. s., se af || hjælpe til ~e 95,20-21. fly til ~e, lave i stand II 236,19-20. komme til ~e, komme paa fode igen 282,32. komme i rette tid II 250,29. slaa sig til ~e, føje sig, give efter II 9,12-13. 198,12. sætte til ~e, ordne, reformere 60,17. II 321,37-322,1 || som adv.: lige. ~ for, lige ud for 131,13. ~ hen imod 81,6. ~ paa bredden II 234,3. ~ i dagning olgn. 72, 16. II 164,27 || rigtigt 11,1. 95,11. 228,27. II 273,37 osv. ikke vide ~tere 55,28. II 193,25 osv. — jf. opret.

retfærdelig, adv. (rettferdeligen ofl. 288,23. II 326,8) retfærdigt.

retfærdig, adj. (rettferdig 212,3. best. og pl. -e 27,9. II 47,8) retfærdig 212,3. II 47,8 || berettiget, rimelig 27,9.

retfærdighed, en. (rettferdighed II 50,7. gen. -z II 40,17) — jf. uretfærdighed.

retsherre, en. (retzherre ofl. 261,18. II 112,4. 267,16. 278,12 (jf. var.) osv. ratzherre 234,9. best. -n II 164,21) kommandant, overdommer, fr. baillie 261,18. II 106,22-23. 164,21. 267,16. fr. seneschal II 112,4.

retskaffen, adj. (retfkaffen 289,20)

rette, v. (rett(h)e 84,7. 260,15 osv. inf. pass. -is II 45,26. præf. -er II 333 m. præf. -ede 70,27. part. -idt [8,15]) rette, forbedre [8,15]. II 45,26 || raade bod paa 70,27. 84,7. || henrette 260,15 || føre (en sag) II 333,2 + m. || ~ op igen, erstatte 235 m. ~ ud, udføre 119,35-36 (jf. var.). II 231 m. — jf. af-, an-, be-, op-, ud-, underrette.

rettelig, adv. (rettelig II 83,17. -en 28,1. 49,12. II 285,34) rigtigt, ordentligt, kraftigt 28,1 || saare, meget. ~ god olgn. 49,12-13 osv.

rettergang, en. (rettergang ofl. 15,24. 260,6. II 30,31 osv. -gong II 150,16. gen. -gongs II 83,2 osv. best. -en 27,10. -gongen II 84 m.) proces 15,24 osv. || procesmaade II 84 m.

rettighed, sb. (rettighed II 195,30) retmæssig indkomst.

retvished, sb., jf. uretvished.

reverens, en. (reuerentz 114,20. 143,4. II 19,15 osv. -e 76,4. 248,21 + 23) ærbødighed 143,4. 303,10-11. II 19,15. 180,4 || ærbødighedstegn 76,4. 248,21 + 23.

revestre, et. (reuestre 175,19) heraldisk tegn, fr. ravestre, se komm.

revse, v. (reffse 304,25)

revselse, sb. (reffelfe 17,25)

rhinsk, adj. (pl. rin(d)ſke 217,4. 280,30 osv.) ~ gylden.

rhinskgylden, sb. (pl. rinſgylden II 27,29)

Rhinstrøm, en. (Riinſtrøm (han) 210, 30. best. -men 210,28. 271,2)

rhodiserherre, sb. (pl. gen. Rodiſer herrers II 104,17) johanitteridder.

rhodiserorden, et. (rodiſer orden 285,9) johanitterorden.

ridder, en. (ridder 82,4. 285,8-9. -e 30, 27. 38,22. II 13,7 osv. gen. -s II 122,3. -is II 54,4. pl. -e 30,19. II 13,29. 105,23 osv.) slaa til ~e II 248,16.

riddermandsmand, en. (riddermandsmand 251,29. II 78,14 osv. pl. -mendsmend

off. 30,19. 36,17. 55,13 osv.) væbner, fr. escuyer 30,19. 55,13. 178,9 || **ridder**, adelsmand, fr. gentilhomme 251,29. II 78,14. 122,4 osv.

ridderorden, et. (riddere orden 164, 18)

ridderskab, et. (best. ridderf'kabet II 188,10-11)

ridderspil, sb. (ridderf'pil II 160,1) dyst-riden.

ride, v. (ri(i)de 25,7. 82,2 osv. præ. -er 109,19. pl. -e II 8,28. præ. reed off. 43,6. 73,31. 234,23 osv. pl. og konj. rede 55,31. 295,25 osv. part. præ. -indis off. 39,26. 75,28. præ. reden II 253,24. ntr. redit off. 245,19. II 8,27) sidde til hest 25,7. 53,15 || drage afsted til hest 39,26 osv. ~ fore, ride i spidsen 109,19 || ~ en hest 43,6 (jf. var.). II 288,7 || ~ et trav, i trav II 251,19. — jf. an-, ind-, over-, ud-, undride; bereden.

riden, sb. jf. dystriden.

ridende, sb. jf. indridende.

rider, sb. jf. udrider.

ridt, sb. jf. indridt.

rig, adj. (rig II 85,35. ntr. -t 304,32. II 8,23. pl. ri(i)ge 178,34. 188,6. sup. best. -este off. 266,20. II 240,4 osv.) ~ af, rig paa II 151,33. ~ paa II 300,23. — jf. folke-, skibe-rig.

rigdom, en. (rigdom 31,18. II 163,14 osv. gen. (for) rigdom (skyld) II 207,35)

rige, et. (ri(i)ge off. 49,5. 187,22. 235,3 osv. gen. -is off. 185,36. 230,28. best. -id off. 33,35. 35,27. 212,33. 271,30. II 8,28 osv. -en 186,14. gen. -ens 14,17. 36,13. II 109,15 osv. pl. -er 176,37. 234,37) — jf. arve-, kongerige.

rig(e)gøre, v. (rigegjøre II 41,11-12) berige. ~ andre; jf. fastgøre.

rigelig, adv. (rigeligen 11,13. 224,26 osv. rigligen 123,6. II 205,26) rigt, prægtigt 123,6 || i rigt maal 11,13.

rigsdag, sb. (pl. rigsdage 14,34)

rigsstad, sb. (pl. best. rigstæderne 215,1)

rim, sb. (pl. riim 175,9) vers, fr. rimes.

rinde, v., jf. oprinde.

ring, en. (ring 174,32. II 66,8. pl. -e 266, 22. II 123,19) smykkering.

ringe, adj. (ringe 38,35. II 25,27 osv. komp. -re 121,35. II 236,6 osv. -r 278,2. sup. best. -ifte off. 124,31. 289,13) lille i tal eller omfang 38,35. 56,30. 278,2. II 267,26. en ~ vej, et kort stykke vej 132,20. i det ~ste, i

det mindste 124,31 || af liden betydning, underordnet 78,4. 140,36. II 79,19. 317,3. agte ~ II 25,27 || daarlig, tarvelig 121,35. 289,13 || adv. des ~re, saa meget snarere, fr. plutost II 236,5-6.

I. **ringe**, v. (ringe 102,7. 231,14. part. præ. -dt 127,7)

II. **ringe**, v., jf. omringe.

rippe, v. (part. præ. rippet II 8,27) strejfe om.

ris, sb. (pl. ryß off. 195,6. II 39,29) ris, kvas 195,6 || tugtelse II 39,29.

rist, sb. (best. røsten 40,16. pl. -er II 112, 25) rist II 112,25 || indretning paa seletøjet til at støtte lansen i, fr. arrest. lægge glavin' i ~en, fælde lanterne 40,16; jf. lægge udi.

ritmester, sb. (ritmestere II 246,16. 248, 32. gen. ritmesters 245,2)

rive, v. (præs. pass. riffs 108 m. præ. pl. refue 108,16) ~ af 108 m. ~ fra 108,16. — jf. af-, nedrive.

ro, en. (ro(o) 31,22. 94,30 osv.) rolighed, ro. ~ og mag II 74,13. 310,30. lade med ~, i ro 94,30. — jf. uro.

ro, v. (præs. roer 221 m. præ. -de 75,30. II 290,2) ~ paa baade bord, være virksom til to sider 221 m. ~ ens aare, læse en texten II 290,2-3.

rod, en. (best. roden 21,16 osv.) rod. staa paa ~en (om korn) II 189,26 || ophav 21,16. II 127,12.

rodfæste, v. (part. præ. rodfest 10,19-20)

I. **rok**, sb., jf. palsrok.

II. **rok**, sb. (e. præp. rocke 193,28) komme andet to (uld) paa ~e, lade ske noget andet.

rolig, adv. (roligen II 120,6. 155,32) — jf. urolig.

rolighed, sb. (rolighed 149,3. II 98,24)

Romer, sb. (pl. Rommere II 208,21) ~e stad, Rom II 184,12.

romersk, adj. (best. romerf'ke off. 219, 15. II 14,5)

rom(i)sk, adj. (romif'k II 66,4. romf'k II 81,14. romif'ke II 64,31. romf'ke 184,35. best. og pl. romf'ke off. II 13,35. 298,18 osv.) romersk.

romore, v., se rumore.

ros, sb. (roës 223,35)

rosbaare, en. (rosbor 53,15) bærestol.

rose, v. (roße off. 172,13. II 11,33. præ.

-er 18,13. 124,7 osv. pl. -e 115,25. II 207,3. præf. -ede 140,31. II 142,3 osv. part. -et off. 140,26 + 31) rose, prise 18,3. 115,25. 140,26 + 31 osv. ~ en af noget, rose for noget II 331, 12. ~ sig af, rose sig af II 207,3. prale med 148,15-16 || intr. ~ af, prale af II 217,9.
rosen, sb. (rosen 53,15) gift, fr. goutte.
rosesukker, sb. (rose sukker 288,4) sukker kogt med rosenblade, fr. de la conserve de roses.
rov, sb. (roff off. 99,15. II 131,30. 171,22) plyndring, røven.
rufferi, sb. (rufferij II 41 m.)
rum, et. (rom 45,31. 123,24 osv.) plads 45,31. II 205,17 osv. || lejlighed II 56,31 || værelse, rum II 320,17 || staa i ~, rømme 249,21. — jf. en-, hus-, raade-, skille-, timerum.
rum, adj. (rom II 245,28. komp. -mere 230,12. II 113,32 osv.) rummelig, vid II 113,32. 261,22 osv. || indholdsrig, fyldig, fr. grasse 230,12.
rumore, v. (romore 153,12) fremkalde bevægelse, oprør.
rund, adj. (rund 70,4. II 64,16 osv. komp. -ere II 104,24) afrundet (om stilen) [7,7] || rask, letsindig 70,4 || rundhaandet, ikke paa- holdende II 64,16. 83 m. 104,24 osv.
runde, en. (best. runden II 205,18) rund- kreds.
rundel, en. (rundeell II 148,6. pl. -er II 203,15) slotstaarn, fr. donjon II 148,6 || rundt skjold II 203,15.
rundelig, adv. (rundelige II 221,28. -en 115,7. II 3,19 osv.) uden kniberi, rigeligt 115,7. 205,24. II 3,19. 83,26 osv. uden omsvøb, rent ud II 65,23.
rundhed, sb. (rundhed(t) 69,34. II 58 m. osv.) gavmildhed.
ruste, v. (ruste 50,34. præf. -ede 139,6. 151,20) ~ sig, væbne sig. — jf. be-, udruste.
rust(n)ing, en. (rusting 72,32. 151,20. II 187,17. rusting 40,21. rustning 32,3. 211,32. gen. ryftings II 263,22) udrustning 151,20. 211,32. i ~, under vaaben 32,3. 72,32. 94,33 osv. || harnisk, panserklædning II 161,15. 263, 22 osv. — jf. krigsrust(n)ing.
ryg, en. (ryg 295,29. II 261,2. best. -gen 197,31 osv.) ryg. vende en ~gen 197,31. II 260,12. vende ~gen for, vende ryggen til II 248,1 || rygning, aas II 261,2 || rygharnisk 295,29. — jf. tilrygge.

rygge, v. (rygge 98,7. 273,20 osv. part. præf. -ed 221,10. II 250,19) tage tilbage, op- hæve 221,10. II 226,21 || ~ sig, trække sig tilbage 98,7. 273,20. ~ sig tilbage II 250,19. — jf. urygget.
rygt, sb. (røgt var. app. 24,13) give ~, trække sig tilbage, flygte.
rygte, sb. (ræchte II 71,10) — jf. vanrygte.
rygtes, v. (præf. ræc(h)tedis 131,1. 289,14)
ryk, et. (ryck 40,13 osv. pl. d. s. 39,17 osv.) med et ~, paa een gang 40,13. ad tre ~, i tre gange 39,17. 143,15.
rykke, v. (række 131,18. II 232,36. præf. pl. -e II 37,19. præf. ruc(h)te 74,1. II 247,36. part. rucht 38,26. II 251,1. imp. pl. -er II 248,19) drage. ~ hen 74,1. II 37,19. ~ frem 38,26. 131,18. II 232,36 osv. ~ tilsammen, slutte sammen II 247,36-37. — jf. for-, sam- men-, undrykke.
rytter, sb. (pl. rytter 97,21. 295,8 osv. best. -ne 66,11)
rytteri, sb. (rytterie 11,6) ridekunst.
ryttersk, adj. (ntr. rytterfkt II 142,14) kæk, rask.
ræd, adj. (ræd off. 30,5. 48,11. II 50,30. 153,11 osv. reder 70,6. pl. -de 139,18. 187,12 osv. ræe 154,32. komp. -dere 290,16) ræd, bange 48,11 osv. ~ for 30,5. II 111,1 osv. || tilbageholdende, undselig II 244,7. — jf. uræd.
ræddes, v. (rædis off. 99,25. 139,19. 166, 17. II 292,22 osv. præf. -is 172,9. II 44,11 osv.) frygte for 166,17. ~ for 99,25. 139,19 osv.
rædeord, sb. (pl. ræe ord 154,32) skræm- mende ord.
rædhed, sb. (redhed II 98 m.)
rædsel, sb. (redtzell off. 173,9. 205,17. 265,31. II 35,23. 301,14 osv.)
række, v. (recke II 47,5. præf. -er II 50,17) naa. ~ til, berøre, vedrøre. — jf. til- række.
ræv, sb. (pl. reffue II 97,8)
røbe, v. (røbe 293,4. robe II 294,17. præf. pl. -e II 203 m. præf. -te II 53,37. 149,28 osv. part. -t 278,4. II 22,23)
rød, adj. (rød II 182,16)
røg, en. (best. røgen II 153,16) lugte ~en af, faa nys om, stifte bekendtskab med.
røgte, v. (røgthe off. II 15,14. 27,4. 189,34 osv. præf. -ede II 285,1) udføre, forrette II 15,14 osv. || passe, røgte II 189,34.
rømme, v. (rømme 29,33. 61,21 osv.

præs. -er 163 m. *osv. præf. -te* 47,23. 170,36. II 199,30 *osv. part. -t* 161,2. II 201,37 *osv. pl. -de* 151,26) *flygte, rømme* 61,21 *osv. ~ bort* 47,23 || ~ et land, forlade det 29,33-34. — *jf. hen-, undrømme.*

røre, *v.* (13,10. 129,16 *osv. inf. pass. -is* 95,16. *præs. -er* 220,9. II 87,22 *osv. præf. -de* 51,35. 246,11 *osv. pass. -dis* 166,14. *part. præf. -endis off.* 266,21. 294,12 *osv. præf. -t(t)* 17,32. 119,21 *osv.*) *røre ved* II 87,22. ~ ved II 87,16 + 21 + 24 || *komme for nær, tilføje ondt* 13,10. II 115,13. 284,18. *slaa med lam-melse* II 324,13 || *berøre, omtale* 17,32. 124,16. 249,31 || ~ an, angaa 51,35 || *bevæge. ~endes*

gods, rørligt gods 266,21-22. 294,12 || *sætte i uro og bevægelse* 166,14 || *oprøre, gøre uro* 119,21 || *bevæge, gøre indtryk paa* 95,16. II 227,18 || *tilskynde, bevæge til* 79,10. 129,16. 153,7. 246,11. II 217,22 || ~ sig, *bevæge sig* 220,9. II 250,37. *foretage sig noget* II 167,25. 184,12 *osv.* — *jf. an-, oprøre; urørt.*

I. **røst**, *en.* (røft 66,34. II 191,4) *stem-me.*

II. **røst**, *sb.*, se *rist*.

røsting, *en.*, se *rust(n)ing*.

røve, *v.* (røffue II 37,10. *præt. -ede* II 171,29) — *jf. berøre.*

røver, *sb.* (*pl. røffuere* II 207,19)

S.

saa, *adv. og adj.* (*faa off.* 25,7. 65,25. 111,34. 186,1 *osv. *faad* II 21,30) *saadan* 18,13. 111,34. II 64,29 *osv. ~ og ~* 276,37. *ældre end ~* II 118,16. *mere end ~* 154,25. *hvi ~, se hvi. ~ som, saadan som* 26,8. 277,9. II 77,3. *som venteligt* II 19,15. ~ *strax* 18,15. 230,29. II 30,25 || *i den grad, saa* 25,7. 65,25. 230,1. 272,34. II 192,30 *osv. jf. godt, længe, snart, vel. ~ meget .. ~ at* 87,13 || *derpaa* II 278,27 || *desuden* II 33,31. ~ *og* 18,20. 55,6. II 62,17 *osv. || indledende efter-sætning* 17,6 || *som adj.: saadan* 39,25. 90,26. II 21,30. 116,7. 261,23. 327,21 *osv.* — *jf. fordi-, ogsaa.*

saad, *et.* (*best. faaditt* II 281,34) *suppe. have sin finger i ~et, være delagtig i noget.*

saadan, *adj.* (*faadan off.* 10,23. 30,21. 55,9. 68,19. 72,26. 267,3 *osv. ntr. -t* 30,6. 77,24. 220,8. 235,33 *osv. faadan* 140,27. II 51,22. *pl. -(n)ne* 10,16. 13,8-9. 65,32. 68,22. 154,37 *osv. faadan* 51,21. II 308,14) *saadan* 10,16. 13,6. 71,2. 234,11. 254,23 *osv. lige ~, se lige || demonstr.: denne* 51,21. II 12,32. 103,6. 166,13 *osv. følgende* 70,9. 106,27. *ntr.: dette* 30,6. 77,24. 177,24 *osv. || som adv.: paa denne maade* 140,27.

saadmad, *sb.* (*faadmad* II 280,25) *suppe-mad; jf. sødmad.*

saaledes, *adv.* (*faaledis off.* 10,32. 26,6. 40,27. II 38,35. 76,12 *osv.*)

saar, *et.* (*saar off.* 45,28. II 50,22. *best. -id* II 130,16. *pl. faar* II 78,19) *saar* 45,28 *osv. || skade* II 50,22. *jf.* II 92,33. 130,16.

saar, *adj.* (*ntr. faart* 43,13) *saaret.*

saare, *v.* (*præt. faarede* II 248,12. *part. -id* II 255,31. *pl. -ede* 45,19. 51,19 *osv.*)

saare, *adv.* (*faare off.* 15,6. 29,5. 117,29. 187,26. 215,21. II 38,26 *osv. faar* II 87,26. 108,21) *i høj grad, meget* 22,1. 129,20 *osv. foran adj. og adv.* 15,6. 65,28. 254,29 *osv.*

saargøre, *v.* (*præt. faar gjorde* 197,8. *part. faar gjort(t)* 42 m. 130,21. *best. og pl. faargiorde off.* 48,30. 197,4 *osv.*) *saare.*

saat, *sb.*, *jf. land-, undersaat.*

sabel, *sb.* (*pl. sæbler* II 249,13)

sadelknap, *sb.* (*sadellknap* 234,22)

sag, *en.* (*fag off.* 12,2. 66,23. 147,32 *osv. (hun)* 29,23. II 39,24. *gen. -s* 94,15 *osv. (for)*

fag (skyld) 199,15. *best. -en* 11,1. 235,22 *osv. pl. -er* 27,9. 30,17. 70,37 *osv. -e* II 171,31. *gen. -ers* 149,4 *osv. best. -erne* 191,11 *osv. gen. -ernis* II 290,20) *retssag* II 320,1 || *beskyldning, anklage* II 40,20. *give ~, beskyld, anklage* II 150,17. 323,30 || *aarsag* 27,9. 184,24. 255,25. II 285,2 *osv. (ikke) uden ~* II 41,15. 58,24. 178,12 *osv. for anden (samme osv.) ~s skyld* 146 m. 181,34. 199,15. 264,33. 269,16 *osv. || sag, ting, anliggende* 66,23. 178,28. 191,11. 219,26. II 72,27 *osv. || omstændighed* II 174,3 || *forhold, stilling. have bedre ~ hos en, staa sig bedre hos en* 87,18. — *jf. hals-sag.*

sage, *v.*, *jf. led-, ransage.*

sagesmand, *en.* (*faugelmand* 206,28-29) *hjemmelsmand.*

sagn, *en.* (*fagn* 87,5 *osv. fagen* 293,7

gen. *sagns* 84,2) omtale II 192,23. efter ~, fr. par ouyr dire 87,5 || meddelelse, udsagn 84,2. 293,7. — jf. mod-, sand-, tilsagn.

sagte, v. (præt. *factedede* 103,24) ~ sig, *aftage*.

sagte, adv. (*sagt* 134,29) *stille*.

sagtelig, adv. (*fact(h)eligen* 191,36. 273, 17-18) *stille*, *roligt*.

sagtferdig, adj. (pl. *sachtierdige* 20,22) *sagtmodig*.

sagtmodig, adj. (*sactmodig* 233,23. pl. -e 60,19-20. komp. -ere 22,9)

sagtmodighed, en. (*sactmodighed* 233 m.)

sakrament, sb. (best. *sacramentid* II 190,10. pl. -er II 114,26. best. -erne II 108,33)

sakrere, v. (part. præt. *sacreret* off. II 71,23. 104,4) *krone*, *salve*.

sakristi, en. (best. *sackristien* II 78,16)

sal, en. (*sall* 108,13. best. -en 227,25. pl. -er II 206,35)

salig, adj. (*salig* off. 150,36. 258,35 osv. best. -e [9,7]. 18,26. 248,2 osv. *salig* off. [7,32]. II 100,19) *salig*. ~ med gud 150,36. 258,35 || *afded* [9,7]. 18,26. ~e hertug Johan olgn. 248,2. II 31,10. 87,1. 246,22 osv. ~ hertug Filip olgn. [7,32]. II 100,19. 154,4. — jf. lyk-salig.

salve, v. (pass. *saluis* II 135,32. part. præt. -edt II 71,23. pl. -ede II 135,28) *salve* til *konge*.

samdrægtighed, sb., jf. *usamdrægtighed*.

samfuld, adj. (pl. *sam(f)elde* 107,16. II 146,32. *samfeld* II 238,16)

samkvem, sb. (pl. *samquemme* 79,13) *sammenkomst*, *stævne*.

samle, v. (*sam(b)le* 31,11. 49,22. II 249,5 osv. inf. pass. -is 45,8. II 256,32. præs. -er 187 m. 281 m. pass. -is 43 m. 120 m. præt. -ede 284,9. pass. -edes off. 235,37. II 282,16. *sammeledis* II 249,20-21. part. -ed off. 90,18. 214,22. 281,1 osv. pl. -ede [7,24]. II 307,15) — jf. *forsamle*.

samling, en. (*samling* 42,9) *forsamling*. — jf. *forsamling*.

samme, adj. (*sam(m)e* off. 11,26. 15,27. 67,25. 148,2. 226,19. 227,9 osv.) *samme* 11,26. 15,27 osv. være i ~ mening med en 78,22. have ~ tro med en, *have fælles tro* II 124, 19. med det ~ 229,33-34. II 200,16 osv. ||

omtalt, nævnt 148,2. 170,12. II 45,24. 235,25 osv. ~ tid (stund), *samtidigt* 26,1. 72,36. 220,34. *paa den (nævnte) tid* 172,20. 255,26. II 4,19. 158,18.

sammeledes, adv. (*sammeledis* II 283, 17) *ligeledes*.

sammen, adv. (*sam(m)en* 258 m. II 249, 26. *fommen* II 115,3) — jf. al-, *tilsammen*.

sammenføje, v. (*Bamen føige* 238, 24-25 (jf. var.). part. præt. -it 180,27) *samle* *sammen*.

sammenkomme, v. (part. præt. pl. *sammenkomne* 121,31)

sammenlægge, v. (part. præt. *sammenlagd* 153,26-27) *folde* *sammen*.

sammenrykke, v. (part. præt. pl. *sammen ruckte* 41,33)

sammenskrabe, v. (part. præt. ntr. *sammenkrabitt* II 102,27-28)

sammenskrive, v. (præt. *sammenfkræff* II 128,25) *udskrive*.

sammensættelse, en. (best. gen. *sammenfættelsens* [7,6]) *affættelse*, *komposition*.

sammensøge, v. (*Bammen søge* var til 238,24-25. (*Bamen føige*))

sammesteds, adv. (*samstedz* off. 14, 27. 29,26. 39,21. 102,1 + 25. 164,17 osv.)

samsæde, et. (*samfæde* 243,8) *selskab*.

samtale, en. (*samtal(l)e* 78,1. 241 m. II 13,26. 211,9 osv.)

samtydig, adj. (pl. *samtydige* II 297,14) *enig*, *endragtlig*.

samtykke, et. (*samtecke* 80,22. 185,5. II 154,28 osv.)

samtykke, v. (*Bamtecke* off. 75,11. 142, 15. 238,30. II 166,24 osv. inf. pass. -is 87,15. præs. -er 126 m. II 173,3-4 osv. pl. -e 212,12. pass. -is 199 m. præt. -te 29,21. 76,32. 266,31. II 189,13 osv. pass. -tis II 45 m. part. -t 60,24. 67,24. 142,22. 176,20 osv. **samteck* 142,18) *gaa ind paa*, *indrømme*, *tillade* 29,21. 75,11. 100, 17. 142,15. 228,18. II 95,25. 166,24 osv. || *yde*, *tilstaa*, *overlade* 238,30. 266,31. II 173,3-4 || *vedtage* 67,24. 82,28. 87,15. 176,20. II 211,29 osv. || ~ i 79,22. 102,10. II 189,13 || ~ med, *være enig med*, *bifalde* 197,13. 291,6. II 178,3 osv. ~ noget med en, *være enig med en om noget* II 270,18.

samvittighed, en. (*samvittighed* off. II 11 m. 125,8 osv. best. -en II 11,2 osv. pl. -er

138,37. II 108,10) gøre (sig) ~ af II 108,5.
125 m. gøre sig ~ paa II 125,8.

samvittighedsbesværing, sb. (samvittighedsbefuering II 92 m.)

sanctus, sb. (sanctus II 78,22) sanktus (del af messen), fr. le sanctus.

sand, en. (sand II 241,37. 245,7. best. -en II 256,24. -ind II 247,34) sand II 241,37 || sandet strækning ved en flod, fr. greve II 245,7 osv.

sand, adj. (ntr. sand 180,4. II 71,3. 217,26 osv. -t 25,33. 43,34. 167,27. II 170,21 osv.) sige ~t 167,27. II 217,26. ~t at sige 43,34. 107,36 osv. — jf. usand.

sanddrø, adj. (sanddrø 102,11. II 11,36 osv. ntr. -t II 125,9) sand, sandfærdig II 11,36. 179,34-35. 248,25 || ægte II 125,9 || rigtig 102,11.

sanddrøelig, adv. (sanddrøeligen II 139,3)

sande, v. (Bande II 39,3) bekræfte. ~ med en, sige at det er rigtigt, hvad han siger.

sandelig, adv. (sandelige 11,34. II 45,11. -en 90,28. II 226,31)

sanden, en. (sanden 172,19) sandhed. sige sin ~, tale uforbeholdent.

sandhed, sb. (sandhed off. 16,33. 38,36. 72,31 osv.) sige med ~ 278,29. i ~, sandelig 72,31. 205,2. 255,10. II 109,9 osv. i virkeligheden 38,36. for alvor, sandt II 4,35-36. — jf. usandhed.

sandsagn, sb. (sandfaugen 220 m.) fortælling.

sandskyldig, adj. (pl. sandfkyllige II 32,33) sand, ægte.

sanke, v. (sanke 43,8. II 281,5. inf. pass. -is 34,32 osv. præf. pl. -e II 159,9. pass. -is 259,37 osv. præf. pass. -edis 173,9-10. II 218, 1-2 osv. part. -id off. 160,30. 262,24 osv. pl. -ede 44,29) samle 43,8 osv. opsamle (vand) II 159,9 + 10 || pass. refl.: forenes, mødes 34,32. II 239,33 osv.

sankningshus, et. (best. sankningshus 106,35-36) accisebod, fr. la maison de la Cueillette.

sankt, adj. (Sanct 33,13. jf. 120,26. 187, 32. II 182,19 osv.)

sankthansdagetid, sb. (pl. S: Hanfeds dags tide II 157,1) om ~.

Saracener, sb. (pl. Saracener II 38,2)

satin, sb., jf. silkesettenikarmosin.

savne, v. (fagne 82,15. præf. -ede 78,29.

part. -ed II 325,13) savne 78,29 osv. || mangle, have mistet 82,15.

Savojer, sb. (pl. Sauoyer 114,3) Savoyard.

schults, en. (schults 158,5. schultus 79, 32. 97,18. best. -en II 247,25. 255,31) byfoged.

se, v. (se(e) off. 32,20. 66,32. II 37,36 osv. præf. -er 44,15. 96,25. II 111,5 osv. pl. se(e) 52,3. 78,25 osv. præf. faa(e) off. 27,12. 107,21.

257,9. II 89,37 osv. faag off. 42,27. 71,30. 224,4. II 49,17 osv. pl. faa(e) off. 37,24. 71,17.

82,11 osv. faage 41,6. 65,22 osv. konj. faage II 175 m. pass. faaes off. 120,19. 121,13. part.

præf. -indis II 108,24. 189,8. præf. seet(t) off. 14,28. 62,28. 69,7. 254,4 osv. seet 184,24. imp.

se 185,35. pl. -er 117,11) se 44,15. 66,32 osv. se gerne. ~ i en sag, se hvad der er ret II 47,33 || ~ sig fore, være forsynlig II 281,30.

~ sig om 252,22. II 78,32 osv. || pass. refl.: se hinanden 120,19. 121,13 || ~ an, anse 125, 12. II 44,14-15. ~ sagen an, se den paa 32,20.

~ længer hen, være mere fremsynet II 27,20. ~ underlig op, forbauses 14,28-29. ~ over med, se igennem fingre med 257,9. ~ til,

undersøge nærmere II 4,10. have et øje med 182,11. II 11,4. 208,6. prøve paa II 8,36. stræbe efter 115,24. ~ ilde ud, have daarligt udseende II 125,4. — jf. an-, be-, for-, over-, ud-, undse.

seende, sb., jf. anseende.

segl, sb. (segl(e) off. 203,21. 214,31. 270,16 osv. pl. segl 294,1) segl. brev og ~ 203,21. 260,9 osv. || signet II 185,31.

sejling, sb. jf., besejling.

sejg, adj. (ntr. feigt II 274,18) blød, sumpet.

sejl, sb. (segl(l) 121,26. 171,19-20. gen. seigls 170,19) gaa til ~s, afsejle 170,19. gøre ~, sætte sejl til, sejle 171,19-20.

sejle, v. (seigle II 180,12. 296,33. præf. -ede 165,29. 271,30) sejle 165,29. ~ ved ens vejr, rette sig efter een 271,30-31. ~ med det vejr, som blæser, rette sig efter den mægtigere II 180,12 || sejle paa, befare II 296,33.

sejr, en. (seyr off. 99,21. 108,10. 127,6. II 328,31. best. -en 39,36. pl. seyr II 123,8) vinde ~ af, over II 122,5. 123,8.

sejrvinder, en. (sejervindere 106,24. best. -en 141,4)

sejrvinding, en. (sejruinding off. 43, 30. 100,19 osv. pl. -er 100,11. 305,19 osv.)

sekret, et. (secref off. 303,5 + m. II 106, 17) signet.

sekretær, sb. (secreter off. 99,18. 239,3. 293,12 osv. -er II 245,13. 258,25. **secreterier** II 203,5. pl. secreter II 197,32. -e II 223,23. **secreterier** II 99,22. 183,14 osv.)

sekretærembede, sb. (secreter embede II 208,35)

-sel, sb., se advar-, bid-, blu-, fæng-, fød-, gid-, indfør-, opføde-, pengeoppebør-, ræd-, skaan-, skænd-, skærmyd-, tru-, varsel.

-sel, adj., se ødsel.

selskab, et. (selskab off. 50,3. 72,9. 182,34-35. selskaff off. 32,34. 53,14. 257,23 osv. gen. -s II 73,2. 94,5. pl. selskaff 56,1. 244,34) **ledsagelse**, følgeskab. for ~s skyld II 94,5. holde en ~ 45,12. 182,34-35. II 218,10. i ~ med 53,14. 229,17-18. have i sit ~, have med sig, blandt sig 35,24. 302,13 || **ledsagende personer**, følge 32,34. 50,3. II 54,36. 79,7 osv. || **afdeling** 72,9. II 250,30. **del** II 73,2. **skare** II 142,24 || **selskab** (af bordgæster) 244,34.

selv, pron. (selv off. 10,32. 28,23. 67,19. 70,37 osv. **Bløff** II 203,22. -er 70,9. 120,11. 234,5. II 9,12-13 osv.) af sig ~ II 200,27. 261,30. af sig ~er 247,2. II 11,13. til personen ~er 70,9. de .. ~er II 9,12-13. i sig ~, af sig selv II 51,13. ~ anden (tredje osv.) 208,32. 297,26. II 191,24-25 osv. || i st. f. han selv var. app. 24,13.

selvbuden, adj. (selvfiboden II 230,34. pl. selvfibudne II 198,27)

selvsvilje, sb. (selffs vilge II 41,16 osv.) med ~, frivilligt II 41,16. 89,19. 259,28.

selvvillelig, adv. (selffuilleligen II 235, 25-26) frivilligt.

sen, adj. (szēen II 271,4. pl. -e II 211 m.) **langsom**.

sende, v. (fende off. 222,10-11. 227,19. inf. pass. -is 25,25. præs. -er 18,14. 52 m. osv. pass. -is 101 m. præf. fende 62,35. 145,26. II 17,17 osv. pass. -is 182,7. part. præs. -endis 264,8. præf. fend(t) off. 151,31. 285,6. II 5,28 osv. pl. fende 141,9) — jf. be-, for-, frem-, hen-, til-, udsende.

sendebrev, sb. (pl. fendebreff II 5,4)

sendebud, sb. (pl. fendebud off. 195,3. 278,2. II 275,12 osv. fēndt bud 214,23) — jf. stadssendebud.

sendes, v. refl. (imp. fendis 82,6) skænde. ~ paa en.

sendi(n)gebud, sb. (pl. sendige bud 87 m.) sendebud.

senfærdig, adj. (seenfærdig off. 128,18. II 145,15. pl. -e II 211,30) **langsom**, sendrægtig. **senfærdighed**, sb. (seanfærdighed II 145 m.) **langsomhed**, sendrægtighed.

seng, sb. (feng off. 62,23. 126,5 osv. e. præf. -e 177,10. pl. -e 135,23. best. -enē 123,8 osv.) gaa i ~ 207,26. gaa til ~ 83,34. II 262,30. gaa til ~s II 265,18. have i ~e, være gift med 177,9-10. — jf. barsel-, felt-, træsen.

senlig, adv. (komp. senligere II 125,33) sent.

sentens, en. (sentenz off. 96,23. 154 m. osv. best. -en II 126,3) **tankeprog** 154 m. 228 m. || dom 96,23. II 126,3 + 5.

september, sb. (september II 291,10)

serpentin, sb. (serpentine II 206,8) stenart, fr. sarpentine.

settenl, sb., jf. silkesettenikarmosin.

sex, talo. (sex off. 31,8. 66,18)

sexsindstye, talo. (sex findstuge off. 80,31 + 32. 159,37. **sex sinde tuge** 54,23) hundrede og tye.

sexten, talo. (sexten 42,20. II 173,32 osv. **sextan** II 121,23)

sid, adj. (ntr. fitt 245,22. komp. -ere 171, 21) ntr. som adv.: lavt 245,22. dybt (ind i) 171,21.

sidde, v. (fede off. 233 m. II 150,3. præs. -er 15,8. 177 m. osv. pl. -e II 40,11. 133,33 osv. præf. fad 166,25. II 15,18 osv. fod 60,7. 233,7. II 143,1 osv. pl. faade 64,30. 135,30. fodde 243,12. II 133,34. 214,20. part. præs. -endis off. 42,32. II 228,24 osv. præf. -et 14,14) **sidde** 42,32. 60,7 osv. ~ fangen 166,25. ~ mellem tvende ilde 177 m. blive ~ende i bækken, blive lad i stikken 51,36-37. ~ dom, sidde til doms II 319 m. || have plads 64,30. (om æren) 15,8 || **indtage en stilling**, beklæde en plads II 133,33 + 34. ~ i en befaling II 136,13 || **befinde sig**. ~ i fare olgn. II 92 m. 301,28. ~ i højhed II 40,11-12. ~ i fæste med, være trolovet med II 143,1 || **være i en vis forfatning** II 228,24 || **bo** II 272,8 || ~ af, staa af hesten 243,12. II 150,3. ~ op, **sidde oprejst** 135,30. — jf. af-, besidde; arve-, bosiddende.

side, en. (fi(i)de off. 41,28. 63,5. 76,34 osv. best. -n 54,3. pl. -r 77,8. 258,21 osv.) **side**, kant. paa den ene ~, paa alle ~r olgn. 39,2. 142,32. 216,21. 256,25. paa en ~, et eller andet sted, fr. par quelque bout 187,8. paa denne

~, paa denne side af Kanalen, i Frankrig, fr. deça 231,30. II 57,24. paa denne (hin) ~ floden olgn. 41,28. 242,36. II 20,25-26. 112,27. 235,21 osv. paa hin ~ af olgn. 53,19. II 241,33. paa den anden ~, derimod II 61,22. bøj af til ~, til siden 107,3. over en ~, afsides, til side 129,4. 167,16 osv. ud mod Tysklands ~, mod Tyskland II 123,12 || side af kroppen 94,21 || bjærgside, skrænt 54,3 || kyst. under Hollands ~ 171,21 || part, parti 63,5. 77,8. 258,21. II 163,25 osv. være god, ond paa ens ~, se god, ond. paa kongens ~, paa kongens vegne 57,15 (jf. l. 18). — jf. sværdside.

siden, adv., præp. og konj. (siden off. 12,32. 62,28. 173,11. II 130,37 osv.) senere hen 14,14. 29,25. 62,28. II 130,37 osv. || derpaa 47,7. 233,33. II 260,7 osv. || de dage, som nu er hundrede aar ~ 12,31-32. II 131,9. hundrede aar ~ olgn., for hundrede aar siden osv. 75,15. 90,32. II 55,28-29 osv. for tre maaneder ~ olgn. 229,13. II 130,9 || som præp.: siden 33,4. II 57,9. 294,1 osv. ~ om dagen tilforn II 256,25-26 || som konj.: efter at, siden 17,12. 235,1. II 131,8. 316,14 osv. med verbet i præs. II 24,29.

sider, adv., jf. omsider.

sidermere, adv. (fiermere II 263,21) senere.

sidkast, et. (sidkast 150,18. best. -ed off. 63,14. 140,12 osv.) ende, slutning. paa ~, til sidst 150,18. paa ~et, d. s. 37,16. 63,14. 147,30. II 72,32 osv.

sidlændt, adj. (fidlændt II 274,4) lavtliggende.

sidst, adj. og adv. (fidt) off. 58,13. 299,5. II 56,12. best. og pl. -e 46,11. 106,31 osv. gen. -es 210,16) den ~e augusti II 114,35. de første og de ~e II 322,3. paa det ~e, tilsidst II 110,8 || som adv.: (nu) ~, for nylig, for nogle aar siden 58,13. 299,5. II 56,12. ~ tilforn, sidste gang II 62,11. ~ paa sommeren 213,17-18. ~ i den tiende bog II 35,17.

siffer, sb. (pl. siffer II 270,13+m.) taltegn.

sig, pron. (fig off. 10,26. 48,8 + 11. 215,33. 268,20 osv.)

sige, v. (fi(i)ge off. 13,24. 62,9. 79,27 osv. *Bide II 262,24. inf. pass. -is 26,18 osv. præs. -er 68,26. 87,20 osv. *-e II 3 m. pl. -e 79,29. pass. -es 124,14. præf. sagde 33,16. 94,14. II 10,34 osv. pass. sagdis orl. 58,30. 98,32 osv. part. præs. -endis off. 29,13-14. 71,3.

177,24. II 6,22 osv. præf. sagd off. 34,23. 51,30. 63,9 osv. imp. pl. -er 232,17. 275,16) sige 63,9 osv. ~ god, garantere 240,5. kautionere II 162,26. ~ sig af med, frasige sig II 148,21. 192,7. lade sig ~, tage mod fornuft 29,17. 51,28. II 9,26 osv. lade sig ~ af en II 19,25 || fortælle 50,9. 276,21. II 112,14 osv. ~ tiddender II 3,17. vide at ~ af, vide besked med, vide af at sige 164,37 || tilsige, love II 20,24 + m. || bestemme 39,31 || dømme. ~ fra halsen II 32,6 || ~ af, afsige (dom) II 30,32. ~ fore, sige til, nævne for, se fore. ~ imod, tale imod II 247,14. 273,27. ~ en noget paa II 171,34. 294,11. ~ til, tilsige, erklære 156, 24-25. 294,6. II 210,9. diktere 254,14. II 332,19. forudsige II 108 m. — jf. af-, be-, for-, fore-, frem-, imod-, op-, til-, ud-, und-, vedersige; usagt.

sigelig, adj., jf. usigelig.

signet, sb. (signett 303 m.)

sigte, v., jf. besigte.

silde, adv. (filde off. 71,9. 88,32 osv.) sent. for ~ 265,14-15. II 255,26 osv. ~ paa aaret II 162,3-4.

sildig, adv. (fildig II 92,17)

silkeklæder, sb. pl. (silke och fkarlagens klæder II 205,26-27)

silkesettenikarmosin, sb. (filke settenj kramofin II 205,33) højrødt silkeatlask, fr. satin cramoisy.

silkestykke, sb. (pl. filcke flecke 287,11-12) stykke silketøj.

silketøj, sb. (Bilke thøg off. 280,21. II 181,1)

simpel, adj. (fimpel II 32,11. ntr. -t 185,11. best. fimple II 95,5) jævn, tarvelig.

sin, pron. (fin(n) off. 32,27. 57,17. 70,19. II 11,8 osv. *-e 140,19. 269,14 osv. ntr. fit(t) 17,27. 163,16. II 165,29 osv. set(t) off. 62,3.

230,6. II 9,2 osv. pl. fine off. 11,8. 62,31. 240,19 osv. fin 90,36) sin 17,27 osv. en ~ kammertjener, en af sine kammertjenere 111, 16. komme til ~e aar, komme til skels aar og alder 172,6-7. paa ~ fri fod 125,23 || ntr. sit, sit hus, sin ejendom II 152,11. 273,5 osv. sine penge II 165,29 || pl. sine, sine folk 133 m. || hans, hendes 29,15. II 148,5. 292,25. 313, 18 osv.

sind, et. (find(t) off. 17,27. 70,23. 261,30 osv. gen. -s off. 50,12. 91,26 osv. e. præp. -e 35,8. 73,36. 218,13 osv. best. -it 181,27. pl.

Bind *offl.* 262,37. II 127,35. -e 189,23) *sans*. være fra sine ~ (e), *ikke at være ved sine fulde fem* 189,23. II 113,5. ikke ved sine ~, *d. s.* II 128,35. blive berøvet sine ~, *blive forrykt* II 127,35 || *forstand* 215,37 || *sind*, *tanke* 56,20. 163,16. 262,37. have i ~e 29,16. II 40,26 *osv.* faa i ~e 35,8. 73,36. faa i ~, *d. s.* 298,32. ligge i ~e, *volde bekymring, smerte, uro olgn.* II 64,32-33. 93,32. 191,26. staa i ~e, *d. s.* II 93,11. staa i ~et, *huskes, være i erindring* 181,27. falde i ~e, *falde ind* II 55,26-27. 226,27. være til ~s, *være sindet, være stemt (for)* 50,11-12. 91,26. II 180,19-20. være noget til ~s, *have i sinde* 92,16. være til ~e, *være til sinds* 35,11-12. 148,37—149,1. hvad kongen var til ~e *olgn.* 192,8. II 67,2. blive til ~s, *faa i sinde* 143,5. 198,28. 273,17. blive til ~e, *d. s.* 44,17. II 162,6-7 *osv.* || *mening* II 234,28 || *tilbøjelighed, ønske* II 41,8. 66,1. 155,12 *osv.* || *raad, middel* 261,30.

I. sinde, *et.* (*finde* *offl.* 99,34 *osv.*) *gang*. ad det(te) ~, *for denne gang* 99,34. 132,37. 258,16. II 12,23. — *jf.* *nogen-, sammesinde.*

II. sinde, *sb.*, *jf.* *hof-, hussinde.*

sindet, *adj.*, *jf.* *ilde-, velsindet.*

sindig, *adj.* (*findig* II 69,2. 206,30) *forstandig*. — *jf.* *af-, egensindig.*

sindighed, *sb.*, *jf.* *af-, be-, koldsindighed.*

sinke, *v.* (*fincke* 102,13. 135,1 *osv.* *præt.* -ede 39,33. II 225,2 *osv.* *part.* -id *offl.* 137,6. II 187,31 *osv.* *pl.* -ede II 313,29) *opholde* 39,33. 102,13 *osv.* ~ sig, *opholde sig, tøve* 135,1 + 33. 137,6 *osv.* *spilde tiden* 185,11-12. II 225,2. — *jf.* *forsinke.*

sise, *sb.* (*siBe* II 319,19) *accise, bytold.*

sjette, *talo.* (*slette* 12,32) — *jf.* *halv-sjette.*

sjæl, *en.* (*fiel(l)* *offl.* 17,6. 128,18 *osv.* *best.* -en (hun) II 126,2. *pl.* -e II 125,16. *best.* -ene II 191,12) *sundhed til liv og* ~ 21,37.

sjælden, *adv.* (*fjelden* *offl.* II 134,21-22. 290,13 *osv.* *fjelden* 71,25)

-sk, *adj.*, *se* *aragon-, atricht-, bajer-, britan-, conflan-, dan-, delphin-, engel-, fjend-, flam-, florentin-, frantso-, gent-, gibelin-, glub-, had-, italien-, latin-, lothring-, mejlan-, neapel-, neapolitan-, oprør-, opsæt-, orient-, parti-, portugal-, rhin-, rom-, romer-, rytter-, skot-, span-, spot-, svejtser-, ty-, tyrant-, tyrk-, unger-, versel-, vælsk.*

-skaa, *adj.*, *se* *gladskaa.*

skaa, *v.* (*fkaa* 85,27) *vise.* ~ sig, *opføre sig.* — *jf.* *gladskaa.*

skaane, *v.* (*fcone* 40,23. 170,27 *osv.* *præs.* -er 27 m. *præt.* -ede 30 m. II 77,25. *part.* *pl.* -ede 104,2) *tage ærbødigt hensyn til* 27 m. || *skaane* 30 m. 170,27. ~ en med noget, *for-skaane for* 40,23. 104,2. II 77,25. — *jf.* *for-skaane.*

skaanlig, *adv.* (*skonligen* 271,17) *skaan-somt.*

skaansel, *sb.* (*fkonfæll* *offl.* 221,4. II 8,25) *gunst, støtte, fr. faveur* 221,4 || *hensyntagen, skaansel* II 8,25.

skaar, *et.* (*fkaar* 106,6. *best.* -it 195,37. *pl.* *fkaar* 134,23. *best.* -ene 135,17) *bresche.*

-skab, *sb.*, *se* *bo-, daar-, fjend-, frænd-, galen-, glæd-, her-, huld-, klog-, kund-, købmand-, land-, mand-, ond-, red-, regn-, ridder-, sel-, svoger-, tro-, utro-, uven-, ven-, vid-, ægteskab.*

skabe, *v.* (*part.* *præt.* *fkabt* II 35,21. *fkaft* II 104,24)

skade, *en.* (*fkaade* *offl.* 29,31. 259,20. II 200,18 *osv.* (han) 278,2. (et) 70,10. *gen.* -is II 233,4. *best.* -n 65,15-16. 87,19. 137,16 *osv.*) *skade, tab* 21,8. 65,15-16 *osv.* *lide* ~ 168 m. || *ulykkelig omstændighed* II 264,33.

skade, *v.* (*fkaade* 69,4. 224,33. II 51,18) — *jf.* *beskade; uskadt.*

skadelig, *adj.* (*fkaadellig* 47 m. 246,23. *ntr.* -t II 28,13 *osv.* -e 70,26-27. *pl.* -e II 58,31 *osv.* *sup.* -it II 39,7)

skaffe, *v.* (*fkaft(u)* 55,30. 141,3. 271,32 *osv.* *præs.* *pl.* -e 142,25. II 40,35 *osv.* *præt.* -ede 165,30. *part.* -id II 149,26) *skaffe, erhverve* 165,30. 242,34. II 151,25. 305,11 *osv.* || *opnaa* II 13,4. ~ sin ting, *sætte sin sag igennem* II 58,34 || *bringe til veje* 55,30. 87,28. II 39,23. 154,22. ~ ind II 235,18. ~ over II 235 m. || *fremkalde, bevirke* 153,2. II 40,35 || *mage, indrette* 40,1. 142,25. II 96,23 || *bestille.* give at ~ 13,34-35. II 116,3. have at ~ med 78,5. 278,10. II 332,36 *osv.* — *jf.* *forakaffe; retskaffen.*

skæft, *sb.*, *jf.* *knivskæft.*

skalk, *en.* (*fkalck* *offl.* 252,9. 265 m. *gen.* -is II 294,21) *slet person.*

skalkeri, *sb.*, *jf.* *øjenskalkeri.*

skalkhed, *sb.* (*fkalckhed* 105,36) *slet-hed.*

skam, en. (f^{skam} 109,20. 168,14 + m. osv. gen. -s II 233,1) ~ og skade 109,20. ~ og skændsel II 41,13. for ~s skyld, fordi det var en skam II 232,37-233,1.

skamfuld, adj. (f^{skamfuld} II 146,6) — jf. uskamfuld.

skamme, v. (f^{skamme} 172,7. pass. -is II 38,21. præf. -ede 74,4) ~ sig 74,4. 172,7 pass. refl. d. s. II 38,21.

skammel, sb. (pl. f^{skamle} II 278,17) bænk. — jf. fodskammel.

skamper, adj. (ntr. f^{skampert} off. 94 m. 258 m.) haard, huas.

skanse, en. (f^{kan(d)tze} (hun) 65,1. II 234,5 osv. f^{kandtz} 71,23. best. -n 66,4 osv. pl. -r 66,33. 218,8 osv.) løbegrav 65,1. 66,4. 81,9. 289,26 osv. || vold II 234,5.

skanse, v., jf. be-, forskanse.

skansegraver, sb. (pl. f^{kantzegraver} II 89,28-29)

skare, en. (f^{skare} II 198,2) — jf. hærske.

skarlagensklæder, sb. (pl. f^{karlagens klæder} II 205,26-27)

skarn, sb. (f^{karn} 130,8 osv. gen. -s [8,24] osv.) snavs 130,8. 131,13 || ~s bøger, daarlige bøger [8,24]. ~ folk II 252,7. ~s menneske II 322,31.

skarp, adj. (f^{karp} 82,3. 126,24 osv. -er II 116,35. ntr. -t II 11,4. pl. -e 143,7. II 114,14 osv. komp. -ere 27,26) ujævn, stenet 143,7 || streng, skarp 27,26. 82,3. II 96,18. 114,14. 129,22 osv. se ~ t, se klart II 11,4 || voldsom, heftig (om krig og kamp) 71,26. 147,30 osv.

skarpelig, adv. (f^{karpeligen} 179,14) heftigt.

skarvagt, en. (f^{karuacht} 134,30 (jf. var.). best. -en 135,19) feltvagt.

skat, en. (f^{kat} off. 31,20. 258,9. II 92,21 osv. pl. -te II 44,17) skatteafgift 31,20. 266,26. II 35,5 osv. || tribut 258,9. II 58,19. — jf. hjælpe-, pengeskat.

skatning, sb., jf. beskatning.

skatte, v. (skatte off. 22,11 osv.) beskatte 22,11 || yde i skat II 192,1 || anslaa, vurdere. ~ paa, anslaa til II 222,28.

-ske, sb., se bedrager-, borger-, delphin-, efterlever-, formynderske.

ske, v. (f^{ke(e)} off. 11,23. 251,1. II 292,14. f^{chie} 264,28. præf. -er 12,5. II 43,4 osv. f^{kier} off. 52,23 (jf. var.). 255,29. præf. -(e)de 29,19. 119,4. 255,33 osv. skiede II 294,27. part. -(e)t

off. 11,34. 28,13+21. 68,11. 125,33 osv. f^{chiød} off. 260,7. II 316,37 pl. -de 123,36) finde sted, ske 33,11. 68,11. 123,36. 253,9. II 35,30 osv. opstaa 131,1. II 8,2. indtræffe (om dødsfald) II 71,10. 294,27. 326,29 osv. kan ~, det er muligt 264,28. lade ~, lade afholde II 292,14. finde sig i 11,23. indrømme, gaa med til II 121,2 || blive udført, gøres 44,8. 251,1. II 45,25. vederfares II 183,27. komme i stand, sluttet 153,15. 216,35. 271,9. II 42,11. 70,22. 268,32. ~ af, blive gjort af, ydes af II 43,4. 298,18. 309,31 || ~ sig, hændes, ske 91,1. 120,18-19. II 149,33 osv. — jf. kan-, maa-, maa-velske.

skedemand, sb. (pl. f^{keedemend} II 51,6) voldgiftsmand.

skel, sb. (f^{kell} off. 38,32. 142,11 osv. (en) 105,1. (et) 16,36. 115,23. II 201,9. skiell off. 16,35. 142,25. 259,19) billighed, rimelighed 105,1. ret og ~ 16,35. have ret og ~ til, have rimelig grund til 294,3. ~ eller billighed 115,23 || fornuft 290,6 || grund 16,36. 38,32 || vilkaar, betingelse. med saa(dant) ~, paa den betingelse 39,25. 142,11+25. 214,27. II 201,9 osv. forudsat 238,3. med saa ~ at ikke, hvis ikke II 322,11. — jf. for-, uskel.

skellig, adj. (f^{kellig} off. 87,34. II 162,1. ntr. -t II 60,14 osv. pl. -e 27,9) forstandig, fornuftig 41,2. II 60,14. 162,1 || rimelig, billig 27,9. 230,23. II 70,31 osv. — jf. uskellig.

skelne, v. (f^{kielne} 87,13. II 136,20. præf. f^{knelner} 105,20. pass. -is 38,19. præf. -ede II 34,1) afgøre, dømme. ~ imellem II 34,1.

skelsalder, sb. (f^{kiølsalder} II 40,10) komme til ~.

skening, en. (f^{kening} 133,6. II 290,3 osv. f^{kynning} 289,5. e. præf. -e 66,27) tilfælde, begivenhed.

skerpentine, sb. (pl. f^{kerpetiner} 133,27) slags kanon.

skib, et. (f^{kib} 150,1. 166,1. gen. -s 170,19. 255,3 + 32. f^{kiffs} off. 178,3. 255,18. best. -ed off. 172,25 osv. pl. f^{kib} 164,32. II 283,8 osv. f^{kiff} 122,36. II 203,9 osv. -e II 203,6. best. -ene 168,30. II 298,23 osv.) gaa til ~s, gaa ombord 170,19. 178,3. 255,3 osv. — jf. færge-, koffardi-, orlogsskib.

skibbro, en. (f^{kiff bro} off. 53,12. 65,28. II 234,2 osv. best. -en 66,36-37) baadebro, pontonbro.

skibe, v. (skibe 65,19) sejle. ~ over en flod.

skib(e)rig, adj. (f^kiberlig 245,22. pl. f^kibrigē II 135,27) som befares af mange skibe.

skibsbekost(n)ing, en. (f^kibs bekof-ting (hun) II 160,32) udgift til skibe.

skibsflaade, en. (f^kibsflaade ofl. 164, 30-31. II 160,7. 207,37 osv. best. f^kiffsflaa-den II 185,7)

skifte, et. (f^kift(h)e 80,24. II 200,5 osv. pl. d. s. II 317,21) forandring 80,24 || urolig-hed 58 m. || regentskifte II 56,4. 317,21 osv. || deling, skifte II 200,5. || afdeling, hold II 62,7 + 14. — jf. herre-, søskendeskifte.

skifte, v. (f^kift(h)e II 10,24. 105,21 osv. præf. f^kifte ofl. 13,26. 43,6 osv. part. f^kift 132,29. II 136,25) dele 132,29. II 10,24. inddele II 136,25 || skifte, bytte 13,26. 43,6. II 29,7. 94,4. 327,10. ~ bort, erstatte med en anden II 111,3 || forandre. ~ en befaling, indsætte en anden deri II 105,21. — jf. om-, udskifte.

skik, en. (f^ki(c)k ofl. 93,17. 161,11. II 70, 18. 278 m. pl. d. s. II 84,14) orden II 80,22. orden og ~ 132 m. 161,11. II 314,25 || til-stand, forfatning 93,17 || sædvane II 70,18. 316,26 || bestemmelse 106,16. forordning II 84,14.

skikke, v. (f^kicke 226,21. II 12,28 osv. præf. -er 5,21. 39,35 osv. f^kiecker 150 m. (jf. var.). præf. -ede 35,27. II 14,3. 166,8 osv. pass. -edis 64,35. part. -id ofl. 171,7. 262,17. II 67,29. 85,14. *-ede 191,4. pl. -ede 44,7. II 112,24 osv.) tildele, overdrage II 196,1 || til-skikke 39,35. 293,33 || anbringe, stille 64,35. 97,28. II 41,31 || bringe i en vis tilstand 191,4. 226,21. II 14,3. 85,14. 105,25 osv. || ordne 44,7 || ~ sig, være skikket 5,21. indrette, belave sig 46,29. 150 m. II 261,12. opføre sig 105,8. II 12,28. 166,8-9. ordne sig, falde i lave II 273,35. ~ sig efter, rette sig efter II 80,5 || part. præf. som adj.: stillet 262,17. i en vis tilstand 270,13. indrettet 246,12. II 112,24. be-skaffen II 67,29. egnet 171,7. II 207,7. — jf. be-, for-, tilskikke.

skikkelig, adj. (ntr. f^kickeligt II 69,1. pl. -e II 68,18. 75,12. komp. -ere 100,13. II 81,6. — adv. f^kickelig II 171,21. -en II 166,9) duelig, egnet II 69,1. 75,12. 81,6. || ordent-
lig, skikkelig 100,13. II 68,18 || adv.: paa en passende maade II 166,9. 171,21. — jf. uskikke-
lig.

skikkelighed, sb. (f^kickelighedt 55,

31 osv.) orden 55,31 || udseende, væsen, fr. façon 233,22. — jf. uskikkelighed.

skikkelse, en. (f^kickelse ofl. 45,9. 231, 20 osv.) tilstand, forfatning 45,9. 61,7. 226,34 osv. || skikkelse, udseende 233,18.

skilagtig, adj. (ntr. f^kilagtigt 246,21. pl. -e 85,11. 121,12-13 osv. f^khiellachthige 259,37) uenig, splidagtig. være ~e tilsammen 121,12-13.

skilagtighed, en. (f^kilactighed II 121,9. gen. -tz II 277,5) uenighed.

skille, v. (f^kille 50,11. -ie 36,35. 67,9. II 65,1 osv. inf. pass. -is 142,18. -ies ofl. 131,18. 254,11. II 244,27 osv. præf. -ier II 51,23. f^kill 121,14. pass. -is II 126,4. -ies 142 m. præf. -de 18,29. 42,33. pass. -dis 122,1. II 58,31 osv. part. -d II 55,32. pl. -de 42,21) adskille, sætte splid imellem 90,5 || skille, bringe bort 42,21. II 126,4. ~ ved, skille fra II 65,1. berøve 269,37. II 51,23. 55,32 || ~ sig af med 50,11. ~ sig ved 206,25. 251,10. II 323,22 || pass. gaa bort fra, forlade. ~s fra 142 m. 254,11. ~s ved II 58, 31 || ~ ad, adskille, bringe fra hinanden 18, 29. 36,35. 42,33 osv. opløse 67,9. danne skel mellem 121,14-15. pass. ~s ad, forlade hin-anden 142,18 + 20. II 242,22. 289,24 osv. op-løses, splittes, spredes 122,1. 131,18. 213,11 osv. — jf. ad-, fraskille.

skillerum, et. (f^killerom 246,12. best. -mid 248,19)

skilemisse, en. (f^kilmiſse 287,26)

skimte, v. (f^kimpte var. til 207,28 (f^kinne))

skin, et. (f^kin(d) 20,35. 119,3. II 53,19 osv.)

skin, skjul. ~ og skjul 147,25-26. ~ og skygge 20,35. gøre et ~, lave et paaskud 119,3. til et ~, paa skømt 170,16. under det ~ olgn., under det paaskud osv. 29,19. 87,27. II 40,17. 53,19 osv. — jf. solskin.

skinbarlig, adj. (pl. f^kinbarlige 221,29. — adv. -en II 61,10) aabenbar, øjensynlig.

skind, sb., jf. bjørne-, lammeskind.

skinne, v. (f^kinne 207,28. part. præf. -endis 73,26)

skinneharnisk, sb. (pl. f^kinneharnisk ofl. 49,17. II 110,19)

skipper, en. (f^kipper II 203,24. best. -en 172,31)

skjorte, sb. (fiorte 101,10. pl. -r II 164,31) — jf. panserskjorte.

skjul, et. (f^kiul ofl. 128,3. 147,26. II 207, 19 osv.) dække, ly 128,3. i ~ 288,33. II 41,33. 207,19. under dette navns ~, dækket deraf II

165,22-23. født under ægteskabs ~ 299,13 ||
skin, paaskud. skin og ~ 147,26. hugge ~ for
 sig, *forstille sig* 294,15 (*jf. skremteløv*). under
 det ~ 140,16. II 37,15.

skjule, *v.* (*fkjule* 20,34. 294,8. *part. præst.*
 -t 47,14. 139,35) *skjule, gemme* 47,14. 139,35 ||
dække over, fordølge 20,34. 294,8.

sko, *en.* (*best. fkoen* II 190,35)

skoleret, *en.* (*skoleret* II 226,17) staa en
 ~, *lide straf, fr. avoir le coup de fouet.*

skomager, *en.* (*fkomagere* II 157 m.
gen. skomagers II 157,27)

skorstensskæg, *sb.* (*pl. fkorften fkeg*
 II 206,10) *røgfang, fr. manteaux de cheminee.*

skotsk, *adj.* (*pl. fkotfke ofl.* 127,20.
 133,11 *osv.*)

Skotte, *sb.* (*pl. Skotter* 80,13. *best. -rne*
 136,32. II 35,34)

skov, *en.* (*fkou(f)* *ofl.* 38,24. 143,8. II 245,31.
best. -en 41,21. 43,21. *pl. -e* 144,7. 200,1.
best. -ene 47,14)

skovvej, *sb.* (*fkouueig* II 261,2)

skrabe, *v.* (*fkrabe* 151,33. 267,1) ~ (til)
 sammen, *samle*. — *jf. sammenskrabe.*

skrankværk, *et.* (*best. fkranckuer-*
ckid 248,1. *pl. skranckuerck* 247,20) *ræk-*
værk.

skrift, *en.* (*schrift ofl.* 11,13. 18,17. 238,7.
 (hun) II 40,8. *best. -en* II 11,25 *osv. pl. -er*
 [7,8]. *skrift* [7,10]) *noget skrevet. paa ~,*
skriftligt 238,7 || *skrevet værk* [7,2]. [7,8]. 11,
 13 *osv. bog og ~* [7,10]. 18,17 || ~en, *bibe-*
len II 11,25. 40,7. — *jf. haand-, udskrift.*

skrifte, *sb.* (*fkrift* II 89,21. 192,4. *e.*
præp. -e 66 m. II 87,17 *osv.*) *skriftemaal.*
tage ~ II 89,20-21. *faa ~* II 192,4. *gaa, være*
til ~e 66 m. II 87,16-17. 190,9.

skrifte, *v.* (*fchritte* II 32,2. *præst. -ede*
 II 320,34. *part. -et* II 87,15) *skrifte* II 32,2.
 87,15 || *tage til skrifte* II 320,34.

skriftefader, *en.* (*fchrittefader ofl.* 198,
 24. 243,18. II 108,9 *osv. best. -en* II 87,14
osv.)

skriftemaal, *et.* (*fchrittemaal ofl.* 138,
 37. II 108,25)

skriftlig, *adj.* (*fkriftelig* II 144,16. —
adv. -en 103,5. 200,19. II 290,5 *osv.*)

skrig, *et.* (*fkrig* 33,5. 136,18) — *jf. an-*
skrig.

skrige, *v.*, *jf. beskrige.*

skrive, *v.* (*fkriffe ofl.* 10,22. 144,17 *osv.*

præs. -er 10,32. 100,21 *osv. pl. -e* 228,30
osv. præst. fkreff ofl. 5,6. 16,11. 32,28. 112,4.
pl. fchreffue 175,8 *osv. part. fchreffuen*
ofl. 10,10. 201 m. *osv. ntr. fchreffuid ofl.*
 33,18. 192,23. 305,14-15 *osv. fchreffued* 241,3.
best. og pl. fkreffe ofl. 116,35. II 164,34.
fkriffne 36,14. (*jf. var.*) *skrive* 10,22 *osv.*
 ~ til en (en til) 99,18. 112,4. 127,10. 147,8.
 II 34,8 *osv.* ~ svar II 275,30. ~ sig, *kalde*
sig 146,25. II 132,23-24. ~ op, *sende afbud*
til 159,10. II 80,31 || *udskrive* 36,14 || *beskrive*
 144,17 || *tegne, male* 175,8 || *part. præst. som*
adj.: anskreven 10,10. 201 m. — *jf. be-, for-,*
op-, sammen-, til-, underskrive; efter-, for-,
fore-, uskreven.

skrivelse, *en.* (*fchriffuelse ofl.* 243 m.
 254,17. II 5,15. 59,25 *osv. pl. -r* 18,10)

skriver, *sb.*, *jf. historie-, stadsskriver.*

skrue, *v.*, *jf. anskrue.*

skrædder, *sb.*, *jf. hoseskrædder.*

skrække, *v.*, *jf. forskrække.*

skrøbelighed, *sb.* (*fkrøbelighed* 68,
 9. *gen. -s ofl.* II 88,2. 105,10)

skrømt, *sb.* (*fkrøm(p)te ofl.* 13,19. 177,
 24 *osv.*) *forstillelse* 13,19. II 102 m. *paa ~*
 177,24.

skrømte, *v.* (*præs. fkrømpter* 281 m.)
forstille sig.

skrømteløv, *sb.* (*fkrømpteløff* 281,17)
 hugge ~, *forstille sig (jf. skjul).*

skrømteri, *sb.* (*fkrøm(p)teri* 279,9. II
 62,32. 310,29 *osv. fkrøm(p)terij ofl.* 93,6.
 227,7. II 287,17. (en) 230,21) *forstillelse.*

skud, *et.* (*f kud(t)* 40,17. 133,26. II 242,37
osv. pl. f kud 44,8. 64,20 *osv.*) — *jf. paa-,*
pileskud.

skudfri, *adj.* (*pl. f kudfri* 44,2)

skue, *v.* (*fkoø* 272,25)

skuffe, *v.* (*fkuiff(u)* 119,2. II 217,14)
 bedrage, *narre.*

skulle, *v.* (*præs. fchall ofl.* 15,15. 20,8.
 35,22 *osv. 2 pers. f kalt* 196,25; *jf.* II 328,7.
præst. f kulle ofl. 25,25. 29,14 + 19. 72,36.
 165,16 *osv.*) *skulle, burde* 20,8. 21,5. 56,26 *osv.*
 ~ til noget, *være nødt til* 109,6. ~ frem
 133,4. II 230,21-22. ~ ned II 236,14 || *som*
hjelpeverbum til dannelse af futurum 29,14.
 II 19,17. 83,24. 192,36. 242,17 *osv. til dannelse*
af potentiale eller hypotetiske udtryk II 170,
 23. 180,19. 187,31 *osv.*

sky, *sb.*, *jf. regnsky.*

sky, *v.* (fky ofl. 36,32. 240,3. 254,5. II 84,15 (jf. var.) osv. præs. -r II 50,24) undgaa.

skyde, *v.* (fkiude 40,17. II 112,32 osv. fkyde 97,7. præs. pass. skiudes 64 m. præf. fked 15,24. 111,28 osv. pl. fkede 89,21. 136,33 osv. fkiode 92,29. fked 64,20. konj. fkede II 243,9. pass. fked(t)s 233,3. II 244,11. part. fkuden 290,10. ntr. fku(t) 44,18. 64,15 osv. pl. fkudne 289,25) skyde med skydevaaben 44,18. 89,21 osv. ~ skud 73,6. II 238,6. 242,37 osv. ~ fra sig, forsvare sig ved at skyde 136,33. ~ til, skyde paa II 112,32 osv. || dræbe ved skud 64,15. 290,10 || ~ til storm, bombardere før angreb 97,7. 289,25. II 196,30-31 || indgive. ~ i hu, i sinde 233,3. II 236,32-33. 244,11. ~ en noget ind 119,27 || ~ sig fra, appellere fra 15,24. II 133,26 || ~ til, bidrage til II 286,37. yde som bidrag II 302,8 || ~ paa, beskylde II 105,12. bruge som paaskud 111,28. 189,26. 298,2. II 46,7-8 osv. — jf. be-, gen-, ihjel-, ind-, ned-, paaskyde.

skyden, *en.* (fkiuden ofl. 127,25. II 23,15)

skygge, *sb.* (skygge 20,35) skin, paaskud.

skyld, *en.* (fkyld(t) ofl. 10,4. 16,3. 68,6. 138,5 osv. fkild(t) 62,6. 63,14 osv. best. -en 92,4) brøde, skyld 91,34. 92,4. II 218,32. løn som ~, som forskyldt 90,33. give ~ (paa), anklage, beskylde 30,12. 60,18. II 41,1-2. 158,32 || aarsag. for den ~, derfor 42,1. for den ~ at, fordi 5,3. 16,3. 82,19. II 272,25-26 osv. for ... skyld 25,22-23. 63,8. II 209,2 osv.

skyld, *v.* (fkylde 206,1. II 323,34. præs. -er 79 m. part. præs. -endis 25,18) være skyldig 79 m. || beskylde 25,18 osv. — jf. be-, for-, undskyld.

skyldgive, *v.* (præs. pass. fkyld giffuis 198 m.) beskylde, anklage.

skyldig, *adj.* (fkyldig ofl. 26,8. 178,32. II 31,14 osv. pl. -e 106,17 osv.) skyldende, i gæld (til) 178,33. med obj. 106,17. 178,32. 207,6. II 40,33 osv. || ~ at dø II 31,14. || som har skyld 26,8. ~ i 189 m. II 150,29. — jf. sand-, uskyldig.

skyldighed, *sb.*, jf. uskyldighed.

skylding, *sb.*, jf. be-, forskylding.

skynde, *v.* (fkynde 43,25. 186,19. II 236,24 osv. præs. pass. -is 187 m. præf. -ède 129,20. 285,34. II 5,6 osv.) tilskynde 187 m || ~ paa, drive paa II 160,6 || ~ sig 43,25. 144,18 osv. — jf. tilskynde.

skyndelig, *adj.* (sup. best. fkyndeligfte 125,16. — adv. -en 65,18. II 5,17) hurtig, snar. med det ~ste, saa snart som muligt 125,16.

skytsfærd, *sb.* (skytsfærd 63,26) skydning.

skytning, *sb.* (fketning 130,16) beskyttelse.

skyts, *et.* (fkytt ofl. 44,8. 56,6. II 164,15. 200,14 osv. fkiot(t) 97,14 + 34. best. -ødt ofl. 67,5. 214,20. II 235,26. gen. -ids II 238,32)

skyts. groft ~, se grov. — jf. feltskyts.

skytsherre, *sb.* (fchydtzherre 263,26)

skytskraft, *sb.* (fkydtz krafft 65,9) med ~, med artilleriild (fr. à force d'artillerie); jf. pilskraft.

skytte, *en.* (fkotte II 240,19. gen. -s 239,29. pl. -r 30,19. 51,2. 257,28. fkiotter 81,37. gen. -rs II 302,26. best. -rne 37,29. 38,3 osv.) — jf. armbrøst-, bøsse-, fri-, hageskytte.

skytte, *v.*, jf. beskytte.

skyttegab, *et.* (fkotte gaff 196,5) skydeskaar.

skyttehus, *sb.* (pl. fkotte huß II 112,25. -e II 112,34) skydelaarn, fr. moineau.

skæg, *sb.* (fkæg 288,12) — jf. skorstensskæg.

skælde, *v.* (skelde 10,11. præs. pl. -e 10,4. 12,7) udskælde 10,4. ~ paa 10,11. 12,7. — jf. uskældt.

skælm, *en.* (schellm 13,11) nidding.

skælmsnavn, *et.* (skellms nauftn 10,12) niddingsnavn.

skælm(s)stykke, *et.* (skiellmstoecke 14,9) niddingsdaad.

skælte, *v.* (præt. pl. fkalffue II 103,28) ~ for en.

skæmmelse, *sb.*, jf. beskæmmelse.

skæmt, *sb.* (fkimpt ofl. 287,3. (en) II 102,3 + m. (et) 258,11)

skæmte, *v.* (præs. fkimpter 249 m. 287 m.)

skæmtensord, *et.* (fkimptens ord 252,20)

skæmtvis, *adv.* (fkemptvise II 12,32) spøgende.

skænde, *v.* (fk(i)ende 173,26. 221,19. part. præf. -t(t) 101,3. II 233,2) ødelægge II 233,2. ~ og brænde 101,3 osv.

skændelig, *adv.* (fkendeligen 202,18. II 189,1 osv.) paa en skændig maade.

skændig, *adj.* (fkendig 190,28. 294,33. ntr. -t II 29,14 osv.)

skændsel, sb. (fkiendzell II 41,13)
skændsord, sb. (pl. fkiendtzte ord 202, 26) skældsord.

skænk, en. (fki(en)ck 13,13. 162,35. II 224,16. pl. d. s. 250,10. II 34,26 osv.) gave, foræring.

skænke, v. (fkencke 205,24-25. 239,8. præf. -te 63,20. 165,22. II 60,3 osv. fchienschthe 259,25. part. -it 11,36. -t II 150,31. 244,3 osv.) give, forære 63,20 osv. || tilgive 11,36. II 150,31. — jf. forskænke.

skære, v. (fkierse II 40,36. part. præf. ntr. fkorit II 307,8. pl. fkorne II 181,26) skære. ~ fra sig, slaa fra sig II 40,36. ~ fra hinanden, dele i flere dele II 307,8 || udskære II 181,26.

skæret, part. adj. (fkerid II 259,19) ængstet, ilde berørt.

skærme, v., se beskærme.

skærmelse, sb., se beskærmelse.

skærmydsel, en. (scharmutzel off. 39,1. 71,27 osv. best. -en 39,7. pl. -er 62 m. fkarmutzler off. 33,12. 56,15 osv.)

skærmydsle, v. (fkarmutzle 231,18. præf. scharmutzer 33 m. pl. -e II 241 m. præf. -ede 53,20) holde skærmydsel, kæmpe i smaa træfninger.

skærsildspine, sb. (fkierfilds pine II 107,11. fkerdfilds pine (et) II 111,10)

skærv, sb. (fkerff 170,34. II 102,22) lille mynt. (hverken) penning (hvid) eller ~, fr. ne croix ne pille.

skøde, v. (fkøde 208,29. 229,16. II 57,27 osv.) varetage.

skødehund, sb. (pl. skiudehunde II 97,1)

skødesløshed, sb. (fkødesløshed 166 m.)

skøn, sb. (fkon(n) 78,29. 169 m. osv.) forstand II 158,26. kunne ~ paa, forstaa sig paa, være klar over 78,29. 88,19. 279,30. II 38,21 osv.

skøn, adj. (fkon off. 65,7. 194,9. II 17,22 osv. ntr. -t off. 32,6. 99,8. II 18,24 osv. fkiöntt 272,24. best. og pl. -(n)e 38,9. 148,36 osv. fkiene 273,30. gen. -nis II 132,13. komp. -(n)ere 187,35. 248,17 osv. sup. best. -(n)ste off. 164,6. 279,32 osv. fkiönste II 148,17) smuk. Filip den ~e II 131,34. 132,13.

skønne, v. (fkønne 293,31. II 144,22 osv.) forstaa.

skønt, adv. (fkönt 87,12. 112,1 osv.) dersom, ... ~, selv om 183,9. II 58,10. dersom end ~ 112,1. det ... ~ 223,6. 290,12. det end ~ 87,12; se den. om ~, selv om II 51,13 (jf. var.). 299,34 || naar ... ~, naar først godt og vel II 63,35. — jf. endskönt.

skøt, adv. (fköt 223,29) snart.

skøtte, v. (fkøtte II 300,20. præf. -er 124,10. præf. fskøtte 234,13. II 94,13 osv. imp. pl. -er 153,28) passe, varetage II 300,20 || ænse 124,10. være bekymret for 153,28. ~ om, bryde sig om 234,13-14. II 94,13. 97,15.

slaa, sb. (pl. flaar II 111,20) — jf. jærns-laa.

slaa, v. (flaa(e) 42,29. 93,29. 111,11. fla off. 32,8. 38,4. 301,19 osv. inf. pass. flaa 157,12. flais off. 72,6. 92,28 osv. flas 73,24. flæs 48,12 (jf. var.). 117,3. præf. flar 35,1. II 50,14. pl. flaa 170,20. pass. flas 196 m. osv. præf. flo 157,10. II 65,12. flog off. 50, 26. 125,5. II 91,1 osv. pl. flog 43,4. II 9,12 osv. konj. flog II 239,19. pass. flogis 136, 25. flogs II 166,13. 168,21. part. flagen 30,6. II 7,25 osv. (efter have: II 47,12). ntr. flaged off. 37,8. 90,32. 304,12. II 124,6 osv. pl. flagne 41,10. II 164,28 osv. *flagen II 250,2. pass. flagedis II 249,29) slaa, give et slag. ~ til ridder II 248,16. ~ med sygdom II 128,4 || opslaa, danne 32,8. 35,1. 37,8. 157,10 || om klokken II 113,8. 119,30 || overvinde 217,26. ~ paa flugt 41,10. 98 m. ~ tilbage 98 m. II 237,6 || fælde, dræbe 30,6. 66,31. II 124,6. 164,28. 250,2 osv. ~ ihjel 42,29. 269,3. II 259, 28 osv. || kæmpe, slaas 37,33. 91,11. 213,22. II 239,19 + 26 osv. ~ fra sig, forsvare sig 42,18. 273,25. II 280,20 osv. i pass.: slaas 72,6. 136,25. 157,12. II 83,14. 166,13. 249,29 || kaste, føre, bringe. ~ sin lid til II 301,17. ~ i glemme II 291,2. ~ haand(en) af, se haand. ~ sig fra, forlade, svigte 90,32. 279,6. II 65,12 osv. ~ sig til, slutte sig til 43,4. 132,6. 304,12. II 272,7. ~ sig i forligsmaal med II 145,31. ~ sig selv til rette, se ret || ~ af, kaste af II 91,1. besejre 196 m. forhindre II 303 m. falde i pris II 189,27. ~ bag i, angribe bagfra II 56,29. ~ fejl, se fejl. ~ fra, fratage ved at dræbe 130,2-3. ~ frem, strække til II 269 m. ~ imod, støde imod 50,26. ~ ned (om bro) II 113,8-9. (om hovedet) bøje 82,9-10. ~ op (om bro) II 150, 10. fordrive, splitte 97,14. 223,34. 246,26-27.

~ sønder II 47,12. 50,14-15. ~ til, smække i II 231,36-37. ~s til (om sygdom) slaa sig til II 168,21-22. ~ tilbage 136,37. ~ u², udfolde 73,24-25. syv aar ud at ~s, syv aar i træk 48,12. leve ud at ~s, leve i rad, den ene efter den anden 117,3. ~ under sig, tilvende sig 125,5 || part. præst. som adj.: en slagen vej II 254,25. — jf. af-, for-, fra-, ihjel-, køb-, ned-, op-, raad-, sønderslaa; for-, uslagen.

slaabom, en. (flabum II 285,13) bom til at slaa op og ned.

I. **slag**, et. (flag 170,28. II 3,26 osv. *flog 281,7. gen. -s 124,11. flaug 295,20. best. -ed off. 41,16. 283,7 + 32 osv. flauget II 254,5. pl. flag 170,25. II 250,13. flaug 289,7) **slag**, stød II 250,13 || haard tilskikkelse II 317,1 || feltslag 41,16 osv. komme til ~s 124,11. 295,20. — jf. an-, for-, hoved-, om-, over-, raadslag.

II. **slag**, et. (flag 177,34. gen. -s 39,4 osv. pl. flag 88,15. II 86,15 osv.) art II 293,16. af det ~ 177,33-34. af tvende (allehaande osv.) ~ 88,15. II 191,9-10. 207,27 osv. af begge ~s 88,21. et ~ smaa løver II 97,7-8. tvende ~ dyr II 97,10. allehaande ~ god mad 242,37. et ~s købmandskab olgn. 89,10. 128,10-11. det ~s skytter olgn. 39,4. 249,12. allehaande ~s vin II 193,1-2. tvende ~s Tyske II 297,24. andet ~s mynt II 60,3-4. andre ~s folk II 191,3. i alle ~, i alle henseender II 86,15.

slagbom, en. (flagbom off. 204,11 + 33 pl. best. -mene 72,28. 169,33) d. s. s. slaabom.

slagorden, sb. (flacht orden off. 247, 24. 283,20 osv. (en) 47,13. (et) II 245,3 osv. best. -it II 248,22. pl. slachtorden off. 37,24. II 241,23-24 osv.)

slagord(n)ing, sb. (flachording (et) 97,10 (jf. var.). slactor(d)ning (en) var. app. 24,3 + 5) **slagorden** 97,10 || **slag**, var. app. 24,3 + 5.

slagt(n)ing, en. (flachting off. 40,12. 48,18. 256,7 osv. *slatting 300,3. flac(h)ning off. 12,16. 35,2. 36,22. 181,2 osv. (hun) II 83, 27. *flachning off. 94,27. 109,5. gen. slachtings 99,26. -nings 37 m. e. præp. flactinge 304,3. best. flactingen off. 53,27. II 253,8 osv. -ningen 104,25. pl. flachtinger off. 39, 35. 162,13 osv. -ninger 184,15. 252,1 osv.) **feltslag**. — jf. hovedslagting.

slagtningseventyr, sb. (flauctings eventyr 63,34) sætte i ~, lade det komme an paa et slag, fr. mettre en hazard de bataille.

slampampen, sb. (flampampen 305, 12) svir.

slange, sb. (pl. flanger 92,29. best. -rne 50 m.) feltslange, kanon. — jf. notslange.

Slavonier, sb. (pl. Slauonier II 202,8) slaver.

slem, adj. (flem II 297 m. ntr. -t II 297, 16. best. og pl. -me 111,20. 265,33 osv. komp. -mere II 189,6. sup. best. -miste 289,13) daarlign, uheldig 240,9. 289,13. II 297,16 + m. || ond, slet 238,15. 265,33. II 189,6 osv.

slemmelig, adv. (flemmeligen 189,3) ondt.

slet, adj. (flet(t) off. 64,8. 137,5. II 4,16. 22,22 osv. best. -te II 236,34) flad, jævn 64,8. 245,24. II 240,5 osv. om smult vand II 205,10 || almindelig, jævn II 248,19. en ~ og ret tjener 232,1 || som adv.: ligefrem. ~ og ret 125,15. fuldstændig, helt 81,10. 220,7. II 96,21 osv. ~ ingen, intet 137,5. 160,27. 282,29 osv.

slette, en. (best. fletten off. 43,8. 273,15. II 236,30 osv.)

slette, v., jf. udslette.

slid, sb. (flid 176,34) afsætning.

slide, v. (flide II 64,8 osv.) ~ sin tid, tilbringe, henleve II 193,18. ~ tiden, trække tiden ud II 64,8.

slig, adj. (ntr. fligtt [7,14])

slingre, v. (præs. pl. flingre II 190,34) ~ med fødderne, daske med benene.

slippe, v. (flippe II 296,24. 329,32. præs. pl. -e II 301,5. præst. flap 142,30. 252,20 osv.) undslippe II 250,20. ~ af munden 252,20. 253,32. ~ løs II 329,32 || ende, høre op 142, 30. slippe op II 301,5 || give afkald paa II 296,24.

slot, et. (flot(t) 39,19. 301,24 osv. best. -ted off. 48,23 + 26. 82,29. 113,23. 237,27 osv. pl. slo(d)t 28,25. 148,36 osv. -te 110,9. best. -tene II 156,36. -terne II 203,19)

slotsgrav, sb. (pl. slotzgraufruerne II 320,15-16)

slotsport, en. (best. slotz porten 42,15-16)

slukke, v. (part. præst. fluct 195,8)

slump, en. (flump 91,1. 263,1. II 55,16 osv.) tilfælde, lykketræf. af en ~, ved et tilfælde 91,1. paa en ~ 98,16.

slumpelykke, en. (flumpeløkke 99,26. 252,18) d. s. s. slump. af en ~, ved et træf 252,18.

slutning, sb., jf. beslutning.

slutte, v. (flutte 44,28. 224,30. part. præf. -id 295,32) lukke. — jf. be-, indeslutte.

sluttelse, sb., jf. besluttelse.

slæbe, v. (flebe off. 106,19. II 85,26. præf. -er var. til II 293,20-21. pass. -is 305, 23 osv. præf. -ede 97,34. 216,31-32. part. -ed off. 89,6. 90,24 osv. -t 132,23. pl. -ede II 202,7-8) trække, slæbe 97,34 || nedrive, sløjfe 89,6 osv. || slide, arbejde haardt II 115,3. var. til II 293,20-21.

slægt, en. (flec(h)t off. 29,9. 75,20. 126, 37. II 26,32 osv. (hun) 174,6. gen. -is II 32,33 osv. best. -en 162,30. pl. -er 93,13. 161,33 osv. -e II 78 m. gen. -ers II 78,7) slægtskab. være i ~ med II 28,29 || slægt, familie 28, 22. 31,30. 75,20 osv. || slægtning 230,15. II 26,32. 27,27. var. til 152,22. — jf. hesteslægt.

slægte, v. (præf. flechtede II 148,13) ~ paa en, slægte en paa.

slægt(n)ing, en. (flecting 126,15. II 326,16. pl. -e 79,20. 152,22. 263,8 osv. -er II 167,1-2. flectninge 162,3)

slæng, et. (fleng 303,1) skare, sværm.

slænge, v. (præf. flengde 118,19) kaste.

slæt, sb. (pl. flett off. 37,17. 103,25 osv.) klokkeslag. ved syv (otte osv.) ~, klokken syv (otte osv.) 37,17. II 114,35. 218,17 osv. indtil to ~ 103,25. inden otte ~ 91,19.

smaa, adj. (best. fmo 295,28. ntr. fmaatt off. 153,26. II 241,1. pl. fmaa off. 31,5. 55,34. II 93,27 osv.) lille 31,5 osv. || ntr. som adv.: ~t sammenlagt 153,26-27.

smaa, v., jf. forsmaa.

smaaby, sb. (pl. fmo byer II 297,9)

smaadrenge, en. (fmaadrenge off. 43,6. 72,13. 158,4 osv. best. -en 72,20. pl. -e 224 m. II 190,34 osv.) tjener, page.

smaapenning, en. (fmaa [penning 172,30)

smaapige, sb. (pl. fmaapiger II 111,32) om Ludv. XI's fangebure, fr. fillettes.

smaapokker, sb. pl. (fmaapocker off. II 168,21 + m.) smaakopper.

smag, sb. (fmag 209,21. fmog 209 m.) faa ~ paa.

smage, v. (fmage II 241,6. præf. -te 242,37. part. -t II 111,25) smage. ~ vel 242,

37 || smage paa, røre ved II 241,6 || stifte bekendtskab med, prøve II 111,25.

smal, adj. (small off. II 230,22. 261,1. best. -e 65,28)

smaragd, sb. (smaragdt II 207,27)

smed, sb. (fmid II 236,19) — jf. grov-, guldsmed.

smide, sb. (fmyde off. 250,10. 266,22. II 59,8. 123,19 osv.) bordservice, fr. vaisselle. — jf. sølvsmide.

smiger, sb. (smiger 52,26)

smigre, v. (præf. fmegrede II 111,8) ~ med, smigre for.

smitte, v., jf. besmitte.

smugensæt, sb. (fmuenfæt II 31,1) bestikkelse.

smuk, adj. (fmuck 64,8 (jf. var.). ntr. fmuck 239 m. (adv.) -t II 334,1)

smykke, en. (fmocke II 175,10. pl. -r 266,22. II 123,19. smoecke II 161,30) udsmykning II 175,10 || smykke, juvel 266,22 osv.

smykke, v. (fmycke off. 20,34. II 207,7. part. præf. -it 123,7. pl. -ede 106,11) udsmykke 106,11 osv. || besmykke 20,34.

smædelig, adj., jf. forsmædelig.

smøre, v. (fmøre II 104,4 + 5) indgnide, salve.

snak, en. (fnack off. 124,9. 220,21 + 23. 251,8 osv.) tale.

snakke, v. (part. præf. fnackendis II 110,20. præf. -id II 332,21) tale.

snakvis, adv. (fnackfulse II 312,7) i samtale, fr. par forme de devis.

snappe, v. (fnappe 302,19 osv.) opsnappe 302,19 || røve, plyndre II 322,13.

snapperi, sb. (fnapperi II 84,16. 171,22) røveri.

snar, adj. (fnar 212,7. II 293,5. ntr. -t off. 34,24. 71,21. 100,8 osv. pl. -e 88,20 osv. komp. -ere 69,9. II 158,21 osv. sup. -ift 103, 25. 273,24. best. -ifte 144,18. II 260,13 osv.) hurtig. en ~ ende 212,7. II 293,5. være ~ til 88,20. II 214,3. 305,8 osv. det ~este han kunde II 325,26-27. med det ~este, hurtigst muligt 144,18. 256,17-18 || ntr. som adv.: hurtigt 34,24. 71,21. 236,15 osv. ~ at sige, ko:t at fortælle 53,27. ~ sagt, d. s. II 53,22. 144,35. saa ~ . . som, lige saa tidligt som II 259,39. saavel . . som 70,4-5. komp.: hurtigere 91,1-2. 144,4 osv. hellere 69,9. II 158,21

osv. sup. ~est sagt, i virkeligheden, fr. en effect 103,25. II 97,16. imidlertid, fr. fin de compte 273,24. ~este, hurtigst II 260,13.

snarhed, en. (snarhedt off. 54,13. II 122, 35) hurtighed. med en ~, i en fart II 122, 34-35. med stor ~ 54,13.

snarlig, adj. (pl. snarlige II 3,11. — adv. -en 236,16. II 275,30) hurtig, tidlig.

sne, en. (snee II 173,22) en stor ~, en stor mængde sne.

snedighed, sb. (snedighed 165,3)

snider, sb., jf. billedsnider.

snild, adj. (snild 192,22. II 311,24. -er 167 m. pl. -e 225,15. sup. pl. -efte II 11,6)

snildelig, adv. (snildeligen 286,15)

snildhed, sb. (snildhed off. 167,30. 184, 12. II 195,14 osv.)

snimen, adv. (snimen II 51,35) for nylig. — jf. forsnimen.

sno, v. (part. præf. snodt 205,23) ~ sig af, rede sig ud af.

snude, en. (snude 220,18)

snære, v. (præf. snærede 197,6) ~ sig i, blive indviklet i.

snæver, adj. (ntr. snæffuert II 255,23) ligge ~t, med ringe plads.

snæversti, en. (snæffuer sti off. 273,13. II 197,5. 232,13) pas.

sognekirke, en. (fognekirke II 86,28. pl. -r II 205,22)

sol, en. (best. solen II 201,27)

sold, sb., jf. maaned-, oversold.

solde, v. (præf. foldede 150,21) ~ sammen, samle. — jf. besolde.

soldener, sb. (foldenær II 262,32) lejesoldat.

soldning, sb., jf. besold(n)ing.

solskin, et. (solfkin 251,27)

som, pron., adv. og konj. (som off. 61,33. 89,29. 234,23 osv.) relat. pron. 10,26. 11,5. 61,33 osv. efter relat. hvem 15,36. 81,23. II 4,10 osv. hvis gods ~ olgn., det gods som osv. 11,27. II 295,28-29. efter spørg. hvis, hvad 141,26-27. 147,26. 183,13-14. II 89,2 osv. efter spørg. hvor II 271,16. i neutr. bet.: hvilket, hvad 12,31. 151,34. 230,35. II 82,24. 109,30 osv. || som relat. adv.: hvor, hvorpaa, hvorad osv. 37,26. 40,29. 77,22. 150,25. 175,3. II 32,4. 305,27 osv. der ~ 11,14. 36,23. 129,34. II 277,23. did (hen) ~ 43,28. 73,22. 92,24. hvor ~ 11,2. uden korrelat: der hvor 195 m.

II 99,8. om tiden: da 49,25-26. 89,28-29. 234, 31-32. II 12,33. 24,5. 242,14 osv. || som sammenlign. adv. 10,23. 11,31. II 93,27 osv.; jf. 52,5: døde biskop. i egenskab af 15,23. II 273,32. 275,4. ~ den der 250,7. II 296,14. ~ imod den der II 130,26. som f. ex. 260,18. II 10,27. 41 m. saa ... ~ 18,3 osv. saa god(t) ~, se god. ligervis ~, se ligervis. saadan ~ 26,7. 254,23 osv. || som sammenlign. konj.: ligesom, saaledes som 14,6 + 7. 15,25. 16,28. 25,26. 51,24. II 67,29. 158,30 osv. efter saa 12,33. 14,14 osv. som om II 21,26. lade ~, se lade || som tidskonj.: da, medens, just som 42,8. 216,25. II 127,35. 189,25. 312,23. strax ~, se strax. — jf. der-, eftersom.

som, pron. adj. (ntr. som(p)t off. 90,12 + 13. 226,31. II 26,29 osv. pl. som(m)e 18,36. 129, 28. 238,10 osv.) i pl.: nogle 18,36. 43,12. II 330,1 osv. ~e ... de andre 302,4-5 || ntr. som adv.: for nogets vedkommende, delvis II 301,14. ~t ... ~t, dels ... dels 90,12-13. 226,31. II 26,29 osv.

-som, adj., se frygt-, fuld-, lang-, mød-, nok-, skaan-, spild-, sæl-, ugødesom; uagtsomhed.

-somme, sb., se hørsomme.

-sommelig, adj., se fred-, frugt-, mød-, nok-, ufred-, ufrugtsommelig.

sommer, en. (som(m)er off. 48,13. 226,9. II 239,9 osv. best. -en 48,13. 110,7 osv.)

sommertid, en. (sommer tid II 62,32. pl. e. præp. -e II 243,27) en ~, en hel sommer II 62,32. om ~e, om sommeren II 243,27.

sommesinde, adv. (Bome Binde 62,34) undertiden.

sommesteds, adv. (sommesteds [8,15]. 17,30)

sometid, adv. (sometid 67,27)

sone, v. (præf. sonede 70 m.) ~ med, gøre det godt igen med.

sorg, en. (sorg 31 m. 287,36. II 4,30 osv. for(r)ig off. 18,32. II 101,9 osv. e. præp. -e II 313,33. best. -en II 119,25. pl. -er 288,17. II 308,15) — jf. hjertesorg.

sorgfuld, adj. (sorgfuld 21,17. forgefuld 291,25. best. og pl. -e II 49,31. forgefulde 188,26) sorgfuld, bedrøvet 188,26. II 49,31 || sørgelig 21,17. 291,25 || bekymret II 216 m.

sort, adj. (fort(t) 248,13. II 273,33 osv. fuort 175,19. pl. fuorte II 314,5) bære ~, bære sørgedragt II 273,33.

- sortemunk**, *sb.* (*pl.* sorte muncke II 206,19) dominikaner.
- sortklædt**, *adj.* (fortkled II 314,1-2)
- sot**, *en.* (lot off. II 89,14. 294,4)
- sove**, *v.* (soffue 51,9. II 259,22. *præs.* -er II 51,20. *præt. pl.* soffue 244,35) ~ en søvn II 51,20. — *jf.* besove.
- spaa**, *v.* (*part. præt.* spaad 282,1)
- spaadom**, *en.* (spaadom off. 248,29. II 161 m. *osv. pl.* -me 248 m.)
- spaan**, *sb.* (*pl.* spaane [9,8]) afhugge de største ~e, gøre det største arbejde.
- spand**, *en.* (spand 47,3) en ~ vin.
- Spanier**, *sb.* (*pl. gen.* Spaniers II 307 m.)
- spaniol**, *sb.* (*pl.* spanioler II 97,3) jagthund, *fr.* espaigneux.
- spansk**, *adj.* (*ntr.* spanfkt II 310 m. *best. og pl.* -e 292,31. II 211,18 *osv.*)
- spanske**, *sb.* (spanfke II 332,12) spansk sprog. tale ~.
- spare**, *v.* (spare 141,16. II 235,17. *præt.* -ede 90,6. II 124,31 *osv. part.* -t 281,16) spare paa, holde hus med 65,10. 90,6. 281,16. II 235,17 || skaane 141,16. ~ sig, være maadeholden II 124,31. — *jf.* usparet.
- sparlagen**, *sb.* (*pl.* sparlagen II 206,11) sengeomhang.
- spasere**, *v.* (spatzere II 113,21. *præt.* -ede 50,17-18. 76,23. 80,19. 126,6 *osv. part. præs.* -endis 126,8-9)
- spaseregang**, *sb.* (spatzere gong II 218,3) spaseretur.
- spedseri**, *sb.* (spedzeri 27,31) krydderi.
- spejde**, *v.*, *jf.* bespejde.
- spejder**, *en.* (spejdere off. 183,22. 232,23 *osv. pl. d. s.* 35,15. 274,26 *osv.*)
- spektakel**, *sb.* (spectackell II 219,2) optrin, tableau.
- spid**, *sb.*, *jf.* jærnspid.
- spids**, *sb.* (*pl.* spidz off. 98,5. 135,34. 282,9. -e 135,27. -er 148,33. 194,23. II 5,29 *osv. best.* -ene II 32,17) lanse 98,5. 135,34. II 32,17 || lansener 148,33. 159,28 *osv.* lange ~, lansenerer med lange lanser 282,9; *jf.* glavind, hellebard, hest.
- spil**, *et.* (spil(l) off. 152,26. II 24,10. *best.* -ed off. 45,17. 96,1 *osv.*) spil. have vundet ~, have spillet vundet 152,26. II 24,10. 204,11 || foretagende, sag 276,8. II 163,9 || højt i ~et, i anseelse, i besiddelse af indflydelse 45,17. 96,1. II 145,21 *osv.* — *jf.* kats-, ridder-, stikspil.
- spilde**, *sb.*, *jf.* stunde-, ærespilde.
- spilde**, *v.* (spilde 62,1. 90,5 *osv. inf. pass.* -is II 163,31 *osv. præs. pass.* -is 87,14. *præt.* -te 40,16. 171,33. II 81,31 *osv. pass.* -tes 281,26. *part.* -t 200,20. II 183,30 *osv. pl.* -te 41,10 *osv.*) ødelægge 40,16. 90,5. II 313,18 *osv.* || splitte, oprive 41,10. 98,28. II 81,31. 107,26 *osv.* || spilde, bruge til ingen nytte 87,14. 105 m. 171,33. — *jf.* forspilde.
- spilding**, *sb.* (spilding 117,24. II 204,15) ødelæggelse. gøre ~ i, forstyrre.
- spildsom**, *adj.* (spildsom 15,6) skrebelig.
- spillemand**, *sb.* (*pl.* spillemend II 205,1)
- spise**, *v.* (spise II 270 m. 300,1. *part. præt.* -et 300,31) forsyne med proviant. — *jf.* bespise.
- splid**, *sb.* (spil(l)d off. 20,19. 86,33. II 313,17 *osv.*)
- splidagtig**, *adj.* (*pl.* spilit(t)actige II 75,9. 122,31)
- splidagtighed**, *en.* (spilitachtighed off. 59,5. 93,9. 304,6 *osv.* *spilitactighed II 291,31)
- splitte**, *v.* (*pass.* splittis 39,14) ~ ad.
- spore**, *sb.* (*pl.* sporer 274,22) — *jf.* træspore.
- spot**, *sb.* (spot(t) off. 122,23. 172,10 *osv.* (et) 171,33. 239,31. *best.* -en 276 m.) drive sit ~ 171,33. 258,8. have, holde for ~, drive spot med 172,10. II 15,34. 95,37 *osv.*
- spotsk**, *adj.* (spotsch 186 m. *pl.* -e 121, 30 + 37) ~ over 186 m. ~ ved 121,37.
- spotte**, *v.* (*præs. pl.* spotte II 315,35. *pass.* -is 124,2. *præt.* -ede 121,32. II 15,36. *part. præs.* -endis II 175,4. *præt.* -edt 190,25. *pl.* -ede 202,30) — *jf.* bespotte.
- spottelig**, *adj.* (*ntr.* Bpattelig 65,23. *pl.* spottelige 276 m. — *adv.* -en 33,11. 272,1 *osv.*) spottende 33,11. 276 m. II 62,23 || forsmædelig, skammelig 65,23. 77,21. 272,1.
- spottelse**, *sb.*, *jf.* bespottelse.
- sprede**, *v.* (*part. præt. pl.* spridde 91,24. II 250,26) ~ ad. — *jf.* adsprede.
- spring**, *sb.*, *jf.* forspring.
- springe**, *v.* (*præs.* springer II 135,13. *præt. pl.* sprunge off. 50,28. 194,11) springe over 194,11 || ~ op, fare op 50,28. ~ ud (om flod) II 135,13.
- sprinkelværk**, *et.* (sprinckeluerck off. 246,1. II 93,24. *best.* -id 246,6) gitter.
- sprog**, *et.* (sprock off. [8,23]. 20,13. 67,20

(jf. var.). 257,23 osv. sprog [8,2]) sprog [8, 2 + 23] || samtale. holde ~ 20,13. 59,22. II 245,12 osv. — jf. ordsprog.

spyd, et. (spid 37,30) se komm. — jf. knevelspyd.

spæge, v. (spøge II 330,7)

spænde, v. (spende II 236,16) ~ for.

spørge, v. (spørge off. 87,25. 97,22. II 96,27 osv. præs. spør II 265,2. præf. spurde off. 83,33. 257,24 osv. pass. spurdis 46,13. part. spurt off. 221,26. II 216,34) spørge. ~ til raads 257,24. II 41,17-18 || erfare, faa at vide 46,13. 87,25. 240,23. II 96,27 osv. ~ til, d. s. II 37,33. ~ til hinanden, høre fra hinanden 92,36. — jf. ad-, for-, til-, udspørge.

spørgemaal, et. (spørgsmaal off. 142,21. II 49,26 osv.) spørgsmaal 142,21 + 26. 253 m. osv. gøre ~, spørge II 281,13 || æmne, sag II 30,24.

-st, sb., se ankom-, indkom-, kun-, tilkomst.

staa, v. (staa 28,11. 304,17 osv. staaende var. app. 24,14 + 21. *-r II 255,16. præs. -r 10,10. 113,27 osv. pl. staa 39,35 osv. præf. stod 58,31. 275,24. II 160,32 osv. pl. stod 30,26 osv. part. præs. -indis off. 135,27. 217,4. 220,15. -ndis 25,12. staaende, se selvst. art. præf. -it off. 114,10. 131,12. II 179,24. 233,36. 243,15 osv.) staa 39,18. 135,27. 220,15 osv. ~ stille, ikke have fremgang II 309,9. ~ efter, tragte efter 58,31. 93,13. II 19,22 osv. ~ paa, hævde II 38,10. 143,27 osv. trænge paa med II 31,9. ~ til (sin) hest, stige til hest 39,14. II 12,31. 260,7 || være skrevet II 153,28. ~ ilde skreven 10,10 || befinde sig, være paa et sted. ~ i rette, være for retten II 31,37. ~ i ens haand 39,35. II 127,36. ~ i sinde, ligge paa sinde, volde bekymring II 88,18 || bero. ~ i 88,30. ~ paa II 11,24-25. ~ til, bero paa 88,30. komme an paa, tilkomme, være i ens magt 36,33. II 187,11. 313,15 || bestaa. ~ i II 33,2. 36,19 || finde sted, holdes 35,2. 251,24. 283,33. II 263,31 osv. || være i en vis tilstand, forholde sig 133,21. 222,1. II 174,3. 243,15. 318,33. ~ aaben 25,12. ~ i blomster 266,8. ~ i tale, være under forhandling II 70,22-23. ~ i fred II 8,4. 103,14-15. ~ i ustyr II 70,13. ~ til at gøre olgn. 34,2. II 174,10. 230,17 osv. ~ til troende II 26,24. ~ til løsen, kunne indløses 28,11-12. ~ til straf, kunne blive straffet 92,20. ~ ilde

146,21. II 129,5. ~ vel hos 30,26. 213,4-5. II 101,32. ~ haardt, være vanskeligt 163,37. 195,18. II 14,23 osv. ~ haardt med, trænge ind paa II 117,2. lade ~, undlade 244,19. opsætte II 35,17 || (om ord) lyde, falde 275, 24. II 47,15. 153,36. der ~r et alm. ord, det hedder sig alm. 93,15. lade sine ord ~, udtale, erklære 118,25. 154,20. II 43,17 || trans. ~ en, afvente ens angreb II 237,1. ~ en fare, være udsat for 21,1. 304,17. II 6,24. ~ ave, se ave. ~ eventyr, se eventyr || koste II 160,32 || ~ af, svigte 239,24. 285,29-30. ~ an, klæde, anstaa, sømme sig 11,9. 20,6. II 92 m. 168,14. 271,11. ~ bi 192,30. II 46,20 osv. ~ bi med en 173,11-12. ~ for, være forestaaende, kunne ventes 159,27. styre, forestaa 121,2. II 33,2. 88,22 osv. ~ for nær, fornærme 13,22. ~ igen, blive tilbage 217,4. ~ imod, gøre modstand II 194,30-31. ~ op (af sengen) II 220,35. ~ paa, være ved 113, 27. 202,8-9. II 121,25-26 osv. gaa for sig 82, 34. II 253,8. ~ til, være mulig 292,33. II 108, 16-17. 217,10. ~ ilde til II 129,2. ~ tilbage, være tilbage II 76,3. ikke lade det ~ tilbage for løfter, ikke lade det mangle paa 125,3. jf. II 102,4-5. — jf. af-, an-, be-, for-, fore-, igen-, op-, oppe-, til-, ud-, und-, understaa; stillestaaende.

stabel, en. (best. stabelen 164,9) oplagsplads. — jf. uldstabel.

stad, en. (stad(t) off. 21,1. 49,11. II 198,26 osv. (han) II 35,25. gen. -s 294,11 osv. best. -en 34,27. 59,33. II 295,7 osv. gen. -zens 101,11. pl. stæder off. 28,13. 86,22. 106,23. 255,35 osv. gen. stæders II 176,7-8. best. stæderne 108,30) — jf. for-, fri-, grænse-, hanse-, hoved-, køb-, rigs-, søstad.

stadelig, adv. (stadeligen II 48,10) fuldt og fast.

stadfæste, v. (stadfæste 92,27. II 311,29 osv. inf. pass. -is II 74,32. præs. pl. -e II 144 m. præf. -ede II 3,32. part. -it 193,8) begrunde, retfærdiggøre 140,34. 167,7. II 142, 26 osv. || bekræfte 92,27. 193,8. II 3,32 osv. **stadfæstelse**, sb. (stadfæstelse II 154, 20-21) bekræftelse.

stadfæstelse(s)brev, sb. (pl. stadfæstelse breff 192,12) skriftlig bekræftelse.

stadig, adj. (stadig 96,11) — jf. ad-, ustadig.

stadighed, en. (stadighed 88,22. 175,26 osv.) — jf. ustadighed.

stads, en. (stadtz off. 14,16. 80,15. II 100,2 osv.) *pragt, stads*.

stadsalen, en. (stads alen 73,30) *alenmaal, der bruges i en by, fr. l'aulne de la ville. maale med ~, give en varm modtagelse.*

stadsbud, et. (Radzbud off. 150,15+17) *ovrighedsbetjent, fr. huissier.*

stadsmur, en. (best. stadsmuren II 187,34)

stadsnøgle, sb. (pl. Radz nøgle off. 101 m. II 10,8)

stadspost, en. (best. Stads porten off. 136,11. 242,36. pl. best. -ene 242,20)

stadssrentemester, en. (best. Stads renthefteren 113,22-23) *kæmner, fr. receveur.*

stadssendebud, et. (Stads sendebud 106,14) *d. s. s. stadsbud.*

stadsskriver, sb. (Stads skriffuere II 91,30) *sekretær ved byraadet, fr. clerc des eschevins.*

stadssyndikus, sb. (Stads syndicus II 91,28) *d. s. s. syndicus.*

stadstjener, en. (stadztienere 149,16) *d. s. s. stadsbud.*

staffere, v. (Staffere II 123,19. part. præf. -id off. 121,6. II 251,25 osv. pl. -ede 63,8. 106,10 osv.) *udruste, forsyne 63,8. 151,2. 224, 23 osv. || udsmykke, pryde II 123,19. 207,12. — jf. udstaffere.*

stage, sb. (pl. best. Stagerne 108,17)

stakkel, en. (Stackarl 220,12 osv.) *stodder II 300,28 || stakkel 220,12.*

stakket, adj. (Stacked off. 59,3. 76,8. 110,20. 151,4 osv. pl. Stackede 121,33. II 97, 12 osv.) *kort 240,29. II 182,14. 193,20 osv. || som adv.: kort tid II 54 m. ~ siden, for kort tid siden 59,3. 76,8. II 256,20 osv.*

stalbroder, sb. (Stalbroder 239,18. Stalbroder off. 220,13. II 323,25. pl. Stalbrødre off. 206,34. 260,19. Stal(d)brødre 111,34. 129,29)

stald, en. (Stold II 197,35)

stalddreng, sb. (pl. Stoldreng II 252,13) *staldkarl.*

stalde, v., jf. bestalde.

stalding, sb., jf. bestalding.

staldmester, en. (stolmestere 198,24. pl. Stoldmestere 192,21)

stand, sb. (Stand 103,29. II 29,8 osv. pl. Stende II 130,26) *det at staa. gribe ~, holde stand II 82 m. || paa ~, strax 103,29. II 29,8*

|| ständerforsamling II 130,26. — jf. an-, bi-, for-, mod-, regerings-, tilstand.

standende, part. adj. (Standende 171, 17. -indis II 75,12) *~ strid, stedsevarende strid.*

stander, sb., jf. forstander.

standig, adj., jf. be-, bi-, for-, modstandig.

stang, sb. (pl. Stengerne 246,3)

stat, en. (Stat(t) off. 12,23. 17,15. 31,27.

173,23 osv. pl. -(t)er 38,15. 159,20 osv. gen.

-(t)ers 212,5. II 25,4 osv. best. -erne 212,7.

gen. -ernis II 92,22) *tilstand II 14,4. 225,34 ||*

stilling 67,10. 99,25. 222,23. 274,3 osv. vær-

dighed, rang 87,1. 173,23. 305,4 || bestilling,

embede 17,15. 49,6. 148,30-31. II 50,34 osv.

befaling og ~ 45,13-14. 69,19 osv. || social

stilling, stand 12,23. 31,27. 69,24. II 38,15 osv.

|| klasse, stand 57,4. 149,23. 159,20. 207,7.

II 42,13. 174,15 osv. || hofholdning olgn. 110,

35. II 68,15. 74,9 || pragt, stads 120,33. 277,

14. II 192,18.

statelig, adj. (Stat(t)elig 92,32. 303,29

osv. pl. -e II 68,15) *prægtig 92,32. II 68,15 ||*

pragtelskende, overdaadig 303,29. II 123,18.

157,28.

statelighed, en. (Statelighed 123,11)

pragt.

statholder, en. (stathollere off. 45,21.

112,11. II 19,35 osv. best. -n(n) 262,14. II 76,

10 osv.) *stedfortræder, statholder.*

statut, sb. (pl. statuter II 31,13)

stavn, sb. (e. præp. Stafne 108,8) *hjem-*

stavn. føre til ~e igen, bringe til fornuft.

sted, sb. (Sted(t) off. (en) 40,5. 79,14. II

34,15. 51,3 osv. (et) 65,13. (han) 53,23. gen.

-s off. 35,3. 151,1 osv. best. -en(n) 44,22. 65,

23. 176,23. II 232,21 (jf. var.) osv. -it [8,23].

pl. -er 40,14. 137,6. II 307,25 osv.) *sted 35,17.*

67,16. 204,7 osv. fri ~, fristed 173,12. 178,8.

gaa af ~, drage afsted 252,33. i ens ~ 26,

5-6. II 21,4. 80,33-34 osv. i ~en, i stedet

derfor II 41,8. i ~en for 176,23. i ~et for

[8,23]. i den ~, i stedet derfor, for ham

II 329,6. i den ~ at, i stedet for at 79,14.

naar, hvergang 244,29. medens derimod 47,

30-31. 145,33. II 85,22. 142,28 osv. paa ~en

44,22. 143,28-29. paa den ~ hvor, der hvor

(om modsætn.) II 51,3. en ~s, paa et eller

andet sted II 242,26. 321,17. en og anden ~s

II 328,29 || plads, stilling 40,5. 65,14. II 104,1.

— jf. arne-, bygge-, bælte-, færge-, lejer-,

valsted; alle-, anden-, ander-, ingen-, mange-, nogen-, samme-, sammesteds; afsted; tilstede.

stede, *et.* (Røde 93,28 (jf. var.)) tilladelse, minde.

stede, *v.* (Røde 181,25. II 288,2 osv. præs. pass. -es 234 m. præf. -(d)e II 147,32. 187,11. pass. -dis 179,4. part. pl. -de II 172,4 osv.) stille, anbringe. ~s, stanse, gøre ophold 179,4. part. præf. som adj.: befindende sig i en vis stilling II 172,4. 297,35 || yde, give. ~ sit minde 181,25 || give adgang. ~ ind, give adgang ind i ell. paa II 288,2. ~s for, faa foretræde for 234 m. || tillade II 147,32. 187,11 || anvende II 332,17. — jf. tilstede.

stedse, *adv. og adj.* (Rød(t)ze ofl. 17,15. 35,33. 221,5 osv.) altid, stadig 62,22. 89,21 osv. || som adj.: stadig, vedvarende, fast 17,15. 34,15. 35,33. II 24,26(?). 329,2 osv.

stedsevarende, *adj.* (Rødze warendis II 131,16-17)

stejl, *adj.* (Reil II 112,27. 240,11. pl. -e II 233,18. 235,2)

stemme, *v.*, jf. bestemme.

stemple, *v.* (part. præf. Remplid II 149,22) præge.

sten, *en.* (Reen ofl. 65,14. II 193,16 osv. pl. -e 248,14 osv. Riene II 192,10. best. -ene II 206,34) sten II 176,11. 192,10 osv. koll. 65,14. II 206,4. 312,25 || ædelsten 280,9. ædle ~e 248,14 || sten (sygdom) II 193,16. — jf. marmor-, mosaik-, porfyr-, ædelsten.

stenbro, *v.* (best. Renbroen 248,7) stenlagt vej, fr. chaussee.

stenbrud, *et.* (Renbrud II 312,24. 315,6)

stenhald, *en.* (stenhald II 94,33) klippe.

stenhob, *sb.* (pl. Renhoffue 132,25)

stenhugger, *sb.* (pl. stenhuggere II 318,4)

stenklippe, *sb.* (pl. Renklipper 102,2)

stenlagt, *part. adj.* (Renlagd 245,26) brolagt.

sti, *sb.* (Ri II 237,3. Rig 91,25) — jf. snæversti.

stiffader, *sb.* (Reffader ofl. II 55,12. 102,30)

stifmoder, *sb.* (stefmoder II 27,2)

stift, *et.* (sticht 215,6. II 319,26) kirkeligt forvaltningsomraade.

stifte, *v.* (Rifte II 95,25. præf. -ede II 207,22) oprette, grundlægge.

stige, *en.* (Rige II 176,2)

stige, *v.* (Rige II 118,35. præf. Red 106,12. pl. Røge 196,28) gaa op 196,28. II 118,35 || ~ af, staa af hesten 106,12.

stikke, *sb.* (Ricke ofl. 65,6. 246,3. præf. -er 10,24. pl. -e II 58 m. -er 28 m. præf. Rack 104,8. 200,36. pl. Rucke 122,2. II 198,21 osv. Runge 135,27+28. *Ruckede 107,25) stikke 135,27. ~ ihjel 135,28. ~ igennem 135,27-28. 246,3. ~ op 65,6. om faner 107,25. II 198,21. 220,22-23. ~ ud II 58 m. om fane 104,8 || ~ i hænderne, give i hænde 10,24 || bevæge, tilskynde 200,36 || ~ paa, stikle paa 122,2 || sidde fast, befinde sig 28 m. — jf. for-, udstikke.

stikspil, *sb.* (Reckspill II 200,19) dyst-riden, fr. jouste.

stil, *en.* (Rill 226,25. best. gen. -ens [7,6]) udtryksmaade, stil.

stilhed, *sb.* (Rilhed(t) II 103,17. 119,29)

stille, *sb.* (Rille II 130,13) stilhed, uforstyrrethed.

stille, *adj.* (Rille 94,23. II 25,16 osv.) være ~, forholde sig rolig 94,23. stilles i bero II 25,16; jf. var. til 295,35. blive ~ 164,30. II 247,3. ligge ~ 274,29-30. II 186,10. staa ~ II 309,9. — jf. stokstille.

stille, *v.* (Rille 87,30. 167,12 osv. inf. pass. -es 64,32. præf. -ede 30,14. II 21,26 osv. part. -ed ofl. 140,25. II 165,2. 200,12 osv.) opstille 64,32. 97,7. II 200,12 || stanse 113 m. 167,12 osv. bilægge 120,8. II 130,31. 165,2 || stille tilfreds 107,15. II 192,3. ~ tilfreds 30,14. 87,30. II 57,28 osv. || ~ sig, stanse 41,34-35. anstille sig 91,10. 140,25. II 21,26. — jf. af-, be-, hjemastille.

stillestaaende, *part. adj.* (Rillestaaendis II 264,8) ~ vand.

stil(le)stand, *en.* (Rillestand(t) ofl. 38,6. 66,12. 89,3. II 310,12 osv. (hum) 211,6. II 313,16. Rillstand 295,35 (jf. var.). best. -en 67,21. 263,24-25 osv. gen. -ens 67,24. pl. Rillestand 158,29)

stilling, *sb.*, jf. bestil(n)ing.

sting, *et.* (Ring II 251,8. pl. d. s. 135,34) stik.

stinke, *v.* (part. præf. Rinckendis II 176,3-4. 188,26)

stiv, *adj.* (ntr. Riff II 108,34. pl. Riffne II 85,32) haard, genstridig II 85,32 || ntr. som adv.: kraftigt, raskt II 108,34.

stivsindelig, *adv.* (Riffindelligen 213,19) stædigt, haardnakket.

stivsindig, *adj.* (stiffindig 215,36. 291, 15) *stivsindet*.

stivsindighed, *sb.* (stiffindighed 21, 11-12)

stjæle, *v.* (*part. præst.* stollid II 226,12) — *jf.* bortstjæle.

stok, *en.* (stock 175,19)

stokstille, *adv.* (stock stille 42,16-17)

stol, *en.* (sto(e)ll off. 60,7. II 28,34 *osv. pl.* -e II 278,18) *paa en ~* 60,7. 239,18. *i en ~* II 28,34. 95,22.

stolt, *adj.* (*pl.* stollthe 258,24)

stoppe, *v.* (stoppe 288,8) *fylde i. — jf.* ned-, tilstoppe.

stor, *adj.* (sto(e)r 13,13. 27,12 *osv. fluor* II 91,4. *t 122,23 *ntr. -t(t)* 28,6. 32,6. 97,1 *osv. stor* 43,31. II 301,21. 307,33. *best. og pl. -e* 18,2. 48,14. 119,24. *stor* 255,8. II 40,12. *er 71,4. *komp. stor(r)e* 31,25. 43,35 *osv. sup. best. største* off. 38,7. 224,21) *stor* 13, 13 *osv. || fornem* 18,2. 71,4. II 332,9 *osv. || som er noget i høj grad. ~ ven, uven* 61,25. II 168,30. 194,25. 232,19. — *jf.* hu-, jævnstor.

storagtighed, *en.* (storachtighed II 158,20)

storhed, *en.* (storhed(t) 89,9. 210,10. II 151,15) *størrelse*.

storlig, *adv.* (storlig II 187,23. -e 299, 29. -en 10,29. 70,27. II 29,33 *osv.*) *i høj grad*.

storm, *en.* (storm 33,8. II 185,9 *osv. best. -en* 138,2) *blæst, uvejr* 168,28. II 54,20. 185, 9 || *stormangreb* 135,37. II 171,8 *osv. løbe byen til ~, storme* 33,8. skyde til ~, se skyde.

storme, *v.* (storme 133,24. *præs. pass. -is* 139 m. *præt. -ede* 140,8. *part. -it* off. 48, 27. 90,21. 137,27) *foretage stormangreb* 133, 24. 137,27. ~ til, *storme imod* 140,8. || *tage med storm* 48,27. 90,21 + 24 *osv.*

stormefør, *adj.* (*ntr.* stormefført 196, 1) *skikket til at storme*.

stormeleder, *sb.* (*pl.* stormeleder 194, 25) *stormstige*.

stormerhaand, *sb.* (stormer haand 195,32. stormer haand II 75,21) *vinde med ~, tage med storm*.

stormodig, *adj.* (stormodig II 208,26) *dristig, overmodig*.

stormægtig, *adj.* (*pl.* stormechtige off. 48,2. II 127,10)

straadyne, *en.* (straadyne II 90,6. 321, 3) *halmmadras, fr. pailasse*.

straf, *en.* (straff off. 92,20. 262,32. II 109, 31 *osv. (hun)* II 50,9. *gen. -is* II 50,9) — *jf.* livs-, penninge-, syndestraf.

straffe, *v.* (straffe off. 13,11. 162,28. 201, 17 *osv. inf. pass. -is* 25,26 *osv. præs. pass. -is* 293 m. II 47,21 *osv. præst. -ede* 272,21-22. *part. -idt* 21,36. II 37,21) — *jf.* ustraffet.

straffelig, *adj.* (*ntr.* straffeligt 21,29) *dadelværdig*.

strand, *en.* (*best. stranden* off. 170,10. II 205,24)

stratiot, *sb.* (*pl.* stratioter off. II 224,5.237, 15+19. *best. -erne* II 277,13) *græsk soldat*.

strax, *adv. og konj.* (strax 30,15. 173,6 *osv. *trox* II 250,27) *om tiden* 26,9. 30,15. II 30,25 *osv. ~ i begyndelsen olgn.* 10,32. 42,26-27. II 250,27. ~ før end 252,32. ~ som, *saa snart som* 50,2. 127,17. 233,11. || *om stedet: ~ hos, tæt ved* 101,29. 298,24. II 15, 36 *osv. ~ op til, tæt op til* 133,20. II 72,19 || *som konj.: saa snart som* II 101,18. 287,19 *osv. saa ~, d. s.* 173,6.

strejf, *sb.* (*pl. (?) streffue* II 307 m.) *strejftog, plyndringstog*.

strejfe, *v.* (*præt. streff(u)ede* 200,37. II 237,30. *streffede* II 241,21. *part. streffid* 84, 24. 175,15) *gøre strejftog*.

streng, *adj.* (streng II 195,26. *ntr. -tt* II 172,17. *best. og pl. -e* 125 m. II 95,7) *haard, streng* 125 m. II 39,12. 172,17 *osv. || forbunden m. anstrengelse ell. savn* II 95,7.

strengelig, *adv.* (strengeligen II 224, 29) *strengt*.

strenghed, *sb.* (strenghed II 95 m.) *van-skelighed, møjsommelighed*.

strid, *sb.* (strid 171,17. II 75,12)

strid, *adj.* (*ntr.* stryt II 257,25) *løbe ~t (om vand)*.

stridfør, *adj.* (*ntr.* stridført II 281,9. *best. stridføre* II 281,21) *kampdygtig*.

stridig, *adj.* (stridig II 244,20) *stridbar. — jf. genstridig*.

stridighed, *sb.*, *jf. genstridighed*.

stridsmand, *sb.* (*pl.* stridsmænd 143,9).

strig, *sb.*, se strøg.

strikke, *v.*, *jf. bestrikke*.

stryge, *v.* (*præs. pl.* stryge II 41,24) *fær-des, strejfe om*.

stræde, *et.* (stræde 39,12) *gade*.

strække, *v.* (*præs. strecker* 231,1. II 38,33. *præt. strac(h)te* 65,2. 217,1. II 261,31 *osv.* **straxte* II 241,27. *part. stracht* II 172, 26) *udspænde* II 261,31 || *udstrække*, *udvide* 147,33 || ~ *sig*, *vende i en vis retning* 65,2. II 241,27. *naa, række* 231,1. II 35,6. 38,33. ~ *sig hen (til)*, *gaa ud paa* 217,1-2. II 14,20-21. 25,10. ~ *sig tvende veje ud*, *have to maal* II 172,26. — *jf. for-, udstrække.*

strø, *v.* (*part. præf. pl. strøde* II 251,22) — *jf. for-, overstrø.*

strøg, *et.* (*strig* II 12,16. *strog* II 202,6) *strækning.*

strøm, *en.* (*best. strømen* 62,26. *pl. -me* II 134,28-29) *vandets løb, strøm.* *imod ~en* 62,26 || *flod* II 134,28-29. — *jf. Rhinestrøm.*

stud, *sb.*, *jf. tingstud.*

studse, *v.* (*præt. studsede* *ofl.* 231,13. II 251,11) *stanse, staa stille* II 251,11. || ~ *for ud, ile i forvejen* 231,13.

studsig, *adj.* (*stutzige* 277 m.) *studs.*

stue, *sb.* (*stue* 40,2).

stump, *sb.* (*pl. stomper* *var. til* 144,14)

stund, *sb.* (*stund(t)* (*en*) 73,3. II 89,3 *osv.* (*et*) 80,17. 82,19. *pl. -er* 170,11) *tid* 31,8. 73,3 *osv.* *havde ikke længer til ~er, havde ikke mere tid* 170,11. *hver ~, hvert øjeblik, ofte* II 89,3. *ingen ~, meget kort tid* II 92,7. 197,12. *have ~er, have tid* 170,11. *den ~, medens, saa længe* 11,30. 28,14. 305,28. II 24,30 *osv.* *den ~ at, d. s. 164,7-8. al den ~, hele den tid* 89,21. *medens, saa længe* 75,18. II 330,11. *samme ~, samtidigt* II 79,6. || *et ~, et stykke tid* 82,19. *et stykke vej* 80,17. — *jf. haand-, middags-, morgenstund.*

stunde, *v.* (*stunde* II 83,11. *præs. -er* II 151,20. *præt. -ede* 34,25. 139,32 *osv.* *part. -itt* II 103,13) *drage, nærme sig til* 34,25. 36,4. 139,32. ~ *til, være nær* 231,37 || ~ *efter, stræbe efter* 187,20. 195,31. II 83,11 *osv.* — *jf. tilstunde.*

stunde(s)løs, *adj.* (*stundeløs* 254,17)

stundespilde, *en.* (*stunde spille* 38, 21) *tidsspilde.*

stundom, *adv.* (*stundum* *ofl.* 13,37. 95,7. II 194,17-18. *osv.* *stundem* II 11,34)

stykke, *et.* (*støcke* *ofl.* 87,5. 106,31. 174,7. II 151,15 *osv.* *stucke* II 242,37. *best. -d* 279, 34. *pl. -r* 5,8. 20,1. 97,33 *osv.* *stucker* 194,28) *stykke* 85,17. II 151,15. *om fæstninger* II 309, 27. ~ *skyts* 97,33. *give ~ om ~, give svar*

paa tiltale 258,26. ~ *t til en styver, til en styver stykket* 279,34 || *afsnit* 5,8. 20,1 || *kanon* 64,36. 139,3. II 164,16. 242,37 || *ting, sag, æmne* 87,5. 144,17. II 41,13 *osv.* || *tilfælde* 106,31 || *punkt, henseende* 174,7. II 195,26 || *gerning, bedrift.* *et herligt ~* II 235,23. *et uærligt ~ olgn.* 14,13. 111,20. 207, 12. 238,15 *osv.* *puds, streg* 228,7. 231 m. *uger-ning* II 56,10. — *jf. gylden-, mester-, mund-, silke-, skælm(s)stykke.*

styr, *sb.*, *jf. over-, ustyr.*

styre, *v.* (*styre* 112,8 *osv.*) *ordne* 112,8 || *holde styr paa, tumle* II 243,22. — *jf. af-, bestyre.*

styrke, *en.* (*styrcke* *ofl.* 271 m. II 50,7. 146,23)

styrke, *v.* (*styrcke* *ofl.* 80,29. 88,2. II 120, 36 *osv.* *præs. pl. -e* 172,11. II 41,4 *osv.* *præt. -ede* 88,37. II 146,31 *osv.* *part. -id* II 41,2) *forstærke* 80,29. 88,2 || *understøtte* 88,37. 297 m. II 41,4. 120,36 *osv.* || *bestyrke* 172, 11. 293,11 || *opmuntre* 296,29. *tilskynde* II 146,31. 230,30. — *jf. be-, tilstyrke.*

styrre, *v.*, *jf. forstyrre.*

styrte, *v.* (*præt. styrte* II 320,30) *falde.*

styrtning, *sb.*, *jf. blodstyrtning.*

styver, *en.* (*styffuer* 279,34)

stækre, *adj. komp.* (*stæckre* II 249,34) *kortere, mere direkte.*

stærk, *adj.* (*ster(c)k* *ofl.* 42,32. 62,30. 291,13 *osv.* *ntr. -t* 140,19. *pl. -e* 29,16. 257, 28 *osv.* *komp. -ere* II 235,12. *sup. -ist* 297,7. *best. og pl. -ifte* 32,21. 120,20. II 46,32) *stærk, kraftig* 42,32 *osv.* *et ~t band* 140,19. ~ *e* *eder* II 13,36 || *mandstærk* 212,34. II 223 m. *osv.* ~ *i følge* 257,28. II 98,30. ~ *paa folk* II 91,16-17. 210,36 *osv.* ~ *med folk* II 218,4. *tusind mand ~ olgn.* 62,30. II 35,1-2. 281,4.

stærke, *v.* (*ster(c)ke* *ofl.* 71,29. 213,28. II 201,10 *osv.* *part. præf. -id* II 168,35) *for- stærke* 71,29 *osv.* || *bestyrke, opmuntre* 223,1. — *jf. forstærke.*

stærkelig, *adv.*, *jf. fuldstærkelig.*

stævne, *en.* (*stefne* II 303,24. *pl. -r* 79, 13) *sammenkomst, møde.*

stævne, *v.* (*stefne* *ofl.* 15,26. 149,17. *inf. pass. -is* 150,10. *præs. pass. -is* 150 m. *part. præf. -it* 150,14) *indstævne.*

stød, *et.* (*sted* *ofl.* 42,12 + m.) — *jf. anstød.*

støde, *v.* (*støde* 239,27. *inf. pass. -is* 209, 33. *præs. -er* 230,37. *pl. -e* 146,5. *præt. -te*

106,35. II 28,37 osv. part. -t II 61,22. 164,35) *støde*, sætte haardt imod II 320,22. ~ for hovedet, *slaa tilbage* II 164,35. ~ noget i en, *sætte i en* II 284,32. ~ sig paa, *være bekymret* for 138,11. II 61,31 || *pass. refl.*: faa sammenstød med 209,33 || ~ mod jorden, *stampe i jorden* 239,27. ~ paa, *støde imod* 106,35. ~ ind paa, *grænse til* 146,5. 230,37. *berøre, komme ind paa* (æmne) II 28,37. ~ til haande, *tilstøde* II 61,22.

stønne, v. (*præs. pl. stønne* II 106,29)

størstepart, en. (*best. størsteparten ofl.* 246,21. II 123,13 osv.) *den største del* 44,33. 106,1. 246,21 osv. || *for størstedelen* II 193,4.

støtte, en. (*støtte* II 177,17) *pille, sokkel*.

støv, en. (*støv* 43,20. II 274,20. *best. -en* 43,17. (han) 43,18)

støver, sb. (*pl. støffuere* II 115,21)

støvle, sb. (*pl. støfle* 37,29. 234,19. -r 123,8) — *jf. knæstøvle*.

støvlet, part. adj. (*støfflid* 125,25) *iført støvler*.

substitut, en. (*substitut* II 156 m.)

subtilig, adj. (*pl. subtile* 145,3) *snild*.

sukke, v. (*præt. suckede* II 128,17)

sukker, sb., *jf. rosesukker*.

sulte, v. (*fuelte* II 265,23) ~ ud, *bringe til overgivelse ved sult*.

sum, en. (*sum ofl.* 17,34. 212,16. 255,26 osv. *best. -men* 155,4. II 45,32. *pl. -me* II 104,15) *sammenfatning*. ~ paa, *kortfattet fremstilling af* 5,20. *samlet resultat, indhold af* 17,34. 155,4. i en ~, *korteligt* II 49,33. 199,18 || *mængde*. ~ vin 252,24. ~ penge 89,31. 212,16. *jf.* 255,26 || *pengesum* II 45,32. 83,26. 319,14. — *jf. pengesum*.

summa, en. (*summa ofl.* 29,33 osv.) *pengesum* II 295,14 || *som adv.*: kort sagt 29,33. 31,27. II 317,3.

sund, et. (*fund* II 203,6)

sundhed, sb. (*fundhed ofl.* 21,37. II 293,29) — *jf. livssundhed*.

suppe, sb. (*suppe* II 280,25)

supplicats, sb. (*pl. supplicatzer* II 25,27) *ansøgning*.

supplicatsmester, sb. (*supplicatz mester* II 87,2) *sekretær, der modtager ansøgninger og gør indstilling til fyrsten derom, fr. maistre des requestes*.

supplicere, v. (*supplicere* II 32,7. 175,31. *præs. -er* II 32 m. osv. *pl. -e* II 227,1.

præt. -ede 281,23. II 45,20 osv.) *bønfalde* II 32,7. ~ til, *rette bøn til, bønfalde* 281,23 osv. || *bønfalde om* II 46,1.

sur, adj. (*fur* II 163,17. *ntr. -t* II 162,6 osv.) *se* ~t paa, *se surt til* II 162,5-6. 217,1.

susevind, sb. (*susevint* 211,13-14) *fremfusende, ustadigt menneske (af oversætteren formodet tysk form for Vent Grand 3: landgreve Henrik III af Hessen)*.

sutler, sb. (*pl. sutlere* II 82,17) *marketender*.

svader, sb. (*svaader ofl.* II 252,30 (en) 188,2. *fuoder* (et) II 56,37. 246,15) *eskadron*.

svag, adj. (*svag ofl.* 73,33. 284,5. II 231,10 osv. *ntr. -t* 34,2 osv. *pl. -e* 139,21. *komp. -ere* 86,18. 229,15. *sup. best. -ifte ofl.* 67,32.

163,26 osv.) *svag* 34,2. 67,32 osv. || *mods. mandsstærk* 73,33. II 231,10. 282,17 osv. ~ i følge II 250,24. ~ paa folk 284,5. II 272,15.

svage, v. (*part. præf. pl. svagede* 115,19)

svække; *jf. svæge*.

svaghed, sb. (*svaghed* II 8,21)

svale, en. (*svale ofl.* II 90,6. 278,16. *best. -n* II 113,22) *svalegang*.

svale, v., *jf. husvale*.

svalelse, sb., *jf. husvalelse*.

svær, sb. (*svær ofl.* 21,13. II 75,36. *fuor* 154 m. *pl. svær ofl.* 110,27. 223,10 osv. *best. -ene* 60,19) — *jf. for-, gensvar*.

svær, adj. (*svær* 168,28. II 14,29 osv. *ntr. -t* 138,8. *svær* II 188,26. *best. og pl. -e* 135,34. II 263,22 osv. *sup. best. -ifte* II 264,20-21) *tung, svær* II 112,24. 263,22 || *haard* 139,23. II 14,29. 188,26 || *heftig, voldsom, stærk* 135,8 + 34. 168,28 osv. || *vanskelig* 186,2. II 127,13. 264,20-21 || *pinefuld* II 117,28.

svare, v. (*svare ofl.* 10,16. 95,20. II 26,11 osv. *inf. pass. -is* 95,14. *præs. -er* 156 m. *præt. -ede* 36,27-28. II 179,29 osv. *-et* 220,19. *part. -id* 37,25. 249,28. II 15,27) ~ til, *svare paa* 10,16. 142,10. II 26,11 osv. ~ ja 36,27-28 || ~ for, *indestaa for, love* 37,25. — *jf. forsvare*.

svarlig, adv. (*svarligen* 119,20. II 169,14-15) *heftigt*.

svarløs, adj. (*pl. svarløse* 258,26)

Svejtser, en. (*Suitzer* 274,9. *pl. d. s.* 54,6. II 36,31 osv. *best. -ne* II 298,29)

svejtserherre, sb. (*pl. suitzer herrer* 280,5) *svejtsisk herre*.

svejtserisk, adj. (*best. og pl. suitzerfke ofl.* 270 m. II 37,2 osv. *suitzerfke* II 72,12 (*jf. var.*). *suitzerfk* 281,28) *svejtsisk*.

svend, sb. (fuend ofl. 40,21. II 110,37. pl. gen. -ls II 180,15) tjener. — jf. kammer-, vognsvend.

svendebarn, sb. (pl. fuenneborn ofl. 28,11. II 20,33. 129,26) drengebarn.

svig, et. (fulg 165,3. II 211,14. pl. d. s. 115,8)

svigagtighed, sb. (svigagtighed II 285,21)

svige, v. (fulge 227,4 (jf. var.). II 168,13. part. præf. fuesgt II 304,10)

svigte, v. (Bulgdte 238,19) baje, blødgøre, fr. adoucir.

svin, sb. (pl. fain II 189,22)

svingel, en. (fuingel 204,11-12. best. -enn II 17,14. pl. best. fuinglene 247,30) bom, tværstang.

svinke, en. (fuincke II 289,8. pl. -r 191,31) kneb, list II 289,8. slaa ~r for, søge udflugter overfor 191,31.

svoger, sb. (suog(g)er 181,36. 227,2. II 93,23 osv. gen. -s II 328,12 osv.)

svogerskab, sb. (fuogerskaff II 332,9)

svogre, v., jf. besvogret.

svæge, v. (fuege ofl. II 33,3. 99,37. inf. pass. -ls II 159,22 (jf. var.). præf. -ede II 225,10. pass. -edis II 64,8. part. -ld ofl. II 44,15. 99,9) svække.

sværd, et. (fuerd ofl. II 177,20. 225,34. best. -lt 16,5 osv. pl. fuerd(t) II 203,15. 249,14 osv.) straffe med ~et 16,5. reformere med ~(et) II 225,34. 322,1.

sværdside, en. (best. fuerd(f)iden II 6 m. 20,34 osv.) paa ~n.

svære, v., jf. besvære.

sværge, v. (fuerie ofl. 57,30. II 20,24. 279,6 osv. fuere 228,17. 239,28. fuerge 104,2. 126,13. 151,28 osv. præf. fuer 79 m. II 294,17. pass. fuerles ofl. 127 m. 190 m. præf. fuor 164,25. II 154,13 osv. pl. fuore 79,30 osv. fuor 164,27. part. fuoren 127,1. II 284,1. ntr. fuorid ofl. 142,17. 193,4. 241,17 osv.) aflægge ed 80,1. ~ kongen olgn., aflægge ed til kongen osv. 79,30. 151,28. II 20,24. 21,27 osv. ~ ved 239,28. ~ paa et kors 228,17. ~ paa artikler II 99,24-25 || ~ en ed 193,4. II 212,11 osv. || tilsværge 57,30. 126,13. II 40,32. ~ at, love edeligt 104,2. 164,25. 240,22. II 294,17 osv. || vedtage ved ed, aflægge ed paa 127,1. 142,17. 241,17. II 99,27. — jf. besværge.

sværing, sb., jf. besværing.

svømme, v. (præf. fømmede 271,31)

syg, adj. (flug 187,27. II 169,9 osv. pl. -e 296,20. II 87,16) — jf. avind-, dødssyg.

sygdom, en. (flugdom ofl. 191,23-24. 288,2. II 81,11 osv.)

syge, en. (Biuge ofl. 281,3. II 192,4. best. -n 288,2. II 53,5 osv. pl. -r II 114,11) — jf. hals-, hof-, koldesyg.

sygelig, adj. (fluglig II 71,4) frugtsommelig.

syn, sb. (e. præf. fluffne ofl. 225,19-20 + m. II 4,10. 65,5 osv. flene 182,23) til ~e, synlig. lade til~e, vise, lade se 182,23 osv. te til~e, d. s. II 4,10; se udvortes. komme til~e, blive set II 29,9. tilsyneladende II 96,10. 244,10. — jf. aa-, forsyn.

syn, adj. (ntr. flunt II 67,13. sup. best. -ifte 46,13-14. 179,23) tydelig, aabenbar II 67,13 || tjenlig, belejlig. se sit ~este, sørge for at komme bort 46,13-14. 179,22-23. — jf. sælsyn.

synd, en. (fynd ofl. 16,29. 109,21. best. -en 31,31. pl. -er 21,22. II 192,5 osv.)

synderlig, adj. (fynderlig ofl. 62,6. II 160,26 osv. -e II 87,18. 154,9. 329,36. ntr. -t 14,3. 32 m. 43,36 osv. fynderlig II 154,2. best. synderlig 165,8. pl. -e 107,13. sup. best. og pl. -fte 176,33. II 24,27 osv. — adv. -en 11,2. 31,33. 115,21 osv. -e 79,8. 101,1. fynderlig 115,5. 191,2 osv. syndelige 228,10. Byndeligen 238,1) særlig. ingen ~ modstand, ingen nævneværdig m. 40,31. — jf. besynderlig.

synderlighed, sb. (fynderlighedt II 31,2) i ~, i særdeleshed. — jf. besynderlighed.

syndestraf, sb. (fynde straff II 11 m.) straf for synd.

syndicus, sb. (syndicus II 6,19) juridisk raadgiver for en kommune. — jf. stadssyndicus.

syne, v., jf. forsyne.

synes, v. (Blunis ofl. 259,5. II 332,6. flenis 182,31. præf. flu(f)nis 14,11. 39,24. 98,30. 109,18. II 35,18 osv. flenis 105,26. 115,13. præf. flu(f)ntis ofl. 32,20. 131,16. 227,35. II 144,11 osv. flentis ofl. [8,14]. 121,18 osv. fyntis ofl. 34,1. 37,33. 128,23. 275,37. II 202,36. part. fluntz II 334,6. flents 184,18) ses, mærkes, være tydelig 227,35. 242,22. 281,15 || have udseende af 11,3. 259,5. II 332,6 osv. || forekomme. mig ~s 14,11. 39,24. 105,26

osv. med utydelig dativ II 159,19. 311,23 || synes rigtigt, passe. mig ~, jeg finder for godt 109,31. 128,23. ~ godt 121,18. 275,37. II 334,6.

syneste, sb., se syn adj.

syng, v. (præs. pass. Blanges II 206,37. præf. sang II 78,22. 218,32)

synlig, adv. (flunlig II 191,4) aabenbart.

syssel, sb. (fyffel II 116,12. 321,14) sag, anliggende.

syv, talo. (fluff ofl. 37,17. II 44,21 osv.)

syvende, talo. (fluffuende ofl. 268,1. II 265,7)

sæd, en. (sed ofl. 18,34. 36,30. 66,30. 118,17. 275,31. II 60,3 (jf. var.) osv. (et) II 76,26. pl. -er 20,10. 231,3. II 68,12 osv. gen. -ers II 69,5) skik, sædvane 18,34. 141,19. II 68,12 osv. have for ~ 36,29-30. 66,30. II 44,10 osv. || væsen, adfærd. ~ og natur 275,31. sind og ~er 20,10. 69 m. 231,3. — jf. klædesæd.

sæde, et. (sæde ofl. II 139,17. 206,22. gen. -is II 184,16) plads II 206,22 || trone II 139,17. om pavestolen II 184,16. — jf. herre-, middel-, samsæde.

sæde, v., jf. besæde.

sædighed, en. (sedighed 179,29) maa-dehold.

sædvane, en. (seduan(n)e ofl. 14,15. 116,8. 233,12 osv. seduan(n)e ofl. 119,12-13. 219,25. 248,4. II 107,21. 331,31 osv. pl. fid-voner 69,31)

sædvanlig, adj. (fiduandlig II 154,1. best. fidvonlige II 117,3-4)

sæk, en. (seck II 322,32) — jf. klædesæk.

sælge, v. (felge ofl. 220,19-20. II 37 m. osv. inf. pass. -is 56,29. præs. -er 56,33. præf. folde 123,15. II 189,26 osv. part. folt ofl. 303,8. II 37,35 osv. pl. folde II 295,15)

sælsom, adj. (ntr. fielfumt ofl. 166,31. II 90,31. pl. -me II 305,6)

sælsyn, adj. (ntr. fielfiu(ff)nt 105,22. 174,27. fielfiunt 175,11) mærkelig.

sænke, v. (part. præf. senckt II 333,25. pl. -te 90,25 osv.) lade gaa tilbunds II 333,25 || drukne 90,25. 143,11.

sæt, sb., jf. for-, opsæt.

sætning, sb., jf. besætning.

sætte, v. (fette 25,17. 92,14 osv. inf. pass. -is II 135,4. præs. -er 117,7. 161,12 osv. pl. -e 170,23. pass. -is II 74,2. præf. fette 42,10. 171,25. II 33,18 osv. pass. -is II 124,36. part.

fe(e)t 48,3. 233,12. II 237,3 osv. pl. fette 53,32. II 330,17) bringe til sæde 233,12. II 216,10 || anbringe 25,17. 66,9. 117,7. II 104,8 osv. ~ paa rantson, kræve løsepenge for 170,23.

~ til arbejde 53,32-33. ~ ild paa 65,34. ~ sig fare, vove sig i fare II 274,29-30. ~ iblandt, nævne iblandt II 135,4. ~ højt, bringe i vejret 43,3. ~ sig i sinde, beslutte 34,30-31 || indsætte II 74,7. 330,17. ~ til, indsætte som II 74,2 || stille. ~ gidsler 92,14. 255,11-12 osv. ~ til gidsel, se gidsel || bringe i stand. ~ raad II 258,26. || ansætte (til at betale) II 212,29 || henstille 138 m. 249,30 || uden obj.: ankre op 171,25 || pass. refl.: sætte sig, for-

tage sig, svinde II 124,36 || ~ af, afsætte II 325,25. ~ efter, forfølge 41,34. 42,10. II 82,3 osv. ~ for, paalægge 106,16. ~ sig fore, beslutte 146,13. II 57,3. ~ ind, indsætte 230,13. fare imod, angribe II 51,1. 81,33-34. 246,10

osv. ~ over, bringe over 33,20. ~ sig op imod II 100,12-13. 175,30. ~ til, vove II 46,4-5. ~ tilbage II 96,23. 146 m. ~ sig ud med, lægge sig ud med 263,3. — jf. af-, band-, be-, for-, frem-, i-, ind-, op-, over-, pant-, til-, ud-, undsætte.

sø, en. (se(e) 273,11. II 48,15. sis II 230,23. gen. -(e)s ofl. 93,1. 166,6. II 164,1 osv. fies ofl. 170 m. II 146,24 osv. best. -en 151,7. II 136,19 osv. fiisen II 199,33) sø 273,11. II 48,15 osv. || hav 58,18. 151,7 osv. holde ~en II 199,33. til ~s 166,6. 226,7 osv. syv mile ~s, ad søvejen 225,32.

sødmad, en. (fødmad II 88,11) suppe-mad; jf. saadmæd.

søge, v. (føge ofl. 227,8. II 33,7. præs. -er [9,5]. 282,21. pl. -e II 27,8. præf. -te 121,20. II 270,20 osv. part. præs. -indis 162,8) søge 121,20. 162,8. ~ raad 282,21. ~ om raad II 261,28. ~ efter II 27,8 || opsøge, finde II 33,7 || tilstræbe [9,5]. 159,3. 227,8. ~ efter, d. s. II 270,20. — jf. be-, efter-, forsøge.

søgelse, sb., jf. besøgelse.

søgn, adj. (føgn 139 m.)

sølv, sb. (følf 214,6)

sølvdup, sb. (pl. sølfidopper 232 m.)

sølvfad, sb. (pl. Bølfad 279,33)

sølvnagle, en. (sølf(na)ufile II 49,9+m.)

sølvsmede, sb. (Bølf smide osv. 241,25. 259,26. 280,16) bordservice af sølv.

søm, et. (Bøm 258,25) klinke et ~, se klinke.

I. **sømme**, *v.* (*præs.* *fømmer* 22,11. *part. præf.* -itt 14,35) *klæde, anstaa.*

II. **sømme**, *v.*, *jf.* *forsømme.*

sømmelig, *adj.*, *jf.* *usømmelig.*

søn, *en.* (*føn* *offl.* 26,1. 132,9 *osv. gen.* -s 209,11 *osv.* **søn* II 66,4. *best.* -nen 207,32 *osv. gen.* -nens II 188,14. *pl.* -(n)er 58,33. II 80,16 *osv.*) — *jf.* *broder-, datter-, farbroder-, konge-, sønne-, søstersøn.*

søndag, *en.* (*fendag* *offl.* 133,25. II 240, 32) — *jf.* *palmesøndag.*

sønder, *adv.* (*fønder* II 47,12. 50,14-15) *itu. slaa ~.*

sønderbryde, *v.* (*part. præf.* *fønder brut* II 236,20)

sønderslaa, *v.* (*fønderfla* II 236,21. *part. pl.* *fønderflog* II 250,12. *part. pl.* *sønderflagne* 53,11-12)

sønlig, *adj.* (*fønlig* II 196,10)

sønnesøn, *sb.* (*sønneføn* *offl.* II 131,1. 191,27)

sørge, *v.* (*førge* 117,12. II 273,33. *part.*

præs.-endis II 32,21. II 313,31) *sørge, være be-drevet. — jf. be-, forsørge.*

sørgeklæder, *sb. pl.* (*førgeklæder* II 32,10)

sørgelig, *adj.* (*ntr.* *førgeligt* *offl.* 117 m. II 316,24. *best.* *førgelige* II 314,7)

søskende, *sb. pl.* (*sødfkind* *offl.* 11,32. 287,27)

søskendebarn, *sb.* (*sødfkene barn* 30,4. *pl.* *søfkendebernn* *offl.* II 169,16. 202, 19)

søskendeskitte, *sb.* (*søfkene skifte* *offl.* 185,29. II 127,25) *skifte mellem søskende.*

søstade, *sb.* (*pl.* *søfleder* *offl.* 171 m. II 37,6)

søster, *en.* (*føster* *offl.* 52,11. 286,30. II 331,9 *osv. gen.* -s 285 m.) — *jf.* *fadersøster.*

søsterdatter, *sb.* (*føster daatter* *offl.* 263 m. 299,4. II 55,35)

søstersøn, *sb.* (*søsterføn* *offl.* 29,9. 278, 19-20. II 142,29 *osv. gen.* -s II 90,18. *pl.* -ner II 146,13)

søvn, *en.* (*føfn* *offl.* 102,14. II 51,20. 265,16)

T.

taabelig, *adj.* (*taabelig* 168,7. II 153,11. *pl.* -e 116,16. 258,1. *sup. best.* -fte 225,12)

taaget, *adj.* (*taaget* 73,15)

taal, *sb.* (*gen. tols* II 83,33) *taalmødighed.* 25 *give sig til ~s, slaa sig til taals.*

taale, *v.* (*t(h)aale* 70,3. II 116,16)

taallig, *adj.* (*tollig* 245,33) *taalmødig.*

taallighed, *en.* (*tollighed* II 264 m.) *taalmødighed.*

taamodelig, *adv.* (*tolmodeligen* 30,8. 145,12. II 193,17-18 *osv. komp.* *tolmodeli-gere* II 43,20) — *jf.* *utaalmødig.*

taalmødighed, *sb.* (*ta(a)lmødighed* *offl.* 230,24. II 46,33. 62,15-16. 114,6)

taare, *sb.* (*pl.* *taare* II 227,18)

taarn, *et.* (*torn* *offl.* 119,9 + 24. 166,26 *osv. best.* -id 173,19. *pl.* *torn* 106,20. II 205, 13. *best.* -ene II 112,23) — *jf.* *kirketaarn.*

tab, *sb.* (*tab* 274 m.)

tabe, *v.* (*præs.* *taber* 94,28. 99,28. *part. -te* 213,3. II 231,1. *pass.* -tis 63,30. *part. -t* 30,34. II 83,29 *osv. taift* II 251,33. *pl.* -te II 6,28 *osv.*) *tabe, miste* 63,30. II 252,5. ~ *et slag* 94,28. 213,3. II 83,29 *osv.* || *tabe i slag* 39,34. 41,23. II 297,15 *osv.*

tabelse, *sb.*, *jf.* *fortabelse.*

I. **tag**, *sb.* (*tag* 48,30. 246,6) *tag, dække. under ~.*

II. **tag**, *sb.* (*tag* 203,28) *faa ~ paa, faa fat paa.*

tage, *v.* (*t(h)age* *offl.* 10,16. 60,1. 140,6. 233,17. 235,21. *inf. pass.* -is 27,12. *præs.* -er 71,2. II 46,33 *osv. pl.* -e 56,27 *osv.* -er 250 m. *pass.* -is *offl.* 175 m. II 41,36. *part. tog* *offl.* 10,14. 52,21. II 81,10 **thoge* 257,27. *pl.* *t(h)oge* 39,11. 283,34 *osv. thog* 64,19. *part. præs.* -endis *offl.* 60,30. II 144,3-4. *part.* -en 16,28. II 324,13 *osv. ntr.* -id *offl.* 25,15. 38,36. 71,9. II 269,23 *osv. pl.* -ne 124,32. 303,31 *osv.*) *tage, bemægtige sig* 25,15. 39,11. 56,27 *osv.* ~ *fan-gen, tage til fange* 118,3. ~ *noget af sig selv, gøre af sig selv, med vilje* II 325,16. ~ *i be-raad, se beraad.* ~ *til sig, tage sig af* II 163, 4-5. ~ *til gem, mærke sig* 51,15-16. ~ *til hjærtet, tage sig alvorligt af* 235,21-22. ~ *af-sked (orlov) af, tage afsked fra* 84,8. 250 m. ~ *eksempel af* 60,30-31. ~ *kende, se kende.* ~ *tjeneste af, tage tjeneste hos* 10,14. ~ *vare, se vare* || *tage til ægte* 161 m. II 64, 24 || *indtage, erobre* II 303,1 || *antage.* ~

for, anse for II 115 m. || *paadrage sig*, *faa*. ~ sin død af II 91,2. ~ (en) ende, *se* ende. ~ til uvens, *faa til uven* II 243,16-17. || *modtage, optage*. ~ besoldning, *være lønnet* 283,34-35. *være vel* ~ en hos, *have indflydelse hos* 124,32. II 243,17. *bedst* (bedre) ~ endes hos II 144,3-4. 290,2 || *vælge* II 125,27. ~ til aarsag, *bruge som paaskud* II 24,12 || *gribe til* II 4,3. *silde* ~ et, (for)sent *bragt til udførelse* 71,9. 169,11 || *overtage* II 221,17 || *regne, begynde* II 326,9 || *bringe (ud)*. ~ af fængsel 27,12. ~ af dage 64,19. II 129,12. ~ af vildfarelse, *mening olgn.*, *bringe bort fra* 10,16-17. 16,28. II 24,20. 270,25-26. ~ paa sin side, *faa over paa sin side* 69,17. II 7,3 || *intr.* ~ og føle paa, *se føle*. ~ efter, *rette sig efter, følge* 291,18. II 66,34. 168,2 || *drage*. ~ i vej, *drage afsted* II 251,18. 303,4; *jf. nedenfor* ~ op, ~ ud || *tage sin begyndelse* II 205,8 || ~ en noget af, *optage* 16,25-26. 278,27. II 39,6. ~ afsted, *bære sig ad* 160,7-8. II 58,10. ~ an, *tage i tjeneste* 198,12. 224,12. 262,21. II 267,17 osv. *tage til sig* 295,6. *gaa ind paa at tage* 142,24. ~ an til konge II 132,12. ~ an for sit eget, *antage som sit, tilegne sig* II 152,30-31. ~ bort, *slaa med lammelse* II 324,13. ~ fore, *foretage* II 243,14. ~ sig for(e) 33,36. 159,24-25. II 4,17 osv. ~ i, *give sig til* 133,2. ~ imod 243,2. 303,31. II 90,29 osv. ~ ind, *give adgang* II 6,21-22. 205,30-31. *hente ind* 130,15-16. *indtage, erobre* II 63,22. 98,5. *drage ind* II 255,16. ~ med II 46,33-34. ~ op, *løfte op* II 236,6 + 18. *opkræve* II 41,36. *bryde op* 53,4-5. ~ over, *løfte over* II 236,7-8. ~ sig over *tage sig for* 60,1-2. 148,14. 212,1. 233,17. II 120,1 osv. *paa-tage sig* II 242,11. ~ til, *give sig til, begynde* 8,37. II 81,10. ~ hjærte til sig 73,32. ~ sig til, *tilegne sig* 71,2. 268,8. II 113,4. ~ sig umage til, *gøre sig umage* 10,26-27. II 290,18 osv. ~ ud, *drage ud* 49,9. ~ ved, *modtage* 52,21. II 313,16. *gaa ind paa* 57,29. 240,3. II 183,7 osv. *antage (tro)* II 135,29. — *jf. an-, be-, for-, fore-, fra-, frem-, ind-, op-, over-, paa-, til-, ud-, under-, ved-, voldtage; veltagende; lodtagen.*

tak, en. (tack off. [9,8]. 12,2. II 65,15 osv. e. præp. -e 14,24. 156,12 osv.) *behag. ske en til* ~ e, *efter ens ønske* II 272,4-5. *tage noget til* ~ e, *optage noget paa en vis maade* 14,24. 156,12. 164,14 osv. *uden sin* ~ olgn.,

mod sin vilje osv. 12,1-2. 62,24. 178,14-15 osv. || *tak, paaskønnelse* [9,8]. II 65,15. — *jf. utak.*

takke, v. (tacke 190,16. præs. -er 56,32. pl. -e 212,20 osv. præt. -ede 150,27. 259,25. II 209,19 osv.) *takke* 114,26. 277,7. II 209,19 osv. || ~ af, *afskedige* 150,27. 212,20. II 41,6 osv. *tage sin afsked* 56,32. — *jf. aftakke.*

taknemlig, adj., *jf. utaknemlig.*

taknemlighed, sb., *jf. utaknemlighed.*

tal, et. (tall off. 40,1. 154,4 osv. best. -ld(t) 202,1. 224 m.) *tal, ziffer* II 89 m. || *antal* 40,1. 283,21 osv. — *jf. aars-, an-, hobe-, mandtal.*

tale, sb. (thalle off. 11,14. 70,33. 81,21. 96,26. II 13,22 osv. tal 124,31. 241,16. gen. -is 255,15. tals 61,14. 123,32 osv. best. -n 76,5. pl. ta(a)le 119,25. 239,15 osv.) *udsagn, tale* 11,14. 119,25. 239,15. II 257,33 osv. *begynde* ~ en, *begynde at tale* 76,5. *gøre en* ~, *holde en tale* II 205,30 || *omtale*. ~ værd 291,13. *komme, være paa* ~, *blive omtalt* 81,21. 238,23. II 287,23-24. *komme til at omtale* II 120,34. *have paa* ~ II 93,35. *staa i* ~, *være under forhandling* II 70,22-23 || *samtale*. *være, komme i* ~ med 124,31. 241,16. II 312,2 osv. *fly i* ~ med II 13,21-22. *være, komme til* ~ s, *tale sammen* 61,14. 123,32. 258 m. — *jf. aatal; for-, sam-, tiltale.*

tale, v. (tale off. 36,30. 70,36. 182,24. 239,33. inf. pass. -is off. 109,24. 241,6 osv. præs. -er 11,9. 57,5. 95,22 osv. pl. -e 15,18. pass. -is 124,9 osv. præt. -de 50,19. 70,13. 76,10 + 16 osv. -ede 33,11. pass. -dis 78,3. 140,29. II 239,14 osv. -edis off. 232,7. 246,37. part. præs. -indis 206,27. II 321,17. præt. -t off. 70,9. 175,36. II 275,19 osv. -ld off. 39,16. 70,7. 161,21. II 15,3 osv. imp. tal 26,27) *sige* 26,27. II 185,28. ~ ens ord, *føre ordet for en* II 6,19 || *tale* 36,30. 95,22 osv. ~ med 70,36. 182,24 osv. ~ om 155,15. 287,16. 290,9 osv.; *jf. 96,32. II 155,16. 312,7. høre* ~ om 151,13-14. ~ sammen 129,28. II 258,22. ~ paa, *bagtale* 15,18. II 228,3-4. *gøre fordring paa* II 132,2-4. 142,21-22. ~ en for nær, *fornærme* 70,9. ~ kongen til, *henvende sig til kongen* II 273,3. ~ es ved, *tale sammen* 80,4. 140,29-30. II 239,14 osv. || *aftale* 39,16. — *jf. be-, for-, fuld-, om-, over-, tiltale; veltalende.*

talesfor, adj. (ntr. talesfor 41,9. II 275,1) *som er til at tale om, mulig.*

tallig, adj., *jf. utallig.*

tanke, *en.* (t(h)ancke 10,19. 12,31. II 292, 16 *osv.* *gen.* -is 52,4. *pl.* t(h)ancke 120,3. 260, 28. -r 10,16-17. 171,28. 233 *m. osv.*) sidde i ~r 233 *m.* faa i ~, faa i sinde 298,8. komme i den ~ at, faa den tro, at 12,31. faa den ~, at *d. s.* II 292,16. — *jf.* mistanke.

tapper, *adj.* (*ntr. adv.* tappert 65,10. II 249,32)

tavl, *sb.*, *jf.* vartavl.

tavle, *sb.*, *jf.* tegne-, tænketavle.

te, *v.* (*præt.* tede II 4,10) *vise.* ~ til syne, lægge for dagen. — *jf.* bete.

tegn, *et.* (tegn 37,33. 140,18. II 67,15 *osv.* *tegn* 42,13. II 35,16 *osv.* *pl.* t(h)egen [8,28]. 133,28 *osv.* *gen.* tegens 25,33) *tegn*, kende-
mærke 37,33. 174,33. II 67,15 *osv.* om adfærd, fr. signes 25,33 || mærke af slag eller stød 42,13 + 25 || trykt tegn II 35,16 || signal 133, 28 || gestus, tegn II 86,30. — *jf.* felt-, forbunds-, freds-, jær-, venligheds-, vrede-
tegn.

tegne, *v.* (*præt.* tegnede II 86,29+31) gøre tegn, udtrykke ved tegn. — *jf.* an-, op-, undertegne.

tegnelse, *sb.*, *jf.* fortegnelse.

tegnetafle, *sb.* (tegnetafle 185,12) op-
tegningsbog (*overs.* af memoires, *jf.* tænke-
tavle).

telt, *sb.* (*pl.* tel(d)t 197,6. 224,29. II 89,33 *osv.*)

temmelig, *adj.* (*ntr.* temmeligt II 254, 16. — *adv.* -e II 239,1. -en II 73,21. 332,12) betydelig, ikke ringe. — *jf.* betemmelig.

termin, *en.* (t(h)ermin 215,7-8. 259,28. II 32,3 *osv.* -e 263,30-31. *pl.* -er II 182,14) bestemt tid, frist.

testamente, *et.* (t(h)estamente 267,10. II 125,7 *osv.* *gen.* -is II 143,33. *pl.* -er II 142, 32 *osv.*) gøre sit ~ II 125,7. efterlade en no-
get i ~, testamenter II 142,25 || det gamle ~ 267,10.

thi, *adv.* og *konj.* (thi off. 11,3. 37,23. 138, 14. II 11,11. 14,28 *osv.*) derfor 17,8 || thi II 12,1. 14,28. 198,27 *osv.* || fordi 37,23. II 116,23.

ti, *talo.* (thi off. 20,3. 43,12. 45,15)

tid, *en.* (thid off. 18,4. 37,1. 71,24. 87,18. 161,9 *osv.* (et) II 301,29. *best.* -en 38,32. 66, 32. 197,15 *osv.* *gen.* -sens off. 178,2. 235,16. *pl.* -er 244,11. *e. præp.* -e 10,33. 88,5. II 78, 20 *osv.*) tid i alm. 102,22. 191,29. med ~en 269,35 || tidspunkt 66,32. 161,9. II 115,9 *osv.*

tidsrum 51,37. *en* ~ lang 228,25. II 65,35. *nogen* ~ lang 15,30. *en* dags, to *dages* ~ *olgn.* 66,12-13. 96,31. II 143,4. *en* ~, *engang* II 91,1. 124,11 *osv.* *ingen* ~, *aldrig* II 204,30. *anden* ~, *til en anden tid* II 98,32-33. *god* ~, *i god tid* 179,22. *den* ~, *medens* 11,31. 26,6. *da* 71,24. 117,22. 156,26. II 34,37 *osv.* *samme* ~, *paa samme tid* 26,1. *dengang* 37,1. 148,4-5. *i* ~e, *betids* 198,23. 254,4. II 50,8 *osv.* *til* ~e, *d. s.* II 254,18. om disse ~e, *paa denne tid* 88,5. 163,9. 280,15. II 86,12. 160,25 *osv.* om de ~e (*som*) II 78,10. 328,22. *det er paa* ~en 38,32. 153,5. II 175,13 *osv.* *i sin* ~, *tidligere* 16,9. 303 *m.* II 6,32. 108,4. *naar ti-*
den er dertil, senere 222,15. II 67,7 || *leve-*
tid 18,4. II 115,4. 193,18 *osv.* || *tidsomstæn-*
dighed, forhold 69,13. 178,2. 235,16. *have god* ~ *paa, have overflod af* 116,24 || *pl.* -er, *bønner* 244,11. — *jf.* aars-, aftens-, al-, barn-
doms-, dyr-, freds-, frem-, høj-, krigs-, livs-,
maal-, middags-, midler-, natte-, sommertid;
undertiden; sommetider.

tidende, *en.* (tidende 50,3. II 84,17 *osv.* *best.* -n II 3,18. *pl.* -r 33,30. 46,10. 131,8 (*jf.* *var.*) *osv.* *tiender* 49,26-27. 221,26-27. 300, 20) *efterretning.* *sige* ~r, *fortælle* II 216,19; *jf.* I 74,4. *sige, spørge for visse* ~r, *fortælle, erfare for vist* 221,26-27. 300,20.

tidning, *sb.* (*pl.* tidninger 183,37) *tidende, efterretning.*

tidkort, *en.* (tidkort II 121,3)

tidlig, *adv.* (t(h)illig 64,2. 200,34. -e 46, 18. 69,35. 133,24. 153,23 *osv.* *komp.* -ere II 216,9) *i god tid* II 42,15. *tidligt paa dagen* 46,18. 64,2 *osv.* || *saa* ~, *saa snart som* 53, 17. 200,34. II 77,29 *osv.* *saa* ~ *som* 69,35.

tidseel, *sb.* (*pl.* tidseer 71,17. tidzeller 74 *m.* tidzell 74,1)

tid(s)fordriv, *en.* (t(h)idfordriff 50,20. 66,32. II 115,19 *osv.* tidffordriff II 121,22) *morskab.*

tie, *v.* (tie II 19 *m.* *præt.* ta(u)gde 142,12. 244,5 *osv.* *part.* tagd(t) 221,32. II 48,2 *osv.*) *tie* II 19 *m.* 168,14. ~ *stille* 142,12-13. II 53, 35-36 *osv.* || *fortie* 221,32. II 48,2. — *jf.* fortie.

tiende, *talo.* (t(h)iende II 35,17. 107,1)

tiggebroder, *sb.* (*pl.* byggebrodre II 205,22) *tiggermunk.*

til, *præp.* og *adv.* (till off. 12,5. 25,20. 37, 10. 49,18. 87,6. 228,14 *osv.*) *til, hen til* 10,5.

11,8. 14,18. 36,12 osv. sende ~ ham ~ Paris
olgn. 25,25-26. 29,24-25. II 153,28. 198,33. 223,
16-17 osv.; jf. I 25,8. 63,17. hjem ~ mit ~
Argenton. II 90,13. ud ~, *ud imod*, se ud.
komme ~, *opnaa* 14,13. 35,25. 77,33 osv. 5
(*upers.*) blive til 33,10. 72,36. 73,21 osv. bøn-
falden ~ 305,27. falde ~, se falde. skyde ~,
se skyde || *lagt til*, *foruden* 32,7. 119,25. II
146,22. 281,32. det første aar ~ tresindstyve,
det enogtredsindstyvende II 118,18-19 || om
maal, *øjemed*, *bestemmelse* osv. 14,10. 29,13.
37,7. 40,11. 46,29 + 30. 51,15. 66,21. 68,10.
69,14. 70,7+33. 73,7. 76,31. 81,1 osv. komme
~ en besøgelse, *for at besøge* II 153,37—154,1.
tro en ~ døden, *mene*, *at han vil dø* II 313,
33. ~ at, *forat* 29,16. 294,31. II 44,27 osv.
være ~ at overtale 187,11. staa ~ løsen, se
løsen. *efter subst.* 10,11. 11,35 + 37. 13,4. 15,
34. 35,17. 36,25. 46,30. 57,22. 63,4. 66,20. 79,
13. 80,8. 83,30 osv. være mand ~ olgn., 20
være i stand til 51,36. 209,37. II 208,17 osv.
uvilje, velvilje ~, *imod* 10,21. 78,7. 236,19.
II 149,3 osv. ubehagelighed, se ubehagelighed.
efter adj. 16,5. 17,24. 36,3. 39,28. 80,20. 87,6.
II 208,5 || *tjenende til*, som 12,5. 17,33. 21,18.
26,18. 27,17. 32,33. 51,5. 57,19. 228,14 osv.
give ~ *færgepenge*, *i færgepenge* 208,33.
uddele ~ bytte II 51,23. ~ pension, *i pen-*
sion 208,15. 241,21. II 59,18 osv. ~ arv(edel)
75,11. 146,36. ~ rente, skat 110,36. II 151,2.
162,28. 319,22 osv. have, tage, gøre, vælge
osv. ~ noget 15,2. 26,31-32. 57,36. 58,34.
65,4. 217,8. II 23,10. 130,10. 264,17 osv. lægge
ud ~, *udlægge som* 122,25. være en ~ gu-
bernator 208,11. blive ~, se blive. ~ et skin,
for et syns skyld 170,16 || *til betegnelse af*
dativ II 272,33. sige, hviske ~ en 26,24-25.
50,33+35. 77,31 osv. tale ~ en 50,32. 70,8-9
osv. || *med hensyn til* 178,28. 243,13. II 68,16.
208,2 osv. ~ liv og sjæl 21,37. II 114,22. ~
haand og fod II 243,37. ~ sit rette navn,
ved sit rette navn 239,30. stærke ~ deres
personer II 208,19. stærk ~ 40.000 mand
180,24 || om, *angaaende*. forhaabning ~ 72,
35. handle ~ fred II 277,23. undskyldning ~,
undskyldning for 171,35. tegn ~, *tegn paa*
140,18. eksempel ~, se eksempel || *i, ved, hos*
12,30. ~ Paris olgn. 12,14. 25,20. 26,13. II 3,
23. 45,15 osv. bryde op ~ Estampes, *fra E.*
53,4-5 + m. ~ en portners, *hos en portner* 50
245 m. ~ hans, se han. ~ marken, *i felten*

48,31. 73,13. ~ herbergs 49,10. II 227,12. ~
natteleje II 278,7. ~ landjorden, *over land*
93,4. ~ en landdag II 45 m. ~ hove, se hof.
~ mode, se mod. ~ søs, se sø. ~ bords,
se bord. ~ fods, se fod. ~ sinds, se sind.
~ alders, se alder. ~ hest, se hest || om
tiden. komme ~ mands alder 17,26-27. ~
middag 64,21. II 9,33. ~ tvende terminer
II 182,14. ~ en tid, *for en tid* 254,11. *indtil*.
to maaneder ~ ende 57,20. ~ saa længe, se
længe || om *tilhøren*. hertug ~ Venedig 14,
26-27. fader ~ II 188,29. underdan ~
268,15. muren ~ Paris 73,5-6. aarsag ~ olgn.
13,7. 21,16. 22,14. 27,9 osv. byen ~ Naples,
fr. la ville de Naples II 192,14 || om *pris-*
bestemmelse. stykket ~ en styver 279,34 ||
om *maaden*. ~ urette, *med urette* 10,18. 16,
30. 206,1. ~ eventyr, se eventyr || som *adv.*:
være ~, *findes*, *eksistere* 16,31. II 133,15-16.
komme ~ med, *faa lejlighed til* 235,11. tage
sig noget ~ olgn. 10,26-27. 55,30. 71,2. II
133,19. føre ~ 63,19. drage ~ 11,27. falde ~,
se falde. tale en haardt ~ 76,10. lave ~
64,12. eftersom de sad ~ olgn. 64,30. 202 m.
af og ~, se af. ~ eller fra II 70,25. en eller
to ~ II 286,28. *dertil* II 84,26. 212,29. — jf.
ind-, *inden-*, *udentil*.

tilbage, *adv.* (*tilbage off.* 44,30. 57,32. 73,
20. 281,30 osv.) *tilbage*. frem og ~ 129,37. ~
igen 33,13. 44,30. 68,11. II 92,19 || *bagud*, *bag-*
etter. syv mil ~ 129,20. staa ~, *være øvrigt*
II 76,3. blive ~, *forblive ugjort* 199,16. II 124,8-9.

tilbagegive, *v.* (*part. præf. pl. tilbage-*
gifne II 71,27)

tilbehøring, *en.* (*tilbehøring* 190,6)
tilbehør.

tilbetro, *v.* (*part. præf. tilbetroid* 299,25.
pl. -de 117,26) *betro*.

tilbud, *et.* (*thillbud off.* 235,32. 259 m.
II 310,28. *pl. d. s.* 93,27. 259,33 osv.) ~ imod
en 250 m. ~ til en 253 m. ~ til, om II 276,
12. — jf. *penningetilbud*.

tilbyde, *v.* (*tilbiude* 125,28. *præs. pl. d. s.*
149 m. II 234 m. *præt. tilbød off.* 76,33.
228,14. II 192,1 osv. *pl. tilbøde off.* 149,10.
II 13,31-32 osv. *konj. d. s.* II 242,16. *part.*
præs. tilbiudendis II 234,16. *præt. tilbøden*
129,18. II 183,8. *ntr. thillbudet off.* 278,17.
II 94,12) *tilbyde* 76,33. II 46,2 osv. ~ sig at,
tilbyde, erklære sig villig til 149,5 + 10. II
174,6. 224,17 osv. || *meddele* 103,17.

tilbøjelig, *adj.* (tilbøjelig 181,14. tilbøjelig *off.* II 14,28 + *m. ntr.* -t II 37,10. *pl.* tilbøjelige 115,22. II 84,5 *osv.* tilbøjelige *off.* 17,24. 87,6 *osv.*)

tilbørilig, *adj.* (tilbørilig *off.* 114,19-20. II 149,26 *osv.* *ntr.* -t *off.* 55,9. 76,5. 171,3 *osv.* — *adv.* -enn II 16,29-30) — *jf.* utilbørilig.

tildrage, *v.* (tildrage 113,26. *part. præst.* -itt [7,30-31]) ~ sig, hændes, ske.

tilfalde, *v.* (tilfalde 145,24. *præt. tilfal(d)t* II 127,22. 324,21. *part. præst. ntr.* thilfuldett II 200,5. *pl.* thilfuldne II 7,30. tilfalden II 7,26)

tilflugt, *en.* (thilflugtt *off.* 254,7. 305,29. II 37,17 *osv.*) have sin ~ (til) 260,29. II 51, 2-3 *osv.*

tilfly, *v.* (til(f)ly 33,27. 91,23) flygte hen til.

tilfordriste, *v.* (tilfordriste *off.* II 37,13. 273,9) ~ sig, driste sig til.

tilforgæves, *adv.*, *se* forgæves.

tilforlad, *et.* (til forlad II 53,8 (*jf.* *var.*)) noget, man stoler paa; sikker forventning.

tilforn, *adv.* (tilforn *off.* 31,29. 46,32. 78,29. 296,12 *osv.* -e 16,10-11. 93,35. II 133, 25 *osv.*) i forvejen, forinden II 272,10. gaa ~, gaa forud for II 310,34. komme noget ~, forebygge 236,16. II 231,28. have ~, have forud, have i øje II 296,32. have formue 252,31. gøre en ~, overvinde, *fr.* confondre 31,29 || tidligere, forhen 39,16. 71,33-34. 296, 12 *osv.* kort ~ *olgn.* 163,9. 246,25 *osv.* om dagen ~ *olgn.* 46,32. II 24,13 *osv.* næst, sidst ~, sidste gang II 62,11.

tilforordinere, *v.* (*part. præst.* tilforordineret II 25,5. *pl.* -ede 66,36. II 275,10) beordre.

tilfreds, *adv. og adj.* (til frids *off.* 28, 19. 71,32. 148,19. 231,30 *osv.*) give sig ~ 231,33. stille ~, *se* stille || *som adj.* 11,22. 76,12. 180,1 *osv.* om flere: 183,4. 223,24. 242, 17 *osv.* vel ~ II 196,20. ilde ~, misfornejet 28,19. 231,21. II 196,17.

tilfulde, *adv.* (tilfulde *off.* 60,21. 153,5-6. II 5,23. 238,9) fuldstændigt.

tilføje, *v.* (*præt.* tilføgede 219,10. *part.* -ed 171,17) paaføre, volde.

tilføre, *v.* (tilføre 131,24. 149,11. *præs. pass.* -es 62,19. *præt.* -de II 55,12. *part.* -d 291,23. *pl.* -de 65,31-32. 157,1)

tilføring, *en.* (tilføring *off.* 63 *m.* 214,19 *osv.*) tilførsel 214,19. 215,15 || proviant 63 *m.*

tilgaa, *v.* (thilgaa 138,2. II 128,32 *osv.* *præs. pl. d. s.* II 40,27 *osv.* *præt.* thillgick *off.* 282,18. II 174,16 *osv.* *konj.* tilginge II 306,30. *part.* -id *off.* 88,5. 173,2. 180,6. 185,10. 283,8 *osv.*) gaa for sig, forløbe.

tilgang, *en.* (tilgong II 106,33) anfald.

tilgive, *v.* (tilgiffue 105,10. *part. præst.* -en II 311,26. *ntr.* -it II 150,31. *pl.* -ne 83,23 *osv.*) føje til II 311,26. tillægge II 45,1 || tilgive, forlade 83,23. 105,10. II 150,31 || *part. præst. som adj.:* hengiven, forfalden (til) II 98,15.

tilgøre, *v.* (*part. præst.* tilgørindis 210, 12-13. *præt.* tilgiort *off.* 45,34. 288,4) medvirke, bidrage (til) 210,12-13. 218,12-13. give tilsætning. tilgiort bygvand, bygafkog med tilsætning, *fr.* tisane 45,34 *osv.*

tilgørelse, *sb.* (tilgørrelse *off.* 284,25. II 12,19. 33,26 *osv.*) medvirkning, hjælp.

tilhjælpe, *v.* (tilhilpe 238,26. thillhielp 239,25. *præt.* thill hialp *off.* 164,33. 300,18. *part. præst.* thill helpendis 227,13. *præt.* tilhulpit *off.* II 145,18. 228,36 *osv.*) hjælpe, bidrage til.

tilhold, *et.* (tilhold 179,2. II 146,12) forbindelse, bekendtskab, *fr.* acquaintance.

tilhæfte, *v.* (*part. præst. pl.* tilheffede 108,17-18) fæste, hæfte til.

tilhøre, *v.* (tilhøre II 174,5. *præs.* -er 25,32. 105,12. 242,11 *osv.* *præt.* -de 129,13. 282,7. II 15,16 *osv.* *part. præst.* -endis *off.* 46,32. 238,14. II 163,20 *osv.*) tilhøre 71,9. 129, 13. 205,8 *osv.* || høre med til, falde ind under, tilkomme 25,32. 105,12. 225,23. II 15,16 *osv.*

tilhøring, *en.* (tilhøring 211,25. II 324, 21. *pl.* -er II 113,27. -e 247,31) paarørende.

tilje, *sb.*, *jf.* bundtilje.

tilkalde, *v.* (*part. præst.* til kaldet *off.* 77,28-29. II 208,34)

tilkendegive, *v.* (tilkiende gifue 57,7. *part. præst.* -id 262,6-7. II 98,34) meddele 262,6-7. II 98,34. vise, gøre opmærksom paa 57,7.

tilkomme, *v.* (*præt.* tilkom II 316,10. *part. præst.* -endis *off.* II 65,4. 119,4. 201,29-30 *osv.* *præt.* -en II 21,9) ankomme. være ~ende, være undervejs II 194,3-4 || *paakomme*, hændes II 316,10 || *komme an*, *komme i vej* II 21,9 || *tilkomme*, være bestemt til II 65,4 || *part. præst. som adj.:* vordende II 119,4. den ~endes dag, den næste dag II 201,29-30.

tilkommelse, sb. (tilkommelse off. 29,12. II 178,30) ankomst.

tilkomst, en. (tilkomst off. 37,5. 235,8. 276,21 osv.) ankomst.

tillade, v. (part. præst. thillatt 21,18)

tilladelse, en. (tilladelse (hun) 60,26)

tillave, v. (præs. tillauger 127,23. præst. -ede 240,4. II 158,4-5. pass. -edis 167,2. part. -id 166,18. tillagit 119,31) berede, gøre rede 127,23. II 158,4-5 || sætte i værk, forberede 240,4 || træffe foranstaltninger 166,18. 167,2. her var ilde ~et, det saa truende ud 119,31.

tillid, en. (tillid 285,31 osv.) have ~ til II 93,12-13. slaa sin ~ til 285,31.

tillige, adv. (thillige off. 72,8. 176,37. II 3,23 osv.) samtidigt, paa een gang 72,8. 177,25. II 211,11 osv. alle ~, alle sammen 262,30. II 75,27.

tillukke, v. (part. præst. tilluct II 85,15. pl. -luchte 124,25 osv.) lukke til 124,25. II 86,20 || befæste II 85,15.

tillægge, v. (pass. tilleggis II 264,37. præst. pass. tillagdes II 31,24. part. tillagd off. 198,24-25. II 333,5) tilskrive II 264,37 || tillægge som beskyldning 198,24-25. II 31,24 osv.

tilmed, adv. (thil met off. 104,29. 142,9. II 13,36. 43,30 osv.) desuden 104,29 osv. ~ da, d. s. 86,14.

tilmelde, v. (part. præst. til melt II 300,10) udnævne.

tilnavn, et. (til navn off. 81,26. 239,30. II 127,28 osv.) med ~ Carl olgn. II 127,24+28. med ~ af Maria II 327,23.

tilneget, part. adj. (thilnegid II 16,8. pl. tilneygede off. II 116,4. 167,16) hengiven.

tilovers, adv. (til offuers off. 139,35. 282,28. II 41,28 osv.) tilovers, tilbage 139,35. 282,28 || som overskydende antal 188,2 (jf. komm.) || oven i købet II 41,28. jf. II 326,21.

tilpas, adv., se pas.

tilrede, v. (part. præst. tilrid 253,14) bestemme.

tilrygge, adv. (thil rygge 98 m.) tilbage.

tilrække, v. (tilrecke II 221,27) slaa til.

tilsagn, en. (thillag(e)n off. 92,12. 177,19. 184,30. 191,28. 192,34. 243,20. gen. -s 211,8. pl. til fagnn off. 125,3. II 34,27) løfte.

tilsammen, adv. (thillfammen off. 16, 32-33. 35,32. 86,1. 229,21 osv.) sammen, i

fællesskab 16,32-33. 216,30. være ~ 85,35—86,1. 232,11 osv. komme (gaa) ~ 75 m. 102, 21. hænge ~ II 35,18. tale ~ olgn. 247,1. 258,27. gøre maaltid ~ 64,26-27. have børn ~ II 151,23. faa ~, faa ad gangen 229,21. være skilagtige ~ olgn., indbyrdes 121,12-13. 122,32 || samlet 94,37. solde ~ 150,21-22 || ialt 35,32.

tilsende, v. (tilsende off. 214,32. 280,19. part. præst. -tt 14,25)

tilsige, v. (tilfige 150,3. 219,8 osv. præst. -er II 39,35. 250,7. pass. -is 202,29. præst. tilfagde 32,28-29. II 9,8 osv. part. præst. -endis 150,5. præst. tilfagd off. 30,7. 168,2. II 12,20 osv. *tilfagde II 108,7. pl. tilfagde II 34,6 osv.) sige til (en), forkynde 30,7. 202,29. II 108,7. 242,18 || forudsige II 109,33-34 || tilsige, love 123,27. 219,8. II 9,8 osv. || befale 150,5. II 39,35 || byde, udkræve 32,28-29. II 250,7 || medføre II 124,33. 244,6.

tilskikke, v. (tilflicke II 175,8. præst. -ede 108,28. II 30,13-14 osv. part. -id 224,32. 245,15. pl. -ede 37,37. 66,25 osv.) berede II 175,8 || beskikke 108,28. 140,21 osv. || beordre 37,37. 66,25. 143,15. II 30,13-14 osv. || afsende til II 45,21.

tilskrive, v. (præst. tilfcreuff off. 33,31. 188,29. part. thillfcreuffedt off. II 13,9. 67,1 osv. pl. tilfcreffne off. II 75,35 osv.) skrive til 33,31. II 13,9 osv. ~ en et brev II 75,35. 206,24 || paalægge skriftligt, fr. mander II 67,1.

tilskynde, v. (tilfkynde 210,21. II 108, 25. præst. -er II 167,4. præst. -ede 188,27. II 141,4 osv. part. -it II 167,20) skynde paa 293,25 || tilskynde 188,27. 210,21 osv.

tilskyndelse, sb. (tilfkyndelse off. 210, 23. 271,9-10. II 210,8)

tilspørge, v. (thillBperge off. 253,30. II 333,26. præst. tilspurde 36,25. 75,34. II 13, 26. part. præst. tilspørendes 68,21. tilspørgendis II 168,37. præst. tilspurt off. 47, 23. 234,26 osv.) spørge, udspørge.

tilstaa, v. (præs. thillstaar 22,8. præst. tilstod 57,7. II 221,26. part. præst. -indis 202, 34) staa til, forholde sig 22,8. 57,7 || forestaa, være fremtidig 202,34 || tilkomme II 221,26.

tilstede, v. (tilstæde off. 63,33. 209,27. II 287,25. præst. pl. -e 59,12. pass. -is II 180 m. præst. -(d)e 147,21. II 180,26) tillade. **tilstede**, adv. (tilstæde off. 43,36. 146,37.

232,31 osv.) nærværende. være ~ 101,13. II 67,20. 320,25 osv. blive ~ 43,36. 232,31. II 155,7.

tilstoppe, v. (part. præf. pl. tilstoppede 294,27)

tilstunde, v. (præf. tilstundede 139,1) nærme sig.

tilstyrke, v. (præf. tilstærkede 300 m. part. pl. -ede 111,30) tilskynde.

tilsætte, v. (thilfette ofl. 21,20. 225,9. præf. pl. -e 79,8. part. præf. tilfett(t) 143,20. II 90,18 osv. pl. tilfette 143,23) sætte til noget, ansætte 21,20. 79,8. II 90,18 osv. || anvende 225,9 || indsætte II 323,6.

tiltage, v. (part. præf. pl. tiltagne 77,8. 91,7) udtage, udvælge (til noget).

tiltale, sb. (thilthalle 15,33. II 150,33. (et) 11,35. til(l)tal II 57,32. (en) 159,18. 237,16 osv.) tiltale, henvendelse 237,16 || klage 11, 35 || fordring, krav, adkomst 15,33. II 57,32. 159,18 osv.

tiltale, v. (præs. tiltaler 202,32. pass. -is II 242 m. part. præf. -t 258 m.) tale til, tiltale 202,32 osv. ~ om, rette opfordring til en om II 242 m.

tiltjene, v. (part. præf. tilthientt ofl. 17,8. II 34,22. 47,24 osv.) gøre sig fortjent til.

tilvænne, v. (part. præf. tiluon(d)t 212, 32. II 83,8. pl. tiluonde II 26,19) vænne til.

tillægge, v. (tilegge 169,1) tilskynde.

time, en. (th)ime 40,25. 80,11. II 17,12 osv. best. -n 139,1. pl. -r 45,9. 265,12 osv.) tid, tidspunkt 40,25. 80,11. 139,1. II 126,2 osv. denne ~, nu for øjeblikket II 212,33. samme ~ hun gaar, i samme øjeblik som hun gaar II 126,2; se under kvarter || time 45,9. 265, 12 osv.

timelig, adj. (timelig II 291,24) betimelig.

timerum, et. (time rom ofl. 84,3. 238,18. 275,32. pl. d. s. II 95,22-23. 108,10. 333,3) time.

times, v. (præs. times II 73,17. 308,14 osv. præf. -edis 104,34. II 255,13 osv. part. -eds II 58,6)

tin, sb. (tin 279,34)

ting, en. (th)ing ofl. 15,7. 20,21. II 42,23 osv. (hun) 116,11. II 35,23. pl. d. s. 142,27. 236,17 osv. gen. -s 113,26 osv.) ting, sag 15,7. 47,18. 67,12. 92,27. II 115,24. ingen ~, intet II 42,23. gøre sine ~, handle, virke 168,4. II 121,12. 318,35. — jf. alting.

tinge, v. (tinge II 4,4. præf. -ede 118,7 osv. part. -ed 89,30) underhandle, træffe aftale 118,7. ~ op, d. s. 89,30. II 4,4. 23,20. — jf. dagtinge.

tingest, sb. (tingift 123,28) ting. føje ~, meget lidt.

tingstud, sb. (pl. gen. tingstudes II 84,15)

tispe, sb., jf. myndetispe.

tit, adv. (thitt ofl. 20,34 osv.) ofte. ~ og ofte 20,34. 270,32. II 210,8 osv.

titel, en. (tit(t)el II 8,18. 36,2 osv.) benævnelse II 8,18 || titlatur II 61,15. 132,23 osv. || adkomst II 36,2. 159,18. — jf. æretitel.

tjene, v. (th)iene 66,21. 88,28. II 40,1 osv. præf. thien 207,1. 288,32. II 38,23 osv.

-er 82,5. pl. -e 105,30. II 43,19 osv. -er 160, 26. præf. -te 11,30. 50,34. 154,12 osv. part.

-t 12,10. 49,6 osv. pl. -te 212,6) tjene, gøre tjeneste hos 11,30. 12,10 osv. ~ for øjen,

være øjentjener II 40,1 || nytte, gavne 288,32. ~ til, tjene, bidrage til, være gavnlig for

59,30. 154,12. II 38,23. 131,12 osv. ~ til eksempel, være brugelig som eksempel II 308,

16-17 || passe II 55,23. være skikket (til) 273 m. ~ til, passe for, svare til 14,30. —

5 jf. for-, tiltjene.

tjener, sb. (thiener 268,15. -e 19,6. 40,20. 198,19 osv. pl. -e 35 m. 51,11. 69,8 osv.

gen. -is 209,26. tieners II 88,8-9. best. -ne 90,8. 123,35) tjenestgørende person. — jf.

hof-, kammer-, stads-, øjentjener.

tjeneste, en. (tienniste ofl. 5,4. 10,7. 25,3 osv. best. -n 32 m. II 324,23 osv. pl. -r

153,11) tjeneste 5,4 osv. tage ~ af, tage tjeneste hos 10,14. II 148,36 || gudstjeneste

II 324,23 || bestilling 153,11. — jf. for-, guds-, kirketjeneste.

tjenlig, adj. (thienlig [7,20]) nyttig, gavnlig.

to, et. (to 193,28) uld; se rok.

to, talo. (th)o 35,14. 42,1. ntr. th)u 36,14. 51,1. II 13,12 osv.) ~ og ~ II 236,1.

to, v. (to 28,2. 250,36) vaske; se lud.

to, præp. (to 86,11 osv.) til, ved; se land.

tog, et. (tog ofl. 155,10. 255,16. II 8,26. 141,21 osv. (en) 104,34. best. togid II 162,19

osv.) krigstog. — jf. af-, efter-, for-, hjem-, nach-, optog.

togorden, sb. (tog orden II 245,35. 284,7) hærorden, slagorden, fr. bataille II 245,35.

50 jf. komm. til II 284,7.

told, en. (t(h)old 259,20. II 35,5. 296,34 osv.) toldafgift. — *jf.* korntold.

toldfri, adj. (toldefri 252,25)

toliban, sb., *se* turban.

tolk, en. (tolck II 219,10)

tolke, v. (præt. tolckede II 87,12-13) ~ imellem, optræde som tolk imellem. — *jf.* fortolke.

tolv, talo. (t(h)olff 171,1. II 133,11 osv.)

tom, et. (tom II 238,17) tid, lejlighed.

tommelbredt, et. (tømmelbrit II 206,35) en tommelfingers bredde.

torden, sb. (torden II 243,23)

tordmaaned, sb. (tormaanid off. 149,23. II 86,16-17) marts maaned.

tordne, v. (part. præt. tordit II 254,4)

torv, et. (best. torffuit off. 67,29. 107,5. II 32,4 osv.)

traa, sb., *jf.* attraa.

traa, v. (traa II 171,11. præs. -r 68,22. 79 m. pl. traa 235,18. præt. -d(d)e 79,22. 147,31. 222,22-23. 287,28. II 66,22 (*jf.* var.) osv. part. -dd 234,37) ~ ad, attraa. — *jf.* atraa.

traade, v. (traade off. 136,6. 196,31. II 312,16. præt. -(d)e 295,28. II 128,16. 205,5) træde. ~ i en baad, gaa ombord i II 205,5. ~ fra sin hest, staa af hesten 295,28. ~ af til en side II 128,16. ~ fra, fratræde, sige sig løs fra II 312,16. ~ ud 136,6. ~ i steden 196,31. — *jf.* be-, overtræde.

tragte, v. (tragtte 21,27. præs. -er II 323 m.) ~ efter, stræbe efter.

traktere, v. (tractere off. 182,9. 287,6 osv. part. præt. -edt II 205,2. pl. -ede 243,10. 303,31-32) behandle 182,9. II 205,2 || beværte 243,10 osv.

trang, en. (trang 88,33. 104,28 osv. trong 32,37. 176,17 osv.) behov 176,17. ~ til 88,33 || mangel. ~ for, mangel paa 104,28 || nød 32,37. II 177,10 osv.

trang, adj. (trong II 240,1) snæver.

transferere, v. (transierere [8,4]) oversætte.

trappe, sb. (best. trappen(n) 64,22. 136,16. pl. best. -rne II 78,30)

trav, et. (traff II 251,19) ride et ~, ride i trav. — *jf.* fortrav.

trave, v. (part. præs. traiffuendes 62,35) ride i trav.

tre, talo. (t(h)re off. 25,9. 42,1. 189,7. 210,

26 osv. threi 256,6. II 133,12. ntr. t(h)ry off. 14,27. 39,17. 61,27. 266,23 osv.)

treding, en. (treding 215,11) tredjedel.

tredive, talo. (trediuge 43,4. trediffue var. til 111,13)

tredje, talo. (t(h)redie 48,21. 266,17 osv. tridie 238,15. II 305,21)

trefoldighed, en. (gen. threfoldigheds II 216,10) den hellige ~, treenigheden.

trende, talo. (t(h)rende 48,2. II 6,28. 42,13 osv. *-r II 191 m.)

tresindstyve, talo. (tryfintztiauffue II 118,18-19) det første aar til ~, det 61de. — *jf.* halvtredsindstyve.

tresor, sb. (treßör II 104,3) skab, fr. buffet.

tretten, talo. (tretten off. 171,1. II 56,7)

tribut, en. (tribut II 53,10)

trind, adj. (ntr. t(h)rint off. 152,22. 196,24. II 93,24. 133,5) ~t omkring, rundt omkring.

trine, v. (trine II 150,7. præt. t(h)ren 136,31. II 4,33. 205,4) træde. ~ et fjed II 150,7. ~ af, gaa ud af II 205,4. ~ ind 136,31-32. ~ over en side II 4,33.

triumf, en. (triumph 106,5. II 180,9. 216,5) optog, pomp.

tro, en. (throe off. 16,32. 87,27. II 46,23 osv. gen. -is 294,8 osv. best. -en II 56,18) troskab, loyalitet 87,27. 115,19 osv. || anskuelse, mening II 35,21 || religion 16,32. II 35,36. 56,18 osv. — *jf.* van-, ægteskabstro.

tro, adj. (t(h)ro 200,5. 253,33) trofast. — *jf.* u-, vantro.

tro, v. (t(h)ro 27,28. 73,7. II 12,27 osv. præs. -(e)r 36,9. 48,7. 156,8 osv. troffuer 70,19. præt. -de 47,18. 151,11. part. præt. -ett off. 62,28. 107,33. II 34,12. -d II 96,12. 187,31. *-de 239,37) — *jf.* be-, fortro; godtroende.

trodselig, adj. (ntr. trotseligt off. 90,20. 94 m. — adv. -en 150,12. 249,28 osv. trodselige II 45,12) trodsig 90,20 osv. || udfordrende II 45,12.

trodsig, adj. (tro(d)tzig 216,3. II 50,31. pl. -e II 22,18) haardnakket, stivsindet 216,3 || trodsig, overmodig II 22,18 osv.

trodsighed, en. (tro(d)tzigighed 141 m. 216,20)

troende, sb. (gen. throendes off. II 11,37. 334,2) tro. staa til ~s, være til at stole paa.

troerhaand, sb. (troer haand II 174, 34) værgemaal. antvorde til ~, give i ens værg.

trofast, adj. (t(h)rofast 172,18. 268,22. pl. -e 67,36. II 30,1. sup. pl. -ifte II 294,20)

trofastelig, adv. (trofastelige 137,24. -en 275,33. II 298,3) paa en tro ell. paalidelig maade.

trofasthed, sb. (throfasthedt off. 276, 3-4. II 298,31)

trolig, adj. (ntr. troeligt off. 11,21. 81, 13. 284,2-3 osv.) antagelig, rimelig. — jf. utrolig.

trolig, adv. (throeligen off. 13,20. 256,2. 296,6 osv.) paa en trofast eller oprigtig maade 13,20. 296,6. II 58,24 osv. ihærdigt 256,2.

troløve, v. (præs. throloffuer II 53 m. part. præst. -id off. II 130,11. 155,23) fæste, love ægteskab II 53 m. || forlove. ~ ved, forlove med II 155,23. at være en ~t II 130,11.

troløs, adj. (troløs II 153,14)

troløshed, sb. (troløshed II 101 m.)

tromme, sb. (pl. trommer off. II 218,9. 255,36. 284,7)

trom(p)et, sb. (pl. trumeter 203,31. -ere 234,12)

trom(p)eter, sb. (trometere off. 64, 21 + m. 92,22. trummeter II 256,4. best. -en 46,23-24. pl. -e 139,7. II 205,1 osv. trommeter II 256,5. best. -ne II 247,7)

tros, sb. (troß II 171,18. (en) II 245,33. best. -id II 251,35. -en II 252,12)

troskab, en. (trofskab 32 m. trofskaff II 151,19. 171,25)

true, v. (præs. truer 278 m. II 50,28. pl. -e 275 m. præst. -ede 119,21. 294,18 osv. part. -d 224,6)

trusel, en. (trusel II 322,5. pl. d. s. 103, 21. 126,10. II 191,29 osv.)

tryde, v., jf. fortryde.

tryg, adj. (t(h)ryg 182,13. 260,34. II 40,25 osv. treg II 121,29. ntr. -t 182,34. best. og pl. -ge 61 m. 82,31 osv. komp. -(g)ere 253, 21-22. II 279,3. sup. best. -este 245,20) tryg, rolig, uden fare 82,31. 246,28 osv. || sikker, paalidelig, betryggende 61 m. 182,13. II 40, 25. 146,2 osv. — jf. fuldtryg.

tryggelig, adv. (tryg(g)eligen off. 101, 32. 112,5. II 151,18 osv. komp. trygeliger 133, 18. -ere II 188,22) roligt, i sikkerhed, uden

fare 101,32. 133,18 osv. || tillidsfuldt II 188,22 || paa betryggende maade II 150,13.

tryghed, en. (tryg(g)hed 70,1. 182,31 osv.) sikkerhed, ro, farefri stilling 70,1. 193,20. II 273,20 || betryggelse, garanti 182,31. II 37,16 osv. lejde og ~ 174,31. II 242,21.

trygler, sb. (pl. tryglere 275,15) tigger.

trykke, v. (præt. trække 94,21) give et tryk. — jf. for-, ud-, undertrykke.

træ, et. (træ 220,3. best. -id off. 220,13 + 16. pl. træ II 192,10)

træbro, en. (træbro II 218,34)

træde, v., se traade.

træl, sb. (pl. t(h)ræle II 37,37. 176,24)

trældom, en. (t(h)rældom off. 160,23. 226,22. II 265,15 osv. gen. -s II 240,9) besvær, møj, plage.

trældomsdag, sb. (pl. trældoms dage II 118,13) møjsommelig, besværlig dag.

trænge, v. (trænge 146,4. II 287,13 osv. præs. -er 186,21. II 51 m. pl. -e 305 m. præst. -de 70,23. 159,27. II 221,22 osv. pass. -dis 62,33. 264,2. II 51,2. part. -d 224,5. II 39,27 osv.) rykke ind paa 146,4 || betrænge 224,5. 264,2. II 129,23 || tvinge, nøde 62,33. 107,8-9. II 39,27 osv. || ~ paa en, opfordre indstændigt 263,28. II 287,13-14. ~ paa noget, drive paa, insistere paa 153,31. 159,27. 186,21. II 242,31. 250,26. ~ paa hos en II 175,17 || være i trang 183,12. ~ til 15,11. 70,23 osv. — jf. for-, paatrænge.

træpind, en. (træpind II 190,35)

træseng, sb. (pl. træenge II 206,11)

træsk, adj. (træsk off. 32,29. 165,9. II 216 m. træfke 168,11. pl. træfke 88,15. træfke 87,31. 245,30) listig, rænkefuld.

træskelig, adj. (sup. best. træfkeligste 251,3. — adv. thredfkeligen 165,3-4. komp. -ere II 40,27) d. s. s. træsk.

træskhed, en. (træfkhed off. 20,14. 103,33. 255,2 + 31 osv. træfkhed off. 117,34. 198,5. II 195,14. tredersfkhed II 84,15-16) listighed, rænkefuldhed.

træspore, sb. (pl. træ spore II 190,29)

træt, adj. (træt off. 43,13. 269,30. II 115, 23. best. og pl. -te 45,8. 48,30. 102,14 osv. komp. -tere 229,15)

træthed, sb. (træthed 131,12)

trætte, en. (trætte off. 59 m. 112,9. 148, 24 osv. gen. -is off. 121,8. 246,24. best. -n

145,19. 200,34 osv. pl. -r II 39,22. gen. -rs II 277,5) — *jf.* hoftrætte.

I. **trætte**, *v.* (*pass.* trettis 105,32) ~s ved, *blive træt af.*

II. **trætte**, *v.* (*trætte* II 10,12. 258,34. *inf.* *pass.* -is 245,33. *præt.* -ede II 23,10. *pass.* -edis II 257,10) *sige imod.* ~ imod II 10,12. ~ igen II 258,34 || *føre klage.* ~ paa II 23, 10 || *pass. recipr.: strides* 245,33. II 257,10.

trøje, *sb.* (*trøye* off. 303,6. II 180,15)

trøst, *sb.* (*thrust* 288,35)

trøste, *v.* (*trøste* 46,25. 61,8. II 292,13. *præs.* -er 61 m. *præt.* -ede 135,3. 233,28 osv. *part.* -it 119,22) — *jf.* fortrøste.

trøstig, *adj.*, *jf.* mistrøstig.

tude, *v.* (*tude* II 44,10) ~ i øre.

tugtemester, *sb.* (*tuchtemester* II 148,8. *pl. d. s.* 72,25) *opdrager, hovmester* II 148,8. || *misforst. oversætt. af fr. conducteur, kondottiere* 72,25.

tugtig, *adj.* (*thuctig* II 102,24. *pl.* -e 123,9) *velopdragen.*

tung, *adj.* (*tung* II 61,19. 242,1 osv. *ntr.* -t 186,2. II 65,13 osv. *pl.* -e 5,18 osv. — *komp. tyngere* II 107,20) *tung, svær* II 61,19. 74,12. 111,30 || *træls* II 242,1 || *haard, pinlig* II 107,20 || *vanskelig* 186,2. II 65,13. 327,2 + 7 osv.

tunge, *en.* (*tunge* (hun) 70,10. *pl.* -r II 276 m.) *tale med to* ~r II 276 m.

tungemaal, *et.* (*t(h)ungemaal* 242,5. II 95,13 osv. *pl. d. s.* 124,3)

turban, *sb.* (*toliban* II 237,21)

turde, *v.* (*tore* off. 66,4. 111,35. II 93,33. *præs.* t(h)ør 17,33. 280,27 osv. t(h)or 96,27. 213,6 osv. *pl. tør(r)e* 14,6. 68,23. *taare* off. 167,11. 258,10 osv. *præt.* t(h)orde 40,35. 65,5 osv. *tore* off. 52,2. 154,9. 263,12. II 5,34 osv.)

ture, *v.*, *jf.* fremture.

turnere, *sb.* (*tornere* II 160,1 (*jf. var.*.) 300,17 (*jf. var.*)) *turnering.*

turneren, *sb.* (*torneren* II 306,24) *turnering.*

turnering, *sb.* (*tornering* var. til II 160,1)

tusinde, *talo.* (*tufind(t)* off. 27,21. 28,12. 63,1 + 7 + 21. II 35,1-2 osv. -e 266,36) *fire hundred* ~ *olgn.* 28,12. 163,2. 266,36 osv.; *jf. maal.* *j^c* ~ og *xx* ~, *hundrede og tyve tusinde* 111,12-13.

tusindpart, *en.* (*best. tufind parten* II 49,14) *tusindedel.*

tusindstepart, *en.* (*best. thußinndfte parten* var. til II 49,14)

tvang, *en.* (*t(h)uang* off. 159,14. II 184,11. *tuong* II 293 m.) *magt, tvang.* holde i ~ 159, 14. II 14,29 osv. holde under ~ II 184,11 || *nød, mangel.* ~ for fetalje II 269,5 (*jf. trang*).

tvedragt, *en.* (*tuedracht* off. 117,7. 278, 30. II 37,33. (hun) II 128,6. *gen.* -s II 244,20. *tuedrachs* 109,14)

tvedrægtig, *adj.* (*pl. tuedrectige* II 306,26) *uenig.* ~ med hinanden.

tvedrægtighed, *sb.* (*tuedrechtighed* off. 85,26. 120,8. II 36,19. *tuedractighed* off. II 56,15. 129,1. 224,35)

tvende, *talo.* (*t(h)uende* off. 10,34. 30, 26. 137,6 osv.)

tveraadig, *adj.* (*tueraadig* 275,19) *tvivl-raadig.*

tvinge, *v.* (*t(h)uinge* 29,17. 154,26. 263, 33 osv. *præs. pl.* -e II 41,29. 49,30. *præt.* -de 89,22. 246,17. II 24,21 osv. *part.* -d 276 m. -der 86 m. *ntr.* -d(t) 224,9. II 84,20. 176,24. *pl.* -de 289,26 osv.) *øve tvang mod* 29,17. 154,26. ~ til 153,21. II 41,29 osv. || *betvinge* 86 m. 224,9. 263,33. II 84,4. 327,13 osv. || *fremtvinge* 276 m. || *trænge, fortrykke* 89,22. 191, 17. 289,26. II 49,30. 84,20. 144,26 osv. — *jf. be-, for-, undertvinge.*

tvist, *en.* (*t(h)uift* 86,33. 164,8. II 51,17 osv.) *splid.*

tvivl, *sb.* (*tuiffil* off. 138,34. II 10,13 (en) 93,18. 213,15 osv. (et) 82,18. *thuill* off. (en) 160,32. 302,7. *tuiffil(l)* II 313,12. (en) 157,25. (et) 213,2) *have* ~ paa en, *nære tvivl til* 82, 18. *faa* ~ paa en II 306,8. *bære* ~ paa en II 256,30-31. ~ paa noget, *tvivl om* 137,5. 213,15. II 10,13 osv. *uden* ~ 138,34. *uden al* ~ 93,18. 160,32 osv.

tvivlagtig, *adj.* (*pl. tuiffilachtige* 20,8) *tvivlsom.*

tvivle, *v.* (*tuiffle* 208,34. *præt.* -ede 81, 14) *tvivle.* ~ paa 81,14 || *ane* 208,34. — *jf. fortvivlet.*

tvivlraadig, *adj.* (*tuilraadig* 137,14. 253 m. *tuiffilraadig* off. 88,14. 124,17. 188,25. *pl.* -e II 213,27-28)

tvivlraadighed, *sb.* (*tuilraadighed* off. 260 m. II 291,5. *tuiffilraadighed* 137,31)

tvivlsmaal, *sb.* (*tuiffilmaal* II 170,25) *tvivl.*

tvært, *adv.* (*tuert* off. 42,30. 100,15. 271,

19 osv.) tværs. ~ fore II 230,25. ~ igennem 282,23. II 251,30. ~ imod, modsat 100,15. II 243,12 osv. ~ ind paa 42,30. ~ over 143,20.

tyde, v. (ty II 177,7) betyde, have at sige.

tydning, sb., jf. udtydning.

tyk, adj. (ty(c)k ofl. 39,21. 73,9. 171,10. II 121,30 osv. ntr. tæck II 93,27. pl. -e II 97, 12. 112,26) tyk, svær II 93,27. 97,12 osv. om person 171,10. II 121,30. om afgrøde 39,21. en mand ~, en mand høj, i gaasegang II 261,3 || uigennemsigtig, taaget 73,9.

tykhør, adj. (tyckhør 239,34) tunghør.

tykke, sb. (tycke ofl. 16,14. II 34,19 osv. (et) 46,8. 141,21. 277,3. (en) 22,11) god(t) ~, mening 46,8 + 11-12. forgodtbefindende 16,14 osv. — jf. sam-, mistykke.

tykke, v. (tecke ofl. 12,5. 31,28. II 168,8 osv. præs. pass. -es II 40,29. præf. pass. -tis II 119,26) lade sig ~, mene, bilde sig ind 12,5. 77,26 osv. lade sig noget ~, være stor paa det II 168,7-8; jf. I 223,33 || i pass.: synes, behage II 119,26. ~ godt, finde for godt II 40,29. — jf. for-, samtykke.

tynd, adj. (tynd 47,13)

tynge, en. (t(h)ynge 38,7. 159,32. 255,28 osv.) byrde, besvær 38,7. 304,8 osv. || skattebyrde 255,28. — jf. penningetynge.

tynge, v., jf. betyng.

tyran, en. (tyran II 46,13. 157,31. tiran II 176 m. pl. -(n)er 162,25 + m. II 225,25 osv.)

tyranni, sb. (thyranni ofl. II 131,29. 198, 11 osv. (en) II 151,20. thyrannij II 42,9. gen. -es II 144,24)

tyran(ni)sk, adj. (tyranf k II 327,20. pl. -e II 114,1)

Tyrk, en. (Tyrck II 167,32. Torck II 330,4. gen. Tyrckis II 104,16 osv. Torcks II 337, 33. best. Tyrcken II 104,10. Tørcken II 123,9. Torcken II 123,31. gen. Tyrckens ofl. II 196,4 + m. pl. Tørcker II 38,2. 330,23) tyrk II 38,2 osv. den tyrkiske sultan II 104,10 + 16. 167,32. 196,4 osv.

tyrkisk, adj. (tørckisk II 219,7. best. og pl. -e II 104 m. 124,28 osv. tyrckiske II 210 m. tyrckiske II 329,21. tørckiske ofl. II 123 m. 237,25)

tysk, adj. og sb. (tyfk II 4,4. 333,27. tydifk 282,24. best. og pl. -e II 114,4. 171 m. 296, 26 + 28 osv. tidfke 282,11. pl. gen. -is 301 m. pl. best. -ene 123,10) tysk 207,26 osv. de ~e,

tyskerne 209,36. 283,12 osv. || tysker 114,4. 123,10. II 4,4. 72,7.

tyske, sb. (t(h)ydike [8,20]. 280 m. osv.) tysk sprog. tale ~ II 332,12. paa ~ [8,20]. 280 m. osv.

tysse, v., jf. aftysse.

tyve, talo. (tiffue 197,2. thinge 93,5) — jf. femog-, firsinds-, fyrre-, seksinds-, tresinds-tyve.

tyvende, talo., jf. fireogtyvende.

tægt, sb., jf. fore-, varetægt.

tække, et. (tecke II 218,6. best. -ldt II 218,6. pl. tecke II 252,1. -r II 314,3) overdæk, baldakin II 218,6 || dækken II 252,1 m.

tække, v. (part. præf. tækt 246,4) — jf. fortækt.

tækkelig, adj. (ntr. teckeligt 138,4) velbehagelig. — jf. utækkelig.

tækkes, v. (teckis 115,25)

tælle, v. (thelle 283,26. part. t(h)ald 283, 26. II 222,33. pl. tolde II 118,10) — jf. fortælle.

tæmme, v. (temme ofl. II 190,6. 330,7) gøre tam II 190,6 || spæge II 330,7.

tænde, v., jf. optænde.

tænke, v. (tencke ofl. 41,9. 65,26 osv. tiencke II 186,12. præs. -er 90,2. 156,21 osv. pl. -e 91 m. præf. -te ofl. 51,28. 65,8. 70,25. II 17,2 osv. tienckte 174,31. part. -t ofl. 44, 21. 59,16. 91,2. 165,4 osv. tienckte II 186,11. tenck II 253,22. imp. pl. -er II 108,16) tænke, forestille sig, tro 65,26. 73,18. 156,21 osv. || mene, vente, have i sinde 65,8 || ~ paa 41,9. 70,25. II 108,1 osv. || ~ sig om 204,30. II 253,22. — jf. be-, mis-, optænke; for-, ufortænkt.

tænkelse, sb., jf. betænkelse.

tænketafle, en. (tencketafle II 190,18) optegnelsesbog, fr. memoires, jf. tegnetavle.

tære, v. (præs. pl. tære II 41,25) fortære mad. — jf. for-, udtære.

tæring, en. (tæring 31,24. II 40,23 osv. gen. -s II 54,32. best. -en II 309,16) underhold, kost 165,31. 286,32. II 40,23 osv. || fortæring, udgift 31,24. II 54,32. 309,16.

tærning, sb. (pl. terninger 136,10)

tæt, adv. (tæt(t) 135,33. 156,36 osv.) ~ op til 135,33. II 206,1-2. ~ efter, lige efter 156,36.

tøj, sb. (tøig 121,34) tøj, klæde. — jf. rejse-, silketøj.

tøjhus, et. (tøig hwB II 207,36) arsenal.

tømmer, sb. (thømmer 64,10. 81,8. II 111, 19 osv.) — *jf.* brotømmer.

tømmermand, sb. (tømmermand II 236,19)

tønde, sb. (pl. tynder II 206,1) ottende-
del af et fad (s. d.).

tøndebinder, sb. (pl. tynde bindere 53, 32) bødker.

tøre, v. (tøre 251,27) tørre.

tørft, sb., *jf.* nødtørft.

tørve, v. (præs. tor 187 m. II 247 m.) ~ ved, behøve.

tøsser, adv. (tøffer off. 39,31. 77,25. 121, 14. II 194,16. 264,16) to gange.

tøve, v. (tøftue 92,9. II 145,29 osv. præf. -ede 170,13. II 17,29 osv. part. -it 180,26. 195,29) tøve, vente 92,9. 170,13. II 223,11 osv. ~ efter II 144,29-30. ~ en efter, vente paa 180, 26. II 145,29 || dvæle II 79,23 || opholde, sinke 10 177,28. — *jf.* fortøve.

U.

uadspurgt, part. adj. (vadspurdt 212 m.)
uagtsomhed, en. (wachtsomhedt 168, 17 + m.)

uanseende, præp. (wanseendis off. 179, 13 osv.) d. s. s. uanset. dette ~ 179,13. ~ hvad II 229,23-24. ~ at, skønt II 180,29 (*jf.* var.).

uanset, præp. (wanseet off. 29,32. 121, 24. 163,29 osv.) uagtet, trods 93,34. 121,24. 301,16. II 66,30 osv. des ~ II 231,3. ~ at 35,26. 163,29-30. 276,24 osv.

ubegreben, part. adj. (pl. vbegrebne II 205,21) ikke indbefattet.

ubehagelig, adj. (vbehagelig off. 294 m. II 316,27)

ubehagelighed, sb. (wbehagelighed 108,3. 294,37 osv.) mishag, uvilje. have ~ udi 294,36-37. (have) ~ til 108,3. II 128,34.

ubehindret, part. adj. (wbehindert 11, 31. vbehindert 109,21) uhindret 11,31. være ~ med, fri for 109,21.

ubekvem, adj. (vbequem var. til II 18,4 (wquem))

uberaadt, part. adj. (pl. wberodde II 251,17) tvivlraadig.

uberegnet, part. adj. (vberegnet 188,3) ikke iberegnet.

ubesindighed, sb. (wbefindighed 12,6)

ubeskadt, part. adj. (pl. wbeskadde II 232,22)

ubeskedenhed, en. (wbefkedenhed 189 m.)

ubeskudt, part. adj. (wbeskut II 232, 21)

ubestilt, part. adj. (wbestilledt 224,9-

10) ikke udført. alting ~, med uforrettet sag.

ubetvungen, part. adj. (wbetvingt II 76,15)

ubetænkt, part. adj. (vbetenckt off. 142, 24 osv.) ikke betænkt paa II 15,31 || uden at tænke (der)paa 142,24. 275,27.

ubevaret, part. adj. (ubeuaredt 88,10- 11) ikke deltagende i. være det ~, ikke befatte sig dermed.

ubillig, adj. (ntr. wbilligt II 24,7. 154,8. best. -e 293,34. — adv. -en(n) 10,3. 153,32) uærlig 153,32. 293,34 || uretfærdig, urimelig 10,3. II 24,7. 154,8.

ubillighed, sb. (wbelighed II 38 m. wbillighed II 84 m.) urimelighed, ufornuft II 38 m. || uærlighed II 84 m.

ublu, adj. (vblu 130,2) skamløs.

ubodelig, adj. (wbodelig off. 209 m. II 35,14 osv.) som der ikke kan raades bod paa. ~ skade 209 m. II 35,14. 101,16 || uhelbredelig II 123,22.

ubrændt, part. adj. (wbrendt II 52,28)

ubrødelig, adv. (wbrødeligen 176,11)

ud, adv. (vd off. 45,22. 71,28. 218,1. II 12, 16. 265,22 osv.) drage, gaa ~ 71,28. 218,1 osv. ind og ~ II 265,22. ~ imod, vendt imod II 20,4. 85,2. 112,27. 241,30. ~ til, d. s. 72,1. 73,6. II 206,6 + 34. strække sig tvende veje ~, have dobbelt formaal II 172,26. ~ med, langs med 143,50. II 250,29 osv. langs ~ med 64,4. langs op ~ med II 12,16. drikke ~ 47,3. syv aar ~ at slæs, syv aar i træk 48,12. sige op og ~, give fuldstændig besked om 244,16.

udaf, præp. (wdaff off. 64,16. 255,4. II 4,29 osv.) bort fra, ud af 64,14. 173,16. 255,4.

II 149,30 osv. || af 52,18. 161,28 osv. holde ~ en II 143,31-32 || som adv.: mærke en noget ~, mærke noget paa en II 4,29.

udarbejdet, part. adj. (wdarbejdet 270, 24) medtaget, i slet forfatning.

udbekoste, v. (wdbekoste var. til 210,9 (bekoste))

udbrede, v. (præt. vdbredde II 329,18)

udbrænde, v. (part. præst. vdbrent II 75, 27 osv.) afbrænde II 75,27 || intr.: brænde ud II 150,12.

uddele, v. (uddele ofl. 78,20. 125,4. II 10 m. 71,17 osv. præst. -er 32,1. II 51,23)

uddrage, v. (præt. vddrog ofl. 198,21. II 127,33 osv. pl. vdroge ofl. 62,8. II 280,21. part. -en 97,23. II 280,6. ntr. -it II 22,36. pl. -ne 61,5. II 245,32 osv.) drage ud.

ude, adv. (wde 46,10. 73,16. 136,16 osv.) borte fra et sted 46,10. 73,16. ligge ~, i det fri II 237,21-22. ville være ~, ville ud 136, 16. være ~ paa tog olgn. II 199,2. 291,11. have bud ~ olgn. 275,22. II 186,9. have veje ~, se vej. være ~ om, være virksom for II 119,29 || til ende, udløben II 41,37. 218,31.

udelade, v. (wdelade II 35,19)

udelukke, v. (part. præst. pl. wdeluchte II 201,6) forhindre.

uden, præp. og konj. (uden(n) ofl. 26,30. 64,7. II 41,30. 150,12 osv.) udenfor 143,26. 290,27. II 41,30. 180,20 osv. ~ dagen, se dag || med fraværelse af, uden 12,1. 36,35. 265 m. osv. || undtagen 17,12. 27,20. 38,28. II 25,3. 42,3 osv. ~ saa meget at, med den undtagelse at 259,28-29. ~ de alene II 223,21. ~ fordi, hvis det ikke er fordi II 49,16-17. ikke ~, ene og alene, kun 64,7. 280,32. II 167,26 osv. blot (saa meget som) II 39,18. undtaget intet ~, kun med undtagelse af 99,14; jf. 101,12 || som konj.: hvis ikke, med mindre 26,30. 32,17. 146,24. II 36,2. 150,12 osv. ~ saa vore at 88,11. II 272,15 osv. ~ det er, undtagen, fr. si ce n'est 210,33 || ~ det at, undtagen at 84,25. ~ saa langt at, uden for saa vidt som 223,5-6. — jf. foruden.

udenfor(e), præp. og adv. (wden fore ofl. 64,11. 74,2 osv. udenffor ofl. II 112,26. 320,17 osv.) udenfor 64,11. II 71,23. 134,35 osv. || adv. 74,2. II 21,30 osv. uden og inden fore II 233,37. hannem ~ olgn., uden ham osv. 290,32. II 310,13.

udenlands, adv. (vden lands II 70,17)

udenpaa, præp. og adv. (wden paa ofl. 55,37 osv.) ~ sine breve II 314,19 || adv. 55,37.

udentil, adv. (vden thill 295,31-32) udivendigt.

udfald, et. (vdiald ofl. 21,1. 137,31. II 73,28. 231,35 osv. pl. d. s. 130,30. 139,22. 157 m.) udfald fra en fæstning.

udfalde, v. (udfalde ofl. 134,24. 157,36. præst. -t 231,17. II 82,18 osv. part. ntr. -et 171,23. pl. -ne 130,15) gøre udfald 62,29 osv. || falde, synke (om havvandet ved ebbe) 171,23.

udfart, sb. (wdtfardt var. til 130,30 m. (udfald))

udfetalje, v. (vdfetalie II 299,35. part. præst. viefalied (?) 301,2) proviantere.

udfly, v. (vdfly 168,25. 177,35. part. præst. -dt 213,21. pl. -de 224,26) udruste.

udfritte, v. (part. præst. vdfrittet II 180, 18) ~ noget af en, faa at vide af en ved at fritte.

udføre, v. (part. præst. vdført 293,17. II 246,28) føre ud.

udgaa, v. (vdgaa(e) ofl. [7,20]. 10,28. II 84,14 osv. part. præst. vdgangen ofl. [7,5]. II 88,31. pl. vdgangne II 322,3-4) udkomme i trykken [7,5 + 20]. ~ paa prent 10,28. II 322,3-4 || blive udstedt II 84,14. 88,31 osv. lade ~, udstede II 203,5. 268,14.

udgift, en. (vdgift ofl. 85,20. 304,31. II 45,34) — jf. penningeudgift.

udgive, v. (udgiffue ofl. II 42,8-9. 208, 11 osv. pass. -is 287,21 osv. præst. -er 48,37. 49,1. pl. -e 128,12-13 osv. part. vdgaff 208, 36. II 45,23 osv. pl. vdgaffue II 89,8 + 24. part. ntr. -et ofl. 99,10. 235,36. II 26,34. pl. -ne 260,30 osv.) udstede 203,21-22. 235,36. 287,21. II 40,16 osv. || afgive 99,10. 128,12-13. II 89,8 osv. || uddele 241,25 || give ud (penge) 208,36. || udrede, betale II 42,8-9. 48,37. 319,22 osv. || ~ sig vidt, vove sig langt ud II 208,11.

udgrave, v. (part. præst. udgraffuit 303, 7) indgrave.

udgøre, v. (udgiøre 94,35. part. vdgiorde II 10,10. 173,31 osv. part. wdgiort II 323,8. pl. vdgiorde II 327,31) udvælge til et hverv, sætte til noget II 173,31. 281,34. 323,8. 327, 31. ~ en paa en, sætte ud paa II 10,10 || stille, rejse 94,35.

udhalde, v. (part. præst. udhalett ofl. 305,1. II 109,10) forringe, afkræfte.

udhugge, *v.* (*part. præst. vdhuggen* II 206,34. *pl. -ne* II 176,11. 206,10) *forsire ved udhugning* II 206,34 || *frembringe ved udhugning* II 176,11. 206,10.

udi, *præp. og adv.* (*wdi ofl.* 15,25. 17,22. 126,1. II 88,19 *osv.*) *i* 10,24. 12,15. 15,20. 17,22. 126,1 *osv.* ~ *alt, ialt* 208,15-16 || *med hensyn til* 105,37 || *adv. lægge glavind ~, fælde lansen* 40,20. II 249,8-9. *vise ~, se vise. med en sølvnagle ~* II 49,8-9.

udigen, *adv.* (*udj gien* 38,21) *igen*.

udkejse, *v.* (*wdkeyse* 245,14. *part. præst. -t* 35,17. 37,5-6 *osv.*) *udvælge*.

udkomme, *v.* (*præst. pl. udkomme* II 280,18) *komme ud*.

udkræve, *v.* (*præs. vdkræfuer* 40,6)

udkvitte, *v.* (*part. præst. vdkvittedt* II 208,2) *holde fri for udgift*.

udlaane, *v.* (*præst. vdlaaante* II 162,22)

udlede, *v.* (*vdlede* 245,16) *udsøge, udvælge*.

udlove, *v.* (*vdloffue* 59,29. *part. præst. -id* 205,4. 218,6. *pl. -ede* 241,21) *love, forpligte sig til* 205,4. 218,6 || *udlove, stille i udsigt* 59,29. 241,21.

udlægge, *v.* (*wdlegge ofl.* 12,6. II 212,28. *vdligge* 116,12) *udlægge, fortolke* 12,6. 116,12 || *udrede* II 212,28.

udlændig, *sb.* (*pl. wdlendige* II 50,36) *udlænding*.

udlænding, *en.* (*vdlendig* II 332,29)

udlændisk, *adj.* (*vdtlendisk ofl.* 187,7. II 42,20. *ntr. vdtlendisk* 21,33. *pl. -e* II 51,14)

udlæse, *v.* (*part. præst. pl. udleste ofl.* 272,18. II 330,15. *wleste* 31,12) *udsøge, udvælge*.

udløbe, *v.* (*part. præst. udløbet* 25,16) *sejle ud*.

udover, *præp. og adv.* (*vdoffuer ofl.* 21,18-19 + 21. 46,17. II 38,15 *osv.*) *over, om stedet* II 103,33. 234,6. 315,6. 324,23 *osv.* *drage ~* II 256,34 || *hævn, magt, befaling ~* 21,18-19 + 21. 30,21 || *om tiden. denne nat ~* *olgn.* 46,17. 238,15. II 172,22 || *som adv.: komme ~* II 236,9. *komme fra England til fastlandet* 211,33. 233,5.

udraabe, *v.* (*vdraabe ofl.* 25,20. 141,17. 180,7. 259,1-2. II 219,5 *osv.* *pass. -is* II 218,26. *part. præst. -t* II 218,19 + 23. *pl. -te* 277,13) *bekendtgøre*.

udransage, *v.* (*part. præst. vdransagid* II 47,32) *udforske*.

udrede, *v.* (*vdrede* 167,21. II 185,11) *udruste*.

udretning, *en.* (*vdretning* 128 m. *vdretting* 219,21. *best. wdretningen* II 16,31) *virkeliggørelse, udførelse* II 16,31 || *handling* 128 m. || *handlekraft* 219,21.

udrette, *v.* (*vdrette ofl.* 84,25. 140,22. 209,24 *osv.* *præs. -er* 88,26. *præst. udrette* 287,34. *-ede* 67,20. 99,4. 135,15 *osv.* *part. vdreret* II 305,24. 309,35. *-edt ofl.* 221,24. 298,12. II 10,4 *osv.*) *udrette, udføre* 84,25. II 88,20. 103,29. 284,18 *osv.* || *anrette* 143,18 || *udrede, betale* II 72,22 || *sende afsted, fr. expedier* II 305,8.

udride, *v.* (*præs. pl. vdridde* II 207 m. *præst. pl. vdrede* 45,25. II 261,13. *part. vdrreden* II 238,8) *ride ud*.

udrider, *sb.* (*pl. vdridere* 62,31. II 37 m.) *ridende vagt*.

udruste, *v.* (*udruste* 166,18. II 283,7 *osv.* *inf. pass. -is* II 287,25. *præst. -ede* 164,30. *pass. -edis* II 160,19 *osv.* *part. -ed* 55,7. *pl. -ede* 31,1. 135,14 *osv.*)

udse, *v.* (*præs. pass. vdfels* 245 m.) *udsøge, udvælge*.

udsende, *v.* (*vdsende* 49,31. *præs. -er* 299,22. II 184,1. *præst. vdfende ofl.* 35,14-15. 279,2. II 245,29. *part. -(t)* 97,20. 170,5. 285,24 *osv.*)

udsige, *v.* (*part. præst. wdfagt* 202,22) *udtale*.

udskifte, *v.* (*vdskifte* II 116,14. *præs. pass. -es* 18,37. *part. præst. udfkift* 144,16) *uddele*.

udskikke, *v.* (*vdskikke var. app.* 24,17. *part. præst. pl. -ede smst.* 24,23-24) *udsende*.

udskrift, *en.* (*vdskrift* 127,11) *afskrift*.

udskrive, *v.* (*udskriffue ofl.* II 7,8. 305,8) *udstede, udsende (breve)*.

udslette, *v.* (*pass. vdflettis* 176,5)

udslæbe, *v.* (*part. præst. vdflebit* II 125,28) *overanstrenge, gøre udslidt*.

udspørge, *v.* (*vdspørge* II 87,29. *præst. vdfpurde* 237,20. *part. wdfpurtt ofl.* 261,34. II 188,34-35 *osv.*) *spørge om* II 87,29. ~ *noget af en* 237,20 || *skaffe sig underretning om* 261,34. II 188,34-35. 211,21.

udstaa, *v.* (*præs. pl. vdfstaa* 45 m.) *udholde, staa igennem*.

udstaffere, *v.* (*udstafiere* 166,20. *præst.*

-ede 177,16. part. -id ofl. 55,5. 247,18 osv. pl. -ede 39,5. II 153,36 osv.) udstyre.

udstikke, v. (part. præst. udstuckid II 220,21) stikke op, hejse (fane).

udstrække, v. (udstrecke 145,18) udvide.

udsætte, v. (part. præst. udfatt [8,18]. pl. vdfette II 163,6) oversætte [8,18] || pantsætte II 163,6.

udtage, v. (præst. vdtog 173,19. II 123,2) udfri af fangenskab.

udtrykke, v. (vdtrecke 120 m.) give udtryk, gengive i oversættelse.

udtrykkelig, adj. (wtræckelig II 154,14. — adv. udtreckeligen II 105,20)

udtydning, sb. (wdtydning 220 m.) udlæggelse.

udtære, v. (vdtære 210,9. præst. -ede II 322,24) ~ sig, sætte al kraft til.

uduellig, adj. (pl. vdwlige 20,28. wduelige II 199,28)

udvise, v. (vduise ofl. II 157,34. 269,19. præst. -er 11,13. 160,34 osv. pl. -e 233,11. præst. -te 147,34. 249,6. II 252,21 osv. part. -t 175,34) udvise, paavise, lægge for dagen 11,13. 160,34. 233,11. II 131,33. 157,34. 214,21 osv. || lyde paa, indeholde 147,34. 192,27. 249,6 || vise ud, forvise 175,34. II 269,19.

advortes, adv. og adj. (uduortis ofl. 149,1. 304,9. II 35,29) i det ydre. ~ til syne, at se til, tilsyneladende II 35,29-30 || som adj.: ydre 149,1. II 36,13 osv.

udvælge, v. (vdvele 236,9. uduel(l)ie 100,27. II 195,6. vdvelge II 11,22. præst. pl. wduellie II 133,10. part. præst. vduald II 321,25. pl. vdualde 282,8. vduolde II 77,13)

udyd, en. (vdygd ofl. 17,23. 68,4. II 47,31. pl. -er 22,14) slethed, last.

udydelig, adj. (komp. wdygdeligere II 189,16) lastefuld, fr. vicieux.

uenighed, en. (wenighedt ofl. 86,15. 129,9. 298,19 osv. gen. -s II 166,6-7)

uens, adj. (wens 100,36. II 270,32) uenig.

ufangen, part. adj. (wiangen 222,10)

ufast, adj. (wifaft II 184,10) svagt befæstet.

uflettet, part. adj. (wilettid II 32,13) ~ haar.

uforbrudt, part. adj. (wiorbrut 286,16) ubrudt.

ufordærvet, part. adj. (wiorderiffuid(t) 293,30. II 52,27) ikke edelagt, uskadt.

uforfaren, part. adj. (pl. wiorfarne ofl. 216 m. 225 m.) uerfaren.

uforfærdet, part. adj. (wiorfærid II 224 m.)

uforkortet, part. adj. (viorforkortid 16,15) ubeskaaren.

uforløben, part. adj. (pl. wiorløbne II 325,24) ikke gaaet til ende.

uformuende, part. adj. (wiformuendis ofl. II 24,28 osv.) uden kraft, svag II 24,28 || fattig II 28,7.

uforstand, sb. (wiorstand ofl. 12,6. 206,35 osv.) ~ paa 206,35.

uforstandig, adj. (viorstandig 117,5. -e 117 m. ntr. -t 180,10. wiorstandig 253 m. best. og pl. -e 116,16-17. 279,31 osv.)

uforstandighed, en. (wiorstandighed ofl. II 38,12. 73,11. 76,29 osv.)

uforsøgt, part. adj. (pl. viorføjte 209,29) uprøvet, uerfaren.

uforsøghed, sb. (wiorføjthed ofl. 40 m. 218 m.) uerfarenhed.

uforsømmelig, adj. (wiorfømmelig 191,30)

ufortabt, part. adj. (pl. wifortable II 191,13)

ufortænkt, part. adj. (wifortenckt 175,12) ~ i alt dette, uden at have nogen anelse om alt dette.

ufortøvet, adv. (wifortøffuid ofl. 26,9. 156,13. 190,17. 300,32)

uforvarende, part. adj. (wioruarendis ofl. 22,15. 66,15. 82,16. 91,3) pludselig, uformodet 22,15 || adv. 44,22-23 osv.

uforvaret, part. adj. (wioruaridt II 228,35) uden forsvar.

ufred, sb. (wired ofl. 94,13. 119,33)

ufredsommelig, adj. (wifridfommelig II 244,20)

ufrom, adj. (wifrom 303,9. pl. -me 116,10) ond, slet.

ufromme, sb. (wifromme 216,12-13) skade.

ufrugtsommelig, adj. (ntr. wifructfommelig 274,20) ufrugtbar.

ufærd, sb. (wifærd 303 m.) ulykke.

uføre, sb. (pl. wiføre 97,16. 132,22. II 230,21) sump, ufremkommeligt terrain.

uge, en. (wge ofl. II 225,3. 320,34. pl. -r 56,11. 157,15 osv. gen. vggers ofl. 281,1. 284,20) — jf. dimmeluge.

ugerning, en. (wgierning 209,18. II 55, 21-22 osv. pl. -er 209 m.)

ugift, part. adj. (wgift II 312,21)

ugjort, part. adj. (wgjort II 316,2)

ugrund, sb. (vgrund II 212,1) med ~, uden grund.

ugrødesom, adj. (wgrødefom II 173, 21) ufrugtbar.

ugudelig, adj. (pl. wgudelige 295 m.)

ugudelighed, en. (wgudelighed II 36, 25-26. 78 m.)

ugunstig, adj. (wgunstig II 72,32-33)

uhørlig, adj. (ntr. whørligt 207 m.) utilberlig.

uhørt, part. adj. (whørt 48 m.) usædvanlig.

uhøvisk, adj. (ntr. whøviskt II 48,25-26)

ujævn, adj. (ntr. wieuffint II 75,11) bjærgfuld.

ukaldet, part. adj. (pl. vkallede 126,3. vdkallede II 254,15)

ukristelig, adj. (ntr. wchristoligt II 37 m. 299 m.)

ukvem, adj. (wquem II 18,4 (jf. var.)) uskikket.

ukvemsord, et. (wquems ordt II 218,12)

uld, en. (vld off. 176,32. 259,20 osv. best. -en 176,34)

uldstabel, sb. (vldstabel 176,30) oplag af uld.

ulempe, en. (wlempe off. 12,13. II 131, 15. 232,31 osv.) vanskelighed.

ulige, adj. og adv. (vlige 62,27. II 63,16 osv.) ~ giftermaal II 63,16 || som adv.: ~ mere 62,27. ~ meget mere II 236,17.

ulovagtellig, adv. (wlougachteligen 128 m.) paa en svigefuld maade.

ulovagtig, adj. (vlougachtig 211,26) uærlig, svigefuld.

ulovagtighed, en. (wlouachtighedt off. 91 m. 294,33 + m. II 36,18 osv.) uærlighed, svig.

ulove, en. (wlouge 165,19. 201,10 osv.) uærlighed, svig 165,19. 293 m. || mistillid, fr. suspicion 201,10.

ulovlighed, sb. (wlouglighedt var. til 294 m. og II 188 m. (wlougachtighedt))

ulydig, adj. (wlydig II 40,31. pl. -e II 88,3)

ulydighed, en. (wlydighed 108,5. II 46, 21 osv.)

ulykke, sb. (wळेcke 20,21. 31,32. 140,35 osv. (en) 81,22. 220,34 osv. (et) II 292,12. best. -n 137,16. II 43,3. pl. -r II 47,9. 308 m. wळेcke II 48,1) som ~ vilde, uheldigvis II 203,1.

ulyst, en. (wleßt off. 186,3 + 5. II 99,16 osv.) uvilje II 284,33 || bryderi, ulempe II 69 m. 115,19 || trætte, strid 186,3 + 5. II 99, 19 osv.

ulærd, adj. (wlærdt [7,14])

umaadelig, adj. (vmaadelig 20,5) umaadeholden.

umage, en. (wmage off. 10,26. 131,28. 215,14-15 osv.) ulejlighed, besvær 90,7. II 41, 15. 190,31 osv. tage sig ~ (til), gøre sig umage 10,26. 55,30. II 290,18 osv. || skade, fortræd 215,14-15.

umenneskelig, adj. (ntr. wmeneskelig 207,12)

umild, adj. (umildt) 293,28. II 192 m. osv. best. og pl. -e 96,23. II 40 m. osv. sup. best. -este II 48,24-25) streng, grusom.

umildelig, adv. (wmildeligen 95,5-6. II 36,3-4 osv.) strengt, grusomt.

umildhed, en. (wmildhed off. 58 m. II 101,25 osv. gen. -s II 188,7) strenghed, grusomhed.

uminde, sb. (wminde 13,25 osv.) mangel paa tilladelse. med ens ~ 13,25. i ens ~ 26 m.

umistende, part. adj. (wmistendis II 168,4) uundværlig.

umulig, adj. (wmogelig 216,3. ntr. -t 46,7. 86,34 osv. wmuligt 261,13. vmueligt 137,26. pl. -e 160,20)

umættelig, adj. (best. vmættelige 160 m.)

unaade, en. (wnaade 12,29. 204,24. II 53,33 osv.) paa naade og ~ 101,11-12. 272, 31-32. paa hans naade og ~ 99,13-14. komme i ~ II 53,33.

unaadig, adj. (wnaadig off. 193,15. 279, 14 osv.)

unde, v. (vnde 208,23. 240,7. II 8,8 osv. præf. -te off. II 92,14. 308,22. part. -t 80,22. 252,26 osv.) overlade, tilstaa 80,22. 185,35. 240,7. II 322,26 osv. ~ og give II 175,31. 308, 22 || give lov til II 8,8. 200,9 || forunde II 92,14. — jf. forunde.

under, præp. (vnder off. 11,5. 93,35. 261,7 osv.) under, om stedet 48,30. 246,6. II 89,1 osv. ~ øjne, se øjne || om overhøjhed olgn. 11,5.

214,33. 261,7. II 38,3. 68,27. 144,25. 174,31-32 osv. || ~ straf 93,35-36. II 48,29. 117,3-4 || ~ skin, skjul, se skin, skjul || *blandt* II 34, 31 || ~ des at, medens 185,14. — *jf.* der-
under.

under, et. (*vnder* 104,27. II 214,27 osv. gen. -s 132,19 osv.) *under*. et guds ~ II 79, 37. at ~ er, saa at det er vidunderligt, i en vidunderlig grad 104,27. II 151,33 || *forundring*. at se stort ~ paa en, se paa en med stor forundring II 214,27 || gen. som adv.: ~s glad, vidunderlig glad 238,7. *prædikat*ivt: at ~s er, saa det er vidunderligt 132,19. II 159,4. 202,17.

underdan, en. (*underdan* 12,35. 32,36. II 48,22 osv. -ne 15,27. pl. -(n)e 15,36. 31,18 + 27-28 osv.) *undersaat*.

underdanighed, en. (*underdanighed* off. 101,23. 106,21. II 196,10-11)

underfundighed, sb. (*underfundighed(t)* 198,5. II 289,4)

undergaa, v. (*vndergaa* 59,28-29. II 91, 24 osv. *præs.* -r 146 m. II 59 m. osv.) *gaa under*, *gaa til grunde* 47,10 || *henvende sig til*, *træde i forbindelse med* 59,28-29. 146 m. II 91,24 osv. ~ med, *forhandle med* II 19 m. || *bestikke*, *paavirke*. ~ en med løfter, gaver II 74 m. 153 m.

undergiven, part. adj. (*undergiffuen* 154,22. II 33,20. *ntr.* -ed II 133,23. pl. -ne 115 m. II 40,30) *underkastet* 154,22. II 40,30. 133,23 || *hengiven til*, *afhængig af* 115 m. II 33,20. 160,13.

underhold, sb. (*vnderhold* 34,15) *levebrød*.

underholde, v. (*præs. pass. underholdis* 160,4 + m. *part. præst. pl.* -ne 34,9) *give underhold*.

underholding, en. (*vnderholding* off. 35,33. 75,22. 229,4 osv. pl. -er 200,3) *næring*, *underhold* 75,22. 229,4 || *understøttelse* 200,3 || *tjenesteforhold*. kongens besoldning og stedse ~ 35,33. 49,14.

underhus, et. (*best. vnderhuffet* 64,23) *den nederste etage*.

underkue, v. (*underkuffue* 154,15. II 47,22)

underkøbe, v. (*underkiøbe* II 224,24)

underlig, adj. (*underlig* off. 51,35. 81, 30. II 117,9. **vndelig* 241,30. *-t 111,2. *ntr.* -t(t) 5,22. 105,22 osv. *vnderlig* 233,8. pl. -e

189,27. 266,2. II 272,31 osv. *vnderlig* 231,30. — *adv.* -en 14,28-29. II 211,33) *mærkelig* 5, 22. 189,27. II 272,31 osv. *vidunderlig*, *fr.* *merveilleux* II 230,16 || *forundret*, *ilde berørt*, *forskrækket* 50,29. 51,35. 81,30. II 117,9. 214, 24 osv.

underlighed, sb. (*underlighed* II 96 m.) *mærkelighed*.

underlægge, v. (*underlegge* II 7 m.) *underkaste*.

underrette, v. (*vnderrette* 16,23) *meddele*.

undersaat, sb. (pl. *underfotte* off. 36,1. 69,30. 78,37. 100,17 osv. -ter 21,9-10. 108,5-6. gen. -tis 164,32. II 24,6. -ters 276,3. 304 m. *best.* -tene 159,37. 212,6. -terne 159 m. II 40,13)

underskrive, v. (*part. præst. ntr. underschreffuid* II 32,25)

understaa, v. (*understaa* 160,22. II 93, 33 osv. *præs.* -r II 39,1. pl. *vnderstaa* II 87,37. *præt. vnderstod* II 116,13. 129,15) ~ sig noget, *tage sig noget for*, *give sig af med*.

undertage, v., se *undtage*.

undertegne, v. (*undertegne* 108,12. *part. præst. pl.* -ede 32,27. 33,18) *underskrive*.

undertiden, adv. (*wndertiden* off. 32 m. 130,30)

undertrykke, v. (*undertroeke* 304,26) *nedtrykke*.

undertvinge, v. (*undertuinge* off. 171, 32. 274,34. II 308,25. *præt.* -ede II 57,11. *part.* -d II 314,12. -ed II 199,22. pl. -de II 159,23. -ede II 153,5)

undervise, v. (*underuise* off. 11,11. 116, 32. II 40,2 osv. *præs.* -er 167 m. *præt.* -de 185,20. II 61,18. 257,19. *part.* -t 156,13. 234, 23 osv.) *underrette*, *belære*, *give besked* 11, 11. II 61,1-2 osv. *gøre opmærksom paa* II 257, 19 || *gøre en forestillinger (om noget)* 29,15. 167,32. II 40,2. 61,18 osv.

undervisning, en. (*underuifning* off. 19,2. 147,13. II 33,23 osv. (hun) 16,27. pl. -er II 34,26) *oplysning* 19,2. 147,13. 269,19. *gøre* ~, *oplyse*, *instruere* 103,18-19 || *belæring* 16,27. 185,13 || *forestilling* II 33,23. 34,26.

undfagne, v. (*vndfagne* II 68,2) *modtage*.

undfalde, v. (*vnfalle* 250 m. *præs.* -er 202,32. *part. præst. ntr.* -et 42,26 (*jf. var.*)) *falde af* 42,26 || *svinde bort*, *mangle* 202,32 || *svigte* 250 m.

undfange, *v.* (**vndfange** *off.* 182,16. 286, 25. **vndfonge** II 223,19. *præs. pass. -es* II 204 m. *præt. -ede* 172,25. **vndfongede** 172, 27. *pl. undfinge* II 100,20. *part. -en* 106,21. II 118,27 *osv. vndfongen* II 182,24) *modtage*.

undfly, *v.* (**wndfly** 254,4. *præt. -de* 118, 28) *undslippe* 118,28 || *slippe for, undgaa* 254,4.

undgaa, *v.* (**vndgaa(e)** 21,15. II 49,24 *osv. præs. pass. -eB* 103,34. *part. præt. pl. undgongne* 102,14) *slippe fri for* 21,15 *osv.* || *slippe, beholde livet* II 107,25.

undgælde, *v.* (**vndgælde** II 125,17) *undgælde for, lide straf for*.

undkomme, *v.* (**undkomme** 163,19. 302,2. *præs. -er* 163 m. *pl. -e* 170,28. *præt. undkom* *off.* 114,11. 273,29. II 203,26 *osv. pl. vndkomme* 44,33 *osv. part. -en* II 3,34)

undlede, *v.* (**undlede** 88,24. *præs. -er* 203 m.) ~ *sig, vende sig bort, slippe bort*.

undlokke, *v.* (**vndlocke** *off.* 67,13. 148, 17) *fralokke*.

undre, *v.* (**undre** 289,6. *præt. -ede* 239, 36) *forundres*. ~ *paa, undres over* 239,36-37. *var ikke at ~, ikke til at undres over* 289,6. — *jf. forundre*.

undride, *v.* (**undride** *off.* 97,23. 269,10 *osv. præs. -er* 300 m. *præt. vndredt* II 146, 3) *ride bort, desertere* 300 m. II 146,3 || *flygte for* 97,23 || *desertere fra* 269,10. 301,35.

undrykke, *v.* (*part. præt. vndtrugt* 185, 26) *unddrage, fravende*.

undrømme, *v.* (*præt. vndrømbde* II 196, 24) *rømme bort*.

undse, *v.* (**vndse** 199,1. *præs. -er* 20,16. *præt. vndfaa* 82,2. II 64,19) ~ *sig for, frygte for*.

undsige, *v.* (**vndfige** II 37,13. *præs. -er* 28 m. *pl. -e* II 37,19. *præt. undfagde* *off.* 166,2. II 132,14 *osv. part. wndBagdt* *off.* 228,9. 229,6)

undsigelse, *en.* (**vndfigelse** *off.* 153,32. 216,24 + m. *pl. -r* 226,26. II 37,11)

undsigelse(s)brev, *sb.* (**vndBigilBe** *breff* 226 m.)

undskylde, *v.* (**vndfkyldde** *off.* 33,3. 265, 27. II 219,32 *osv. præs. -er* 185 m. *præt. -ede* 91,9. 259,26 *osv. part. -edt* II 70,25) *undskylde, retfærdiggøre* 33,3. 231,32 *osv. have en ~et* II 70,25 || *gøre undskyldning for* 91,9 || ~ *sig, retfærdiggøre sig* 187,3. *undslaa sig* 185 m. 259,26. II 219,13-14. ~ *sig*

at, undslaa sig med den begrundelse, at 298,27.

undskyld(n)ing, *en.* (**undfkylding** *off.* 5,2. 88,10. 175,27. 229,30 *osv. undfkyldning* *off.* 27 m. 116,19. II 41,34. (hun) 172,7. *pl. vndfkyllinger* 216,12. II 287,27) *retfærdiggørelse, undskyldning* 5,2. 94,12 *osv. gøre sin ~, undskylde sig* 229,30. 259,31 || *vægning* II 103,29. *gøre ~, undslaa sig* 88,10 || *udflugt* 216,12. II 287,27.

undstaa, *v.* (**vndftaa** 195,11. II 23,19) *slippe bort fra, undgaa at komme i ens magt*.

undsæt(n)ing, *sb.* (**vndfetting** *off.* 90, 23. 290,8 *osv. un(d)fetning* *off.* 34,4-5. 102,1. II 199,32 *osv.*)

undsætte, *v.* (**vndfette** *off.* 61,8. 90 m. 110, 29 *osv. præs. pl. d. s. 34 m. pass. -is* 42 m. *part. præt. undfet* *off.* 41,25. 154,3. II 90,21 *osv. pl. undsette* 214,7)

undtage, *v.* (*part. præs. vndertagendis* *off.* 37,34-35. 101,12. 196,4. 230,9. II 188,32 *osv. præt. -en* 72,34. II 198,34-35. *osv. ntr. -id* *off.* 55,3. 57,28. 99,14. II 44,22 *osv. pl. -ne* 31,5. 37,36 *osv. -ene* 257,11-12) *undtage. intet ~endes, uden at undtage noget, fr. sans riens reserver* 101,12 || *part. præs. ~endes, med undtagelse af* 196,4. 199,28. ~ *naar, 245,25. efterstillet* 37,34-35. 213,22-23. 238,29. II 188,32 *osv.* || *part. præt. i absol. konstr. stemmende m. subj.: ~en vor konning olgn.* 187,21-22. II 198,34-35. *denne dag ~en* 72, 34. ~et *intet olgn.* 99,14. II 44,22. 190,27. 198,17. ~et *Calais* II 129,32. ~et *at* 194,12-13. ~ne *nogle olgn.* 31,5. 37,36. 189,19. 257, 11-12. II 74,10. 96,3. 199,19. *ikke stemmende m. subj.: ~en sex* II 261,20. ~et *disse tvende* 57,28. *den part ~et* 55,3. ~et *dennom som* 70,5. ~et *ved (s: henved) vc heste* 97,13; *jf. ~ne ved ijc heste* 72,33.

undvige, *v.* (*præs. undviger* II 223 m. *præt. -te* 151,15. *part. -t* 46,34. 152,23)

undvære, *v.* (**undvære** *off.* 99,26. 109,5) *undgaa, lade være*.

ung, *adj.* (**vng** *off.* 32,36. 171,8. 267,5. *ntr. -t* 30,3. II 80,4. *best. og pl. -e* 81,26. 107, 35. II 53,13 *osv. gen. -is* 208,9. *komp. yngre* II 8,36. *sup. best. yngste* II 314,36)

ungdom, *en.* (**vngdom(b)** 17,26. 38,5. II 118,22 *osv. gen. -s* 17,11. II 70,10. *best. -men* 116,20)

ungersk, adj. (best. vngerske II 122,5) magyarisk.

unytte, sb. (wnette 225,18) til ~, uden nytte, til ingen nytte.

unyttig, adj. (ntr. vnyttig II 269,20) udelig, ubrugelig.

unævnt, part. adj. (wnelfnd 35,10)

unødt, part. adj. (pl. wnødde 282,30) ikke tvungen.

uomflydt, part. adj. (womilut II 330,25)

uoprigtig, adj. (ntr. woprechtigt 105,13)

uordentlig, adj. (best. vordentlige II 121,30-31) tøjlesløs.

uordentlighed, sb. (wordentlighed(t) 15 off. 40 m. 129 m. II 255,10) uorden.

uordning, sb. (wordning 39 m.) uorden.

uoverhørt, part. adj. (wouerhørt 25 m.) uforhørt.

uquem, adj., se ukvem.

uraad, et. (wraad off. 50,14. 117,6. 302 m. II 51,15. 267,22 osv.) ulykke, ubehagelighed.

uraadelig, adj. (ntr. wraadeligt 273,9) ufordelagtig.

uraadsomhed, sb. (wraadsomhed 304 m) mangel paa vilje til at lytte efter raad, egenraadighed.

urede, adj. (wrede II 275,24) uklar, indviklet.

uredelighed, en. (wredelighed 105,35) nederdrægtighed, fr. lascheté.

uren, adj. (ntr. wrent II 264,8. pl. -e 15,18)

urenfærdig, adj. (pl. wrenferdige 123,7) urenlig.

urenlighed, sb. (wreenlighed II 124,31) kødelig ~, usædelighed.

uret, sb. (wret(t) off. 193,16. 265 m. II 43,1. e. præp. wrette off. 10,18 osv.) med ~e 270,28. II 277,26. til ~e, med urette 10,18. 206,1.

uret, adv. (wrett 156,13) urigtigt.

uretfærdighed, sb. (wretferdighed 29,15)

urette, v., jf. forurette.

uretvished, sb. (wretuished II 36,27) uretfærdighed.

uro, sb. (wro II 40,35. 116,10)

urolig, adj. (vroligh 70 m.)

urt, sb. (pl. vrter 27,31) krydderi.

urtefrø, sb. (vrtefrø II 193,3)

urygget, part. adj. (pl. wrockede 11,33) urokket.

ursæd, adj. (wred 192,29) frygtløs.

urædelig, adv. (wredeligen 232,28) uden frygt.

urørt, part. adj. (pl. wrørde 11,34)

usagt, part. adj. (wlagd off. 26,19. 293,19)

usamdrægtighed, en. (wfsamdrech-tighed off. 85,21 + m. II 184,18. 297 m.)

usand, adj. (ntr. wlandt off. 98 m. II 210,27. 239,9 osv.)

usandhed, sb. (wfan(d)hed 25,24. 116,14-15)

usigelig, adj. (wfigelig 123,21-22. II 135,17 osv. ntr. -t II 202,3)

uskadt, part. adj. (wfkad II 128,23)

uskamfuld, adj. (wfkamfuld 130 m.)

uskel, et. (wfkell 12,6. wfkell off. 162,27. 289,28. II 142,30. 154,22 osv.) uret.

uskellig, adj. (pl. wfkellige II 50,26. — adv. -en 193,9) uretfærdig.

uskikkelig, adj. (wfkickelig 31,26. II 327,24. ntr. -t 243,27 osv. pl. -e 116,23. sup. best. -ste 225,13) uduelig 116,23. 225,13 ||

upassende 14,35. 31,26. II 106,11 osv. || uhel-dig 68,10. 243,27 || uordentlig, vild II 327,24.

uskikkelighed, en. (wfkickelighed off. 129,27. 233 m. 245,6 osv.) uorden 129,27. 245,6. II 171,27 osv. || usømmelighed 233 m. 244 m.

uskreven, part. adj. (pl. wfchreffne 32,27) ubeskreven.

uskyldig, adj. (vfkyllig 226,24. pl. -e 244,6 + 15) ~ i 226,24.

uskyldighed, en. (vfkyllighed II 333,4)

uskældet, part. adj. (vfkellidt 11,23. pl. -ede 11,37) ikke dadlet.

uslagen, part. adj. (wflagen II 130,24) ikke slaaet, uovervunden.

uslæbt, part. adj. (wflebt II 54,28) ikke sløjft.

usparet, part. adj. (wspardt 239,35) ikke sparende sig. være ~ til noget, ikke lade sig nøde til, gøre villigt.

ussel, adj. (wBell 22,4) elendig.

usselhed, sb. (wBellhed(t) II 119,32. 280 m.) elendig tilstand.

ustadig, adj. (wftadig 92,27. 107,36 osv. -t II 200,26. pl. -e II 177,25)

ustadighed, sb. (wftadighed 92 m. II 177 m.)

ustraffet, *part. adj.* (*vstraffidt* *off.* 21,7. 209,18. 266,1 *osv.* *pl.* -ede 162,25 + *m.* 209 *m.* *osv.*)

ustyr, *et.* (*wstyr* 50,14. II 57,22 *osv.* *wfter* II 118,25. *gen.* (*for*) *wfyer* (*fkyl*) II 116,30) *uorden*, *forstyrrelse* 50,14. 107,32. II 328,23 || *indre uroligheder* II 35,37. 57,22. 184,18 *osv.* || *stridighed*, *klammeri* II 116,30. 118,25.

usømmelig, *adj.* (*wfømmelig* 294,30)

utaalmodig, *adj.* (*wtalmodig* 240,32. 10 *pl.* *vtolmodige* 290,23)

utak, *en.* (*wtack* II 38,37. 325,17. *e. præp.* -e II 73,31) *mishag*, *uvilje*. *fortjene* ~, *mishage* II 38,37. *vise* ~, *nære uvilje* II 325,17. *tage til* ~e, *være misfornøjet med* II 73,31.

utaknemlig, *adj.* (*wtacknemmelig* 105, 23. *best.* og *pl.* -e 105 *m.* 106,2. II 212,6 *osv.*)

utaknemlighed, *en.* (*wtacknemmelighed(t)* 105 *m.* 206,31-32. II 56,12. -heidt 105,36. *gen.* -s 209,11)

utallig, *adj.* (*wtallig* 173,7. *ntr.* -t 273, 29. 280,10. *pl.* -e II 240,12) *andet godt* ~t 273,29. 280,10.

utilbørlig, *adj.* (*wtilbørlig* II 309,4. *ntr.* -t 208 *m.* — *adv.* -en(n) 10,20. 12,29. II 38, 30 *osv.*)

utro, *adj.* (*wtro* 269,19)

utrolig, *adj.* (*wtrolig* 190,28. *ntr.* -t *off.* 62,18. 89,24 *osv.* *pl.* -e 144,9)

utroskab, *en.* (*vtroskaff* *off.* 296,24. II 28 *m.*)

utækkelig, *adj.* (*ntr.* *vteckeligt* 110,5) *som vækker mishag*.

uvanlig, *adj.* (*ntr.* *vuonligt* II 164,19) *usædvanlig*.

uvejr, *sb.* (*wueir* *off.* II 54,20. 333,25)

uven, *sb.* (*wven* 69,24. *gen.* -s II 243,17. *pl.* -ner 183,6-7. II 179,37. *pl.* -ners 33,1) *tage til* ~s, *faa til uvenner* II 243,16-17.

uvenskab, *et.* (*vuenfkaab* 285,23. *wuenschaft* *off.* 260,2. 278,20 *osv.*)

uvilje, *en.* (*wuilge* *off.* 78,7. 120,5. II 62, 16 *osv.* *gen.* -is II 159,19) *uvilje*, *ulyst*. ~ *til* 10,21. II 303,19 || *fjendskab* 120,5. II 62,16 *osv.* ~ *til* 78,7.

uvillig, *adj.* (*wvillig* 63,18)

uvindelig, *adj.* (*wuindelig* 157,3. II 77, 17) *uindtagelig*.

I. **uvis**, *adj.* (*pl.* *wuife* *off.* 216,15. II 224 *m.*) *uklog*, *uerfaren*.

II. **uvis**, *adj.* (*vuis* 67,12) *usikker*.

uviselig, *adv.* (*wuifeligen* 95,16) *paa en uklog maade*.

uværd, *adj.* (*wuærd* II 188,7) *uværdig*.

uværdig, *adj.* (*wuærdig* *off.* [8,7]. II 81,5)

uægte, *adj.* (*wec(h)te* *off.* 30,28. 58,33 *osv.* II 100,20 *osv.*) *født udenfor ægteskab*. *gøre* ~, *berøve fødselsrettigheder* II 101,31.

uærlig, *adj.* (*ntr.* *wærligtt* 14,12)

V.

vaaben, *sb.* (*voben* *off.* 42,23. 51,9. 73, 25. 303,7-8 *osv.*) *vaaben*, *værge* 51,9. II 179, 11 || *vaabenmærke* 42,23. 73,25 *osv.*

vaad, *adj.* (*pl.* *vaade* *off.* II 32,12. 176, 37) ~e *øjne*, *taarefyldte øjne*.

vaade, *en.* (*vaade* II 230,5. 257,10) *fare*.

vaage, *v.* (*præt.* *vogede* II 255,35) *holde vagt*. — *jf.* *bevaage*.

vaagne, *v.* (*præs.* *vogner* 260 *m.* *præt.* -ede 260,5. 291,28-29) *vaagne*, *opstaa* 260, 5 + *m.* || ~ *op*, *opvække*, *skaffe paa hal-* *sen* 291,28-29.

vad, *sb.* (*vad* 98,23) *vadested*.

vade, *v.* (*vade* II 241,34 *inf. pass.* *vodis* II 194,17) ~ *over*, *overskride ved vadning*.

vagt, *en.* (*vac(h)t* *off.* 72,34. 136,10. 139,

14 *osv.* (*hun*) 62,30. 71,28. *best.* -en 62,33. II 110,17 *osv.*) *bevogtning*. *have* ~ 136,10. *have* ~en 66,28. *være fri for* ~en 66,30. *holde* ~ 136,10. II 93,18-19. 265,10 *osv.* *holde* ~en *paa*, *holde vagt over* 284,33. *paa* ~ 72,34. 139,14 || *vagtmandskab* 62,30. 136,36. II 168 35 *osv.* — *jf.* *skarvagt*.

vagthus, *et.* (*best.* *vachthuß* II 93 *m.* *pl.* *vachthuß* II 93,27)

vagtmester, *en.* (*best.* *wachthemesteren* 66,30-31)

vakker, *adj.* (*uacker* 167 *m.* *ntr.* -t II 142,13) *rask*, *flink*.

valg, *et.* (*val* 248,30) *raadighed*. *have godt* ~ *paa*, *have rigeligt af*.

valsted, *en.* (*best.* *valsteden* *off.* II 55,

14. 252,14 osv. **vollfeden** 302,30. *var. app.* 24,30) **valplads**.

van, *adj.* (**wan** *offl.* 78,14. 189,3. **von** *offl.* 175,2. II 16,16. 92,4 osv. *pl.* **van** 107,20) **vant**.
være ~, *pleje* 78,14. være ~ at 107,20 osv.

vanartig, *adj.* (*ntr.* **wanartig** 21,31)

vanartighed, *sb.* (**wanartighed** II 35 m.)

vanbruge, *v.* (*part. præf.* **vanbruged** 31 m. (*ff. var.*)) **misbruge**.

vand, *et.* (**vand(t)** *offl.* 97,35. 166,3. II 307,3 osv. *gen. -s* *offl.* 75,27. 165,26 osv. *best. -it* 171,23 osv. *pl.* **vand** *offl.* 62,17. II 134,33 osv. *best. -ene* II 274,22) **vand** 97,35. 171,23 osv. *pl.* **vandmængde** II 274,22 || **vandløb** 62,17. 200,1. II 134,33 osv. || **om havet**. til land og ~ 166,3. II 307,3. til ~s 75,27. 165,26 || **urin**. lade sit ~ II 320,21. — *ff. byg-, far-, regn-, vievand*.

vandkiste, *sb.* (*pl.* **vandkister** II 159 m.) **vandbeholder**, *cisterne*.

vandle, *v.*, *ff.* **forvandle**.

vandre, *v.*, *ff.* **bevandret**.

vane, *en.* (**vane** II 75,7. **vone** II 177,23) **fange** ~ til, **blive vant** til II 75,7. — *ff. sæd-vane*.

vank, *en.* (**wanck** 15,7) **skade**.

vanke, *v.* (*præt.* **vanckede** II 165,24-25) **være** til rede, **gives**, **vanke**.

vanlig, *adj.* (*best.* **vonlige** 230,21) **sædvanlig**. — *ff. uvanlig*.

vanrygte, *sb.* (**wanrechte** 10,12-13) **vanry**.
vanskelig, *adj.* (*ntr.* **vanfkeligt** II 127, 13-14)

vant, *adj.* (**vont** 170,37. II 117,19. *pl.* **wonde** *offl.* 256,1 + 5. II 238,7) ~ til. — *ff. be-, vedvant*.

vantro, *sb.* (**wantro** *offl.* 20,7. 51,31 osv.) **mistro**, **mistænksomhed** 20,7. 268,9. II 114,5 osv. || **vantro** 22,14.

vantro, *v.* (*præs.* **vantro(e)r** 133 m. II 109,20. 168 m. osv. *præt. -de* 127,13. II 110,5) **mistro**, **have mistanke** til.

vanvittig, *adj.* (**vanvittig** *offl.* 180,11. 263,1. II 211,32. *pl. -e* 88,25. II 38,28) **uforstandig**, **ukyndig** 88,25. 116,5. II 38,28 osv. || **afsindig** 180,11. 263,1. II 73,13 osv.

vanvittighed, *sb.* (**vanvittighed** II 73 m. osv.) **uvidenhed** II 98,12 || **afsindighed** II 73 m.

vanære, *sb.* (**vanæ(h)re** 12,5. 26,18. 252 m.) **var**, *adj.* (**var** *offl.* 82,7. 195,23. II 260,4.

pl. vor 98,3) **opmærksom**. **blive** noget ~, **blive opmærksom** paa.

varagtig, *adj.* (**varactig** 164,22) **stadig**, **vedholdende**. **blive** ~ i, **vedblive** med.

varagtighed, *sb.* (**varachtighed** 176 m.) **stadighed**, **varighed**.

vare, *sb.* (**varè** *offl.* 31,10. 113,9. 169,3. 183,15 osv.) **omhu**, **omsorg**. **tage** ~, **have** noget at **bestille**, **have** noget for II 116,10-11. **faa** at **tage** ~, **komme i betryk** II 46,19. **give** at **bestille** 34,18 osv., **se faa** || **tage** noget ~, **passe**, **varetag** 31,9-10. 169,3. II 144, 22. 312,3 osv., *ff.* II 47,11 || **tage sig** ~, **tage sig i agt** 115,12. II 217,13 || **tag** ~ paa, **passe** paa 113,9. 120,34. 183,15 osv. || **tag** til ~, **varetag** II 70,26-27.

I. **vare**, *v.* (**vare** *offl.* 43,23. II 195,26 osv. **vaare** 123,33. *præs. -er* II 50,10. *pl. -e* 180, 33. **vaare** 182,26. *præt. -ede* 43,9. 150,26. II 89,11 osv. **vorede** *offl.* 65,15. 191,32. 225,29. *part. præs. -indis* II 317,3. *præt. -id* 31,3. 38,16. II 181,11) **vedvare** 43,9 osv. **det** ~er længe, **før** 43,23. **det** ~er i tre dage, **førend** II 236,25. **vinde** og ~ 123,33. ~ **ved** 93,5. — *ff. lang-, stedsevarende*.

II. **vare**, *v.* (**vare** *offl.* 21,5. 59,11. II 320, 19 osv. **vaare** 183,26. *præs. -er* 166 m. *pass. -is* 150 m. *præt. -ede* 72,14. 138,32 osv. *part. -id* *offl.* 60,32. 72,20. 114,34 osv.) **passe** paa, **vogte** II 320,19. ~ paa, *d. s.* 138,32. II 247, 19. ~ **sig** 21,5. 59,11. II 121,1 osv. || **passe**, **pleje** II 86,29 || ~ **ad**, **gøre opmærksom** paa, **underrette** om paa **forhaand**, **give advarsel** om 60,32-33. 166,15. II 169,19. 170,20-21. 284, 11 osv. || ~ **til**, **tilraade**, **tilskynde** II 66,28-29. — *ff. ad-, be-, forvare*.

varesløs, *adj.* (**varfles** II 246,27) **uden forsvar**, **uden bevogtning**. **slaa** ~, **blotte** for **forsvar**, *fr.* **desgarnir**.

varetægt, *en.* (**vaaretegt** 183,16) **opsyn**, **passen** paa.

varig, *adj.* (*ntr.* **varigt** 252,14-15)

varighed, *sb.*, *ff.* **langvarighed**.

varm, *adj.* (*ntr.* **varmt** 251,26. II 243,27. *pl. -e* 231,1)

varme, *sb.* (**verme** 288,3)

varsel, *sb.* (**varfell** *offl.* 97,22. II 203,23) **underretning** 97,22 || **advarelse** II 203,23.

vart, *sb.*, *ff.* **forevart**.

vartavl, *sb.* (**vartauffil** II 228,1) **tårningespil**. **lege** ~.

varøjet, *adj.* (vaarsøget 183,23. *pl.* var-
sigede 183 m.) skarptseende, paapassende.

vasal, *sb.* (*pl.* vafaller 15,35)

ve, *sb.* (*ve* II 110,29 *osv.* (*et*) II 114,26)
smærte II 114,26 || *lidelse*, *nød* II 110,29.
293,14.

ved, *præp.* (*wed* *offl.* 13,1. 31,18. 53,26. 89,
6. II 87,22 *osv.*) *ved*, *hos*. ~ sig selv 92 m.
være ~ sig selv 95,11. ~ sig alene 226,27.
ene ~ ene 249 m. ~ haanden II 10,29. gøre
noget ~ en 95,2. 228,18. røre ~, tage ~, se
røre, tage || (*sammen*) *med*. *vi* ~, *vi* til II
156 m. gifte ~ II 157,11. avle børn ~ *olgn.*
II 55,31. 299,14 *osv.* dronningens søn ~ hen-
des formere mand *olgn.* II 58,28. 147,2 ||
overfor, *mod*. *djærv* ~ II 110 m. vredes ~
242 m. 244,4-5 || *ved siden af*. *lig* ~, *lig med*
14,16. 30,32. 248,3 *osv.* jævnstor ~ 305,5.
bære ~, se bære. *veje* ~, se *veje* || *i be-*
siddelse af 31,18. II 25,29. 314,27 || ~ navn
12,14. 53,26 *osv.* || *skille* ~ 269,37, se *skille*.
være, blive *kvit* ~ 238,28-29. II 43,19 || *gen-*
nem, *formedelst* 13,1. 25,21. 268,28. II 11,10.
291,21. om den handlende person *ved pass.*
53,25. 89,6. II 208,23. 237,6. 278,29 *osv.* || *ved*
hjælp af. *leve* ~ II 41,27 || ~ S. Jørgen
258,9-10. tilspørge en ~ hans ed, *besværg*,
fr. *par serment* 220,16-17 || *kedes* ~ 289,
26, se *kedes* || *henved*, om *antal* 25,9. 31,18.
II 22,16. 270,6. 281,2. hen ~ 31,23. om *tiden*.
~ *midnats tide* *olgn.* 46,25. 140,23-24. ~ *ok-*
tober 141,19. ~ *først i augustus* II 160,10 ||
adv. *derved* 81,11. 186,25. 249,8 + 30. II 13,1.
87,22. kroge at binde hesten ~ 53,10. — *jf.*
forved.

vedburde, *v.* (*præt.* *vedburde* 25,26. II
4,37—5,1) *somme sig*, *være passende*.

vederfare, *v.* (*vederfare* 126,20. II 255,8.
inf. pass. -is 50,5-6. *præs. pass.* -is II 30,7.
præt. *vederfior* II 295 m. *pass.* *vederfioris*
offl. 105,2. II 17,35. 314,8 *osv.* **vederfioris*
122,17. *part.* -en 18,32. 105,24. II 130,18 *osv.*
ntr. -id(t) 49,27. 101,9. II 179,21 *osv.* -t 110,6)
hænde(s), *blive til del*. at være ~en 18,32.
49,27. 105,24. 251,1 *osv.* naade som dem var
~et 101,8-9. at have ~et II 102,6. 179,21.
291,30.

vederkende, *v.* (*vederkiende* *offl.* 105,
34. II 274,30 *osv.* *præt.* *vederkiende* 101,8.
part. *præs.* -endes 96,15) *erkende*, *aner-*
kende.

vederkvæge, *v.* (*wederquege* *offl.* 48,
19. 229,4. II 299,2 *osv.* *part.* *præt.* -ett 291,
23-24)

vederlag, *sb.* (*vederlag* 228,14. II 94,31.
viderlag II 315,24-25)

vederlægge, *v.* (*vederlegge* 150,2. *ve-*
derligge 105 m.) *erstatte*.

vedermaalstale, *sb.* (*vedermaals tale*
offl. 26,13. 254,22) *tale til gendrivelse eller*
forsvar. være til ~, være tilstede for at tale
sin sag.

vederpart, *en.* (*veder part* 183,32. II
35,34 *osv.* *vider part* 211,19) *modpart*.

vedersige, *v.* (*præt.* *vederfagde* II 285,
20) *gøre indvendinger mod*.

vedervilje, *sb.* (*veder villee* 235,5. *ve-*
dervilge II 118,11) *fortrædelighed*.

vedkomme, *v.* (*præs.* *vidkommer* II
50,23)

vedsle, *v.*, se *vexle*.

vedstaa, *v.* (*vedstaa* *var.* til II 34,15
(*beftaa*))

vedtage, *v.* (*vidt(h)age* *offl.* 147,9. 255,
19. II 274,31. *præt.* *vidtog* 146,35. 299,2 *osv.*
pl. *widthoge* *offl.* II 19,18. 283,13. *part.* -en
II 162,15. *ntr.* -ed *offl.* 259,5-6. II 310,13-14)
gaa ind paa, *vedtage*. *uden obj.* II 233,28.

vedvant, *adj.* (*viduont* II 107 m.) *vant til*.

vedøxe, *sb.* (*pl.* *vid øxer* II 250,11)
brændeøxe.

vegne, *sb.* *pl.* (*ve(i)gne* *offl.* 57,18. 76,27.
254,21 *osv.*) *side*. hver sine ~, hver for sig
131,20. drage hver sin(e) ~ II 9,20. 299,6-7.
jf. *nedenfor vej* || *paa sin moders* ~, *paa*
mødrene side 161,25. *paa de vicegrevers* ~
II 157,23-24 || *paa kongens* ~ *olgn.*, for *kon-*
gen, *repræsenterende kongen* *osv.* 14,30. 57,
18. 152,15 *osv.* (*jf.* 57,15: *paa kongens side*).
paa embeds ~ II 150,31-32 || *paa sin per-*
sons ~, for *sit personlige vedkommende* II
102,23 || *paa kongens broders* ~ *olgn.*, til
fordel for kongens broder *osv.* 76,27 + 30. —
jf. *allevegne*.

vej, *en.* (*vel(g)* *offl.* 32,9. 72,16. 93,2. 111,6.
II 10,31. 159,25 *osv.* (*han*) II 236,15. *gen.* -s
37,10. 112,7. II 168,23 *osv.* *e. præp.* -e 65,19.
287,10 *osv.* *best.* -en *offl.* 81,6. 85,25 *osv.* *pl.*
-e 60,21. II 40,26. *best.* -ene 26,20 (*jf.* *var.*))
vej, *rate*. drage sin ~ 72,15-16. 241,4. drage
hver sine ~e *olgn.* 60,21. 151,4-5 (*jf.* *vegne*).
komme sin ~ II 256,3. 262,13. tage ~ ad

84,13. 220,13. II 249,33 (af for ad). tage sin ~ ad 32,9-10. tage ~en ad 44,21. 84,21 osv. drage (tage) lige(ste) ~en ad 85,25. 86,7. gaa en anden ~, falde anderledes ud II 182, 22 || ad den ~ 81,34-35 || af ~en, til side 45,30 || i min ~ olgn., paa min vej osv. 156, 22-23. II 260,16 osv. tage i ~, tage afsted II 251,18. for(e) i ~en, i forvejen 101,25. II 5, 28. 33,22 osv. være i ~en, være til hinder 98,15-16. være i ~en for, være foran for II 250,31. være i ~e, være paa farten 146,12. staa paa II 159,13. være (nær) i ~e, være paa nippet (til) 238,35-36. 300,21. II 82,10 osv. komme nær i ~e, komme omtrent i stand 237,17. have i ~e, have for 148,10-11 || paa ~en, undervejs 39,31. 92,22 osv. paa ~en til, undervejs til 229,18. II 318,21. ad ... til II 187,15. ledsage paa ~en 142,19-20. II 289,7. komme ud paa ~en imod 113,11. give sig paa ~en olgn., tage afsted 46,4. 126, 15-16. 178,21. give sig paa ~e, d. s. 255,7. være paa ~e, være undervejs 83,27. II 272, 36. være ifærd med 85,23. II 7,6. 209,4 osv. være nær ved II 183,29-30. finde sted 174, 28. være paa ~en, finde sted 61,33-34. være paa ~ene, være i færd med, nær ved 26,20 || bringe (fly) til ~e, skaffe 65,18-19. 238,27. 287,10. komme til ~e, bringe i stand II 214,31. have til ~e, have paa benene (om hær) II 163,22. give sig, komme til ~s, drage afsted 37,10. 112,6-7. II 145,15. 162,17 osv. lave sig til ~s 94,31-32. være til ~e, være undervejs 273,16 || tyve mile ~s olgn. 46, 15. 99,1; se mil og fjerding || udvej, fremgangsmåde 46,20. 125,29. II 10,31. 40,25 + 26. 269,15. have ~e ude, være travlt paa færde, fr. faire diligence II 146,36. — jf. al-, alfar-, gen-, halv-, hjem-, hul-, middel-, skovvej; halv-, midtvejs.

veje, v. (velge II 233,22. præs. -er II 207,9. weger 278 m. præf. -ede II 251,23. -de II 181,28) have vægt. ~ ved, være lige saa tung som II 251,23. udgøre i vægt II 207,9 osv. || logre. ~ ved, logre for, snakke godt for 278 m. — jf. overveje.

vejfærdig, adj. (velgterdig 125,25) rejsefærdig.

vej, et. (veder 74,5. II 180,12. veyr 271, 31. II 266,25. best. veyred(t) off. 39,12. 50, 21 + 24. 143,29) vej, vejrlig 74,5 || vind 39, 12. 143,29. II 266,25. sejle ved ens ~, rette

sig efter en 271,31. sejle med det ~, som blæser, rette sig efter den, der har magten II 180,12 || luft. kaste i ~et 50,21 + 24. — jf. uvej.

vejrlig, en. (ve(t)derlig 131,27. (han) 132, 35. II 115,22. 186,14. best. -en 127,19-20. (jf. var.))

vejrtid, sb. (best. wederthiden var. til 127,19-20 (vederligen))

vejvise, v. (veiguise 36,31) vejlede.

vejviser, en. (veiguiBere II 264,14. pl. d. s. 91,3. II 260,17 osv.)

vel, adv. (well off. 11,9. 33,24. 98,22 osv.) godt, vel 18,18. 168,33 osv. saa ~ som, lige saa godt som [8,22]. baade .. og 43,13-15. alting er ~ II 253,18 || ~ den som 78 m. ~ vorde kong H., fr. vive le roy H. 169,30 || uden ulempe. mere end de ~ kunde taale II 45,35 || uden besvær, let. det er ~ at vide at II 200,10 || meget, saare 32,32. 41, 21. II 41,13 osv. || sikkert 95,8. II 80,20 || i det mindste 98,22. ganske vist (indrømmende) 13,37, II 171,34. 242,5. 288,1 || vel sagtens 12,21. II 252,36. — jf. fuld-, ligevel.

velberustet, part. adj. (pl. welberuste 282,8) veludrustet.

velbesindig, adj. (welbefindig 16,35-36) forstandig, rettænkende.

velbyrdig, adj. (velbiurdich 10,18. best. -e 16,8-9 + 24)

velfornævnt, adj. (vellfornetind off. 39,9. II 321,19. pl. -e II 78,8) velbekendt, anset.

velforstandig, adj. (vell forstandig II 153,22) meget klog.

velforsøgt, adj. (vellforføct II 82,11) prøvet.

velfærd, en. (velferd(t) off. 154,19. II 139,13 osv. vellfart 282,16. II 317 m.) velfærd, lykke 282,16. II 113,29. 139,13 osv. || formue, ejendom 154,19.

velgerning, en. (velgierning 105,23-24. 106,1. II 112,18. pl. -er 18,28. 206,35-36 osv. velgirninger 68,14. II 201 m. gen. velgieringers 202,35)

velkom, en. (velckom 109,28) modtagelsesgilde.

velkommen, adj. (velkommen off. 165 m. 287,2. pl. velkomne II 67,5-6. 205,27 (for sing.). wel kommen off. 248,24. II 16, 10-11)

vellyst, sb. (velloft off. 20,28-29. 170,37.

II 86,3 osv. pl. welleft 78,24. gen. -is II 48, 26) nydelse, velleynet 20,28-29. 170,37. II 86,3 || fornøjelse II 48,26. 73,18 osv. || udsvævelse 171 m.

vellystighed, sb. (vellesthed II 124 m.)

velmagt, sb. (vel(l)mac(h)t II 25,29. 108 m. 153,6)

velmenende, et. (wellmeenende [9,3]) hvad der er gjort i en god mening.

velsindet, adj. (pl. vel findede II 273,18)

veltagende, part. adj. (veltagendis 247, 15) som er i yndest og har indflydelse. ~ hos kong C.

veltalende, part. adj. (vel talendis off. 249,7. II 96,13-14)

veltilfreds, adj., se tilfreds.

velvillig, adv. (velviligen II 10,20) villigt.

velvoxen, adj. (vel voxen 148,14)

ven, en. (wen off. [7,1]. 26,21. 61,25 + 32 osv. gen. -s 141,6 osv. pl. -ner off. 52,3. 94, 22. 141,13 osv. gen. -ners 21,23 osv.) blive til ~s med, blive ven med 141,6. have til ~s, om flere 251,13-14. II 161,13-14. holde til ~s, holde venskab med 166,31-32. 238,19. II 57,28-29. vedligeholde venskab mellem, fr. entretenir joints 78,1-2. — jf. uven.

vende, v. (vende 71,8. II 112,14 osv. præs. -er 59,27. II 56,24 osv. pl. -e 78,25. pass. -is 175 m. osv. præf. vende 42,11. 86,6. II 85,25 osv. pass. -is 166,14. part. -d(t) 306,1. II 141,27. imp. pl. -er II 253,17) vende, lede i en vis retning 288,8. ~ sig 42,11 osv. ~ sig i (blandt), blande sig i II 116,17. 141, 27-28 || ~s, være i bevægelse (om urolighed) 166,14 || forandre, omstemme 113,29. 175 m. II 166,32. ~ paa ens side, bringe over paa ens parti 60,29 || ~ af til en side, vige til side 42,19. ~ af igen, holde op II 317,17. ~ igen, vende tilbage 42,6. 59,27. II 112,14 osv. vende om, slaa om 71,8. 78,25. ~ imod, gøre front imod II 248,1. ~ om, vælte om II 85,26-27. ændre II 85,25. ~ op og ned paa 306,1. ~ tilbage, drage tilbage 86,6. faa til at komme tilbage II 253,19. — jf. af-, for-, omvende.

vending, en. (vending 49,29. 88,6 osv.) tidspunkt, øjeblik 88,6. 128,30 || kamp 49,29. — jf. haande-, omvending.

Venediger, en. (Fenediger II 277,13. pl. d. s. II 36,15. gen. -s II 296,11. Fenediers II 273,11) venetianer.

venedigsk, adj. (fenedf k II 124,11. best. og pl. fenedifke II 170,19. 218,3. 275,8 osv.) venetiansk.

venlig, adj. (venlig II 25,15. 145,20. *-t 235,20-21. ntr. -t 250,1. pl. -e 21,21. 70,12 osv. venlig II 209,19. sup. best. -ste 117,27. — adv. -e 103,6. -en 138,28. 254,29. II 177,9 osv.)

venlighed, sb. (wenlighed off. 18,27. 289,3 osv.)

venlighedstegn, et. (venlighedz tegn 150,28)

venneland, sb. (venne land II 262,36) i ~, i et venligsindet land.

vennevis, sb. (e. præp. venneuiße off. II 128,16. 222,7) i ~e, paa venskabelig maade.

venskab, sb. (ven(d)fkab off. 27,15. 87, 10 osv. (et) 234,36. ven(d)fkaff off. 52,7. 84,7. 278,1 osv. (en) 123,30) gøre ~ 27,15. have ~ med 234,36. holde ~ med 52,7. 87,10 osv. holde i ~, bevare venskab mellem 84,6-7 || forligelse, fred II 33,6 + 8. — jf. uvenskab.

venstre, adj. (venstre 41,5. II 242,5)

vente, v. (vente 133,28. præs. pl. -e 256 m. præf. -ede 169,22. 227,25. II 3,12 osv. part. præs. -endis 286,33. II 287,28) vente, tøve 227,25 || vente paa II 3,12. 287,28. oppebie 133,28 || forvente 169,22. 218,4. II 6, 37 osv. || være ~endes, ventes 286,33. — jf. forvente.

verden, sb. (verden off. 31,30. 43,18. 78, 35 osv. (en) 69,7. 171,11 osv. (et) 59,10 + m. gen. -zens 59,10. 69,7. 164,37 osv. -ens 171, 11. II 139,13) saa forfærdelig som han kunde være i ~ olgn., overhovedet 43,18. II 250,32; jf. 31,30. 78,35. (denne) ~s bedrageri olgn. 69,7. 164,37. 171,11. 174,16-17. ~s lyst, verdslig lyst II 124,28. ~s gods og ære, timeligt gods og ære 59,10 + m. ~s ting, alt i denne verden 175 m. den ~s ting som, den ting i verden som, fr. la chose du monde qui 52, 19; jf. 86,16.

verdenspart, sb. (pl. verdzens parter II 37,32) verdensdel.

verdslig, adj. (werdzlig off. [7,8]. II 161,4 osv. best. og pl. -e 18,7. II 38,8 osv.) verdslig, ikke gejstlig [7,8]. 18,7. 215,1. II 104,21 || timelig II 38,8 || ~ dom, menneskeligt skøn II 120,15. komme til ~ handel, stifte bekendtskab med livet II 161,4.

verselsk, *adj.* (*best. verselfke* II 288,11) det ~e fordrag, overenskomsten i Versay.

vertere, *v.* (*præs. verterer* 303 m.) oversætte.

vester, *adj.* (*best. vestre* 230,35. 275,2)

vexel, *sb.*, *jf.* herrevexel.

vexere, *v.* (*vexere* II 12,26. *part. præst.* -ett II 12,27) narre.

vexle, *v.* (*vedfle* II 316,26. *præt.* -ede II 113,27) forandre, skifte. — *jf.* afvexle.

vi, *v.* (*vie* II 156,6. *præs. pass.* -es II 156 m. *part. præst.* -dt II 54,1) *vi*, forene i ægteskab. ~ ved, *vi* til II 156 m. ~ sammen II 156,6; *jf.* II 54,1. — *jf.* præstevi.

vi, *pron.* (*wi* off. 12,3+10. 44,16. 62,6. 136, 16 osv. *acc.-dat.* oB off. 17,7. 21,22. 44,32 osv. *gen. woris* off. 17,6. 37,10. 242,20 osv.)

vicegreve, *en.* (*vice greffue* off. II 153, 35. 327,16. *best.* -n II 155,5 osv. *pl.* -r II 327, 7 osv. *gen.* -rs II 157,23) oversættelse af navnet Visconti, misforstået som fr. vicomte. II 153,35 osv.

vicekansler, *en.* (*vicecantzeler* II 184, 16. *best.* -en 32,26. 37,20)

vicekanslersbefaling, *en.* (*vicecantzlers befaling* II 195,2-3) embede som vicekansler.

vid, *sb.* (*wid* II 30,26) forstand, klogskab.

vid, *adj.* (*viid* II 40,7. *ntr.* -t) 17,33. 49, 35. 160,32. 229,1. II 134,9 osv. *komp.* -ere 44,9. 253,27. II 172,27. *widre* 13,14. — *adv.* *vide* 232,32. *komp.* -ere 67,25. 99,34 osv.) *rummelig*, *vid* 246,3 || *udførlig* II 40,7 || *i komp.*: *yderligere*, *større* 13,14. 229,32 osv. || *adv.* -e og *ntr.* -t som *adv.*: *langt* 160,32. II 35,6 osv. ~t og *bredt* 180,7. *sige saa* ~t, *sige saa meget* 17,33. *gøre* ~t paa noget, *drive det vidt* 203,12. *i komp.*: *yderligere*, *mere* 99,34. 264,22. II 283,37 osv. *længere* 67,25. II 172,27. ~ere ikke, ikke i større udstrækning II 183,20.

I. **vide**, *v.* (*vide* 183,8. 219,34. *præs.* -er 250 m. *præt.* *vitte* off. 13,12. 250,9. II 118,30) *yde*, *give*.

II. **vide**, *v.* (*vide* 288,22) *tillægge*, *beskylde* for.

III. **vide**, *v.* (*wide* off. 13,24. 35,7. 173,1 osv. *præs.* *weed* off. 11,1. 55,28. 87,9. 90,26 osv. *vid* off. 156,17. II 39,5 osv. *pl.* *vide* off. 68,26. 78,23. II 33,7 osv. *vede* 155,28. *ved* 164 m. *præt.* -re off. 13,22. 33,19. 109,16. 187,10.

II 208,9 osv. *part. præs.* -endis off. II 75,25. 287,29. *præt.* *vift* 116,27) *vide* 13,24 osv. ~ en tak 180 m. ~ af, have kendskab til II 75,25 || *forstaa* 40,19. II 33,7. 39,5 osv. ~ bedre, have bedre forstand 116,27 || *kende* 303,9. — *jf.* afvide; bevidst.

vidende, *sb.* (*gen. videndis* 276,27) kundskab. *vorde* til ~s, *blive bekendt*. — *jf.* forevidende.

vidne, *sb.* (*vidne* II 257,13) *vidne*. være ~ til.

vidne, *v.* (*vitne* 281,35. 305,15)

vidnesbyrd, *et.* (*vitnißbyrd* 51,5. *widnißbyrdt* 16,30. *pl. best. vidnißbyrdene* II 40,22) *vidnesbyrd* 16,30. 51,5 || *vidne* II 40,22.

vidskab, *sb.* (*widfkab* 18,11. II 38,27-28 osv. *vidfkaff* 115,15. II 67,13. (et) 82,9) *vidende* 82,9. II 67,13. 83,35 osv. || *kundskab*, *efterretning*. ~ om 115,15. II 38,27-28 osv. ~ paa 18,11.

vidunderlig, *adj.* (*ntr. vidunderligt* II 233,23) *forunderlig*, *mærkelig*.

vievand, *sb.* (*vytvand* 231,15)

vig, *en.* (*vig* off. II 146,23. 296,30. *best.* -en II 203,7) *bugt*.

vige, *v.* (*vige* 119,14. 249,19. II 212,21 osv. *præt.* -ede 140,11. -te 131,33. 136,33. *part. præs.* -endis 62,34. *præt.* -t 155,33) *trække sig tilbage* 62,34. *gaa til side*, *gaa bort* 119, 14. 131,33. II 212,21. ~ fra 136,33 || ~ af *trække sig tilbage* eller *til side* 140,11. 195,8. ~ af *til side* 249,19. ~ *tilbage* 155,33. — *jf.* undvige.

vigtig, *adj.* (*vic(h)tig* 103,32. 153 m. 251,6. *ntr.* -tt II 134,10. *pl.* -e 17,17. 78,5. II 96,9 osv.) *vigtig*, *betydningsfuld*.

vild, *en.* (*vild* 56,23. 95,8 osv. *e. præp.* -e 122,9. II 17,2 osv.) *forkærlighed*, *ønske*, *interesse* 95,8. *til* ~e, *efter ønske*, *til bedste* for 122,9. 156,10. 217,9. 294,35. II 129,25 osv. *være*, *handle paa ens* ~, *til ens fordel* 56, 22-23. II 73,33. 99,27. 228,3.

vild, *adj.* (*vild* off. 95,8. 303 m. osv.) *vildfarende*. *fare* ~, *tage fejl* 186,32. *om flere* 95,7-8. II 12,6. 236,37 osv.

vilde, *v.*, *jf.* forvilde.

vildfarelse, *en.* (*wildfarelse* 16,28)

vildt, *sb.*, *jf.* adelvildt.

vildtværk, *sb.* (*vildverck* II 234,9) *vildt*.

vilge, *v.*, *jf.* bevilge.

. **vilje**, en. (**willie** off. 16,13. 100,26-27. 141, 33. 271,3. II 81,15 osv. **ville** II 64,1. **villi** II 115,17. gen. -s II 72,9) **vilje** 22,12. 39,36. 141, 33. have ~ til, **ønske**, **ville** 104,29-30. faa sin ~ med (en kvinde) II 101,36-37. sige sin ~, **udtale** noget som et blot **ønske**, fr. parler par **voulenté** II 282,13. med ~, med **forsæt** 39,54. **frivilligt** II 113,3. med fri ~ 16,13. til ~, for at føje ell. gøre en **tjeneste** 5,7. 106,3. gøre til ~ 70,11. være til ~ II 115,17. 118, 33 || **sindelag**, **velvilje** 179,33. 236,19. II 72,9. 81,15. 149,3 osv. || **indvilligelse**, **tilladelse** 158 m. || **forgodtbefindende**, **raadighed** 100, 26-27. — jf. u-, vedervilje.

vilkaar, et. (**vilckor** off. II 44,25. 132,35. 201,9. pl. d. s. 17,35. 18,20. 75,9. 190,5 osv. gen. -s II 69,5) **bestemmelse**, **afgørelse** II 132, 35 || **betingelse** 75,9. 100,29. 190,5. II 201,9 osv. || **forhold**, **stilling** 18,20. 137,21. 252, 10-11 || **egenskab** 17,22 + 35. 30,4. 160,30. II 69,5 osv. — jf. freds-, krigsvilkaar.

vilkaare, v., jf. forvilkaare.

ville, v. (**ville** off. 35,12. 177,2. 293,18. **præs. vil(l)** off. 10,15. 88,17. 145 m. **vell** 230,2 osv. 2. pers. **ullt** 26,26. 3. pers. **vildt** II 186,5. pl. **ville** 94,22. **præt. wille** off. 12,19. 15,3. 36,22. 46,10. 149,6 osv. **welde** off. 65,23. 75, 11 osv. **part. præst. -ed** off. 46,37. 107,28. 111, 18-19. 155,14. 278,22 osv. **vild** II 233,6) **ville**, have i **sinde** 26,8. 36,22. 65,23 osv. i **bisætn.** efter begære 17,4. 27,28. ~ ind 292,28. ~ en vel, ilde 55,6. 114,28. 115,1 || **ønske** 16,23. 46,37. 149,6 osv. || **være tilbøjelig til**. man vil sige, det hedder sig II 186,5-6 || **skulle** II 82,24. 174,5. 187,32. der vil **pendinge** til, der skal **penge** til II 42,31 || som **hjelpeverb.** til **dannelse** af **fut.** 10,15. 46,10 osv. af **hypotetiske** og **potentiale** **udtryk** 12,19. 14,32. 15,3. 17,29 osv. — jf. forville.

villeglig, adj., jf. selvvilleglig.

villig, adj. (**villig** 80,20. 250,13. II 20,14 osv. pl. -e 199,3. II 85,32. **komp. -ere** 156, 10. II 315,32) **villig**, **rede**. ~ til 80,20. 156,10. 199,3 osv. ~ i II 85,32 || **tjenstvillig**, **velvil-** lig 285,8. — jf. god-, mod-, u-, velvillig.

villighed, en. (**villighed** off. II 72,12. 172,25. gen. -s II 73,21-22) **tjeneste**, **bistand**.

villing, sb., jf. bevilling.

vin, sb. (**vi(i)m** off. 27,30. 46,33. 243,1 osv. (han) 144,14. **best. -enn** off. 144,13. II 163,17 osv.)

vinbjærgland, sb. (**vijnbierge** land 53,24) **sted**, hvor der er **vinbjærg**.

vind, sb. (**vind** 69,2) **arbejde**. lægge ~ paa, **bestræbe sig for**.

vinde, v. (**vinde** off. 69,2. 256,23. II 272, 32 osv. **inf. pass. -is** II 124,4 osv. **præs. -er** 94, 29. II 227,4 osv. **pass. -es** off. 32 m. 139 m. osv. **præt. van(d)t** off. 35,27. 197,26. II 56,8. 124,1. 171,8 osv. pl. **wunde** off. 49,37. 273,26. II 31,4 osv. **vnde** II 68,32. 207,21. **konj. vunde** 137,16. **pass. wandtis** 63,31. **part. præst. -en-** **dis** II 283,16. **præt. vunden** off. 56,2. 133,22-23. II 77,19 osv. **vnden** II 57,20. **ntr. vundit** off. 41,15-16. 163,24. 210,25. II 202,22 osv. **vndit** II 57,16. 63,36. 159,17. pl. **vundne** 252 m. II 37 m. **wndne** II 152,9) **bringe** paa sin **side** 69,2 || **erhverve** 63,31. II 174,26 || **vin-** **de**, faa til at falde ud til sin **fordel**. ~ en **sag** **olgn.** II 30,31. 31,4. ~ et **slag** 41,15-16. II 57,16 + 20 osv. ~ **sejr** 40,30. II 121,27 osv. have **vundet spil**, have **vundet spillet** 152,26. II 24,10. **abs. vinde sejr** 41,30. 100,2. II 272,32 osv. || **erobre**, **indtage** 49,37. 56,2. 181,7. II 68,32. 171,8 osv. ~ en **noget** af 98,2. ~ **igen**, **erobre tilbage** II 134,15. 207,21. ~ **tilbage igen** II 92,19 || **vare**, **strække til** 187, 16. ~ og **vare** 123,32-33 || ~ **op**, **naa at komme op** 136,13 (jf. **var.**). — jf. for-, over- vinde.

vindebro, en. (**best. vindebroen** off. II 150,4 + 7)

vindelig, adj. (**vindelrig** 33,12-13) **som kan indtages**. — jf. **uvindelig**.

vinder, sb., jf. sejrvinder.

vinding, sb., jf. sejrvinding.

vindue, et. (**vindwe** off. 50,19. 257,32. II 192,36. **best. -it** 50,26-27. pl. -r 62,25. **vindue** 136,17. **best. -rne** II 86,19. -ne 64,28. II 78, 35 osv.)

vinfad, sb. (pl. **vinffad** off. 37,30. 53,11) **vingaard**, en. (**vingaard** II 255,23. pl. -e 129,34)

vinpibe, en. (**wiin pibe** II 147,21) **vinfad**, fr. **pippe**.

vinter, en. (**vint(h)er** 48,13. II 70,27 osv. **best. -en** 104,26. II 172,22. gen. -ens 84,25 osv.) **midt i**, om ~en, **se midt**, om.

vinterdag, en. (**vinterdag** II 142,12. gen. -s II 282,34. **best. -en** 86,15) **vintertid**. om ~ II 142,12. om ~en 86,14-15. 304,31.

vis, sb. (**viff** off. 233,9. 244,10 osv.) **maade**,

beskaffenhed. — *jf.* almissee-, ambassats-, dronninge-, eksempel-, flugts-, gesandt-, legats-, liger-, mirakels-, pants-, post-, raads-, skæmt-, snaks-, vennevis.

I. vis, adj. (*vis* off. 38,8. 77,30. 99,33. 164, 17 osv. *ntr.* -t 87,9 osv. *best.* og *pl.* -e 14, 28. 38,9. 60,31 osv. *komp.* -ere off. 116,28. II 19,6. *sup.* -ift 184,10. *best.* og *pl.* -ifte off. 77,35. 96,2. II 165,13) *forstandig, klog* 14,28. 38,8 osv. || *underrettet. gøre ~, meddele* 155,18. *gøre ~ paa, give oplysning om* 68 m. — *jf.* I. uvis.

II. vis, adj. (*vis* off. 167,7. 192,30. II 67, 19 osv. *ntr.* -t 191,14. 230,13. 251,33 osv. *best.* og *pl.* -e 202,1. 221,26 osv. *komp.* -ere 12,17. 13,36) *som der ikke kan tvivles om, paalidelig, sikker* 12,17. 63,30. 221,26 osv. *sandt og ~t* 147,31. 247,9. *for ~t, som noget, der er sandt og paalideligt* 50,1. 230,13. *i sandhed, sikkert* 13,24. 42,6. 186,31 osv. || *bestemt, fast* 202,1. 255,29. II 144,16 || *som ikke nærer tvivl. ~ paa* 167,7-8. 192,30. II 313,11 osv. || *ntr. som adv.: uden tvivl, sikkert* 167,37. 251,33. II 48,32 osv. — *jf.* fuld-, II. uvis.

visdom, sb. (*wisdomb* off. [7,23]. 11,7 osv. (*en*) [7,8]. 213,12-13 osv. (*et*) 116,34. *pl.* -e II 208,29) — *jf.* menneskevisdom.

vise, sb. (*pl.* *vi(i)fer* 276,11 + m.)

vise, v. (*wi(i)fe* 10,17. 184,10. II 29,6 osv. *præs.* -er 222 m. *præt.* -te 33,16. 92,7. II 259, 11 osv. -de II 142,33. 183,12) *fremvise* 33,16. II 29,6 osv. || *pege paa* II 254,24 || *paavise* 10,17. 92,7 || *gøre opmærksom paa, nævne* 184,10 || ~ *af, afvise* II 228,7. *permittere* 104,7. 222,21-22. ~ *hjem, befale at gaa hjem* II 259,11-12. ~ *fra sig, sende bort* II 92,3-4. ~ *fra noget, forhindre i* II 142,33. ~ *tilbage, bringe til at drage tilbage* II 210,13-14. ~ *ud, befale at gaa ud* 244,29. ~ *udi, sætte ind i, vejlede* 233,35. — *jf.* af-, be-, for-, ud-, under-, vejvise.

viselig, adv. (*viselig* 109,18-19. -en 64,1. 69,34. 100,22. 138,3 + 28 osv. *komp.* -er II 27,20. -ere 95,20 + 23. 238,22) — *jf.* uviselig.

viser, sb., jf. vejviser.

vished, sb. (*vished* II 67,16) *sikkerhed, forvisning.*

visir, sb. (*pl.* *best. Hfierene* II 250,12)

vis(n)ing, sb., jf. aa-, an-, be-, undervisning.

visse, sb. (*visse* 176,2 osv.) *sikkerhed. til fulde ~* 176,2. II 304,23.

visse, adv. (*visse* 61,23. 251,22. II 131,28 osv.)

visse, sb., jf. fyldestvisse.

visse, adj. (*ntr. visse* 184,31. II 37,34) *bekendt.*

vittig, adj. (*vittig* II 38,29-30) *klog.* — *jf.* vanvittig.

vittighed, sb., jf. vanvittighed.

vogn, en. (*vogn* 46,5. *vogn* 274,8. II 125,3. *pl.* -e 32,8. 44,24. 215,5 osv. *wonge* II 89,32) *vogn* 32,8 osv. || *som overs. af fr. serail* II 125,5.

vognborg, en. (*vog(e)nborg* 32,8 (*jf. var.*) 91,22 osv. (*hun*) 44,28. *voungborg* 37,8. *vongborrig* II 89,33. *best. -enn* off. 41,11 + 12. 72,33 osv.) *forskansning af vogne.*

vognsvend, en. (*voungfuend* 46,31) *kusk.*

vogte, v. (*vachte* off. 59,11. 109,4. 165,1. *præs.* -er 32 m. II 38,34. *pl.* -e II 183,22. *præt.* -ede 293,22) *vogte, passe paa. ~ at, passe paa at* 293,22. ~ *sig* 59,11. 109,4 osv. ~ *sig for* 165,1. II 38,24. — *jf.* bevogte.

I. vold, et. (*vold* off. 79,17. 82,12. 163,10. 284,26. II 315,26 osv. *e. præp.* -e 289,31. II 4,35 osv.; *jf. var. til* II 7,12 (*velde*) *magt, myndighed* 79,17 osv. ~ *og vælde* 162,23. II 321,25. ~ *og regimente* II 151,11. *have i ~* 230,14. *have i ~e* 289,31. II 4,35. 176,29-30. *lægge under sit ~e* II 19,30 || *voldsgerning.* 217,20. *tage med ~, voldtage* II 171,28-29.

II. vold, sb. (*pl. volder* II 85,20) *vold, skanse.*

volde, v. (*wolle* off. 167,33. II 183,19 osv. *præs.* -er 31,32. II 35,25 osv. *pl.* -e 95 m. *præt.* -t(h)e 38,21. 95,31. 257,9 osv. -ede II 313,29-30. *part.* -et off. 30,13. 198,25. II 136, 12 osv.) *raade, herske* II 183,19 || *forårsage* 30,13. 95,31. II 35,25. 107,12. 114 m. osv. || ~ *i, være skyld i* 17,25. 178,30. II 130,32 osv. || *abs.: være det afgørende* 250 m.

voldemand, sb. (*pl. voldsmænd* II 502,6)

voldtage, v. (*part. præf. voldtagen* II 124,8)

von, præp. (*von* II 28,30) *af. hoffet ~ Burgundien, det burgundiske hof.*

vor, pron. (*vor* off. 44,14. 234,2. II 121, 19. *-e 102,15. 237,28. *ntr.* -t(t) 43,11. 44,29. 296,17 osv. *pl.* -e 21,22. 97,20 osv. *vør* II

302,26) *vor*, *os* tilhørende *osv.* 21,22 || ~ karl, den mand, som vi i øjeblikket havde med at gøre 234,2.

vorben, *adj.* (*pl. vorbene var. til* 39 m.) *hvervet.*

vorde, *v.* (*vorde* 138,25. 278,11. II 215,14. *præs. -er* 17,31. *pl. -e* 68,21. 102,15. *konj. -e* 169,30. *part. præst. -et* 276,27) *blive (til)* 276, 27. 278,11. *i forb. m. part. præst. til udtryk for fut.* 17,31. 68,21. 102,15-16. II 215,14. || *ske* 138,25. 169,30. *lade sig ~, indvillige i* II 63,13-14. 300,11-12.

vortes, *adj.*, *jf. ind-, udvortes.*

vove, *v.* (*vouge* 90,7. II 41,19 *osv. præst. -ede* 253,30. *part. -ed(t)* 82 m. II 58,7) *vove* 253,30. ~ sig i 82 m. ~ sig ved, *driste sig til* 288,35 || *sætte i vove* 238,31. II 41,19. 58,7. 235,13 || *ofre, koste* 90,7. — *jf. paa-vove.*

voxe, *v.* (*voxe* 59,12. II 36,9 *osv. præst. -er* 120,7 *osv. præst. -te* 122,35. II 254,3 *osv. part. -en* II 109,16. 130,8. *ntr. -et off.* II 176, 22. 292,24. -t II 254,3. *pl. -te* II 274,23) *voxe*, *blive stor, om mennesker* II 109,16. 130,8. 176,22. 292,24 || *forøges i magt* II 36,9 || *om skæg* 288,13 || *om had, tvedragt osv.* 59,12. 120,7. 122,35. 148,24. II 128,6 *osv.* || *om vand: stige* II 241,34. 254,3. 260,31 *osv.* — *jf. mand-, velvoxen.*

vraa, *sb.* (*pl. vraer* II 91,14) *krog, hjørne. i alle ~er, allevegne.*

vrang, *adj.* (*wrong* 116,12. 296,7) *urigtig.*

vred, *adj.* (*wred off.* 77,32. 241,32. 242,4. 258,13. *best. og pl. -e* 99,32. 262,25) *være en ~* II 173,33-34. ~ *paa* 77,32. 258,13. II 115, 24.

vrede, *sb.* (*vrede* 167,35. 274 m.) — *jf. herrevrede.*

vredelig, *adv.* (*vredeligen* II 178,11) *vredt.*

vredes, *v.* (*præs. vredes* 242 m. *præt. -dis* 244,4) ~ ved, *vredes paa.*

vredestegn, *sb.* (*pl. vredis tegen* II 39,28)

vredladen, *adj.* (*ntr. vredladit* II 316, 21)

vredladende, *adj.* (*vredladinde* 126, 24) *vredladen.*

vredladenhed, *en.* (*vredladenhed* 245, 34)

vride, *v.* (*vride* 60,29) *dreje.*

væbne, *v.* (*væbne* 72,21. 245,1. *præt. -ede* 169,33) — *jf. bevæbne.*

vædde, *v.*, *jf. forvædde.*

væg, *sb.* (*pl. best. veggene* 133,18)

I **vægt**, *sb.* (*vægt* 141,11) *vaagen, mangel paa søvn.*

II. **vægt**, *en.* (*vecht* II 83,3. 84,13) *vægt-system. — jf. guldvægt.*

vække, *v.*, *jf. opvække.*

vælde, *et.* (*vel(l)de* 120,2. 171,32. II 7,12 (*jf. var.*) *osv.*) *magt* 120,2. *vold og ~* 162,23. II 321,25. *faa under sit ~* 171,32. II 172,28-29 *osv.* — *jf. herre-, overvælde.*

I. **vælde**, *v.* (*velde* II 170,7 *osv. wilde* II 13,34. *præt. -ede* II 326,5. *part. -it* II 122,6. 327,8) *bruge magt. ~ sig noget til, tilegne sig med magt* II 122,6 *osv.* || ~ sig ind i, *tiltage sig magt over, fr. usurper sur* II 13,34. — *jf. overvælde.*

II. **vælde**, *v.*, *jf. opvælde.*

vældig, *adj.* (*veldig* 55,20. 187,35 *osv. velde* 163,10. *ntr. -t* 134,14. *best. og pl. -e* 55,29. 186,15 *osv.*) *stærk, mægtig* 22,6 *osv.* || *af mægtig størrelse ell. omfang* 134,14. 187, 35. *den ~e hob, se hob.*

vælge, *v.* (*velie* II 194,7 + 27. *præs. pl. velie* 94,21) *træffe et valg* 94,21. ~ *iblandt* II 76,33 || *udvælge, udnævne* II 194,7 + 27. — *jf. udvælge.*

vælger, *sb.*, *jf. dagvælger.*

vælsk, *adj.* (*velsk* II 245,25. *pl. -e* II 191,31. 261,3 *osv. valfske* II 205,4) *italiensk. ~ mil* II 178,30. 196,29-30. 205,4. 274,17 *osv.* ~ *fjerdingvej* II 245,25. *de ~e bjerge, Apenninerne* II 191,31. 232,7.

vælte, *v.* (*præt. velte* 45,32) ~ *afsted, trille bort, vælte til side.*

vænne, *v.* (*pass. wænis* [8,25]. *præs. -er* II 330,6) ~ *til. — jf. op-, tilvænne; vant.*

væragtig, *adj.*, *se værgagtig.*

værd, *et.* (*verd* 176,19) *pris, værdi.*

værd, *adj.* (*werd off.* 14,36. 44,11. 69 m. 72,31 *osv. ntr. -t* 5,22. 134,7. 291,13 *osv. pl. -e* 14,7. 20,29. II 29,36 *osv.*) *havende værdi af* 44,11. 134,7. 189,6. *om pengeværdi* 267,2. II 181,20 || *fortjent til, værdig til* 322,32. II 29,36. *ære ~* 14,36. 17,23. (*om*)*tale ~* 291,13. *ikke bedre ~* 14,6-7. ~ *at + inf.* 20,29. 72, 31. 205,33. II 73,19. 129,33 *osv.* — *jf. uværd.*

værdes, *v.* (*verdis* II 47,14) *værdiges. ~ til, nedlade sig til.*

værdig, *adj.* (*best. verdige* II 321,7) *ophøjet*. den ~e jomfru Maria, *fr.* la glorieuse vierge Marie. — *jf.* uværdig.

værdighed, *en.* (*werdighed* *off.* 12,23. II 191,9 *osv.*) *værdighed*, *rang* 12,23. II 112, 20 || *høj stilling* II 102,12. 191,9.

være, *v.* (*ver(r)e* *off.* 10,15. 31,1. 47,15 *osv.* *ver* 180,2. *præs.* *er* *off.* 10,30. 11,14. 191 m. *osv.*; 2. *pers.* *eft* II 40,31. *pl.* *er(r)e* 17,20. 39,28 *osv.* *konj.* *ver(r)e* 95,9. 220,8 *osv.* *præt.* *var* 66,13. 101,34 *osv.* *vaar* *off.* 25,7. 29,26. 36,3. 64,7. II 28,23 *osv.* **vore* 221,31. 265,8. II 86,33. *pl.* *wore* *off.* 12,2. 25,10. 29,5. 66,33 *osv.* **vorde* II 208,19. *vor* 73,33. 187, 11. 257,11 *osv.* *ware* 64,3. *var* 66,13. *konj.* *vore* 38,32. *part. præs.* -*endis* *off.* 71,15. 163, 24. II 171,36. *præt.* *weridt* *off.* 11,15. 29,10. 31,14. 40,26. 132,3. 143,28. 152,5. 178,27. 215, 9 *osv.* *vert* *off.* 100,1. II 206,27. *imp. pl.* -*er* 248,24. 287,2) *befinde sig, være* 26,5. 29,10 + 26. 66,33. 71,15. II 27,30. 28,23 *osv.* *vilde* ~ til Rom, *vilde til Rom* 297,27; *jf.* 136,16. 152,5. ~ et aar før, *være et aar om* 212, 24; *jf.* 136,20. II 190,36. 264,17. ~ længe at, *være længe om at* II 185,10; *jf.* 187 m. *upers.* er nu i oktober, nu har vi oktober II 316,14-15 || *findes, være forhaanden* 11,1. 30,26. 64,7. 78 m. 178,27. II 3,10 *osv.* || *være tilfældet, forholde sig* 50,5. 93,16. 123,37. 132,3 *osv.* ~ sig, *lad det være, hvad enten det er* 95,9. 220,8. *ihvorom alting er* 148,9. 267,13. *lad* ~ at, *se lade* || *finde sted, ske* 94,18. II 29,20. 312,26. *det var af Gud, at* II 13,28 || *opstaa* 244,4 || ~ en imod 36,27. ~ til, *existere* 16,31. II 46,15. 63,17 *osv.* *indtræde* II 241,35 || *som kopula* 10,15. 11,11 + 16. 27, 30. 31,1 *osv.* || *med part. præs.* i *st. f. præs.* af *vedkommende verbum.* ~ angaaende, *angaa* 27,19. 254,35. II 31,1 *osv.*; *se anlange, anrøre.* ~ begærende 17,3-4. II 31,6-7 *osv.* ~ formodende II 25,17. 58,4. ~ forventende 186,35. II 281,1 || *med part. præt.* til *dannelse af sammensat tid* 25,7. 29,5-6. 66,13. 180,2-3 *osv.* ~ *kommen* 47,15. 175,22 (*jf.* *have*). *slaget var staaet* 283,32-33. *var rygget sig* II 250,19. *bro som de var overreden* II 128, 23. *at have* ~t *tilsagt olgn., være bleven tilsagt osv.* 30,7. 59,7. 100,1. 182,3-4. 215,9. 245, 20-21. 302,31-32 *osv.* — *jf.* *over-, undvære; hos-, nærværende.*

værelse, *en.* (*werrelse* II 14,8) *ophold.* — *jf.* fra-, nærværelse.

værgagtig, *adj.* (*weragtig* 11,5. *pl. veractige* *off.* 101,30. II 186,21. 222,31) *vaabenfør* 101,30 *osv.* || *fuldt uddannet til kriger, voxen, myndig* 11,5.

væрге, *et.* (*ver(r)ye* 40,35. 98,5. 136,3 *osv.* *verge* 100,26. 128,35 *osv.* *være* *off.* 140, 19. 266,24. II 48,13 *osv.* **verde* 177,23. *pl.* -*r* 98,1. *verge* 84,1. 140,19) *forsvar. sætte* ~, *yde modstand, forsvare sig* 40,35. 41,30. 136,3 *osv.* || *forskansning* 98,1; *jf.* 84,1 || *vaaben* 98,5. *bære* ~ II 180,26. 223,21. *gribe til* ~ 128,35. 135,29. II 42,19. *lægge* ~ fra sig, *nedlægge vaabnene* 100,26 || *formynder* II 148, 22 || *raadighed, besiddelse (til denne bet. formerne uden g ell. j).* *have i* ~ II 48,13. *have i sine* ~ 140,19. *give i* ~, (*om ord*) 177,23. *i kongens* ~, *hjemfalden til kongen* 265,24. II 315,19.

væрге, *v.* (*præt. veriede* *off.* 42,29. 263, 22) *forsvare.* — *jf.* afvæрге; forevære.

værgemaal, *sb.* (*verlemaal* *off.* II 148, 22. 154,15. 273,20) *formynderskab.*

værk, *et.* (*best. werckid* [7,22]. *e. præp.* -*e* 102,17 *osv.*) *arbejde.* *være til* ~e, *være i arbejde* II 119,30. *komme til* ~e med, *sætte igennem, fuldføre* 102,17. — *jf.* bol-, haand-, mur-, skrank-, sprinkel-, vildtværk.

værme, *sb.*, *se varme.*

værn, *sb.* (*vern(n)* (*et*) 131,16. 264,13. (*en*) 132,24. II 250,33) *forsvar. gøre* ~, *yde forsvar* 131,16. 264,13. 283,14-15. II 197,1-2 *osv.* || *hvad der yder forsvar, værn, beskyttelse* 132,24.

værre, *adj. komp.* (*ver(r)e* 282,29. 297,31. II 38,17. 171,31 *osv.* — *adv. d. s.* 40,25. 240, 27. II 200,37 *osv.* *sup. verft* II 39,7. *best. werfte* *off.* 12,7. 301,14 *osv.*) *gøre* ~, *gøre noget der er værre* 240,27. 300,15-16.

værste, *sb.* (*verfte* 103,9 *osv.*) *skade* 103,9. (*være*) *en til* ~ 132,4. II 54,35. *paa ens* ~, *til skade for en* II 323,1.

vært, *en.* (*vert* 136,28. II 267,3 *osv.* *best.* -*en* 136,31. 219,35 *osv.* *pl.* -*e* 137,8) — *jf.* husvært.

vært, *adv.*, *jf.* landvært.

væsen, *sb.*, *jf.* krigsvæsen.

væxt, *sb.* (*wext* *off.* 233,21. II 244,6) *skikkelse, statur.* — *jf.* fremvæxt.

Y.

yderlig, *adv.* (yderligen 231,8. II 58,7) vidt.

ydermere, *adj. og adv.* (yddermeere ofl. 13,36. 91,16. II 159,29 osv. ythermere 46, 16. 61,14 osv.) yderligere, endnu bedre 91,16. II 3,13 || som *adv.*: endvidere, yderligere 13, 36. 26,28. 46,16. 108,33 osv. ~ ikke, ikke længer 258,31.

yderst, *adj. og adv. sup.* (yderst 65,30. II 203,7. *best.* -e 28,23. 47,2 osv.) sidst II 197,1 || *højest* (om ælde) 28,23. 89,14. paa det (aller) ~e, i højeste grad 47,2. 106,11. II 91,18 || paa sit ~e, mod slutningen af livet II 106,25. 108,5 || *adv.*: længst ude 65,30. II 203,7. 278,16.

ydmæg, *adj.* (ydmyg ofl. 27,27. 69,1. 88,3. II 190,13 osv. -e 113,17-18. *pl.* -e 69,10. 253, 18. II 19,14 osv. *sup. best.* -ste 69,13)

ydmæg, *v.* (ydmyge 247,2. 288,20. *præs. pass.* -is 108 m. *præt.* -ede 236,6. *part. præs.* -endis 158,6-7)

ydmægelig, *adj.* (*sup. best.* ydmægeligste 28,1. — *adv.* -en 94,19. 126,23)

ydmæg, *en.* (ydmyghed(t) ofl. II 33,6. 35,24. 56,22. 196,11)

yndelig, *adj.* (yndelig 124,6. 233,23. *-t II 115,18. *ntr.* -t 233 m.) behagelig 124,6. 233, 23 + m. || smuk II 115,18.

yndes, *v.* (*præt. pass.* yntis 110,16) behage.

yndest, *sb.* (yndest ofl. (en) 276,17. (et) 96 m. II 91,16)

ynk, *en.* (ynck II 44,23. 177,4) elendighed. — *jf.* medynk.

ynke, *v.* (*pass.* ynckis II 227,32. *præt.* -ede II 106,3) have medlidenhed med II 106,3 || *i pass.*: røres af medlidenhed. ~s over II 227, 32.

ynkelig, *adj.* (ynckelig 78,36. II 169,8. *ntr.* -t 228,28 osv. *pl.* -e 137,21 osv.) elendig, sørgelig 78,36. 306,2 osv. || klagende, jamrende II 270,13.

ynkelighed, *en.* (ynckelighed II 177, 10) elendighed, ulykke.

yppe, *v.* (yppe 145,19. II 128,36. *inf. pass.* -es II 207,34. *præs. pass.* -es ofl. 22,6. 123, 33. *præt.* -ede II 172,9. *pass.* -edis 29,18. II 57,21. 116,34 osv. *part.* -ed 29,2. II 65,32) volde, fremkalde. ~ sig, vise sig II 128,36.

ypperlig, *adj.* (ypperlig 33,30-31. II 59, 12. -e II 93,20. *-t 278,15. *ntr.* -t 185,13 osv. *pl.* -e 38,10 osv. *komp.* -er(r)e 202,27. II 17, 37 osv.) fornem, højtstaaende 33,30-31. 178, 34. 185,13 osv. som *sb.* II 47 m. || fremragende, udmærket 38,10. 265,28 osv. || fin II 15,15.

ypperlighed, *sb.* (ypperlighed 18,20 osv. *gen.* -z 202,29) fornemhed, rang 95,31. 202,29 || storhed 18,20. 303 m.

ypperst, *adj. sup.* (ypperst 32,35. 56,16 osv. *best. og pl.* -e 11,20. 176,11. II 273,11 osv.) øverst 11,20. 30,2 + 17. 32,35. 234,8. II 309,23 osv. || vigtigst 154,29. 176,11. II 183, 24.

Æ.

æble, *et.* (eble II 121,16. 122,25. *best.* -t II 122,26)

æde, *v.* (æde ofl. II 88,7. 122,25 + 26. *præs.* -er II 51,19. *præt.* o(e)d 45,27. 288,4 osv. *pl.* aade II 280,34. *part.* ædt ofl. 57,12. II 95,8 osv.) spise 45,27 osv. ~ sig ind i, trænge ind i 57,12.

ædel, *sb.* (ædell II 304,8) adel, adelig herkomst; *jf.* adel.

ædel, *adj.* (ædel(l) 167,23. II 157,22. *best.*

og *pl.* ædle ofl. 16,8. 191,2. II 57,30 osv. ædele 63,2. *sup. best.* -ste II 157,33) fremragende, fortrinlig, ædel 16,8. 191,2. II 157,33. 188,34 osv. ædle stene 248,14; *jf.* 121,27 || adelig 167,23. II 157,22. *pl.* som *sb.*: adelsmænd 63,2. 235,19. *best.* de ædle 41,14. 64,3. II 52,29. 273,24 osv.

ædelsfolk, *sb.* (æddelfolck II 304,6) adelsmænd.

ædel(s)mand, *en.* (ædel mand ofl. 42,3.

144,10. 292,32. *gen.* ædelsmandtz II 253,10.
pl. ædelmænd *offl.* 87,16. 135,35. II 208,35.
 edlemænd II 19,9) *adelsmand*.

ædelsten, *sb.* (ædell stene II 207,13. ed-
 lestone 121,27)

ædling, *sb.* (*pl.* ædlinge II 160,10-11)
adelsmand.

æg, *sb.* (*pl.* eg II 95,8)

ægge, *v.* (*præt.* eggede II 202,35) *tilskynde*.
 — *jf.* tilægge.

ægte, *sb.* (*echte* *offl.* 29,33. 154,3. 161,22
osv.) *'retmæssig forbindelse, ægteskab.* give
 til ~ 29,32-33. 154,2-3 *osv.* have til ~ 76,2.
 174,11. faa, tage til ~ 161,22. II 102,10-11 ||
 ægte fødsel. til ~, gennem ægte fødsel, kø-
 deligt II 299,15.

ægte, *adj.* (ec(h)te II 149,7. 299,3. 328,9)
 ægtefødt. — *jf.* uægte.

ægteskab, *et.* (ec(h)tefkaff *offl.* 122,20.
 249,5. 257,7 *osv.* ectefkab 155,6. *gen.* ecte-
 f[kabs 299,12)

ægteskabshandel, *en.* (ec(h)tefkaffs
 handell 52,10-11 + 20. 181,23) *forhandling*
om ægteskab.

ægteskabstro, *sb.* (ectefkaffs tro II 101,35)
 ægteskabsløfte.

ælde, *sb.* (ælde 28,23) *alderdom*.

ældes, *v.* (eldis II 81,10. 86,16)

ældgammel, *adj.* (elde gammel *offl.*
 28,15. 96,26)

æragtig, *adj.* (*ntr.* ærachtigt *offl.* 20,35.
 174,26. *pl.* -e II 287,9-10) *ærlig, hæderlig* 20,
 35. 174,26 || *fink* II 287,9-10.

æragtighed, *sb.* (eractighed 295 m.)
 ærlighed.

ære, *en.* (æ(h)re *offl.* 11,25. 17,33. II 17,35.
 206,14 *osv.* (hun) 15,8 + 9. *gen.* -is 294,8.
best. -n 15,6 *osv.*) — *jf.* vanære.

ære, *v.* (ære 72,31. II 43,15. *præs. pl. d.*
s. 199,4. *præt.* -ede 303,16. *part.* -it *offl.* 123,6.
 II 95,17. 104,19) — *jf.* forære.

æreforgættten, *adj.* (æreforgæden 14,
 26) *skamløs*.

ærespilde, *sb.* (æhrespilde 12,9) *tab*
af ære.

ære(s)titel, *en.* (ære titel 208,10)

ærgerrighed, *sb.* (æregierighed(t)
 304 m. II 333,9)

ærinde, *et.* (æ(r)inde *offl.* 13,6. 66,14.
 244,32. II 14 m. *osv. pl.* ærend 84,27 (*se ndf.*).
 ærinde 49 m. -r 17,18. 88,8. II 168,1 *osv.*)
anliggende, sag 17,18. 145,27. 244,8 + 32 *osv.*
 || (*paalagt*) *hverv* 13,6. 66,14. 241,31. II 58,31
osv. || *bekked* 103,22 || *foretagende?* gøre
 smaa ~ paa, foretage smaa plyndringstog
 imod 84,27 (*vist fejl for aarend*).

ærindløs, *adj.* (ærindels 298,12) *som*
intet har udrettet.

ærkebisp, *en.* (er(c)kebisp *offl.* 5,5. 17,3.
 236,5 *osv. best.* -en *offl.* 17,2. 25,11 *osv. gen.*
 -ens II 308,6 *osv.*)

ærkehertug, *en.* (ertz hertog II 70,32.
 156,7. *best. gen.* -ens II 156,32)

ærlig, *adj.* (erlig *offl.* 10,18. 11,11. 15,10.
 44,1. II 240,34 *osv. ntr.* -t(t) 11,2-3. 107,37
osv. pl. erlig 254,12. — *adv.* -en II 310,26)
 — *jf.* uærlig.

ærlighed, *sb.* (erlighed 269 m.)

ærme, *et.* (erme II 60,16)

æsel, *sb.*, *jf.* mulæsel.

æske, *en.* (efke 119,5)

æske, *v.* (efke 247,11. *præt.* -ede 59,32.
 189,8 *osv. part.* -id II 6,21) *opfordre* 247,1 ||
forlange II 6,21 || ~ op, *opfordre til over-*
givelse 59,32-33. 189,8. ~ over, *opfordre til*
at gaa over 247,11. — *jf.* frem-, op-, paaæske.

Ø.

ø, *en.* (øe *offl.* 53,18. 62,10. II 146,22. *best.*
 -en 53,19 + 30. *pl.* -er II 124,15)

øde, *v.* (øde II 10,23. 39,35. *præt.* -de II
 44,26. *part.* ød(d) 166,28. II 291,24) *ødelægge*
 166,28. II 10,23 *osv.* || *forøde, sætte til* II 39,
 35. 44,26 *osv.*

ødelægge, *v.* (ødelegge 201,8. II 40,22.
præs. pass. -is 144 m. *præt.* ødelagde 78,

37. II 51,36 *osv. part.* ødelagd *offl.* 89,28.
 167,33)

ødelæggelse, *en.* (ødeleggelse *offl.* 143,
 18 + 31-32. *pl.* -r 10,10)

ødsel, *adj.* (*pl.* ødzle 31,25)

øge, *v.*, *jf.* forøge.

øje, *sb.* (øi(g)e 15,7. 184,23 *osv. pl.* øi(g)en
offl. 18,8. 35,23. 87,4 *osv. øi(g)ne* 35,9. 73 m.

106,25. *best. øgnene* II 159,17) have et ~ hos, *have et øje med, passe paa* 184,23. have øjnene aabne paa baade sider, *være om sig* II 159,17 (*fr. d. s.*). se for ~n, *for sine øjne* 117,3. II 246,25-26. tjene for ~n, *være til behag* 148,14. 172,12. II 40,1. se med ~n, *med egne øjne* 18,8. 87,4. gaa, drage, komme, være under ~n, *gaa osv. imod* 35,9 + 23. 73 m. 90,37. 106,25. II 39,26 *osv.* — *jf. varøjet.*

øjeblik, *et.* (*oigeblick* 305,22-23. *eigenblick* II 126,4)

øjenskalkeri, *sb.* (*øigen fkalckeri* II 309,16) *hykleri.*

øjensynlig, *adv.* (*øyensynligend* 38,35)

øjentjener, *sb.* (*pl. øyentienere* 115 m. 15 *øignetienere* 148 m.)

ølkar, *et.* (*ølekar* II 112,28)

ønske, *v.* (*ynfke ofl.* 105,2. 128,4. II 24, 27. 212,37. *præs. -er* 230 m. II 127,1. *pl. -e* 162,27)

I. **øre**, *sb.* (*øre* 220,6. II 44,10. *pl. best. ørnene* 294,27) tude i ~, *snakke for en* II 44,10.

II. **øre**, *sb.*, *jf. løsøre.*

ørke(s)løs, *adj.* (*ørckeløß ofl.* II 117,27. 332,18. *ntr. -t* 219,10. *pl. -e* II 73,16) *ledig, uvirksom.*

ørke(s)løshed, *sb.* (*ørckeløshedt* II 199,27) *lediggang.*

øse, *v.*, *jf. overøse.*

øster, *adj.* (*best. østre* 230,36. 275,3)

Østerling, *sb.* (*pl. Østerlinger* 171,13 + 14 + 15. II 37,6) *hansaat.*

østerlingerskib, *sb.* (*pl. østerlingers fskiff* 177,37) *skib fra hansestæderne.*

Østerriger, *sb.* (*pl. Østeriger* II 36,31)

øve, *v.* (*øffue* II 12,26. *pass. -is* II 330, 5-6. *part. præst. -ed(t)* 54,22 + 24. *pl. -ede* 211,31) *øve* 54,22 *osv.* || *føre bag lyset, fr. abuser* II 12,26.

øvelse, *sb.* (*øffuelle ofl.* [7,16 + 21])

øverst, *en.* (*øffuerft* 30,18. 97,9 *osv. offuerft* II 238,13. *best. -en* 170,14 *osv. pl. -er* II 280,9. 284,26 *osv.*) *øverste, befalingsmand.* ~ for 170,14. 244,22. II 331,18 *osv.* ~ over 30,18. II 33,11. 34,30-31 *osv.*

øverst, *adj.* (*øffuerft* 165,21. *best. -e* 11, 20. 146,8. II 80,13)

øvrighed, *en.* (*øffrighed(t)* 102,30. 108, 24 + m. II 35,26. *gen. -s* II 166,5. *best. -en* 108,30) *person(er), som har overhøjhed over noget* II 35,26 || *øvrighed, magistrat* 108,24 + 30 *osv.* || *øvrighedsperson* 102,30.

øvrighedsbefaling, *sb.* (*øffrigheds befalling* II 110,2) *overordnet myndighed.*

øvrighedsmand, *sb.* (*pl. øffrighedtzmend* 280,25) *øvrighedsperson.*

øxe, *sb.*, *jf. bul-, vedøxe.*

RETTELSER OG TILFØJELSER.

- aar**, *et. idag et ~, idag om et aar*, 96,27-28.
aarsag, *sb., læs: en.*
afsked, *sb. tage ~ fra, var. til* 298,20.
aller, *adv. alle ogs.* 97,20.
II. bede, *v. ~ for en* II 169,23.
bevise, *v. ~ sig vel, vise tapperhed* 136,37.
binde, *v. henvisn. til ombinde slettes.*
boskab, *sb. (bofskaff 305,10. II 68,16. 178,10. 191,9 osv.) bohæve.*
Burgunder, *sb. (pl. Burgunder 114,3)*
busk, *sb. -en er, trods fr. buyssons, næppe pl., men sing.*
byde, *v. henvisn. til falbyde slettes.*
bære, *v., jf. overbære.*
da, *adv. tilmed ~, desuden* 86,14.
den, *pron. deres, deres mandskab* II 252,16.
-e, *adv. se under aabenbar, aabenbarlig, besynderlig, endelig, genest, haardelig, hastelig, hemmelig, herlig, højlig, lettelig, mandelig, rundelig, saar, sandelig, storlig, synderlig, temmelig, tidlig, tilforn, trodselig, trofastelig, venlig, vid.*
-en, *adv. se foruden -lig og -ligen under adskillig, billig, egentlig, felig, fredssommelig, fyrig, genest, ilig, lykkelig, tilbørlig, trodselig, træskelig, ubillig, udtrykkelig, underlig, uskellig, utilbørlig, velvillig, venlig, ydmygelig, ærlig.*
-(e)ner, *sb., se Gent-, Løik-, rejsener; kunst-, portner.*
-er, *sb. tilføj: Svejts-.*
exempel, *et. ~ paa* 21,24.
fat, *adv. have sin sag vel ~* 154,11.
for, *præp. give en et stød ~ hans mave* 42,12-13.
foregive, *v. part. -en, -id, -ne, læs: foregiffuen osv.*
forhærge, *v. (forherge 34,2. 144,4. præf. forheryer II 131,30. præf. -ede II 92,25) hærge.*
fra, *præp. tvært over ~ ogs.* 64,16-17.
fremtid, *en. fremtids er pl.*
føre, *v. henvisn. til paaføre slettes.*
gaa, *v. jf. foregaa, læs: foregaaende.*
gerrig, *adj. jf. pengegerrig, læs: penningegerrig.*
gode, *et. i betydn. gods ogs.* 62,19.
gælde, *v. tilføj: jf. paagælde.*
handel, *en. jf. penge-, læs: penninge-.*
-hed, *sb. samtidig-, læs: samtydig-. utilbørlig- slettes. tilføj: storagtig-.*
holde, *v. hullis, læs: pl. hullis. ~ fore, foreholde* 159,26.
-ig, *adj. samtid-, læs: samtyd-.*
indtægt, *sb. jf. pengeindtægt, læs: penningeindtægt.*
-ing, *sb. tilføj: underhold-.*
-isk, *adj. tilføj: lond-, neapl-.*
-lig, *adj. tilføj: stor-, ydmyge-.*
-ligen, *adv. tilføj: bitter- (u. bitter), fornuft-, grumme- (u. grum), hjærte-, klar- (u. klar), lette-, oprigte-, overfløde-, retfærde-, runde-, sanddrue-, skarpe-, skænde-, slemme-, snilde-, stivsinde-, stor-, strenge-, svar-, tro-, trofaste-, trygge-, ulovagte-, umilde-, uræde-, uvise-, vise-, visse-.*
læs, *adj. jf. penge-, læs: penninge-.*
mester, *sb. jf. penge-, læs: penninge-.*
mil, *en. en halv ~e vejs ogs.* 41,12.
modstander, *en. (modstandere II 56, 21-22. pl. d. s. II 332,37)*
myndelig, *adj. -e læs: pl. -e.*
-ning, *sb. underhold- slettes.*
og, *konj. havde givet (hende) den titel ~ kaldet hende* II 61,15; *jf. II 132,23.*
samtydighed, *sb. (samtydighed II 264 m.) enighed.*
-sk, *adj. neapel- slettes.*
skat, *en. jf. pengeskat, læs: penninge-.*
slaa, *v. ~ varesløs, se varesløs.*
slæbe, *v. jf. udslæbe.*
slæt, *sb. er ntr., jf. tu flæt.*
stige, *v. stød er maaske skrivfejl, var. har stød.*
storlighed, *en. (storlighed II 206,33) størrelse.*
sum, *en. jf. pengesum, læs: penningesum.*
tage, *v. at blive ~et imod* II 229,32.
Tarentiner, *en. (Tharentiner 281,30)*
temme, *v. jf. betemme.*
tilsagn, *en. læs: et.*
træskhed, *en. (et) 255 m.*
vel, *adv. omtrent, henved* 43,29.

Ordbogen omfatter ikke blot den af Hans Mogensen oversatte text med tilhørende marginaler, men ogsaa Huitfeldts fortale; henvisningerne til denne sidste er anbragt i skarpe klammer. De anvendte forkortelser vil uden videre være forstaaelige; dog er det maaske ikke overflødigt at gøre opmærksom paa, at *fr.* ikke betyder „fransk“, men „i den franske text“, og at *var. app.* henviser til det i variant-apparatet pag. 24 meddelte textstykke, medens *var.* betegner en enkelt variant fra hovedtexten. Med hensyn til de tilfælde, hvor bøjningsformer af samme stamme er meddelt i forkortet skikkelse, gælder i reglen opslagsordet eller den første form indenfor parenteser som grundform; i nogle faa tilfælde, især i begyndelsen, er denne regel desværre ikke strængt overholdt, hvad der dog formentlig næppe kan volde større ulempe; saaledes skal under **forfølge** part. pl. -de naturligvis ikke læses som **forfølgde**, men som **forfulde**. Bag disse forkortede former gemmer der sig ofte skriftvarianter i ordenes stamme, uden at det som ved de uforkortede former er antydnet ved et *offl.* = „og flere“, fx. **hornn**, *best.* -ene ∴ **haarnene**; **printz**, *best.* -en ∴ ikke blot **printzen**, men ogsaa **princen**; **reglere**, *præt.* -ede ∴ ikke blot **reglerede**, men ogsaa **regerede**. I tilfælde, hvor betydningen ikke fremgaar klart af sammenhængen, har den franske text i reglen været afgørende for fastsættelsen deraf, uden at den dog derfor altid er citeret; fx. er forraadt II 174,4 opført som flertal efter *provisions* i den franske text, hastelige II 124,32 som adv. efter *fr. tost*, himelig 111,11 som adj. efter *fr. messaiges secrets*, osv. Men helt paalidelig er dette kriterium naturligvis ikke altid. Medens nogen quindfolck II 115,13-14 trods det afvigende køn meget vel direkte kan gengive *fr. femme* (jf. at frøken en enkelt gang er fælleskøn) og ikke behøver at opfattes som flertal, er bufken 255, 11 utvivlsomt ental trods *fr. buyssons*, som der er gjort opmærksom paa under „Rettelser og tilføjelser“.

TRYKFEJL.

p. 137 sp. 2 l. 3 *komme*, *læs*: komme. p. 138 sp. 2 l. 5 *pl. (aditz*, *læs*: (*pl. aditz*. p. 149
sp. 2 l. 10 **begærlighed**, *læs*: **begærlighed**. p. 151 sp. 1 l. 11 *et*, *læs*: *et*. p. 158 sp.
1 l. 2 *frem*, *læs*: *frem*. p. 161 sp. 1 l. 1 *en*, *læs*: *en*. p. 173 sp. 1 l. 25 *fëigne*, *læs*: *feigne*.
p. 229 sp. 1 l. 29-30 *morder-*, *læs*: *morde-*. p. 229 sp. 2 l. 18 *grandgive-*, *læs*: *grangive-*. p. 265
sp. 2 l. 33 *jf.*, *læs*: *jf.*

SPROGHISTORISK OVERSIGT

1. **Ortografi.** Den mest iøjnefaldende ejendommelighed ved teksten — som ved andre haandskrevne tekster fra det 16. aarh. — er dens ydre form, retskrivningen eller rettere sagt manglen af en retskrivning. Hvad der i saa henseende skyldes Hans Mogensen, og hvad der maa tilskrives de forskellige afskrivere, vil kun kunne afgøres ved en sammenligning med et egenhændigt manuskript af ham som hans utrykte „Quindeloff“. At dømme efter den korte prøve heraf, som er meddelt ovenfor p. XIII—XIV, har hans ortografi i visse henseender været forskellig fra den, hvori Communes-oversættelsen nu foreligger. Han skriver der fx. *lidin*, *korteligin*, *sidin*, *groffueligin*, *synderligin*, *gunsteligin* og synes altsaa temmelig regelmæssigt at have skrevet *-in* for *-en*, hvad nærværende text ikke har noget tilsvarende til (*sandind* II 247, 34 er af anden art, nemlig det eneste eksempel i teksten paa palatalisering i den best. artikel i masc.). De forskellige hænder, der har skrevet manuskriptet (se ovenfor p. XXIII), kan ogsaa med hensyn til stavemaaden skelnes fra hinanden, hvad der flere steder især træder tydeligt frem ved overgang fra den ene haand til den anden, men i det hele og store er de alle ens i henseende til fuldkommen regelløshed og lunefuldhed i anvendelsen af skrifttegnene. Den samme, der fx. 173, 20—21 skriver *neruærellze*, staver *næruerellze* et par linier længere nede osv. De hyppigste uregelmæssigheder beror paa, at konsonanterne i flæng skrives enkelte eller dobbelte (*icke* og *ike*, *herren* og *heren*, *komme* og *kome*, *ind* og *innd*) osv., at *i* og *u* vexler med *j* og *v* ell. *w* (*ind* og *jnd*, *ung* og *vng*, *wren*, *wuener*, *vvilge* osv.), *t* med *th* (*til* og *thill*, *tid* og *thid* osv.), og at der ingen forskel gøres paa *-d* og *-t* (*-dt*) (*ad* og *at*, *adt*, *glad* og *gladt*, *sted* og *stedt* osv.). Ved siden deraf forekommer i rigeligt maal vaklen mellem *a* og *aa* (*maltid*, *angaindis*, *utalmodig*, *harde*, *radde* olgn. v. s. af *maand*), mellem *aa* og *o* (*maaltid* og *moltid*, *ont* og *aant* osv.) mellem *e* og *æ* (*ed* og *æd*, *ære* og *ere*, *lægekunst* og *legekunst* osv.), mellem *e* og *i*, især i endelserne *-et*, *-it*, *-es*, *-is*, hvor dog *i* er det almindeligste, mellem *i* og *y* (*tyran* og *tiran*, *ydmig* og *ydmig*, *tydsk* og *tidsk* osv.). Der bliver saaledes mulighed for en stor mængde ortografiske varianter, hvis antal for visse ords vedkommende kan være ret imponerende. I participiet „været“ kan fx. *v* ombyttes med *u* eller *w*, *æ* med *e*, *r* med *rr*, *e* med *i* og *t* med *d* eller *dt* eller *tt*, og resultatet er, at det i teksten optræder i mindst 21 forskellige former; det samme gælder ordet „ingen“, og ogsaa for

ord som „tagen“, „tid“, „tilfreds“ er skriftvarianternes antal meget betydeligt. I de fleste tilfælde er tallet naturligvis betydelig lavere, men det er yderst sjældent, at et ord, der forekommer flere gange, kun optræder i en eneste form.

2. I ikke faa tilfælde forekommer skrivefejl, der dels kan bestaa i forglemmelse af et tegn eller del deraf som fx. *lofzen*, *gotligen* for *løfzen*, *gøt-ligen*, eller i ombytning af tegnenes rækkefølge som i *vieg* for *veig*, *hiæg* for *høig*, *lelegheder* for *leiligheder*, *tuilff* for *tuiff* (jfr. dog *tuil*), dels er opstaaede derved, at den skrivende under nedskrivningen af et ord har haft et foregaaende eller især et følgende ord eller del af et ord i tankerne. Forskrivning af denne art indenfor samme ord forekommer i *korftffest* 33 m for *korffest*, *splictacthighed* II 291, 31 for *splitacthighed*, *forvindende* II 243, 25 for *forvidende*, *neopolitanke* II 214, 11—12 for *neapolitanke*, *gelfellke* II 185, 2 for *gelfilke*. Nogle steder har udgiveren rettet saadanne forskrivninger, fx. *bilcop* 190, 37 (hdskr. S har *bilpop*), *manddrab* II 128, 3 (hdskr. S har *mandbrab*), eller de findes i haandskriftet rettet af en senere haand som *Jacob* 268, 21 for opr. *Jabob*. Hyppigere er det dog, at et ords skrivemaade ændres efter et foregaaende eller især følgende som i *trender konger* II 191 m. for *trende konger*, *mangre andre* II 182, 15 for *mange andre*, *retter herrer* II 120, 26 for *rette herrer*, *storer herrer* 71, 4 for *store herrer*, *Italiansker herrer* II 276, 10—11 for *Italianke herrer*, *Itaar faar ofz* II 255, 16 for *Itaa faar ofz*, *søge de oc finder lemper* II 40, 21 for *søge de oc finde lemper*; *en find mand* 197, 8 for *en fin mand*, *med egend haand* 33, 31 for *med egen haand*; *kiøbmenden til Grauelingen* 175 m. for *kiøbmend til Grauelingen*; *rent igiennem liffuen met en glauffen* II 238, 10 for *rent igiennem liffued met en glauffen*, *i laad maade* II 21, 30 for *i laa maade*, *holdet det* 230, 17 for *holde det*, *Ituckede de* 107, 25 for *Itucke de*, *or der* 101, 31 for *oc der*, *Itrox om afftenen* II 250, 27 for *Itrox om afftenen*, *dette flog Itod* 281, 7 for *dette flag Itod*, *hien och hiem* II 142, 16 for *hen och hiem*, *fierdis veigs* II 242, 1 for *fierding veigs*, *naader det nedis* II 70, 16—17 for *naar det nedis*, *vilde giørde* II 156, 9 for *vilde giøre* (jf. II 88, 11). Jf. ogsaa *Itroxte* II 241, 27 for *Itroxte*, hvor ordet *Itrox* findes i den foregaaende linie.

Af lignende art er foregriben af *t* i tilfælde som *en ultadigt ting* II 200, 26, *i langt tid* II 252, 4 og haplografier som *indtage Roye* 194 m. for *indtager Roye*, *behage det* 113, 16 for *behagede det*, jf. nedenfor § 8 om mangel af genitivs-*s* foran ordet „skyld“.

3. Andre uregelmæssigheder beror paa indflydelse fra uvedkommende ord, som *drageligt* 212, 4 for *drabeligt* efter *dragelig* (maaske dog tillige foregriben af *g* i endelsen), *begyndelfzønn* 70, 25 og *opfødzelfzøn* 71, 13 med *-føn* for *-fø* ved paavirkning fra personnavne med dobbelthed i denne endelse (den sidstnævnte form viser tillige sammenblanding af *opfødsel* og *opfødselse*), *huort laadant had* 182, 28 og *huort langt* II 38, 31—32 med *huort* for *huor* (men maaske næppe tilfældigt foran ord, der ender netop paa *-t*). Endvidere forekommer „omvendte skrivemaader“ som *lelfffiunt* for *fieldfiunt*, *fiendis* for

findis efter subst. *fiende* v. s. af *finde*, *herte* for *hierte* efter *helpe* v. s. af *hielpe*, usikkerhed med hensyn til *d* eller *g* mellem vokaler i tilfælde som *omfiger* v. s. af *omfier* overfor *lzide* v. s. af *lige* (jf. ogsaa det usikre *sted* for *steg*), samt mer eller mindre ubestemmelige falske etymologiseringer som *redeborne* 114, 24 for *redbone*, *drifterligere* 159, 36 for *drifteligere*, *merchtiligere* var. til 48, 4 for *mechtiligere*, *achterlke* II 248, 26 + 32 for *achterste*. En ikke ubetydelig mængde urigtige bøjningsformer af adjektiver beror paa den herskende usikkerhed i bøjningen. Saaledes findes ofte modsat udeladelsen af bøjnings-*e* (nedenfor § 14) dette føjet til i tilfælde som *paa vore side* 102, 15, *vore unge herre* 237, 28, *i mine minde* 59, 4, *mine bundsforuante* 146, 1 for *min bundsforuante*, *sine store opricktighed* 269, 14. I *finde fremmede sin vilge* 191, 25 foreligger indflydelse fra adjektivet *fremmed(e)*. Sammenfald i dialekterne af *-ig*, *-igt*, *-ige* har fremkaldt uregelmæssigheder som *af ypperligt flect* 278, 15, *Kong Edvardt megitt deiligt* II 121 m. Ogsaa sammenblanding af endelserne i *huilcken*, *huilcket*, *huilcke* forekommer: *huilcket sidt* II 76, 26. *Mathiam...*, *huilcket regnerede der i rigit* II 123, 4—5; anal. I 221, 3; jf. nedenfor § 13.

Hvor meget der af alt dette skal tilskrives oversætteren, og hvor meget der staar for afskrivernes regning, lader sig næppe helt udrede. En nærmere undersøgelse, som maa overlades til andre, vil dog sikkert kunne paa-vise særlige baade ortografiske og formelle ejendommeligheder hos de enkelte afskrivere, og det vil vel ogsaa i nogen grad være muligt at bestemme deres hjemsted paa grundlag deraf. Haand nr. VIII skriver saaledes *-heid* for *-hed*, *giørde*, *giørt* for *giorde*, *giort*, *flæs* for *flaas*, hvilket altsammen kan være sønderjysk.

Som følge af de ovenfor skitserede forhold kan det i visse tilfælde være vanskeligt at bedømme formerne med sikkerhed. Naar saaledes 167 m. har *snilder løber . . for uacker*, er det ikke afgjort, at *snilder* er en gammel nominativform, da *-er* kan skyldes det følgende *uacker*, og noget lignende gælder maaske ogsaa mange af de saakaldte „emfatiske“ adjektivformer paa *-e* (nedenfor § 14) i tilfælde som *en hederlige riddere* II 210, 35 osv. En form som *panset* ved siden af *pantfett* kan lige saa godt være en skrivefejl som en sprogform, og usikkert er det ogsaa, om en oftere forekommende vekslen mellem *ig* og *ing* er grafisk eller har haft hjemme i udtalen: *konning* v. s. af *konning*, *drotnige viis*, *pennig(e)* v. s. af *penning(e)*, *munstrigen*, *dagtig-ning*, *girrig*, *menig*, *fierdis veigs* v. s. af *fierding veigs* og omvendt *meninge* for *menige*, *meninghedens* for *menighedens*.

4. **Lydforhold.** Som i andre skrifter fra samme tid hersker der stærk vaklen mellem ældre skrift- eller udtaleformer paa den ene og yngre udtaleformer paa den anden side.

b og *w*: *aaben*, *aabenbar* osv., men *offuenbaring*, *offuen mundett*; *angribe*, men *angriff*, *griff* og *begreff* v. s. af *begreb*; *løbe* og *løffue*, *opløff*, *affløffue*; *skib* og *skiff*; *beuebne* og *beueffne*; *hob* og *hoff*, *litenhoffue*; kun *gaff*, *lkøtte gaff*; endelsen *-skab* veksler stadig med *-skaff*, se under *daarskab*,

herskab, kundskab, landskab, mandskab, ondskab, regnskab, selskab, troskab, uvenskab, venskab, vidskab, ægteskab; *-skaff* alene har boskab, fjendskab, galenskab, glæds-kab, hulds-kab, klogskab, købmandskab, redskab, svogerskab, utroskab; *-skab* alene kun i ridderskab. — Foran *t* findes *ff* i *dræffte* v. s. af *dræbte*, *kiøffte* og *kiøfft* v. s. af *kiøbt*, *rofft*, *skafft* v. s. af *skabt*, *tafft* v. s. af *tabt*.

g og *w*: *mager* og *mauffuer*, *mauger*; *drag* og *drau*; *fauffuert*, *fauffre* v. s. af *fagre*; *ledlage* og *ledlauning*; *lagn* og *landlaugen*, *iauge* v. s. af *iagede*, *tillauger* v. s. af *tillagit*; *fortog* og *fortouff*; *fyrretiuge* og *fyrretiuffue*; *flag* og *flaug*; *flachting* og *flauchtingsæventyr*; *fachter* og *fauter*; *liuge* v. s. af *liuffuer* osv.

g og *j*: *egen* og *eigen*, *feeg*, *feghedt* v. s. af *feighed*, *lege* og *leige* (sb.), *leger* og *leiger*, *legre* og *leigre*, *reigletøg* og *reigletøig*, *regnuand* v. s. af *reignsky*, *legle* og *leigle*, *føge* og *føige* (sb.), *høg* (accipiter) v. s. af *høige* (monticuli); nogle ord som *leg*, *lege*, *megen*, *segl* (sigillum), *tegne* har kun *g*, andre kun *j* som *beleilig*, *bøie*, *deilig*, *seier* og *pleige* (dog en gang præet. *plegede* II 113, 7); *j* skrives oftest *ig*, men ogsaa *i* som i *bøie*, *deilig* v. s. af *deilig*, *øie* v. s. af *øige* osv.

g og *bortfald* af *g* vexler i *almue* og *almuge*; *mueligt* og *mugeligt*.

d og *bortfald* af *d* mellem vokaler: *tiender* v. s. af *tidender*; *forbie* v. s. af *bide* og *forbide*; *ræd* v. s. af *ræord* og vb. *ræe*; *foder*, *hestefoder* v. s. af *foer*, *hestefoer*; *redelig* v. s. af *religen*; *faderbroder*, *moderbroder* v. s. af *farbroder*, *morb-roder*; kun *siermere* og *omfier* (jf. den omvendte skrivemaade *omfiger*). — Af *tidlig* findes kun den assimilerede form *thillig*.

d og *j* vexler i *redelig* og *reilig*, *veder* og *veir*, *uveir*, præet. *heid* v. s. af *hed* og endelsen *-heid* v. s. af *-hed* i ordene *grumheidt*, *haanheidt*, *myndigheidt*, *utaknemligheid*, der alle skyldes en og samme haand, jf. ovenfor § 3; kun *læir*.

rd er i reglen bevaret: *færd*, *suerd*, i *fiord* osv.; vaklen i *antuorede* v. s. af *antuordede*; *boer* v. s. af *bord*; *gior* v. s. af *giorde*; *haar* v. s. af *haard*; *hellebor* v. s. af *helleborder*; *tore* v. s. af *torde*, jf. de omvendte skrivemaader *verde* for *være*, *værge*; *forfærde*, *forfærdelig* v. s. af *forfære*, *forfærlig*; *vorde* II 208, 19 for *vore*.

tn og assimilationen *nn* vexler i *drotning* og *dronning*, *vitnisbyrd* og *windilbiurdt*; *vitne* skrives ogsaa *vidne*.

rj og *lj* foran *e* i endestavelser vexler med *r* og *l*: *verye* (*verge*) og *være*; *huerie* og *huere*; *suerie* (*suerge*) og *suere*; *spørge* og *tilspørrendis*; *dølie* og *døle*, *følie* og *føle* (sb.); *lkillie* og *lkillie*; *fortelie* og *fortele*; *vduelie* og *vduele*; *villie* og *ville* samt *villi*, jf. *hifiori* v. s. af *hifiorie*, *materi* v. s. af *materie* og *commilzari*.

iu er som oftest bevaret: *siug* med afledninger; *fliuge*; *lius*, *liuse*; *liuge*; *liunit*; *tiuge*; *lpiud*; *liunge*; *aaliun*, *forliun*, *forliuffne*, *grandliunig* osv.; vexlen med *y* findes i *fyntis* v. s. af *fiuntis*, *nyde* v. s. af *niude*, *forbyde* v. s. af *forbiude* (jf. omvendt *forbiuder* v. s. af *forbyder*), *lkyde* v. s. af *lkiude*; *bryde* og *flyde* findes kun med *y*.

I endestavelser vexler *o* (*u*) og *e* foran *m* i *igennem* og *igennem*, *hannom* og *hannem*, *imellom* og *imellem*, *ftundom* og *ftundem*, samt i *naduore* og *naduere*; derimod kun *legome*. I de med adverbiet *e* sammensatte ord skifter stadig de ældre former med *e*- og de yngre med *i*-: *ehuad* og *ihuad*, *ehuem* og *ihuem*, *ehuur* og *ihuur* osv.; dette er analogisk overført til ord med opr. *i*-, hvorved der fremkommer dobbeltformer som *igien* og *egien*, *igiennem* og *egiennem*, *imellom* og *emellom*, *imod* og *emod*.

Af mere sporadisk forekommende vaklen mellem ældre og yngre former kan nævnes *fick* v. s. af *feck*, *tuil* v. s. af *tuiff*, *liti* og *kri* v. s. af *liti* og *krig*.

5. I ikke faa tilfælde findes der ved siden af de lydformer, der er bleven de herskende i rigssproget, udviklinger, der nu kun eller især hører hjemme i dialekterne. Saaledes overgang fra *a* til *o* (*aa*) af forskellig art: *mangen* og *mongen*; *lang* og *long*; *fange* og *fonge*; *bange* og *bonge*; *gang* og *gong*; *trang* og *trong*; *tvang* og *tvong*; *hand* og *haand*; kun *mondag*, *vrang*. — *bestalding* og *beltolding*, *bestolde*; *italbroder* og *itolbroder*, *stold*; *fortalde* og *fortolde*. — *vane*, *leduane*, *leduanlig* og *vone*, *leduone*, *leduonlig*, *van* og *von*; *var* og *vor*; *vare* og *vore*; *longuarindis* og *languorindis*; *luar* og *luor*; *luader* og *luoder*; *kvarter* og *kvorter*. — *forlader* og *forloder*; *smag* og *smog*; *nabo* og *nobo*; *ambafater* og *ambafoter*; *omtale* og *omtaalle*; *talde* og *taalde*; *lkade* og *lkaade*; *tilbage* og *tilbaage*; *kafte* og *kaafte*.

Skønt *o* ofte betegner lyden *aa*, er det dog muligt, at der i tilfælde som *oben*, *obenbar*, *obenbare*, *ogh*, *blor*, *lo*, *lod*, *oed*, *fo*, *bor*, *moned*, *ordt* (= aar) ofl. foreligger dialektformer med *o*-lyd.

Meget ofte vexler *e* med *ie*: *aldeles* og *aldieles*, *fordel* og *fordiel*, *anseelse* og *ansielse*, *forseeelse* og *forsielse*, *anseendis* og *ansiendis*, *stene* og *stiene*, *deris* og *dieris*, *ske* og *skie*, jf. *quorter* og *quortir*; mindre hyppigt *o* og *uo*: *stor* og *stuur*, *god* og *guod*, *hos* og *huos*.

Ved siden af *iu* = *y* forekommer *iø* i *forfiøner* v. s. af *forfiune*, *fiønis* v. s. af *fiunis*; omvendt *iu* for (*i*)ø i *skiudehund*, *fløyelshiunde*; foran *rd* findes *iu* i *indbiurdis* v. s. af *indbyrdis*, *velbiurdich*, *windilbiurdt* v. s. af *vitnilbyrd*.

Østdansk *u* og opr. *o* vexler stadigt: *bud* v. s. af *goluit*; *skuden*, *skut*, men *ihieflkoden* v. s. af *ihieflkudden*; *budit* og *bodit*, *forbodit*, *lelffbudne* og *lelffboden*; *brut*, *brudne* og *broden*, *nederbrut* og *nedbrodne*; *holden* og *hulden*, *affholden* og *affhulden*, *beholdne* og *behuldne*; jf. *fuldit* v. s. af *faldit* (nedenfor § 28).

Foran fortunevokaler findes dels *k*, *g*, dels *ki*, *gi*: *ked* og *kied*; *forfkel* og *forfkiel*; *kødelig* og *kiød*; *køgemelter* og *kiøgemelter*; *begiere* og *begærede*; *gerig* og *gierig*; *gerde* og *gierde*; *gemme* (vb.) og *giemme* (sb.), *igen* og *igien* osv.; dog er *ki*, *gi* det almindeligste.

Vexlen mellem enkelt og dobbelt konsonant som betegnelse af henholdsvis lang og kort vokal findes i *føder* og *fødder*; *bøger* og *bøgger*; *uger* og *ugger*; *tiener*, *tieneft* og *tiennere*, *tienneft*; *mening* og *menning*; *kron* og *kronne*; *forligelse* og *forliggelse*; *forlening* og *forlenning*; *lkening* og *lkynning*; *thillig* og *tilige*.

Af mere sporadisk forekommende dialektformer kan nævnes: *igemmel* v. s. af *igennem*; *ander* v. s. af *andre*; *aller* v. s. af *aldrig*; *hukummelle* II 116, 19 v. s. af *huekommelle*; *hinde*, *hindis* for *hende*, *hendes*; *kinde*, *minte* (*forminte*) v. s. af *kende*, *mente* (*formente*); *threi* v. s. af *thre*; *siø* v. s. af *sø*; *kiortel* v. s. af *kiortel*; *lønner* v. s. af *linier*; *møgen*, *mølte*, *møstøcke*, *røst*, v. s. af *megen*, *miste*, *miltøcke*, *rist*; *grøffuedømme* II 10, 25 v. s. af *greffuedømme*; *leiged* v. s. af *liggid*; *tratzelige* v. s. af *trotzeligen*. Specielt sjællandske former er *tiffue*, *fireogtiffuendfte* v. s. af *tiuge*; *tømmelbrit*; *ing*, *inge*, *ingen* v. s. af *ind*, *inde*, *inden*; *sla* v. s. af *slaa*; *fran* v. s. af *fra*, medens formerne *himmel* (for *hiemmel*), *hiemmelig*, *himmelighed*, *wonge* og *vongborrig* v. s. af *vougne*, *vognborg*, *nar* v. s. af *naar*, *affund* v. s. af *affuind* og muligvis ogsaa *lextan* v. s. af *lexten* nærmest er af skaansk oprindelse.

6. Endelig maa det omtales, at en række nedertyske ord optræder snart i omlydte og snart i uomlydte former: *mynstre* og *munstre*, *munstring*, *munsterherre*; *støcke* og *stucke*; *røltung* og *rult(n)ing*; *offuerbødig* og *offuerbødig*; *naffunkyndig* og *naffnkundig*; *kyrførster* og *kurførster*; *franzølk* og *franzolk*; *flyctig* og *fluctig*; *greffuedømme* og *greffuedømme*; *Tørck* og *Torck*; *øffuerlt* og *offuerlt*; *krønd* og *kront*; *tuedrechtighed* og *tuedractighed*; *mectighed* og *machtighed*. Kun uomlydte former findes af *fkarmutzel*, *fkarmutze* og *stoffuere*.

7. **Substantivernes form og bøjning.** I mange tilfælde har substantivene dobbeltformer, en paa *-e* og en uden denne endelse: *aarslag(e)*, *aluor(e)*, *arbeid(e)*, *arv(e)*, *fiend(e)*, *tyllift(e)*, *hyllift(e)*, *klod(e)*, *lofament(e)*, *lyft(e)*, *maad(e)*, *natur(e)*, *perlon(e)*, *prauand(e)*, *reverentz(e)*, *poenitentz* v. s. af *pestilentze*, *fkandz(e)*, *tal(e)*, *tiltal(e)*, *termin(e)*, *underdan(e)*. Denne dobbelthed har i nogle tilfælde sin rod i nordisk (jf. oldn. *tal* og *tala*), men stammer i de allerfleste tilfælde fra nedertysk. Modsat det nuværende sprog har *texten* kun *helbrede*, *fkromte* med *-e* og omvendt de *e-løse* former *pot*, *pris*, *præbend*, *rosbaar*. Hvad de tilfælde angaar, hvor ord paa *-e* i nutidssprog mister dette i bestemte forbindelser, har *texten* baade *her* og *herre* foran substantiv, altid *greve*, en gang *capitein* for *capiteine*; *kong* ell. *konning* er normalformerne af dette ord, og det nydannede *konge* findes ogsaa foran navn. Endelsen *-ere* er regelmæssigt bevaret: *altere*, *arbeidere*, *borgere*, *dommere*, *frelsere*, *pillere* osv., men *e-løse* former forekommer i flere tilfælde: *bartfker(e)*, *formynder(e)*, *arckelimester(e)*, *kiøgemester(e)* (*mester* derimod kun i tryksvag stilling foran navn), *regenter(e)*, *ridder(e)*, *tiener(e)*, *trometer(e)*; *handler*, *klipper* og *soldener* findes kun i denne form, ligesom *læser* i Huitfeldts fortale; *ritmestere* og *skomagere* har i genitiv *ritmesters*, *skomagers*. Navne paa folkeslag olgn. ender regelmæssigt paa *-er*: *Jacobiner*, *Lothringer*, *Pariser*, *Tarentiner* (jf. flertalsdannelsen af disse ord nedenfor § 10). — De nedertyske ord paa *-cht* viser undertiden bortfald af *-t*: *mach* v. s. af *macht*, *plichen* for *plichten*, *tuedrachs* v. s. af *tuedrachts*; ogsaa *flachning*, *flachording* v. s. af *flachting*, *flacht-*

ordning. — Bevarede omlydte former er *løcke*, *løckelle* (lukke) og *verme*. — En ejendommelig form er *bøder* som entalsform i betydningen „bøde“.

8. **Genitiv.** Efter vokal er endelsen baade *-s* og *-is(-es)*: *bys* og *byis*, *hultrus* og *hultruis*, *søs* og *søis* osv. Efter konsonant er *-is* overvejende: *bilpis*, *godzis*, *folkis* og sj. *folks*, *skalkis*, *slægtis*, *straffis*, *eremitis*, *husis*, *hobis*, *Tyrckis* og sj. *Tyrcks*, *St. Hanfis* II 183, 3, *Imberkortis* 96 m., *bog(i)s*, *brev(i)s*, *hertug(i)s*, *legat(i)s*. Bortfald af *-e* foran *s* findes i *embits* og *herbergs*, med mindre man hellere bør gaa ud fra sideformerne *embed* og *herberg*.

I forbindelsen *for ... skyld* er *-s* i de fleste tilfælde bortfaldet ved haplografi, se ordbogen under *brøst*, *bøn*, *fordel*, *foring*, *gerrighed*, *levned*, *rigdom*, *sag*, *ustyr*, desuden *for bulder skyld* 136, 2, *for rædzell skyld* 265, 31, *for exempell skyld* II 40, 28, *for trældom skyld* II 240, 9. Rent isoleret er mangelen af *-s* i *paa kejserens søn vegne* II 66, 4.

I bestemthedsformen findes dobbelt genitivbetegnelse oprindelig eller analogisk i *aarsens*, *fredsens* (v. s. af *fredens*), *landsens*, *raadsens*, *stadsens*, *tidsens*, *verdzens* (v. s. af *verdens*); *-ens* i neutrumsord findes i *brevens*, *landens*, *legomens*, *rigens* (jf. *rigen* 186, 14, der maaske er skrivefejl paa grund af *rigens* i den foregaaende linie), medens nydannede former paa *-ets* foreligger *frøickneds* (*frøicknedis*), *legomits*, *regimentids*, *skyttids*.

En rest af gammel genitiv paa *-a* findes i forbindelser som *St. Karine Kloster* 88 m.; i *Viterbe stadt* II 183, 2, *Løicke mure* 106 m., *Løicke rigdom* 104 m., *Dieppe porte* 197, 26, *Ruane porte* 197, 27, ogsaa ved ord, der ender paa *-s*: *Paris porte* 62, 26, *Estampes stadt* 49, 11, *Vincennes flot* 82, 32, jf. *Parise port* 56, 16, *Parise stad* 61, 1-2 og *et Parise barn* 12, 25. Udtrykket *tuende pater nolter tid* 136, 20 skyldes vel vanskeligheden ved at bøje det lat. *pater nolter*.

9. **Præpositions kasus** paa *-e* (af forskellig oprindelse) forekommer i ordene *antvord*, *bag*, *band*, I. *bord*, II. *bord*, *bud*, *dag*, *del*, *død*, *dødedag*, *fød*, *færd*, *gang*, *gavn*, *grav*, *haand*, *halis*, *hob*, *hof*, *lag*, *land*, *liv*, *mod*, *mund*, *ord*, *ret*, *rok*, *sind*, *skening*, *skrift(e)*, *slagtning*, *sorg*, *stavn*, *syn*, *tak*, *utak*, *uret*, *vej*, *vild*; jf. i *flugtsvise*, i *vennevise*, se nedenfor § 16. Af omlydte former findes kun *hænde* til *haand*.

10. **Flertalsdannelse.** Fælleskøn. Flertal paa *-e* afvigende fra eller lidet brugeligt i det nuværende sprog: *alne*, *arvinge*, *gadde*, *holke*, *ilde* (v. s. af *ild*, se nedenfor § 11), *kjortle*, *nøgle* (*stadsnøgle*), *skamle*, *skatte* (s: afgifter), *spaane*, *stænde*, *støvle* (*knæstøvle*), *svingle*, *taare*, *træspore*, *værte* (*husværte*). Dobbeltformer med *-e* v. s. af *-er* findes i *artikle* (*fredsartikle*) og *artikler* (*fredsartikler*), *cifterne* og *cifternes*, *dagereise* v. s. af *reiser*, *dag(e)reiser*, *Frantzose* og *Frantzoser*, *fyrste* og *fyrster*, *handle* og *handler*, *herolde* og *herolder*, *herre* og *herrer*, *kirke* og *kirker*, *knippe* og *knipper*, *maade* og *maader*, *mose* og *moser*, *nagle* og *nagler*, *parte* og *parter*, *sage* og *sager*, *slægte* (*hesteslægte*) og *slægter*, *slægtninge* og *slægtninger*, *spidse* og *spidser*, *tanke* og *tanker*, *tide* og *tider* (med forskellig betydning), *undersaatte* og *undersaatte*, *tilhøring* og

tilhøringer. Ordene *artikkel*, *handel* og *spids* har ogsaa uforandret flertalsform, se nedenfor § 11.

Ordene paa *-ere* er i reglen uforandrede i flertal: *arbeidere*, *forfølgere*, *indbyggere* osv. Men i nogle tilfælde mangler *-e* ligesom i ental (ovenfor § 7): *hvisker*, *historieskriver*, *rytter*; v. s. af *mestere* findes *tuctemester*, jf. i best. form *rentemesterne*; v. s. af *trometere* ogsaa *trometer*, gen. *tromteres*, jf. *teners* v. s. af *tenere*.

Folkenavne og lignende paa *-er* (ovenfor § 7) er ligeledes i reglen uforandrede i flertal: *Burgunder*, *Gentener*, *Genueser*, *Græker*, *Lothringer*, *Pariser*, *Portugaleser*, *Saracener*, *Savoier*, *Spanier*, *Sveitser*, *Østerlinger*; en undtagelse danner *Rommere*. Ord paa trykstærkt *-er* har uforandret flertal i *carachter* og *kyridser*, medens det hedder baade *secreter* og *secrete*, *reisener* og *reisener* (jf. en gang *retsene*).

Flertal paa *-er* afvigende fra det nuværende sprog: *franker* (francs), *graver* (*bygraver*, *slotsgraver*), *grousmeder*, *guldsmeder*, *lover*, *volder*. Dobbeltformer med *-e* v. s. af *-er*: *dage* (*herredage*) og *dager* (*herredager*); *døre* og *dører* (*kobberdører*); *heste* og *hester*. Ved siden af *mend* forekommer et par gange *mender*, samt efter „mange“ og talord *mand*, ogsaa med tilføjet adj.: *fem hundrede verachtige mand* olgn. (*alen*, *fod* og *mil* bøjes derimod i tal i saadanne tilfælde).

Ved siden af *fkøtter*, *bøffelkøtter*, *friskøtter* findes ogsaa *bøsselfkøttene*, *friskøttene* svarende til ikke i teksten forekommende entalsformer paa *-er*, jf. *ambalater* v. s. af *ambalat*.

Gammelt flertal paa *-r* er bevaret som *e-r* i *døtter* v. s. af *døtre* og *farbrøders* v. s. af *farbrødre*. Dobbelt flertalsbøjning af sammensatte ord foreligger i *brødreborn* og *brødresønner*; *dottermends* kan være skrivefejl for *døttermends*.

Omlyd er i modsætning til nutidssprog bevaret i *hofbønder*; omvendt forekommer en enkelt gang *fadre* v. s. af *fedre*.

11. Neutrum pl. uden endelse findes bevaret i stort omfang. Bestemt-hedsformen ender regelmæssigt paa *-ene*: *ansigtene*, *budene*, *hullene*, *landene* osv.; *-en* findes kun i *mennisken*, *menniskens*, samt en gang i *gangen*. Udelukkende uden endelse afvigende fra nydansk forekommer: *ansigt*, *arkeli*, *armbrøst*, *asen*, *bolværk*, I. og II. *bord*, *bud*, *bur*, *bæst*, *fad* (*sølvfad*, *vinfad*), *falkonet*, *fjendskab*, *fjæld*, *flæk*, *forræderi*, *fængsel*, *fæste*, *herskab*, *hul*, *kammer*, *knæ*, *klenodie*, *kloster* (*munkekloster*, *nonnekloster*), *landskab*, *legeme*, *loft*, *maaltid*, *maarfodre*, *marked*, *middel*, *mulæsel*, *navn*, *panesrharnisk*, *papir*, *pas*, *paulun*, *papir*, *pilskud*, *selskab*, *siffer*, *skifte*, *skorstensskæg*, *skrankværk*, *slag* (o: *slags*), *taarn*, *telt*, *træ*, *svig*, *søskene*, *ufør*, *vand*, *visir*, samt muligvis *redskab* 295 m.

Nydannede former paa *-e* findes ved siden af de gamle former uden endelse i følgende tilfælde: *brev* og *breve* (men sammensætningerne alle uden *-e*: *kredensbrev*, *sendebrev* osv.), *gæstebud* og *gæstebude*, *hus* (*skyttehus*) og

huse (*skyttehuse*, men kun *løvehus*, *vagthus*), *land* og *lande*, *sind* og *sinde*, *skib* og *skibe* (men kun *færgekib*, *koffartskib* osv.); kun *-e* har *samkvemme*.

Nydannede former paa *-er* findes i *bierger* v. s. af *bierge*, *exempler* v. s. af *exempel*, *frøken* v. s. af *frøken*, *gidsler* v. s. af *gidsel*, *grevedømmer*, *hertugdømmer* v. s. af *grevedømme*, *hertugdømme*, *herberger* v. s. af *herberge*, *hiørner* v. s. af *hiørne*, *hoveder* v. s. af *hoved*, *landemærker* v. s. af *landemærke*, *mennesker* v. s. af *menneske*, *moder* (*herremoder*) v. s. af *mode*, *partier* v. s. af *parti*, *riger* (*kongeriger*) v. s. af *kongerige*, *smykker* v. s. af *smykke*, *stykker* v. s. af *silkestykke*, *tækker* v. s. af *tække*, *vinduer* v. s. af *vindue*, *ærinder* v. s. af *ærinde*. V. s. af *glavind* med best. form *glavene* forekommer en gang *glaverne*.

I følgende tilfælde findes flertal uden endelse af ord, der i teksten optræder i ental som fælleskøn eller vaklende mellem fælleskøn og neutrum: *artikel* v. s. af *artikle* og *artikler*, *bedrift*, *besked*, *bjærgegn*, *bøffel*, *evne*, *gang*, *græsgang* v. s. af *gange*, *gerning* v. s. af *gerninger*, *handel* v. s. af *handle* og *handler*, *hær* (*krigshær*), *ild* v. s. af *ilde* (muligvis ogsaa *frydeild*), *krig*, *købmandskab*, *leir* v. s. af *leire*, *løfte* v. s. af *løfter*, *mur* (?) v. s. af *mure*, *orden* (*slagorden*), *prædiken* v. s. af *prædikener*, *seir*, *skik*, *skænk*, *skrift* v. s. af *skrifter*, *spids* v. s. af *spidse* og *spidser*, *stillestand*, *tidsel* v. s. af *tidsler*, *trusel*, *ulykke* v. s. af *ulykker*, *vellyst*.

Øie har i flertal *øien* og *øine*, *øre* i best. form flertal *ørnene*.

12. De franske og latinske ord er i reglen bøjede i flertal med franske ell. latinske endelser: *aditz*, *bastars*, *carras*, *neutres*; *authores*, *prædicatores*, *provisores*. Dansk flertalsendelse findes i *bourdonasser* v. s. af *bourdonasses*, *pensionarier* og *doctorer* v. s. af *doctores*.

13. **Substantivernes køn.** Om anvendelsen af *han* og *hun* visende hen til ord, der ikke betegner personer, se ordbogen under disse ord; jf. tilfælde som *løcken*, *thend bedragerſche* 262, 25. — Fælleskøn afvigende fra eller lidet brugeligt i nydansk er *bræk*, *dig* (*poetedig*), *helbred*, *jordsmon*, *kapel*, *kyrads*, *sakristi*, *stævne*, *støv*, *tyranni*. Neutrum afvigende fra nutidssproget er *blomster*, *bundtilje*, *flæk(ke)*, *forfang*, *forskel*, *fortræd*, *frost*, *gammen*, *jammer*, *pral*, *sidkast*, *svig*, *ve*. I en stor mængde tilfælde er der vaklen mellem neutrum og fælleskøn (jf. ovenfor § 11 om de fælleskønsord, der har uforandret flertalsform): *afsked*, *attraa*, *avind*, *besked*, *bjærg*, *bolværk*, *bro*, *ed*, *eremit*, *flod*, *folk*, *forsamling*, *forstand*, *forevidende*, *frøken*, *giftermaal*, *glavind*, *had*, *hob*, *handel*, *hest*, *ihukommelse*, *ild*, *jagt*, *jærn*, *klædebon*, *krig*, *kvindfolk*, *løfte*, *løse*, *øre*, *middel*, *mode*, *murværk*, *orden* (*slagtorden*), *parlamente*, *skade*, *slagtordning*, *spot*, *sted*, *stund*, *svader*, *sæd*, *tid*, *tiltal(e)*, *tog*, *tros*, *tvivl*, *tykke*, *ulykke*, *verden*, *værn*, *yndest*. Alle disse ord forholder sig dog ikke paa samme maade i denne henseende, idet det afvigende køn ved adskillige af dem kun forekommer rent sporadisk og muligvis i flere tilfælde skyldes afskriverne, især naar som i følgende forbindelser et substantiv samtidigt har to køn: *itt god naturligt forſtaandt* 116, 33—34; *tog hand ved det engellske orden oc bor den*

all lin liiffs tid 52, 21—22; *thet er en stort daarlskab* 115, 4; *thenn lkandze . . var magedt langt* 65, 1—2; *af et kammer i et anden* II 113, 23. Ordene paa *-eri* er, for saa vidt som kønnet kan ses, gennemgaaende neutrum, saaledes *afguderi, hyklery, museri, mytteri, renteri (bedrageri, dinanteri, klafferi osv. er ubestemmelige)*; *forræderi* findes maaske en gang som hunkønsord, nemlig 13, 37—38, hvor *hende* synes at forudsætte dette ord, hvad enten *forrædere*, som der staar, skal læses som *forræderi* eller det blot er underforstaaet derfra, hvad der vel er det sandsynligste (jf. nedenfor § 36); *skrømteri* er en gang fælleskøn (jf. ovenfor *sakristi* og *tyranni*). Af ordene paa *-skab* er *fjendskab, frændskab, herskab, huldskab, landskab, regnskab, ridder-skab, selskab, (u)venskab, vidskab* og *ægteskab* neutrum, medens *daarskab* (jf. dog den ovenfor citerede sætning), *troskab* og *utroskab* er fælleskøn; *kundskab* er i reglen fælleskøn, men en gang neutrum; *købmandsskab* er fælleskøn, men har uforandret flertalsform, der forudsætter, at det ogsaa kan være neutrum. Af ordene paa *-hed* findes *grumhed* og *træskhed* hver en gang som neutrum og begge gange i marginalerne. Stednavne er i reglen neutrum: *dette Beaune* II 77, 7; *Meylan, huilckid* II 160, 21—22; *Vaudemont, huilckid* 289, 10—11.

I tilfælde som *andit god fruct* II 240, 7, *megit andet viifzdom* 116, 34 foreligger der udtryk af samme art som jysk „meget mælk“, „alt det kaffe“ osv.

14. **Adjektivernes form og bøjning.** Gammel nominativform paa *-er* forekommer kun sjældent: *faster, onder, ræder, selver, skarper, tvingder* (dette om *hun*); *snilder* 167 m. kan som tidligere bemærket skyldes det følgende *uacker*. Overmaade hyppigt forekommer derimod former paa *-e*, dels af nedertysk oprindelse som i *fremmede*, dels fremkaldte ved usikkerheden i anvendelsen af *-e* i bestemthedsformen og flertal (se nedenfor), saaledes især af adjektiver paa *-ig* som fx. *aarlige, endelige, evige, forstandige (uforstandige), herlige, kongelige, kristelige, mægtige, myndelige, studsige, synderlige*, sjældnere af andre adjektiver som *store* 228, 32, især ved overvejende brug af adjektivet i bestemt form, jf. *var en apostoliske legat* 216, 4. *en gammel burgundiske riddere* 196, 28. *en engellske høffuidzmand* 289 m. v. s. af *(han) er rom(i)lke konning* 184, 35. II 64, 31. *ypperste engellsche kiøgmestere* 255, 13. *frantzolke legat* II 310 m. I *gode* i udtrykket *gode nat* foreligger opr. en gammel hunkønsendelse (oldn. *góða*).

Af adjektiver paa *-ig* forekommer af og til dialektale former med *-e* for *-ig*: *vælde* v. s. af *vældig*, *middelmaade* v. s. af *middelmaadig*, samt komparativen *deyglere* af *deilig*; det en gang forekommende *overmaade* kunde derfor staa for *overmaadig*.

Neutrum paa *-et* findes regelmæssigt ved adjektiverne paa *-en*: *aabet, kristet, voxet, vredladet* osv. Adjektiverne paa *-(i)sk* har som oftest *-t* i neutrum: *aragoniskt, oprørskt, rytterskt, spanskt*; bortfald af *-t* forekommer i *udlændisk* samt i *fransosk* v. s. af *fransoskt*, *uhøvisk* v. s. af *uhøviskt*. Udeladelse af *-t* er desuden meget almindelig ved adjektiver paa *-(l)ig*,

se fx. under *dødelig*, *frimodig*, *landflygtig*, *mærkelig*, *raadelig*, *synderlig*, *uforstandig*, *umenneskelig*, *underlig*, og er heller ikke sjælden ved andre adjektiver, se u. *dyndfuld*, *halv*, *saadan*, *smuk*, *stor*, *tyk*, desuden i følgende tilfælde, der mangler i ordbogen: *arm* 172, 33, *god* 116, 33, *grov* 89, 21—22, *hver* 202, 2, *stærk* 211, 31, *vor* 88, 30.

Kasusformer paa *-e* efter præposition er *alle*, *lige*, *onde*, *rette*; ved siden af *alle* forekommer *allen* i udtrykket *i allen de*.

I flertal og bestemthedsform er *-e* meget ofte udeladt i adjektiver paa *-(l)ig*, se under *anselig*, *besynderlig*, *duelig*, *drabelig*, *endelig*, *forrædelig*, *forstandig*, *hemmelig*, *kongelig*, *kostelig*, *mandelig*, *mærkelig*, *salig*, *synderlig*, *underlig*, *ærlig*, ofte ogsaa i andre adjektiver som *al*, *fortakt*, *først*, *kær*, *min*, *saadan*, *sin*, *svejtsisk*, *vor*, *ypperst*.

Ordene *anden* og *nogen* har i flertal uforandrede former v. s. af *andre* og *nogle*.

Efter deres oprindelse er *nær*, *fornøden* og *tilfreds* ubøjede; *idel* har en gang i neutr. *idelt*, men er ellers ubøjet; *var* og *vild* forekommer uforandrede i forbindelserne *blive var*, *fare vild*, medens omvendt *værd* bøjes i flertal i modsætning til det nuværende sprog.

I komparativformerne findes i nogle tilfælde bortfald af *-e*: *behageliger(e)*, *former(e)*, *nyttiger(e)*, *ringer(e)*, *tryggeliger(e)*. Ved siden af *mindre* er den gamle form *minne* bevaret; om forholdet mellem adj. *-re* og adv. *-er* se nedenfor § 16. Omlyd er bevaret i modsætning til nydansk i *tyngre*. — To forbundne adjektiver har fælles superlativendelse i udtrykket *en aff de mectige oc folcke rigiste* *Itæder* 104, 22.

Følgende adjektiver findes substantiverede i modsætning til det nuværende sprog: *en Engelsk(e)*, *en Frantsosk(e)* og *en Tydsk* med flertal best. *Tydske*.

15. Bortfald af trykløse endestavelser under bøjningen af substantiver og adjektiver finder i det hele sted paa samme maade som i nydansk: *alne*, *fedre*, *artikle(r)*; *aabne*, *ødsle* osv. I visse tilfælde er der dog vaklen: *handler* og *handeler*; *tidzler* og *tidzeler*; *fkarmutzler* og *fkarmutzeler*; *kapiteler*; *ædle* og *ædele*, *ædelste*; *afdragene*, *forgangene*, *forledene*, medens naturligvis former som *altere*, *ackere*, *mestere* ikke sammentrækkes, naar de anvendes som flertal. I ordet *biskop* indtræder ved tilføjelse af *-en* og *-er* regelmæssigt bortfald af den sidste vokal med paafølgende reducere af den derved fremkommende konsonantgruppe: *bispen*, *bisper*, hvorefter saa igen *bisp* v. s. af *biskop*.

16. **Adverbierne.** Til adjektiver paa *-(l)ig* svarer regelmæssigt adverbier paa *-e* eller *-en*, men ved siden deraf forekommer af og til ogsaa former uden disse endelser, saaledes *almindelig*, *bestandig*, *hastelig*, *naturlig*, *skikkelig*, *storlig*, *synderlig*, *tidlig*. Formerne paa *-lige(n)* bruges ogsaa som adverbier til andre adjektiver end dem, der ender paa *-lig*, saaledes *adstadeligen* til *adstadig*, *falskeligen* til *falsk*, *flitteligen* til *flittig*, *fornufteligen* til *fornuftig*, *friligen* til *fri*, *fuldeligen* til *fuld*, *grummeligen* til *grum*, *hefteligen* til *heftig*,

korteligen til *kort*, *mildeligen* til *mild*, *slemmeligen* til *slem*, *vredeligen* til *vred* osv. Neutrum anvendt som adverbium forekommer kun sjældent: *rent*, *pro-pert*, *smukt*, som oftest ved siden af former paa *-lige(n)*: *grueligt* og *grueligen*, *gøtligt* og *gølligen*, *haardt* og *haardeligen*, *højt* og *højligen*, *snart* og *snarligen*, *vist* og *visseligen*; ved siden af *vidt* forekommer *vide*. Adverbierne paa *-vis* har i reglen formen *-vise*: *almosvise*, *ambassatsvise*, *mirakelsvise*, *pantsvise*, *raad(s)vise*, *skæmtvise*, *snaksvise*; dobbeltformer opviser kun *legatsvis(e)* og *postvis(e)*, medens *exempelvis* og *ligervis* kun optræder uden *-e*; jf. de substantiviske former i *flugtvise*, i *vennevise* v. s. af paa *dronningevis*, i *gesandtvis*.

Enkelte adverbier kan anvendes som adjektiver: *fordum*, *overmaade*, *stedse*. Sammenfaldet mellem *-lige* som adverbium og som „emfatisk“ adjektivendelse bevirker undertiden, at former paa *-ligen* skrives i stedet for adjektiv: *endeligen beslutning* 260 m., jf. *en endelige beslutning* 188, 17. *ieg haffuer fundett dennom . . fzaa begierligen thill adt formere deres macht* II 208, 4—5: *haffde aldrig nogen faa ffor hob verid faa lettelligen at nedlegge* 242, 33. I *megen himmeligen forftand* 180, 16 (jf. *megen himmelige forftand* 191, 21) kan der tillige foreligge indflydelse fra det foregaaende ord ligesom i *synderligen er det farligen* 68, 1 (jf. ovenfor § 2). Sammenblanding af neutrum *-igt* og adv. *-ige* synes at foreligge i *inthed som merkelige kunde were* 63, 32. *waar dette hannom fskadelige* 70, 26—27, men tillige kommer i det hele usikkerheden i former og bøjning af adjektiver paa *-ig* her i betragtning (jf. ovenfor § 14 om *-e* for *-ig* og *-ig* for *-ige* i flertal).

I komparativ er den gamle endelse *-er* af opr. *-r* bevaret i *heller* og *længer* (baade til *længe* og *langt*), medens der i andre tilfælde findes sideformer paa *-re* ved sammenblanding med den adjektiviske komparativsendelse: *beder* og *bedre*, *mer* og *mere*, *minder* og *mindre* (og ogsaa *minde*); omvendt forekommer ogsaa *mer* og *minder* som adjektiver. Ordet *frem* har som komparativ forbindelsen *frem beder* af oldn. *fram betr*.

17. **Talord.** Fælleskøn *to* og neutrum *tu* er regelmæssigt adskilte, ligeledes *tre* og *try* (jf. *trylindztiuffue* v. s. af *halff tredlind/tiuge*). Ved siden af *to* og *tre* ogsaa *tvende* og *trende*; *elluftue* viser labialisering af det næstsidste *e*; om *sextan* v. s. af *sexten* og *tive* v. s. af *tiuge* se ovenfor § 5 slutn. De med *sinde* dannede tal har gennemgaaende former med *-s-*: *halff tredlindztiuge* (*halff tredielindztiuge*), *trylindztiuffue*, *firelindztiuge*; kun det nu forsvundne *lexlindztiuge* har ogsaa formen *sex sinde tiuge*. Det hedder *hundred* og *hundrede*, *tulind* og *tulinde*. Dannelsen af de højere tal afviger fra nydansk i *f tulind* og *XX tulind kruner* 111, 12—13 og *fire hundrede maal tulind* eller *fire maal hundrede tulind*. — Af ordenstallene afviger *fire och thi uendfte* og *det forfte aar* til *trylindztiuffue* 3: det 61nde.

18. **Pronominer.** Ved siden af *du (thu)* forekommer en gang formen *tu* i forbindelsen *fkal tu* af opr. *skalt þú*. Det hedder *hannem*, *hannom* og yderst sjældent *ham*; ved siden af *hinde* forekommer et par gange *hinder* af opr. gen. *hennar*. I tredje person neutrum er den oprindelige genitivform bevaret

som *des*, *dis*, den oprindelige dativform som *de*, der maa betragtes som en omvendt skrivemaade for *di* (jf. *forde* v. s. af *fordi*) foranlediget derved, at der i flt. baade skrives *de* efter oprindelsen og *di* efter udtalen. I flertal er der stadig vexlen mellem det oprindelige *dem* og *dennom*, *dennem*.

Blandt de spørgende og relative pronominer har det som pronomen nu forsvundne *hvis* en udstrakt anvendelse; den tilsvarende fælleskønform hedder altid *huem*, *hvo* forekommer ikke. Det ubestemte *huer* har i flertal *huer(i)e*. Om flt. af *anden* og *nogen* se ovenfor § 14. Flertal *inge* af *ingen* foreligger i sammensætningen *ingelunde* v. s. af *ingenlunde*.

19. **Verbernes form og bøjning.** Analogiske udjævninger af forskelligheder i verbernes stamme findes dels i andre tilfælde end i det nuværende sprog, dels er de ikke indtraadt, hvor de nu findes. Ved siden af *halp*, *hulpit* forekommer *hialp* (*tilhialp*), *hiulpit* efter præs. *hielpe*, og omvendt *helpe* v. s. af *hielpe* (jf. *behjælpelig* v. s. af *behjelpe*) efter præet. *halp*; derimod kun *galt*, *skalve*, *staalen*. I *sværge* er *v* gennemført i alle former: *svor*, *svoren* (*besuorid*), medens omvendt *sømme* er uden *v* ved indflydelse fra de gamle former *summe*, *summit*. I præet. pl. af *vinde* er der vaklen mellem *unde* og *vunde*, i part. mellem *unden* og *vunden*. I *stikke* for ældre *stinge* er *kk* for det meste gennemført efter præet. *stak*; dog findes *stunge* v. s. af *stukke*, *forstungid* v. s. af *udstuckid*. I *løkke* (*indeløkke*) overfor præet. *luckte* er det oprindelige forhold gennemgaaende bevaret som i andre verber af samme art (nedenfor § 27), og kun en enkelt gang forekommer inf. pass. *luckis*. Omdannede participiumsformer er *bødet* (*tilbøden*), *bødne* v. s. af *budt* (*tilbudet*), *budne*, *indbrøt*, *nedbrøt* v. s. af *indbrut*, *nederbrut*, *fornemmet* v. s. af *fornummet*, *fortæld* v. s. af *fortald*, *beskyt* v. s. af *beskut*, *fordriven*, *skrivet*, *skrivne* v. s. af *fordreven*, *skrevet*, *skrevne*. Præs. *raadslager* forekommer kun i det i variantapparatet p. 24 meddelte stykke. Formerne *giørde*, *giørt* v. s. af *giorde*, *giort* findes i saa godt som alle tilfælde i de stykker af teksten, der er skrevne af haand nr. VIII; inf. *slæs* (efter det ikke i teksten forekommende præs. *slær*) findes to steder, hvoraf det ene ligeledes skyldes denne haand, jf. ovenfor § 3. Med hensyn til præet. pl. *vede* v. s. af *vide* og omvendt sing. *vid* v. s. af *ved*, samt præet. *velde* v. s. af *vilde*, kan det være tvivlsomt, om der foreligger mere end grafiske former. — Om udjævninger i perfektum af stærke verber se nedenfor § 22.

20. **Infinitiv** ender regelmæssigt paa *-e*. Efter vokal er dette udeladt i *dø*, *fly*, *gaa*, *sky*, *staa*, *tro*, *ty*, men bevaret i *due*, *mue*, *vie* og *bie* (v. s. af *bide*), samt i *naae* v. s. af *naa*; i *betee* og *see* v. s. af *se* betegner *ee* nærmest blot lang vokal. I andre tilfælde er bortfald af *-e* sjælden: *ver* findes en gang for *vere* i trykløs stavelse, *hovmester* en gang v. s. af *hovmestre*. Nu forsvundne infinitivformer er *gange* og *stande*, hvoraf den første kun findes i Huitfeldts fortale, den anden kun i variantapparatet p. 24, hvilket stykke i flere henseender afviger fra tekstens sædvanlige sprogform, endvidere *børe* og *mue*. Ved siden af denne sidste form forekommer en gang *maa*.

21. **Præsens.** Korte præsensformer findes i de stærke verber *blæs, far, fuer, frembær, ombær, opbær* (v. s. af *overbærer*), medens der er vaklen i de svage verber, der kan danne præsens paa samme maade: *begier* v. s. af *begierer*, *bevis* v. s. af *beviser*, *hør* v. s. af *hører*, *indfør* v. s. af *fører*, *raadfører*, *omtal* v. s. af *omtaler*, *skil, adskil* v. s. af *skilier*, *tien* v. s. af *tiener*. Jf. ogsaa *hinder* for *hindrer*.

Blandt de præteritopræsensiske verber er *-r* trængt ind i sammensætningen *formaar* (medens præet. *formaatte* stemmer med det usammensatte verbum).

Anden person har endelsen *-t* i *est, kant, maat, skalt, vilt*. Præsens konjunktiv er bevaret i *have, vorde, være*, samt muligvis i det en gang forekommende *fare*.

22. **Præteritum.** I de stærke verber er stammeforskellen mellem ental og flertal gennemgaaende bevaret: *forbunde; drak-drukke; fant-funde, befunde; fornam-fornumme; h(i)alp-hulpe; stak-stunge* (og *stukke*). — *bar-baare; var-vaare; kvaade; sad-saade, besaade; laa-laage, belaae*. — *slo-sloge*. — *fik-finge, undfinge; gik-ginge*. Udjævning er indtraadt i *brød-brøde; bød-bøde; skød-skøde; gav-gave; hug-hugge*. Ved siden af *laage* findes ogsaa *laa(e)*. Overvejende grafisk er udjævningen i *drog-droge, slog* v. s. af *slo, laag* v. s. af *laa* og *saag (forsaag)* v. s. af *saa* (jf. ogsaa pl. *saage* v. s. af *saa(e)*). Formerne *baar, saad, vaar* v. s. af *bad, sad, var* kan ogsaa bero paa lydlig udvikling af *a* til *aa*, jf. ovenfor § 5. En ny stammeforskel er udviklet i den specielt sjællandske bøjning *falt-fulde, holt-hulde* (v. s. af sjældent forekommende *holde*).

Præteritum konj. har regelmæssigt samme form som præet. pl.: *bleve, finge, funde, gave, ginge, hulde, lode, rede, skøde, sloge*. Svagt bøjet præteritum findes i modsætning til det nuværende sprog i *vigede (vigte)*, samt i *hede* v. s. af *hed, holte, indeholde* v. s. af *holt, indeholt, paagalte* v. s. af *galt*. Verbet *lide*, taale, har i præet. baade *lidde* og *led*.

23. Præteritum af de svage verber har i det hele og store bevaret det oprindelige forhold, idet der gennemgaaende skelnes skarpt mellem *-de* og *-te*. Endelsen *-de* findes regelmæssigt i tilfælde, hvor oldnordisk har *-ði* (eller *-di*), ikke blot i *giorde, lagde, sagde, turde*, men ogsaa, hvor rigssproget senere har faaet *-te* ved indflydelse fra præet. part. (jf. § 29) eller *-ede*: *brænde, bygde, delde, dvælde, dømde, fulde, førde, glemde, hvilde, hævnede, hørde, kiende, kravde, længdes, lærde, nævnede, rende, rømde, rørde, sende, slængde, optænde, trængde, vende* osv. En undtagelse danner syntes, idet *føndis* 128, 23 er ret isoleret; ellers er *-te* yderst sjældent i disse verber, saaledes *leffte* 58, 11 v. s. af alm. *leffde*.

Oldnordisk *-ddi* er regelmæssigt fortsat som *-dde*: *fødde, glædde, ledde, lydde, forklædde, nødde, raadde, redde, ræddis, stedde, udbredde, vreddis, ødde*; dog skrives i nogle tilfælde ogsaa enkelt *d*: *bid(d)e, kied(d)is, klæd(d)e, tilsted(d)e, traad(d)e*. I *flyde (henflyd(d)e), forsmaade, naade (opnaade), trode*

svarer *-de* til oldn. *-ði* efter vokal; hertil slutter sig *fride*, *rode*, *attraadde*, samt *bode* v. s. af *boede*.

24. Endelsen *-te* svarer regelmæssigt til oldn. *-ti* (eller *-ði* efter ustemt konsonant), som oftest bevaret i tilfælde, hvor det nuværende sprog har faaet *-ede*, i *bete*, *flytte*, *gifte*, *hente*, *købte*, *lukte*, *paaminte*, *miste*, *mødte*, *røbte*, *skifte*, *skænkte*, *skøtte*, *spille*, *støtte*, *sætte*, *trykte*, *vitte*, samt i de omdannede former *sænkte*, *søgte*, *tyktes*, *tænkte*. Den forekommer endvidere i *unte* og *yntis*, i *blæste*, *dræbte*, *fjælte*, *læste*, *voxte*, hvor oldsproget har stærkt præteritum, og i nogle tilfælde, hvor oldnordisk har *-aði*: *kaste*, *laante*, *lete*, *skylte*, *tjente*, *viste* (v. s. af *visde*, *afvisde*, *undervisde*). Endelig findes den ogsaa i tyske laaneord som *begynte* (en gang *begynde* 44, 20), *brugte*, *entes*, *keiste*, *mente*, *reiste*, *robte*, *styrte*.

25. Endelsen *-ede* svarer til oldnordisk *-adi* i *antvordede*, *blødnede*, *fristede*, *hilsede*, *kostede*, *lastede*, *spottede* osv., bevaret i modsætning til nutidssproget i *endede*, *kaldede*, *rosede*, *tuingede* (*betuingede*, *undertuingede*), hvortil slutter sig *forsømmede*. Den har fortrængt oprindeligt *-ti* i *befæstede* (*stadfæstede*), *lystede*, *styrkede*, *stillede*, *trættede*, *trøstede*, *ventede*, oprindeligt *-di* i *skyndede*. Den findes desuden i laaneord som *jagede*, *forkyndede*, *formerede* osv., især i verber, hvis stamme ender paa *-t* med foregaaende konsonant, i modsætning til de danske af samme art: *agtede*, *fattede*, *frygtede*, *fordristede*, *sluttede*, *rustede*, *stiftede* osv. (jf. § 30 om participierne til *agte*, *slutte*, *ruste*).

Ved siden af *-ede* forekommer et par gange dialektisk *-et*: *saaret*, *handlet*; *arbeide* og *afferdige*, der forekommer henholdsvis en og to gange v. s. af former paa *-ede*, repræsenterer muligvis en anden dialektal udtale; jf. ovenfor § 2 om *behage* for *behagede*.

26. I flere tilfælde er der vaklen mellem *-te* eller *-de* og *-ede*. Vexel mellem *-te* og *-ede* findes i *brugede* og *brugte*; *bekostede* og *bekoste*; *elskede* og *elskte*; *fortrøstede* og *fortrøste*; *haabede* og *haabtes*; *omskifte* og *omskiftede*; *berette*, *oprette*, *udrette* og *rettede*, *berettede*, *oprettede*, *udrettede*; *vigede* og *vigte*; *volte* og *voldede*; *forskylte* og *undskyldede*, medens *-de* og *-ede* vexler i *begerede* og *begerde*; *feilede* og *feilde*; *hænde* og *hændede*; *levde* og *levede*; *nævnde* og *nævnedede*; *pleiede* og *pleide*; *taledede* (*betaledede*) og *talde* (*betalde*, *omtalde*, *overtalde*).

27. Uomlydte svage præteritumsformer til omlydte præsensformer findes foruden i de endnu forekommende tilfælde i *kræve-kravde*, *løkke-luckte*, *rykke-rukke*, jf. ogsaa *tie-taugde*. Om indtraadte udjævninger se ovenfor § 19. Omvendt er præet. *sætte* overalt bevaret.

28. **Participierne.** Præsens participium ender regelmæssigt paa *-endis* (*-endes*); kun *grædende*, *omliggende*, *standende* har ved siden deraf former uden *-s*.

Præt. part. adskiller i de stærke verber regelmæssigt fælleskøn og intetkøn: *beden* (*ombeden*), *baaren-baaret*, *broden-brut*, *dragen-draget*, *faren-faret*, *skuden-skudt*, *tagen-taget* osv.; jf. dog tilfælde som *byen bleff indtaget* 143, 12—13.

(han blev) *flagit* II 124, 6. *laarid folck . . bleff forbunden* II 255, 31. *haffuer . . befunden* II 120, 30—31. *haffde fangen* II 112, 11. *haffde tagen sig for megen myndighed* II 122, 11 (hvor dog *tagen* kan skyldes *megen*, jf. § 2). Flertal dannes af *n*-formen: *budne*, *brudne*, *drukne*, *farne*, *gangne*, *afsidne*, *skudne*, *slagne* osv. Nu forsvundne former er *gullid* til *gælde*, pl. *kvaadne* til *kvæde*, med samme vokal som præet. pl. og konj., samt *beflut*, (*u*)omflut. Om vaklen mellem *u* og *o*: *budet-bodit* olgn. se § 5, om *ø* for *o* ell. *u* se § 19. Ved siden af *falden* findes *fuldit*, *fuldne*, ved siden af *holden* ogsaa *hulden* osv. svarende til præet. pl. *fulde*, *hulde* (§ 22). Participierne af *faa*, *gaa* og *staa* stemmer med det nuværende sprog, dog findes v. s. af *faaet* ogsaa *fangen*, v. s. af *gaaet* (*begaaet*, *indgaaet* osv.) ogsaa *gangit*, *gangen*. I neutrum findes i flere tilfælde sammentrukne former, saaledes *brut* (*forbrut*), *skut* overfor *budet*, *vederfart* v. s. af *vederfarit*, *holt* (*foreholt*) v. s. af *hollet* (*behulled*, *igienholled*), *lat* (*forlat*) v. s. af *ladet* (*forladet*), ligeledes *kundt*, *vilt*, *vert* v. s. af *kunnet*, *villet*, *været*. — Stærkt bøjet participium til et svagt verbum foreligger i *malne* for *malede* ved sammenblanding af de to verber *male*

29. I de svage verbers participier er kønsbøjningen forsvunden. Ganske vist findes der i de participier, der svarer til præteritum paa *-de*, skrevet baade *-d* (*-dt*) og *-t* (*-tt*), fx. *klæd* og *klet*, *send* og *sent*, *glemd* og *glemt* osv., men det er en rent grafisk og tilfældig forskel, bag hvilken den uforandrede neutrumsform gemmer sig, jf. *vor fødte* 52, 18 v. s. af *vor fød* 13, 2; *var kledt* 182, 24 v. s. af *wor klead* II 15, 15; *haffde lend* 151, 31 v. s. af *han bleff lend* 288, 6; *haffde bygd* II 95, 6; *en stad kaldet L.* 93, 34 osv. Oftest skrives da ogsaa *-t*, saaledes altid i *delt*, *dømt*, *hørt*, *ført*, *lært*, *rent*, *ven(d)t* osv., medens omvendt andre participier tilfældigvis kun forekommer med *-d*, som *beraad*, *beskad*, *flyd*, *tilførd*, *hævnd*, *duæld*, *trængd* ofl. I flertal findes derimod regelmæssigt *-de* stemmende med præteritum: *brænde*, *fulde*, *førde*, *hvilde*, *nævnde*, *rømde*, *sende*, *skilde*, *vende*—*nødde*, *opfødde*, *spridde*, *uberaadde*, *ubeskadde* osv., medens det nuværende sprog har *faaet -te*.

30. Til de korte præteritumsformer af verber, hvis stamme ender paa *-t* med foregaaende konsonant, svarer regelmæssigt korte participier paa *-t*: *byt*, *fløt*, *forget*, *foriet*, *fæst* (*korsfæst*, *rodfæst*), *mist*, *kast*, *skift* osv.; hertil slutter sig *act* en gang v. s. af *actid*, *indeslut* (i fortalen) overfor *sluttid*, pl. *velberuste* v. s. af *berusted*, medens *befestid* og *stadfestit* stemmer med præet. *befæstede*, *stadfæstede*. Ogsaa i andre tilfælde findes der vaklen mellem *-t* og *-et*: *attraad* og *attraaid*, *benævnt* og *benævnet*, *berømt* og *berømmet*, *bestemt* og *bestemmet*, *brugt* og *bruget* (*misbruget*, *vanbruget*), pl. *forente* og *forenede*, *forskyt* og *forskyldet*, *forstærkt* og *forstærket*, *fortakt* og *fortacked*, *forvist* og *forviset*, *fuldendt* og *fuldendet*, *kront* og *kronet*, *lefd* og *levet*, *regnt* og *regnet*, *skænkt* og *skænket*, *slæbt* og *slæbet* (*udslæbet*), *talt* og *talet*, *trod* (*betrod*) og *troet* (*betroet*). I modsætning til det nuværende sprog findes *-t* i *aduaard*, *baadt*, *beskad*, *duæld*, *lukt*, *mint* (paa *mint*), *naat*, *raad* (*beraad*, *fraaad*), *snodt*, *spart*, pl. *litrøde* (*forstrødde*), *voxt*, *-et* i *roset*, *spiset* (*bespiset*),

forkyndet, forsømmet, beskyldet, undskyldet. Uomlydte participier, der nu er forsvundne, er *rukt, tagt, takt* til *rykke, tie, tække* (jf. præet. § 27). Til sætte lyder participiet overalt sæt stemmende med præet., kun i Huitfeldts fortale forekommer *indsat* og *udsat*.

31. **Passiv** dannes i reglen ved tilføjelse af *-is (-es)*, i nogle tilfælde dog blot ved *-s*: *finds* v. s. af *findis*, *minds* v. s. af *mindis*, *drogs* v. s. af *droges*, *fants* v. s. af *fantis*, *omgiks* v. s. af *omgickis*, *slogs* v. s. af *slogis* og *skøds*. Passiv af sammensat tid forekommer i *haffde forligits* 261, 14, *haffde giords* II 95, 14-15 og *haffde flagedis* II 249, 29.

32. **Sammensætning og afledning.** I mange tilfælde er der vaklen mellem direkte sammensætning og sammensætning ved hjælp af *-e-* (af forskellig oprindelse) som „bindevokal“: *arveherre* og *arvherre*, *dagereise* og *dagreise* (ell. *dagsreise*), *haandegerning* og *haandgerning*, *heroldekjortel* og *heroldklædning*, *huserum* og *husrum*, *hertogeinde* og *hertoginde*, *fredeløs* og *fredløs*, *landmærke* og *landmærke*, *nattetid* og *nattid*, *portehus* og *porthus*, *sendebud* og *sendbud*, *skiberig* og *skibrig*, *stridefær* og *stridfær*, *sorgefuld* og *sorgfuld*; jf. *forligelsemaal* og *forligelsmaal*, *stillestand* og *stilstand*, *ridderespil* og *ridderspil*, *stormerehaand* og *stormerhaand*. Udelukkende uden *-e-* forekommer *arnsted* og *lamskind*, jf. ogsaa *almosuis*, udelukkende med *-e-* *dyndefuld*, *farevand*, *hertugenavn*, *huselænge*, *hæremester*, *legatfund*, *poetedit*, *porphyresten*, *raadeløs*, *skændseord*, *stormefær*, *toldefri*, *vagtemester*, *ældegammel*, *æregerrighed*, *ølekar*. Nydannelsen *gavemild* har medført *gævemild* for det oprindelige *gævemild*. Forstavelserne *fore-* og *for-* vexler i *forefalde* og *forfalde*, *foresige* og *forsige*, *forevart* og *forvart*, *forevidende* og *forvidende*, *inde-* og *ind-* i *indehold* og *indhold*, *indeholde* og *indholde*, *oppe-* og *op-* i *oppebære* og *opbære*, *oppeholde* og *opholde*, *oppesige* og *opsige*. Vaklen mellem *-e-* og *-en-* findes i *mestedel*, *mestepart* v. s. af *mestendel*, *mestepart*, *øieblik* v. s. af *øienblik* (jf. *øinetienere* v. s. af *øientienere*), medens *ejedom*, *fyrstedømme* og *rosesukker* kun findes uden *-n-*.

33. Tilsvarende vaklen viser sammensætninger med *-s-*: *adelsfolk* og *adelfolk*, *adelsmænd* og *adelmænd*, *almuesfolk* og *almu(e)folk*, *anridspenge* og *anridpenge*, *arkelishandel* v. s. af *arkelimester*, *dagsreise* og *dagreise* (ell. *dage-reise*), *dødsnød* v. s. af *dødfiende*, *fredshandel* og *fredhandel*, *heroldskiortel* og *heroldekiortel*, *landsby* og *landby*, *landsfyrste* v. s. af *landfyrstinde*, *orlogsskib* og *orlogskib*, *raadsherre* og *raadherre*, *raadsviis* og *raadvis*, *ædelsmand* og *ædelmand*. Uden *-s-* findes *landmand* (ɔ: *landsmand*), *skødeløs*, *stundeløs*, *ørkeløs*, *stadfæstelsebrev*, *undsigelsebrev*, *æretitel*, medens *hærskraft*, *pilskraft*, *skytskraft* (af *skyt*) og *ædelsfolk* kun forekommer med *-s-*.

34. Forleddet i sammensætninger har i nogle tilfælde flertalsform, nemlig dels naar efterleddet er flertal som i *ædlemænd*, *ædlestene* v. s. af *ædelmænd*, *ædelstene* og *kvinderspersoner* v. s. af *kvindespioner*, dels naar det bestaar af et verbum med flertalsobjekt som i *fastegøre*, *færdigegøre*, *rigegøre*.

35. Ved siden af, at endelsen *-lig* føjes direkte til stamordet, forekommer

ogsaa dannelser med *-e-* foran denne endelse: *beleielig* og *beleilig*, *leielighed* og *leilighed*, *forfærdelig* og *forfærlig*, *høielig* og *høilig*, *lovelig* og *lovlig* (i to betydninger), *mærkelig* og *mærkelig*, *rigelig* og *riglig*, *tilbøielig* og *tilbøilig*. I modsætning til det nuværende sprog findes *beviselig* og *skriftelig* kun med *-e*, *siuglig* kun uden *-e*. Om *-ning* og *-ing*, *-isk* og *-sk* se ordbogen under disse endelser. Ogsaa i andre henseender er der vaklen med hensyn til afledningen, jf. *mægtig* v. s. af *mægtelig*, *begærig* v. s. af *begærlig*, *Albaner* v. s. af *Albanier*, *italisk* v. s. af *italiansk*; jf. ogsaa *væragtig* v. s. af *væraftig*, hvor forskellen muligvis blot er grafisk.

36. Ordføjning. Den mangel paa ensartethed og fasthed, der er karakteristisk for ordformerne, har sit tilsvarende i ordføjningen, som paa mange punkter frembyder baade gammelt og nyt og ofte kun er lidet regelret efter en moderne opfattelse. Til gengæld træder det naturlige talesprogs vendinger stærkere frem end i værker, hvis stil beherskes af en fast grammatisk tradition. Der forekommer saaledes jævnlig tilfælde af attraktion, hvorved en form urigtigt staar i flertal under indflydelse af et flertalsord, fx. *De bade mig vere vell komne* II 205, 27. *denom bleff tillagde aff nogle* II 108, 7. *vilde de vel haffue fongede . . . en tredie part* 49, 29-30. *(han) haffde aldrig trode di ord* 239, 37. *ther kongen thoge mod legatherne* 257, 27. *en aff samme tuende, som saadant vore befalidt* 221, 30-31. *dagen . . . izom thenum wore forlzet* 265, 7-8. *min gaard Argenton, lom vore x mile der fra* II 86, 32-33. *alle szinne drottnings szlegthinge* 263, 7-8. *alle kirckenis land* II 184, 17-18 (fr. de l'Eglise). Ved *vore* for *vor* kunde man maaske ogsaa i nogle tilfælde tænke paa sammenhæng med de ovenfor § 3 omtalte tilfælde, og i *de trende mec-tigfte . . . mend, lom haffue regnerede i hundrede aar* II 124, 23-24 kan *regnerede* ogsaa skyldes det følgende *hundrede*, jf. ovenfor § 2, ligesom det er muligt, at saadanne attraktioner i nogle tilfælde kan stamme fra afskriverne. Særlig rigt repræsenteret er den saakaldte „constructio ad sensum“, især paa den maade, at et entalsord, der betegner et flertalsbegreb, fremkalder flertalsform af verbum eller prædikatsord, fx. *Gandlke Bredlse ginge olz thill haande* II 198, 15. *Naar øffrigheden i stæderne ere gode* 108, 30. *Hert: Carlz trefckhed, til at giøre sit folck dristige* 47 m. *acter nu, huorledes dette folck floge omkring* 153, 20-21. *saadant folck . . . lom holde det de loffue* 76, 18-19. *er . . . vell den almoge till, lom forfeer lig emod linn herre, och ere hannom icke lydige* II 46, 16-18. *huer mand . . . ginge at soffue* 51, 9. *mangen erlig mand aff Franckrigis jndfødinge haffue werit* 12, 11-12. *huem dett worder lhæfendis, lkulle offuerueige* 17, 31-32. *Huem lig lader forfføre, haffue lkyld laa vel lom klafferen* 33 m. *lom hans eigen nelte flecht . . . haffue lagt for mig* II 189, 18-19; ved ord som *part* og *hob* har den franske text i reglen tilsvarende vendinger, fx. *En part aff hans folck vore . . . lskilde fra hannom* 42, 20. *den ltorfte part . . . haffue haft* 116, 24. *bleffue en ltor hob tynde bindere sette til arbeid* 53, 32-33, anal. 44, 33. 83, 18, *men den ltorfte part vor* 45, 19, hvor fr. har flertal. Eller et pronomen i flertal henviser til et entalsord,

som fx. *gaff lkyld paa den slegt af Croy, at de hafde wollet* 30, 13. *den lørste part gjorde derisz beste, at de kunde naa Pont S: Maxence* 41, 17-18. *gør huer litt beste, att de kunde føye sig* 17, 27. *Woris forevart . . . , der de lzaae* 73, 32. *huorledis dette folck floge omkring, thil at fremme deris foretegt* 153, 20-21; ogsaa her findes af og til overensstemmelse med den franske text, fx. *almogen vor megid glad ved deris herris fengfel* 118, 11. *Thet er føige vert med en almuge, uden hand regieris aff nogit hoffuid, lom de anse oc ere redde fore* 139, 17-18. Beslægtet hermed er tilfælde som *Engelland . . . , huorfor the* (ɔ: englænderne) *mene att* II 131, 32. *naar en første beflitter sig vdi duelighed . . . , da er hand stoer pris oc æhre wærdt, fordj de* (ɔ: fyrsterne) *ere meere thilbøuelige thill theris egen lyft . . . end andre mennilker* 17, 21-24; jf. *førster . . . bruge ltundom forrædere i deris thiennilte, men de loffue hinde icke* 13, 37—14, 1, hvor hinde gaar paa det fra forrædere underforstaaede forræderi. — Naturligt køn har sejret over det grammatiske køn i *Dette arme frœicken gick hiem . . . lœrgendis och quideffuld* II 32, 20-21. *den elendige frœicken smst. l. 27. lom mand velte affsted ett aff de arme nøgne menilker, begynde hand at kreffue dricke* 45, 32-33, jf. *huert mennilke . . . den* 71, 12.

Hvad sætningsbygningen i al almindelighed angaar, er det ret almindeligt, at en paabegyndt konstruktion ikke gennemføres, fx. *nogle ltæder . . . lom kong Carl den VII haffde oplat hertog Philippus aff Burgundien . . . dennem at nyde, hand oc hans suennebørn, oc siden at skulle ltaa til løffen for fire hundred tulin kroner* 28, 7-12. *hannom lyntes, at det* (ɔ: Bretagne) *vaar lettere att bekomme oc minde mact at haffue thill at forsuare sig, end dett hulz Burgundien* 93, 21-23. *iblant de store, lom ere megit tilbøilige att giøre huelz dennom løfter, oc icke lee til andet skeel eller billighedt, oc . . . haffue de meltendelen lodant folck omkring sig, lom . . .* 115, 21-24 (jf. nedenfor § 51). *ieg haffuer leett en hertog gaa til fods, hofelœfz, oc effterfuld hertug Carls gaar* 162, 6-7. *for en lads lkyld, liggendis i Lothringen oc heder Pinal* 114, 29-30. *menedighed, lom nogle . . . haffue beuift oc gjort hin anden, oc fongit oc affliuit dennom, lom . . .* 115, 8-10 (= fr.). *en . . . flecht, aff huilcken faa ere bleffne beffundne, lom icke haffue verid duelige oc mandelige, oc ere nesten alle døde wdi deris herris tienilte wdi krigen* 30, 35-37 (= fr.). Af andre syntaktiske friheder kan nævnes tilfælde som *did bliffue de kallide med en klokke lyd, lom er der sammeltædz* 102, 24-25, hvor relativsætningen hører til det første led i det foregaaende ord ligesom i *diffe store forleelfzer . . . vore menilke gierninger, som vor mett offuermød faa betagne, adt . . .* II 201, 23-24 og *hertog Philippi søsterløn, huilcken søster nu i lang tid haffde wæred encke* 29, 9-10; jf. *vnder hans hestebeen* II 177, 21 (jf. *thinæ børnæ tænder* AM. 187, 95, 18).

37. Hvad enkeltheder angaar, kan der i det følgende kun blive tale om at omtale visse særlige punkter, navnlig saadanne, som ikke har kunnet finde plads i ordbogen.

Genitivforholdet udtrykkes ofte ved omskrivning med et possessivt pro-

nomen (eller genitiv af personligt pronomen). Saaledes som oftest ved substantiverede adjektiver: *de store deris wven* 69, 24. *andre deris* 27, 23. 108. 36. 117, 8. II 198, 6-7 osv. (jf. *de andris* 88, 25). *andre flere deris* II 224, 21. *mange deris* 20, 20. 300, 27. II 38, 11-12. 101, 15 osv. (jf. *mangis* 251, 25). *mange flere deris* II 144, 12. *de Løickiske deris* 143, 8-9. *de Engelfke deris* 186, 12. II 7, 33-34 osv. *de beste i landit deris vilge* II 26, 14. Sjældnere ved substantiver: *denne Contay hans mening* 46, 22. *de Britanier deris leiger* 50, 34. *de Normandier deris mening* 79, 25. *Frantzoler deris fromhed* II 43, 31. *legater, baade weners oc wuenner deris* 21, 3-4, dog ogsaa her oftere, naar substantivet er nærmere bestemt af et forholdsled, fx. *den baftart aff Burgundien hans fane* 43, 1. anal. 95, 31. II 65 m. osv. *de i byen deris macht* 132, 28-29 (jf. *i deris aafiun aff Bouvines* 90, 25. *deris de Medicis regimente* II 178, 19. anal. II 165 m.). Enkelte gange forekommer forbindelse af almindelig genitiv med denne omskrivning: *doctorers deris raad* II 88, 8. *de Fulgosers deris anhang* II 304, 6 (forskelligt fra dobbelt genitiv i tilfælde som *alles deris* 232, 27. II 281, 35 og *deris beggis* II 62, 27).

38. Ved to med „og“ forbundne substantiver kan genitiv af bægge ord forekomme, fx. *vor gode herris och kongis* II 43, 34, men oftere er blot det sidste ord bøjet: *mand oc quindis tæring oc klædeled* 31, 23-24. *under god tro och loffuis skin* 87, 26-27. *for deris onde thro och misgierningers skyld* II 50, 5-6. *for den store hunger oc trældoms skyld* II 240, 9; med -s udeladt (jf. § 8): *for penige och rigdom skyldt* II 207, 34-35. *for frøcht oc redzell skyld* 265, 31. Undertiden paa samme maade ved flere sideordnede ord: *for den itads S: Quintin oc conestablens stæder, slot oc rørendis godzis skyld* 294, 11-12.

39. Substantiver, der er forbundne med det følgende ord ved „af“, bøjes regelmæssigt i genitiv, dels i vendinger af typen *et hertogens aff Berry ordt* 51, 16. anal. 29, 32-33. 30, 22. 47, 21. 81, 22-23. II 73, 2 osv., dels med omstilling af leddene i vendinger af typen *herrens land aff Borbon* 33, 34. anal. 52, 11. 69, 23-24. 259, 13. II 103, 21 osv. Ved siden deraf findes ogsaa i udtryk af den førstnævnte type -s tillige føjet til det af „af“ styrede ord: *paa hertogens aff Britaniens lide* 148, 6-7. *baade kongens aff Engelandtz oc hertogens aff Burgundien krigsmacht* 213, 36-37. *i kong Eduards aff Englands tid* II 119, 12-13, jf. *Philippi Valesii aff Franckerigis løn* II 127, 19 med latinsk genitiv i første led. Sjældent er det derimod, at kun det sidste led bøjes som i det nuværende sprog: *foruden monge aff litt raads raadt* 298, 13-14. *hand haffde en aff szine suennis kiortell paa* II 180, 15-16.

40. Ved apposition bøjes i reglen bægge ord i tilfælde som *fin broders hertogens aff Aquitania* 198, 13. *for den hellige faders pauffuens skyld* 129, 7-8. *det hwfzis Østerigis venner* II 72, 13. *det kongerigis Skotlands elendighed* II 56 m. *kong Carls den førstis* II 143, 18; dog forekommer ogsaa *emod deris stads Gent priuelegier* II 31, 12. Derimod bøjes kun det sidste ord i tilfælde som *kong Loduigs oc hertug Carls feider* 10, 31. anal. 27, 22. 87, 20 osv.,

ogsaa *effterfølgendis lin herre faders vilge* II 66, 9; jf. *en ltor lum pendiges fortabelze* 84, 29-30.

En genitiv skilles ofte fra det styrende ord ved indskud af en relativ-sætning: *den førftis, som ieg will omthalle, ltoere ypperlighed* 18, 19-20. *kong Hendricks aff Engeland, som vor aff den flecht Lenchastre, enifte søn* 166, 23-25. *vor kongis, som i dag regnerer, gifftermaall* II 53, 3. anal. II 56, 12. 234, 22-24. 317, 31 osv.

41. Possessiv genitiv anvendes ofte efter ubestemt artikel med adjektivisk funktion: *en kongensz kiøgemestere* II 225, 19. *it hertogens aff Berry ordt* 51, 16. *en pauffuens legat* 128, 29. *en Franckrigis underdane* 15, 27 osv. (jf. tilsvarende anvendelse af possessive pronominer: *en lin kammertienere* 111, 16. *en hans frende* II 197, 8. *huer deres legatt* 280, 15. *monge hans befeltninger* 191, 18. *nogle hans tienere* 91, 18 osv.); sjældnere forekommer svarende til det nu-værende sprog vendinger som *en aff hertogens ltoldmestere* 192, 21. I marginalerne findes i disse tilfælde efterstilling af genitiven: *Et skampert luar conestablens* 94 m. *En whørt mildhed hertug Carls* 48 m. *Andit gifftermaal kongens aff Spanien daaters* II 314 m. ved siden af *It underligt thillbud aff kongen aff Engelandt* 238 m. *It lmuck pull aff kongen i Frankerige* 239 m.

42. Genitiven har ikke blot possessiv betydning, men optræder ogsaa i andre anvendelser, næmlig som objektiv genitiv: *att heffne conestablens wrett* 295, 4. *den tilftaaindis lœickis forhobning* 202, 34-35. (*ieg*) *haffuer . . . hafft deris kundskab* 18, 9. *gudz ltraffis betenckelle* II 50, 9. *att vere hendis quitt* 287, 9. *haffde dog øffrigheden delz ingen macht* II 24, 14-15, se ordbogen under „den“, efterstillet: *Bekoftning kong Carls iordeferds* II 324 m.; endvidere som partitiv genitiv: *VII mile løff* 225, 32. *to eller tre mileueigs* 159, 8, se ordbogen under „mil“, *en fierding veigs* 89, 17, se ordbogen under „fjerdingvej“, *en ort lands* 223, 18-19, se ordbogen under „land“, og som definitiv genitiv: *under deris feiders lkiull* II 41, 16. *paa Cafals slot* II 271, 31 (jf. *Estampes lstadt, Vincennes flot* ovenfor § 8). *alt Aquitanie hertugdømes indkomme* 237, 29-30, en gang efterstillet: *i dette greffuedømme Namurs* 90, 12 (direkte efter fr. *ceste conté de Namur*).

43. En oprindelig genitiv omsat til apposition foreligger fra først af i tilfælde som *huer dennom*, hver af dem 87, 12, i Huitfeldts fortale *huer eder* 9, 11. *meste parten folcket* 189, 18. *mesten parten deris almoge* II 208, 36 (v. s. af *mesten parten aff dennom* II 253, 18-19), jf. i Huitfeldts fortale *en partt dilze goede mend* 8, 10. Ogsaa efter talord: *siu eller otte deris lkib* 171, 19. *tre eller fire de ypperfte iblant de Engellske* 244, 27-28 (fr. *des chiefs*). *trij andre de belte hufz* 266, 23 (jf. *des plus grans maisons*). *XX eller XXX greffuens . . . hofftienere* 167, 6 (fr. *des serviteurs*) og ligeledes *thet andit hans folck* 169, 26 (fr. *le demourant de ses gens*); jf. ovenfor § 41. Paa lignende maade *LXXX mand aff de kongelige flechter i Engeland, huilcke ieg en part kient haffuer* 59, 5-6. *fine paulun (huilcke hand haffde monge)* 54, 1. *iblant andit godtz, som hand haffuer vel megid* 333, 17. *Rede pendinge haffuer ieg vell seett flere*

i andre herrers werre 266, 23-24. Fanger haffde de ingen taged 176, 20. So-danne haffde hand fundidt en ltor hob II 93, 14. Jf. endvidere tilfælde som III hundred herremend munftrede kyrilzer 204, 13-14 (jf. *trois cens gentilzhommes d'armes passez*). X tulind francker aarlig indkomst II 23, 11. anal. II 272, 34. XII hundred francker penlion 199, 33-34. LXXII tulzind kroner rede peninge 237, 22-23 (v. s. af ∞ y rede pendinge 266, 27). XXIII tulind kroner i guld rede pendinge 199, 26, samt udtrykket *et quorter time*.

44. Foranstillet bestemt artikel findes regelmæssigt ved folkenavne olgn.: *de Britanier* 99, 21. *de Suitzer* 123, 17. *de Østerlinger* 171, 13. *the Flaminger* II 17, 25. *de Florentiner* II 36, 16 osv., ogsaa *de Henlzestæder* II 37 m., desuden i meget stor udstrækning ved fællesnavne med følgende tillæg bestaaende af en apposition eller et forholdsled: *de greffuer aff Flanderen* 15, 21. *det greffuedømme Burgundien* 25, 28. *det hus Borbon* 29, 8. *den flod Soma* 28, 28. *den ltrad Pont S: Maxence* 37, 22. *den høffuitzmand F.* 45, 1-2. *det landskaff Borbonois* 33, 33. *den slegt aff Croy* 28, 22. *det nederlag till Mondtheri* 44, 4-5. *den port udt emod Pariis* 197, 12. *de byer liggendis paa Soma* 147, 21-22. *den almuge til Løicke* 107, 36 osv., se endvidere ordbogen under „den“; jf. ogsaa *liden det forligellemaal bleff giort til Atricht* 31, 3-4. *den thid den frid bleff giort thill Perona* 156, 26-27. Den efterstillede bestemte artikel anvendes afvigende fra det nuværende sprog efter adj. + subst. i tilfælde som *drage* ell. *tage lige(lte)* ell. *genelte veigen* 85, 25. 86, 7. 134, 33. 171, 12. 234, 24 og *bemelte herren af Bresze* 114, 6-7. *bemelte herrens aff Hastingues* II 59, 10, samt i tiltale: *verer velkommen, fruffuen aff Burgundien* 287, 2. *i, min herre erckebilpen aff Vienne* II 161, 19-20. Ofte anvendes en nu overflødig ubestemt artikel: *Hand uor oc en øffuerlt offuer 300 kyrilzer* 30, 18. *at bliffue en herre offuer all Rinlstrømmen* 210 m. *kongen haffde sent mig didt, lom en høffuitzmand offuer line hofflinder* II 76, 24-25. *hand vor en kiøbmand* 252, 30. *lom . . . er en riddere aff det kongelige orden* II 333, 16-17. *Derfore vere huer ved ett frit mod* 73, 29. *Alle thille bethennchelllzer gaffue melter Oliuier itt moed att forføllge lzitt forlzett* II 15, 4-5. *døde hun . . . aff en febris* II 15, 4. *En mands vilge en mands himmerige* 210 m.

45. To adjektiver til samme substantiv anbringes som oftest saaledes, at det ene staar foran, det andet efter dette, fx. *erlige mendt oc mange* 60, 3. *en viis konge oc duelig* 38, 8. *blancke papiir oc wchreffne* 32, 26-27. *giortt hannom thill gilld mand oc gieff* 15, 2-3. *mett korte ord oc haarde* II 108, 12. *lmat brød och lort* II 241, 1 osv.; jf. ogsaa *lin ltold oc helte, lom lkøne vore och mange* II 197, 35. Et adjektiv kan forbindes ved „og“ med det første led i en sammensætning: *ligelom hand haffde verid hans naturlige och arffueherre* II 180, 4-5. *ringe och almogs folck* II 317, 3, en enkelt gang ogsaa med efterstilling af adjektivet svarende til de nysnævnte tilfælde: *mett laadane ræe ord oc forfærlige* 154, 32, med mindre *forfærlige* er adv.

46. Forbundne substantiver af forskelligt køn og tal har meget ofte fælles artikel og adjektiv, som kun retter sig efter det første: *litt hulz och flecht*

78, 37. *den flect oc hufz de Medicis* II 78, 15. *all denne ære oc gode* 105, 3. *it lidit landfkaff oc bierg eggn* 134, 9. *med sin gandske fane oc følge* 295, 22-23. *alt ontt och hardhed* II 43, 21. *for de tegens oc adforis fkyld* 25, 33-34. *alt hans jorde godtz oc herligheder* 203, 36. *det fremfarne had oc vrede* 167, 35. *den høige beffaling oc store embede* II 73, 12. *Effter all lodan frøct, miltancker oc plauge* II 114, 21.

47. Som prædikatsord retter adjektivet sig efter subjektet i følgende tilfælde, hvor nu neutrum af adjektivet vilde foretrækkes: *For monge legater ere icke guode* 182 m. *Mange herrer i en bestilling ere icke gode* 87 m. *Forlichtighed er god* 172 m. *Ehuor viis mand er, da er lerdømme god* II 63 m. En undtagelse danner tilsyneladende *maadelig miltancke er iblant medt godt* 168 m., men *godt* er den sædvanlige skrivemaade for fælleskønsformen, og heller ikke *Forstandig sactmodighed er yndeligt* 233 m. behøver at regnes for en undtagelse, jf. ovenfor § 3. — Der findes enkelte eksempler paa, at perf. part. er ubøjet som prædikatsord: *dilze breff . . . bleffue kiøbt* 214, 4. *ere lame byer forbedret* 280, 29.

48. Det personlige pronomen udelades meget ofte som subjekt, fx. (*det*) *uor indthet hans æhre fornheer, men kunde oc motte giøre thet med ald æhre* 11, 17-18. *Dett ltod hart at kongen vilde giffue dilze legater audientz, oc gaff dennom ingen anden belked end att . . .* 275, 11-12. *vore de effter den dag aldrig hin andens venner, ey heller gjorde hin anden nogit til vilge* 123, 12-13. *Jeg er i denne mening at tør nesten lige* 280, 27, især efter punktum: *Oc lagde hannom* 244, 16. *Befoel oc* 156, 23. *Handlede ocfaa* 208, 11. *Vor oc* 199, 14 osv. Sjældnere i andre tilfælde som *huilcken pension han hannem liden affslog, oc icke vilde lade bekomme* 26, 32-34.

49. Det relative pronomen udelades i reglen som subjekt, naar verbet ikke kommer lige efter relativet: *fom nogen mand, i min thid haffuer weret i Franckrige* 18, 3-4. anal. 333, 35-36. 171, 8-9. 138, 32-33, især efter demonstrativer: *dend herre, dennom fangidt haffde* 16, 16. *de, paa baade lider tiltagne wore* 77, 7-8. *medt dennom hannom tiende nær* 233, 1. *vor den første did kom* 247, 23. *holt fig fom den allerede vor saa gott som wndszagdt* 228, 8-9 osv. jf. *den, det* som relat. pron., se under „den“. Af anden art (opr. hovedsætning) er udeladelsen i tilfælde som *it slot, kallis Heürtebise* 121, 15. anal. 170, 3. 216, 32.

50. Et relativt pronomen, især *som*, kan samtidigt høre til to relativsætninger paa den maade, at det er subjekt i den ene og objekt (eller styret af præposition) i den anden eller omvendt: *VII eller VIII^c mand . . . fom hannom inthet komme vid, oc hand icke kiender* 51, 33-34. *det fom her til dags lked vor, oc ieg her offuen haffuer omtalid* 145, 14-15. *Crotona, fom liger i Calabrien, oc kongen aff Spanien indehaffuer* II 311, 7-8. *en wiifz mand . . ., fom er hannom trofalt, oc hand maa forlade fig til* 172, 17-18. *hans store demant, som var enn aff de største i chrestenheden, och hengde en stor perle hoff* 280, 1-2. — *en sin kammertienere . . ., fom kongen motte vel*

lide, oc megit formotte hoes hannom 111, 16-18. alle the ord, /zom hand nogen thid haffde buditt hanum thill, och kongen wore angaaendis 254, 34-35. huez kongen aff Engeland . . . haffde fra lig giffued, oc conestablen vor emod 265, 22-23. alle breff oc legl, som hand haffde aff conestablen, oc kunde tiene thill hans sag att giøre ond 294, 1-2. en slachting /zom kongen midler tijd haffde, och her effter /kall omtalis II 232, 2-3. huilckett mand . . . icke will lade were well giortt, men achtes adt were handlitt emoed æd oc æhre 16, 16-18. Jf. uden relat. pron. det hand /kal oc hannom er nøtteligt 200, 23. alt dett spott hand kunde paa finde, oc mugeligt vor i verden att /zige om ett menifke 239, 31-32.

51. I stedet for gentaget relativt pronomen kan der indsættes et personligt pronomen: *befestninger . . ., som de Suitzer inde haffde, och dennom ilde forluarede 272, 10-12. en kallid Roquebertin, huilcken hand oc haffde fongen, oc liden gjorde hannom megidt gott II 112, 11-12. monge, som ieg haffde thill-/kreffuedt oc formaaned dennom att . . . II 13, 9. Huilcken (Ϣ: hans medicus) hand oc /aa haffde fortrøsting till, oc gaff hannom X tulind kroner huer maanidt II 107, 32-33. (en /stad), huilcken kongen nogen tid liden haffde giffuet marschalcken, oc liden tog den fra hannom igien 114, 30-31 (= fr.). hertogen aff Lothringen, met huilckenn hand ellers haffde venskaff oc frid oc til met haffde hafft nogen himelig forstand med hannom 216, 21-23. Beslægtet hermed er det, naar i en enkelt relativsætning relativpronomenets grammatiske funktion tydeliggøres ved hjælp af et personligt pronomen, især naar der efter relativet følger et indskud, fx. *Huilcke, i den /ted ad de /kulde haffue thaged vel imod hannom, /kede de ud thil hannom 163, 33-34. jf. ogsaa en spaadom (som de Engellske altiit haffue der got val paa) 248, 29-30.**

52. En relativsætning føjes ofte til et adjektiv ved hjælp af „og“ eller „eller“, fx. *fire hundrede kyrifzer, ille udrustede, oc som ille kunde med krigen 31, 1-2. aff begge /lags findis vell /aa gode, oc som findis megen /stadighed eller tryghed hoff 88, 21-22. Hand vaar den allerydmigste i talle och klæde-/zid, och som gjorde /tørste flyd till, att . . . 69, 13-14. it erligt mennifke, oc som vor vell betrod holz sin herre 119, 26-27 (= fr.). saa ieg aldrig /aa /skønt it sellkaff eller som bedre motte lignis vid itt vell øffued folck 54, 21-22 (= fr.).*

53. Substantiviske relativsætninger forekommer hyppigt med betydning af betingelsessætninger: *huem som vil acte deris gierninger, fiunis dett, att . . . 304, 13, ofte i overensstemmelse med den franske text som i Huem sig rett vill betencke, er vort leffnedt ett ynckeligt leffnid 228, 27-28. Saadanne betalninger monge ere /kede i vor tiid, huem dennom alle kunde fortelie II 103, 10-11. Huem denne by haffde kundit bekomme, haffde Genua vell hafft bonge kor II 304, 25-26.*

Efterstillet kan en saadan sætning ogsaa fungere som dativ: *Huem it embede haffuer i Parijs, maa /elge det huem hand vill 56 m. (jf. gaff denn hertog Johan 114, 31-32). Forstand gaar for alting, huem /tor thing vil driffue 160 m. (jf. vere till fordeel alle /ørstene 125, 18; ikke tydeligt forskelligt fra den be-*

tingende betydning). Saaledes ogsaa med determinativ foran relativsætningen: *kan det . . . bliffue nøttigt i fremtiden, den lom laadant kand forfalle* 246, 13-14. *huilcked liuffnis vell meged, huer den lom icke gierne vill liuge* 98, 31-32 (Huitfeldt har her rettet til *for huer den lom . . .*).

54. Ved sammenslyngning af relativ- og at-sætning beholdes „at“ i modsætning til det nuværende sprog i tilfælde som *den store farlighedt, izom hand lzaag, att lzig tillaugede emod hannom* 240, 3-4. *Pont S: Maxence, huilcked de mente at enda holt paa deris hand* 41, 18-19. *Iodant haad . . . , lom ieg haffuer leet att ltedze haffuer verit immellom difze førster* 182, 28-29. *huilckett ieg achter, att icke lkeett haffde, der lom . . .* 12, 27-28. anal. II 16-17. *i de land lom hand vilde att skulle holdis for hans adt vere* II 96, 37. *naffn gaff dennom, lom hand vilde at hans liig skulle følge* II 114, 30. *nogle, izom hannd meenthe att schulle wille lade lzig lzige* II 15, 5-6 osv. (se endvidere henvisningerne i ordbogen under „at“). Tilføjelse af pronominalt subjekt efter „at“ er sjælden: *huilckid hand vilde at det met breff oc segel skulde ltaad-feltis* II 74, 31-32. *nogle huilcke hand lelff beneffnde oc vilte, at de icke skulle sige hans vilge emod* 149, 25-26. *hand vilde lige hannom, dett hand icke skulle ville for itt hertogdømme, att dett vore hannom wlagt* 293, 17-18.

55. Verbet retter sig som oftest i tal efter subjektet, men meget ofte forekommer dog ental af verbet ved subjekt i flertal: *De lom er i forbund* 20, 18. *att thienere haffuer daaret offuerdaadige førster* 69, 8. *di thog folk aff dage . . . och lkød* 64, 19-20. *de izom vor i voris forevart* 73, 33-34. *førsterne gaff fore* 75, 10. *men vilt deller de det* 68, 25. *fulddreff the theris herris beffalling* 265, 8. *thille thing haffuer werrid* 254, 11. *itt aff the flech, izom ligger i Hennegau* 257, 14. *Champanien oc Brye ligger . . . beleiligen* 146, 2. *monge haffuer tenckt* 205, 26. *andre thing lom tiener thill att vinde land* 68, 25 osv. Det forholdsvis største antal tilfælde synes at findes i marginalerne, fx. *lticher* 28 m. *haffuer* 51 m. *bryder* 53 m. *hallhugger* 58 m. *er* 78 m. *regierer* 121 m. *beslutter* 155 m. *liuffuer* 158 m. *bliffuer* 209 m. *affliuffuer* 265 m. osv.; i *huad mennilken beslutter* 155 m. er derfor sikkert af samme art, skønt *mennilken* i 16. aarh. kan være ental. Er verbet stillet foran flere forbundne subjekter, kan det staa i flertal eller rette sig efter det første og staa i ental: *Anden dagen . . . toge kongen oc hert: Carl endelig afflkeed* 84, 8. *iblant huilcke vor lalige hertog Johan aff Burbon oc cardinalen* 248, 1-2; jf. *Nu drager kongen oc all almogen aff byen, och drage lige adt off* 73, 27-28. I tilfælde som *Paa begge lider aff dalen vaar lmaa bierg* II 241, 33. *sackristien i kircken huor til vor kobberdører* II 78, 16-17 foreligger der upersonlig konstruktion; jf. *bleff rundeligen vdgiffne pendinge och lzelff lmeide* 241, 25.

56. Upersonlige verber anvendes i stor udstrækning uden „det“ eller „der“: *det kommer oc laa got lom alle mand till at betalle, oc gaar vd offuer den mene mand* 57, 1-3. *Ther paa forundrede hannom laare* 42, 17. *vor os laare ilde til mode* 43, 4-5. anal. 177, 22-23. *Paa den tiid pleyede i difze land icke at brende* 201, 4. *at ltraffis effter lom vedburde* 25, 26. *er paa tiden at ieg*

*vender igien til mit forflet 59, 26-27. oc er nu i october maanid II 316, 14-15. Oc bleff stille paa bode lider II 247, 3-4. bleff oc handled noget om fred 34, 19. vor ingen som hindrede kong Carl II 190, 27. oc siunis at det lige laa vil bliffue fremdelis II 70, 14-15. Som oc vel paa kiende 187, 17. oc kiende well paa hoben, at hertogen aff Britania vor en saare stor herre 49, 18-19. icke allene haffuer weridt difze lands vnderdanne friit . . . att drage vdi thienniste 16, 12-13. stod och icke till pauffuen hannom dett at formene II 187, 11-12. och vor for silde ad lede dennom op II 255, 26-27. — Efter „der“ som foreløbigt subjekt staar verbet i flertal, naar flertal findes i det følgende: *Der vore oc andre 30, 24. der vore nogle, som det affuende 49, 33-34. der vaare retferdige oc skellige sager til hans fengsel 27, 9. der ere skede laa monge bedrog 184, 24-25. der vdrede reigfige II 261, 13; jf. I mellom uor leyr och Nouarre vore X vellske mile II 274, 17, derimod: det er icke wden fem mile imellom II 22, 21-22.**

57. Efter perf. part. af et modalverbum ændres infinitiv meget ofte til participium: *haffde kundet affled kommet hundrede skytter 44, 17-18. haffde vel vildit talit med hertogen 111, 18-19. haffde kundit . . . dragit der fra 216, 8. haffde kundit hiulped dennom II 227, 32. haffuer ieg icke andett end villed giffuit tilkiende II 136, 28-29. adt hand vell haffde kundett giort lett rige rigt II 8, 22-23. anal. II 204, 14-15. haffde kunditt hollit lig II 266, 7-8. att uort kongerige aldrig haffde torid begynt nogen krig 275, 3-4. Ogsaa efter part. af „lade“: *de haffuer ladit lig gaaid nermer thill hierte, adt . . . II 27, 21. som icke haffde laditt dett staaid tilbage for itt løfftis skyld II 102, 4-5. — I bisætninger kan perf. part. forekomme uden hjælpeverbum: de flemme ltycker som bemelte hertoger hannom giort 111, 20-21. kunde ingen tro at kongen skulle villed drage der hen II 155, 17-18. gaffue de stor skyld paa herren aff Percy . . ., at hand skulle verit aarlage till, at . . . II 297, 19-21. Hand haffde gierne lzeet . . ., att en bilp icke skulle hafft mere end itt enilte sticht II 319, 25-26. det er vnder at tro, det ieg leet i Flandren II 165, 23. Hand loed som hand forltoit dennom II 89, 4-5. om skient baade hansz fader oc oldefader det hafft II 48, 12-13.**

I tilslutning til ovenstaaende oversigt vil det maaske her være paa sin plads at sige et par ord om oversættelsens forhold til originalen (jf. udgiverens bemærkninger i indledningen p. XII). En sammenligning mellem de to tekster viser da for det første, at oversætteren i en ikke helt almindelig grad har staaet frit overfor originalen og forholdsvis sjældent ladet sig forlede til at følge den slavisk, hvor afvigelse derfra vilde være at foretrække. Naar der findes en mængde tilfælde, hvor Hans Mogensens text stemmer mere med den franske originals udtryk end med, hvad der i nuværende dansk vilde være det mest naturlige eller korrekte, kommer det meget ofte

af noget helt andet, næmlich af en almindelig overensstemmelse mellem de to sprog paa forskellige punkter i det 15-16. aarhundrede. Akkusativ med infinitiv forekommer saaledes lige saa godt selvstændig formet, fx. *(han) forkyndede alle de herrer aff Croy sin faders oc sine fiender at vere* 29, 30-31, som svarende til den franske text, fx. *nogle izom hand izagde kongens . . . och kronens forrædere att vere* 238, 5-6 (fr. „aucuns personnaiges, qu'il disoit estre trahistres au Roy et à sa couronne"), ligeledes absolutte participialkonstruktioner, fx. *Dette laaledis beftilled* II 196, 15 = fr. „ces choses faictes", men *Difze ord talde* II 217, 34, *dette lagd* 242, 15, hvor fr. har „après ces choses dictes, après ces paroles". Det samme gælder endvidere adskillige af de ovenfor omtalte punkter af ordføjningen, saaledes de i §§ 45, 46, 51, 52 omtalte, og naar Hans Mogensen oftere direkte gengiver udtryk, der nu vilde være paafaldende ved deres frihed, er det sikkert, fordi de har forekommet ham naturlige, saaledes fx. *Somme samtæckte icke her udj, men at mand skulle begiere . . .* (j: men mente, at man skulde . . .) II 284, 13-14 = fr. „D'autres ne le consentirent point, mais bien qu'on luy demandast". oc *beklagede hand sig att hand laaledis haffde dragitt hannom offuer . . . oc att hand trode vel, at hues hand haffde veritt rett underuift om alting, haffde hand dett icke giortt* (j: og sagde, at han . . .) 158, 7-10 = fr. „se douloit de quoy il luy avoit ainsi couru sus . . . et qu'il croyoit que s'il eust esté bien informé de toutes choses, qu'il ne l'eust pas fait". Udanske udtryk direkte overførte fra fransk er der egentlig ikke mange af, fx. *der er icke mand i werden, ieg heller begier att lee* (for: der er ikke den mand, nogen mand . . .) 248, 24 efter fr. „il n'y a homme au monde que je desirasse tant à veoir", og anvendelsen af ordet „magt" i bet. mængde efter fr. „force". I det hele og store mærker man som sagt gennemgaaende en bestræbelse efter at forme udtrykket uafhængigt af den franske text. Ikke sjældent anvendes direkte tale, hvor originalen ikke har noget tilsvarende, saaledes 145, 34 ff. 167, 9 ff. 186, 15 ff. 229, 33 ff. 234, 35 ff. 258, 24 ff. 274, 19 ff., eller en række retoriske spørgsmål omsættes til almindelig meddelende sætninger som II 51, 11-19, ligesom en lang indviklet periode opløses i enkeltsætninger som 93, 5-12. Især ynder Hans Mogensen at sætte farve paa Communes ofte noget farveløse stil ved forskellige tilføjelser eller omskrivninger, fx. *alt det heftene kunde gaa aff bougene* 131, 22-23 (fr. „tant que les chevaux les pouvoient porter"). *Tre unge karle . . ., som gierne lode sig finde hos en kande vin* 219, 28-29 (fr. „qui hantoient les tavernes"). *wore der mange vinffad oplagene, bondene ud* 37, 30-31 (fr. „y avoit plusieurs pippes de vin deffoncées"). *fordi døden . . . kom andit arbeide aff stæd oc andet to paa rocke* 193, 26-28 (fr. „fait aultre ouvraige"). *vor det allerede det femte aar, det ene efter det andet* 142, 35-36 (fr. „estoit jà la cinquiesme année"), samt i det hele taget at gøre udtrykkene fyldigere og anskueligere, fx. *De haffue hoffmesterer, huilcke mand skall thaale medt, om huiff dennom macht paaligger* 70, 35-36 (fr. „de leurs affaires"). *thett aff vort folck som vaar uddragen paa foring*

oc nøddes til at undride fienden 97, 22-23 (fr. „les fourrageurs qui fuyaient“). derfor bestillede hand, at megit aff hans folck skulle ocslaa vere i rustning oc holle sig paa line verge 83, 35—84, 1 (fr. „fait armer largement de gens“). hand haffde store handel i veige, oc giorde mogelig flid til at hand kunde indføre stort oprør i alle hertogens aff Burgundien land oc stæder 148, 10-11 (fr. „taschoit de povoir mettre une grant rebellion par tout le pays du duc de Bourgogne“). førend kongen aff Engeland finge verid træ maaneder paa hin szide, och hieme y Engeland igien 242, 13-14 (fr. „jusques à ce que le roy d'Angleterre eust été trois mois delà la mer“). Fordi, saa som hans sind stod, haffde hand icke ladett sig nøye mett halff parten aff Europa 160, 20-21 (fr. „car la moytié d'Europe ne l'eust sceu contenter“). Alle mennilker naturligen szee effther, enthen att forbedre szig, eller att bliffue beholdne, szaa att de icke kome thill skade, oc szig for arge, huor aff dette lettelige lkeer, att de giffue szig thill den sterckeste 67, 33-36 („Naturellement la pluspart des gens ont l'œil à s'accroistre ou à se saulver, qui ayseement les faict tirer aux plus forts“). Tilfælde af denne art forekommer i meget stort omfang, og ikke sjældent bliver paa denne maade fremstillingen tydeligere og bedre end i den franske text, fx. bleff byen saa vell beskyt, som hand best vere kunde, oc saa brit att skorit paa muren vor vell stormefført 195, 36—196, 1 (fr. „fut la place bien battue et jusques en l'estat d'assaillir“). Hand gaff sig ocslaa i deris borgelige forbund, oc bleff til bædring den ypperste oc fornemste i deris forbund, huilckid hand vilde at det met breff oc segel skulde stadfæstis II 74, 30-32 (fr. „Là se fait leur bourgeois (et en voulut lettres), et aussi leur premier allyé“). Oc findes well denn herre, szom icke haffuer offuer XIII pund ind att komme, oc tager szig dog szodanne herre forer till, att huem szom haffuer medt hannom att gøre, dennom forvilzer hand, szigendis, du mott thale med mitt folck 70, 36—71, 4 (fr. „et telz seigneurs y a qui n'ont que treize livres de rente en argent, qui se glorifient de dire: Parlez à mes gens“). Vand at blande vinen met, bleff aldrig talid it ord om 243, 2-3 (fr. „d'eau n'estoit point de nouvelles“). hand kallede kongenn aff Engeland Blanc Borgne, huilket er en skottes szøns thillnaffn, szom hed ocslaa Edvard till sit rette naffn 239, 28-30 (fr. „appelloit le roy d'Angleterre Blancborgne, filz d'ung archier, qui portoit son nom“). Ved siden deraf forekommer der ogsaa rigelige exemplar paa mer eller mindre overflødige tautologier i tidens smag som offuer liuft y huer mandz ahøre 94, 10-11 (fr. „en public“). deris leeg oc lyftighed 120, 4 (fr. „leurs plaisirs“). dyn oc skarn 130, 8 (fr. „les boues“). Ded vor taled, samtøcht oc besluted, at . . . 82, 28 (fr. „il fut dict que . . .“). deris stater, tienilster oc befoldinger 153, 11 (fr. „leurs estats“). bêft oc taabelige, wforstændige folck 116, 16-17 (fr. „bestes“). met saa skel, at de fore lagt oc giorde intet bulder 134, 28-29 (fr. „moyennant qu'ils ne feissent point de bruit“). naar de ere i deris gælne oc det onde lind tager dennom 139, 19-20 (fr. „en leur fureur“). haffde ingen videre forthrøftning, men wor gandsche falden i milzhob 253, 26-27 (fr. „estoit despourveu de toute esperance“), osv.

At Hans Mogensen med alle sine gode sider som oversætter ingenlunde er fejlfri, er allerede omtalt af udgiveren ovenfor p. XII. Ganske vist skyldes adskillige fejl i teksten den daarlige franske udgave, som han har oversat efter, men han kan ogsaa selv begaa fejl, dels af uagtsomhed, dels paa grund af manglende forstaaelse. Da imidlertid de fleste af disse fejl er omtalte i kommentaren, skal der ikke her gaaes nærmere ind derpaa, men blot anføres et par steder til yderligere belysning af, hvordan hans utvivlsomt gode kundskaber i fransk ikke altid har slaaet til. Naar han 58, 15 oversætter *Oc alle, som flagne vore, bleffue halfhugne, saa bleff oc hand oc greffuen af Beruick*, hvor den franske text har „tous mors eurent la teste tranchée, luy et le comte de Warvic“, misforstaar han „tous mors“ (der ikke som anført i komm. p. 46 er en fejl i den fr. text) som „tous les mors“, medens det er ensbetydende med „quoiqu'ils fussent mors“. *herren af Luc, huilcken kongen ... haffde haft i fengslell oc liden stait hort effter hans liiff* 114, 9-11 skal gengive fr. „monseigneur du Lau (que le Roy ... avoit longtemps tenu prisonnier, après avoir esté tres prochain de sa personne ...)“, der naturligvis er saaledes at forstaa, at den omtalte var falden i unaade efter at have beklædt en høj stilling hos kongen. *drage vij lige adt dennom ... en flachtning dennom at leffuere, om deris skyld fantis* 91, 32-34 gengiver fr. „... s'il y avoit faute“, d: hvis det var nødvendigt (ell. hvis de svigtede deres løfte). *i de land som hand vilde at skulle holdis for hans att vere* II 96, 37 for fr. „es pays où il vouloit qu'on le cuydast sain“, ved misforstaaelse af „sain“ som „siens“. Ogsaa den lapsus at opfatte betydningen af at fransk ord efter en tilfældig lighed med et ord i et andet sprog kan han gøre sig skyldig i. Ud-giveren formoder i kommentaren p. 45, at udtrykket *mechtigere til krig* 48, 4 kan skyldes „belles et grosses villes“ i den franske text paa den maade, at „belles“ er oversat, som om det var lat. „bellum“. At dette kan være muligt, viser følgende sted: *Thi bør det at regnis førfterne til en stor forleelle, adt de icke aduare dennom eller lader dennom aduare, som nogit føris oe ligis paa, naar det som føris oc ligis er førfterne angaaendis* II 294, 9-11; den franske text lyder: „doibt estre réputé à grant faulte aux princes qu'ilz ne les adverent ou facent adverer, quant ce sont choses qui leur touchent“, hvilket betyder, at det er en stor fejl af fyrster, at de ikke undersøger eller lader undersøge rigtigheden af, hvad der fortælles dem, naar det er ting, der angaar dem selv; misforstaaelsen kan næppe forklares paa anden maade, end at Hans Mogensen har opfattet fr. „adverer“, verificere (muligvis i hans exemplar af Commynes stavet „aduerer“) som lig med hans eget sprogs „aduaire“.

Endel ord, som har været ham vanskelige at gengive paa dansk, optager han mer eller mindre uforandret i den danske text, saaledes fx. *adit*, *ampel*, *bourdonnasse* (jf. § 12), *esmail*, *gaveline*, *revestre*, eller han benytter vendingen „som kaldes“ olgn., fx. *krigffolckedt aff Delphinens land, huilcked folck kallis Arriereban* 36, 15-16 (jf. kommentaren); anal. 194, 8-9 og 33. *IIII^c reigfige*,

som *kallis Cranequiniers* 54, 29. *store perler, huilcke de kalle ballais* II 207, 8. *lette heste, lom kallis genestayres* II 307, 12-13 (jf. at „genet“, en slags spanske heste, oversættes ved en *spanisk gænet* II 312, 23-24). *huilcked mannd kalder att werre neutres* II 17, 8 (fr. „mais neutres entre ces deux princes“; jf. *neutral* i marg. sammesteds og oversættelsen *middelmand* II 283, 24).

En tredje udvej er at latinisere ordene, saaledes *electus* for „esleu“, *gubernator* for „gouverneur“, *pensionarius* for „pensionnaire“, *prædicator* for „frere prescheur“, *provisor* for „proviseur“; jf. at flere geografiske navne bestandig forekommer i latinske eller latiniserede former, fx. *Perona*, *Sequana*, *Matrona*, *Soma*.

Et enkelt ord, „mignon“, vægrer han sig af anstændighedshensyn udtrykkeligt ved at gengive direkte, se 120, 33 med marginalnote; jf. „Danske Folkebøger“ I, 196.

UNIVERSITY OF MINNESOTA
wils v.3
Quarto 944.027 C73mD
Commynes, Philippe de, ca. 1447-1511.
Hans Mogensens oversættelse af Philippe

3 1951 002 462 440 V